ՋՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՓԵՏՐՈՒԱՐ
1
MERCREDI
1er FÉVRIER
1978

LE NUMERO 1,30 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱԻԱՐՇ ՄԻՍԱԿԵԱՆ

53ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻԻ 14·044

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

HARATCH

Le Seul Quotidien Armenien en Europe Occidentale
Directrice : Arpik Missakian
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 571027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար· 200 Ֆ· Վեցամսեայ 110 Ֆ·
Արտասահման Տար· 230 Ֆ· Հատը 1 Ֆ· 30

53e ANNÉE — N° 14.044

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՀԱՅՈՑ ՊԱՏՐԻԱՐՔԻՆ 1977-Ի ՏԱՐԵԿԱՆ ՏԵՂԵԿԱԳԻՐԸ

ԿՐՕՆԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎ.— Մեր կրօնական ժողովը, հակառակ իր օրինականութեան նուազագոյն թիւին իջած ըլլալուն, շարունակեց իր գոյութիւնը եւ գործունէութիւնը հինգ անդամներով, մեր նախագահութեան ներքեւ: Նկատի ունենալով երկրին մէջ տիրող կացութիւնը եւ կառավարական չրջանակներու մտայնութիւնը, մենք փորձն անգամ չըրինք խնդրանք ներկայացնելու պատկան իշխանութեանց՝ մեր կրօնական ժողովը նորոգելու նոր ընտրութեամբ: Ունեցանք 12 ժողովներ եւ մի քանի խորհրդակցական անպաշտօն նիստեր, զբաղելով մեր պատրիարքական թեմի ընթացիկ գործերով:

Կրօնական ժողովը ընթացք տալով Ենիգիւղի Թաղային Մորհուրդի եւ Ս. Փըրկիչ Հիւանդանոցի Հոգաբարձութեան կողմէ կատարուած դիմումներուն, յետքննութեան, որոշեցինք ձեռնադրութիւնը երկու քահանայական թեկնածուներու. Վարդան Քհնյ. Ճօնքուլեանը Ենիգիւղիի վրայ. իսկ Ներսէս Քհնյ. Ոսկանեանը Հիւանդանոցի վրայ: Սարկաւագ ձեռնադրեցինք Վահէ Իշխանեանը Ֆերիգիւղի Ս. Վարդանանց եկեղեցիին վրայ եւ երանգ. Կիւլաթարը՝ Ենիգիւղիի Ս. Թադէոս եւ Ս. Բարթողոմէոս եկեղեցիին վրայ: Տասը դպիրներու ուրար կրելու արտօնութիւն չնորհուեցաւ զանազան եկեղեցիներու վրայ:

Վաւերացուեցան մեր դպրաց դասերու ութ Տնօրէն Մորհուրդներու նոր ընտրութիւնները: Վաւերացուեցաւ նաեւ Ենիգիւղիի Ս. Թադէոս եւ Ս. Բարթողոմէոս եկեղեցիին նորակազմ դպրաց դասը:

Այս տարի տնօրինեցինք, որ ցարդ այցելու քահանաներով միայն հոգեւոր մատակարարութիւն վայելող եկեղեցիները դրուին մօտակայ հովիւներու մշտական ու պաշտօնական հոգածութեան ներքեւ: Ըստ այմ Պէյքօզի Ս. Նիկողայոս եկեղեցին հովիւ նշանակեցինք Գուղկուն – Ճուքի երէց եղիա Քհնյ. Շուշանեանը Գանտիլլիի Ս. Երկոտասան Առաքելոց եկեղեցիին՝ Պիւյիւքճէրի հովիւ՝ Իսահակ Քհնյ. Հէքիմեանը: Էյոպի Ս. Եղիա եւ Ս. Աստուածածին եկեղեցիներուն համար՝ Պալաթի հովիւ եղբայր Քհնյ. Սարգիս – եանը: Գարթալի Ս. Նշան եկեղեցիին՝ Նարեկ Քհնյ. Գասեճճեանը: Իսկ Գընալը կղզիի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցիին հովիւ նշանակեցինք Աստուր Վրդ. Ճիլոզեանը:

ՀՈԳԵԻՈՐԱԿԱՆ ԴԱՍ.— Փառք Աստուծոյ այս տարի ալ հոգեւորականի կորուստ չունեցանք. ընդհակառակն, ինչպէս վերեւ յիշեցինք, երկու յաւելում ունեցանք մեր քահանայական դասուն վրայ: Մեր միակ բարձրաստիճան հոգեւորականը, Շահան Եպս. Սվաճեան, չարունակեց ազնուապետութիւնը կրօնական ժողովի եւ քարոզչութիւն մեր եկեղեցիներու: Աստուր Վրդ., Արամ եւ Մանուէլ աբեղա – ները եւս չարունակեցին իրենց քարոզչական եւ այլ հոգեւոր մատակարարու – թեանց պարտականութիւնները: Ասոնց վրայ աւելցաւ մեր կողմէ Երուսաղէմ ղրկուած եւ սաղմոսական միաբան եղած Եղնիկ աբեղայ Պալեանը:

Իսթանպուլի մեր 33 եկեղեցիներուն համար ունինք 30 քահանայ հայրեր, որոնցմէ մէկը միայն Փիզիքական անկարողութեան պատճառով բոլորովին հանգստեան քաշուած է: Իսկ միւսները ամէնքն ալ իրենց պաշտօնին ու պարտականութեան գլուխը կը մնան զանազան եկեղեցիներու վրայ: Գնահատելով բարի կամքը Տէր Հոգւոյ. Մրքտճեանի անճնուէր գործունէութիւնը Աւագութեան աստիճան չնորհեցինք: Ունինք 25 ձեռնադրեալ սարկաւագներ, չուրջ 50–55 գործօն ուրարակիրներ եւ քանի մը դպրաց դասեր:

Մեր քահանայից դասին համար սկսանք տասը դասախօսութիւններէ բաղկացեալ շարք մը, Հոկտեմբեր – Դեկտեմբեր ամիսներուն ընթացքին, ԺԳ. դարու յայտնի մատենագիր Յովհաննէս Երզնկացի Վրդ.ի «Պրատ Հասարակաց» հոգեշահ եւ հետաքրքրաշարժ գործի մասին:

Գաւառներու մէջ կը պաշտօնավարեն չորս քահանայ հայրեր. Ծերունազարդ Ղեւոնդ Քհնյ. Գարթունեան Հաթայ նահանգի Վազըֆ գիւղի Ս. Աստուածածին եկեղեցին: Կիրակոս Քհնյ. Տիարպաքըրի Ս. Կիրակոս եւ Տերիքի Ս. Գէորգ եկեղեցիներուն: Սերովբէ Քհնյ. Կիւլեան Կեսարիոյ Ս. Գրիգոր եկեղեցին: Իսկ Վարագ Քհնյ. Պէյլէրեան տարւոյս սկիզբը հովիւ նշանակուեցաւ Իսկէնտէրունի Ս. Քառասուն Մանկանց եւ Գըրըգխանի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցիներու: Այս հովիւներու հոգեւոր հոգածութեան յանձնուած են նաեւ վերոյիշեալ քաղաքներու մօտը կամ հեռուն ցրիւ ապրող հայ հաւատացեալները:

Մեր Պատրիարքարանն ալ, մեր միւս նուիրապետական Աթոռներուն կարգին, կ'աշխատի իր համեստ չափով օգտակար հանդիսանալ նաեւ արտասահմանի մեր եկեղեցիներուն, հոգեւորականներ հայթայթելով զանազան հայ համայնքներու: Ըստ այսմ մեզի կատարուած դիմումներուն ընթացք տալով արտասահման ղրկուած են զանազան ժամանակներու մէջ, հետեւեալ հոգեւորականները.—

Գարեգին Վրդ. Պեքճեան, Մարսիլիա, հոգեւոր հովիւ Ս. Սահակ եւ Ս. Մեսրոպ եկեղեցին:

Պսակ Վրդ. Հաթափեան, Լոնտոն, ժամարար Անգլիոյ երեք եկեղեցիներուն (Անգլիոյ մէջ պաշտօնավարող երկու եկեղեցականներն ալ եպիսկոպոսներ են):

Խաչատուր Վրդ. Սարաճեան, Մելպուրն, իբրեւ հոգեւոր հովիւ:

Մամիկոն Քհնյ. Ոսկանեան, Նիւ Եորք, հոգեւոր հովիւ Լոնկ Այլնտի չրջանին մէջ:

Ցակոբ Քհնյ. Ռուստեմեան, Ալէպ, հոգեւոր հովիւ Ս. Աստուածածին եկեղեցւոյ:

Յովսէփ Քհնյ. Հալլաճեան, Կրեմէ, հոգեւոր հովիւ Հայոց Ս. Կարապետ եկեղեցւոյ Իրագլիոնի:

Գալուստ Քհնյ. Թեւեան, ի Նիս:

Բացի ասոնցմէ մեր կողմէ ձեռնադրուած աւագ սարկաւագներ ալ ունինք արտասահմանի մէջ ծառայող: Միհրան սարկաւագ Տապաղեան ի Գերմանիա, Խաչիկ սարկաւագ Եըլմազ ի Մարսիլիա, Ստեփան սարկաւագ Կէօզիմեան եւ Կարապիս սարկաւագ Շահպազեան ի Լոս Անճելըս:

ԳԱԻԱՌ ԱՃՑԵԼՈՒԹԻՒՆ.— Անցնող Յուլիս 21 – 30 առիթ ունեցանք հովուապետական այցելութիւն տալու գաւառի մեր եկեղեցիներուն եւ համայնքներուն: Այս այցելութեան սկզբնապատճառը եղաւ Իսկէնտէրունի եւ Գըրըգխանի մեր զոյգ եկեղեցիներու բարեզարդութիւնները, եղբայրական օժանդակութեամբ Իսթանպուլի հայ բարեսէրներու: Այս երկու եկեղեցիները վերստին օծեցինք եւ վերաբացինք պաշտամունքի: Այցելեցինք նաեւ նոյն նահանգին մէջ գտնուող Վազըֆ հայկական գիւղը, եւ ապա յաջորդաբար այցելեցինք Տիարպաքըր, Մալաթիա եւ Եազըր:

ՈՉ ԵԻՍ Է ՅԱԿՈԲ ՄՆՃՈՒՐԻ

ՊՈԼՍԷՆ կը հեռագրեն.— Յաւուց կը գուժենք Յակոբ Մնճուրիի մահը, որ պատահեցաւ Յունուար 29ին, Սուրբ Փրկիչ Հիւանդանոցը: Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Հինգշաբթի, Փետր· 2ին:

×

Հակառակ յառաջացած տարիքին, Յակոբ Մնճուրի մինչեւ վերջերս միշտ պահած էր իր մտքի արթնութիւնը ու չէր դադրած արտադրելէ:

Պոլսէն եաք, Փարիզ ալ չնորհիւ էսաեան Սանուց Միութեան, անցեալ Մայիսին պատշաճ հանդիսութիւն մը կազմակերպուած էր մեր գիւղական գրականութեան նահապետին՝ Յակոբ Մնճուրիի ծննդեան 90ամեակին առթիւ:

Յակոբ Մնճուրի (Տէմիրճեան) ծնած էր 1886ին Երզնկայի փոքր Սրմատ գիւղը: Տէրսիմի ուրիշ բառով՝ Մնճուրի լեռնեբուն գիմացը, ուրկէ իր գրչի անունը:

Նախնական կրթութիւնը ստացած էր իր գիւղը, ապա հօրը (վոռապան) հետ կուգար Պոլիս եւ քանի մը տարի կը յաճախէ Ռոպէրթ քոլէճը, բայց առանց վկայական առնելու կը հեռանայ ու ինք ալ կը դառնայ հացագործ: 1907ին կը վերադառնայ գիւղ ուր կը մնայ եօթը տարի: Պատերազմէն յետոյ կը սկսի գրել ու մինչեւ վերջ չի դադրիր գրելէ: Հեղինակն է 225 պատմուածք, 75 ժամանակագրութեան, 26 գիւղանկարի, 12 հէքեաթի: Ամբողջը՝ 333 գործ, որոնց 94ը ամփոփուած են երեք հատորներու մէջ՝ «կապոյտ լոյս» (1958), «Սրմատան» (1966), «Կրոնուկ ուստի® կուգաս» (1974):

Թէկատինսկի, Մշոյ Գեղամի, Զարգարեանի եւ Համաստեղի չարքին, գաւառական գրականութիւն մկրտուած սեռին վերջին ներկայացուցիչներէն էր Մնճուրի, որ այսօր կը փակէ իր աչքերը Թողլով մեծ վաստակ մը:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՇՏԶԱՐԱՆՍԿԻԻ դատավարութեան հարցը միշտ խորհրդաւոր կը մնայ: Մանաւանդ որ ինքը ամիսէ կը սպասէ Լեֆորտովոյի բանտը, որ դատուի: Իսմանիթէ իսկ բողոք բարձրացուց պահանջելով որ պաշտպանութեան բոլոր միջոցները տրուին: Կ'ըսուի թէ ուրիշ դատավարութիւն մըն ալ կը պատրաստուի Վրաստան, զլխաւորաբար Հրեաներու դէմ: Դեկտեմբերին չիմարանոցէն Թիֆլիզի բանտը բերուած են Կամախուրտիա եւ Կոստալա, քիչետք կը ձերբակալուէր Կոլտչթայն, ապա Ռիչիլածէ: Մոսկուայի մէջ Շուչարանըսկիի մայրը քանի փաստաբանի դիմած է, որոնք մերժած են տղան պաշտպանել եթէ չընդունի թէ յանցաւոր է, այսինքն՝ դաւաճան:

կեսարիա ուր տեղեր աշխատեցանք զօրացնել եւ մխիթարել մեր ժողովուրդը աղօթքով, պաշտամունքով ու Աստուծոյ Բանին քարոզչութեամբ: Մեր վերադարձէն երեք չաբաթներ ետք յանկնկալ փակուեցաւ Գըրըգխանի եկեղեցին ապահովութեան պաշտօնեաներու կողմէ: Մեր եւ տեղւոյն համայնքին կողմէ կատարուած դիմումներուն վրայ, երկար ձգձգումներէ յետոյ, ստուգուեցաւ որ տեղական պաշտօնեաներու անհատական նախաձեռնութեան արդիւնք էր կատարուած սխալը, որ զարմանութեցաւ Դեկտեմբեր ամսուան ընթացքին, եկեղեցին վերաբացուելով եւ յանձնուելով տեղւոյն քահանային ի միխիթարութիւն քաղաքի փոքրաթիւ հայ համայնքին: Մարտին Նահանգի մէջ գտնուող Վարդօ հայկական փոքր գիւղի բնակչութիւնը տարւոյս վերջերը հարկադրուեցաւ ամբողջութեամբ Իսթանպուլ փոխադրուիլ· տեղատուութեան զանազան թաղեր:

(Շար· 2)

ՓՈՓՈՐԻԿ, սաստիկ անձրեւներ, ձիւն, հիւսք և ողողում աւեր կը գործեն Ֆրանսայի ու նաեւ Եւրոպայի մէջ: Բազմաթիւ փոքրիկ գիւղակներ կղզիացած են ինչպէս նաեւ երիտասարդները Ալպեան – ներու թէ Սաւոյայի չրջանը: Ճամբաներ կտրուած, կառախառմբ թէ կառք կէս ճամբան մնացած ու նաեւ զոհեր կան երկրին մէջ: Ուրիշ երկիրներ ալ աւելի բախտաւոր չեն եւ որքան ալ տարօրինակ թուի բացատրութիւնը՝ վենետիկն ալ ջուրերուն մէջ է: Մէկուկէս մեթր բարձրացած են եւ կամուրջ մը փլած ըլլալով երեք հոգի ալ խեղդուած են իրենց կառքին մէջ: Զուիցերիա, Մեծն Բրիտանիա նոյնքան դէշ է կացութիւնը:

ՏԱՄԻԱ, որ տեսակ մը ոզբերգու երգչուհին էր հին սերունդին, մեռաւ 87 տարեկանին: Ֆրանսական երգին ամբողջ մէկ չրջանը կ'ոգեկոչէ: Բեմէն քաշուած էր երբ մխիթարեան տէր-տիրական դարձած էր:

ՕՌՈՌ երեքչաբթիի իր թիւով արձագանդ կը հանդիսանայ Կոմիտաս քառեակի նուագահանդէսին (Փետր· 11ին) եւ այդ առթիւ կ'անդրադառնայ թէ քառեակին կազմութեան եւ թէ հայկ· երաժշտութեան ընդհանրապէս:

ՓԵՏՐՈՒԱՐ ՄԻԿԻՆ էսանսը կը սղէ, սովորականը կ'անցնի 2,23ի եւ բարձրանալը՝ 2,42ի:

ՏԻԺՈՆԻ մէջ, Միթերան ըսաւ որ անխուսափելի կը նկատէ տագնապի կացութիւն մը Հանրապետութեան Նախագահին եւ Ազգ· ժողովի մէջ ուրիշ մեծամասնութեան մը միջեւ: Այլ խօսքով, կեդրոնական պարագլուխին խելքին չի պահկիր Նախագահ Ժիսքարի այն յայտարարութիւնը, չատ յստակ, որ կը հաստատէր թէ Ժիսքար պիտի ընդունի ժողովուրդին վճիռը եւ թողու որ նոր կառավարութիւնը գործադրէ Հասարակայ Ծրագիրը եթէ Ձախը չահի: Բայց Միթերանի համար աւելի պիտի նշանակէ որ՝ էլիզէ նստած է ընդդիմութեան պետը: Աւելի ըսել կուտայ Քոթիտիէն որ Փարիի երեքչաբթի օր «Միթերան էլիզէն կ'ուզէ»:

ՍԱՏԱՆ Ուաշինկթըն պիտի երթայ բայց կը թուի թէ Սթերիկացիք տրամադիր չեն ճնշում բանեցնելու Իսրայէլի վրայ: Միւս կողմէ Իսրայէլ եւ Եգիպտոս պիտի վերսկսին զինուորական խօսակցութիւնները:

ՓՇՈՑ ՀԱՐՑ ՄԸ, ՈՒՍՈՒՑՉԱԿԱՆ ԱՍՊԱՐԷԶ...

Բ.

Ուսուցչաց Հիմնարկը, թափ տալու համար հրատարակչական իր նպատակները, հիմնեց նաեւ տպարան մը: Ոմանք կարծեցին որ այս կերպով Հիմնարկը կը հեռանար իր նպատակէն եւ կը լրէր նոր արկածախնդրութեան մը մէջ: Արկածախնդրութիւնը արկածախնդրութիւն էր, բայց մեր կարծիքով անիկա դուրս չէր մնար Ուսուցչաց Հիմնարկի գործունէութեան չրջանակէն: Միայն թէ տպարանին հիմը լաւ չնետուեցաւ: Նուիրուած եւ աժան ձեռք բերուած, բայց այլեւս նորաձեւութենէ ինկած դործիքներով դործի սկսուեցաւ: Այս պարագան պատճառ եղաւ որ տպագրական հարցերու մէջ Հիմնարկը չկարենայ տալ այն որակը, այն ժամանութիւնը եւ այն առատութիւնը որ կը սպասուէր սեփական եւ անշահախնդիր տպարանէ մը: Նորէն ալ անուրանալի է այն գործը որ տրուեցաւ Հիմնարկին ձեռքը՝ մեքենաներուն վրայէն: Հոս անդամ մը եւս կարելի է ափսոսալ մեր մեծահարուստ եւ ազնիւ բարերարներուն վրայ, որոնք սիրայօժար միլիոններ կալուածներ կը նուիրեն, բայց չեն մօտենար քանի մը հարիւր հազարնոց տպագրական մեքենայ նուիրել մեր մշակութային հաստատութիւններու:

Բայց նոյնիսկ եթէ աշխարհի ամէնէն արդիական տպագրական մեքենաները ունենայ, Ուսուցչաց Հիմնարկին հրատարակած բազմաթիւ գրքերէն գոհացուցիչ գոյութիւն ունեցողները կրնան համրուիլ մատներու վրայ: Ինչո՞ւ: Ինչո՞ւ Ուսուցչաց Հիմնարկի հրատարակած գրքերը չեն ունենար այն ներգործութիւնը որ կրնային ունենալ: Ինչո՞ւ Ուսուցչաց Հիմնարկի հրատարակած գրքերը չեն ծախուիր: Ինչո՞ւ Ուսուցչաց Հիմնարկի հրատարակած գրքերը չեն գտնուիր մեր գրադարանները, մեր ուսումնարանները, մեր ընթերցասէր ընտանիքները: Ինչո՞ւ Ուսուցչաց Հիմնարկի հրատարակած գրքերը չեն գտնուիր մեր գրավաճառանոցները: Ինչո՞ւ Ուսուցչաց Հիմնարկի հրատարակած գրքերը չեն գտնուիր մեր գրավաճառանոցները: Ինչո՞ւ Ուսուցչաց Հիմնարկի հրատարակած գրքերը չեն գտնուիր մեր գրավաճառանոցները:

Կը կարծենք որ Ուսուցչաց Հիմնարկի մեծագոյն եւ դժուարագոյն պարտականութիւնը այսօր կը կայանայ ամէնէն առաջ մեր ուսուցիչներուն հետ իր մէջեւ մշակութային կամուրջ նետելու մէջ: Թերեւս կը սխալինք, բայց մեզի այնպէս կը թուի թէ Ուսուցչաց Հիմնարկը այդ կամուրջը դեռ չէ կրցած գոյացնել: Դիւրին ալ չէ գոյացնել, որովհետեւ աշխարհի բոլոր կամուրջները կ'ենթադրեն երկու ուղղութեամբ երթեւեկ: Այս կողմէն դէպի այն կողմ, եւ այն կողմէն դէպի այս կողմ: Եթէ գնացքը միայն այս կողմէն դէպի հոն ըլլայ, եւ հակառակ ուղղութենէն եկողներ չգտնուին, կամուրջը չուտով կը դատարկուի, կամուրջ ըլլալէ կը դադրի: Արդ՝ կը կարծենք որ ուսուցիչներէն դէպի Հիմնարկ գնացք չկայ: Ուսուցիչները մեծ բան մը չեն ակնկալեր Հիմնարկէն, կամ օգտուիլ չեն ուզեր Հիմնարկին գոյութենէն եւ իրագործումներէն — կրկնենք՝ բացառութիւնները յարգելի են: Այս երեւոյթը իր զանազան ընդունելի եւ անընդունելի պատճառները ունի: Բայց ինչ ալ ըլլան պատճառները, արդիւնքը մեզի համար անարդարանալի է:

Այսօր մեր վարժարաններուն մէջ պետական արտօնութեամբ բազմաթիւ դասեր հայերէն լեզուով պէտք է աւանդուին: Պետութիւնը ոչ մէկ ճնշում կը բանեցնէ որպէսզի այդ դասերը հայերէն չդասաւանդուին: Բայց իրողութիւնը այն է որ այսօր գանազան հայ վարժարաններու մէջ այդ դասերուն մեծ մասը հայերէն չեն դասաւանդուիր: Հայերէն չեն դասաւանդուիր նախ որովհետեւ չատ մը վարժարաններ հայ ուսուցիչ չեն գտած այդ դասերուն համար եւ հրաւիրած են ոչ–հայ ուսուցիչներ: Յետոյ՝ չատ մը հայ ուսուցիչներ ալ նախընտրած են խուսափիլ հայերէն դասաւանդութենէ սա արդարացումով որ հայերէնով պատրաստուող աշակերտները կը ձախողին համալսարաններու մտից քննութիւնն–րուն մէջ:

Իսկ կան տակաւին բազմաթիւ հայ ուսուցիչներ որոնք իրենց պիտութեան կամ թուաբանութեան եւայլն դասերը հայերէն չեն դասաւանդեր պարզապէս անոր համար որ հայերէն լաւ չեն դիտեր, հայերէնի մէջ իրենք զիրենք անհանգիստ կը զդան: Եւ քանի որ նոյն անհանգստութիւնը ի զօրու է աշակերտին համար ալ, աւելի անդին Ուսուցչաց Հիմնարկը թող ուզածին չափ գիտութեան եւ թուաբանութեան դիրք հրատարակէ, այդ դիրքերը մեծ դեր մը պիտի չկատարեն իրենց առաքելութեան մէջ:

Համալսարանական մտից քննութիւններու հարցը չատ կենսական է, կ'ընդունինք: Մենք որ ամէնէն առաջ մենք ենք որ կը փափաքինք որ մեր աշակերտները կատարելագործուած մակարդակ մը ցուցաբերեն երկրին լեզուին եւ պահանջուած կրթական գիտելիքներուն մէջ, որպէսզի թէ՛ յաջողին իրենց բարձրագոյն ուսումներուն մէջ, եւ թէ պատիւ բերեն մեր հաւաքականութեան: Ուստի յարգելի կը դանենք Մտից Քննութեան համար աշակերտ պատրաստել ուզող հայ ուսուցիչներու մտահոգութիւնը: Բայց այս մէկը բաւարար չենք նկատեր որպէսզի հայերէն դասաւանդութիւններուն վերջ տրուի մի անգամ ընդմիշտ: Այսպիսի որոշում մը պատասխանատու որոշում է դէպի սերունդներուն, նոյնիսկ ներկայ սերունդին նկատմամբ: Այդպիսի որոշում մը, մէկ հարուածով, կը ջնջէ այն տարբերութիւնը որ կայ մեր վարժարանին եւ պետական վարժարաններուն միջեւ: Կը ջնջէ մեր վարժարաններուն դոյութեան պատճառը: Կը հակասէ ուրեմն նաեւ իրենց անվերջ նուիրատուութիւններով մեր վարժարանները ոտքի պահող մեր ազգայիններուն փափաքին: Ուսուցիչները, ձեռք ձեռքի տալով Ուսուցչաց Հիմնարկին հետ, պէտք է ճարը դտնեն թէ՛ հայերէն դասաւանդութիւնը չարուցնակելու, եւ թէ միաժամանակ մեր աշակերտները պետական վարժարանի մը կատարելութեամբը Մտից Քննութիւններու եւ այլ կեանքի քննութիւններու պատրաստելու: Դիւրին չէ ասիկա: Բայց ոչ ոք իրաւունք ունի դիւրինը նախընտրելու:

Մինչեւ հիմա ըսուածներէն եւ տակաւին չատ մը չըսուածներէն արդէն չափազանց յայտնի է որ ուսուցչական մեր տպնապային խորը աւելի չատ կը պատկին բարոյական պատճառներ, քան թէ նիւթական: Եթէ այսօր ուսուցչական, աւելի ճիշդը կրթական անհամը հարցեր ունինք, կամ եթէ մեր կրթական գործերը մեր փափաքած ձեւով չեն քալեր, եւ այս գործերէն ոմանց դիմաց ալ Ուսուցչաց Հիմնարկը անզօր կը մնայ, պատճառը այն է որ այդ դժուարութիւնները նիւթական աղբիւրներէ չեն բխեր: Եթէ նիւթական աղբիւրներէ բխած ըլլային, այս համայնքը վաղուց դանոնք յաղթահարած կ'ըլլար: Բայց ինչ մեզք որ աշխարհի վրայ չատ են այն բաները, որոնք դրամով չեն գնուիր: Ժողովրդական իմաստութիւնը դիտէ օրինակի համար որ մարդկային առողջութիւնը դրամով չի գնուիր: Շատեր չեն անդրադառնար սակայն որ կան տակաւին ուրիշ այլազան ազդակներ ալ, ինչպէս լեզու, մշակոյթ, մանաւանդ ազգային պիտակ – գութիւն, ընկերային նուիրում, որոնք քաղաքակրթութեան հիմնաքարն են, բայց դրամով չեն գնուիր: Այստեղ, բեմ կ'ելլեն դրամէն աւելի զօրաւոր ուժեր, որոնք կը հրապուրեն ու կը քաշեն–տանին անհատը: Ոչ թէ անհատը, այլ անհատները: Որովհետեւ անհատը արդէն առանձին չէ այդ ուժերուն դիմաց: Անմիջապէս իր քովիկը իր դիրքին մէջ պտնուող հարիւրաւորներ, հազարաւորներ կան: Դրամէն ալ ուժով այն ուժը որ զիրենք պիտի համայէ, պիտի համայէ համաճարակի ալիքի մը նման խմբովին, նորաձեւութեան հոսի մը պէս դանդուածարար: Պլուճին հագուելու համաճարակը ինչ որ է, օրինակի համար անդլերէն սորվիլ ուզելու համաճարակը նոյնն է, իր զանակը օսար վարժարան ղրկել տենչալու ձգտումը նոյնն է, հայերէն դասաւանդութիւններու կարեւորութիւն չտալը նոյնն է: Ո՞ր դրամով կրնաք «կեցիր» ըսել զանգուածային այս չարժումներուն: Զքաւորին կրնաք ամսաթոշակ կապել, անոր ձմեռուան փայտը կամ ածուխը

ՀՈՐՀ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Աշխատաւորներու Գանգատներ

Երկրորդ անգամ ըլլալով, խորհրդային աշխատաւորներու փոքր խմբակ մը իր գանգատները ներկայացուցած է արեւմտեան լրագրողներու, Մոսկուա: Բոլոր դոքողները, բաղկացած տասը բանուորներէ, գանգատած են, թէ իշխանութիւնները կը հալածեն այն աշխատաւորները, որոնք կը համարձակին յամառ կերպով ցոյց տալ օրինազանցութեանց դէպքերը, ապականիչ մթնոլորտը իրենց աշխատատեղիներուն մէջ:

Համաձայն բողոքարկուներուն, մեծաւ մասամբ աշխատանքէ արձակուած են, երբ յաջորդաբար դժդոհած են իրենց դեկավարներուն եւ իշխանութիւններուն մօտ:

Ասիկա նոր երեւոյթ մըն է խորհրդային ընկերութեան մէջ եւ առ այժմ կարելի չէ ըսել, թէ աշխատաւորներու հրապարակային բողոքը որքա՞ն տեն թոյլատրելի պիտի դառնայ եւ ի՞նչ տարողութիւն պիտի ստանայ: Յարդ այլախոհներու չարժումը վերապահուած էր ուսման բարձր մակարդակ ունեցողներու շրջանակին մէջ եւ առաւելաբար քաղաքական ազատութիւններու հարցերուն կը սեւեռէր, քան, օրինակ, ընթացիկ կեանքին անարդարութիւններուն կամ տպականութիւններուն:

Ներկայացուած գանգատներուն հեղինակներուն մէջ եղած են տմարակալ մը, հիւանդապահուհի մը եւ հիւանդակառքի վարորդ մը, ինչպէս նաեւ բանուոր մը մեռազգործութեան ճիւղի: Բոլորն ալ աշխատանքէ ազատ արձակուած, որով հետեւ մնայուն բողոքներ եւ դանգատներ ներկայացուցած են:

Տամարա Մանակովա, գլխաւոր տմարակալ Մրիմի հանգստեան կայանի մը, նեղացուցիչ վիճակի մատնուած է, երբ նկատած է, որ անօրէնին կինը կաշառք կը ստանայ ու կեղծ արտօնագիրներ կը ծախէ այնպիսիներու, որոնք չեն ուզեր իրենց կարգին սպասել: Յայտարարած է լրագրողներուն, թէ կեդրոնին յանձնախիչները սուտ ճաշատեսակներ կ'ապսպրեն, ինչպէս ձկնկիթ եւ սուրճ, ու զանոնք իրենց կը վերապահեն: Երբեք չեն սպասարկեր: Նոյնպէս նոր սաւաններ կը դողնան, նաեւ՝ բուրդէ վերմակներ պանդոկին սենեակներէն եւ զանոնք կը փոխարինեն գործածուածներով կամ նուազ արժէքաւորներով:

Անգամ մը հրահանգուած է իրեն ստորագրել 400 ռուբլիի պահանջագիր մը իրականութեան մէջ դողցուած ամանեղէնի փոխարինումին համար, որ կեղծուելով կտրուած ներկայացուած է: Տնօրէնը երեք անգամ աշխատանքէ արձակած է եւ երեք անգամներուն ալ տեղական տեսչութիւնը վերահաստատած է իր պաշտօնին գլուխը: Զորրորդին, անցեալ Մայիսին, դատախազ մը միջամտած է եւ անկէ ի վեր գործադուրկ մնացած է:

Վալենտինա Զեմլերիկովա, հիւանդակառքի վարորդուհի Թոքախտի բուժարանի մը Ուկրանիա, իր կարգին հեռացուած է պաշտօնէ, երբ առարկութիւններ կատարած է հիւանդակառքին գործածութեան խմիչքներու եւ անձնական իրերու փոխադրութեան ուղղութեամբ:

Ալեքսանդր Բարչուգով յայտարարած է, թէ իր գործատան վարիչներուն հակակրութեան արժանացած է արկածի ենթարկուելէ ետք Լենինգրադի մեռազգործատան մէջ: Փոխադրուած է թեթեւ աշխատանքի մը: Սակայն վարիչները մերժած են արկածին համար ահասնուած դումարը վճարել, որովհետեւ չենուզած արատաւորել գործատան համբաւը, թէ առանց աշխատանքի արկածի կը բանի եւ, հետեւաբար, տուժեալին իրաւունք կ'ունենան վարձատրութեանց: Ինք եւս աշխատանքէ արձակուած է, երբ բողոքած է յամառ կերպով:

Թ. Ա. Թ.

×

Չրի Դասագիրքեր

Խորհրդային Միութեան Համայնավար կուսակցութեան Կեդր. Կոմիտէն եւ Նախարարներու Խորհուրդը նոր որոշում մը հրապարակեցին՝ «Հանրակրթական ղեկրոցներուն սովորողներուն կազմից դասավերժած են արկածին համար տահմանդրքերուն անվճար օգտագործման մասին (*):

Տրուած որոշումին մէջ յիչուած է, թէ «որոշ միութենական Հանրապետութիւններում հաստատուել է դպրոցների գրադարանային փոնդերի դասագրքերից անվճար օգտուելու դրական փորձը»: Այդ միութենական Հանրապետութիւններէն մէկն է Հայաստան, ուր 1977 – 1978 ուսումնական տարեշրջանին լոյս տեսան 91 դասագիրքեր: Առաջին չորս կարգերու դասագիրքերը ձրի տրուեցան՝ ուսումնական տարեվերջին եւ առնուելու պայմանաւ:

Վերոյիշեալ կարգադրութիւնը, որ պիտի տարածուի հանրակրթարաններու բոլոր դասարաններուն վրայ աստիճանաբար, կը ձգտի թուղթի, աշխատանքի, նիւթականի խնայողութիւն ընել: Փոխանակ ամէն տարի վերստին հրատարակելու պահանջուած դասագիրքերը համապատասխան քանակով, աշակերտին յանձնուած դասագիրքը եւ առնուելու մաս պիտի կազմէ այսպէս կոչուած դպրոցարանային փոնտին՝ յաջորդ ուսումնական տարեշրջանին սկիզբը յանձնուելու համար այլ աշակերտներու:

Որոշումը՝ դործադրելի բոլոր Հանրապետութիւններու մէջ, կը սահմանէ ձրի դասագիրքերու դրութեան հաստատումը 1978էն 1983, հանրակրթական բոլոր կարգերուն համար:

Համաձայն նոր որոշումին, դասագիրքերը աշակերտութեան ընդհանուր թիւին համապատասխան պիտի հրատարակուին չորս տարին անգամ մը: Բացառութիւնը կը մնայ Այբբենարանը, որ լոյս կ'ընծայուի ամէն տարի եւ առաջին դասարանի աշակերտը իր քով կը պահէ:

Այս ծրագրին մէջ կը մտնեն նաեւ միջնակարգ մասնագիտական բնոյթի ուսումնարաններու դասագիրքերը:

(*) Սով. Դպրոց շաբաթաթերթ, 3ուլուար 5:

ԳՈՂՈՒԹԵԼ ԳՈՂՈՒԹ

ՊԼՈՎԴԻՒԻ Համազգայինի «Վասպուրական» սրահին մէջ Ցունուար 12ին բացուած է երկիծանկարիչ Տիրանի գործերու ցուցահանդէսը: Բացման հանդիսութեան ներկայ եղած են Խորէն Ա. Կաթողիկոս, պետական հայ երեսփոխաններ, տարբեր յարանուանութեանց հոգեւոր եւ աշխարհական ներկայացուցիչներ: Ներկաները մեծ հետաքրքրութեամբ պիտած են Տիրանի երկիծանկարչութեան տարբեր երեսները ներկայացնող գործերը՝ «Քաղ Նազար», «Ղանթուս», «Խելք մարդ», «Հայկական բարքեր» ինչպէս նաեւ «Հիները ու նորերը՝ գրանճանչցայ» շարքը: Ցուցադրուած գործերը խտացումն են Տիրան Ամէմեանի յիսնամեայ վաստակին:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԾՆՈՒՆԴԸ ՄԱՆՇԻ ԱՓԵՐՈՒՆ

—o—

Բոլոր անոնք որոնք տօնելէ վերջ եւրոպական Ծնունդը ծարաւն ունէին տօնելու Ծնունդը հայկական, Յունուար 6ին, ժամը 17·30ին, կը ժամադրուէին Սքուար Մոնթոլոն եւ ճիշդ չորս ժամ յետոյ, բարի գալստեան մաղթանքներով կը տեղաւորուէին Հայ Կարմիր Խաչի Ծովիզերեայ օգափոխութեան կայանի ծաղկազարդ սեղաններուն չուրջ։

Հիւրերու մեծամասնութիւնը որ բաղմիցս վայելած էր այս մանկական երդիքին նուիրեալներուն հիւրասիրութիւնը, այս անգամ կը վայելէր նաեւ ներկայութիւնը հայրենի մտաւորական, փաստաբանական եւ քաղաքական Ա. քարտուղար Ռ. Սահակեան, որ երեք օրուան ընթացքին, իր արարատեան չունչով պիտի խանդավառէր հայրենակարօտ հոգիները։

Մինչ բաժակաճառերը, երգերը եւ արտասանութիւնները կը շարունակուէին Մայր հայրենիքին ճօնուած դրուատալից արտայայտութիւններով, հիւրերը կ'ըմբոշխնէին առաջին ճաշացուցակի համադամները եւ աղանդերները — արքայախաձուկ, գանազան ծովեղէններ, անուշպուր, եւայլն — առաւօտեան ժամը երկուքին միայն լքելով իրենց աթոռները։

Հետեւեալ օրը, Յունուար 7ին, Կարմիր Խաչի տրամադրութեան տակ գտնուող օթոքառով, կայանին հիւրերը ժամը 10ին սկսեալ կ'այցելէին Պայեօլի Մայր եկեղեցին, Մաթիլտ Թագուհիի թափիսըրին եւ համաշխարհային Բ. պատերազմի Նորմանտիի ցամաքահանման տեսարժան վայրերու կարգին, Օմահա Պիչի ամերիկեան գերեզմանատունը ուր երկու օր առաջ ծաղկեպսակներ զետեղած էին Ֆրանսայի Հանրապետութեան Նախագահ Վալէրի Ժիսքար տ'Էսթէն եւ Միացեալ Նահանգներու Նախագահ Ճիմի Քարթէր։

Մանչի մանիշով կազդուրուած եւ կարմիր Խաչուհիներու հիւրընկալութիւնով ոգեւորուած կայանին այցելուները, երեկոյեան ընթրիքին է որ կը սկսէին հանդիսութիւնը Հայոց Ծնունդին։

«Ծորհուրդ մեծ եւ սքանչելի»։

«Հովիւքն երդեն ընդ հրեշտակս տան աւետիս աշխարհի»։

Այնուան տօնակատարութիւնն է Աւետիսին աշխարհ, քիչ յետոյ դառնալու համար տօնը ազգային վերածնունդի։

Կարմիր եւ Կապոյտ Խաչերու երգը սիրող տիկիններէն ինքնաբերաբար կազմուած երգչախումբը, արտասանութիւնները, մեներգները, հայկական պարերը եւ զուարթախոհ մանրավէպերն ու հայրենասիրական ելոյթները կէս գիշերին փոքրիկ Հայաստանի մը վերածած էին արդէն մանուկներու համակրելի այս բոյնը, երբ նման հաւաքոյթներէ ղկուած պերլինարնակ Պր. Զէօմլէքճեան խորապէս յուզուած, արտասուալից աչքերով, իր կարգին, կը շնորհաւորէր Կարմիր Խաչուհիները եւ կը փառաբանէր Հայաստան աշխարհի հրաշալի վերելքը, յուզելով բոլոր ներկաները։

Անմերձենալի կարծուած այս հաւաքական իրականութիւնը, սակայն եւ այնպէս պիտի վերջնաւար յաջորդ օրը վերադարձի պահուն, յոտնկայս երգուած հայկական եւ Ֆրանսական քայլերգներով։

Արդար ըլլալու համար, հարկ պիտի ըլլայ թուել անունները բոլոր ներկանեռուն, որոնք ամբողջ բնակութեան եւ ուղեւորութեան ընթացքին գիրար խանդավառեցին։

Եկած էր ողջագուրման պահը կայանին նուիրեալ խաչուհիներուն հետ որոնք երկու օր վերջ միայն պիտի փակէին մանուկներու հայկական այս վեթակին դուռները, վերաբանալու համար դարնան դպրոցական արձակուրդին։

Բոլորովին վերջացած չէին նոր տարուան այս անմոռանալի պահերը, որ պիտի չարունակուէին օթոքառին մէջ, մինչեւ Փարիզ։

ՍԱՐԴ

—o—

Լիոնի «Հայկազեան» վարժարանի ուսուցչական կազմը, որ կը բաղկանայ Տիկին Գայթանճեան (նախակրթարանի բարձրադոյն դասարան), Տիկին Արփինէ Սարի – կարապետեան (նախակրթարանի երկրորդ դասարան), Տիկ· Եւփիմէ Գասպարեան (նախակրթարանի պատրաստական դասարան), Օր· Մարալ Շըխրատիկեան (մանկապարտէզ), որոնք անխոնջ աշխատանք կը տանին ոչ միայն մանուկներու օրօրան տօնակատարութեան ի հաշիւ, այլ եւ իրենց տակաւն կամքով կուսան, նորահաս սերունդի հայեցի դաստիարակութիւն, եւ հանդիսութիւններու նախապատրաստական աշխատանք, տարուան մէջ հանդիպակաց հանդիսութիւններու իրենց մասնակցութիւնը բերելու համար, ինչ որ յաջողութեամբ կը պսակուին, նոյնիսկ Ֆրանսական հանդէսներու մէջ, երբ կը հրաւիրուին։ Միայն տխուր պարագայ մը որ զիս համակեց, 40ամեայ վաստակաւոր մանկապարտիզպանուհի Օրիորդ Ընծայ Ստեփանեանի յանէտ բացակայութիւնը՝ բեմի վրայ, որ իր սպիտակ մազերով աշխոյժ եւ որոտընդոստ չարժումներով կը հետեւէր իր հսկողութեան տակ գտնուող աշակերտներուն։ Ցարգանք իր յիշատակին։

Լիոնի Կապոյտ Խաչի վարչութիւնը միշտ նախընտրած է գրեթէ միեւնոյն յայտագրով ներկայանալ, ոչ թէ պարզ ձեւականութեան խնամտով, այլ այն համոզումով որ, մանուկներու ամէնէն ընդունակ եւ դիւրաբեր ըմբռնելու չրջանն է կատարուած օճնակատարութեան իմաստը, որ ամէն տարի կրկնելով, կրնայ իր մէջ լայն յիշողութեամբ արմատանալ հայ ցեղին պատկանիլը, եւ կը պատահի որ, օր մը կը դառնան ազդօզուտ զգալի դէմքեր հայ դաղթաչխարհի մէջ։

Ցայտագրի առաջին բաժինէն վերջ, կէս ժամ դադար տրուեցաւ, որու ընթացքին սրահին մէջ գտնուող մանուկները դրաւելով իրենց յատկացուած աթոռները արժանացան կապ· Խաչի անդամուհիներու և չափահաս աշակերտներու պարահանդէսներով սիրալիր հիւրընկալութեանց։ Շարք կազմող մանուկները ուրախութեամբ կ'ուտէին իրենց համար պատրաստուած նախընթրիքը, եւ քիչ մըն ալ կարծես մանկական հոգեբանութեամբ հպարտութիւն ցոյց կուտային այն պատուասեղանին համար, որ իրենց համար սարքուած էր։ Ներկայ հանդիսականներն անգամն անմասն չմնացին, — տուրճով մըն ալ պատուասիրուեցան անոնք։

Հանդէսի երկրորդ բաժինը սկսելէ առաջ, պատեհութիւն տրուեցաւ ներկայ հասարակութեան իրենց նուիրատուութեան բաժինը բերելու, ինչ որ կատարուեցաւ համակ չրջապիծի մէջ։

Շարունակուեցաւ երկրորդ բաժինը, դեկավարութեամբ Տիկին Գայթանճեանի, եղան ճկուն խաղարկութեամբ հայկ· պարեր գեղջկական չնորհալի տարազներով, որոնք արժանացան խանդավառ ծափահարութեանց։ Բոլորն ալ « Հայկազեան » վարժարանի աշակերտներ։

Հանդէսին վերջաւորութեան, մանուկներու անհամբերութեամբ սպասուող ծերունազարդ Կաղանդ պապան եկաւ, եւ լիառատ կերպով բաժնեց նուէրները, որոնք զոհունակութեամբ առանալէ վերջ, ժպտադէմ կը դառնային իրենց ծնողաց մօտ։

Թէեւ, այսպէսով վերջ կը գտնէ աշխարհիկ հանդէսը, բայց անոր թողած հոգեպարար թովիչքը, անտարակոյս որ մանուկներու հոգիներուն վրայ դրոշմուած կերպով ձգեց իր հետքը։

Հանդէսի վերջաւորութեան, Կապոյտ Խաչի Լիոնի վարչութիւնը յայտարարեց որ, 200 Ֆր· կը նուիրէ « Հայկազեան » վարժարանի ի նպաստ եւ կը առանձնէ Զորեքչաբթի օրուան աշակերտներուն տրուելիք ճաշը։ Արդարեւ, Յունուար 18, Զորեքչաբթի կը գտնուինք իր կազմակերպած սեղանին չուրջ։ Պատուոյ սեղանին հրաւիրուած էին Դուպլէ Եպս· Սահակեան, Պոլսէն նոր ժամանող Իսահակ Քհնյ· Հէքիմեան, Պ· Պ· Սեպուհ Սարեան (Ազդ· Միութեան նախագահ), Հր· Թադէոսեան եւ անձնուէր Վահրամ Թիրեաքեան, «Հայկազեան» վարժարանի ուսուցչական կազմը։

Ճաշէն ետք, Կապոյտ Խաչի վարչակազմը առանձնանալով, խորհրդակցական ժողով մը սարքեց, հաւանաբար յառաջիկային կատարուելիք ձեռնարկներու մասին նոր ծրագիրներ գծելու, համաձայն իրենց ընդգրկած ազդօզուտ նպատակներուն։

ՀՐԱՆԴ ԹԱԴԷՈՍԵԱՆ

ՀԻՆ ԷՋԵՐ

ԱԶԳԻՍ ԲԱՐԵՐԱՐՆԵՐԸ

———

Ազգին բոլոր աղէտները ատ Հայաստան անունին երեսէն են· բարով խերով չըլլար։ (Հեգնական չեչաւ մը) Անունին երբեմն փունջին մէջ մեծ կարմիր վարդը կը պակսի։ Ներսէսնիդ ո՞ւր է, Ներսէսնիդ, ան ինչո՞ւ չես դրեր··· Ինչ է նէ, նորէն կարգաւոր է, լեզուս բռնեմ։ Ազգին բոլոր աղէտները ատ մարդուն երեսէն են· բարով խերով չըլլար։

— (Ժպիտով մը) Հասկցայ, հասկցայ· աւետարանիչներու, առաքեալներու անուններէն դուրս չեմ ելլեր։

— Հա՛, տանկ կարգի երկուր· ի՞նչ անուններ պիտի գնես նայինք։

— Աւետարանիչներէն կը սկսինք, Մատ···

(Ժողովականները ամէնքը մէկ դսպա – նակէ մը մղուածի պէս վեր կը ցատքեն գունաթափ, պոռալով) Պապանձէ՛, պապանձէ՛, լեզուդ բռնուի։

— Միւսի՛ւ, միւսի՛ւ, խելքդ գլուխդ կանչէ, բերնէդ ելածը ականջդ թող լսէ։ Մխոքդ ուր կ'երթայ մենք կը հասկնանք։ Ազգին բոլոր աղէտները ատ մարդուն երեսէն են· բարով խերով չըլլար։

— Բայց ի՞նչ անուն կ'ուզէք դուք ըսէք, ալ բան չմնաց։

— Ատ քու գիտնալու բանդ է· անանկ երկու միտքով անունները չըլլար, ժողովիս որոշումը ատ է։ Գանք սորվըցուցածներուդ։ Նայէ՛, քրիստոնէականին խօսք չունինք։ Աղէկ հոգ տար։ Ան խոնարհութեան, համբերութեան, հեզութեան, հնազանդութեան պատուիրանքները, իչխանութեան Աստուծմէ րլլալուն ճշմարտութիւնը, թագաւորին հաւատարիմ չեղողները դժոխք կ'երթանը, «ծառայք հնազանդ լերուք տէրանց ձերոց»ը, հապա ան մէկ երեսիդ զարնողին միւսը դարձուր պատուական խրատը, մարգրիտներ են, մարգարիտներ։ Ատոնք աղտոյը մտքերուն, սրտերուն, հոգիներուն մէջը խօթէ որ իրենք ալ փորձանքի չհանդիպին, ազգն ալ, ու օր մը մեզի օրհնեն։ Բայց Հայոց պատմութիւն ըսուածին անունը պիտի չլսուի· արմատէն, արմատէն (ձեռքովը մանգաղի պէս կը հնձէ)։ Հայկ, Արամ, Տիգրան, Լեւոն չըլլար։ Ազգին բոլոր աղէտները ատ Հայոց պատմութեան երեսէն են· բարով խերով չըլլայինք։

— Շատ աղէկ, մինակ եկեղեցական երգեր սորվեցնենք։

— Բայց անոնց մէջ ալ անանկ Հրաշափառ է, Վարդանանց է, Ղեւոնդեանց է, Թագաւորաց քրիստոնէից եւ զինուորեալ մանկանց նոցա է, ըլլալու չեն։ Զինուորեալ մանկանց եղեր, սըտար նայէ· ան լոկոտներն ալ ժամը ասանկ բաներ լսելով կը հաւատան որ մանուկը զէնք կրնայ առնել, քրիստոնեայ Թագաւորին հետ միանալ։ Ժըմլասթիքը ի՞նչ է նայինք։

— Առողջութեան համար է, տղաքը ուժ կ'առնեն, կը զօրանան։

— Պէտք չէ, մենք առողջ ենք նէ ժըմլասթի՞ք ըրած ենք։ Ատանկ բաները կըռուի պատրաստութիւններ են։ Սորվըցուցած արհեստնե՞րդ ինչ են։

ԱՐՓԻԱՐ ԱՐՓԻԱՐԵԱՆ

(Շար· – 3)

Պ. Սիմոն Թապլիպեան եւ զաւակները, Երուանդ Շիմշիրեան եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց կնոջ, մօր, քրոջ՝

ՏԻԿԻՆ ՎԵՐԺԻՆ ԹԱՊԻՊԵԱՆԻ
(ծնեալ Շիմշիրեան)

մահը, որ պատահեցաւ Ցունուար 28ին, յետ երկարատեւ հիւանդութեան:

Ցուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Հինգշաբթի, Փետր. 2, ժամը 15·30ին, Փարիզի Ս. Ցովհ. Մկրտիչ եկեղեցին, 15 Ռիւ Ժան Կուժոն:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ
ՄԱՐՍԷՅԼ – ՓՕՄՈՆ

Պր. Ցարութիւն Աբգարեան, Տէր եւ Տիկին Ժաք Գասապալեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Ժորժ Ճաուլեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Լեւոն Մաթէոսեան (Ամերիկա), Տէր եւ Տիկին Նուպար Գալուճեան եւ զաւակները, Պր. Կարպիս Ծովիկեան եւ զաւակները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Կիրակի, Փետր. 5 Պօմոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցին իրենց սիրեցեալ կնոջ, մօր, մեծ–մօր, զոքանչին, քրոջ եւ պզտկանին՝

ԱՐՇԱԼՈՑՍ ԱԲԳԱՐԵԱՆԻ
(ծնեալ Զագըր Ցակոբեան)

մահուան տարելիցին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊԱՍԱԿԻ

Պ. Խաչիկ Գալուստեան ցաւակցութիւն կը յայտնէ ընկ. Լեւոն Աստուրեանի կսկծալի մահուան առթիւ, ողբացեալին զաւակներուն եւ Գաճոյեան ընտանիքին եւ փոխան ծաղկեպսակի 100 Ֆր. կը նուիրէ «Ցառաջ»ին:

ՎԱՐԴԱՆԱՆՑ ՊՕՄՈՆԻ ՄԷՋ

Կազմակերպուած Պօմոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եւ Հայ Աւետարանական Եկեղեցիներու նախաձեռնութեամբ՝ Փետրուար 5ին, Կիրակի օրը, ժամը 15·30ին, Պօմոնի Ս. Գր. Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ սրահին մէջ կը կատարուի Վարդանանցի յուշաւօրը՝ նախագահութեամբ ՄԱԿԱՐ ՔՀՆՅ. ՆԱՃԱՐԵԱՆԻ:

Ողկոյզում Աւարայրի ճակատամարտին, արտասանութիւն, երգ:

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՐԻ ՆՈՒՊԱՐ ՈՒՍԱՆՈՂԱԿԱՆ ՏՈՒՆ

57, Պուլվար Ժուրտան

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Նիւթ՝

Արեւմտահայերու Սահմանադրութիւնը

կը խօսի՝ ՎԱՐԴԱՆ ՕԶԻՆԵԱՆ

(Անդամ Փարիզի համալսարանի դասախօսներու մարմնին եւ խորհրդատու ՄԱԿԻ)

Կիրակի, Փետրուար 5, ժամը 20·30ին

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

Ի ՑԻՇԱՏԱԿ

Ի յիշատակ իր եղբօր՝

ԱՐՄԵՆԱԿ ՓԱՓԱԶԵԱՆԻ

Տիկին Նուարդ Աւագեան կը նուիրէ 500 Ֆր. Ուսանողներու Օգն. Մարմնին, 250 Ֆր. Կապ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղին (ստանալ «Ցառաջ»էն) եւ 500 Ֆր. «Ցառաջ»ին:

ԿՈՒԶՈՒԻ
OFFRE D'EMPLOI

On demande des mécaniciennes surjeteuses pour la confection

SAYRIN

65, Rue du Gouverneur Eboue
92130 Issy
Tél. : 736-00-21

ՎԱՐԴԱՆԱՆՔԸ ԻՍԻԻ ՄԷՋ

Կազմակերպութեամբ Իսիի Հայ Եկեղեցւոյ Մշակութային Ցանձնախումբի

Կը խօսի՝ ՏՈՔԹ. Ց. ԿԱՐԵՒՈՐԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին Անի երգչախումբը, ղեկավարութեամբ Հրաչեղ Աճէմեանի եւ Կապոյտ Խաչի Իսիի միօրեայ ղպրոցի աշակերտները:

Կիրակի, Փետր. 5, ժամը 11·30ին՝ յատարտ պատարագի, եկեղեցւոյ «Նուրհան Ֆրէնկեան» մշակութային կեդրոնին մէջ:

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ՊԱՏԱՐԱԳ, ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ ԵՒ ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Տարօնի Հայր. Միութեան վարչութիւնը Վարդանանցի տօնին առթիւ կը հրաւիրէ քաղաքիս եւ բոլոր արուարձաններուն մէջ ապրող հայրենակիցները, ներկայ ըլլալու իր առաջին հոգեհանգիստին, նուիրուած իր բոլոր նահատակներուն անխտիր՝ Կիրակի, Փետր. 5, Պուլ. Օտտոյի Ս. Ցակոբ մատրան մէջ:

Հոգեհանգիստէն վերջ մատաղի օրհնութիւն կը կատարուի:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ
ՆՇԱՆ ՔՀՆՅ. ԳՈՒՑՈՒՄՃԵԱՆ

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ Տէսինի վարչութիւնը կը հրաւիրէ ընկերուհիները ընդհանուր ժողովի, Փետրուար 8ին ժամը 20·30ին, ղպրոցի սրահին մէջ: Բոլոր ընկերուհիներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ղպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի Ընդհանրական ժողովը շնորհակալութեամբ ընդունած է 500 Ֆր. Ա. Բ.էն (Լիոն) Նոր Տարուան առթիւ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Պօմոնի սրահին վերանորոգումի հանգանակութեան մասնակցող ազգայիններու ցանկը

Գրիգոր Նաճարեան 200 Ֆր., Ցովհաննէս Կուսուզեան 100, Ցակոբ Գասապալեան 200, Մեսրոպ Գասապասեան 30, Յանիօ Գասապասեան 100, Տիկ. Հայկուհի Թերզիպաչեան 500, Տէր եւ Տիկ. Վրէժ Եելքովանեան 1000, Կապ. Խաչ Պօմոնի 2000, Թորգոմ Պօղոսեան, Հայկ Պօղոսեան 500ական, Տէր եւ Տիկ. Մարաշլեան 100, այրի Տիկ. Անոյշ Գասապասեան 200, ոմն ազգային մը 50, Տիկ Մարգարեան 30, Տիկ. Արշալոյս Նաւարեան 50, Ժիրայր Տէրտէրեան 300, Ցակոբ Թաչճեան 100, Ժիրայր Ոսկեան, Տիգրան Զօրիկեան 200ական, Տիկ. Արմենուհի Քէնտիրեան, Օր. Լուիզ Գալուստեան, Տիկ. Ֆոնտուք Շահինեան 100ական, Տէր եւ Տիկ. Ցովսէփ Օհանեան 200 Ֆր.:

(Շար.)

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL «HARATCH»
83, rue d'Hauteville 75010 Paris
Commission Paritaire : N° 55935

ՓԱՐԻԶ
Ս. ՑՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ

Հինգշաբթի, Փետրուար 2, տօն է Սբրբոց Վարդանանց զօրավարացն մերոց՝ հազար երեսուն եւ վեց վկայիցն, որք կատարեցան ի մեծի պատերազմին (451 թ.):

Այս առթիւ Փարիզի Ս. Ցովհ. Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ մէջ ժամը 10ին պատարագ կը մատուցուի:

Կը հրաւիրուին մեր ժողովուրդն ու ղպրոցներու աշակերտութիւնը եւ մեր մանուկները ներկայ գտնուելու, ներշնչուելու Վարդանանց հաւատքով եւ աղօթելու Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ անսասանութեան համար:

Ս. ՑԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Այս կիրակի, Փետր. 5 Լիոնի Ս. Ցակոբ եկեղեցւոյ մէջ, Վարդանանց տօնին առթիւ հանդիսաւոր պատարագ: Պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ
ԴԱՒԻԹ ԵՊՍ ՍԱՀԱԿԵԱՆ

Երգեցողութիւնը կը կատարուի «Կոմիտաս երգչախումբ»ի կողմէ, ղեկավարութեամբ Պր. Մ. Օֆլազի:

CASINO DE CHARBONNIERES, SAMEDI 4 FEV. de 21 h. à L'aube

Dans le cadre du 60e Anniversaire du 28 Mai 1918

LE NOR SEROUND DE LYON
organise une

Nuitée Dansante

avec le grand orchestre de RMC « LES MEDITERRANEENS »

En attraction : L'ENSEMBLE ARMENIEN « ANI »

BUFFET AMBIANCE COTILLONS

Réservations : Annik Terzibachian 78) 25-08-28

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Ս. ՍԱՀԱԿ - ՄԵՍՐՈՊ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ
ՆՈՐԱՇԷՆ ՍՐԱՀԻ ԲԱՑՄԱՆ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Մարսէյլի Ս. Սահակ – Մեսրոպ Մայր եկեղեցւոյ չրջափակին մէջ աւարտած է կառուցումը Հայ Մշակոյթի կեդրոնին, որուն հանդիսաւոր բացումը տեղի կ'ունենայ հետեւեալ յայտագրով.—

ԿԻՐԱԿԻ, ՓԵՏՐ. 5, հանդիսաւոր պատարագ, զոր պիտի մատուցանէ եւ օրուան պատգամը տայ Արեւմտեան Եւրոպայի Հայրապետական Պատուիրակ՝

ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

Ցետ պատարագի կը կատարուի հոգեհանգիստ հանգուցեալ բարերարներու եւ եկեղեցւոյ ծառայողներու հոգիներուն համար:

Կրօնական հանդիսութենէ յետոյ՝

ԳԻՆԵՁՕՆ

նորակառոյց չէնքին մէջ: Հանդիսութենէն կը նախագահէ Հայրապետական Պատուիրակ Սերովբէ Արք:

Ժողովուրդը սիրով կը հրաւիրուի անխտիր, ցառնակցելու այս արարողութենէն եւ գինեձօնի ընթացքին այցելելու չէնքի սրահը եւ յարակից բաժինները:

ՆՈՑՆ ՕՐԸ ԵՐԿՈՑՇԱԲԹԻ ԺԱՄԸ 20ԻՆ

ԸՆԹՐԻՔ - ՃԱՇ

պատրաստուած եկեղեցւոյ Տիկնանց Միութեան անդամուհիներուն կողմէ նորակառոյց սրահին մէջ:

Ճաշին կը նախագահէ
ՆՈՒՐՀԱՆ ՖՐԷՆԿԵԱՆ

Ճաշագինի մասնակցութիւն 150 Ֆր.

Սեղանները ապահովելու համար դիմել Վարժարան Պօղաճեանի՝ հեռ. 90–53–91

28, Bd. des Dames — 13002 Marseille

Ցաջորդ օրը՝ ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Փետր. 6ին ժամը 21ին, նորակառոյց սրահին մէջ:

ՀԱՄԵՐԳ

կը մասնակցին՝ Մարսէյլի մէջ առաջին անգամ ըլլալով Ռոմանի Քոնսերվաթուարի տնօրէն եւ Ֆրանսահայ տաղանդաւոր դեկավար ԱԼԵՔՍ ՍԻՐԱՆՈՍԵԱՆ եւ իր նուագախումբը, ինչպէս նաեւ տաղանդաւոր երգչուհի Անժէլ ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ կոմիտասէ, Ալէմշահէ եւ կանաչեանէ բաղկացած յայտագրով մը:

Սոյն համերգին մասնակցելու համար անհրաժեշտ է տեղերը ապահովել եկեղեցւոյ քարտուղարութենէն՝

Eglise Arménienne, 339, Ave. du Prado, 13008 Marseille — Tél. 77-84-70

Տոմսերու գիները են.— 80 Ֆր, 50 Ֆր.

Փետր. 5ի եւ 6ի Ս. Սահակ – Մեսրոպ Մայր եկեղեցւոյ մշակութային կեդրոնի բացման հանդիսութիւններուն իր մասնակցութիւնը դժբախտաբար պիտի չկարենայ բերել Հայրենի մեծահամբաւ երգչուհի ԼՈՒՍԻՆԷ ՉԱՔԱՐԵԱՆ, անյետաձգելի եւ նախապէս ճշդուած իր համերգներուն պատրաստութեանց պատճառաւ:

REPRESENTATION THEATRALE

Samedi 11 Février 1978 à 20 h. 30

Salle des Fêtes de la

Mairie d'Issy - les - Moulineaux av. Victor - Cresson

Métro Mairie d'Issy

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՄԲ

ԻՍԻԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ «ԱԲԵԼԵԱՆ» ԹԱՏԵՐԱԽՈՒՄԲԸ

ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՆԷ

ԹԻԻ 5 ԽԵԼԱԳԱՐԸ

ՀԵՂԻՆԱԿ՝ Յ. ԱՄԻՐԵՆՑ

ՂԵԿ. ԺՈՐԺ ՊԱՏՕԼԵԱՆԻ

Տոմսերուն համար դիմել.—

ETS. MICHEL — 253, Rue P.-V. Couturier, Alfortville — Tél. 899-09-66
KOUYOUMDJIAN — Station SHELL — 18, Quai J. B. Clément, Tél. 375-28-37
CAFE PHILIPPE — Place Carnot, Alfortville
SEVAN, 4 Rue Lazare-Carnot, 92140 Clamart — Tél. 642-16-07
PALOUYAN, 9 Rue de Trévise, Paris (9e) — Tél. 523-24-97
SAMUELIAN, 51 Rue Monsieur-le-Prince, 75006 Paris — Tél. 326-88-65

եւ Մշ. Տան անդամներու մօտ:

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՓԵՏՐՈՒԱՐ
2
JEUDI
2 FÉVRIER
1978

LE NUMERO 1,30 F

ՀԱՐԱՁԱԳԱՆ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 571027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար· 200 Ֆ·	Վեցամսեայ	110 Ֆ·
Արտասահման	Տար· 230 Ֆ·	Հատը	1 Ֆ· 30

53ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 14·045

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

53e ANNÉE — N° 14.045

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

Աւարայրի ոգին՝ աղբաւէս

Տղմուտի եզրին՝ 451ին արձանագրուած դաւեմարտը, ա՛յն որ Վարդանանց պատերազմ սրբազան մկրտութիւնն է սուրբ եւ մեծ մեր պատմութեան էջերուն մէջ, ազգային ինքնորոշման, քաղաքական անկախութեան եւ մարդկային անյեղլի իրաւունքներէն՝ խղճի ազատութեան վկայութիւնն է ամէնէն առաջ: Ժողովուրդի մը ազգային գիտակցութեան վաւերապիրը անպայման:

Ապրիլ այո՛, բայց ո՛չ անգիտակից, կենդանական բնազդով, կամակոր, գետնամած: Այլ մարդկային միտքի հասուն դատողութեամբ, հոգեկան բարձր, ազնիւ ալեացքներով, այնպէս, ինչպէս կ'ըլլան հարուստ մշակոյթներու տէր ժողովուրդները, կազմաւորուած ազգերը, զարգութեան տէր հաւաքականութիւնները:

Մեր պատմութեան մատեանին մէջ, Գ. դարու երկրորդ կէսէն Ե· դար, ազգային մտածողութեան, յատկապէս ատոր պահպանման եւ պահպանման բախտորոշ ժամանակշրջանը եղաւ: Մտաւեւորումի առարկայ դարձաւ այն օրէն, երբ Սասանեան հարստութեան հիմնադիրը՝ Արտաշէր Իշխան, երազեց վերահաստատել Աքեմենեան կայսրութիւնը՝ քանդելով հռոմէական կայսրութեան արեւելեան ճակատը: Յաջորդները՝ Շապուհ Ա·, Շապուհ Բ· երկարակեաց, մինչեւ Յազկերտ Բ· հետեւողական ձեւով ձգտեցան իրագործել այս մեծ ծրագիրը: Եւ պարզ է, որ Արեւելք – Արեւմուտք պայքարին մէջ, Հայաստան անխուսափելի կամուրջը հանդիսացաւ: Եւ միշտ անխուսափելի կերպով թիրախ դարձաւ ալի ու ճախի հուժկու հարուածներուն: Հայոց լեռնաշխարհին դիմագիծին այլափոխումը, ի նպաստ այս կամ այն ճակատին, հետապնդուած հեռանկարներ մնացին, քաղաքական իմաստով, Պարսկաստանի, Հռոմ – Բիւզանդիոնի համար:

Հողային մասնատումները, բաժանումները, զինուորական բիրտ հակակշիռներն ու ճնշումները սակայն անզօր միջոցներ կը դառնան, երբ ազգային առողջ ըմբռնումի հասած ժողովուրդ մը կը ճգտի ապրիլ: Գոյատեւել իր ինքնուրոյն դէմքով, իր իւրայատուկ նկարագիրով:

Ինքնապահպանութեան ազդու զէնքը արդէն իսկ ապահովուած էր: Արդէն մէկուկէս դար անցած էր այն օրէն ի վեր, երբ քրիստոնէութիւնը իբրեւ պետական կրօնք բազմած էր Հայաստանի գահին վրայ: Այլ մանաւանդ դիրերու պիւտով, 401ին, ինքնապաշտպանութեան վահանը այլեւս եղած էր անխորտակելի: Ժայռի նման անսասան:

Ոսկեզար կերտած, իր լեզուին ոսկեզնիկ պարեզօտ հագցուցած Հայութիւնն էր, որ կռուի դաշտ կը նետուէր Աւարայրի մէջ: Ապահոված իր մշակոյթի անկախութիւնը՝ այժմ, պէտք է պաշտպաներ զայն ամէն գնով: Նոյնիսկ անխորտակելի, անպարտելի նկատուած ուժին դէմ:

Պէտք է ապահովէր իր անկախութիւնը:

Աւարայրի ոգին, մեր ժողովուրդին դարաւոր հարստութիւնն է: Հոգեկան եւ իմացական բացառիկ նուաճումը: Աւելն ան դիմեց դէպի բարձունքներ, դէպի պտեմարտի դաշտեր· կերտեց Դաւիթ Բէկեան խոյանքները, Խանասորեան սխրագործութիւնները· մանաւանդ՝ Սարդարապատներ:

Աւարայրը պէտք է խարսխած մնայ ամէն Հայու միտքին եւ հոգիին մէջ: Միշտ եւ առյաւէտ: Որովհետեւ այսօր եւ վաղը, մենք միշտ կոչուած ենք պաշտպանելու մեր ինքնութեան գերագոյն վահանը՝ մեր Մեծասքանչը, մեր հին եւ նոր Ոսկեզարները՝ բոլոր գոյնի, ձեւի թէ տեսակի Յազկերտներուն դէմ:

Որովհետեւ այսօր եւ վաղը, մենք միշտ պիտի տենչանք ազատութիւն: Իրբեւ անբեկանելի իրաւունք: Իրբեւ ազգային վսեմ իտէալ:

Ա· Մ·

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԸՆՏՐԱՊԱՅՔԱՐ

Ֆրանսայի քուէարկողը մասնաւոր յափըշտակութեամբ չի հետեւիր ընտրապայքարին, քանի բոլոր պարագրուխները աւելի բանավէճերով զբաղած են քան ժողովուրդին բարիքով: Ամէն օր մեծամասնութիւն եւ ընդդիմութիւն լեղի-կծու խօսքեր կը փոխանակեն, դեռ ներսն ալ Ձախը թէ մեծամասնութիւնը կը շարունակեն ներքին պայքարները:

Մեծամասնութեան ընտրապայքարը պաշտօնապէս բացաւ Նախարարապետ Պառ, որ չի յաջողիր ազատիլ վարժապետական իր չեչտէն եւ կը շարունակէ իր բոլոր ելոյթներուն դասի բնոյթ տալ:

Պառ յայտարարեց թէ Միթերան վերջապէս դիմակը նետեց, ակնարկելով ընկերվարական պարագլուխին այն խօսքերուն ըստ որոնց եթէ Ձախը չհաւ, տագնապի կացութիւն մը կը ստեղծուի Նախագահին եւ Ազգ· ժողովին միջեւ: Միթերանի այդ խօսքերը, Պառի համար, կը նշանակեն որ ընկերվարականները Հանրապետութեան հիմնարկութիւնները չեն ուզեր յարգել: Պառ կ'ըսէ նաեւ թէ Միթերանը Պլում չէ, ամբողջ կեանքը չէ նուիրած Ընկերվարութեան, ուրեմն «յապաղած կոչում մըն է»:

Միթերան չատ բուռն կերպով պատասխանեց մեղադրելով Պառը, որ կ'այլափոխէ իր ըսածները զինքը վարկաբեկելու համար: Իրեն համար պակաս բան մը կայ հիմնարկութեանց մէջ, քանի չի նախատեսեր լուծումը երբ — Ձախի յաղթանակի պարագային — երկու տարբեր իշխանութիւնները ըլլան: Միթերան աւելցուց թէ «Վարչակարգի տագնապի չուրջ բեմադրուած արշաւը դասական ձեւն է աջին որ կ'ուզէ վախցնել»:

Տըպրէ կ'ըսէ թէ Միթերան չընդունիր ե· Հանրապետութեան հիմնարկութիւնները, Սուասոն «երազը կը մարի» կ'ըսէ միշտ անդրադառնալով Միթերանի խօսքերուն: Կայ նաեւ Մառչէն, որ անկախ քաղաքական նկատումէ, կը մնայ ամէնէն հետաքրքրական անձը այս ընտրապայքարին: Առջի օր ըսաւ որ Միթերանի ընթացքը « կայսերական » բնոյթ ունի:

Այս մթնոլորտն է որ պիտի տեւէ անշուշտ մինչեւ Մարտ 12 երբ ժողովուրդը տայ իր վճիռը, առանց մասնաւոր խանդավառութեան:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊԱՌՈՆ ԱՆՓԷՆի առեւանգումը դեռ լուծում չէր գտած Ջորեքշաբթի առաւօտ:

Միայն դրամականէն զատ քաղաքական ալ բնոյթ կը տրուի, քանի առեւանգողները կ'ըսեն թէ «յեղափոխական կարմիր բանակ»ի մաս կը կազմեն: Լուրթիւնը միշտ կ'իյնէ, միայն կ'ըսուի թէ Անթենի մէկ մատը կտրուած ղրկուած է ընտանիքին եւ նկար մը, ուր չատ գէշ վիճակի մէջ կ'երեւայ, աչք մը ուռած ու սեւ – ցած, փաստելու համար որ ամէն բան ընելու ատակ են:

ՍՐԺԱՆԹԻՆի մէջ 16 Ֆրանսացի (երկու մայրապետ) «անհետացած» են կ'ըսէ Ծովակալ Անթուան Սանկինեթթի Պուէնոս-Այրէսէն վերադարձին: Ըսաւ նաեւ թէ 3472 քաղաքական բանտարկեալ կայ երկրին մէջ:

ՏԷՑԼԻ ԹԵԼԵԿՐԱՖի համաձայն Մորմ· Միութիւնը չատ մահացու վիրաւոր մը կը պատրաստէ, մանրէական պատերազմի մը ի նախատեսութիւն:

ՎՐԻՊԱԿ

Մեր երէկուան թիւին (փետր 1) կարգ օրինակներուն վրայ թիւրիմացութեամբ երեքշաբթի գրուած է, փոխանակ ՉՈ – ՐԵՔՇԱԲԹԻի (թուականը ճիշդ էր):

ՈՉ ԵԻՍ Է ԿՈՄԻՏԱՍԻ ՎԵՐՋԻՆ ՍԱՆԸ՝ ՎԱՐԴԱՆ ՍԱՐԳՍԵԱՆ

Մոր ցաւով կ'իմանանք, որ Մ'արսէյլի իր բնակարանին մէջ, Յունուար 30էն 31 լուսնալիք գիշերը իր մահկանացուն կնքած է Կոմիտասի հինգ սաներէն (Վարդարշակ Սրուանձտեանց, Մխիթար Թուման, Բարսեղ Կանաչեան, Հայկ Սէմէրճեան) վերջինը՝ Վարդան Սարգսեան:

Մեր ողբացեալ բարեկամը ծնած էր Սկիւտար 1892ին եւ չրջանաւարտ էր Պէրպէրեան վարժարանէն:

Պոլսէն իսկ իր երաժշտական կրթութիւնը սկսած է Կոմիտասի չունչին տակ, որու լաւագոյն սաներէն էր: Զայնագրած է, բազմաթիւ այլ գործերու կարգին, Կոմիտասի բազմաճաշ պատարագը: 1920ին եկած է Եւրոպա, նախ Փարիզ, ուր աշակերտած է համբաւաւոր Լընորմանի, ապա 1922ին անցած է Պերլին, կատարելագործելով իր երաժշտական ուսումը: Յետագային հաստատուած Պրիւսէլ, հետեւած է տեղւոյն պետական երաժշտանոցի դասընթացքներուն և վայելուն կերպով աւարտած ուսման շրջանը:

Վերջնապէս հաստատուելով Մարսէյլ, հոն հիմնած է Արմենիա երգչախումբը, որ երկար տարիներ իր ձեռնհաս ղեկավարութեան ներքեւ, մասնաւոր փայլ մը տուած է Մարսէյլի հայ գաղութի եկեղեցական (Մայր եկեղեցի) եւ գեղարուեստական կեանքին:

Վարդան Սարգսեան իր ստեղծագործական աշխատանքի կողքին, բազմաթիւ համերգներ տուած է Պրիւսէլ, Փարիզ թէ Մարսէյլ եւ այլուր, արժանանալով միշտ խոր գնահատանքի նաեւ օտար շրջանակներու մէջ:

Կարելի չէ անշուշտ առաջին առթիւ իսկ լրիւ պատկերը տալ իր կեանքին ու գործունէութեան, բայց կրնանք անվրան ըսել թէ հմուտ երաժշտագէտ, բծախնդիր խմբավար, ներշնչուած կոմիտասեան հանճարէն, Վարդան Սարգսեանի վաստակը մեծ է հայ երաժշտական պատմութեան մէջ: Երաժշտութեան թէ երաժիշտներու նուիրուած ուսումնասիրութիւններով իր թանկագին աշխատակցութիւնը բերած է «Ցառաջ»ի, որու հիմնադրին մտերիմ բարեկամն էր եղած Պոլսէն Ֆրանսա: Իր մէկ չահեկան ուսումնասիրութիւնը՝ «Ա. քափելլա երգեցողութեան մասին», որ լոյս տեսած էր «Ցառաջ»ի 1946 Յուլիս 7ի թիւին մէջ, վերահրատարակած էինք առջի տարի «Ցառաջ 50» հատորին մէջ, ինչ որ մեծապէս ուրախացուցած էր զինքը եւ այդ առթիւ կը գրէր մեզի·—

« ... Յաջողած ես շահեկան ու պէսպիսուն դարձնել հատորին բովանդակութիւնը: Շնորհակալ եմ որ ինծի ալ հսկած էիր տեղ տալ: Ընտրութիւնդ չարմար էր»:

Կրկին կը գրէր մեզի, հազիւ քանի մը օր առաջ, իր այնքան դեղատիպ ձեռագրով վերանորոգելու համար իր վչտակցութիւնը Շ·ի մահուան 21րդ տարելիցին առթիւ:

×

85 տարեկան էր Վարդան Սարգսեան եւ մահը բնական կը նկատուի այլեւս: Բայց մեր սիրտերուն վրայ, անկախ տարիներու բեռին, մեր բոլոր մահերը վաղահաս են, մանաւանդ երբ սերունդ մըն է, զոր կը թաղենք: Սերունդը, անոնց որոնք իրենց հայրենի չունչով ու ոգիով իրենց անփոխարինելի դերը խաղացին մեր ազգային կեանքին մէջ:

×

Մեր ցաւակցութիւնները Տիկին Արուսեակ Սարգսեանի, Էտիի եւ Անիթայի:

ԱՄԵՆԱՑՆ ՀԱՑՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԸ ՓԱՐԻԶ ԿՈՒԳԱՑ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ուրախութեամբ կը յայտնենք մեր ժողովուրդին, թէ Նորին Սուրբ Օծութիւն Տէր Տէր Վազգէն Ա· Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը, Իրաքի գաղութին իր տրուած պաշտօնական այցելութենէն վերադարձի ճամբուն վրայ պիտի այցելէ նաեւ Փարիզ:

Հայրապետը Փարիզ կը ժամանէ Հինգշաբթի, Փետրուար 9 եւ պիտի մնայ չուրջ տասը օրեր:

Կիրակի, Փետրուար 12ին, Հայրապետը ներկայ կ'ըլլայ Փարիզի Ս· Ծովհաննէս Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ մէջ մատուցուելիք պատարագին, որու ընթացքին պիտի տայ Հայրապետական իր պատգամը:

Ուրբաթ, Փետրուար 17, երեկոյեան ժամը 20·30ին, Էնթ-Էրֆոնթ-Թնաճթ-ալ պատրոկի սրահին մէջ ի պատիւ Ամենայն Հայոց Հայրապետին պիտի տրուի ժողովրդային ճաշ մը:

Կը հրաւիրենք մեր ժողովուրդը մասնակցելու այս հանդիսութիւններուն եւ ընդունելու Հայոց Հայրապետին եւ Ս· Էջմիածնի օրհնութիւնները:

ԴԻՒԱՆ
ՀԱՅՐԱՊԵՏԱԿԱՆ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԵԱՆ

ՓՇՈՑ ՀԱՐՑ ՄԸ, ՈՒՍՈՒՑՉԱԿԱՆ ԱՍՊԱՐԷԶ...

(Գ. եւ վերջին մաս)

Այո, դրամը ամէն ինչ չէ դժուարու – թիւնները հարթելու համար: Բայց, հա– կառակ այս իրողութեան, դրամն ալ չենք կրնար արհամարհել: Դրամով ամէն ինչ չենք կրնար ընել, բայց առանց դրամի ալ ոչինչ կրնանք ընել: Եւ քանի որ մեր մէջ դրամը բարեսիրական եւ կրօնական հաստատութիւններու ի նպաստ առատա – րէն հոսելով հանդերձ կը ցամքի երբ կար– դը կուգայ մշակութային հաստատու – թիւններու, այս կէտին վրայ ալ ստիպ– ուած ենք կանգ առնել կարեւորութեամբ: Սր հասարակ կ'ըսենք թէ մեր ուսուցիչ– ները անցեալի ուսուցիչներուն պէս անօ– թի չեն այլեւս: Բայց չկարծուի որ մեր ուսուցիչները այսօր դրամի մէջ կը լողան: Անոնք նոյնիսկ բնականոն հանգստաւէտ – տութիւն մը պիտի չունենային եթէ քա– վընտի ճամբաներով, մասնաւոր դասե – րով չզօրացնէին իրենց պիւտճէները: Մեր ուսուցիչները այսօր ալ անցեալի պէս ենթակայ են մեր թաղային խորհուրդ – ներու անդամներուն խղճմտանքին: Մա– նաւանդ քիչ մը հինցած, իրենց ուժը կոր– սընցուցած ուսուցիչները նեղ կացութիւն– ներու մատնուած են: Անոնցմէ չատեր ոչ ֆիզիքական ուժը ունին, ոչ ալ պետական օրէնքներու հիման վրայ իրաւատութիւն՝ ըսելու. «եթէ ինծի այսինչ գումարը չվը– ճարես, ուրիշ տեղ կը պաչտօնավարեմ»: Չեն կրնար ըսել այս բանը եւ աւտր հա– մար ալ մեղք որ կը չահագործուին չատ անգամ: Ուսուի, նիւթական մարզի մէջ չատ բան չէ փոխուած հին օրերէն մին– չեւ այսօր: Միայն թէ իրենց դիմաց գտնուողը Յակոբ Պարոնեաններու եւ Եր– ուանդ Օտեաններու թաղական Ազան չէ: Փառք Աստուծոյ այսօրուան թաղական – ները քիչ չատ յարգանք ունին կրթական մշակներու հանդէպ եւ կը փափաքին կա– րելի չափով ալ վարձատրել զանոնք: Կը ջանան: Բայց ի՞նչ չափով կը յաջողին յատակ տեսնել ուսուցիչներու կացութիւ– նը, ի՞նչ չափով քայլ յարմարցնել օր – ուան յարաճուն պահանջներուն: Ի վեր– ջոյ իրենց ազգային անուսկները միչտ պարապ են: Աւելի ըլլալով սա տարօրի– նակ կէտը կայ. որքան որ ալ մեր մեծա– հարուստ թաղականները չուայլ են իրենց սեփական գրպաններուն, նոյնքան ժլատ կը գտնան երբ կարգը գայ ազգային անուսկէն վճարելու: Այս ժլատութիւնը առաքինութիւն կը նկատեն: Առաջին ակ– նարկով ալ խոպպէս չատ դնահատելի ա– ռաքինութիւն մըն է: Բայց վնասակար կը դառնայ եթէ այդ ժլատութիւնը գիրենք մղէ անտեղի եւ անարդար սեղմումներու: Երբեմն զարմանքով կը լսենք թէ մինչեւ իսկ Ուսուցչաց Հիմնարկի նման հաստա– տութիւններ կը գլանան ճղճիմ գումար – ներով օժանդակելէ կարգ մը անօգնա – կան նախկին ուսուցիչներու, կամ չափա– զանց ճղճիմ գումարներ տալով կը յո – խորտան օժանդակութիւն ըրած ըլլալու յատակնութիւններով: Մինչդեռ օժանդա – կութիւն մը որպէսզի արդիւնաբեր ըլլայ, չի բաւեր որ հարցնենք «ի՞նչ կուտանք», այլ պէտք է հարցնել նաեւ թէ «մեր տը– ւածով ի՞նչ կրնայ ընել մեր դիմացինը»:

Ուսուցիչներու տագնապին եւ կրթական միչտ բազմաթիւ հարցերու նուիրուած մեր խորհրդածութիւններուն չարքը չէր կրնար իր աւարտին յանգիլ առանց խօ – սելու նաեւ ծնողքներու մեղքին մասին: Արդարեւ հոն ուր կրթական եւ դաստիա– րակչական գործը կը կազայ, հոն ուր ուսուցիչ – աշակերտ յարաբերութիւնը բարդութիւններու կը բախի, մանաւանդ հոն ուր տոհմիկ դաստիարակութեան չնչասպառութիւն կը տեսնուի, դիտցէք որ հոն, ուսուցիչին եւ աշակերտին հետ, ծնողքն ալ մեղք մը ունի անպայման:

Ծնողքը այն կրթական մղիչ ուժն է որ մանուկի մը վրայ կը գործէ վարժարա– նէն առաջ, վարժարանին հետ միաւեղ եւ վարժարանէն վերջ: Աւելի կը նչա – նակէ թէ ծնողքին դաստիարակչական դերը, մանաւանդ մանուկին վրայ իր հըս– կողութիւնը, դաղար չունի: Ուսուցիչը միայն դասարանին մէջ կը գործէ, իսկ ծնողքին դասարանը սահման չունի: Նըն– ջասենեակէն մինչեւ ճաչասեղան, խոհա– նոցէն մինչեւ հիւրասրահ, տան ամէն մէկ անկիւնը, տան մէջ ապրուած ամէն մէկ երկվայրկեան, դաստիանդութեան եւ դաստիարակութեան առիւտուր մը տեղի կ'ունենայ: Ուսուցիչը չունչ կը հատցնէ դասարանին մէջ, ձայն կը բարցրացնէ, նիչ կուտայ, քննութիւն կ'ընէ: Իսկ ծը– նողքը առանց ճկոյթ մատն անգամ խաղ– ցնելու, բերանն անգամ առանց բանալու բան մը կրնայ սորվեցնել իր զաւկին, քըն– նութենէ մը անցընել զաւակը: Որովհե – տեւ եթէ ամէն դաստիարակութիւն իրա– կանութեան մէջ ազդեցութիւն մը կը նչա– նակէ, ծնողքը առաջին եւ վերջին աղ – բիւրն է զաւակի մը վրայ բարի եւ... չար ազդեցութեան:

Անոնք որ այսօր մեր մշակութային կեանքին մէջ ներկայութիւն մը ունին, անոնք որ այսօր հայ տիպ ու տարին մտերմութենէն երջանկութիւն կը քաղեն, առենօք ունեցած են պաչտելի հայր մը կամ մայր մը որուն ծունկերուն վրայ նստած՝ Մեծատքանչը ունկնդրած են ման– կական առաջին տարիներու ընթացքին: Ահաւասիկ լաւ պարտիզպան մը, որ բա– ցած է կոյս պարտէզի մը առաջին ակօս– ները եւ ճչդած է այն ճչդրիտ հունտը, զոր պէտք է նետել թարմ հողին մէջ: Եթէ առաջին հունտը լաւ նետուած է, եթէ ան բռնած է անդամ մը, անկէ վերջ ամէնէն աննպաստ օդն անգամ չի կրնար արգիլել անոր ծաղկումն ու ապրումը:

Այսպիսի պարտիզպանները չատ նուա– զած են այսօր: Անչուչա չենք ուզեր որ ծնողքը ամէն վայրկեան ծանրութիւն դնէ զաւկին կրթական պատրաստութեան վը– րայ, մանաւանդ չափազանցեալ միչա – մտութիւններով օգնական ըլլայ անոր դա– սերուն պատրաստութեան: Ասիկա հի– ւանդութիւն մըն է որ վարակիչ դարձած է եւ անբնական է: Ծնողքները թող կա– րելի չափով թողուն որ տղաքը իրենք ի– րենց յաջողին իրենց դասերուն մէջ: Ծը– նողքներէն սպասուածը տարբեր միջամը– տութիւն մը, տարբեր հետաքրքրութիւն մըն է: Բայց որպէսզի այդ միջամտու – թիւնը կարենան ընել, հարկ է որ նախ եւ առաջ իրենք հաւատան այդպիսի մի– ջամտութեան մը կարեւորութեան:

Եթէ այսօր մեր վարժարանները աչա – կերտի արիւնահոսութիւն ունին, այսինքն եթէ ամէն տարի քիչ մը աւելի քիչ աչա– կերտներով կը բաւարարուին, պատ – ճառը այն է որ ծնողքներէն չատեր ուս թօթվել սկսած են իրենց զաւակները, զո– նէ մինչեւ նախակրթարան, մեր վարժա– րաններէն մէկուն ղրկելու անհրաժեչտու– թեան դիմաց: Անոնք չատ պատկերալից արդարացումներ ունին ուրիչ վարժարան– ները նախընտրելու համար: Երթեւեկի դժուարութիւններ, արձանագրութեան բարդութիւններ, օտար լեզուի մտահո – դութիւններ եւ մանաւանդ գան – գատ՝ մեր վարժարաններուն մէջ կիրար– կուած դասաւանդութիւններու ծրագրա – յին ծանրաբեռնութենէ: Եթէ իրենց հար– ցընէք՝ մեր վարժարաններու յայտագիր– ները այնքան ծանրաբեռնուած են որ աչակերտը կը ճմլուի անոնց տակ, դա– սերուն չի հասնիր, կը կաղայ: Մինչդեռ ամէնէն մօտիկ եւ արդիական նորաթոյս քոլէժներու մէջ դասաւանդութիւնը այն– քան լաւ եւ դիւրին կը քալէ որ աչակեր– տը տան մէջ պարտականութիւն պատ – րաստելու հարկադրութեան մէջ իսկ չի մնար:

Այս տեսակէտը պաչտպանող ծնողքները անտարակոյս չեն անդրադառնար, որ իրենց զաւակներուն ճակատներուն յետա– մնացութեան, մտային անբաւարարու – թեան անարդար պիտակ մը կը փակցնեն: Մեր այսօրուան զաւակները աւելի յե– տամնաց եւ անմիտ չեն տասը, քսան, ե– րեսուն տարի առաջուան տղոցմէ: Ընդ– հակառակն, չատ պատճառներ ունինք հա – ւատալու համար որ այսօրուան տղաքը աւելի ուշիմ են քան իրենց նախկինները: Իսկ վարժարաններն ալ այսօր աւելի ծան– րաբեռնուած չեն տասը, քսան տարի ա– ռաջուան վարժարաններէն: Եթէ քսան տարի առաջ մեր վարժարաններու ծրա– գիրները ծանր չէին գալ, այսօր ինչո՞ւ գան ուրեմն:

Մեր վարժարաններուն արիւնահոսու – թեան, ինչպէս նաեւ տոհմիկ դաստիա – րակութեան համատարած նահանջին մէջ ծնողքներուն մեղքը չատ մեծ է: Անոնք իրենց ծնողքներէն իրենց փոխանցուած աւանդը նոյնութեամբ չեն փոխանցեր իրենց զաւակներուն: Կը տառաճձնեն չե– գումի մը պատասխանատուութիւնը, ո– րուն համար ապագայ սերունդներ թէր– եւս հաչիւ պիտի պահանջեն իրենցմէ: Բայց այս բոլորին մեղքն՝ ուրիչ առիթ – ներով:

ՀԱՍՏԷՃԵԱՆ

ՀԻՆ, ՄՈՌՈՒԱԾ ԷՋԵՐ

Հայրենի Աւանդութիւններ

ՎԱՐԴ-ԽԱՂԸ

—o—

ԽՄԲ.– Ազատամարտ օրաթերթի 1911 Մարտ 2ի թիւէն խաղերով կը ներկայա– ցնենք Տարօն աշխարհի « երգիչ » Գեղամ Տէր–Կարապետեանի վերոյիշեալ ակնար– կը՝ իբրեւ հին եւ մոռցուած էջ: Գրուած է Վարդանեանի տօնին առթիւ եւ տեղ չէ գտած 1931ին, Փարիզ, « Նահատակ Գրա– գէտներու Բարեկամներու » մատենաչա – րով հրատարակուած հեղինակին երկերու հաւաքածոյին մէջ, 340 էջ:

Տարօնի հինաւուրց գեղերէն մէկն է Վարդ – Խաղը: Ու անուանպրուած է՝ աւանդութեան համաձայն, մաքուր Մա– միկոնեանին՝ դէպ Շաւարշական դաչտը Խաղալ – գնալու յիչատակին:

Ագարակն ու ամարանոցն եղած է Վար– դանի: Իր մօտերը սարաւանդի թումբ մըն ալ կայ՝ պճնուած նուիրական ծառե– րու պուրակով մը՝ հայ չինականին պաչ– տումի առարկայ: Հոն կ'աճի դեռ ծաղիկն ծովածիրանին, որուպատճառով հայկեան յօ– դով ու Թրջուած Վարդանի արցունքով:

Վարդ – Խաղը՝ Տարօնի դաչտի հարա– ւանդին՝ սեւ սարի ստորոտը կը գրաւէ. իր բարձունքը կարմիր վանքն էր եւ բերդն կատուաքարի, ու ներքեւը դարաս– տանն վարդածղի, ու աւելի վերերը՝ Սա– սունի հակայական սարերու պորտին վը– րայ՝ ծովասարը ծաղիկներու եւ ծմակ – ներու՝ իր կատարով սիպտակ ու ձիւնա– փառ. ու դիմացը՝ կուչտ – կշտի՝ դէպ արեւմուտք՝ Աչտիչատ Հաչտեանց, Վա– հէվանեանց ու Դաղօնքն հին դարերուն: Անոր քովիկը կայ եւ աւանն արքավանք կամ արքայավանք: Վարդ – Խաղը՝ գիւ– ղակ մըն է այսօր՝ ինչպէս ագարակ մըն է Աչտիչատ Վահագնեան ու Պարթեւեան:

Ձմեռն անցեր էր ու գարունն եկեր էր: Գարունը ծիրանին, գարունը արտնին: Ցազկերտը կը մռնչէր, Միհրշապուհ կը գոչէր ու Դենչապուհ կը մրթմրթար...

— Թողէ՛ք Աստուածը, պաչտեցէք ա– րեւը...:

Ու կը սպառնային՝ փողերով ու փիղե– րով, մոզերով ու զօրքերով: Ձէնքը ցըր– ուեր էր աչխարհ արարատ, ու իրար ան– ցեր էին Իրան – Թուրանը: Ահաւոր տագ– նապ մը ձգած էր Արարատէն մինչեւ Տու– րուբերան. հայրենիքի սրբութեան սե – զանը, Սահակ – Մեսրոպի զաւրութիւնն երկնատուր՝ մատաղներ կ'ուզէին, ու ահազանգը կը հնչէր տաճարներու բեմե– րէն, զաւրատուներու խարերէն, ու հայ մայրերու սրտերէն, ու բոլորը, բոլորը միասին իրենց աչքերը սեւեռեր էին դէ– պի Տարօնի Վարդ – Խաղը, իրենց քա– ջերը ղրկեր էին դէպ Մամիկոն – Վար– դանը:

Բայց առաջին գարունը չէր Վարդանի տառապանքին. ահա, քանի գարուններ իրարու կը յաջորդէին, ու Վարդանը դեռ կը քաչկռտուէր Վասակի խորախորհուրդ ու երկդիմի քաղաքականութեան չուա – նէն:

Ու Վարդանը՝ իր հոգեկան յուսահա – տութիւններունատենը՝ վազեր էր հանդ մը Աչտիչատ՝ դամբարանը իր հոյակապ պապիկին, հանդ մը Օշական՝ դերեզմա– նը ոսկեգիր Մեսրոպին, որոնք յանուրջս դէնքեր էին իրեն՝

— Հաւատաւոր հայրենիքդ չուրանաս:

Ու ան՝ ուխտեր, երդուեր էր իր կա– նաչ արեւուն վրայ՝

— Մնալ հաւատարիմ ու անձնազիր՝ այդ պատգամին:

Կրօնի եւ հաւատքի այնքան նորընծայ ու քաղցր նախախայրիքին մէջ՝ երբ ըն– մեռնող Հայաստանցին՝ աննման խան – դավառութեամբ փարած էր քրիստոնէու– թեան՝ երբ բովանդակ երկիրը տաճար – ներու, մատուռներու, վկայարաններու եւ մենաստաններու խաչագրօչ դաստա – կերտներով չափուած էր, երբ բովան– դակ երկիրը միակրօն, միալեզու՝ միա– սիրտ ազգաբնակութեամբ կ'եռար, կոյր Ցազկերտի մոլեկան չարժումը՝ ընդհա– նուր հոգեկան զբդռութիւն մը պոռթկա– ցուցեր էր համրողջ Հայաստանի մէջ:

Քաղքենի ապարանքին մինչեւ գեղա – կան խրճիթը, էջմիածնի, Աչտիչատի տա– ճարներէն մինչեւ չինական ժամատները հաւատքի ու հայ գպրութեան խորան ու անայլայլ զգացումն էր որ կ'եռար ու կը գեռար:

Հաւատքին սէրը ու հաւատափոխու – թեան սարսափը պոռթկացեր էին: Բո – լորը, այս սէրով ու սարսափով ցնցուեր էին, տիկիններ եւ կոյսեր, պատանիներ ու ծերունիները: Հայ ատանդութեան եւ գպրութեան պաչտպանութեան ի նպաստ՝ միահամուռ աղաղակը փրթած էր, որ ալեկոծ ծովու ձէնին նմանակ՝ արձա – գանգեր էր ամէն կողմեր. Մեռնիմ ու չուրանամ հայ քրիստոնէութիւնը: Եւ ե– թէ Մազտեղանց դէնի սարսափը ահաւոր էր, տոհմակրօնային սէրը՝ ա՛լ աւելի զօրաւոր էր:

Ամպամած հոգերով եւ հաւքի թեւերով այդ աղաղակները հոգեղէն՝ հասեր ու խորասուզուեր են մինչեւ Վարդ . Խաղ ագարանքին այն պարտիզակը՝ ուր կ'եր– դէին սոխակը ծովասարին, ու ատտրակն սեղանասրին. ու մինչեւ ծաղկոցը՝ Սա– հականոյշի տնկածը, Շուչանիկի փայփա– յածը, — ուր դեռ ծիլ–ծղօն կ'երեւայ Վարդանի սիրական ծաղիկն ծովածիրան:

×

Ու երամ երամ դէպ Վարդ – Խաղ կը վազէին իչխանազունք, նախարարներ, ե– րիցունք պատուականք եւ աւագանիք ազ– նուականք:

Ու Վարդանը կը պաչարէին՝ տիկնայք քաջազունք Մամգունի քաջերուն, Սահա– կանոյշը, Վարդանոյշը, Դստիկն ու Շու– շանիկը, որոնք կը մրմնջէին արիւրանոց զօրավարին.

— Մի՛ ուրանար:

Ու Վարդանը գլուխը դրեր էր համազ– գային այս գերագոյն աղաղակին:

Պէտք էր երթալ, մինչեւ ուր որ ուզեն Սահակ – Մեսրոպ, ուր որ կանչեն ազգն ու եկեղեցին: Պէտք էր երթալ:

Ու կը կանչէին զինքը Արարատէն, Ա– րագածէն, Վանանդէն, Բագրեւանդէն, Բիւրականէն ու Դաղօնքէն եւ կ'աղաղա– կէին.

— Մի՛ ուրանար.

— Գնա՛, մեռիր:

×

Կէսօր մըն էր, Ապրիլի վերջերը, կէսօրիկ մը անոյչ ու քնքոյչ արեւով: Բնութիւնը զարթած էր, ամբոխը հարբած էր. գարթած էր եւ Վարդանը, բայց մը– ռայլ ու մղպլընուկ:

Պէտք էր մեռնիլ, կ'ուզէր մեռնիլ... բայց կը մտմտար՝ ի՞նչ պիտի ըլլային Հայրենիքն ու Շուչանիկ... Իր ալ ազ– գային զգացումը բռնկած էր ու կ'եփէր:

Ու ոտքի ելաւ Վարդանը: Հասան ման– կլաւիկներ ու հատուցին զինք ու զրահը: Պատրաստեցաւ ու մեկնեցաւ, հազար, հազար ուղեկիցներով ու բիւրաւորազ մաղթանքներով:

Հոգեպաստեան տօնէն առաջ՝ արդի Շաւարշանի դաւրանն էր, ուրկէ համ – բարձաւ հայ սրտերու խորանը:

Ու այնուհետեւ՝ Վարդանի ուխտն ու հաւատը՝ չապիկ ըրին ու հազան բնութե– լագոյն հայ քրիստոնեաները՝ ու մատաղ եղան, չարան – չարան, զոհաբերութեան այդ սուրբ սեղանին:

Ու շատ հեռու չէ, դեռ երէկ ու այսօր Վարդանանց հաւատը արբշռան ու խոր – արմատ է հայ – Իսրայէլի զաւակներու հոգիներուն մէջ... մեր նարպոյն էնց մը մարտիրոսներու զոհաբերութեամբ նոսի– րագործուած:

Ժամանակները իրենց անողոք պայման– ներն ունին ու դարերը՝ իրենց քաւու – թեան նոխազները:

Վարդանն ու Վարդանանք այս սուրբ նոխազներն էին, որոնք մեռան, բայց ան– մահացան:

ԳԵՂԱՄ ՏԷՐ–ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ

ՀՈԳԵՎՐՏԻԿ

ԸՆԿ. ԼԵՒՈՆ ԱՍԱՏՈՒՐԵԱՆ

—o—

ՏԻՄԻՆ.— Մեր հաւատաւոր ընկերներէն Լեւոն Աստուրեանը եւս ցուրտ հոդին յանձնեցինք այսօր: Ամիսր չլրացած ահա երկրորդ ընկերն է որ հրաժեշտ կուտայ իր կեանքին: Սա յաւէտ կը հեռանայ մեզմէ իբր եռեւէ, խոր վիհ մը զոյա – ցնելով ու նօսրացնելով կուսակցական շարքերը:

Մեր տարաբախտ ընկերը ծնած էր 1899ին Մշոյ դաշտի Թիլ գիւղաքաղաքը: Տարօնի չքնաղ, կախարդական աշխարհը՝ որ առանձին արժէք մը կը ներկայացնէր իր աչքին: Զափազանցութիւն մը, նեղ հայրենասիրութիւն մը չէր այդ. երբ Տարօն եղած էր հայկական դիւցազնու – թեան օրօրանը: Հեթանոսական մեհեան – ներու, ծէսերու, նաւասարդեան հանդի – սութեանց ու հռչակաւոր վանքերու ինչ – պէս նաեւ յեղափոխական գործունէու – թեանց եւ ապստամբութիւններու ու ֆէ – տայական շարժումներու կեդրոնը:

Նման միջավայր մը չէր կարող իր կնի – քը չդնել Տարօնի ժողովուրդին նկարա – գրին ու հայրենասիրութեան վրայ: Ընկ. Աստուրեան օժտուած էր նոյն նկարա – գրով, ըլլալով Տարօնի արժանաւոր մէկ զաւակը: Եւ սակայն, Մեծ Եղեռնը վրայ կը հասնէր եւ Տարօնը եւս չէր խնայուեր: Ջարդ ու բռնագաղթ ու այդ բնաշխարհը եւս կը պարպուէր իր Հայութենէն: Ընկ. Աստուրեան իր հարազատներով կը հե – ռեւէր կորստաբեր յորձանքին ու կը պաղթէր դէպի Հայաստան: Շուտով կը հասնէին Թրքական արիւնարբու հորդա – ները Երեւանի առջեւ: Եւ գէնքի ընդու – նակ բոլոր այրերը բանակ կազմած կը մեկնէին ճակատ՝ կասեցնելու համար թըշ – նամի ուժերու յառաջխաղացումը: Ընկ. Աստուրեան եւս զինուորագրուելով կը մասնակցի կռիւներուն: Աւա՛ղ, անկախ Հայաստանի խորհրդայնացումէն եւս մեր ընկերը կ'անցնի Պոլիս ու ապրի մը եռքը Ցունաստան:

1924ին կը մտնէ Հ. Յ. Դաշնակցու – թեան շարքերը, կնքահայրութեամբ Հրաչ Փափազեանի: 1929ին կուգայ Ֆրանսա: Նախ՝ Սէն Շամոն, ապա Պուա Քոլոմպ, եւ ի վերջոյ 1933ին վերջնապէս կը հաս – տատուի Տէսին:

Ողբացեալ ընկերը ունէր ամուր նկա – րագիր ու հաստատ համոզումներ: Իբրեւ կուսակցական մնաց անկոտն իր պաշ – տելի կուսակցութեան վեհ առաքելու – թեան: Վարեց կուսակցական պատասխա – նատու պաշտօններ: Մասնակցեցաւ հան – րային ձեռնարկներու: Այս կարգին վար – չական անդամ եղած է երկար տարիներ Տարօն – Տուրուբերանի Հայրենակցական Միութեան եւ Հայ կամաւորներու եւ Մարտիկներու Միութեան:

Իբրեւ օրինակելի հայր կը գուրգուրար իր ընտանիքին ու զաւակներուն վրայ: Ունեցաւ ընտանեկան դժբախտութիւն – ներ, բայց իր հզօր կամքին չնորհիւ կըր – ցաւ չէզոքացնել զանոնք:

Այս անակնկալ մահը եկաւ մեզ զրկե – լու թանկագին ընկերէ մը: Իր հոգին ալ կ'ներթայ միանալու մեր հազարաւոր հե – րոսներուն, պաշտելի ու անմահ ընկեր – ներու հոգիներուն:

Իր դագաղը ծածկուեցաւ իր պաշտած Եռագոյնով:

Ծաղկեպսակ մը դրուեցաւ Հրաչ Փա – փազեան կոմիտէի կողմէ ինչպէս նաեւ հայերէն ու ֆրանսերէն դամբանական – ներով դրուատումը կատարուեցաւ իր կուսակցական ու ազգային արժանիքնե – րուն:

Հանգի՛ստ իր տառապած ոսկորներուն եւ յարգանք իր թարմ յիշատակին:

ԳՈՒՐԳԷՆ ՊՕՑԱՃԵԱՆ

Յունուար 21

ԾԽԱՄՈԼՈՒԹԻՒՆԸ

TABAGISME

ՀՄԱՑՔԸ — ԱԻԵՐՆԵՐԸ

—o—

ՄԱՐՍԷՅԼ (Ցառաջ).— Նիւթն էր այն ասուլիսին որ տեղի ունեցաւ Ցունուար 20ին, Մշակոյթի Տան մէջ, ի – ժ. Զաւէն Գաբրիէլեանի կողմէ, մասնագէտ վիրա – բոյժ օտթոփէտիի:

Հակառակ անոր որ նիւթը ուղղակի առընչութիւն չունի իր մասնագիտու – թեան հետ, երիտասարդ վիրաբոյժը դի – տական, բժշկական եւ մարդկային պարզ հետաքրքրութիւններու համար է որ պատրաստած էր այս ասուլիսը, ասուլիս մը ուղղուած յատկապէս երիտասարդ – ներուն, նորահաս սերունդին: Այսպէս ալ չհաղորդիս բազմութիւն մը եկած էր « տեղեկանալու »:

Ատենօք վերապահուած մենաշնորհեալ դասակարգերուն, ապա ներածուած 18րդ դարու հիւրանոցներու մէջ, ծխախոտը նորոյթ դարձաւ 20րդ դարուն, պատա – ճելով ժամանակակից հոգեբանութեան, կեանքին եւ բարքերուն:

Տօքթ. Գաբրիէլեան թուեց ծխամոլու – թեան գլխաւոր չափանիշներէն երեքը՝ կանխահասութիւնը, յաճախութիւնը, նե – բաշնչումը տալով իւրաքանչիւրին համար վտանգները: Ֆրանսայի մէջ, քրոնիկ խը – ժուձներու (պրոնշիթ) 60 առ հարիւրը, Թոքի քանսերներու 85 առ հարիւրը, շնչ – չառական անբաւարարութիւններու 98 առ հարիւրը եւ սրտի – անօթային հիւանդու – թիւններու 50 առ հարիւրը կուգան ծխա – խոտէն: Եւ այս ամբողջը կը ներկայացնէ հաւաքականութեան համար 5 միլիառ ֆը – րանքի բեռ մը: Ցարգելի դասախօսը լու – սարձակումով ցոյց տուաւ իւրաքանչիւր հիւանդութեան վրայ զանազան նկարներ, որոնք լինքնին, եթէ կարելի է ըսել, կ'ար – ժեն բոլոր փաստերը ծխախոտի գործած աւերներուն վրայ:

Ցետոյ, Տօքթ. Գաբրիէլեան ծանրացաւ պանազան պարագաներու վրայ: 40էն 50 տարեկան այր մարդոց համար, որ կը ծխեն 20 գլանիկէն աւելի օրը, 3,4 անգամ աւելի սրտի տագնապներու (ինֆարքթիւս տիւ միօքարտ) ենթակայ են քան ոչ ծխողները: Ցղի կիներու համար, ծխա – խոտը կը պատճառէ սաղմի (ֆեթիւս) թունաւորումը ինչ որ չատ անգամ կան – խահաս ծնունդներ կը յառաջացնէ:

Ի՞նչպէս բացատրել ծխամոլութեան այս երեւոյթը: Ծխիկին «յաղողութիւն»ը ունի անկասկած մէկէ աւելի աղբիւրներ՝ ա – ռեւտրական ծանուցումները, ուրիշներու օրինակը, կեանքի ոճը (գերագրգռուածութիւն, բարոյալքում, ապամարդկայնացում) եւայլն: Դանդաղեցնելու համար սպա – ռումը անհրաժեշտ է որ ընկերային ճըն – շումը նուազի եւ տեղծուին միջոցներ հակածխախոտ պայքարներ տանելու հա – մար: Կան միջազգային եւ ազգային կազ – մակերպութիւններ ինչպէս՝ Առողջու – թեան Համաշխարհային Կազմակերպու – թիւնը: Ֆրանսայի պարագան առնելով միայն, չմոռնանք որ Ազգային ժո – ղովը 1976 Ցունիսին հակածխախոտ օրէնք քուէարկեց եւ այդ օրէնքի շրջա – գիծին մէջ տրուեցան զանազան որո – շումներ մասնաւորապէս առեւտրական ծանուցումներու սահմանափակում եւ հանրային վայրերէն ներս ծխելու ար – գելք:

Սակայն, մեր սիրելի տօքթորը, իր եզրակացութեան մէջ ըսաւ. « Լաւագոյն գէնքը ծխամոլութեան դէմ իմիճագիտակ – ցութիւնն է: Կամքն է միայն ար կրնայ տանիլ վերջնական յաղթանակը »:

Արդարեւ, գրական ասուլիս մը ո – րուն հետեւեցան գուցէ աւելի ոչ–ծխող – ները քան ծխողներ: Ամէն պարագայի մէջ, ծխողներու առողջական ապագան, անոնց թոքերուն գոյնը ուղղակիօրէն հա – մեմատական է իրենց ծխած գլանիկներու թիւին հետ: Ուստի, ծխիկ մը հրամցնելը չարիք է· չմերժելը բարիք մըն է հրամ – ցնողին համար:

ԿԱՐՕ ՑՈՎՍԷՓԵԱՆ

ՀԱՑՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ

ԿԵՍԱՐԻՈՑ ԵՒ ՇՐՋԱՆԻ ՀԱՑՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԱՄԱՆՈՐԻ ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԻՒՆԸ

Տարեմուտներն եւ տարեվերջերը, տարբեր թուականներով, ըլլան անոնք քրիստոնէական, իսլամական, պուտտա – յական կամ պրահմայական, ամբողջ աշ – խարհի մարդկանց հոգեղեղի մէջ կը դնեն· հայ ժողովուրդն ալ անմասն չի մնար աւանդութիւն դարձած այս սովորութիւն – ներէն· այնպէս որ Հայաստանի բոլոր դաւառները ունին իրենց յատուկ տօնա – կատարութիւնները Ամանորի առթիւ:

Փարիզի կեսարացիներն ալ իրենց ա – նանդութիւններուն հետեւելով, Ցունուար 15ին, Կիրակի օր ժամը 16ին Հ. Բ. Ը. Մ.ի սրահը տօնեցին կեսարական Ամանոր մը՝ աւելի քան 60 հայրենակիցներու ներ – կայութեամբ:

Կեսարիոյ եւ շրջանի Հայր· Միութեան քարտուղար՝ Ցակոբ Վէկիրեան, վար – չութեան անունով ներկաներուն լաւագոյն մաղթանքներով՝ նոր տարի չնորհաւո – րեց եւ հայ կեսարիան յիշեցնող հետաք – եալ տողերը կարդաց.— Մելքոն, Գաս – պար եւ Պաղտասար Աւետիս պարտողնե – րուն հետ, տուներու մէջ ալ այդ իրի – կունը կեանքը կ'եռայ, վանդի կաղանդի օրուան առաջին դիշերը, կեսարիոյ մէջ հին աւեն սենեակին մէջտեղը կլոր սե – ղանի մը կամ սինիի մը վրայ, ճաշէն եռք կը սկսին չարել ամէն տեսակ պտուղ – ներ ու մեծ պնակներով դէբտէ, բէլթէ: Անոնց վրայ կը դնէին 4–5 հատ կլոր բո – կեղներ: Պտուղներուն մէջտեղը յատկա – պէս եկեղեցիէն բերուած մեծ մեղրամոմ մը կը վառէին: Ցետոյ պառկելէ առաջ տունին մէջ եղողներէն ամէն մէկը սե – ղանին վրայ կը դնէր իրեն պատկանած առարկայ մը, ինչպէս մատնի, կոճակ, մատնոց, բանալի եւայլն, եւայլն, եւ ա – ռաւօտուն եղելով կը վազէին կը նայէին թէ արդեօք իրենց դրած առարկան տե – ղափոխո՞ւը կամ չարժո՞ր էր դրած տե – ղէն: Անանկ կը հաւատային թէ դիւե – րանց հրեշտակը այցելելով, անոնց կը դպչէր, եւ այն որուն դրած առարկային դպած էր հրեշտակը — կամ տունէն չա – րաճճի մէկը — ինչպէս որ կ'ուզէք, չա – փազանց բախտաւոր էր եւ եթէ ամուրի աղջիկ էր, անպատճառ խըմմէթ պիտի բացուէր (Վահան Թէքէեան 1894):

Տրդատ Եպս. Պալեան կը պատմէ թէ չորկայ գիւղերու մէջ կաղանդի սեղանին վրայ ընտանիքի ամբողջ անդամներէն իւ – րաքանչիւրը մէկ–մէկ մոմ կը վառէր, եւ տան մէջ գտնուող տարեց կինը, դաղանի կերպով իւրաքանչիւրի վառած մոմերէն, անոնց պատին վրայ պատկերացած չու – քերուն ուշադրութեամբ կը նայէր, չու – քին մէջ որուն որ գլուխը երեւէր, տիկա նոյն տարուան մէջ չատ մը յաջողութիւն – ներ տեսնելու հաւանականութիւն ունէր, իսկ անոր որ գլուխը չուքին մէջ, որեւէ կերպով մը չէր երեւեր, անիկա նոյն տարեշրջանին մէջ վնասներու պիտի են – թարկուէր: 1899 թ.:

Ատենք կարդացուելէն վերջ, խմիչքնե – րով եւ ուտելիքներով բեռնաւորուած սե – ղաններուն վրայ չարուած կաթսաներու մէջտեղը մոմ մը դրուած, նուիրատուու – թիւններով՝ մոմը վառելու պատիւը ու – նեցաւ հայրենակից Օննիկ Պայրամեան, այս մոմը վառած մնաց ամբողջ հանդի – սութեան ընթացքին, ի նշան օջախը չէն մնալի, եւ անմիջապէս առնական ու գե – ղեցիկ ձայնով երգեց «Սեղանն է առատ»ը երգիչ Միհրան Էմմաեան, յետոյ սկսաւ հիւրասիրութիւնը՝ կենաց բաժակներով եւ նոր տարի չնորհաւորելով: Բազմա – թիւ անդամագրութիւններ ու նուիրա – տուութիւններ եղան Նոր Կեսարիոյ Ֆոն – տին, անդամագրութեանց մէջ ամէնէն չեշտակին, հազիւ քսան տարեկան երի – տասարդ Նշանեանի արտայայտութիւնը՝ հայերէն լեզուով «Ես ծնողացս պիտի հե – տեւիմ եւ անոնց ճամբով պիտի քալեմ»ն էր, որ երկար ծափահարուեցաւ ու ողջ – ադուրմաններ եղան:

Ապա՝ Օր. Անահիտ Սվաճեան եւ հայ – րենակից Միհրան Էմմաեան իրենց երգե – րով խանդավառութիւնը պաղաթնակէտին հասցուցին, խլելով երկար ծափեր, իսկ հայրենակից ըժիշկ – ատամնաբոյժ ժորժ Մոսոիչեանի հայրենի աշխարհ եւ Նոր կեսարիա քաշուած նկարներն ու անցեալ տարի Պարսկաստան Ս. Թադէոս վան – քին այցելութեան ցուցադրութիւնները, մեծ հետաքրքրութեամբ դիտուեցան: Եւ ուրեմն մեծ գոհունակութեամբ ալ հե – ռացանք այս հայրենաշունչ Ամանորի հանդէսէն:

Ս. ՍԱԱՏԼԻԹԵԱՆ

ՀԻՆ ԷՋԵՐ

ԱԶԳԻՍ ԲԱՐԵՐԱՐՆԵՐԸ

— Արդէն ըսի, ի հարկին ապրուստ ճա – րելու գործ մը: Երկաթագործութիւն, աուաղձագործութիւն, կօշկակարութիւն:

— Արհեստը աղէկ բան է, ոսկի պիկ – զիկ է կ'ըսեն, նայէ՛, ատիկա չատ խե – լացի մտածացեր ես, բայց չնորհքով ար – հեստ սորվըցնելու ես որ կառավարու – թիւնն ալ չկասկածի, ատ քու սորվցու – ցածներդ օր մը չատ դէչութիւն առաջ կը բերեն:

— Ի՞նչ արհեստ կ'ուզէք, դուք ըսէք:

— Ատ քու գիտնալու բանդ է· ժողովիս միտքը հասկցար: Անանկ արհեստներ սորվեցնելու ես որ մէջը դանակ – մանակ, սուր – մուր, ասեղ, թօփլու, պիղ – միղ չմտնեն: Ատանկ արհեստները չա՞տ: Ատ լմնցաւ· սա դաս տուողները ո՞վ են նա – յինք:

— Դպրոցէ ելած, ուսեալ չնորհքով մարդիկ են:

— Ա՛չուչտ դպրոցէ ելած են, հարցու – ցածնիս ատ չէ, անոնցմէ՞ են:

— Որո՞նցմէ:

— Զէ՞ք հասկնար կոր, հը, ի նոցանէ՞ են: Արդէն մէկիկ – մէկիկ պիտի քննենք եա: Ազգին բոլոր աղէտները անոնց երե – սէն են, բարով խերով չըլլային:

— Հիմա, միւսիւ, ժողովիս հոգին ըմ – բռնեցիր, որոշումները հասկցար, գնա ատոնց վրայ աղէկ մը մտմտա, գիգի ժա – մանակ, եթէ մեր բոլոր պայմանները յանձն կ'առնես, մենք ալ որքանոցիդ հա – մար ընելիքնիս պիտենք, ատիկա մեզի ձգէ:

— Բայց նախ կը փափաքէի գիտնալ թէ ձեր աջակցութիւնը մինչեւ ո՞ր աստիճան պիտի ըլլայ, որպէսզի ես ալ անոր հա – մեմատ ընելիքս որոշեմ:

— Էհ, ժամանակները յայտնի են· մենք ալ աս գործերուն երեսէն չատ վնաս ու – նեցանք, անոր համար սրտերնիս էրած կը խօսինք: Մինակ մենք հոս եղողներս պիտի տանք· եթէ մեր բոլոր որոշում – ները ընդունիս, մենք ալ մէջերնիս հան – դանակութիւն ընելով գիգի ամիսը օս – մանեան ոսկի մը կուտանք:

(Ժողովական մը).— Առենապետ էֆէն – տի, ամէնքը չըմնայաւ, ուրիշ պայման մըն ալ կայ· սա գիտես...

— Աղէկ միտքս ձգեցիր, մենծ էշը ա – խոռը մոռցանք, միւսիւ...

(Տնօրէնը, ոտքի ելլելով, աչքերը չորս դին ժուռ կ'ածէ, աղէկ մը կը նայի, եւ յետոյ առենապետին դառնալով).— Ի՞նչ, դեռ դո՞ւրս ալ մնացող կայ եղեր: (Կը ձգէ կը մեկնի):

Քանի մը րոպէ չուարում:

— Սրիկան, մեզի ամէնքս էշ ըրաւ, չլսեցի՞ք:

(Ժողովականները սթափած, ամէնքը ոտքի վրայ կը խօսին իրարու հետ) Տե – սա՞ր ապերախտ չունը, մենք իրեն այն – քան աղէկութիւն ընենք, ինք մեզի էշ ընէ: Հապա իր հասցուցած լակոտները ի՞նչ պիտի ըլլան: — Եկուր սա ազգին բարիք ըրէ: — Ա՛ս ի՛նչ է էֆէնտիմ քա – շածնիս, աս ինչ է, աչխարհքիս հոդը մեզի՞ են տուեր: — Բարեբար եղիր որ էշ ըլլաս: — Հայտէ երթանք մէյ–մէկ պիրա խմենք, քիչ մը պաղչինք: Լօ՞ֆ սա ազգին ձեռքէն քաշածներնիս (օձիք թօթվելով կը մեկնին):

ԱՐՓԻԱՐ ԱՐՓԻԱՐԵԱՆ

(3 եւ վերջ)

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Այրի Տիկին Արուսեակ Վարդան Սարգսեան, Տէր եւ Տիկին Խոսրով Սարգսեան եւ զաւակները, Տիկին Անիթա Սարգսեան եւ աղջիկը, Զիլճեան ընտանիքը եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները սրտի խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ–հօր, խնամիին եւ ազգականին՝

ՎԱՐԴԱՆ ՍԱՐԳՍԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Յունուար 31ին։

Յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ Շաբաթ, Փետր. 4ին, ժամը 16ին Մարսէյլի Ս. Սահակ – Մեսրոպ Մայր եկեղեցին։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ԼԻՈՆ.— Այրի Տիկին Արա Թովմասեան եւ զաւակները կը ծանուցանեն որ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի այս կիրակի, Փետր. 5, Լիոնի Ս. Յակոբ եկեղեցին իրենց ամուսնոյն եւ հօր՝

ԱՐԱ ԹՈՎՄԱՍԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ։

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն։

×

ԼԻՈՆ.— Այրի Տիկին Գրիգոր Աճէմեան, Տէր և Տիկ. Ժան Աճէմեան և զաւակները եւ ընտանիքը կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի այս կիրակի, Փետր. 5, Լիոնի Ս. Յակոբ եկեղեցին իրենց ամուսնոյն, հօր եւ մեծ–հօր՝

ԳՐԻԳՈՐ ԱՃԷՄԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ։

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն։

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊԱԱԿԻ

Տիկին Վերժին Թապիպեանի մահուան տխուր առթիւ հեռեւեալ նուիրատուու–թիւնները կ'ընեն փոխան ծաղկեպսակի.—

Տէր եւ Տիկին Հայկ Գըլըճեան 200, Տէր եւ Տիկին Խաչիկ Աւագեան 200 ֆր., Տէր եւ Տիկին Պերճ Գըլըճեան 200 ֆր. Աղքատախնամին եւ Սիլվիա եւ Ժան–Ժաք Տամլամեան 200 ֆր. Դպրոցասէրին։

(Մտանալ «Յառաջ»էն)։

Տէր եւ Տիկին Մանուկ Ադամեան ուրախութեամբ կը ծանուցանեն իրենց անդրանիկ զաւկին՝

ԱՒԵՏԻՍ – ԳԱԲՐԻԷԼ ՍԻԱՄԱՆԹՈՑԻ

ծնունդը, Յունուար 20, 1978, Տիէփ

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Այս կիրակի, Փետր. 5 Լիոնի Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ մէջ, Վարդանանց տօնին առթիւ հանդիսաւոր պատարագ։ Պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ

ԴԱՒԻԹ ԵՊՍ ՍԱՀԱԿԵԱՆ

Երգեցողութիւնը կը կատարուի «Կոմիտաս երգչախումբ»ի կողմէ, ղեկավարութեամբ Պր. Մ. Օֆլազի։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑ ԽԱԶԻ Տէսինի վարչութիւնը կը հրաւիրէ ընկերուհիները ընդհանուր ժողովի, Փետրուար 8ին ժամը 20·30ին, ղպրոցի սրահին մէջ։ Բոլոր ընկերուհիներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

SAMEDI 4 FEVRIER
à l'UGAB — Centre Culturel
Alex Manoogian
118, rue de Courcelles, 75017 Paris
à partir de 21 h. 30
" SOIRÉE-DISCO "
avec Edouard, le célèbre Disc-Jockey
— *Venez nombreux !*
— *Amenez vos ami (e)s !*

ՎԱՐԴԱՆԱՆՑ ՊՕՄՈՆԻ ՄԷՋ

Կազմակերպուած Պօմոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եւ Հայ Աւետարանական եկեղեցիներու նախաձեռնութեամբ՝ Փետրուար 5ին, կիրակի օրը, ժամը 15·30ին, Պօմոնի Ս. Գր. Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ սրահին մէջ կը կատարուի Վարդանանցի յուշատօնը՝ նախագահութեամբ ՄԱԿԱՐ ՔՀնյ. ՆԱՃԱՐԵԱՆի։

Ոգեկոչում Աւարայրի ճակատամարտին, արտասանութիւն, երգ։

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ՎԱՐԴԱՆԱՆՔԸ ԻՍԻԻ ՄԷՋ

Կազմակերպութեամբ Իսիի Հայ Եկեղեցւոյ Մշակութային Ցանցնախումբի

Կը խօսի՝ ՏՕՔԹ. Ե. ԿԱՐԵԻՈՐԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժինին կը մասնակցին Անի երգչախումբը, ղեկավարութեամբ Հրաչեդ Աճէմեանի եւ Կապոյտ Խաչի Իսիի միօրեայ ղպրոցի աշակերտները։

Կիրակի, Փետր. 5, ժամը 11·30ին՝ յաւարտ պատարագի, եկեղեցւոյ «Նուրհան Ֆրէնկեան» մշակութային կեդրոնին մէջ։

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Նախաձեռնութեամբ

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՊՈՑ ԽԱԶԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՄՆԱՃԻՒՂԻՆ

GRAND ★ BAL ★ ANNUEL

organisée par la section de Paris de la Croix Bleue des Arméniens de France

au profit de ses œuvres

Samedi 11 Février 1978 de 20 h. 30 à l'aube
dans les Salons de l'Hotel George V
31, avenue George V Paris 8e

Գեղարուեստական բաժինին կը մասնակցին.—
ՄԵԼՔՈՆ – ՍԵԻԱՆ նուագախումբը Երգիչ՝ ՆՈՐԱՑՐ

Սեղանները ապահովել հեռաձայնելով՝
Պահաբեան 734·70·19 Գարոյեան 533·06·31 Հրաչեան 878·67·38

CASINO DE CHARBONNIERES, SAMEDI 4 FEV. de 21 h. à L'aube

Dans le cadre du 60e Anniversaire du 28 Mai 1918

LE NOR SEROUND DE LYON
organise une

Nuitée Dansante

avec le grand orchestre de RMC « LES MEDITERRANEENS »

En attraction : L'ENSEMBLE ARMENIEN « ANI »

BUFFET AMBIANCE COTILLONS

Réservations : Annik Terzibachian 78) 25-08-28

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԱՂՔԱՏԱՀՆԱՄ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻԻՆ

ԲԱՐԵԿԵՆԴԱՆԻ ՇՔԵՂ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ
GRAND BAL du MARDI GRAS

Շաբաթ, 4 Փետր. ժամը 20էն մինչեւ արեւածագ

Ճաշի սպասարկում՝ ճիշդ ժամը 21ին

dans les salons de l'Hôtel MÉRIDIEN
81, Bld. GOUVION SAINT CYR, PARIS (17e)

Մասնակցութեամբ

ՊԵՐՆԱՐ ՏԻՏԻՃԵԱՆԻ եւ իր ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲԻՆ

avec les chanteurs : BEDIK et Duo HARTAR

Le Trio KLOPCHIK
des Grands Cabarets Russes

DALLAS GANG
ROCK'N ROLL

Մասնակցութիւն ճաշին՝ 200 ֆր.

Etudiants et moins de 25 ans : Entrée : 30 F. à partir de 23 h.

Այժմէն իսկ կրնաք ձեր սեղանները վերապահել, հեռաձայնելով հետեւեալ թիւին.— 878·02·99

Chèques à l'ordre de C.C.P. 10 775 28 G PARIS

VIENT DE PARAITRE

L'ALPHABET ARMENIEN

illustré par Séta PAPAZIAN

Paru avec Editions la Noria

38 LETTRES ORNEES DE MOTIFS ARMENIENS

à colorier par les enfants

38 proverbes arméniens traduits en francais, anglais, espagnol...

Vous pouvez vous le procurer :
dans les
— librairies enfantines
— librairies arméniennes
— FNAC Montparnasse
— FNAC Lyon et Marseille

Prix de vente : 25 Frs.

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Ս. ՍԱՀԱԿ - ՄԵՍՐՈՊ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ

ՆՈՐԱՇԷՆ ՍՐԱՀԻ ԲԱՑՄԱՆ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Մարսէյլի Ս. Սահակ – Մեսրոպ Մայր եկեղեցւոյ չրջափակին մէջ աւարտած է կառուցումը Հայ Մշակոյթի Կեդրոնին, որուն հանդիսաւոր բացումը տեղի կ'ունենայ հետեւեալ յայտագրով.—

ԿԻՐԱԿԻ, ՓԵՏՐ. 5, հանդիսաւոր պատարագ, զոր պիտի մատուցանէ եւ օրուան պատգամը տայ Արեւմտեան Եւրոպայի Հայրապետական Պատուիրակ՝

ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

Ցետ պատարագի կը կատարուի հոգեհանգիստ հանգուցեալ բարերարներու եւ եկեղեցւոյ ծառայողներու հոգիներուն համար։

Կրօնական հանդիսութեանց աւարտին՝

ԳԻՆԵՁՕՆ

նորակառոյց չէնքին մէջ։ Հանդիսութեանց կը նախագահէ Հայրապետական Պատուիրակ Սերովբէ Արք։

Ժողովուրդը սիրով կը հրաւիրուի անխտիր, ջամնակցելու այս արարողութեանց եւ գինեձօնի ընթացքին այցելելու չէնքի սրահը եւ յարակից բաժինները։

ՆՈՑՆ ՕՐԸ ԵՐԵԿՈՑԵԱՆ ԺԱՄԸ 20ԻՆ

ԸՆԹՐԻՔ - ՃԱՇ

պատրաստուած եկեղեցւոյ Տիկնանց Միութեան անդամուհիներուն կողմէ նորակառոյց սրահին մէջ։

ՃԱՇԻՆ ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ
ՆՈՒՐՀԱՆ ՖՐԷՆԿԵԱՆ

Ճաշագինի մասնակցութիւն 150 ֆր.

Սեղանները ապահովելու համար դիմել Վարժարան Պօզաճեանի՝ հեռ. 90–53–91

28, Bd. des Dames — 13002 Marseille

Ճաշօրդ օրը՝ ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Փետր. 6ին ժամը 21ին, նորակառոյց սրահին մէջ։

ՀԱՄԵՐԳ

կը մասնակցին՝ Մարսէյլի մէջ առաջին անգամ ըլլալով Թոմանի Քոնսերվաթուարի տնօրէն եւ Ֆրանսահայ տաղանդաւոր դեկավար ԱԼԵՔՍ ՍԻՐԱՆՕՍԵԱՆ եւ իր նուագախումբը, ինչպէս նաեւ տաղանդաւոր երգչուհի ԱՆԺԻԼ ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ կոմիտասէ, Ալէմշահէ եւ Կանաչհանէ քաղ կացած յայտագրով մը։

Սոյն համերգին մասնակցելու համար անհրաժեշտ է տեղերը ապահովել եկեղեցւոյ քարտուղարութենէն՝

Eglise Arménienne, 339, Ave. du Prado, 13008 Marseille — Tél. 77-84-70

Տոմսերու գիները են.— 80 ֆր, 50 ֆր.

Imprimé sur les presses du Journal «Haratch» 83, rue d'Hauteville 75010 Paris
Commission paritaire : N° 55935

ՈՒՐԲԱԹ
ՓԵՏՐՈՒԱՐ
3
VENDREDI
3 FÉVRIER
1978

ՀԱՅՐԱՆԻՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS
— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 571027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար· 200 Ֆ· Վեցամսեայ 110 Ֆ·
Արտասահման Տար· 230 Ֆ· Հատը 1 Ֆ· 30

LE NUMERO 1,30 F
53ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 14·046
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
53e ANNÉE — N° 14.046

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՀԱՅՈՑ ՊԱՏՐԻԱՐՔԻՆ 1977-Ի ՏԱՐԵԿԱՆ ՏԵՂԵԿԱԳԻՐԸ

(Գ· եւ վերջին մաս)

ՀԱՄԱՑՆԱԿԱՆ ՀԱՅՏԱՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐ·–

1977 Մայիս 15ին տեղի ունեցան մեր համայնքային հինգ հաստատութիւններու խնամակալութեանց ընտրութիւնները, որոնց «Պելէկ»ները հավիւ տրուեցան աւելի քան եօթը ամիսներ յետոյ: Ոչ ոք հասկցաւ թէ ինչ է այսքան ուշացման դրդապատճառը: Ասոնցմէ մեծագոյնը, Ս· փրկիչ Հիւանդանոցը, տարուան ընթացքին ընդունած է 3212 հիւանդներ· մտային բաժնին մէջ ընդունուած են 310 մարդի հիւանդներ· իսկ ծերանոցի բաժնին մէջ պատսպարուած են 355 նոր տարեցներ եւ անկարներ: կատարուած են 1102 վիրահատական գործողութիւններ: Փոլիքլինիք – նիք դիմողներուն թիւը տարուան մէջ եղած է 39·291: Հիւանդանոցի աշխատող անձնակազմը, բժիշկներով միասին, եղած է 229 հոգի: Հակառակ այն իրողութեան որ վերոյիշեալ հիւանդներէն մէկ որոշ մասը ձրի դարմանուած է, Հիւանդա – նոցի այս տարուան ելեմուտքն ալ հատարակչռուած է: ԵԼՔՐ եղած է 29·017·569 թրք· լիրա· իսկ ՄՈՒՏՔԸ՝ 29·336·666 թրք· լիրա, մոխց որոշ առաւելութեամբ:

Փլուզումի ենթարկուած Գալֆայեան Որբանոցի եւ Խասգիւղի Ս· Սահակեան եկեղեցիի կացութեան մէջ ոչ մէկ փոփոխութիւն մտաւ նաեւ այս տարի: Որբանոցը չարունակեց իր առժամեայ գոյութիւնը Սկիւտարի իր սեփական կալուած – ին վրայ առժամեայ փոքր դասարաններու մէջ հազիւ 50 աշակերտուհիներով, ընդդէմ նախկին 130 – 150 ուսանողուհիներու: Իսկ Խասգիւղի եկեղեցիին կապուած Ներսէսեան գիշերօթիկ վարժարանն ալ, որ Սկիւտար փոխադրուած էր առաջին օրէն, կը չարունակէ իր գործընթացքները վարձու ընդարձակ չէնքի մը մէջ 90 աշակերտներով: Մեր մնացեալ 26 վարժարանները չարունակեցին իրենց գործունէութիւնը չուրջ 6000 աշակերտներով:

Նոյն եւ աւելի թափով չարունակուեցան այն սահմանափակումները եւ խոչտութիւնները, որոնք վերջին քանի մը տարիներէ ի վեր դրուած են մեր վարժարաններուն վրայ, որոնց աւելի հան – դամանօրէն անդրադարձած էինք մեր անցեալ տարուան տեղեկագրին մէջ: Այս տարի ալ մեր վարժարաններուն բոլոր բաժիններուն — մանկապարտէզ, նախակրթարան, միջնակարգ եւ լիսէ — նոր արձանագրուող աշակերտները՝ իրենց ծնողաց հետ ներկայացան քաղաքին կըրթական Տնօրէնութեան կեդրոնը, սակայն նպատակ ունենալով նախ եւ առաջ ստուգել իրենց համայնքային վարժարանները արձանագրելու համար: Այս տարի ալ մերժուեցաւ հայ վարժարան արձանագրուելու արտօնութիւնը այն հայ աշակերտներուն, որոնց հայրերուն ինքնութեան թուղթերուն մէջ առնէ մը կամաւ կամ ակամայ « իսլամ » արձանագրուած էր իրենց կրօնքը, եւ որոնք Իսթանպուլի աւելի ազատ պայմաններուն տակ՝ եւ հիմնուելով երկրին Մայր Կանոնին (Անայ Եասայի) ամէն քաղաքացիի չնորհած կրօնական ազատութեանց իրաւանց վրայ, դատարանական որոշումով վերադարձած էին իրենց նախկին կրօնքին, կամ որոնք դիմել տուած էին « Նուֆուսի » պաշտօնական վկայականով կողմէ ձեռքի վարժութեամբ գործուած սխալը: Հայ վարժարան արձանագրուելու արտօնութիւն պահանջող ծնողներուն կողմէ ներկայացուած դիմումներուն մէջ ներկայացուած պատճառները տարբեր էին: Ոմանք կը պնդէին թէ իրենց զաւակները ի վիճակի չեն օտար լեզուով ուսում ստանալու, ոմանք կը հաստատէին թէ իրենց զաւակները հայերէնի ուսուցում ստացած են տնային միջավայրի մէջ, ոմանք կը պնդէին թէ իրենց զաւակները հայերէնի ուսուցում ստացած են հայ վարժարանի մը մէջ, ոմանք կը պնդէին թէ իրենց զաւակները հայերէնի ուսուցում ստացած են հայ վարժարանի մը մէջ եւ ուրիշներ կը պնդէին թէ իրենց զաւակները հայերէնի ուսուցում ստացած են հայ վարժարանի մը մէջ եւ ներկայիս կը հետեւին հայերէնի դասընթացքներու: Ամէն պարագայի մէջ, ամէն պատճառ ներկայացուած էր ի նպաստ հայ վարժարան արձանագրուելու համար

ԱԶԴԱԿ

ԵՐԲ ԽՆԴՐՈՑ ԱՌԱՐԿԱՑ Է ԼԻԲԱՆԱՀԱՅՈՒՆ ԼԻԲԱՆԱՆՑԻՈՒԹԻՒՆԸ

ԽՄԲ.— Ռըվիւ տիւ Լիպանի Յունուար 14ի թիւին մէջ, լոյս ընծայած է Տորի Շամունի (որդին Քամիլ Շամունի) մէկ հարցազրոյցը, որու ընթացքին երբ իրեն հարց կը տրուի.— Ձեր դիրքը փախուա՞ծ է Հայերու նկատմամբ, պատերազմէն վերջ, Տ. Շամուն, որ բաներեն է Լիբանանի Ազգային Ազատական կուսակցութեան հետեւեալ պատասխանը կուտայ.— « Այո՛, անշուշտ: Կը թուի թէ անոնք աւելի վեր կը դասեն Հայու իրենց հանգամանքը քան լիբանանեան բազաֆուցիութիւնը: Պատերազմի ատեն, անոնք բնաւ իբրեւ ճշմարիտ Լիբանանցիներ չվարուեցան: Անոնք, ինչպէս ուրիշները, ապաստան գտան այս երկրին մէջ եւ կ'օգտագործեն Լիբանանցիի իրենց անձնագիրը իբրեւ միջոց իրենց ապրուստը ապահովելու եւ հարստութիւն դիզելու: Այն օրը երբ այլեւս շահ չունենան այստեղ, կը մեկնին ուրիշ տեղ: Իրականին մէջ, անոնք մեզ յուսախաբ ըրին, մանաւանդ հայկական կուսակցութիւնները »:

Տորի Շամունի ըսածը որքան պարզ է, նոյնքան ալ՝ ծանր: Նոյն չափաթաթերթին յաջորդ թիւին մէջ (Յունուար 21) այս հարցազրոյցին առընչութեամբ կան նամակներ, մանաւանդ վրդոված Հայերէ, բայց աւելորդ է մանրամասնութեանց մէջ մտնել, քանի ամէն ոք քալ դիտէ որ Լիբանահայութեան ողջմտութիւնը նպաստեց ոչ միայն Հայութեան այլեւ նոյնինքն Լիբանանի: Եւ որովհետեւ այս հարցերը կը ծեծուին մինչեւ Փարիզ, ատոր եւ հրատարակենք « Ազդակ »ի Յունուար 25ի խմբագրականը, որ միանգամ ընդմիշտ եւ յստակ կերպով կ'ըսէ ինչ որ պէտք է.—

ԻՆՔՆԱՐԴԱՐԱՑՈՒՄԻ ՊԵՏՔ ՉՈՒՆԻՆՔ

Ոչ ոքի բարի վարուց վկայագրին պէտք ունինք՝ մեր լիբանանցիութիւնը, հայրենասիրութիւնը եւ, մանաւանդ, Լիբանանի հայրենիքին հանդէպ մեր քաղաքական նախանձախնդրութիւնը հաստատելու համար:

Կ'ուզենք որ այս ճշմարտութիւնը պարզ ու մեկին դառնայ բոլոր անոնց համար, որոնք կը փորձեն հանրային բանավէճի նիւթ դարձնել Լիբանանի Հայութեան քաղաքական նուիրումը ու հաւատարմութիւնը, մեր ժողովուրդին հայրենասիրութեան դասեր տալու ինքնակոչ առաքելութիւն մը ստանձնելով:

Կը յարգենք քաղաքական բոլոր չափանիշերու տեսակէտները՝ լիբանանեան տագնապի ախտաճանաչումին ու լուծման տարաձներուն առընչութեամբ: Բայց միաժամանակ փոխադարձ յարգանք կը պահանջենք մեր քաղաքական ուղղութեան նկատմամբ, որովհետեւ Լիբանանը ըմբռնած ենք, կ'ըմբռնենք ու պիտի չարունակենք ըմբռնել իբրեւ փոխադարձ հանդուրժողութեան, վստահութեան եւ համագործակցութեամբ համակեցութեան օրրանը:

Քաղաքացիական վերջին ոճիրի ընթացքին Հայկական կուսակցութեանս ճչցած քաղաքական կեցուածքին դէմ դանդաղութեամբ, խնդրոյ առարկայ յայտարարութիւնը հարցականի տակ կ'առնէր Հայութեան լիբանանցիութիւնը: Դժբախտաբար, նման արտայայտութիւն մը պատճառ դարձաւ, որպէսզի մութ տարրեր հանրային մտածողութիւնը պղտորեն եւ ջուր ջեղնեն Հայութեան քաղաքական վարկաբեկումին ծառայող անհիմն տրամաբանութեանց ջաղացքին...:

Անշուշտ որ կը հասկնանք հայ ընթերցողներու արդար ընդվզումը եւ անոր ծնունդ պատասխան – նամակները: Բայց միաժամանակ չենք ուզեր հայ մարդը տեսնել ինքնարդարացման ճիգին մէջ, որովհետեւ վերջին հաշուով ատիկա կը նպատակ վերածուիլ հաշուետուութեան, իսկ մեր ժողովուրդը ոչ մէկ պարտաւորութիւն ունի հաշիւ տալու իր լիբանանցիութեան համար:

Պէտք է յստակ ըլլայ Հայութեան քաղաքացիական դերին չուրջ հարցականներ դնող բոլոր ուժերուն համար՝ որ Հայկական կուսակցութեանց քաղաքական դիրքորոշումը խարսխուած է տասնամեակ – ներու փորձառութեամբ բիւրեղացած լիբանանեան սկզբունքներու եւ համոզում – ներու վրայ:

Քաղաքակրթական տարբեր արժէքներ – րու համագրավայր այս հայրենիքը չէ կրցած ու իր բնութեամբ խակ չի կրնար առաջնորդուիլ միայն մէկ հատուածի ըմբռնումներով եւ պահանջներով: Տարբեր տեսակէտներու միջեւ հաւասարակշռու – թիւնն ու ներդաշնակութիւնը է՛ւ անխուսափելի, է՛ւ անփոխարինելի կուռանն են լիբանանեան լինելութեան: Քաղաքացիական տարբեր տագնապներէ ու ազէտներէ հանուած այս հաստատ համոզում – մով էր, որ Լիբանանի Հայութիւնը մերժե՛ց ու պիտի չարունակէ մերժել այս կամ այն գոյնի եւ բնոյթի լիբանանեան տարազները... Վերջին ազէտի առաջին իսկ հանգրուանէն՝ հայկական կուսակցութիւնները հաստատակամօրէն կառչեցան այս սկզբունքին: Եղան բոլոր կողմերուն հետ՝ արդար, ազատ ու լաւագոյն Լիբանանի մը ի խնդիր անոնց առաջադրութեանց զօրավիգ կանգնելով եւ, այդ մակարդակին վրայ, անոնց անհաշտ ծայրայեղութիւնները մերձեցման տանելու անկեղծ ճիգով: Երբ Լիբանանի ամբողջականութիւնը ու պետական միութիւնը խորհրդանշող բոլոր արժէքները կ'ոտնակոխուէին, և երբ անտառի օրէնք էր ու սեփական չահերու պաշտպանութեան համար բիրտ ուժի գուցադրութիւն՝ Հայութիւնը իր բոլոր հատուածներով եւ ծանրագոյն զոհողութիւններու գնով փորձեց հաչտարար դեմին մը ըլլալ ամբողջական խզումի յանգած կողմերուն միջեւ: Միշտ կանգնած մնաց ազգային համերաշխութեան պատնէշին վրայ, որովհետեւ Հայրենիքի փրկութեան համար տարբեր ելք գոյութիւն չունէր, եւ որովհետեւ եղբայրասպան հակադրութիւնները ամէնէն կարճ ճամբան էին հայրենիքի փլուզումին:

Ժամանակը տակաւ կը փաստէ որ երկամեայ պատերազմը պայթեցնող եւ վերջնական համերաշխութիւնը ղժուարացնող ներքին ոչ մէկ հակադրութիւն անլուծելի էր օրինական ու ժողովրդավարական ճամբաներով, մանաւանդ՝ լուծելի չէր բիրտ ուժի դործածութեամբ: Մեր համոզումը կը չարունակէ մնալ ա՛յն, որ Լիբանանեան ոչ մէկ կռուող իրեն հետ ունէր ամբողջական իրաւունքը: Կը բաւէր որ իւրաքանչիւր կողմ իր ղժգոհութիւններն ու պահանջները համերաշխութեան սեղանին վրայ բերէր՝ հաստատակամ եղերք դանելու եւ հայրենիքին այս մահացու հարուածը խնայելու նախանձախնդրութեամբ:

Ահա թէ ինչո՛ւ վիրաւորական կը գտնենք Հայութեան քաղաքացիական ու քաղաքական կեցուածքին ուղղուած անպատասխանատու արտայայտութիւնները: Լիբանանցիութեան դասեր տալու վերաբերումով պարզապէս զրկուիչ է ու հանրային վստահութեան մթնոլորտը կը թունաւորէ:

Աւելին, ինքնաբզաբացումի պէտք չունինք եւ համոզուած ենք որ Հայութեան միաւանական կեցուածքները հարցականի տակ առնող բոլոր տարրերն ու բեմերը պարզապէս կ'ուզեն բանավէճ բռնեցնել եւ վարկաբեկումի դուռը բաց պահել...:

Լիբանանի Հայութիւնը կառչած պիտի մնայ ողջմտութեան, համերաշխութեան եւ փոխադարձ վստահութեան վրայ հիմնուած իր քաղաքական ուղեգիծին:

ԹԵՐԹԵԼՈՎ ՀԱՑԱՍՏԱՆԻ ՄԱՄՈՒԼԸ

ՕՐՈՒԱՆ ՀՐԱՏԱՊ ՀԱՐՑԸ՝ ՍԵՒԱՆ

—o—

Ա.

Ապրիլ 18ին, անցեալ տարի, Հայաստանի Համայնավար կուսակցութեան կեդրոնական Կոմիտէն եւ Նախարարներու Խորհուրդը միասնաբար յատուկ որոշում մը տուին՝ Սեւանայ լճի բնական ռեսուրսներուն պահպանման եւ ռացիոնալ օգտագործման միջոցառումներուն մասին: Հիմնական մտահոգութիւններէ բխող դլխաւոր առաջադրութիւնները էին լճին պահպանումը ջինջ եւ մաքուր ջուրով, շրջանին անտառապատումը, կենդանական եւ բուսական աշխարհի կարեւոր տեսակներու բազմացում, պայմաններու ստեղծում, որպէսզի Իշխան ձուկը կրկին Սեւանի բնական հարստութիւնը դառնայ: Մանաւանդ ընդհանուր ծրագիր մը, այնքան կենսական Հայաստանի համար.— Սեւանը իր չրջակայքով վերածել ազգային գրաւայդիի մը:

Սեւանի փրկութեան սահմանուած այս եւ ասոր նախորդող այլ որոշումներու, կարգադրութիւններու արդիւնքները քննելու նպատակով, Սով. Հայաստան օրաթերթի երկու յատուկ թղթակիցներ՝ Սիրաք Վանէսեան եւ Մուշեղ Ղազարեան, երկար, համբերատար քննութիւն մը կատարած են տեղւոյն վրայ, կէտ առ կէտ արձանագրած են դրականն ու բացասականը, իրագործուածն ու չիրականացածը եւայլն: Եւ յոջորդական չորս յօդուածներով հանրութեան ուշադրութեան յանձնած են զանոնք, տեսակ մը յատակ պատկերը այժմու վիճակի:

Նախ լճին մաքրութեան համար անհրաժեշտ է ազատ ջուրերու կամ՝ ինչպէս կ'ըսուի՝ կեղտաջուրերու պատմը ապահովել: Այս ուղղութեամբ պետական մարմինները յատուկ ծրագիր մը մշակած են: Նախատեսուած է Սեւանի աւազանի չրջաններուն մէջ կառուցանել 14 կայաններ, որոնք լիճը օղակող հաւաքիչով (կոլեկտոր) Սեւանէն դուրս կը մղեն ազատ ջուրերը: Ատոնք կը մաքրուին, ըսենք՝ կը զտուին Հրազդանի մօտ, քաղաքի քովը կառուցուող մեծ տարողութեամբ զտիչ կայանին միջոցով:

Ատոր չինութիւնը արդէն ծայր տուած է: Յաջորդ փուլի մէջ կը դանուի հաւաքիչին Մովսիսիւղ – Սեւան հատուածին կառուցումը: Այս տարի պիտի սկսի հատատուել Արզանիշ – Մովսիսիւղ հատուածին հաւաքիչը, ինչպէս նաեւ կամօ քաղաքի զտիչ կայանին չինարարութիւնը: Ծրագրին համաձայն աւարտած է Վարդենիսի հաւաքիչին նոր հատուածին չինութիւնը՝ միացուելու զտիչ կայանին: Զեն իրագործուած ասկայն աւելի քան հինդ քիլոմեթր երկարութեամբ գօրաւոր եղեկտրահաղորդիչ հատուատելու առաջադրանքները Մարտունիի չրջանը. չէ չինուած կայանը, որով ցարդ կարելի չէ չահագործել չրջագիծին գտման համակարգը: Տարիներու ծրագիր մը, որ կը ձդտի Արփի գետին ջուրերը մաքուր վիճակի մէջ Սեւան հոսեցնել՝ նոյնպէս ձախողած է: Ջերմուկ քաղաքը պէտք է ունենար կոյուղիներու իր ցանցը, 13 քիլոմեթր երկարութեամբ հաւաքիչը եւ ջուրերու գտման կայանը: 12 տարուան ծրագիր մըն է, որ դեռ կիսով իսկ չէ իրականացած:

Պետական մարմիններու կարգադրութեամբ Սեւանի աւազանի կարգ մը ձեռնարկութիւններ, ինչպէս Սեմիոնովկայի պանիրի գործատունը, Կամոյի հիւսուածեղէնի ներկի ճիւղը անցեալ տարի փակուած են, որպէսզի ատոնց թափոններով լիճը չապականի: Դժբախտաբար, կամօ քաղաքի հիւսուածեղէնի գործատան ներկի ճիւղը պարբերաբար կը բանի, որու հետեւանքով ապականած ջուրը Գետառատեհ կը հոսի: Զտիչ կայանով օժտելու համար տարիներ առաջ աւելի քան 350·000 ռուբլի յատկացուած է, չինութիւնը վերջ չէ գտած եւ, ինչպէս ըսած են թղթակիցները, գումարները փաստօրէն բամուն են տրուել:

Դժբախտաբար, նախանձախնդրութիւնը համընդհանուր երեւոյթ չէ: Այսպէս, անունդի նախարարութիւնը հոգ չի տանիր, որպէսզի փուլով կառուցուի Լիճքի հանքաջուրերու գործատան զտիչ կայանը: Նոյնը կամօ քաղաքին կարգ մը գործատուներուն համար:

Արփի–Սեւան ջրատարը, ինչպէս յայտնի է, տարիներէ ի վեր վերջ չի գտնիր այլազան պատճառներով: Իրաց այս կացութեան մէջ խիստ կարեւոր դարձած է լիճին ջուրերուն առաւելագոյն խնայողութեան հարցը: Սեւանի մակարդակին նուազումին համար առ առաւելն 18 մեթր սահմանուած է: Արդ, Հայաստանի մակերեսի եւ առորերկրեայ ջրային պաշարներու պահպանութեան եւ օգտագործման պետական կոմիտէին տուեալներով 1977 Նոյեմբեր 20ին, լիճին մակարդակը բնականին համեմատութեամբ արդէն իջած է 18 մեթր 7 սանթիմեթր: Կոմիտէի անդամներ յայտնած են թղթակիցներուն, թէ այս տարեկիզքէն սկսեալ Սեւանէն ջուր պիտի չառնուի էլեկտրաժի համար: Այսկա լաւ, բայց գիւղատնտեսութեա՞ն համար, հարց առած են լրագրողները. դժբախտաբար Սեւանի հոգը, ինչպէս ըսած են, դեռ վերջ չի գտած: Պետական մարմիններու հատուկ ուշադրութեամբ, Մխչեանի եւ Արեւշատի չրջանի կայաններուն ու Ախուրեանի ջրամբարին չնորհիւ գիւղատնտեսութեան համար միայն 175 միլիոն խորանարդ մեթր ջուր պէտք է առնուի, որպէսզի չապրի լիճին մակարդակին վրայ: Բայց, հատատած են թղթակիցները, անցեալ տարի գիւղատնտեսութեան համար լիճէն առնուած է 369 միլիոն խորանարդ մեթր ջուր: Նախորդ տարիներուն աւելի չափով 440 – 450: Մինչդեռ հնարաւորութիւնները կան առնուելու արդիւնաւէտ օգտագործելու վերոյիշեալ չրհոսն կայաններն ու չրամբարը: Կան այլ միջոցներ ալ. այսպէս առողջութեան ծառայող ջուրը, փոխանակ 55 – 56, այլ ըսենք 70 առ հարիւր համեմատութեամբ լաւ օգտագործուելու պարագային, մօտ 40 միլիոն խորանարդ մեթր ջուրի խնայողութիւն կ'ըլլայ:

Անկարելի է չհոսիլ էլեկտրաժի ձիւղին աշխատանքներուն մասին: Հանրապետութեան վերադաս մարմիններուն որոշումով 1977ի չորրորդ եռամսեակին լիճէն ջուր պէտք չէ առնուեր: Հակառակ ասոր, էլեկտրաժի պատասխանատուները Նոյեմբեր 17ին, կոճակի մէկ սեղմումով լիճէն վայրկեանը 24,3 եւ ապա՝ 33 խորանարդ մեթր ջուր քաշած են: Այսպէս աւելի քան վեց ժամ: Յաջորդ օրը ատիկա կրկնուած է երկու ժամ: Երկու օրուան ընթացքին սահմանուած սահմանագիծէն աւելի մօտ մէկ միլիոն խորանարդ մեթր ջուր սպառած է:

— « Բարդյական իրաւունք ունեցող, արդեօք, Էներգետիկները, հարց տուած լրագրողները իրենց յօդուածին վերջաւորութեան, ատոմային հզօր էլեկտրակայան եւ Հրազդանի շրջանային չերմէլեկտրակայան ունենալուց յետոյ էլ, խոփանումների դէպքում ձեռք մեկնելու մեսանին, նրա հաշուին լուծելու այս կամ այն կոլեկտիվի վատ աշխատանքով պայմանաւորուած հարցերը »:

ՔԱՂՔԻՆ

(Շար.)

ԽՈՍՔ, ՀԱՅՐԵՆԱԿՑՈՒԹՅԱՆ ԼԵԶՎԻ

ՆԱՈՒՆԴՈՒ ՊԱՆ

ՎԱՐՁԱՊԱՏԸ...

Պ.

Նկարիչ Ս. Դաշտոյանի մասին մեզ պատմում են Ս. Դերենիկ ավարտական դասարանի աշակերտները։

Ահա նրանց հետաքրքրական հուշերից մի քանիսը։

Ինչպիսի՞ն էր նա որպես ուսուցիչ։

Ինչպիսի՞ն էր նա որպես մարդ։

Ինչպե՞ս էր նա վերաբերվում աշակերտներին։

Ինչպե՞ս էր նա դասավանդում։

Ինչպե՞ս էր նա հագնվում։

Ինչպե՞ս էր նա խոսում։

Ինչպե՞ս էր նա քայլում։

Ինչպե՞ս էր նա ծիծաղում։

Ինչպե՞ս էր նա լռում։

Ինչպե՞ս էր նա նայում։

Ինչպե՞ս էր նա ժպտում։

Ինչպե՞ս էր նա նստում։

Ինչպե՞ս էր նա կանգնում։

Ինչպե՞ս էր նա գրում։

Ինչպե՞ս էր նա կարդում։

Ինչպե՞ս էր նա ծխում։

Ինչպե՞ս էր նա ուտում։

Ինչպե՞ս էր նա խմում։

Ինչպե՞ս էր նա քնում։

Ինչպե՞ս էր նա արթնանում։

Ինչպե՞ս էր նա մտածում։

Ինչպե՞ս էր նա զգում։

Ինչպե՞ս էր նա ապրում։

Ինչպե՞ս էր նա մեռնում։

Ինչպե՞ս էր նա հարություն առնում։

Ինչպե՞ս էր նա...

— Եմ՛, եմ՛...

Երբեմն ֆիզիկայի ուսուցիչ Ռ. Ղազարյանը դասարանում ներկայացնում է նոր նյութը։ Ուսուցիչն ու աշակերտները ուշադիր լսում են նրան։ Ռ. Ղազարյանը ավարտում է պատմությունը։

— Եմ՛, եմ՛...

Ոմանք ժպտում են, ոմանք՝ ոչ։ Ռ. Ղազարյանը հարցնում է.

— Ինչ է, ինչ-որ բան չհասկացա՞ք։

Ոչ ոք չի պատասխանում։

— Եմ՛, եմ՛...

Ռ. Ղազարյանը հարցնում է.

—

Պ. Սահեփան Շիրինեան ցաւով կը ծանուցանէ իր կնոջ՝

ՏԻԿԻՆ ՄԱՐԻ ՇԻՐԻՆԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Յունուար 31ին։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Երեքշաբթի, Փետր. 7, ժամը 10·30ին Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին եւ մարմինը կը փոխադրուի Փանթէոնի գերեզմանատունը։

Որեւէ մահազդ ղրկուած չըլլալով, կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այրի Տիկին Մարի Շերվանեան, զաւակները եւ թոռները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի այս կիրակի, Փետր. 5, Իսիի Ս. Մարիամ Աստուածածին եկեղեցին իրենց ամուսնոյն, հօր եւ մեծ–հօր՝

ՈՍԿԻԱՆ ՇԻՐՎԱՆԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ։

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն։

×

Տէր եւ Տիկին Ազատ Տաբօնեան եւ զաւակները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի իրենց եղբօր եւ մօրեղբօր՝

ՍԱՐԳԻՍ ՏԷՐ–ՅՈՎՍԷՓԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ, այս կիրակի, Փետր. 5, Փարիզի Ս. Յովհաննէս Մկրտիչ եկեղեցին։

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն։

ՅԱՌԱՋ կը հրաւիրեն

Տիկին Մարկարէթ Փըլէն ինչպէս ամէն տարի մէկ տարեկան «Յառաջ» կը նուիրէ իր ծնողքին՝ Տէր եւ Տիկին Մանուկեանի (Լա Թուռ տը Սալվանեի, 69)։

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

ՎԱՀԱՆ.— Տէր եւ Տիկին Աչոտ Առաքելեան Հրանդ Բալուեանի մահուան 10րդ տարելիցին առթիւ 200 Ֆր. կը նուիրեն Պէյրութի Նայիրի չարաթաթերթին (ըստանալ «Յառաջ»էն) եւ 100 Ֆր. «Յառաջ»ին։

ԼՐԱՏՈՒ ԱՐՈՒԵՍՏԻ

Փետրուար 9ին, Սալ կալօ (45 Ռիւ լա Պօէսի, Փարիզ) սենեակի ժխուէնեա նըւագախումբը, ղեկավարութեամբ Անրի Նաֆիլեանի, նուագահանդէս մը կուտայ։ Յայտագիրը՝ Պախ եւ Նաֆիլեան։

ՎԱՐԴԱՆԱՆՑ ՊՕՄՈՆԻ ՄԷՋ

Կազմակերպուած Պօմոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եւ Հայ Աւետարանական եկեղեցիներու նախաձեռնութեամբ՝ Փետրուար 5ին, կիրակի օրը, ժամը 15·30ին, Պօմոնի Ս. Գր. Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ սրահին մէջ կը կատարուի Վարդանանցի յուշաւօնը՝ նախագահութեամբ ՄԱԿԱՐ ՔՀՆՅ. ՆԱՃԱՐԵԱՆի։

Ոգեկոչում Աւարայրի ճակատամարտին, արտասանութիւն, երգ։

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ՎԱՐԴԱՆԱՆՔԸ ԻՍԻԻ ՄԷՋ

Կազմակերպութեամբ Իսիի Հայ Եկեղեցւոյ Մշակութային Ցանճախումբի

Կը խօսի՝ ՏՈՔԹ. Ց. ԿԱՐԵՒՈՐԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին ԱՆԻ երգչախումբը, ղեկավարութեամբ Հրանդ Աճէմեանի եւ Կապոյտ Խաչի Իսիի միօրեայ ղպրոցի աշակերտները։

Կիրակի, Փետր. 5, ժամը 11·30ին՝ յաւարտ պատարագի, եկեղեցւոյ «Նուրհան Ֆրէնկեան» մշակութային կեդրոնին մէջ։

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑ ԽԱՉԻ Տէսինի վարչութիւնը կը հրաւիրէ ընկերուհիները ընդհանուր ժողովի, Փետրուար 8ին ժամը 20·30ին, ղպրոցի սրահին մէջ։ Բոլոր ընկերուհիներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄ՝ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻԻՆ

ԲԱՐԵԿԵՆԴԱՆԻ ՇՔԵՂ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

GRAND BAL du MARDI GRAS

Շաբաթ, 4 Փետր. ժամը 20էն մինչեւ արեւածագ

Ճաշի սպասարկում՝ ճիշդ ժամը 21ին

dans les salons de l'Hôtel MÉRIDIEN

81, Bld. GOUVION SAINT CYR, PARIS (17e)

Մասնակցութեամբ

ՊԵՐՆԱՐ ՏԻՏԻՃԵԱՆԻ եւ իր ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲԻՆ

avec les chanteurs : BEDIK et Duo HARTAR

Le Trio KLOPCHIK

des Grands Cabarets Russes

DALLAS GANG

ROCK'N ROLL

Մասնակցութիւն ճաշին՝ 200 Ֆր.

Etudiants et moins de 25 ans : Entrée : 30 F. à partir de 23 h.

Այժմէն իսկ կրնաք ձեր սեղանները վերապահել, հեռաձայնելով հետեւեալ թիւին.— 878·02·99

Chèques à l'ordre de C.C.P. 10 775 28 G PARIS

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE

9, Rue de Madrid — 94140 Alfortville

ԲԱՐԵԿԵՆԴԱՆ

(MARDI GRAS)

à ALFORTVILLE

— DE L'ARMENIE PAIENNE A L'ARMENIE CHRETIENNE

(diapositives, costumes, danse ; spectacle préparé par les enfants)

— BAL COSTUME

(en costumes arméniens, tous les enfants sont invités à venir en costume traditionnel et à y participer)

DIMANCHE 5 FEVRIER à 15 H. 30

L'UGAB JEUNES

Propose

SPORTS D'HIVER à PRA-LOUP

(Alpes de Haute-Provence)

1600 - 2500 mètres

— Départ (Paris-Lyon) le 4 Mars à 21 h. 10

— Retour le 11 Mars (départ de Gap à 21 h. 28)

Voyage A R (train + car à partir de Gap) env. 250 F. (demi tarif pour enfants)

Logement (demi pension) 685 F.

Hôtel « La Patinoire » 3 étoiles

Prix collectivités très intressants pour les locations de matériel, les forfaits remontées, les cours de ski et assurances.

Tous renseignements et inscriptions à l'UGAB : 118, rue de Coucelles 75017 Paris

Tél. 924-86-71 ou 227-12-26 avant le 15 Février

SAMEDI 4 FEVRIER

à l'UGAB — Centre Culturel Alex Manoogian

118, rue de Courcelles, 75017 Paris

à partir de 21 h. 30

" SOIRÉE-DISCO "

avec Edouard, le célèbre Disc-Jockey

— *Venez nombreux !*

— *Amenez vos ami (e)s !*

ՖՈՒԹՊՈԼ

Այս կիրակի, Իսիի Վուազէն մարզադաշտին վրայ, Բ. դասակարգի ախոյեանութեան կարգին, Իսիի Հայ Մարզականը կը հանդիպի Շայոյի Նիկոլայիթին։ Խքիւ Ռեզերվ ժամը 13, Խքիւ Սինիէօր 15ին։

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»

83, rue d'Hauteville 75010 Paris

Commission Paritaire : N° 55935

- ՃԱՇ -

Ի պատիւ

ՎԱՉԳԷՆ Ա.-Ի

ԾԱՅՐԱԳՈՅՆ ՊԱՏՐԻԱՐՔ ԵՒ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ

Ուրբաթ, Փետրուար 17, երեկոյեան ժամը ճիշդ 20·30ին, էնթերքոնթինանթալ պանդոկի էմփերիալ սրահին մէջ։

Ճաշագին 150 ֆրանք

Փութով ապահովել տեղերը, Փարիզի Մայր եկեղեցւոյ դիւանէն, 15 Ռիւ ժան Կուժոն, Փարիզ 8րդ։ Հեռաձայն 359·67·03

ԿԱՒՐՔԷ ԱՆԿԱԽ ՊԱՏՃԱՌՆԵՐՈՎ

ՅԵՏԱՋԳՈՒԵԼԻ ԵՏՔ

UNIQUE CONCERT A PARIS

QUATUOR KOMITAS

(Ensemble d'Etat de la R.S.S. d'Arménie)

Composé de : Yervant TATEOSSIAN (1er violon), Hagop MEKINIAN (2e violon), Hagop BABIAN (Alto), Félix SIMONIAN (Violoncelle)

Samedi 11 Février

à 20 h. 45

organisé par

L'UNION CULTURELLE FRANÇAISE DES ARMENIENS DE FRANCE

avec la participation de

la J A F, la Chorale Sipan-Komitas, la Chorale Yanbékian, la Chorale Bartévian

en L'EGLISE N.D.-DES-BLANCS - MANTEAUX

12, rue des Blancs Manteaux - 75004 PARIS

(Métro : Hôtel-de-Ville ou Rambuteau)

Billets : 50 F. - 30 F. - 15 F. (Collectivités, Etudiants, J.M.F.)

En vente :

— Centre Culturel U.C.F.A.F. - JAF, 6 Cité du Wauxhall, 75010 Paris Tél. : 208-76-49 ou 208-31-22

— Librairie Palouyan, 9, rue de Trévise 75009 Paris, Tél. : 523-24-97

— F. N. A. C., 6, boulevard Sétastopol — 75004 Paris

— F. N. A. C., 136 rue de Rennes — 75006 Paris

— F. N. A. C., 26 Avenue Wagram — 75008 Paris

— Durand, 4 Place de la Madeleine — 75008 Paris — Tél. : 260-21-76

LES BILLETS CONSERVES POUR CE CONCERT (qui devait avoir lieu le 10 Décembre) RESTENT VALABLES

ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՐԻ ՆՈՒՊԱՐ ՈՒՍԱՆՈՂԱԿԱՆ ՏՈՒՆ

57, Պուլվար Ժուրտան

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

-Նիւթ՝

Արեւմտահայերու Սահմանադրութիւնը

Կը խօսի՝ ՎԱՐԴԱՆ ՕՋԻՆԵԱՆ

(Անդամ Փարիզի համալսարանի դասախօսներու մարմնին եւ խորհրդատու ՄԱԿի)

Կիրակի, Փետրուար 5, ժամը 20·30ին

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

REPRESENTATION THEATRALE

Samedi 11 Février 1978 à 20 h. 30

Salle des Fêtes de la

Mairie d'Issy - les - Moulineaux av. Victor - Cresson

Métro Mairie d'Issy

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՄԲ

ԻՍԻԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ «ԱԲԵԼԵԱՆ» ԹԱՏԵՐԱԽՈՒՄԲԸ

ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՆԷ

ԹԻԻ 5 ԽԵԼԱԳԱՐԸ

ՀԵՂԻՆԱԿ՝ Յ. ԱՄԻՐԵՆՅ

ՂԵԿ. ԺՈՐԺ ՊԱՏՕԼԵԱՆԻ

Տոմսեր կարելի է ձեռք բերել՝—

ETS. MICHEL — 253, Rue P.-V. Couturier, Alfortville — Tél. 899-09-66

KOUYOUMDJIAN — Station SHELL — 18, Quai J. B. Clément, Tél. 375-28-37

CAFE PHILIPPE — Place Carnot, Alfortville

SEVAN, 4 Rue Lazare-Carnot, 92140 Clamart — Tél. 642-16-07

PALOUYAN, 9 Rue de Trévise, Paris (9e) — Tél. 523-24-97

SAMUELIAN, 51 Rue Monsieur-le-Prince, 75006 Paris — Tél. 326-88-65

եւ Մշ. Տան անդամներու մօտ։

ՇԱԲԱԹ
ՓԵՏՐՈՒԱՐ
4
SAMEDI
4 FÉVRIER
1978

LE NUMERO 1,30 F

ՀԱՅԱՍԵ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 571027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար· 200 Ֆ·	Վեցամսեայ	110 Ֆ·
Արտասահման	Տար· 230 Ֆ·	Հատը	1 Ֆ· 30

53ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 14·047

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

53e ANNÉE — N° 14.047

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ, ՀԱՍԱՐԱԿԱՑ ՇՈՒԿԱՆ ԵՒ ԹՈՒՐՔԵՐԸ

Գարամանլիս գոհ վերադարձած է Աթէնք, եւրոպական մայրաքաղաքները այցելելէ ետք եւ յայտարարած է թէ իր խօսակիցները (վարչապետը Լոնտոն, Պրիւսէլ, Փարիզ եւ Պոն այցելեց) հաւանութիւն տուած էին, Ցունաստանի անդամակցութեան Հասարակաց Շուկային։ Թուրքերը գոհ չեն սակայն եւ այս առթիւ մէջ հակաթուրք ոգեմաւարու – թիւն մը կը տեսնեն։ Քամրան Ինան, Պիլգիսի ծերակուտական, որ ներկայիս նախագահն է Ծերակոյտի Արտաքին Գործերու յանձնախումբին եւ երկար տարի Աթլանտեան Ուխտի կացուղ քանդերը եղած է, յայտարարած է թէ Գարամանլիս կը փափաքի ձեռք ձգել Իններու օժանդակութիւնը, իր դիրքը զօրացնելու համար Թուրքիոյ հետ բանակցութեան մէջ։ « Ցոյները, կ'ըսէ Թուրքը, կ'ուզեն հասարակաց դրօշակը տնկել Եգէականի 3000 կղզիներուն վրայ »։ Թուրքիա կը վախնայ նաեւ որ Հասարակաց Շուկային ան – դամ Ցունաստան մը կարենայ, յետագային վերթօ դնել Թուրքիոյ անդամակցութեան։ Թուրքերը մտահոգ են նաեւ որ Գարամանլիս նեմացուցած է Իճէվիտի « խաղաղութեան արշաւին » դրական արդիւնքները համոզելով եւրոպացի իր խօսակիցները յունական տեսակէտներու հմ ունեցող պատճառաբանութիւններով։ Անդարայի համար Ցունաստան « Եւրոպայի չփացած երախան է » եղեր եւ վախ կայ որ յետագային Աթէնք վերադառնայ Աթլանտեան կազմակերպութեան զինուորական բաժինին մէջ։

Ծօսակիցներէն զատ, Իտալիա ալ համաձայն է Ցունաստանի անդամակցութեան, հակառակ անոր որ որոշ չափով կը վնասէ իտալական տնտեսութեան, բայց հոմ կը խորհի որ այդ պարագային ներքին բարեփոխումները պէտք է ըլլան։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՔՐԻԹիՁի Թղթատարական կեդրոնի ղեկտուքի մասը, որ երկու չաթաթէ գրաւուած է պաշտօնէութեան կողմէ (բողոքելու համար մէկ պաշտօնեայի գործէ հանուելուն դէմ) պարպուեցաւ, Ուրբաթ առաւօտ, ոստիկանութեան կողմէ։ Տասը օրէ ամբողջ Վալ տը Մառնը Թղթակցութիւն չէր ստանար, 600 հազար նամակ եւ մեծ քանակութեամբ թերթեր ալ կը մնային դիզուած։

ՁԱՏի « Ազատագրական կազմակերպութիւնը » կրկին պատանդ բռնած է։ Այս անգամ մէկ Ֆրանսացի եւ մէկ Զուիցի – բացի։ Պայմանաժամ տուած է մինչեւ Փետր· 12։ Ֆրանսացիին համար կը պահանջէ Ֆրանսական զօրքին քաշուիլը Ձատէն (600 զինուոր) եւ 10 միլիոն, որուն 90 հազարը՝ հնչուն, երկու միլիոնի զինուորական կազմած եւ այլ ապրանքներ հագուստեղէն, բժշկական եւն·, եւն·։

ԵՐԵՒԱՆ ⇔ ՓԱՐԻԶ ՀԵԹԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Յունուար 27–31)

ՈՏՆԱԳՆԴԱԿԻ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԲԱԺԱԿԻ ՆՈՐ ԿԱՐԳԸ

Խորհ· Միութեան ոտնագնդակի Դաշնակցութիւնը հաստատած է խորհրդային բաժակի խաղարկութեան նոր կարգը։ Այսուհետեւ խումբերը իրարու հետ կը հանդիպին երկուական անգամ՝ տեփական եւ մրցակիցի դաշտին վրայ, բացի աւարտական խաղէն, որ ըստ աւանդութեան տեղի կ'ունենայ Մոսկուայի մէջ (անշուշտ, եթէ այդ ընթացքին որոշուի յաղթականը)։ Այս տարի Հայաստանէն երկու խումբեր պիտի մասնակցին բաժակի մըրցումներուն՝ «Արարատ» եւ Լենինականի «Շիրակ»ը։ Լենինականցիները իրենց պայքարը կը սկսին 1/32 աւարտականէն եւ կը խաղան Ա· կարգի խումբերուն մաս կազմող Աչխապատի « Կոլխոզչի » ակումբին դէմ։ Ցաղթելու պարագային «Շիրակ» հանդիպում կ'ունենայ բարձրագոյն լիկայի զօրաւոր խումբերէն մէկուն՝ Վորոշիլովգրադի « Զարեա »ի հետ։ Առաջին խաղը տեղի կ'ունենայ Մարտ 4ին, իսկ երկրորդը՝ Մարտ 11ին։ Բարձրագոյն լիկայի խումբերու պայքարը կը սկսի 1/16 աւարտականէն եւ առաջին մրցումները տեղի կ'ունենան Մարտ 18ին եւ 24ին։ Այդ շրջանին, « Արարատ »ի մրցակիցը կ'ըլլայ՝ Մինսկի « Դինամօ » եւ Օրջոնիկիձէի « Սպարտակ » մրցումին յաղթականը։ Խորհրդային բաժակի աւարտական խաղը տեղի կ'ունենայ Օգոստ· 12ին։

×

«ԱՐԱՐԱՏ»Ի ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԵՒ ԵՐԿՈՒ ՑԱՂԹԱՆԱԿՆԵՐԸ

« Արարատ »ի տղաքը կը չարունակեն իրենց պատրաստութիւնները եւ մարզանքները Սեւ ծովու ափին, յառաջիկայ մրցումներու համար։ Ծաղկաձորի մէջ հանգստանալէ եւ նոյն տեղ մարզուելէ ետք՝ հայ մարզիկները երկու անգամ դաշտ իջած են եւ երկու յաղթանակ տարած Էշէրիի մէջ։ Այդպէս, « Արարատ » բարեկամական հանդիպում ունեցած է Մայկոպի «Դրուժբա» եւ Քիշնեւի «Նիստրու» խումբերու հետ, որոնցմէ առաջինը մաս կը կազմէ խորհրդային ախոյեանութեան Բ· կարգի խումբերուն, իսկ երկրորդը՝ Ա· կարգի լաւագոյն խումբերէն է։ «Արարատ» յաղթած է «Դրուժբա»յի 0ի դէմ մէկ կէտով (գոլը նշանակած է Ալբեր Ակիմեան), իսկ «Նիստրու»ի՝ 0ի դէմ երեք կէտով (գոլերը նշանակած են Սերգէյ Բոնդարենկօ, Ռոբեր Խալայճեան եւ Ալեքսանդր Միրզոյեան)։

×

ՀՐԱՆՏ ՄԱԹԵՒՈՍԵԱՆԻ ԳԻՐՔԸ ՍԼՈՎԵՐԷՆԻ ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԱԾ

Բրատիսլավայի «Սլովենսկի Սպիսովատել» հրատարակչութիւնը «Սլովակեան դրողի դրադարան» մատենաշարի հարիւրերորդ հատորը նուիրած է Հրանտ Մաթեւոսեանի։ Ռուսերէն « Հայ եւ խօսք» հաւաքածոյին (1974) «Երկրի ջիլը» վիպակը՝ «Մայրը դնում է ամուսնացնելու որդուն » վերնագրով, սլովերէնի թարգմանած է Ռուժենա Դուբրովովա։ Գիրքը լոյս տեսած է հինգ հազար օրի – նակով։ Հրանտ Մաթեւոսեանի այս գործը թարգմանուած է նաեւ չեխերէնի։

×

ՎԻԿՏՈՐ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ ԱՆԴԱՄ ՉԵԽՈՍԼՈՎԱԿԻՈՑ ԱԿԱԴԵՄԻԱՑԻ

Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիայի նախագահ Վիկտոր Համբարձումեան անդամ ընտրուած է Չեխոսլովաքիոյ Ակադեմիայի։ Հայ գիտնականը այդ պատիւին արժանացած է Չեխոսլովաքիոյ գիտութեան զարգացման բերած իր նպաստին համար։ Ակադ· Վիկտոր Համբարձումեան անդամ է արտասահմանի 41 ակադեմիաներու, գիտական ընկերութիւններու եւ համալսարաններու։

×

ԵԹովպիական պատուիրակութեան այցելութիւնները Երեւանի այլազան վայրերը

Եթովպիա – Խորհ· Միութիւն բարեկամութեան պատուիրակութիւնը, որ Հայաստան գացած էր, այցելած է Թղթատարի նախարար Թադեւոս Մինասեանցի հետ։ Էջմիածնի մէջ պատուիրակութիւնը, գլխաւորու – թեամբ Եթովպիոյ Փոխադրութեան եւ Հաղորդակցութեան նախարար Եուսուֆ Ահմէտի, հանդիպում ունեցած է Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Վազգէն Ա·ի հետ։

×

ՉԱՐԵՆՑԻ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԵՐԵԿՈՑԹ ԲԱՔՈՒԻ ՄԷՋ

Բաքուի մէջ, Ցունուար 25ին, տեղի ունեցած է Չարենցի նուիրուած դրական – դեղարուեստական երեկոյթ մը, որով վերջ գտած են տեղւոյն յոբելենական հանդիսութիւնները։ Ծօսք առած են Ադրբեջանի Գրողներու Միութեան վարչու – թեան Ա· քարտուղար Իմրան Կասումով, բանաստեղծներ Սուլէյման Ռուստամ, Ռասուլ Ռզան եւ յուշեր պատմած Չարենցի մասին, նոյն առեն ընթերցումներ ընելով բանաստեղծին գործերէն, ինչպէս նաեւ Չարենցին նուիրուած իրենց գրութիւններէն։ Բանաստեղծին նուիրուած գրական հանդէսներ տեղի ունեցած են նաեւ Նախիջեւանի եւ Լեռնային Ղարաբաղի մէջ։

×

ՄԱՏԵՆԱԴԱՐԱՆԻ ԹԻՒ 2375 ՁԵՌԱԳԻՐԸ ԿԸ ՎԵՐԾԱՆՈՒԻ

1833ին, հնդիէտ եւ պատմաբան Ալեքսանդր Երիցեան, Հաղպատի ձորի քարայրներէն մէկուն մէջ յայտնաբերած է ԺԱ· դարուն վերագրուող երկու քարացած ձեռագիրներ, որոնցմէ մէկը ղրկած է Պետերբուրգ, իսկ միւսը նուիրած է Էջմիածնի ձեռագրատան։ Այժմ Երեւանի Մատենադարանին մէջ գտնուող այդ քարացած ձեռագիրը, որ կը կրէ 2375 թիւը, 1975ին յանձնուած է վարպետ վերահաստատողներուն՝ որոնք խղճամիտ աշխատանքէ ետք, կրցած են իրարմէ զատել քարացած ձեռագրի էջերը եւ զանոնք տրամադրել պատմաբաններուն եւ բանասէրներուն։ Ներկայիս գիտնականները ձեռնարկած են մագաղաթեայ քայքայուած թերթերու վրայ մեր նախնիքներու ձգած արձանագրութիւններու քացայայտման եւ վերծանումի աշխատանքին։

ՎԱՂԸ՝ «ՅԱՌԱՋ ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ»

Ինչպէս ամէն ամառուան առաջին կիրակին, վաղը լոյս կը տեսնէ «Յառաջ Միտք եւ Արուեստ»ի նոր թիւը, որու բովանդակութեան իրենց մասնակցութիւնը բերած են.—

Հ· Յարութիւն Պզտիկեան
Զուլալ Գազանճեան
Խաչիկ Թէօլէօլեան
Ժիրայր Միքիճեան
Մարբ Նշանեան
եւ գծագրութիւն մը՝
Բագրէն Պօտոսեանէ

ԹՈՒՐՔԻԱՆ ԸՍՏ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՄԵԾ ՀԱՆՐԱԳԻՏԱՐԱՆԻ

Ա.

Խորհրդային մեծ Հանրագիտարանի վերջերս լոյս տեսած 26րդ հատորում զետեղուած է « Թուրքիա » ընդարձակ յօդուածը: Նկատի ունենալով, որ «Յառաջ»ի ընթերցողների մեծամասնութեան համար Հանրագիտարանը լեզուական առումով մատչելի չէ եւ այն, որ կարող է չատերին հետաքրքրել, թէ խորհրդային այս պաշտօնական հրատարակութեան մէջ ի՞նչպէս է ներկայացուած Թուրքիան, Թուրք – ռուսական եւ Թուրք – խորհրդային յարաբերութիւնները, յարմար համարեցինք մի ակնարկով անդրադառնալ այս հարցին:

Ինչպէս եւ այլ պետութիւններին նուիրուած յօդուածները, « Թուրքիան » եւս բաղկացած է 17 ենթավերնագրերից, ուր ներկայացուած են՝ « Ընդհանուր տեղեկութիւններ », « Պետական կարգը », « Բնութիւնը », «Բնակչութիւնը», «Պատմական ակնարկ», «Քաղաքական կուսակցութիւնները», եւայլն:

Այստեղ հնարաւորութիւն չունենք եւ հաւանաբար հետաքրքիր էլ չէր լինի անդրադառնալ բոլոր յիշատակուած հարցերին, ուստի եւ կանգ կ'առնենք միայն այն հարցերի վրայ, որոնք այս կամ այն չափով առընչւում են մեզ՝ Հայերիս հետ:

Սկսենք նրանից, որ, ըստ Հանրագիտարանի, Թուրքիայի բնակչութեան աւելի քան 90 առ հարիւրը Թուրքերն են՝ 35 միլիոնից աւելի (ըստ 1975 թ. մարդահամարի): Բացի Թուրքերից ապրում են աւելի քան 3,5 միլիոն Քրդեր, մօտ 600 հազար Արաբներ, 150 հազար Զերկէսներ (այսպէս են անուանւում կովկասեան մի շարք ժողովուրդներ միասին վերցուած, որոնցից են՝ Ադիղեյները, Ուբիխները, Զեչէնները, Օսէթները, Լեզգիները), 120 հազար Լազեր եւ Վրացիներ:

Ոչ մի խօսք չի ասւում Հայերի թուի վերաբերեալ, սակայն քիչ ներքեւում նշելով, որ բնակչութեան հիմնական մասը պաշտում է իսլամը, յիշատակւում է, որ Հայերը, Վրացիները, Յոյները եւ Բուլղարացիների մեծ մասը քրիստոնեաներ են: Այսինքն՝ պէտք է ակնկալել, որ Հայեր այնուամենայնիւ կան, սակայն նրանց թիւը աննշան լինելով, չի նշւում: Բայց եւ միեւնոյն ժամանակ նոյն Հանրագիտարանի 1970 թ. լոյս տեսած 2րդ հատորում ներկայացուած « Հայեր » յօդուածում (հեղինակ՝ Ս. Տ. Երեմեան) նշուած է, որ Թուրքիայում ապրում են 150 հազար Հայեր: Մնում է եզրակացնել, որ 1970 թ. այս կողմ Հայերը կամ «անյայտացել» են Թուրքիայից եւ կամ սոյն յօդուածի հեղինակները « մոռացել » են վերջիններիս:

« Պատմական ակնարկ »ը սկսւում է ԺԴ. դարից: Այսինքն՝ երբ Փոքր Ասիայի հիւսիս – արեւմուտքում ԺԱ. դարում սելջուկ – Թուրքերի հիմնած կոնիական սուլթանութեան քայքայման հետեւանքով դոյացաւ Թուրք – օսմանեան Պետութիւնը (հիմնադիր՝ Օսման Բէյի անունով):

Ինչպէս նշում է Հանրագիտարանը, « հէնց իր հիմնադրման սկզբից օսմանեան Պետութիւնը ռազմա – ֆէօդալական էր: Իշխող դասակարգի հիմքը կազմում էին ֆէօդալ – ռազմիկները (սիպահի): Սրանց համար հիմնականը նոր տարածութիւնների գրաւումն էր եւ վերջին – ներիս ուղղակի թալանը »:

Ցիրաւի, Թուրքերի հէնց այս յատկութեամբ էլ պիտի բացատրել այն, որ չանցած 300 տարի նրանք հսկայական տարածութիւններ գրաւեցին Աֆրիկայում, Մերձաւոր Արեւելքում եւ Եւրոպայում՝ Ալժիրից մինչեւ Միջագետք եւ Աւստրօ-Հունգարիայից մինչեւ Եգիպտոս: Այսինքն, չուրջ ութ միլիոն քառ. կիլոմետր տարածութիւն (համեմատելու համար յիշեցնենք, որ ներկայիս Թուրքիան զբաղեցնում է 780,6 հազար քառ. կիլմ.):

Հանրագիտարանը նշում է, որ «Թուրք-Օսմանների կողմից նուաճուած ժողովուրդները կրում էին նրանց սոցիալ – տնտեսական զարգացումը արգելակող ծանր լուծ»: Մատնանշւում է նաեւ, որ Թուրքերը գրաւել են Հայաստանը 1514–1515 թ. թ.:

Ապա յիշատակւում է, որ օսմանեան կայսրութեան քայքայումը սկսուել է 1683 թ., երբ լեհական թագաւոր Եան Գ. Սոբիեսկին Աւստրիացիների եւ Վենետիկցիների հետ մէկտեղ հիմնովին ջախջախեց Թուրքական բանակը:

1698 – 1699 թ. թ. «Սրբազան Լիգայի» (Աւստրիա, Վենետիկ, Լեհաստան, Ռուսաստան) եւ Թուրքիայի միջեւ տեղի ունեցած կարլովիցկի համադրմարով վերջինս զգալի տարածութիւններ կորցրեց, իսկ 1768–74 թ. թ. ռուս–Թրքական պատերազմում պարտուելուց յետոյ, Թուրքերը պահելով հանդերձ Լրենց ձեռքում Բալկանները, խիստ նուազեցրին Լրենց ազդեցութիւնը Եւրոպայում, այնինչ Ռուսաստանը նոր տարածութիւններ ձեռք բերեց Սեւ ծովի շրջանում եւ ամրապնդեց Լր իր դիրքերը:

Յաջորդ ռուս – Թուրքական պատերազմից յետոյ՝ 1787 – 91 թ. թ. Թուրքերը ծանր պարտութիւն կրեցին եւ Եասսի հաշտութեան պայմանագրով Ռուսները հասան մինչեւ Դնեստր գետը:

ԺԸ. դարի վերջում արդէն օսմանեան կայսրութեան եւրոպական տիրապետութիւնների ճակատագիրը մեծ տերութիւնների ձեռքում էր եւ հէնց այս ժամանակ էր, որ ըստ Հանրագիտարանի, ծագեց այսպէս կոչուած « Արեւելեան Հարցը », այսինքն՝ օսմանեան « ժառանգութեան » բաժանման հարցը:

Դեռ 5րդ հատորում Հանրագիտարանը առանձին յօդուածով անդրադարձել էր Արեւելեան Հարցին, ուր նշուել էր, որ սոյն հարցը ծագել է օսմանեան կայսրութեան մէջ մանող ժողովուրդների ազգային ազատագրական չարժումների եւ Եւրոպայում Թուրքական տիրապետութիւնների համար եւրոպական մեծ Պետութիւնների (յետագայում եւ ԱՄՆի) միջեւ սկսուած պայքարի հետեւանքով: Փակագծերում նշուած էր, որ « որոշ հետազօտողներ Արեւելեան Հարց հասկացողութեան մէջ մտցնում են նաեւ Միջին Արեւելքի եւ Կովկասի քաղաքական խնդիրների ընդարձակ կոմպլեքսը »:

Այս չրջանում եւ աւելի ուշ Թուրք սուլթանները (Սելիմ Գ., Մահմուդ Բ.) տեսնելով օսմանեան կայսրութեան կործանումը, մի չարք փորձեր կատարեցին այն կանխելու, սակայն մէկ կողմից ներքին խռովութիւնները, միւս կողմից հպատակ ժողովուրդների ազգային ազատագրական չարժումները (Սերբեր, Յոյներ եւայլն) եւ պարտութիւնները միջազգային ասպարէզում, հնարաւորութիւն չտուեցին իրականացնելու այդ մտադրութիւնները:

Ինչպէս պատմում է Հանրագիտարանի Ա. հատորը, 1828 – 1829 թ. թ. ռուս – Թուրքական պատերազմը տանուլ տալուց յետոյ, 1829 թ. Ադրիանապոլսի հաշտութեամբ Թուրքերը ստիպուած եղան ինքնուրոյնութիւն տալու բալկանեան ժողովուրդների մեծ մասին: Ռուսաստանին անցաւ Դանուբի գետաբերանը, իսկ Կովկասում՝ ողջ Սեւ ծովեան ծովափը Կուբան գետից մինչեւ Ալարիա, ինչպէս նաեւ Ախալքալակի եւ Ախալցխայի չրջանները: Թուրքիան ճանաչեց Վրաստանի, ինչպէս եւ Երեւանի ու Նախիջեւանի խանութիւնների Ռուսաստանին անցումը (վերջիններս Ռուսաստանը ստացել էր Պարսկաստանից, 1828 թ. Թուրքմենչայի պայմանագրով):

1853 – 56 թ. թ. Ղրիմի պատերազմը Թուրքիայի եւ նրա դաշնակիցների (Անգլիա, Ֆրանսիա, Սարդինա) ու Ռուսաստանի միջեւ, վերջացաւ վերջինիս պարտութեամբ:

Ինչպէս նշում է Հանրագիտարանը (հատոր 13), այս պատերազմի կովկասեան ռազմաբեմում ռուսական զօրքի հետ միասին Թուրքերի դէմ կռւում էր եւ հայվրացական կամաւորների տասը հազարանոց մի չոկատ: Պատերազմի ուարան արձանագրող Փարիզի հաշտութեան պայմանագրով Ռուսաստանը դաշնակիցների կողմից գրաւած Սեւաստոպոլ եւ այլ քաղաքների փոխարէն Թուրքիային յանձնեց Ղարսը (հատոր 19):

Յաջորդ՝ 1877 – 78 թ. թ. ռուս Թուրքական պատերազմում Թուրքիան նորից պարտուեց եւ կնքուեց Սան – Ստեֆանոյի յայտնի պայմանագիրը (հատոր 22): Ըստ այս պայմանագրի Ռուսաստանին անցան Բաթումը, Արդահանը, Ղարսը, Բայազէտը: Հանրագիտարանը նշում է, որ « Թուրքիան պարտաւորուեց... ռեֆորմներ անցկացնել Թուրքական Հայաստանում (յօդուած 16): Պայմանագրին հակազդեցին արեւմտեան տէրութիւնները եւ յատկապէս՝ Մեծն Բրիտանիան եւ Աւստրօ – Հունգարիան ու 1878 թ. Բեռլինի վեհաժողովով այն փոխարինուեց բարմակոզմանի պայմանագրով որը չատ աւելի պակաս նպաստաւոր էր Ռուսաստանի եւ Բուլղարիայի համար »:

Այս նոր պայմանագրով Ռուսաստանը Թուրքիային զիջեց Բայազէտը: Ալաշկերտի հովտի հետ միասին (հատոր 3): Նշում է, որ Մեծն Բրիտանիան նախ քան կոնգրեսը գաղտնի համաձայնագիր էր կնքել Թուրքիայի հետ, պարտաւորուելով պաչտպանել վերջինիս չահերը Ասիայում, եւ փոխարէնը ստացել էր ռազմական կարեւոր նչանակութիւն ունեցող Կիպրոս կղզին:

Ապա Հանրագիտարանը բաւականին հանգամանօրէն կանգ է առնում Երիտ – Թուրքական չարժման վրայ: Ընդ որում այս չարժումանը 9րդ եւ 16րդ հատորներում նուիրուած են մասնաւոր յօդուածներ՝ «Միասնութիւն եւ յառաջդիմութիւն» եւ «1908 թ. երիտԹուրքական յեղափոխութիւն» խորագրերով:

Նշում է, որ սա առաջին բուրժուական յեղափոխութիւնն է Թուրքիայում, որը տեղի է ունեցել 1905 – –1907 թ. թ. ռուսական յեղափոխութեան ազդեցութեան տակ (այս ժամանակաչրջանը Լինինն անուանել է «Ասիայի արթնացման ժամանակաչրջան»): Սակայն, ինչպէս նշում է Հանրագիտարանը, ԵրիտԹուրքերը մամուլի միջոցով իրենց իշխանութիւնը, չուտով վերջնականապէս կորցրին իրենց նախկին, թէկուզ եւ սահմանափակ յեղափոխականութիւնը: Նրանք առաջին պանԹուրքիզմի, պանիսլամիզմի ազգայնամոլութեան զաղափարները:

« ... 1914 թ. սկզբում իշխանութիւնը կենտրոնացաւ երիտԹուրքական պարագլուխների ձեռքում՝ Էնվեր փաչայի, Թալէաթ փաչայի եւ Ջեմալ փաչայի դեկավարութեամբ: Կորուած ոչ միայն ժողովրդի, այլեւ ազգային բուրժուազիայի հիմնական չերտերից, այս « եռապետութիւնը » Թուրքիային ներդրաւեց 1914 – 1918 թ. թ. Ա. համաչխարհային պատերազմի մէջ, որպէս Գերմանիայի դաշնակից: Պատերազմը Թուրքիայի համար աւարտուեց լիակատար պարտութեամբ: ԵրիտԹուրքերը երկրի ներսում կիրառեցին դաժան տեռոր: 1915 թ. ճակատամերձ չրջաններից տեղափոխելու պատրուակով ԵրիտԹուրքերը ոչնչացրին աւելի քան մէկ միլիոն Հայերի»: (Հատոր 26):

Հ. ԳԵՂԱՄԵԱՆ

(Շար.)

ԹԵՐԹԵԼՈՎ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԱՄՈՒԼԸ

ՕՐՈՒԱՆ ՀՐԱՏԱՊ ՀԱՐՑԸ՝ ՍԵՒԱՆ

—o—

Բ.

Սեվ. Հայաստան օրաթերթին երկու Թղթակիցներուն չօչափած երկրորդ կէտը նոյնքան կարեւոր է: Արդարեւ, Սեւանայ լիճին եւ անոր աւազանին բնական միջավայրը պահպանելու, առաւել գեղեցկացնելու, չրջանը առողջապահական գոտիի վերածելու համար կարեւոր նչանակութիւն ունի լիճին ափերուն անտառապատումը: Ամէն տարի մեծ գումարներ կը յատկացուին այս նպատակով:

Նախ յիչեցնենք, որ երեք տասնամեակներ առաջ լիճին ափերը մերկ եղած են: Ջուրէն դուրս ցցուած հողերուն վրայ այսպէս կոչուած բարխաններ, այսինքն՝ դեղին ծաղիկով, պայտաձեւ տերեւներով խոտեր տարածուելու վտանգ դոյութիւն ունեցած է: Ուրեմն, անհրաժեչտ դարձած էր ափերուն կանաչապատումը:

Մասնագէտներուն սահմանումով յարմարագոյն ծառերը նկատուած են ուռենին եւ բարդին, իսկ թուփերէն չիչխանը՝ փչոտ վայրի թուփ մը, սխտեռի մեծութեամբ դեղին, ուռուցիկ պտուղներով: Ընդհանրապէս կը ծածկեն երդիքները: Առաջին ծառերը տնկուած են 1951ին: Իսկ հիմա Սեւանի անտառուտ տարածութիւնները կը հասնին աւելի քան 17·800 հեկտարի: Աւելի քան 15·000ը՝ Ջուրէրէն ազատած հողերուն վրայ: Միւս կողմէ վերոյիչեալ ծառերէն զատ բուն կապած են սոճին, երկարակեաց ծառը, ինչպէս նաեւ մանր տերեւներ ունեցող աքասիան: Կան նաեւ պտղատու ծառեր՝ տանձենի, խնձորենի: Գալով չիչխանին, օգտագործելի դարձած է թէ՛ դեղագործութեան, թէ՛ անդարդիւնաբերութեան մէջ: Օրը – նակ, անցեալ տարի մթերուած է 40 Թոն հատապտուղ:

1977ին ծառատունկ անկուած է 922 հեկտար տարածութեան վրայ:

Եղածը բաւարա՞ր է: Ո՛չ, պատասխանած են լրագրողները: Որովհետեւ պատկան մարմինները նոր առաջադրութիւններ հրապարակ դրած են՝ իրագործելի մինչեւ 1980: Որոչումով սահմանուած է, որ մինչեւ այդ թուականը 550 հեկտար հողերու վրայ եւս, Ջուրէն ազատած ու մերձափնեայ, անտառ հաստատուի: Անդին կոլտնտեսութիւններ եւ պետական անտեսութիւններ մաչած հողերու անտառապատման արդելք կը հանդիսանան: Օրինակ, Մարտունի չրջանի Արծուանիստի պետական անտեսութիւնը 143 հեկտար անտառ դարձուցած է արօտավայր: Աւելին, անտեսութեան դեկավարները կը պահանջեն, որ թոյլ տրուի երկնց արօտավայրի վերածել 360 հեկտար անտառ եւս: Ասիկա եզակի երեւոյթ չէ: Մարտունիի չրջանի անբերբեր հողերուն վրայ տնկուած է հազար հեկտարէն աւելի անտառ, մնացած է միայն 500 հեկտարը: Մնացեալը, մեծ ծախքերու ենթարկուելէ ետք, վերածուած է արօտավայրի:

—« Ինչպէս տեսնում ենք, դիտել տուած են լրագրողները, սեւանեան անտառը դեռեւս չի դարձել համաժողովրդական հոգատարութեան առարկայ: Շատ մարդիկ նոր տարուայ մէկօրեայ հանգիստի համար կտրում են մատղաշ ոռիները եղեւնիները, ուրիշներն անասունները քաց են թողնում տնկարբեներում: Սեւանի շրջանի Լճաշէն, Զկալովկա, Նորաշէն, կոմոյի շրջանի Մուխաղ եւ Լճափ գիւղերի մօտ անասուններն աւարգել արածում են անտառում »:

Մասնագէտները հաչուած են, որ մէկ հեկտար տարածութեան վրայ, եթէ օրական ինը հոգիէ աւելի հանգստացող-պտտող ըլլայ՝ կը վնասուի անտառին բնական աճը: Արդ, Սեւանի չրջանի անտառները, յատկապէս զբօսաչրջիկութեան վայրերուն մօտ, օրական հարիւրաւորներու այցելութիւնը կ'ընդունին:

Պետական մարմիններու պահանջով կազմուած է Հայաստանի անտառային անտեսութեան զարգացման դիմաւոր նախագիծը: Ըստ ասոր տարին պէտք է անտառապատել եւ հին անտառները վերակենդանացնել 800 հեկտար տարածութեամբ: Սեւանը ազգային զբօսայգի դարձնելու ձգտող ծրագրին համապատասխան, լիճին մերձ անտառները պիտի բաժնուին գօտիներու: Մեծ տարածութիւններու վրայ պիտի արգիլուի մարդոց մուտքը: Ցեւտագային այն տեղերը կենդանիներ պիտի բերուին, անջուկ, անտառային: Առանձին անտառներ ալ պիտի օգտագործուին զբօսաչրջիկութեան համար: Այլ հատուածներ պիտի չահագործուին տնտեսական նպատակներով:

Մշակուած ծրագիրներուն իրագործումով, մանաւանդ հոգատարութեան պարագային, կարճ ժամանակուան մէջ առաւել խիտ ու թանձր կը դառնայ Սեւանի կանաչ գօտին, անտառներուն մէջ կը բխին նոր աղբիւրներ, որոնք լրացուցիչ սնունդ կ'ապահովեն լիճին:

ՔԱՂՀԱՆ

(Շար. – 2)

Հ. ԲԱԼՈՒԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

(Մահուան 10ամեակին առթիւ)

———o———

Տարիները կ'անցնին ու կեանքի սուրա-
գող այս դարուն կ'ուզես հոգեկան մաեր-
մութիւն հաստատել մէկ բարեկամիդ կամ
ընկերոջդ հետ, բայց··· բայց բնութեան
անողոք հարուածը,ահա կռնակէդ կը
դաւնկտէ ճեզ մութ ու խաւար փոդոցի մը
անկիւնը, կամ տանդ մէջ, երբ երջանկո-
րէն կը հրճուիս շուրջդ՝ ձագուկներդ:

Ահա՛ տասնամեակն է չատ սիրելի գրա-
սէր մաերիմ ընկերոջ մը՝ Հրանդ Բալու-
եանի մահուան: Զգեց ամէն բան: Գիր ու
դրականութիւն: Տուն եւ ձագուկներ:
Ծողվեց իր վէրքերը, միացաւ անոնց որ
վաերական մարդիկ էին: Զեմ գիտեր
ի՛նչպէս ծանօթացանք, տարիներ առաջ,
Հրանդ Բալուեանի հետ: Եթէ չեմ սխա-
լիր Նարդունին էր, որ քշեց, գաւառ բե-
րաւ Հրանդը, որ մօտէն տեսնէ, մաեր-
մանայ պարզ մարդոց:

Եկաւ գաւառ: Հազարաւոր Հայերու
ներկայութեամբ, պատկերացուց կեանքն
ու գեղեցկութիւնը Աիարոնեան տիսանիւն:
Ծանօթացուց մարդկային ճշմարտու-
թիւնը թուխ Սրամազդին: Ու մենք
դարձանք մաերիմները:

Ինքը կուգար լոյս քաղաքէն, իսկ ես,
միամիտ եւ անփորձ գաւառացի: Այդ օ-
րերուն հեռուէն հեռու կը սիրէի, գրեթէ
պաշտամունք մը ունէի Նարդունիին, Սա-
րաֆեանին՝ որոնց գրուածքները «Ցա-
ռայ»ի մէջ, տեսակ մը սնունդ էր իմ աղ-
քատ պաշարիս:

Կը մնար միւս անչուք, տաղանդաւոր
արձակագիր – բանաստեղծին անճամբ
ծանօթանալ, որ կը կոչուէր Նիկողոս Սա-
րաֆեան: Ասկէ երկու տասնեակ տարի –
ներ առաջ Փարիզ էի: Առաջին այցելու-
թիւնս եղաւ Հրանդ Բալուեանի: Իր փոք-
րիկ գրասեան մէջ, համեստօրէն, հայերէն
դիրքերով եւ հայերէն թերթերով կը պա-
րապէր՝ հայց վաստըկելու համար: Ար-
դէն ամուսնացած, երկու անուշիկ ձա-
գուկներու հայր:

Ռիւ Ռիչէ եմ: Կ'երթամ այցելութեան,
եւ առանց գրադարանի դուռը զարնելու
ներս կը մտնեմ: Ցանկարծ ոտքի կ'ելլէ·
ուրախութիւնը անսահման է: Ցուզումով
կը գրկենք զիրար ու իր առաջին խօսքը
կ'ըսայ·— Միասին պիտի ճաչենք:

Կը խօսինք հինէն, անցեալէն եւ իր
«Զուարթնոց»էն: Տրտունջ ունի որ մաս
մը ծանօթ մարդիկ «Զուարթնոց»ը ետ
վերադարձուցած են:

Եւ յանկարծ միտքս կուգայ Շաւարշ
Միսաքեանի մէկ նամակը, ուր կը գրէր
ինծի·— «Զուարթնոցը ետ վերադարձնե-
լով, հայ մշակոյթը պիտի կորսնցնէ »:

Ու մենք կ'անցնինք ուրիշ հարցերու:
Յետոյ կ'ըսէ·— Սարգիս՛, քեզի պիտի
ծանօթացնեմ այնպիսի մէկուն, որ պիտի
դարմանաս: Ամրողջ մէկ ժամ միասին կը
խօսինք իր գրասան մէջ, ու ես կը թեր-
թատեմ «Ցուսաբեր»ները, «Նայիրի»ները,
«Ալիք»ները եւ ուրիշ թերթեր:

Ահա կէսօրուան մօտ, ակնոցաւոր մէ-
կը յանկարծ ներս կը մտնէ ու կը հարցնէ·
— «Հրանդ, այս գիշեր Ֆօլի–Պերժէռ
պիտի երթանք, կ'ուզե՞ս գալ»:

Ու ես մտիկ կ'ընեմ անծանօթօրէն:
Կը դիտեմ մարդը· մինչեւ հասակով, սեւ
ակնոցներով՝ կրակուբոց մարդը:

— Սարգիս, կ'ըսէ Հրանդ, քեզի ծա-
նօթացնեմ, արդարադատ բագուկը, անձ-
նուրաց մարդը՝ Արշաւիր Շիրակեանը:

Ես յուզուած եմ ու կը դողամ այս ա-
հարեկիչին ներկայութեան: Ձեռքը կ'եր-
կընգնէ, կ'առնեմ ափերուս մէջ, ու նա-
հատակներուս տեղ կը համբուրեմ հե-
րոսի իր ճակատը:

Հաւատացէ՛ք, այդ օրը կեանքիս ամէ-
նէն հարուստ օրերէն մէկն էր, զոր յա-
ճախ կը սիրեմ վերյիշել հպարտօրէն:

Տարիները կ'անցնին ու կեանքի արագ-
ընթաց այս օրերուն, անոնք չկան այլեւս:
Պարկեշտ մտաւորականներ: Սրբազան
ուխտով Արշաւիրներ: Աննման Նարդու-
նիներ: Եւ իրա՛ւ մտաւորական Սարաֆ-
եաններ: Ափ մը լոյս ձեր գերեզմաններ-
րուն:

Ս. ԸՆՏՐԻԿԵԱՆ

ՀԱՑ ՈՒՍԱՆ. ՕԳՆ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԽՕՍՔԸ

———o———

Ինչ կայ աւելի խրախուսիչ եւ արդիւ-
նաւոր, քան միասնականութիւնը եւ ներ-
դաշնակութիւնը միութիւններու գործու-
նէութեան առընթեր: Այլ եւ այլ ազգ –
գուտ աշխատանքի լծուած միութիւններ
բազում են Ֆրանսայի մէջ՝ մշակութա-
յին, կրթական, ընկերային, գեղարուես-
տական եւայլն:

Ասոնք ամէնքն ալ հայ համայնքի բա-
րեսիրական նուիրատուութիւններուն կը
պարտին իրենց գոյութիւնը:

Փարիզի մէջ 41 տարիէ ի վեր գոյու-
թիւն ունի Հայ Ուսանողաց Օգնութեան
Միութիւնը՝ զանազան միութիւններու
շարքին: Իր կէտ–նպատակն է օգնել այն
որակաւոր աննեցուկ ուսանողներուն, ո-
րոնք չեն յաջողած զանազան պատճառ –
ներով՝ նպաստ ստանալ Բարեգործական
կամ Կիւլպէնկեան հաստատութիւններէն:

Ուսանողներէ չատերը օտար երկիրնե –
րէ կուգան եւ Փարիզի պէս կախարդիչ
քաղաքի մը մէջ ստեղծուած անորոշու –
թիւններու բերումով ինքնակորոյս չուա-
րտմի մատնուելու ենթակայ կը դառ –
նան: Եւ եթէ բարեդէպ հանդիպում մը
ուղեցոյց չհանդիպանայ, չուտով օտա –
րացումի ծուղակը կ'իյնան եւ սրտով ու

———

զարմանաս: Ամրողջ մէկ ժամ միասին կը
խօսինք իր գրասան մէջ, ու ես կը թեր-
թատեմ «Ցուսաբեր»ները, «Նայիրի»ները,
«Ալիք»ները եւ ուրիշ թերթեր:

Ահա կէսօրուան մօտ, ակնոցաւոր մէ-
կը յանկարծ ներս կը մտնէ ու կը հարցնէ·
— «Հրանդ, այս գիշեր Ֆօլի–Պերժէռ
պիտի երթանք, կ'ուզե՞ս գալ»:

Ու ես մտիկ կ'ընեմ անծանօթօրէն:
Կը դիտեմ մարդը· մինչեւ հասակով, սեւ
ակնոցներով՝ կրակուբոց մարդը:

— Սարգիս, կ'ըսէ Հրանդ, քեզի ծա –
նօթացնեմ, արդարադատ բագուկը, անձ–
նուրաց մարդը՝ Արշաւիր Շիրակեանը:

Ես յուզուած եմ ու կը դողամ այս ա–
հարեկիչին ներկայութեան: Ձեռքը կ'եր–
կընգնէ, կ'առնեմ ափերուս մէջ, ու նա–
հատակներուս տեղ կը համբուրեմ հե –
րոսի իր ճակատը:

Հաւատացէ՛ք, այդ օրը կեանքիս ամէ–
նէն հարուստ օրերէն մէկն էր, զոր յա–
ճախ կը սիրեմ վերյիշել հպարտօրէն:

Տարիները կ'անցնին ու կեանքի արագ–
ընթաց այս օրերուն, անոնք չկան այլեւս:
Պարկեշտ մտաւորականներ: Սրբազան
ուխտով Արշաւիրներ: Աննման Նարդու –
նիներ: Եւ իրա՛ւ մտաւորական Սարաֆ –
եաններ: Ափ մը լոյս ձեր գերեզմաննե –
րուն:

Ս. ԸՆՏՐԻԿԵԱՆ

հոգիով կը հեռանան իրենց հայ էու –
թենէն:

Կը խորհինք որ այս առընչութեամբ
նպատակայարմար պիտի ըլլար Փարիզի
մէջ ուսանողներու յատուկ օրինական
կեդրոնատեղի մը ունենալ քանի մը բանի–
մայ անձերու կազմով եւ իբր այդ՝ ճանչ–
ցուած Սփիւռքի տարածքին: Այդպէսով
նորեկ եւ հին ուսանողներ կարելիութի–
նը կ'ունենային ուսանողական կեանքի
վերաբերեալ հարկ եղող դիմումները կա–
տարելու ուր որ անկ է:

Հայ Ուս· Օգն· Միութիւնը սոյն ան–
տիրական ուսանողներու համար տարի –
ներէ ի վեր անվարան ջանք կը թափէ իր
համեստ պիւտճէի զժուարութիւնները
յաղթահարելով՝ նիւթական եւ բարոյա–
կան զօրավիգը հանդիսանալ արժանաւոր
ուսանողներուն:

Համոզուինք որ արդի դարու օրակար–
գը սովիլիզ է: Եւ հայ պատանին, հայ
երիտասարդը ստիպուած են քայլ յար–
մարցնել օրուան պատգամին: Որակաւոր
ուսանողէն է որ կը սպասուի վաղուան
մեր իմացական վերելքի յաղթանակը:

Ի վերջոյ՝ մարդկային խղճի հետ խո–
տոր կը համեմատի արժէք ներկայացնող
ուսանող մը անտեսելով՝ կորսնցնել զայն
եւ տուժել ազգովին: Մեր ներկայ պայ–
մաններու մէջ հայ ուսումնատենչ ուսա–
նողներու օգնելու պատրաստակամու –
թիւնը ինքնին համազօր է ուխտի մը:

Ցաւալի է սակայն արտայայտել որ
Միութեան պիւտճէն յարատեւ սեղմ վի–
ճակի մէջ է եւ չի կրնար իր նպատակի
յաջողութեան լայնօրէն ծառայել:

Թող թոյլ տրուի որոշապէս չեշտելու,
որ պիւտճէի սեղմ ըլլալու առաջին պատ–
ճառը անհասկանալիօրէն հանրային պէս–
պէս եւ լայնածաւալ նուիրատուութիւն–
ներու մէջ՝ նուիրատուներու կոդմէ զար–
մանալի անտարբերութիւն ցոյց կը տըր–
ուի հանդէպ հայ ուսանողի՝ զանցառու–
թիւն մը որ հեռու է արդարացումէ:
Ջմոռնանք որ մենք պատմութեան առջեւ
կրթութեան ջատագով ժողովուրդ մը նը–
կատուած ենք:

Երկրորդ՝ ուրիշ միութիւններն ալ ու–
սանողներու օգնութեան գործն ալ անուղ–
ղակիօրէն իրենց վրայ առած են:

Որքան գնահատելի պիտի ըլլար եթէ
միութիւնները իրենց պիւտճէի մէջ երբ
եւէ տրամադրելի գումար ունենային ու–
սանողներու յատկացուելիք, այդ գու –
մարները փոխանցուէին ուսանողնե –
րու օգնութեան անունը կրող
Միութեան ի գործադրութիւն: Այս ուղ–
ղութեամբ չնորհաւորելի է Անիէռ – Պուա
Փոլմպի կապոյտ Խաչի մասնաճիւղը
որ ամէն ամիս 200ական ֆրանքի գումար
կը տրամադրէ Միութեանս՝ սատար հան–
դիսանալու կարօտ ուսանողի մը:

Ցուսով ենք որ այս տողերը արձագանգ
պիտի գտնեն մեր համայնքի մօտ ի մեծ
գնահատանք մեր ուսանողութեան:

ՎԱՐԶՈՒԹԻՒՆ
15, Rue de Cléry — 75002 Paris

Ս. Կարապետի տօնը Կրետէի մէջ

———o———

ԿՐԵՏԷ (Ցառաջ).— Կրետէի հայ հա–
մայնքը, այս տարի ալ, մեծ չուքով նչեց
տեղւոյն Ս· Կարապետ եկեղեցւոյ անուան
տօնախմբութիւնը։Շաբաթ, Ցունուար 14,
երեկոյեան ժամը 7ին՝ եկեղեցւոյ չրջա–
փակը լուսազարդուած էր: Շնորհիւ տեղ–
ւոյն հոգեւոր հովիւ Ցովսէփ Քհնյ· Հա–
լաճեանի ջանքերուն եւ ուխտաւոր հայ
աղքատ ընտանիքի մը լումային եկեղե–
ցին ունեցած է զմբէթին վրայ խաչ մը
որ այդ օր յատուկ չքեղութեամբ մը կը
փայլէր եւ խանդավառութիւն կը ներչնչէր
հայ թէ յոյն հաւատացեալներուն՝ որոնք
խումբ – խումբ եկած էին հետեւելու ե–
րեկոյեան ժամերգութեան: Ցոյներն ալ,
որոնք մեծ հաւատք ունին Ս· Կարապե –
տին վրայ, եկած էին խունկ ու մոմերով
իրենց ուխտը կատարելու:

Ցաջորդ օր, առաւօտ կանուխէն հաւա–
տացեալներ փութացած էին եկեղեցի ներ–
կայ ըլլալու համար պատարագին: Եր –
գեցողութիւնը կը կատարէր ղպրոց դա–
սը, որ բաղկացած է Պապրճեան եղ –
բայրներէ եւ Աւետիսեան ընտանիքի զա –
ւակներէ եւ թոռներէ: Մեծապէս գնահա–
տելի են այս նուիրեալ անդամները ղպր–
բաց դասի, որոնք մանկութենէն ի վեր
չապիկ հագած են եւ պայծառացուցած
Կրետէի եկեղեցին:

Պատարագիչ քահանան իր քարոզին մէջ
վեր առաւ Ս· Կարապետի կեանքն ու հը–
րաշագործութիւնները: Ցաւարտ պատա–
րագի հոգեհանգստեան պաշտօն կատար –
ուեցաւ ողբացեալ բարերարներու եւ հո–
գեւորականներու յիշատակին, որոնք եր–
կար տարիներ ծառայած են Կրետէի եկե–
ղեցւոյ եւ բաց ձգած անոր դռները:

Եկեղեցական արարողութիւններէն ետք
Հայերը հաւաքուեցան սիրոյ սեղաններու
չուրջ՝ քաղաքի կեդրոնական ճաչարան –
ներէն մէկուն մէջ, ուր ստեղծուեցաւ
հայկական ջերմ մթնոլորտ մը: Ճաչի ըն–
թացքին խօսք առնելով Ցովսէփ քահանայ
չնորհակալութիւն յայտնեց Ս· Կարապետ
եկեղեցւոյ Թաղականութեան մաղթելով
որ նման հաւաքոյթներ յաճախադէպ ըլ–
լան, որպէսզի կարելիութիւն ստեղծուի
Հայերը համախումբ պահելու եւ միշտ
հայաշունչ մթնոլորտի ու միջավայրի մէջ
ապրեցնելու:

Ս· Կարապետի տօնը առիթ ընծայեց
Կրետէի հայ համայնքին անդամ մը եւս
ապրելու իր նախնիքներու հաւատքով եւ
վառ պահելու ու վերակենդանացնելու իր
ազգային գարաւոր աւանդութիւնները:

ԹՂԹԱԿԻՑ

ԽՈՍՔ, ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԼԵՌՆԵՐ

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍ

ՍԱՒՐ ՔԱՄԻ ԱՆՑԱՒ...

Ա·

Փաշայի գեներալական համազգեստը
կաղապարի քաշած գլուռոցած կաչուի էր
նման:

Հում աղիւսէ չէնքերի խառնափնթորի
մէջէ, մի բարձր ու բարեչէն չէնք էր պեր–
ճանում՝ պատերը կրով ճերմակած, տա–
նիքը կղմինդրէ, պատուհաններին վարդի
թաղարներ: Նրա երկար պատչգամբը
ծաղկած էր դորգերով ու մեռաքսի կտոր–
ներով: Էնվերը դարձաւ Մամուր Ֆէյ–
զադին·

— Ո՞ւմն է:

— Հայոց ղպրոցի չէնքն է, փաշա, —
չտապեց ծոմռուել Գայմադամը: — Ֆա–
զաքում երկու հազար տուն Հայ կայ:

— Իսկ մերո՞նք:

— Դրա կրկնակին, իմ փաշա:

Փաշայական կառքին մօտեցաւ Երզն–
կայի Հայոց հոգեւոր առաջնորդ Գրիգո–
րիս եպիսկոպոսը: Նրա հետ էին Ղազանչի
Միսաք աղայի փեսան՝ վերմաներէնի ու–
սուցիչ Գերասիմ վարժապետը, նաեւ հո–
գեւորականների մի ստուար խումբ: Սե–
ւադէմ Հայերը բարձրահասակ էին ու
վեհ, չուրջառները մաքուր, օձիքները օս–
լայած: Ներանք գլուխները խոնարհեցրին:
Սրբազանի ձայնը հպատակ հնչեց:

— Այցդ օրհնուած է, վեհափա՛ռ, եւ
Աստծուն հաճելի:

Հայերը եկել էին խաչվառներով, խունկ
ծխելով: Սրբազանը այն զգեստով էր,
որով եկեղեցում կատարում էր Քրիս –
տոսի յարութեան խորհուրդը: Էնվերը
կռացաւ – բռնեց նրա ձեռքը: Նա այն
մարդու վիճակում էր, որ հանդիպել է
առելի մէկին, սակայն ստիպուած է մեղմ
խօսքով ծածկել խորչանքը:

— Օհ եմ ձեզանից, Հայեր:

Գրիգորիսը եւս անբնական վիճակում
էր՝ իր հոգեառի առջեւ: Նրա զուգը չը–
քեղ էր: Ոսկեկար չուրջառը մեղմ ալի–
քատորում էր ծանրագին քարերի չա–
փազոմից: Ծոյրի վրայ ընկոյզի մեծու–
թեամբ բալի գոյնի ադամանդ էր վառ –
ւում, ինչպէս խաչը՝ Սուրբ Նշանի զըլ–
խին: Սրբազանի երկարուկ, նիհար մատ–
ները ծանրացել էին խոչորակն մատան –
նիներով, կրծքի խաչը տափակած գորտի
էր նման եւ բեւեռուած էր վեց ղոյդ
սուտակով: Այդ ամէնը էնվերը ընդգրկեց
մի հայեացքով:

— Օհ եմ ձեզանից, Հայեր:

Անցան չուկան: Էնվերը քրթմնջաց·

— Կարծում էի, թէ Երզնկան այլեւս
Հայաստան չէ:

Մամուր Ֆեյզադը չտապեց գլուխ տա–
լով թաքցնել այլայլուածքը:

×

Գալարուող ամբոխի մէջ խեղդւում էին
կաթակն զինուցի մի քանի Հայեր: Նը–
րանք սայլերով ցորեն էին բերել վաճա–
ռելու: Գիւղապետ Գորէն աղայի գլուխը
միայնակ բլուր էր՝ ֆէսերի ու փաթթոց–
ների վրայ: Թուխ – մուր երեսով, կզա–
կը կ'անցնի չեղբ Զիլ Զաքարը Գորէն
աղայից բաւական երիտասարդ էր: Նա
մռայլ ու չար նայում էր փաշայական
թափօրին: Նրանից ուժ – տաս տարով
փոքր, զեկեցի Փափաղը չունչը պահել
էր, բերանը թողել իր կամքին՝ բաց:
Նրա հայրը՝ Հաջի Բարսեղ էֆէնդին,
ողջ գաւառի միակ դեղագործն էր: Ջկա–
մեցաւ, որ իր որդին իր արհեստը սովո–
րի: Երկու տարի առաջ Փափաղին տա–
բաւ կաթակն՝ սայլագործ Գորէն աղայի
տունը:

— Զգուել եմ քոս ու եաման եարս (փը–
տախտ, վէրք) մաքրելուց, — ասաց Գո–
րէն աղային: — Թող որդիս քո արհեստով
վաստակի իր հացը:

Փափաղն ապրում էր Գորէն աղայի
տանը:

Եփրատի եկեղեցց լեռներում կաթակ–
նը հռչակուած էր իր հացով ու սայլ
չինելու գործով: Կաթակնում սայլ ու ա–
նիւ էին կապում սամչիա ծանր վայրից,
որ Եփրատի աւազանում միայն իրենց
անտառումն էր մնացել:

ՍԵՐՕ ԽԱՆԶԱԴԵԱՆ

(Շար· – 2)

Ի ՑԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Անդրանիկ Պուտաքեան ի յիշատակ իր ամուսնոյն մահուան նրզ տարելիցին կը նուիրէ 200 ֆր. Սամուէլ-Մուեան վարժարանին (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ 250 ֆր. «Յառաջ»ին։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Այրի Տիկին Սուրէն Ձերմակեան, Տէր եւ Տիկին Ժան – Ֆրանսուա Ձերմակեան, Տէր եւ Տիկին Կազվիէ Սանս իրենց խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք ծաղկեպսակով, փոխան ծաղկեպսակի նուէրներով, մամուլով, անձամբ թէ դրաւոր ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց ամուսնոյն եւ հօր՝

ՍՈՒՐԷՆ ՁԵՐՄԱԿԵԱՆԻ

մահուան առթիւ։

ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎ

Վիէնի Հայ Ազգ. Մխիթեան տաբերջնանը լրացած ըլլալով ընդհ. անդամական ժողովը տեղի կ'ունենայ Փետր. 26ին, կիրակի ժամը 15ին կիսխօսլիի սրճարանի վերնայարկը։ Կը խնդրուի նկատի ունենալ։ Մանրամասնութիւնները յայտնուած։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Մարսէյլի Մշակոյթի Տան Ցանճնա – խումբը շնորհակալութեամբ առացած է կարապետ Թիւթիւնեանի մահուան Ա. տարելիցին առթիւ՝ Ցուհանննէսեան ընտանիքէն (Լիոն) 500 ֆր., Տիկ. Սաթենիկ Թիւթիւնեանէ 100 եւ Տիկ. Արշալոյս Նաւարեանէ 20 ֆր.։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Լիոն.— Կիրակի Փետր. 26, Վարդանանց տօնակատարութիւն Ազգ. Տան մեծ սրահին մէջ, նախաճեռնութեամբ Լիոնի Հայ Առաք. Եկեղեցւոյ Ազգ. Մխիթեան վարչութեան։ Կը քանախօսէ Ժընեւէն՝

Պր. ԱՐՏԻՆ ՇԻԼԼԻՖԵԱՆ

Հանդէսէն յետոյ խնջոյք, «Սայաթ-Նովա» նուագախումբի մասնակցութեամբ։

«ՅԱՌԱՋ»Ի
ԲԱՐԳԱԻԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

Փոխան փունջ մը ծաղիկի Շ. Միսաքեանի՝ Վիլմոմպլէնն Ե. Գարագեհեան 100 ֆրանք կը նուիրէ։

×

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Ընկ. Մխրան Նազարեան 100 ֆր. կը նուիրէ։

×

ԱԼՖՈՐՎԻԼ.— Այրի Տիկին Յովհաննան 100 ֆր. կը նուիրէ Շ.ի յիշատակին։

×

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Պ. Արտաշէս Բագլայեան ի յիշատակ իր կնոջ՝ Արմենուհի Բագլայեանի 100 ֆր. կը նուիրէ։

×

ՓԱՐԻԶ.— Տիկին Լուիզ Գույումճեան 50 ֆր. կը նուիրէ Շաւարշ Միսաքեանի յիշատակին։

×

ԼԻՒՍ-ԱՆ-ՓՐՈՎԱՆՍ.— Պ. Խաչատուր Հասպանեան 50 ֆր. կը նուիրէ։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑՏ ԽՄԱՅԻ Տ�էսինի վարչութիւնը կը հրաւիրէ ընկերուհիները ընդհանուր ժողովի, Փետրուար 8ին ժամը 20.30ին, դպրոցի սրահին մէջ։ Բոլոր ընկերուհիներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL «HARATCH»
83, rue d'Hauteville 75010 Paris
Commission Paritaire : N° 55935

FRANCE - PNEU

165, rue du Docteur BAUER 93400 St. OUEN
tél. 254 08 56 - 252 41 96

PNEUS NEUFS TOUTES MARQUES — PNEUS RECHAPÉS
BATTERIES — AMORTISSEURS — PLAQUETTES DE FREINS
TOUTES OPÉRATIONS DE MONTAGE — ÉQUILIBRAGE
RÉGLAGE TRAIN -AVANT (PARALLELISME)

REMISES SPÉCIALES AUX LECTEURS DU JOURNAL

12 à 20 % sur pneus selon marques
35 % sur batteries garanties un an
25 % sur amortisseurs

ՄԱՍՆԱՒՈՐ ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ

ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Նախաձեռնութեամբ
ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՄՆԱՃԻՒՂԻՆ

GRAND ★ BAL ★ ANNUEL

organisée par la section de Paris de la Croix Bleue des Arméniens de France au profit de ses œuvres

Samedi 11 Février 1978 de 20 h. 30 à l'aube
dans les Salons de l'Hotel George V
31, avenue George V Paris 8e

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին.—
ՄԵԼԻՈՆ - ՍԵԻԱՆ նուագախումբը Երգիչ՝ ՆԱՐԱԳԻՐ

Սեղանները ապահովել հեռաձայնելով՝
Պահաբեան 734.70.19 Գարոյեան 533.06.31 Հրաչեան 878.67.38

- ՃԱՇ -

Ի պատիւ

ՎԱԶԳԷՆ Ա.-Ի

ԾԱՑՐԱԳՈՑՆ ՊԱՏՐԻԱՐՔ ԵՒ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ

Ուրբաթ, Փետրուար 17, երեկոյեան ժամը ճիշդ 20.30ին, Էնթերքոնթինանթալ պանդոկի էմփերիալ սրահին մէջ։

Ճաշագին 150 ֆրանք

Փութով ապահովել տեղերը, Փարիզի Մայր եկեղեցւոյ դիւանէն, 15 Ռիւ Ժան Կուժոն, Փարիզ 8րդ։ Հեռաձայն 359.67.03

ՎԱՐԴԱՆԱՆՔԸ ԻՍԻԻ ՄԷՋ

Կազմակերպութեամբ Իսիի Հայ Եկեղեցւոյ Մշակութային Ցանճնախումբի
կը խօսի՝ ՏՈՒԲ. Ճ. ԿԱՐԵՒՈՐԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին Անի երգչախումբը, ղեկավարութեամբ Հրանդ Աճէմեանի եւ. Կապոյտ Խաչի Իսիի միօրեայ դպրոցի աշակերտները։

Կիրակի, Փետր. 5, ժամը 11.30ին՝ յատարտ պատարագի, եկեղեցւոյ «Նուրհան Ֆըէնկեան» մշակութային կեդրոնին մէջ։

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

RESTAURANT EREVAN

ՀԱՅԿԱԿԱՆ

ԵՐԵՒԱՆ

26, RUE BERGÈRE PARIS 9e Tél. 770 85 81

Հայկական մաքուր խոհանոց — Հայկական ջերմ մթնոլորտ

Մատչելի գիներ

Երկուշաբթի՝ *կարսի տէօներ*

Չորեքշաբթի իրիկուն՝ *միրապուր — մանթը*

Հինգշաբթի իրիկուն՝ *պատուէրին վրայ լահմաճուն եւ ֆի-ֆէօփթէ*

Ուրբաթ իրիկուն՝ *Սու-պէօրէկ*

Եւ ամէն կիրակի առաւու, պատուէրի վրայ՝ խաշ։

ՓԱԿ Է ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ

ՕԽՏԱԳՆԱՅՈՒԹԻՒՆ
ԵՐՈՒՍԱՂԷՄ ԵՒ ՍՐԲԱՎԱՅՐԵՐԸ

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄ ՀԱՑՈՑ ՋԱՏԿԻ ՏՕՆԻՆ ԱՌԹԻԻ
1978
Երկուշաբթի Ապրիլ 24էն Մայիս, 5 Ուրբաթ
կազմակերպութեամբ եւ առաջնորդութեամբ Լիոնի

ՍԵԻԱՆ

ՃԱՄԲՈՐԴԱԿԱՆ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿԻՆ

Տնօրէն՝
ՎԱՐՈՒԺԱՆ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆԻ
Կը մասնակցի նաեւ ԴԱԻԻԹ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՍԱՀԱԿԵԱՆ
Առաջնակարգ պանդոկ (տրմի – փանսիոն) եւ պատշտոներ
Ճամբորդութեան վերաբերեալ մանրամասնութեանց եւ յայտագրերու համար դիմել

Catalogues à votre disposition sur demandes pour toutes destinations
RENSEIGNEMENTS ET INSCRIPTIONS :

Varoujan SARKISSIAN

sevan voyages

50, Cours de la Liberté — 69 Lyon — Tél. : 60-13-66
Tél. : 60-13-66 — Téléx 900287
Licence organisatrice : A 529

Տեղերը սահմանափակ ըլլալով, կը խնդրուի անյապաղ արձանագրուիլ

PELERINAGE A JERUSALEM ET AUX LIEUX SAINTS

du 24 avril au 5 mai

Départs par avion de PARIS — MARSEILLE ET LYON
Places limitées

A PARIS — MONDOTOURS
(Peruz Melkonian et Lévon Baghdassarian)
2, Rue de Sèze, 75009 PARIS — Téléph. : 073-30-64
Tél. : 073-30-64

ԿԻՐԱԿԻ
ՓԵՏՐՈՒԱՐ
5
DIMANCHE
5 FÉVRIER
1978

LE NUMERO 1,30 F

ՅԱՌԱՋ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱԻԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 571027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար. 200 Ֆ.	Վեցամսեայ	110 Ֆ.
Արտասահման	Տար. 230 Ֆ.	Հատը	1 Ֆ. 30

53ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 14.048

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

53e ANNEE — N° 14.048

ՄԻՋՆԱԴԱՐԵԱՆ ԳՈՀԱՐՆԵՐ

Սեպտեմբեր 19 թուակիր նամակով մը, Յակիկ Թէօլէօլեան գեղեցիկ գաղափար մը կը յայտնէր «Յառաջ»ի այս թիւերուն համար, այն՝ որ «ընտրենք մոռցուած եւ անծանօթ կտոր մը՝ որ վերածնունդի իւրաքանչիւր ազգի գրականութիւն կը ծաղկի իր արմատներուն՝ անցեալի իր ժառանգութեան վրայ: Մենք մեր դպրոցներուն մէջ, Հայաստան թէ Սփիւռք, բացի մասնագիտութեան պարագային, գրաբար լեզուին հետ մէկ կողմ չպրատած ենք հին գրականութիւնը եւս, այսինքն՝ քսան դարերու մեր հարստութիւնը, մեր գրական ինքնութիւնը:

Այսօր կը հրատարակենք երկու տաղեր Կոստանդին Երզնկացիէն: Փափաքելի եւ օգտակար պիտի ըլլար, անշուշտ, տալ միաժամանակ մինչնաղարեան այս գոհարներուն ֆրանսերէն թարգմանութիւնը, ինչ որ յաջորդիւ պիտի կրնանք կատարել:

Կ. Երզնկացիի այս երկու տաղերը, ըստ իս, հայ բանաստեղծութեան լաւագոյն էջերէն են, եթէ ոչ լաւագոյնները: Գեղեցիկ է մանաւանդ «Զարթիք ի յերազուս»ը, որ մինչ այդ մեր բանաստեղծութենէն, Նարեկացին իսկ ներառեալ, կը զանազանուի յատկապէս իր բացառական ենթակայականութեամբը: Հոս այլեւս աչխարհիկ, ազատ բանաստեղծութիւնը իր սլացքին թափովն ու արագայոյտութեան ուժգնութեամբը հասած է բարձրութեան մը՝ որ բացարձակին կը տանի: Կրօնականը չունչ չէ այլեւս, այլ՝ միստիսիզմ, հայեցողութիւն չէ, այլ՝ նեռչխարհ: Բնութիւնն իսկ, Նարեկացիի եւ միւս մեծերուն բաղդատմամբ, նկարագրուած անկախ գեղեցկութիւն չէ, այլ ապրում՝ որ աւելի տեսիլք է քան իրականութիւն, աւելի երազ՝ քան գեղեցիկ ներկայութիւն: Միստիք միութիւնն իսկ «կենարարին չիշատակաւ ճենճերում» չէ, այլ համայնական ձուլումը կեանքին ու լոյսին՝ իբրեւ յաւիտենական «սիրոյ բաժին»: Նոյն Երզնկացին է որ վարդի եւ սոխակի այլաբանական խօսակցութեան մէջ պիտի ըսէ, իր դարուն, թէ «ով չունի սէր՝ առ ինք չկայ գեղեցկութիւն»: Ամբողջ վերածնունդին մէջ, Փեթրարքայէն մինչեւ Տանթէ, նման տողի չեմ հանդիպած:

Յաջորդիւ կուտանք վարդի եւ սոխակի այդ խօսակցութիւնը. առիթ մը, անդրադառնալու համար վերածնունդին՝ մե՛ր մէջ: Հետաքրքրական պիտի ըլլար եւ փափաքելի որ ուրիշներ եւս, ինչո՛ւ ոչ, օրինակ, Յակիկ Թէօլէօլեանը, ար – տայայտուէին մեր բանաստեղծութեան այս կենսական հարցերուն մասին, եւ ոչ թէ հարեւանցի, մեզի պէս, այլ լուրջ ուսումնասիրութիւններով՝ մեր սիրոդի հետքրքրութիւններուն բերելով արհեստավարի իրենց լրջութիւնը:

Զ. Գ.

×

ԲԱՆՔ ՅԱՂԱԳՍ ԱՐԵԳԱԿԱՆՆ ԱՐԴԱՐՈՒԹԵԱՆ, ՈՐ ԵԻ ԾԱԳԵԱՑ Ի ՀՕՐԷ ՄԻԱԾԻՆ ՈՐԴԻՆ ՔՐԻՍՏՈՍ, ԶՈՐ ԱՌԱԿՕՔ ԻՕՍԻ

Ահա գիշերս էանց
ընշան եղեւ առաւօտուն.
Աստղըն պայծառ ծագեց,
աւետաւոր երեկ լուսոյն.
Խաւարըն հերբեցաւ
ու ցրնծացաւ աշխարհս ամէն,
երնեկ հետուն միմեանց՝
որ արժանի եղեն լուսոյն:

Ի լուսոյն ի սկըզբանէ
լի լուսով շառաւեղ ծագեց,
Լոյս ի լուսոյ ծընաւ՝
յարեգական ի մեծ լուսոյն.
Այս լոյսս ի յայն լուսոյն,
որ ինքն է տէր ամէն լուսոյն,
Որ թագաւոր կոչի
'ւ ամենուն լոյսն ի յիր լուսոյն:

Երկնից կամար եղեւ
ի զարմանալ արեգականն,
Զի չէր տեսել հանց լոյս,
կամ արեգակն՝ ի յայն լուսոյն.
Երկիրըս ցնծացաւ,
մեծ աւետօք ուրախացաւ,
Թէ անմուտ ծագեց մեծ լոյս
ու արեգակն ի յայն լուսոյն:

Ոմանք են անհոգի,
աչերով կուր եւ անյիմայ,.
Որ չեն ի հաւատալ
յարեգական ու իր լուսոյն.
Խաւար կենօք կենան
ու զմթաղին յերազ էրնոյ,
Զուինն մասըն լուսոյ՝
յարեգականն ի մեծ լուսոյն:

Ես չեմ ի հաւատալ
այն սուտ հոգոյն, թէ ինքըն լոյս,
Որ չունի շառաւեղ
յարեգական ի մեծ լուսոյն:
Ես կոստանդին, որ գրեցի,
կու փափագիմ ի յայն լուսոյն,
Որ ես լուսաւորիմ՝
յարեգականն ի մեծ լուսոյն:

L'ART ARMENIEN

Sirarpie Der Nersessian

Գրեց՝ Հ. Յ. ՊԱՉՏԻԿԵԱՆ

Անցնող տարուան վերջաւորութեան, հրապարակ ելաւ, Օր. Սիրարփի Տէր Ներսէսեանի այս մեծածաւալ հրաչալի հատորը, Ֆրանսերէն լեզուով, գունաւոր եւ սեւ ճերմակ բազմաթիւ նկարներով ճոխացած, նուիրուած Հայ Արուեստին, սկիզբէն մինչեւ 17րդ դար, ընդգրկելով չուրջ 25 դարերու երկար ժամանակամիջոց մը:

Յետ պատերազմեան վերջին մի քանի տասնամեակներուն լոյս տեսած, հայերէն եւ օտար լեզուներով, բազմաթիւ հրատարակութիւններ տեղի ունեցան, մասնաւորապէս Էջմիածնի, Ս. Ղազարի եւ Միլանոյի մէջ, որոնք ընդհանրապէս եղան գեղատիպ աշխատութիւններ, նուիրուած Հայ Արուեստի մէկ մասնակի արտայայտութեան (մանրանկարչութիւն կամ ճարտարապետութիւն): Սիրարփի Տէր Ներսէսեանի այս հատորը առաջին անգամ ըլլալով կու գայ տալու մեզի ժամանակագրական կերպով, Հայ Արուեստին համայնապատկերը, բաժնուած հիմնական վեց գլուխներու՝ Հին Հայաստան, Քրիստոնեայ Հայաստան, Բագրատունեան եւ Արծրունի թագաւորութիւններ, Կիլիկեան թագաւորութիւն, Նախարարական մեծ տուները, յետագայ շրջան, որոնց կը յաջորդեն եզրակացութիւն մը եւ ծանօթութիւններ: Գիրքին վերջին մասին մէջ, հինգ էջերու մէջ, տրուած է հարուստ մատենագրութիւն եւ գործածուած բոլոր յատուկ անուններու ամբողջական ցանկ մը:

Քրիստոնէութեան պաշտօնական մուտքը, հայ արուեստի ճեւաւորման ժամանակաշրջանն է. ցարդ յայտնաբերուած արուեստի իրերը, յստակ գաղափար մը չեն տար ճեւերու յեղաշրջումին. իրանական, ագիմենեան պարթեւական ազդեցութիւններու առընթեր, հելլենական զօրաւոր հոսանք մը կը չարունակէ մնալ, նոյնիսկ Սելեւկեաններու պատմութեան բեմէն աներեւութացումէն վերջ: Հոմ՝ արուեստի մարզին մէջ ազդեցութիւն մը թողած չի թուիր, ինչպէս կը վկայէ Ք.Վ. երրորդ դարուն Գառնիի թաճանկարին յուշարձանապրութիւնը: Նորագոյն հրատարակութիւններ, թէեւ անբաւարար կերպով, ցոյց կուտան ուրարտական եւ հայկական արուեստներուն փոխ-յարաբերութիւնները, մասնաւորապէս համոզիչ՝ շինարարական գիտարուեստի (թեքնիք) մարզերուն մէջ,

×

Քրիստոնէութեան պաշտօնական մուտքը, հեղինակին համաձայն, Հայոց պատմութեան կարեւորագոյն դէպքը պէտք է նկատել:

Շնորհիւ նոր կրօնքին, Հայ ժողովուրդը կ'ունենայ իր այբուբենը եւ կեդրոնաճիպ մշակոյթ մը, որ կը կանգնի որպէս զօրաւոր պատուար, ընդդէմ բոլոր ասպատակութեանց եւ ձուլումի ջանքերուն:

Հազուագիւտ է գտնել, կ'ըսէ գրած –

●▶

ՀԱՅԿԱԿ ՑՈՒՑԱԿ ՀԱՆՐԱՊԵՏԱԿԱՆ ՏՈՒՆ
ՏՈՒՆԱՀԱՐՈՒՍՏԱՑՈՒՄՆԵՐԻ, Ի ՀՈԳՈՒ
ՎԱՐՉՈՒԹՅԱՆ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՍՀ ԱԺՈՂՈՎՐԴԻ
ՆԱՑՈՒՄՆԵՐԻ ՎԱՐՉՈՒԹՅՈՒՆ

ՀՈՂԸ ԵՐԿՐԱՇԱՐԺՈՒԹՅԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՍՀ

ԿԱԶՄԵՑԻՆ Ա. ՄԻՐԶՈՅԱՆԸ

Տպագրվում է 1977 թվականից

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՍՀ ԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԱԿԱԴԵՄԻԱՅԻ
ՀՐԱՏԱՐԱԿՉՈՒԹՅՈՒՆ
ԵՐԵՎԱՆ — 1978

Ներածություն 5
Տարածքի ֆիզիկական աշխարհագրությունը 9
Ռելիեֆ 9
Կլիմա 15
Ներքին ջրեր 19
Հողերի ձևավորման գործոնները 24
Հողերի ձևավորման պայմանները 24
Հողերի ձևավորման գործոնների ազդեցությունը հողերի ձևավորման վրա 27
Հողերի ձևավորման գործընթացները 31
Հողերի հիմնական տիպերը 34
Հողերի տարածման օրինաչափությունները 34
Հողերի հորիզոնական գոտիականությունը 34
Հողերի ուղղաձիգ գոտիականությունը 36
Հողերի հիմնական տիպերի տարածումը 38
Հողերի հիմնական տիպերի ֆիզիկական հատկությունները 41
Հողերի հիմնական տիպերի ֆիզիկական հատկությունների ուսումնասիրության մեթոդները 41
Հողերի հիմնական տիպերի ֆիզիկական հատկությունները 43
Հողերի հիմնական տիպերի ֆիզիկական հատկությունների ուսումնասիրության մեթոդները 43
Հողերի հիմնական տիպերի ֆիզիկական հատկությունները 45
Հողերի հիմնական տիպերի ֆիզիկական հատկությունների ուսումնասիրության մեթոդները 45
Հողերի հիմնական տիպերի ֆիզիկական հատկությունները .....

ՖԻԼՄ ԵՒ ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՄՇԱԿՈՅԹ

Նախ ամփոփենք սկզբունքի ելակէտները: Ժողովրդային մշակոյթը թէ՛ կ'արտայայտէ, թէ՛ կը ձեւէ ու կը կազմէ ժողովուրդի մը մտածելակերպը: Ամէն անձ (ըսենք՝ իւրաքանչիւր Ամերիկացի, մնալու համար այս յօդուածաշարքի պարփակին մէջ), գիտակից է թէ իր մշակոյթը առեալ մըն է իրեն համար, սակայն չի գիտեր, գուցէ նոյնիսկ չուզեր ընդունել, թէ որքան սերտ է կապը իր են թագիտակցութեան կառոյցներուն ու մշակոյթի հիմնաքար – կառոյցներուն միջեւ:

Երբեմն ստեղծագործ տաղանդ մը, Մարքս մը, Շէյքսփիր մը, Փիքասօ մը, որ հանճարի ամբողջատիրութեամբ կը տիրապետէ մտածելու եւ արտայայտելու ձեւի մը (փիլիսոփայութեան, գրականութեան, նկարչութեան), կը յաջողի ստեղծել գործ մը, որ կը բիւրեղացնէ ոյժութիւն ունեցող մտածելակերպի կառոյցները եւ զանոնք կ'արտայայտէ, ո՛չ գոյավիճակը (սթաթիւ fուոն) փառաբանելու նպատակով, այլ այդ գոյավիճակի սահմաններէն անդրանցնելու յոյսով: Միայն Մարքսը չէ որ աշխարհը փոխել կ'ուզէ: Շէյքսփիրի Ռօմէօ եւ Ժիւլիէթը եւ Անտոնիոս ու Կլէոպատրան սիրոյ մասին ըսուած բոլոր կաղապարատիպ մտածումներու, արցունքոտ ու լորձունքոտ զգայականութիւններու համայնապիտակ բաններ են, սակայն այդ մտածումներն ու զեղումները կը մկկտեղեն, աւելի՛ լաւ քայքայելու համար անոնց տիրապետութիւնը գիտակցութեան վրայ: Եւ այդ քայքայումին կը յաջորդէ տեսնելու, զգալու, չմտածելու «նոր» ձեւ մը, թէեւ «նորը» չակերտներու մէջ պէտք չէ առնել միշտ, որովհետեւ յաճախ լքուած, մոռցուած, դաւաճանուած հինն է ինդրոյ առարկայ մտածելակերպը, «հին» մը որ դժուար ըլլալով՝ յատկապէս լքուելու վտանգի մէջ է:

Ասիկա չի նշանակեր որ իսկապէս նորը գոյութիւն չունի արուեստի մէջ: Երբ Վէնսան Վան Կոկ (խոխ՝ եթէ հոլանտերէն հնչենք) իր կէս-խենթութեան լուսարձակով նայեցաւ հին նկարչութեան ու հարաւային Ֆրանսայի բնութեան՝ միաժամանակ, հո՛ն՝ ուր ուրիշները նոճիներ կը տեսնէին գերեզմանոցներու պահեստներուն երկայնքին ու ցորենի ականջներու դաշտերուն մէջ, ան կանաչ բոցեր տեսաւ, եւ այսօր նկարչութեան ծանօթ անձ մը այլեւս թէ՛ բնութեան, թէ՛ արուեստի ծառերը կը տեսնէ Վան Կոխի ստեղծած կառոյցներու լուսամուտէն, ծառին ձեւն ու սիլուէթը կը տեսնէ իբր միշտ տարբաղադրուող, փոխուող, կանաչ բոց խոստացող միաւոր մը: Մենք բնութիւն չենք տեսներ միայն, այլ կը տեսնենք բնութեան մէջ այն ձեւերն ու կառոյցները՝ զորս սորվեցուցած են մեզի (որոնց վարժապետի պէս վարժեցուցած է մեզի) մեր մշակոյթը եւ զայն ստեղծողները:

«Ստեղծողները» ըսի, սակայն՝ ինչպէս ուզեցի չեշտել նախկին յօդուածիս մէջ, ստեղծողները միշտ մեծ անունները չեն, եւ մշակոյթ ըսուածը կարելի չէ հասկնալ իբր պատուանդաններու շարք մը: Թէ ո՞վ եւ ի՞նչպէս ստեղծած է մշակոյթի մը հիմնական կառոյցներն ու մտածելակերպը, հաւանաբար անկարելի է բնորոշել· կարելի է միայն մատնանշել գործեր, որոնք խտացուած եւ բիւրեղացած ձեւով կը ներկայացնեն զանոնք, որոշ ժամանակաշրջանի մը (ու դասակարգի մը) համար: Այսպէս՝ Իլիականը հին յունական մշակոյթի գանձարան, թանգարան ու փորձաքարն է միաժամանակ, ինչպէս է Եղիչէի «Պատմութիւն Վարդանանց պատերազմի»ն հայ ժողովուրդի պատմական մշակոյթին համար, եւ կամ Սայլէթ Նուալի գործերը՝ որոնք մեր եւրաժշտական – քնարերգական հասկացո – ղութեան հիմնաքարերն են ու աւելի յատկանշական արտայայտիչները մեր մշակոյթին, քան ուրիշ որեւէ գործ՝ զոր կրնամ մատնանշել:

Սակայն այդ հեղինակ ունեցող եւ հեղինակով ծանօթ, այսպէս կոչուած «բիւրեղացած» մշակութային արտայայտութիւններէն անդին կայ ուրիշ մշակոյթ մը, ժողովրդական՝ սա իմաստով որ ժողովուրդի մը էներժին ու հասկացողութիւնը անոր վրայ սեւեռած են եւ յաճախ անանուն ու անծանօթ անձեր կ'արտադրեն գործեր զորս ունկնդիրը հանրութիւնը դիւրաւ «մատչելի» կը գտնէ, նոյնիսկ երբ լիօրէն չի հասկնար անոնց բարդութիւնը:

Ֆիլմը, մանաւանդ Ամերիկայի մէջ, այս տեսակի ժողովրդական արուեստ մըն է: Լիովին անանուն չեն զայն արտադրողները, անշուշտ, մանաւանդ վերջին տասնամեակին, Եւրոպայի ազդեցութիւնը զգալիօրէն փոխած է իրավիճակը, ու կան Ամերիկացիներ՝ որոնք անձնական հակակշռի տակ ֆիլմ կ'արտադրեն.— Ռապըրթ Ալթմըն, օրինակ, այնպէս ինչպէս կ'ընեն Պերկման, Կոտար, Թուրնիէ, Վարտա, Ֆելինի եւայլն, Եւրոպայի մէջ: կրնայ ըսել նոյնիսկ որ այսօր հեռատեսային ֆիլմն է որ բուն ժողովրդական արուեստն է Ամերիկայի մէջ, իսկ մեծ պատառի ֆիլմը տարանցման (թրանզիթ) շրջանի մը մէջ է, դէպի անձնական արուեստ կը շարժի: Բայց եւ այնպէս չենք սխալիր հաստատելով՝ որ 1918էն 1968 դտնէ ֆիլմը Ամերիկայի ամէնէն ազդեցիկ ժողովրդական արուեստներէն մէկն էր:

Ֆիլմը, անշուշտ, պատկերներով եւ բառերով պատմելու միջոց մըն է, իսկ պատմելը մտածելու եւ արտայայտելու ձեւ մըն է: Ժամանակին ժողովուրդ մը իր մտածելակերպը կ'արտայայտէր դիցաբանական առասպելներով, հէքեաթներով, ժողովրդական էրոսներով եւ երգերով, որոնց հեղինակները անանուն են, — ճիշդ այդ է պատճառը որ մեզ կը մղէ ըսելու՝ թէ «հայ ժողովուրդը» ստեղծեց Սասնայ Ծռերը: Այսօր՝ յառաջացած եւ ճարտարարուեստական բարձր մակարդակի հասած երկիրներուն մէջ իրենց անուններով համայն ընթերցող հասարակութեան ծանօթ են նոր «պատմիչներ»ն ու ֆիլմ ստեղծողները, սակայն հակառակ ատոր կարելի է խօսիլ անոնց ստեղծած պատմութիւններու կամ րէսիներու ընդհանրութեան մասին՝ միթոլոժի բառով: Այդ բառը կը չեշտէ այս անձերու կողմէ ստեղծուած պատումներու հիմնականօրէն հաւաքական բնոյթը, — հեռատեսիլ, ֆիլմ, օրաթերթ, ծաղրանկար, եւայլն, ասոնք բոլորը կը մասնակցին միթոլոժիի ստեղծումին· այդ միթոլոժիի պատմութիւն – ները հիմնական կառոյցները հիմնաքարը են մարդկային մտածելակերպի համար: Մանաւանդ Ամերիկայի մէջ, ուր ֆիլմը տեսակ մը պարտմեթր է ժողովրդային մտայնութիւններու եւ մշակոյթի, այս արհեստ – արուեստը կ'արտայայտէ ու միանգամայն կը կազմաւորէ հասկացողութիւն եւ մտածելակերպ:

1920ական թուականներէն ետք մանաւանդ, Ամերիկեան ֆիլմը չաղացք մըն է, որ ժողովուրդի թաքուն զգայումները կ'աղայ, զանոնք «մատչելի», այսինքն՝ ընդունելի եւ ոչ – վտանգաւոր ձեւերով կը ներկայացնէ նոյնինքն ժողովուրդին ու այդ ձեւով կը պուրժուազիացնէ ցաւեր ու կատաղութիւններ՝ որոնք անարտայայտելի կը դառնային երբ զանոնք զգացողը ճնշուած անձն է: Ոչ միայն աշխատաւորը, սեւը, կարմրամորթը կամ կինը, որ «ազատագրուիլ» կ'ուզէ, այլ նաեւ ամէն ճերմակ, մինչեւ զաւակարդի այրն ալ կը զգայ ու կը մտածէ բաները, գոնէ իբր քաղաքական զաղափար կամ հանրային արտայայտութիւն ներկայացնելը կարելի չէ: Արտօնուած են սակայն նո՛յն այդ զգացումները «երեւակայուած» պատմութիւններու մէջ, օրինակ ֆիլմի մէջ, ուր պատմելու ձեւը ինքնին զգացումի մը հետեւանքն է եւ դրդում նոր զգացումի ու նոր մտածելակերպի:

Տանք օրինակ մը: Վերջին տասնամեակին Քենըտիներու եւ Մարթին Լութըր Քինկի ահաբեկումները արդէն մտան ամերիկեան ֆիլմական միթոլոժիի մէջ, ինչպէս նաեւ մտաւ Փաթթի Հըրսթի առեւանգումը: Փրոֆէսէօր Ռիչըրտ Սլոթքին, որ մասնագէտ է պատումի կառոյցներու, վերլուծեց վերջինը (Հըրսթի առեւանգումը) եւ մանրամասնօրէն կրցաւ փաստել թէ որքա՜ն զօրաւոր է այդ կառոյցներու տիրապետութիւնը: Նկատելով որ այսօր Ամերիկայի պզտիկն ու երիտասարդը օրը մօտ 5 ժամ հեռատեսիլին առջեւ կ'անցընէ ու հոն «կ'ուսանի» եւ կը կազմուի իր էնթագիտակցութիւնը· Փրոֆ. Սլոթքի կը փաստէ թէ Փաթթի Հըրսթի մասին եղած լրատուութիւնները հեռատեսիլի ու թերթերու մէջ՝ կազմուած են կաղապարէ մը, որուն նախադիծը գծուած է 1600ական թուականներուն եւ որ արդէն ազդած է տասը սերունդներու էնթագիտակցական մտածելակերպին, — այսպէս:

Երբ ամերիկեան ցամաքամասը ճերմակներու եւ կարմրամորթներու ռազմադաշտ մըն էր դեռ, յաճախ կը պատահէր որ Հնդիկները ճերմակ այրերը սպաննելէ ետք կ'առեւանգէին անոնց կիներն ու աղջիկները: Որովհետեւ այդչափ ալ «վայրենի» չէին անոնք, բռնաբարումներ յաճախակի չէին· շատ աւելի սովորական էր կարմրամորթի ու ճերմակ աղջկան ամուսնութիւն եւ ճերմակ կնոջ «որդեգրում»ը կարմրամորթի ցեղախումբին կողմէ: Պատմութիւնը կը փաստէ որ երբ ճերմակ զինեալ ուժեր կը յաջողէին ճզմել կարմրամորթներու ցեղախումբը ու փրկել ճերմակ կիները· լաւ աչքով չէին նայեր ամուսնացած ճերմակ կիներուն վրայ: Պատճառը, կ'ըսէ Փրոֆ. Սլոթքի եւ այս ալ գոյց կուտայ հէքեաթներէ, պատմութիւններէ, փաստաթուղթերէ օրինակներ մէկտեղելով, սա էր: Ճերմակ, բաղձալկան, այրերու կողմէ տիրապետուած ամերիկեան ընկերութիւնը իր առնական հպարտութեան խոցումը կը զգար, երբ հնդիկներ կը յաջողէին առեւանգել ճերմակ կիները, որոնց պաշտպանութիւնը այրերուն պարտականութիւնն էր: Հոգեբանօրէն՝ ճերմակ այրերը ոչ միայն հնդիկներուն չէին կրնար ներել եւ անխնայ կը ջարդէին զանոնք, այլ նաեւ չէին ներեր «զոհ» ճերմակ կիներուն, որոնց ներկայութիւնն իսկ կը յիշեցնէր իրենց՝ ձախող պաշտպանութեան դործը: Աւելի՛ն, կը չեշտէ Փրոֆ. Սլոթքի, կարմրամորթի հետ ամուսնացող, հրոսակ – բարուած ճերմակ կինը ճերմակ այր մարդուն սեռային թաքուն վախերը ա՛լ աւելի ցայտուն կը դարձնէր եւ մտածել կուտար որ կէս մերկ պարտող, ռազմիկ կարմրամորթը սեռային գերազաստութիւն մը ունէր՝ բաղձական, սեռայնօրէն ընկճուած Ամերիկացիին համեմատ: Ուրեմն՝ ճերմակ կիները, հնդիկներէն ազատագրուելէ ետք, յաճախ կը լքուէին ու մեծ էր զանոնք այպանողներու թիւը: Փրոֆ. Սլոթքի, որուն 600 էջնոց առաջին հատորին չուտով պիտի յաջորդէ երկրորդ մը, անհամար փաստերով կը հաստատէ 1620–էն 1700 հիմնուած կառոյցը:

Գրեց՝

ԽԱՉԻԿ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ

Ամփոփենք կառոյցին հիմնական կէտերը: Ոչ – ճերմակը վայրի է եւ վայրին դրաւչութիւնը ունի, զոր պէտք է ընկճէ ճերմակ մարդը (այր մարդը) իր քաղաքակրթութեան (քաղաքի, ո՛չ անտառի, կրթութեան) ուժով: Ճերմակ կինը եւ անոր սեռային գրաւչութիւնը եւ բնոյթը սպառնալիք մը կը ներկայացնեն միշտ, ճերմակ այրին համար, սակայն կարելի է անպիտանալ այդ «վտանգը», որչափ ատեն որ քաղաքակրթութեան մէջ կ'ապրի կինը: Ոչ – ճերմակ վայրին երբեմն կ'առեւանգէ («կը յափշտակէ») ճերմակ կինը, ու կը հրապուրէ («կը յափշտակէ») զայն իր բնական ուժեղ սեռայնութեամբ: («Յափշտակել» բառի երկիմաստութիւնը՝ հայերէնի մէջ, լաւօրէն կ'արտայայտէ այն հոգեկան երկութիւնը, զոր կ'արտայայտէ Փրոֆ. Սլոթքի իր անգլերէն բնագրին մէջ): Այն «յափշտակուած» կինը՝ որ առանց բռնաբարուելու կը յօժարի ամուսնանալ կարմրամորթ ռազմիկին հետ, կ'արտայայտէ ճերմակ այր մարդուն սեռային անբաւարարութիւնը (իմա՛ նաեւ՝ անոր քաղաքակրթութեան ճնշման դրոյթին անբաղձալիութիւնը) եւ ուրեմն ամէնէն վտանգաւոր դաւաճանը կ'որակուի: Փրոֆ. Սլոթքի պատմական փաստաթուղթեր մէջբերելով ցոյց կուտայ թէ ճերմակ զինուորը կը նախընտրէր ազատագրել բռնաբարուած կինը՝ քան կամովին ամուսնացողը: Նոյն տրամաբանութեամբ՝ կը նախընտրէր ազատագրել քանի մը օր միայն փախցուած կինը, քան այն՝ որ ամիսներ կամ տարիներ անցուցած էր կարմրամորթներուն հետ, նոյնիսկ եթէ ոչ բռնաբարուած էր, ոչ ալ ամուսնացած: Այն կինը, որ կարմրամորթը չէր տեսներ իբր վտանգ իր սեռին ու քաղաքակրթութեան, արդէն «դաւաճանած» էր ու կասկածելի:

Այս հիմնական կառոյցները, զորս կը գտնենք պատմական փաստաթուղթերու, ինչպէս նաեւ բոլորովին չինծու պատմութիւններու մէջ (արդէն ամէն պատմութիւն քիչ կամ շատ «չինծու» է, ինչպէս դիտէ Թրքական թերթ կարգացող ոեւէ հայ) եւ հէքեաթներու մէջ, կը չեշտէ Փրոֆ. Սլոթքի, կ'արտայայտուին Ամերիկացիին ամօթը, յանցանքի զգացումը (կարմրամորթներու հողի գրաւումին ու անոնց ցեղասպանութեան համար), սեռային մտավախութիւնները, եւայլն: Կարմրամորթներու անհետացումէն ետք, ուրիշ ոչ – ճերմակներ, այսինքն՝ Մեքսիքացիներ ու մասնաւորաբար սեւեր կը դառնան թիրախը նման պատմութիւններու: Այնպէս ինչպէս ամերիկեան Ուէսթըրնը (այսպէս կոչուած՝ քաուպոյական ֆիլմը) կարմրամորթներու հանդէպ զգացածը իբր թէ երեւակայուած պատմութեան վերածեց ու ցեղասպանութիւնը ընդունելի դարձուց քաղքենի Ամերիկացիին, հեռատեսիլի ֆիլմերը, լրատուութեան տարազին տակ, Փաթթի Հըրսթի առեւանգումի պատմութիւնը «ռըփոր – թաժ»ի վերածեցին, կաղապարատիպ լրատուութեան մը, որ շատ փոքր կապ միայն ունի առեւանգումի իրական պատմութեան հետ:

Փրոֆ. Սլոթքի ամփոներ անցուցած է, հեռատեսիլի պատկերասփռումները ուսումնասիրելով ու միաժամանակ հետեւած է թերթերու մէջ տպուող համընթաց լրատուութիւններուն՝ որոնց «նիւզ սթորի» կ'ըսեն Ամերիկացիք, — տառացիօրէն՝ «լուրի պատմութիւն»· բառեր՝ որոնք կը յիշեցնեն մեզի թէ լուր ըսուածը քիչ թէ շատ իրական դէպքերու վրայ հիմնուած պատումի կառոյց մըն է: Լուրերը կրնան «իրական» ըլլալ, սակայն կառոյցը ձեւուած ու կաղապարուած է, իբր արտայայտութիւնը զարաւոր մտածելակերպի մը: Զափազանց տպաւորիչ են այն 50 – 60 էջերը, որոնց մէջ Փրոֆ. Սլոթքի վերլուծական նշդրակին տակ կը պարզէ թէ ինչպէս ներկայացուեցաւ Փաթթի Հըրսթի խնդիրը՝ ամերիկացի ունկնդիրը ժողովուրդին: Ամփոփենք ամէնէն կարեւոր կէտերը միայն:

Փաթթի Հըրսթ չառաւիղն է Հըրսթեան գերդաստանին: Իր մեծ հայրը, Ուիլլըմ Ռանտոլֆ Հըրսթ՝ տէրն էր 100է աւելի թերթերու, մամլոյ մենատէր մըն էր որուն ազդեցութիւնը եւ որուն մասին յօրինուած պատմութիւնները այնքա՜ն մեծ էին, որ Օրսըն Ուէլլ իր «Սիթիզըն Քէյն» ֆիլմը ստեղծեց, հազիւ թէ քօղարկուած ձեւով պատմելու համար անոր կեանքն ու գործը: Ուրեմն՝ առեւանգել Փաթթի Հըրսթը, կը նմանի 1930ական թուական–

Վ. ԹԵՔԵԱՆԻ «ՃԵՂՔՈՒԱԾ ՄԱՆՐԱՆԿԱՐ»Ը

Վերջերս լոյս տեսաւ Վեհանոյշ Թեքեանի ճեղքուած Մանրանկար վերնագիրով պատմուածքներու հատորը, Սեւան տպարանէն, Պէյրութ, Ալեք Մանուկեան Մշակութային Հիմնադրամի ծախքով: Գեղարուեստական հատոր մը, կողքին վրայ Աստուածային գծանկարով մը: Վ. Թեքեան որ արդէն հեղինակն է քանաստեղծութեան երկու հատորներու, Կապայտ Ապրիլ (1969, Սեւան), եւ Ոստրէ (1974, Համազգային), հաւանաբար այսօրուան Սփիւռքի (ինչ որ կը մնայ անկէ) ամէնէն ծանօթ, սիրուած, եւ ամէնէն բեղուն գրիչներէն է, իր բանաստեղծական արտադրութեամբ: Հրապարակ կու գայ այսօր իր արձակով, որմէ «Ծառայ» արդէն իսկ ճաշակ մը տուած էր:

Գիրքը, երկու մասի բաժնուած, կը պարունակէ 10ի չուրջ պատմուածքներ, որոնք, ինչպէս կ'ըսէ հեղինակը հանգամանաւոր եւ նշանակալից ներածականի մը մէջ, կը փորձեն «տարբեր տեսանկիւններէ բռնել մէկ եւ միակ իրականութիւնը պատերազմին»: Պատերազմը Լիբանանի քաղաքացիական պատերազմն է, եւ պէտք է խոստովանիլ որ Վ. Թեքեան առաջինն է որ համարձակած ըլլայ պատմելու, պատմել փորձելու անկէ իր տեսածն ու ապրածը: Հեղինակին նայուածքը կը կեդրոնանայ անձերուն վրայ, կը ձգտի վերակենդանացնել պատերազմի ցոլացումը անոնց հոգեվիճակներուն եւ արտայայտութիւններուն վրայ: Պատմուածքի սեռը ըլլալու է որ կը պարտադրէ այդ գուտ հոգեբանական մօտեցումը, անձերէն, անհատներու ապրումներէն անցնելու այս թեքնիքը, տալու համար պատերազմի իրականութիւնը: Չեւ մը՝ ընթերցողին ընծայելու ինչ որ ինք զգացած է, կամ կրնար զգացած ըլլալ եթէ այդտեղ գտնուէր: Ընծայ՝ որ արժէքաւոր է իրրեւ այդ, ընթերցողին համար ինքնացոլացում մը: Կը սպասենք սակայն հեղինակէն որ ներածականին մէջ զրած իր իսկ տողերը սաղմն ըլլան իր ապագայ ստեղծագործութեան, «Պատերազմը ստեղծումն է մարդկային գերազոյն եւ անհրաժեշտ իրականութեան մը: ... Այս հատորը կը փորձէ խօսիլ Դէպքին մասին, որ իր խորացումը կը գտնէ ներաշխարհի փապուղիին մէջ»: Դէպքը, բռնութեան համաճարակը անհատներէն, իրենց զգացումներէն անդին են, եւ վտահ չենք երբեք որ պատմուածքի սեռին համեմատող հոգեբանական մօտեցում մը կարենայ հասնիլ անոնց իսկական տարողութեան, իրապէս դիմագրաւել անոնց ահաւորութիւնը: Այսուհանդերձ հատորակութիւնը այս գիրքին կրնայ տալ, եւ պէտք է որ տայ արժանավայել ընդունելութիւն մը քաղելով ինքզինք անոր մէջ, այդ պատերազմէն կլանուած դէմքերու չարքին մէջ:

Մ. Ն.

Imprimé sur les presses du Journal «Haratch» 83, rue d'Hauteville 75010 Paris
Commission paritaire : N° 55935

ԳՈՐԾ՝ ԲԱԲԳԷՆ ՊՕՏՈՍԵԱՆ

●▸

ներուն Զարլզ Լինտպըրկի գաւկին առեւանգումին, — հարուածը ուղղուած է ամերիկեան քաղաքակրթութեան սրտին, անոր հոմանիշ բարձր – դրամատիրական դասակարգէ ընտանիքի մը եւ մանաւանդ՝ այդ ընտանիքի աղբերուն: Փրոֆ. Սլոթքի ցոյց կուտայ թէ ինչպէս առեւանգումին յաջորդող առաջին օրերուն ամերիկեան մամուլը կը սեւեռի Փաթթիի հօր ու նպատակին՝ Սթիվընի վրայ, մանաւանդ նպատակի անկարողութեան վրայ, որ թէեւ ոչ – սեռային այլ պաշտպանողական անկարողութիւն մըն էր (անզէն նշանածը չէր կրնար արդիւնաւէտ զինուած առեւանգողները), կը տեսնուէր, ենթապիտակ – ցօրէն, իբր ճերմակ այրին քաղաքական ու գուցէ նոյնիսկ սեռային անկարողու – թեան «վաստ» մը:

Մ լուժամանակ, թերթերը ու հեռատեսիլի պատկերասփռումները կ'ողողուէին Փաթթիի Հըրսթի մասին «լուրերով» ու լուսանկարներով, որոնք ճերմակ աղջկան անմեղութիւնն ու անպաշտպանութիւնը կը շեշտէին, — կաթողիկէ աղջկան հագուրդութիւն առած օրուան նկարները, կոյսի ճերմակով հագուած. պզտիկութեան ու աղջկնութեան նկարներ, հօրը հետ քալուած լուսանկարներ՝ որոնք փոքր ու վախ աղջիկը կը հակադրեն, ծանրամարմին՝ սակայն առոյգ հօր հետ: Երբ սկսաւ երկննալ առեւանգումը, վոխուեցան լուրերը: Նախ՝ սկսաւ շեշտուիլ եր – կու իրականութիւն: Առեւանգողները մամամբ «Սիմպայոնիզ Լիպերէյշըն արմիյ» սեւերն էին (այսինքն՝ ոչ – ճերմակ, ճերմակի քաղաքակրթութեան թշնամի ու սեռայնօրէն ապառնալի) եւ կամ՝ սեռային ապականութեան ենթակայ ճերմակներ, մանաւանդ կիներ, որոնք երկու սեռերու հետ ալ սեռային յարաբերութիւն ունեցած էին: Անոնց վառնդը քաղաքական վառնդ մը չէր, անոնց մառնանշած քաղաքական դատին մասին չէր արժեր մտածել, — սեռային ապականումն էր «բուն» վառնդը:

Այս միջոցին, հիմնականօրէն կը փոխուի հեռատեսիլի խօսնակներու «եղանակը» եւ խօսելու ձեւը, ու նոյնը կը զգացուի զրաւոր լրատուութիւններու մէջ: Մի – լիոնատէր Պրն. Հըրսթը եւ էֆ-պի-այը, որոնք չեն կրնար գտնել ու փրկել Փաթթին, ճերմակի անկարողութիւնը ցոյց կուտան եւ ուրեմն նուրբ ծաղրի մը թիրախը կը սկսին դառնալ· պետական կազմակերպութիւններու անճարակութիւնը կը շեշտուի եւ լրատուները կը սկսին հարցնել, — ո՞վ պիտի փրկէ մեզ (ոչ Փաթթին, այլ մե՛զ՝ այս ապառնալիքէն): Միաժամանակ, Փաթթի Հըրսթը կը զառնայ աւ կասկածելի կին, որովհետեւ կ'արձանագրէ իր «նոր խօսքերը» ձայներեզի մը վրայ՝ ուր կ'արտայայտէ ոչ միայն քաղաքական, այլեւ անձնական (իմա՛ սեռային) նախընտրութիւն, «Սիմպայոնիզ» առեւանգիչներուն հանդէպ: Ցանկալի լրատու հաստատութիւնները հրապարակը կ'ողողեն «նոր լուրերով», որոնց չատեր ծանօթ էին՝ սկիզբէն:

Փաթթիի վարուած էր կաթողիկէ զըպրոցէ մը, թմրեցուցիչ գործածելու յանցանքով: Փաթթիի կոյս մը չէր, այլ բուական սեռային փորձառութիւն ունեցած էր անցեալին ու երկար ատենէ ի վեր կը կենակցէր իր «կասկածելի» նշանածին հետ, որ փիլիսոփայութիւն կ'ուսանէր (անվստահելի բան, տկարութեան նշան քիչ մը ամէն տեղ, բայց մանաւանդ Ամերիկայի մէջ: Ո՞ր կարող ճերմակ այր մարդը փիլիսոփայութիւն կ'ուսանի...): Ուրեմն՝ գրոհ մը, կնոջ անցեալին վրայ, որուն նպատակն է փաստել ճերմակի ենթադիտակցութեան որ վախի պէտք չկայ, ոչ – ճերմակին սեռային ու բաղաբական պայքարները չեն համոզած ճերմակ միլիոնատէրին աղջիկը, որ «դաւանափոխ» ըլլայ, — անիկա ի հիմէ վտած անձ մըն էր, զեխ հարուստ մը եւ ոչ այն ներկայացուցիչը կուսական աղջկնութեան, զոր ստեղծած էր նոյնինքն ամերիկեան լրատուական հաստատութիւններու համալիրը:

Այս միջոցին, երբ Փաթթին կ'ապրի նուէր թերթերու մէջ ու իր հայրը լրջմտքով հակայ կը ներկայանայ հանրութեան, Փաթթիի մայրն է հերոսուհին, կին մը՝ որ յանդգնօրէն կը դիմագրաւէ ամէն դժուարութիւն, իր պալատական տան մէջ պահուրտած, շրջապատուած լրատու հաստատութիւններու ներկայացուցիչնե – րուն կողմէ, որոնք կը հակադրեն ճերմակի առաքինութիւնները ներկայացնող մայրը՝ ապականած աղջկան հետ: Իսկ յանցաւո՞րը, — Թմրեցուցիչներն ու սեռային անիշխանութիւնը: Առեւանգումը հիմա առիթ մըն է յարձակելու՝ ամէն ձեւով անբաղձալի ճերմակներու վրայ, կիներու «ազատագրումի» ներկայացու – ցիչներուն վրայ, ինչպէս նաեւ, անշուշտ, սեւերուն վրայ:

Երբ վերջապէս «վրկուեցաւ» ճեր – մակաւորութեան Փաթթիի Հըրսթի, զինք քարկոծելու պատրաստ էին չատեր: Չէ՞ որ նոյնիսկ «Սիմպայոնիզ» հրոսակի սեւե – րու սպանութենէն ետք ան չարունակած էր ապրիլ ստորերկրեայ, փախստականի կեանք, ապացուցանելով իր հիմնական ապականումը, սեռային ու Թմրեցուց – չական «գետնի» վրայ: Այս բոլորին մէջ, ո՛չ մէկ խօսք, «Սիմպայոնիզ» հրոսակի հիմնականօրէն քաղաքական բնոյթին մասին ու խուսափում՝ սա հարցումէն, — արդեօք սեռային ու քաղաքականը կապ մը ունէի՞ն, արդեօք Փաթթիի Հըրսթի դաւանափոխումը վառնդուոր չէ՞ սա պատճառով, որ կը մառնանշէ այդ եր – կուքին հիմնական միացումը:

1600ի կարմրամօրթներու առեւանգումները սեռային վառնդ նկատող Ամերիկային, որ երբեք չուզեց ընդունիլ իր կատարած ցեղասպանութիւնը ու անոր միանգամօրէն քաղաքական ու սեռային բնոյթը, կրցաւ գործածել պատումի հին կառոյցներ, քաուպոյական ֆիլմերու մէջ յաւերժացած մտածելակերպեր, որպէսզի նորէն մերժէ տեսնել սեռային – ցեղային – քաղաքական հանդոյցը, «Սիմպայոնիզ բանակ»ի Փաթթիի Հըրսթի առեւանգման խնդրին մէջ:

Արդեօք ե՞րբ հայ մամուլը պիտի համարձակի վերլուծել Թուրքհայ «կապը», 900 տարի տեւող պայքարը, որ Թուրքիոյ քաղաքականութիւնը, ցեղապաշտութիւնը եւ սեռային դերոյթը կը պարտադրէին միաժամանակ եւ անքաժանելիօրէն, Հայուն վրայ: Որքան ատեն որ կ'օրօրուինք մեր հին ու արցունքոտ պատմութիւններով եւ կը մերժենք վերլուծել Թուրք – Հայ պայքարին սեռային բնոյթն ալ, տեսական արմատներն ալ, ու միաժամանակ քաղաքական իրականութիւնը, այնքան ատեն կոյր պիտի մնանք: Գրականական վերլուծում՝ պատումի կառոյցներուն, կենսական քաղաքական վերլուծում մըն է նաեւ:

ԹԱՋԻԿ ԹՕԼԼՕԼԵԱՆ

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՓԵՏՐՈՒԱՐ
7
MARDI
7 FÉVRIER
1978

LE NUMERO 1,30 F

ՀԱՐԱՉԱԳ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 571027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար· 200 Ֆ·	Վեցամսեայ	110 Ֆ·
Արտասահման	Տար· 230 Ֆ·	Հատը	1 Ֆ· 30

53ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 14·049

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

53e ANNÉE — N° 14.049

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԿԻՊՐՈՍ ԴԺԳՈՀ Է ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ԹՐՔԱՆՊԱՍՏ ՏԵՂԵԿԱՏԻՐԷՆ

Կիպրոսի կառավարութիւնը բողոք բարձրացուցած է ամերիկեան Արտաքին Նախարարութեան մօտ, որովհետեւ պաշտօնական ցարդ գաղտնի տեղեկագիր մը մարդկային իրաւանց վերաբերեալ Կիպրոսի մէջ Թուրքիոյ ի նպաստ է եւ չատ թեթեւ կ'անցնի Թուրք զօրքին ասպատակութեանց մասին, յոյն – կիպրացիներու նկատմամբ: Տեղեկագիրը մաս կը կազմէ Արտաքին Նախարարութեան պատրաստածներուն 105 երկիրներու վերաբերեալ, համաձայն օրէնքի մը, որ կը պարտադրէ կառավարութեան ամէն տարի տեղեակ պահել Քոնկրէսը (Մարդկային իրաւանց կացութեանց մասին այն երկիրներուն մէջ, որոնց Միացեալ Նահանգները զինուորական, տնտեսական եւ այլ օժանդակութիւն կուտան:

Կառավարական շրջանակներու համաձայն արդէն երբ տեղեկագիրը հրապարակուի, քանի մը օրէն, բազմաթիւ երկիրներու բարկութեան եւ բողոքի առիթ պիտի տայ: Այս տեսակէտը կ'ամրապնդուի արդէն Կիպրոսի դեսպանին բողոքով, նախքան տեղեկագրին հրապարակումը: Արտաքին Նախարարութեան շրջանակները կ'ընդունին, որ բողոքը եղած է անցեալ շաբաթ, երբ Կիպրոսի կառավարութիւնը տեսած է տեղեկագիրը բայց կ'ըսեն թէ կարծիք չեն յայտներ մինչեւ որ Քոնկրէսը չկարդայ: Ուշադրութիւնը փաստի ձեռքը անցած մէկ պատճէնէն կը պարզուի որ Արտաքին Նախարարութեան եզրակացութիւնն այն է որ «քիչ փաստ» կայ որ Թուրքերը մարդկային իրաւունքները բռնաբարած էին անցեալ տարի...:

Կը թուի որ Արտաքին Նախարարութիւնը չանք կը թափէ թրքանպաստ մթնոլորտ մը ստեղծելու համար Քոնկրէսին մէջ, որպէսզի վերցուի զինարգելը:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Մ· ՆԱՀԱՆԳՆԵՐԷՆ քաղաքական ապաստանի իրաւունք խնդրեցին 35 իրաքցիներ, պատճառաբանելով, թէ իրենց երկրին մէջ կրօնական հալածանքի կ'ենթարկուին իշխանութիւններուն կողմէ: Առնք ասորի քրիստոնեաները են: Պաղտատ հակադարձեց բուռն կերպով՝ ամբաստանելով Սէ· Ի· Ա·ն եւ Մարոքը, որ «հակիրաքեան» քարոզչութեան լծուած են: 35 իրաքցիները մարոքեան օդանաւով ժամանած են Նիւ Եորք:

ԹՂԹԱՏԱՐԻ գործադուլը կը տարած ուի: Ամէն բան սկսաւ 12 օր առաջ Քրէյլի զոհան կեդրոնը, երբ տնօրէնութիւնը պաշտօնանկ ըրած էր առժամեայ աշխատաւոր մը (վախթէր) անկարգապահութեան համար: Բոլորը զօրավիղ կը կենային իրեն եւ կեդրոնը անդամալոյծ կ'ըլլար, գրաւուած ըլլալով աշխատակորներէն: Երբ Փետր· 3ին, Ուրբաթ առտու ոստիկանութիւնը պարպեց կեդրոնը, ուր 600 հազար նամակ, թերթ եւ ծրար դիզուած էին, սենտիքաներու (Սէ· ժէ· թէ· եւ Սէ· էֆ· Տէ· թէ·) հակազդեցութիւնը անմիջական եղաւ եւ գործադուլի հրահանգ տրուեցաւ: Երկուշաբթիէն կացութիւնը ուրեմն կը վատթարանար ամբողջ երկրին մէջ: Աւելորդ է չեշտել թէ թղթատարարը ամէնէն «հիւանդ» մարզերէն մէկն է, ընկերային գետնի վրայ:

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ Շարժանկարի արհեստաւորները, Յրդ տարին ըլլալով տուին Սեզարները, որ ֆրանսական Օսքարն է ձեւով մը, այսինքն մրցանակ մը: Տարւոյն լաւագոյն դերասանուհին է Սիմոնն Սինեորէ, լաւագոյն դերասանը՝ Ժան Ռոշֆոր, լաւագոյն ֆիլմը՝ Ռենէի Փրովի – տանեան է, որ 6 Սեզար ստացաւ, քանի ապագոյն բեմադիրը կը նկատուէր նաեւ Ալէյն Ռենէ, լաւագոյն երաժշտութիւնը, լաւագոյն ձայնը, լաւագոյն համադրութիւնը, լաւագոյն զարդարանքը:

ԶԱՒԻ իւրաքանչիւր պարագլուխ կը չարունակէ քննադատութիւնները, առաւելաբար « զինակիցին » դէմ: Այսպէս Մառչէ կ'ամբաստանէ Ընկերվարական կուսակցութիւնը, որ ծուազատկին կ'ուզէ թողուլ ազգայնացումները եւ իր վերջին ճառին մէջ, կ'ըսէ նաեւ թէ բան չի հասկըցուիր որովհետեւ Մէթերան, Տէֆէռ, Ռոքար տարբեր տարբեր բաներ կ'ըսեն: Մէթերան ալ Նանսիի մէջ, պատասխանելով Փոնիաթովսկիի, որ կ'ըսէր թէ համայնավարները 7 նախարարութիւն ուզած են (եւ քանդի – նախարարութիւնները) չեշտեց թէ կառավարութեան կազմին մասին չի խօսուիր Մարտ 19էն առաջ:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵԹԱՑՍԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Յունուար 27–31)

ՄՈՍԿՈՒԱՑԻ ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԸ ԱԶՆԱՒՈՒՐԻ ՄԱՍԻՆ

Մոսկուայի հեռատեսիլը 40 վայրկեան տեւողութեամբ յատուկ հաղորդում մը նուիրած է Շարլ Ազնաւուրի: Միլիոնաւոր դիտողներ ունկնդրած են «Օլէմպիա»յի մէջ Ազնաւուրի երգահանդէսի ձայնագրութիւնը: Հեռատեսիլը ներկայացուցած է Ազնաւուր երգիչը, երգահանը եւ դերասանը:

×

ԳԻՏԱԿԱՆ ՆՏՏԱՇՐՋԱՆ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ Ե· ԶԱՐԵՆՑԻ

Եղիչէ Զարենցի ծննդեան 80ամեակի յոբելենական հանդիսութիւններու ծիրին մէջ, Յունուար 17ին, Հայաստանի Գրողներու Միութեան տան սրահին մէջ տեղի ունեցած է գիտական նստաշրջան մը, կազմակերպութեամբ Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիայի Մ· Աբեղեան գրականութեան հիմնարկութեան: Նըս – տաշրջանի բացման խօսքը արտասանած է Գրողներու Միութեան վարչութեան Ա· քարտուղար Վ· Պետրոսեան: «Զարենցը եւ արդիականութիւնը» նիւթին չուրջ զեկուցում մը կարդացած է Փրոֆ· Եդ· Չրբաչեան: Ա· Զաքարեան խօսած է «Զարենցի բանաստեղծական չրջադարձը (1917 – 1920) »նիւթին չուրջ, իսկ Ն· Աղալեանի զեկուցումը իրրեւ նիւթ ունեցած է «Եղիչէ Զարենցը եւ իրժամանակի հայ նկարիչները»: Այնուհետեւ, բանաստեղծին աղջիկը՝ Ա· Զարենց, զեկուցումով մը անդրադարձած է Զարենցի ունեցած վերաբերումին դիրքերու նկատմամբ, անոնց վերծանումին, ուսումնասիրութեան եւ ամբողջացման հարցերուն: Արդիւնքին, սենտիքաներու (Սէ· ժէ· թէ· եւ Սէ· էֆ· Տէ· թէ·) հակազդեցութիւնը անմիջական եղաւ եւ գործադուլի հրահանգ տրուեցաւ: Երկուշաբթիէն կացութիւնը ուրեմն կը վատթարանար ամբողջ երկրին մէջ: Աւելորդ է չեշտել թէ թղթատարարը ամէնէն «հիւանդ» մարզերէն մէկն է, ընկերային գետնի վրայ:

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ Շարժանկարի արհեստաւորները, Յրդ տարին ըլլալով տուին Սեզարները, որ ֆրանսական Օսքարն է ձեւով մը, այսինքն մրցանակ մը: Տարւոյն լաւագոյն դերասանուհին է Սիմոնն Սինեորէ, լաւագոյն դերասանը՝ Ժան Ռոշֆոր, լաւագոյն ֆիլմը՝ Ռենէի Փրովի – տանեան է, որ 6 Սեզար ստացաւ, քանի ապագոյն բեմադիրը կը նկատուէր նաեւ Ալէյն Ռենէ, լաւագոյն երաժշտութիւնը, լաւագոյն ձայնը, լաւագոյն համադրութիւնը, լաւագոյն զարդարանքը:

ԶԱՒԻ իւրաքանչիւր պարագլուխ կը չարունակէ քննադատութիւնները, առաւելաբար « զինակիցին » դէմ: Այսպէս Մառչէ կ'ամբաստանէ Ընկերվարական կուսակցութիւնը, որ ծուազատկին կ'ուզէ թողուլ ազգայնացումները եւ իր վերջին ճառին մէջ, կ'ըսէ նաեւ թէ բան չի հասկըցուիր որովհետեւ Մէթերան, Տէֆէռ, Ռոքար տարբեր տարբեր բաներ կ'ըսեն: Մէթերան ալ Նանսիի մէջ, պատասխանելով Փոնիաթովսկիի, որ կ'ըսէր թէ համայնավարները 7 նախարարութիւն ուզած են (եւ քանդի – նախարարութիւնները) չեշտեց թէ կառավարութեան կազմին մասին չի խօսուիր Մարտ 19էն առաջ:

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԳՈՍՄՈՍ-954Ի ԱՆԿՈՒՄԸ

—o—

Խորհրդային լրտեսական ընոյթի արուեստական արբանեակին՝ Գոսմոս–954ի « հոգեվարքին » արձանագրումը մանրամասն կերպով, թեքնոլոգիի բացառիկ յաջողութիւն մըն է, մասնագիտական զետնի վրայ բացառիկ, չբսելու համար անհնախընթաց իրողութիւն մը: Միւս կողմէ, սակայն, ցոյց կուտայ այդ նոյն թեքնոլոգիին մէկ տկար երեսը, անխուսափելի, քանի կարելի չեղաւ ճշդել, թէ

դարեւ, Զարենցի անձնական գրադարանի բազմաթիւ գիրքերու վրայ պահուած նշումները եւ ընդգծումները ցոյց կուտան բանաստեղծին գեղագիտական եւ հոգեբանական ըմբռնումները: Յաջորդ օր, Յունուար 18ին, Ս· Աղաբեան խօսած է «Զարենցի ստեղծագործական ճանապարհի վերջին փուլը» նիւթին չուրջ եւ նշած որ «Գիրք ճանապարհի»ն փակեց Զարենցի ստեղծագործութեան գլուխը, որմէ ետք իր անունը հազուագիւտ կ'երեւնար մամուլի մէջ եւ թէ ան դրեթէ մեկուսացած էր գրական կեանքէն, կ'ապրէր՝ մեղմ մորմոքներով եւ խոնարհ վերապրումներով բնորոշուող վիճակներ: Այդ տարիներուն Զարենցի գրած տողերը կը վկայեն բանաստեղծի հոգեկան ողբերգութեան մասին. իր հոգիին մէջ կը մխան հառաչանքներն ու տագնապները, թերեւս նաեւ յոյսի կրակները: Հակառակ ներքին մեծ ողբերգութեան, կրած տառապանքին, Զարենց մինչեւ վերջ պահեց հաւատքը դէպի իր յեղափոխութիւնը, իր ժողովուրդը, իր արուեստը: Մ· Աւագլէկեան զեկուցումով մը անդրադարձած է «Զարենցը եւ հայ հին գրականութիւնը» նիւթին, իսկ Եուրի Փանեանի զեկուցումը նուիրուած է բանաստեղծական չարքերու կառուցման չարենցեան սկզբունքներու պարզաբանութիւն: Վ· Մնացականեանի նիւթը եղած է «Զարենցը պոլեմիստ», մինչ Ռ· Իշխանեան խօսած է «Զարենցը եւ Բակունցը» նիւթին չուրջ· ան անդրադառնալով Զարենցի կողմէ Բակունցի գործերու գնահատման զարգացման, նշած է որ երկու մեծ գրողները իրարու համար հոգեբանական ամուր եւ կայուն յենարան էին՝ ընդդէմ գրական հակառակորդներու: Ա· Եղիազարեան ներկայացուցած է «Բառխորհրդանիշները Զարենցի բանաստեղծութեան մէջ» նիւթը, իսկ Դ· Գասպարեան անդրադարձած է «Զարենցը նորաբար» թեմային:

×

ՀԱՑ ՇԻՆԱՐԱՐ ՄԱՍՆԱԳԻՏՆԵՐՈՒ ՊԱՐԳԵՒԱՏՐՈՒՄԸ

Հայաստանի շինարարութեան եւ ճարտարապետութեան դիտա – հետազօտական հիմնարկութեան խումբ մը մասնագէտներ պարգեւատրուած են Խորհ· Միութեան ժողովրդական տնտեսութեան նը – ւաճումներու ցուցահանդէսի ոսկէ մետալով: Մասնագէտները պարգեւատրման արժանացած են երկրաշարժի դէմ տոկացող բազմայարկ շէնքերու նախագծումին համար: Հայ մասնագէտներ նման շէնքեր կառուցանած են նաեւ Հիւսիս· Կովկասի եւ Մոլդաւիոյ մէջ: Արդարեւ, Մոլդաւիոյ Բելցի քաղաքին մէջ հայ մասնագէտներու շինած շէնքերը կրցած են դիմանալ կարպատներու մէջ տեղի ունեցած երկրաշարժին:

արտերկրի երմը ե՛րբ եւ ո՛ւր աշխարհ պիտի վերադառնայ կրկին:

Հիւս· Ամերիկայի օդ· պաշտպանութեան հրամանատարութեան կեդրոնատեղիին մասնագէտները յայտարարեցին, թէ հիւլէական ուժով բանող արուեստական արբանեակին վերջին երեք – չորս օրերու թռիչքին ընթացքին, իրենց հաշուիչ եւ լեկտրոնիք սարքերը ձեռք ձգած եւ քննութեան ենթարկած են աւելի քան 5000 « դիտում » աշխարհի չորս ծագերուն հաստատուած դիտարաններէ·— կատարելագործուած ռատարներ, հեռադէտ – նկարահան գործիքներ եւ այլ զննող – դիտող սարքեր արուեստական արբանեակներու համար:

Համաձայն ամերիկացի մասնագէտներուն, միշտ տեղեակ եղած են, թէ ուր կը գտնուի արուեստական արբանեակը եւ թէ ակնարեւ կերպով անկայուն վիճակի մատնուած է ու կը կորսնցնէ իր ծիրը: Սակայն վերջին 18 ժամերուն, օրինակ, դեռ ի վիճակի չեն եղած ճշդիւ ըսելու, թէ արուեստական արբանեակը ո՞ր կէտով երկիր պիտի վերադառնայ, կամ իյնալ: Խաղաղական ովկիանո՞ս, Ափրիկէի հարաւ – արեւմտեան ա՞փը թէ Ատրեանք կղզիներու հարաւ – արեւելքը: Խաղաղականի պարագային Հաուայիի հիւսիսը, թէ Քանատայի հիւսիսը:

Այս մասնագէտները կը գտնուին Զենյէն լերան, Քոլորատօ Ռոքիզի մէջ հաստատուած պաշտպանութեան կայանը, պողպատեայ սենեակներու մէջ, 25 թոն կշռող նոյնպէս պողպատեայ դուռներու ետեւ: Պատերուն վրայ ժամացոյցներ ցոյց կուտան ժամը Կրինուիչի (Անգլիա) հաշուով, ինչպէս նաեւ ժամերը զլխաւոր ռատարի կայաններուն, նոյնպէս խորհրդային երեք արձակայաններուն՝ Պլեզեցկ, Լենինսկ եւ Կապիւստին Եար, նաեւ Չինաստանի Շուական Չենկ Ցիւ կեդրոնին:

Չինուորականներ եւ մասնագէտներ հետազօտող – հսկող սարքերու առջեւ նըստած են: Մատներու հպումով ձայնագրիչներու վրայ կրնան գրեթէ անմիջապէս, երկվայրկեանին, հեռատեսիլի ապակիին վրայ արձանագրել այս կամ այն չարժող արտերկրային իրին դիրքը, չարժումը եւ այլ մանրամասնութիւններ: Օրինակ, գնդապետ մը կը սեղմէ կոճակները թիւ 10382 Իրին: Քանի մը երկվայրկեաններու մէջ նկարը ցոյց կուտայ խորհրդային Սալիւտ–6 այերանաւը, որ այդ պահուն կը մօտենար Մալեզիայի:

Առանձին սրահի մը մէջ, « յիշողութեան » ելեկտրոնիք սարքեր վերջին տըւեալները ամբարած են արտերկրի 4·574 իրերուն մասին: Ատոնք բանող արուեստական արբանեակներ են, քանդուած արբանեակներու կտորներ եւայլն, նոյնիսկ նկարահանումի գործիք մը, որ վար ինկած է Ափոլլոյէն, աստղանաւորդի մը ձեռքէն: Օրական 20·000էն մինչեւ 29·000 տուեալներ « կը սնուցանեն » ելեկտրոնիք սարքերը:

Նոյեմբերի վերջերը կեդրոնատեղին դուրսկած է, որ Գոսմոս–954ը երկրին մթնոլորտը պիտի վերադառնայ Ապրիլին, այս տարի: Ասիկա այն ժամանակ, երբ արուեստական արբանեակը դեռ կայուն էր: Թէ ի՞նչպէս կամ ի՞նչ միջոցներով՝ գաղտնիք կը մնայ:

Արուեստական արբանեակին « վիճակը » մնայուն կերպով քննութեան առնուած է: Անոր վերջին օրերն ալ ճշդուած են նոր նախատեսութիւններով եւ ճշգրտումներով: Ասիկա լաւ փորձ մը եղած է իրենց համար, յաջողած են իրենց ուժերը չափել, ինչպէս կ'ըսեն:

Ցաւն այն է սակայն, որ ի վիճակի չեն եղած ըսելու, թէ արուեստական արբանեակը, օրինակ, իյնալու վրայ է եւ ժամը 14ին Նիւ Եորքի Իսթիւայր Պիլտինկի Քինկ–Քոնկին պիտի զարնուի:

Թ· Ա· Թ·

ԹՈՒՐՔԻԱՆ ԸՍՏ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՄԵԾ ՀԱՆՐԱԳԻՏԱՐԱՆԻ

Բ.

Հետաքրքրական է նշել, որ Հանրա – պետարանը առանձին յօդուածներով ներ– կայացրել է Ենվերին եւ Ջեմալին: Վեր– ջինիս համառօտ կենսագրականը տրուած է 8րդ հատորում եւ ընդ որում նշում է, որ սպանուած է 1922 թ. Թուրքիա վե– րադառնալիս, բայց չի նշում, թէ ո՞մ կողմից եւ ինչո՞ւ, իսկ Ենվերի կենսա – գրութիւնը դեռ չի տպագրուած, սակայն ազդանշի ընդգծուած լինելը ցոյց է տա– լիս, որ պիտի տրուի, երբ լոյս տեսնի համապատասխան հատորը: Խմբագրու – թիւնը ինչ–ինչ նկատառումներով դեռ– դասել է ներկայացնել « եռեակի » միւս ներկայացուցչին՝ Թալէաթին:

Յատկանշական է եւ այն, որ երբ « Թուրքիա » յօդուածում, ինչպէս վերը տեսանք, բերում է « աւելի քան մէկ մի– լիոն » արտայայտութիւնը, ապա « Հայ– կական Խորհրդային Հանրապետութիւն » յօդուածում (հատոր 2), որի հեղինակ – ները Հայերն են, գրուած է՝ « 1915 – 16 թ. թ. Թուրքիայում ոչնչացուեցին ա– ւելի քանի 1,5 միլիոն Հայեր, 600 հազա– րից աւելի քչուեցին Միջագետքի անա– պատները, ուր նրանց մեծ մասը զոհուեց, 300 հազար Հայեր ապաստան գտան Ռու– սաստանում: Փախստական Հայերի մի մասը հիմնաւորուեց Մերձաւոր Արեւել– քի, Եւրոպայի եւ Ամերիկայի երկրնե – րում »:

Ոչ « Թուրքիա » յօդուածում եւ ոչ էլ « դենոցիդ » (ցեղասպանութիւն) բառի բացատրութեան մէջ չի նշւում, որ 1915 թուին Հայկական ջարդը ամենէն իսկական ցեղասպանութիւն էր: Այս մասին կարո– ղացել են թեթեւակի ձեւով նշել միայն Հայ հեղինակները. « 1915 թ. Թուրքական իշխանութիւնը կիրառելով դենոցիդի քա– ղաքականութիւն Հայերի հանդէպ... ևն.» (Հատոր 2):

Հանրագիտարանը նշում է, որ « Ռու– սաստանում 1917 թ. յեղափոխութիւնից յետոյ Թուրքիան հնարաւորութիւն ունէր դուրս գալու պատերազմից, սակայն ե– րիտթուրքական պարագլուխները Հակա – ռակ Թուրքիայի ազգային շահերին, ամ– բողջ մէկ տարի չարունակեցին պատե– րազմը Խորհրդային Ռուսաստանի դէմ »: (Հատոր 26):

1918 թ. Խորհրդային Ռուսաստանը դանում էր անտեսական եւ ռազմական չատ ծանր կացութեան մէջ եւ բնակա – նաբար Թուրք դահիճները բաց պիտի չթողնէին այս հնարաւորութիւնը չարու – նակելու համար իրենց սեւ գործը Հայերի հանդէպ:

1918 թ. Փետրուարի 12ին, այսինքն երբ Ռուսները Բրեստում արդէն սկսել էին բանակցութիւնները Գերմանացիների հետ, Թուրքերը չարժուեցին դէպի Անդր– կովկաս (հատոր 8): Նշւում է, որ « Թուր– քիան օգտուելով նրանից, որ Անդրկով – կասեան Կոմիսարիատը յայտարարեց իր անկախութիւնը Ռուսաստանից, ընդար – ձակ ինտերվանցիա կազմակերպեց Անդր– կովկասում: Մայիսի 25ին գերմանական զօրքերը Վրաց մենշեւիկների խնդրան – քով ափ իջան Վրաստանում: Մայիսի 26–28ին Անդրկովկասեան Ֆեդերացիան (կազմակերպուել էր Ապրիլի 22ին) բա– ժանուեց բուրժուական Հանրապետու – թիւնների՝ Վրաստան, Հայաստան եւ Ադրբեջան (Գեանջա մայրաքաղաքով), որոնք կախման մէջ էին դանուում գեր– մանական եւ Թուրքական զաւթիչներից: Գերմանիայի ճնշման տակ Թուրքիան Յունիսին հաշտութեան պայմանագիր կնքեց Հայաստանի եւ Վրաստանի հետ, զաւթելով Բրեստի պայմանագրի մէջ չմտնող ընդարձակ տարածութիւններ: Ադրբեջանի մուսաֆաթիստները դաչինքի մէջ մտան Թուրքիայի հետ, որը զրաւե– լով Գեանջան, գեներալ Նուրի փաշայի գեկավարութեամբ սկսեց զօրք կենտրո – նացնել Բաքուն զրաւելու համար, ուր իշխանութիւնը գտնուում էր 1918 թ. Բաք– ուի կոմունայի ձեռքում» (հատոր 7):

Պատերազմի յետագայ ընթացքը նկա – րագրուած է 19րդ հատորում, ինչպէս նաեւ համառօտակիօրէն՝ « Թուրքիա »

ԹԵՐԹԵԼՈՎ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԱՄՈՒԼԸ

ՕՐՈՒԱՆ ՀՐԱՏԱՊ ՀԱՐՑԸ՝ ՍԵՒԱՆ

—o—

Գ.

Հայաստանի Համայնավար կուսակցու– թեան կեդր. Կոմիտէն եւ Նախարարնե– րու Խորհուրդը գնահատելի որոշում մը տուած են, այն է՝ Սեւանը զարձնել ազ– գային զբօսայգի – թանգարան:

Կառավարական յանձնախումբը արդէն հաստատած է ասոր կանոնադրութիւնը. մշակած է նաեւ ժամանակաւոր կարգա– սարք մը՝ գործադրելի անմիջական կեր– պով զբօսաշրջիկութեան, օդափոխութեան համար: Ոչ միայն պէտք է պահպանուին լիճին ամբողջ ափամերձին բնական տե– սարժանութիւնները, այլեւ չրջապատին ապրող բոյսերը, կենդանական, պատմական, ճարտարապետական արժէք ներկայացնող յուչարձանները ու կառոյցները: Աւելին, նոր ստեղծուելիք հաստատութիւնները գիտահետազօտական մեծ աշխատանք պէտք է կատարեն մէկ կողմէ զբօսաշրջիկութիւնը զարգացնելու, մարդոց հանգիստը լաւագոյն պայմաննե– րով ապահովելու ուղղութեամբ եւ, միւս կողմէ, պէտք է գիտական հիմերու վրայ դնեն ափամերձին բնական տեսարանները վերարտադրութեան աշխատանքները:

Ափամերձին տարածութիւնը՝ ջրային եւ ցամաքային, աւելի քան 170 հազար հեկտար պիտի ըլլայ. ասոր մէջ ցամաքի տարածութիւնը 44·400 հեկտար պիտի ներկայացնէ: Ցամաքային մեծ զօ– րիներ պիտի ունենան յատկապէս Կրաս – նոսելսկ (22·300) եւ Վարդենիս (12·700) չրջանները:

Վերոյիշեալ տարածութիւնները պիտի բաժնուին չորս զօտիներու: Աւելի քան 4·400 հեկտար տարածութեան վրայ պի– տի հաստատուին թռչուններու եւ կաթ – նասուն կենդանիներու պահպանումը եւ ամբ ապահովող այսպէս կոչուած տր– տեսարժան վայրեր: Ամբողջ ափամերձ գօտին պիտի նկատուի իբրեւ ազգային զբօսայգի: Արդէն իսկ որոշուած են ուսումնա– կան ճամբորդութիւններու, ինչպէս նաեւ ամառնային հանգիստի զօտի – ներուն սահմանները, թէ՛ ցամաքային, թէ՛ ջրային: Սեւանէն զատ համապատաս– խան մեծ զօտի մըն ալ պիտի ստեղծուի Ծովազիւղէն մինչեւ Կրասնոսելսկ չրջա– նի Շորժա ուսանը գտնուող հատուածի վրայ: Ասիկա պիտի ունենայ աւելի քան 3·000 հեկտար տարածութիւն, ձգուելի ջրային:

Միւս հողատարածութիւններուն համա– հիմնական հարցը պիտի ըլլայ առանձ– արժէքաւոր, յատկանշական մակերեւոյթ– ներուն պահպանումը բնական վիճակի մէջ կամ՝ օգտակար փոփոխումներով գիտա– հետազօտական հիմնարկութիւններու չանքերով:

Դիտել տանք, որ արդէն իսկ Սեւանի մէջ ստեղծուած են եւ կ'աշխատին չրջանի կենդանական աշխարհով, չրային, օդերեւութաբանական պայմաննե– րով եւ այլ հարցերով զբաղող քանի մը գիտահետազօտական հաստատութիւններ: Նիւթական յատկացումները կարեւոր են, բայց չատ չինարարական աշխատանք– ները կը ձգձգուին տարիներ չարունակ: Այսպէս, օրինակ, մեծ արժէք կը ներ– կայացնէ Սեւանի ամբողջ ափամերձին չրա– օդերեւութաբանական պայմանները բա– րելաւելու սահմանուած Սուպերմեծե– րոտրոն կայանին կառուցումը կամոյ չրջանը: Կայանը իր վեց զօրաւոր չար– ժիչներով տաք օդը մթնոլորտին վերին չերտերը պիտի մղէ, որով ոչ անձրեւա– բեր ամպերը կուտակուելով անձրեւարեր կը դառնան: Արուեստական անձրեւ– ղգալի կերպով կը նպաստէ Սեւանի ա– ւազանին անձրեւին յաւելումին: Այս կա– յանը պէտք է չահագործման յանձնուի երեք տարի առաջ:

Լրագրողները՝ Ս. Վանէսեան եւ Ս. Ղազարեան տարօրինակ պատասխաննե– ստացած են չինարարական կազմակեր– պութիւններու վարիչներէն. ըստ որոնց արդէն աւարտած են իրենց աշխատանք– ները, մինչդեռ տեղւոյն վրայ կատարած իրենց քննութիւնը ցոյց տուած է, որ կայանը դեռ շատ հեռու է գործարկու– լուց:

« Այսօր, երբ լճի մակարդակը նախա– տեսուած չափով արդէն իջել է, երբ ա– բարեպաստ պայմաններ են ստեղծուե– ևրա կենդանական աշխարհի համար, Սե– ւանի վերաբերեալ սահմանուած առա– ջադրանքների ամէն մի թերակատարում պէտք է դիտուի որպէս պետական կար– գապահութեան կոպիտ խախտում »:

ԿԱՂՀԱՆ

(Շար. 3)

յին բուրժուական Հանրապետութեան կա– ռուցումը օսմանեան Փէօղալա – կղերա– կան կայսրութեան աւերակների վրայ » (հատոր 26):

Իսկ Շամսուտդինովը գրած է. « Քեմա– լական յեղափոխութեան ընթացքում եւ յետագայ փոփոխութիւններով (սուլթա – նութեան վերացումը — 1922 թ, Հանրա– պետութեան հռչակումը — 1923 թ., խա– լիֆայութեան վերացումը 1924 թ. եւն.) Թուրքիան դարձաւ բուրժուական աշխար– հիական Հանրապետութիւն» (հատոր 12):

Պէտք է ըստ արժանւոյն դնահատել Շամսուտդինովի « տաղանդը»: Եթէ ռուս հեղինակները « ճարպկութիւն » չեն ու– նեցել օգտագործելու այս « փայլուն » հնարաւորութիւնը զովելու համար Աթա– թուրքին եւ Թուրքիան, ապա Ադրբեջան– ցին առիթը բաց չի թողել եւ գտել է չատ դիպուկ ածական « աշխարհական »: Օգ– տագործել է իբր այն առիթով, որ Աթա– թուրքը վերացնելով խալիֆայութիւնը (որը նշանակում է, որ երկրի հոգեւոր իշխանութիւնը եւս գտնուում էր սուլթա– նի ձեռքում), վերացրեց հոգեւոր իշխա– նութիւնը եւ ստեղծեց « աշխարհական » իշխանութիւն: Սակայն բանը նրանումն է, որ օգտագործուած ռուսերէն խօսքը (ոլեսական) միաժամանակ նշանակում է եւ « բարձրաշխարհիկ », « բարեկիրթ », « ներքաղաքական »: Այնպէս որ, վերացնելով խալիֆայութիւնը, Աթաթուրքը ստեղծել է ոչ միայն « աշխարհական », այլեւ «բա– րեկիրթ» Թուրքիա:

Եթէ ազատ լինէր ասելու, տեսնես էլ ի՛նչ ածականներ պիտի օգտագործէր պա– րոն Շամսուտդինովը:

« 1920 թ. հայ – թուրքական պատե– րազմը » յօդուածը գետեղուած է 2րդ հա– տորում, ուր ասում է. « Անտանտը եւ ԱՄՆը դաշնակցականներին պատերազմի դրդեցին Թուրքիայի դէմ, որը զաղթա– դական նպատակներ էր հետապնդում կով– կասում: Ցունիսի 9ին Թուրքական զօր– քերը (Քեազիմ Կարա–Բեքիր փաշայի գեկավարութեամբ) չարժուեցին Նախի– ջեւանի վրայ: Ռուսական կառավարու– թիւնը փորձեց իր միջամտութեամբ կան– խել պատերազմը, բայց Թուրքերը դաշնակները հրաժարուեցին խորհրդա– ռաջարկից: ԱՄՆը եւ Անտանտը զոհ նակցականներին զէնք եւ ոչ մեծ փոխ– ռուբլիեն տրամադրեցին: Դաշնակցական– ների զօրքերը պարտութիւններ կրեցին Թուրապէս գերակչռող հակառակորդից Սեպտեմբերի 29ին Թուրքերը գրաւեցին Սարիղամիշը, ապա Արդահանը, Հոկտեմ– բերի 30ին Ղարսը: Խորհրդային կառա– վարութիւնը մտահոգուելով հայ ժողո– վրդի ճակատագրով եւ Ադրբեջանի ան– վտանգութեամբ, նորից դա– ռաջարկեց Հայաստանին իր միջամտու– թիւնը, բայց դաշնակցականները յոյս– ները դնելով Անտանտի եւ ԱՄՆի վրայ, մերժեցին այդ առաջարկները: Իմպերիա– լիստներն այժմ արդէն յոյս ունէին, որ Թուրքիայի եւ Խորհրդային Ռուսաստանի միջեւ կը ծագին բարդութիւններ եւ պատ– րաստում էին Հայաստանի հաշուին պա– մանաւորել Թուրքիայի հետ եւ օգտա– գործել Թուրքիան Կովկասում հակախոր– հրդային արշաւանք կազմակերպելու համար:

Հ. ԳԵՂԱՄԵԱՆ

(Շար.)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՈՎԵՏԱԿԱՆ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԿԵՆՏՐՈՆԱԿԱՆ ԿՈՄԻՏԵՏԻ ԵՎ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՈՎԵՏԱԿԱՆ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐՆԵՐԻ ԽՈՐՀՐԴԻ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՍՀ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՏՆՏԵՍՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՍՀ ՊԵՏԱԿԱՆ ԱՐԲԻՏՐԱԺԻ ՀԱՄԱՐ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՍՀ ՆԱԽԱՐԱՐՆԵՐԻ ԽՈՐՀՐԴԻ ԿՈՂՄԻՑ ՀՐԱՏԱՐԱԿՎՈՒՄ Է

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՍՀ ԱՇԽԱՏԱՎՈՐՆԵՐԻ ՄԱՐԶԱԿԱՆ ՎԱՐՉԱԿԱՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՂԵԿԱՎԱՐ ԱՇԽԱՏԱԿԱԶՄԵՐԻ ԱՏԵՍՏԱՎՈՐՄԱՆ ՄԱՍԻՆ

Հայկական ՍՍՀ աշխատավորների մարզային վարչական կազմակերպությունների ղեկավար աշխատակազմերի աշխատողների ատեստավորման մասին Հայկական ՍՍՀ Նախարարների խորհրդի և Հայկական ՍՍՀ Պետական արբիտրաժի համար Հայկական ՍՍՀ Նախարարների խորհրդի կողմից հրատարակվում է

Հայկական ՍՍՀ Նախարարների խորհրդի և Հայկական ՍՍՀ Պետական արբիտրաժի համար Հայկական ՍՍՀ Նախարարների խորհրդի կողմից հրատարակվում է

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՍՀ ՆԱԽԱՐԱՐՆԵՐԻ ԽՈՐՀՐԴԻ ԿՈՂՄԻՑ ՀՐԱՏԱՐԱԿՎՈՒՄ Է

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՍՀ ՆԱԽԱՐԱՐՆԵՐԻ ԽՈՐՀՐԴԻ ԿՈՂՄԻՑ ՀՐԱՏԱՐԱԿՎՈՒՄ Է

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՈՎԵՏԱԿԱՆ ԿՂԶԻՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՍՀ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՏՆՏԵՍՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՍՀ ՊԵՏԱԿԱՆ ԱՐԲԻՏՐԱԺԻ ՀԱՄԱՐ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՍՀ ՆԱԽԱՐԱՐՆԵՐԻ ԽՈՐՀՐԴԻ ԿՈՂՄԻՑ ՀՐԱՏԱՐԱԿՎՈՒՄ Է

Չորեքշաբթի, մարտի 21, 1979 թ.

Գին 2 կոպ.

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՍՀ ԱՇԽԱՏԱՎՈՐՆԵՐԻ ՄԱՐԶԱԿԱՆ ՎԱՐՉԱԿԱՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՂԵԿԱՎԱՐ ԱՇԽԱՏԱԿԱԶՄԵՐԻ ԱՏԵՍՏԱՎՈՐՄԱՆ ՄԱՍԻՆ

Հայկական ՍՍՀ Նախարարների խորհրդի և Հայկական ՍՍՀ Պետական արբիտրաժի համար Հայկական ՍՍՀ Նախարարների խորհրդի կողմից հրատարակվում է

Հայկական ՍՍՀ Նախարարների խորհրդի և Հայկական ՍՍՀ Պետական արբիտրաժի համար Հայկական ՍՍՀ Նախարարների խորհրդի կողմից հրատարակվում է

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՍՀ ՆԱԽԱՐԱՐՆԵՐԻ ԽՈՐՀՐԴԻ ԿՈՂՄԻՑ ՀՐԱՏԱՐԱԿՎՈՒՄ Է

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՍՀ ՆԱԽԱՐԱՐՆԵՐԻ ԽՈՐՀՐԴԻ ԿՈՂՄԻՑ ՀՐԱՏԱՐԱԿՎՈՒՄ Է

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Այրի Տիկին Սաթենիկ Գալուստեան ի յիշատակ իր ամուսնոյն Հմայեակ Գա – լուստեանի մահուան 14րդ տարելիցին 200 ֆր. կը նուիրէ «Ճառաջ»ի բարգաւաճ– ման:

ՓԱՐԻԶ
Ս. ՑՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ

Այս կիրակի, փետր. 12, ժամը 10ին, պատարագ կը մատուցուի Փարիզի Ս. Ցովհ. Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ մէջ:

Ի ժամ պատարագի,

ՎԱՋԳԷՆ Ա.

ԾԱՑՐԱԳՈՑՆ ՊԱՏՐԻԱՐՔ
ԵՒ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ԱՄԵՆԱՑՆ ՀԱՑՈՑ

կուտայ իր հայրապետական պատգամը:

Կը հրաւիրենք մեր ժողովուրդը մաս – նակցելու պատարագին եւ ընդունելու Ա– մենայն Հայոց Հայրապետին օրհնութիւն– ները:

ՀՍԿՈՒՄ

Մեծ Պահքի ամէն Շորեքշաբթի երե – կոներուն, այսինքն՝ Փետր. 8ին, Փետր. 15ին, Փետր. 22ին, Մարտ 1ին, Մարտ 8ին, Մարտ 15ին, Փարիզի Ս. Ցովհ. Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ մէջ երեկոյեան ժամը 6ին կը կատարուին ՀՍԿՈՒՄԻ խա– ղաղական եւ հանդստեան ժամերգութիւն– ները:

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ Տէսինի վարչութիւնը կը հրաւիրէ ընկերուհիները ընդհանուր ժողովի, Փետրուար 8ին ժամը 20·30ին, ղպրոցի սրահին մէջ: Բոլոր ընկերուհի– ներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

×

ԻՍԻԻ Մշակոյթի Տան յանձնախումբը ժողովի կը հրաւիրէ Իսիի Կապոյտ Խաչը, Հ. Ց. Դ. Զաւարեան կոմիտէն, Նոր Սե– բունդը, Փետրուար 9, Հինգշաբթի ժամը 20·30ին, Իսիի Մշակոյթի Տան մէջ: Շատ կարեւոր օրակարգ: Կը խնդրուի ժամադ– րութիւնը յարգել:

ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎ

Վիէնի Հայ Ազգ. Միութեան տարե – շրջանը լրացած ըլլալով ընդհ. անդամա– կան ժողովը տեղի կ'ունենայ Փետր. 26ին, կիրակի ժամը 15ին Կիտիսէնթի սրճարանի վերնայարկը: Կը խնդրուի նկատի ունե – նալ: Մանրամասնութիւնները յայտնուած:

«ՅԱՌԱՋ»Ի
ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

ԿՐՔՆՈՊԼԸ.— Տէր եւ Տիկին Սիսակ Սիսլեան 200 ֆր. կը նուիրեն:

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Տիկին Լիւսի Կարապետ– եան 100 ֆր. կը նուիրէ:

ԱՎԻՐՈՆ.— Քերոսլեան ընտանիք 100 ֆրանք:

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Պ. Ցովհ. Գապաքեան 50 ֆրանք:

ՎԱԼԱՆՍ.— Պ. Մարտիրոսեան 20 ֆր.:

ՔԱՆՆ ոմն՝ 10 ֆր.:

×

Ի յիշատակ Շ. Միսաճեանի

ՄԱՐՍԷՅԼԷՆ ընկ. Գրիգոր Փիլիկեան 100, Սոնիա Փիլիկեան 100, Թապիպեան ընտանիք 50, Հրայր Փիլիկեան 50 ֆր.:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՁԱՍԱԿԻ

Ողբացեալ Մովսէս Տէմիրճեանի մահ– ուան առթիւ փոխան ծաղկեպսակի նուէր– ներ.— Փանոսեան եւ Տավլաթեան ընտա– նիք 300 ֆր., Տէր եւ Տիկ. Աատուր Փի– լիկեան 100, Պր. Մարգար Գասապեան 200, Տէր եւ Տիկ. Օննիկ Թորանեան 100, Տէր եւ Տիկին Ժաք Թորանեան 100, Տէր եւ Տիկ. Արմենակ Պետեան, Տէր եւ Տիկ. Փ. Ցովհաննէսեան 50ական ֆր., դումար 900: ֆր.:

Այս դումարէն 600 ֆր. Շաւիլի եկեղե– ցիին, 200 ֆր. Շաւիլի կապոյտ Խաչին, 100 ֆր. «Ճառաջ»ին տրուած է:

FRANCE-CULTURE

« POUVOIRS DE LA MUSIQUE »

Vendredi 10 Février de 16 à 18 h. 30
Une partie de cette émission est consacrée à la Chorale Sipan-Komitas

Ուրբաթ, ժամը 16էն 18·30 Ֆրանս – Քիւլթիւրի երաժշտական յայտագրի մէկ մասը յատկացուած է Սիփան – Կոմիտաս երգչախումբին:

ԸՆՕՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապ. Խաչի Մարսէյլ քաղաքի վարչու– թիւնը չնորհակալութեամբ ստացած է Սահակ Նազաչեանի մահուան առթիւ Ստեփան Տէր–Յակոբեանէ փոխան ծաղ – կեպսակի 50 ֆր., Աբիսողոմ Զորպաչ – եանի մահուան առթիւ Տէր եւ Տիկ. Ք. 20 ֆր.:

Կապ. Խաչի Մարսէյլ քաղաքի մասնա– ճիւղը յատակցութիւն կը յայտնէ Տէր եւ Տիկին Ա.Թթարեանին իրենց հօր՝ Լեւոն Աատուրեանի (Տէսին) մահուան առթիւ:

- ՃԱՇ -

Ի պատիւ

ՎԱՋԳԷՆ Ա.-Ի

ԾԱՑՐԱԳՈՑՆ ՊԱՏՐԻԱՐՔ ԵՒ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ԱՄԵՆԱՑՆ ՀԱՑՈՑ

Ուրբաթ, Փետրուար 17, երեկոյեան ժամը ճիշդ 20·30ին, Էնթերքոնթինան– թալ պանդոկի էմփերիալ սրահին մէջ:

Ճաշագին 150 ֆրանք

Փութով ապահովել տեղերը, Փարիզի Մայր եկեղեցւոյ դիւանէն, 15 Ռիւ Ժան Կուժոն, Փարիզ 8րդ: Հեռաձայն 359·67·03

47 ՐԴ ՏԱՐԵԿԱՆ ՅԵՐԵԿՈՅԹ
ՀԱՑ ԱՐԻՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

կազմակերպուած Հայ Արիներու Միութեան Փարիզեան շրջանէն

ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ՝ ՀԱՑ ԱՐԻՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՀԻՄՆԱՐԿՈՒԹԵԱՆ
50ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ

կիրակի, Մարտ 5 կէսօրէ վերջ ժամը ճիշդ 14·30ին

SALLE DE LA CHIMIE

28 bis, Rue Saint Dominique, Paris — Métro Invalides

ՆԵՐԿԱՑՈՒԹԵԱՄԲ

Sir WILLIAM GLADSTONE, Bt.
Ընդհ. պետ, Անգլիոյ սկաուտներուն

Մասնակցութեամբ Հայ Արիներու Միութեան բոլոր շրջաններուն բացառիկ սկաուտական եւ դեղարուեստական յայտագիր հայերէն, պատ– րաստուած Արիներուն, Արեւոյչներուն, Գայլիկներուն եւ Թեւիկներուն կողմէ

ՄՈՒՏՔ 20 ՖՐԱՆՔ — ՊԻՒՖԷ

ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Ի նպաստ Ն. Փալանճեան ճեմարանի իր սաներուն եւ Փարիզի հայերէնի միօրեայ դասընթացքներուն

Նախաձեռնութեամբ

ՖՐԱՆՍԱՀԱՑ ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՄՆԱՃԻՒՂԻՆ

GRAND ★ BAL ★ ANNUEL

organisée par la section de Paris de la Croix Bleue des Arméniens de France au profit de ses œuvres

Samedi 11 Février 1978 de 20 h. 30 à l'aube
dans les Salons de l'Hotel George V
31, avenue George V Paris 8e

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին.—
ՄԵԼԻՔՈՆ – ՍԵՒԱՆ նուագախումբը *Երգիչ՝ ՆՈՐԱՑՐ*

Մուտք 35 ֆր. ուսանող՝ 25

Սեղանները ապահովել հեռաձայնելով՝
Պահաբեան 734·70·19 Գարոյեան 533·06·31 Հրաչեան 878·67·38

ԿԱՄՔԷ ԱՆԿԱԽ ՊԱՏՃԱՌՆԵՐՈՎ
ՑԵՏԱՋԳՈՒԵԼԷ ԵՏՔ

UNIQUE CONCERT A PARIS

QUATUOR KOMITAS

(Ensemble d'Etat de la R.S.S. d'Arménie)

Composé de : Yervant TATEOSSIAN (1er violon), Hagop MEKINIAN (2e violon), Hagop BABIAN (Alto), Félix SIMONIAN (Violoncelle)
Samedi 11 Février
à 20 h. 45
organisé par
L'UNION CULTURELLE FRANÇAISE DES ARMENIENS DE FRANCE
avec la participation de
la J A F, la Chorale Sipan-Komitas, la Chorale Yanbékian, la Chorale Bartévian
en L'EGLISE N.D.-DES-BLANCS-MANTEAUX
12, rue des Blancs Manteaux - 75004 PARIS
(Métro : Hôtel-de-Ville ou Rambuteau)

Billets : 50 F. - 30 F. - 15 F. (Collectivités, Etudiants, J.M.F.)

En vente :
— Centre Culturel U.C.F.A.F. · JAF, 6 Cité du Wauxhall, 75010 Paris Tél. : 208-76-49 ou 208-31-22
— Librairie Palouyan, 9, rue de Trévise 75009 Paris, Tél. : 523-24-97
— F. N. A. C., 6, boulevard Sétastopol — 75004 Paris
— F. N. A. C., 136 rue de Rennes — 75006 Paris
— F. N. A. C., 26 Avenue Wagram — 75008 Paris
— Durand, 4 Place de la Madeleine — 75008 Paris — Tél. : 260-21-76

LES BILLETS CONSERVES POUR CE CONCERT
(qui devait avoir lieu le 10 Décembre)
RESTENT VALABLES

REPRESENTATION THEATRALE

Samedi 11 Février 1978 à 20 h. 30
Salle des Fêtes de la
Mairie d'Issy-les-Moulineaux av. Victor-Cresson
Métro Mairie d'Issy

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՄԲ
ԻՍԻԻ ՀԱՑ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ
ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ «ԱՐԵԼԵԱՆ» ԹԱՏԵՐԱԽՈՒՄԲԸ
ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՆԷ

ԹԻԻ 5 ԽԵԼԱԳԱՐԸ

ՀԵՂԻՆԱԿ՝ Յ. ԱՄԻՐԵՆՑ
ՂԵԿ. ԺՈՐԺ ՊԱՏՕԼԵԱՆԻ

Տոմսերուն համար դիմել.—
ETS. MICHEL — 253, Rue P.-V. Couturier, Alfortville — Tél. 899-09-66
KOUYOUMDJIAN — Station SHELL — 18, Quai J. B. Clément, Tél. 375-28-37
CAFE PHILIPPE — Place Carnot, Alfortville
SEVAN, 4 Rue Lazare-Carnot, 92140 Clamart — Tél. 642-16-07
PALOUYAN, 9 Rue de Trévise, Paris (9e) — Tél. 523-24-97
SAMUELIAN, 51 Rue Monsieur-le-Prince, 75006 Paris — Tél. 326-88-65
եւ Մշ. Տան անդամներու մօտ:

Imprimé sur les presses du Journal «Haratch» 83, rue d'Hauteville 75010 Paris
Commission paritaire : N° 55935

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՓԵՏՐՈՒԱՐ
8
MERCREDI
8 FÉVRIER
1978

LE NUMERO 1,30 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱԽԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 571027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար· 200 Ֆ·	Վեցամսեայ	110 Ֆ·
Արտասահման	Տար· 230 Ֆ·	Հատը	1 Ֆ· 30

53ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 14·050

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

53e ANNÉE — N° 14.050

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ
ՀԵԹԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Ցանուար 27-31)

ՎԱՐԴԱՆ ԱՃԷՄԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Ի յաւերժացումն Փրոֆ. Վարդան Ա-ճէմեանի յիշատակի, Հայաստանի կառավարութիւնը որոշած է՝ Երեւանի մէջ յուշատախտակ մը դնել այն տան պատին, ուր ապրած է հայ արուեստագէտը, Լենինականի փողոցներէն մէկը կոչել Վարդան Աճէմեան եւ գեղարուեստա-թատերական հիմնարկութեան թատերական ճիւղի ուսանողներու համար ալ հաստատել կրթաթոշակ մը։

×

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱԿԱԴԵՄԱԿԱՆ ԵՐԳՉԱԽՄԲԻ ՑԱՌԱՋԻԿԱՑ ԾՐԱԳԻՐՆԵՐԸ

« Պրաւդա » թերթը՝ « Արուեստի աշխարհ » խորագրին տակ, լոյս ընծայած է Թերթի Երեւանի Թղթակից Եուրի Առաքելեանի մէկ հարցազրոյցը Ցովհ. Զե-քիջեանի հետ։ Հայաստանի ակադեմական երգչախումբիղեկավարը այդ հարցազրոյցի ընթացքին խօսած է յառաջիկայ ծրագիրներու մասին։ « Ներկայիս, ըսած է Ց. Զեքիջեան, երգչախումբը զբաղած է կազմակերպական գործերով։ Խումբին մէջ առնուած են չատ մը երիտասարդներ, հետեւաբար ժամանակ պէտք է, որպէսզի անոնք կարենան իրացնել երգացանկը »։ Ցառաջիկայ Հոկտեմբերին՝ Հայաստանի Ռուսիոյ կցման 150ամեակին առթիւ, երգչախումբը յատուկ յայտագիրներ կը պատրաստէ։ Երգացանկին մէջ կ'առնուին Գլինկայի, Զայկովսկիի, Խաչատուրեանի, Սվիրիդով-ի, Ցարութիւնեանի եւ այլոց գործերը։ Երգչախումբը կը պատրաստէ Պախի Լա մաժէօր Պատարագը, զոր առաջին անգամ կը հնչեցնէ Լենինգրադի մէջ։ Հայաստանի ակադեմական երգչախումբը՝ Մայիսին եւ Նոյեմբերին, համերգներ կուտայ Մոսկուայի մէջ։

×

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՇԱԲԱԹԱԹԵՐԹԸ ԶԱՐԵՆՑԻ ՄԻԿ ՁՕՆԱԳՐԻ ՄԱՍԻՆ

« Լիտերատուրնայա Գազետա » շաբաթաթերթը հրատարակած է Մոսկուայի պետական թանգարանի աշխատակիցնե-րէն Եուրի Իվանովի թղթակցութիւնը՝ եղիչէ Զարենցի հետաքրքրական մէկ ձօնագրին մասին, ինչպէս նաեւ դիրքի կողքին նկարը, Զարենցի ձօնագրով։ « Այն-

---

պետը կասթոն Տէֆիէ բողոքագիր նամակ մը ղրկած է Լիպերասիոնին որ Ցունուար 23 եւ 26ի իր թիւերով երկու յօդուած հրատարակած էր Մարսէյլի ընտրութիւններու մասին զոր « կեղծուած » կ'որակէր եւ օգտագործելով պատասխանի իր իրաւունքը ճշդումներ կ'ընէ։ Այս ճշդումները չեն գոհացներ սակայն թերթը, որ կը չեշտէ թէ իրաւ բան մը կայ քանի որ հարցը դատի տարուած է։

ՖՐԱՆՍԱ – ԱՄԵՐԻԿԱ բարեկամութեան դաշնագրին 200ամեակը կ'ոգեկոչուի այս օրերուս, թէ Ֆրանսա եւ թէ Միացեալ Նահանգներու մէջ։
պէս դասաւորուած է, կը դրէ յօդուա-

ՅԱՂԱՂԱՊԱՀ ՆՈՐ ՈՒԺԵՐ ՊԷՑՐՈՒԹ ՀԱՍԱՆ

ՁԱՆԱԶԱՆ ԵՂԵՌՆԱՓՈՐՁԵՐ

Մինչ կացութիւնը օրէ օր կը վատթարանայ հարաւ – Լիբանանի մէջ, եղեռնափորձերու չարք մը ծայր տուած է Պէյրութի մէջ իսկ, ինչ որ պատճառ եղած է որ արաբ (իմա՛ սուբիական) խաղաղապահ նոր ուժեր գան Պէյրութ ամրապնդելու համար ապահովութիւնը։

Այս նոր ուժերը՝ 2000՝ ծանր զէնքերով զինուած Պէյրութ իջած են, ուր չարաթ մըն է, գիշեր եւ ցերեկ ռումբերու պայթումները իրարու կը յաջորդեն։ Հինգշաբթի օր արդէն եւ Ուրբաթ, երեք եղեռնափորձերէն եօթը երեք մեռեալ եւ 12 վիրաւոր կար։ Մէկ գիշերուան մէջ հինգ պայթում կար եւ յայտնի չէր թէ որո՞ւ գործ է։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՓԸ երկուշաբթի օր ալ զգալի անկում մը կրեց մինչ ոսկին կը կոտրէր իր առաւելագոյն սահին բոլոր մրցանիշները քանի ձոյլ ոսկին Փարիզի սակարանը հասած էր 29·840ի։ Ֆրանքը կը կորնչէր չուրջ մէկ առ հարիւր եւս եւ տոլարը կը բարձրանար մինչեւ 4,94ի եւ մարքն ալ՝ 2,35ի։ Քաղաքական շրջանակները մէկը միւսին վրայ կը ձգէ կացութեան պատասխանատուութիւնը։ Դործադիրութիւնը եւ անոր նախարարները (սարին երկու հանդիպում)։ Այս առթիւ Տի Վիլլ կը գրէր.— «Երբեք գերման նախարարապետ մը եւ Ֆրանսացի նախագահ մը իրարու չեն հանդիպած այսքան փոթորկոտ մթնոլորտի մէջ»։

ՄԻԹԵՐԱՆ վերջնապէս ո՛չ բաւ Մառէյի ինչ կը վերաբերի Ա. եւ Բ. չրջանի միջեւ բանակցելու Հասարակաց Շրագրի այժմէականացման չուրջ։

ՄԱՐՍԷՑԼԻ երեսփոխան – քաղաքա-

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ԱՐեւԵԼԵԱՆ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՏՆՏԵՍՈՒԹԻՒՆԸ

Արեւելեան Գերմանիոյ տնտեսութիւնը, աւանդաբար, միշտ առաջին դիրքը գրաւած է Համայնավար աշխարհին մէջ։ Այսօր եւս ապրուստի ամէնէն բարձր մակարդակը ունի։ Այսուհանդերձ, ժամանակը նակաչրջանէ մը ի վեր զարգացման թափը կորնչուցած է։

Աճի տոկոսը աստիճանաբար կը նուազի եւ Պետութիւնը իր ծրագիրները իրագործելու համար յաւելեալ աշխատանքի կը մղէ արդէն լարուած աշխատանքի լծուած բանուորները։

Ցոյց տալու համար աշխարհին, թէ Արեւելեան Գերմանիա գոյատեւող անկախ Պետութիւն մըն է, որ երբեք պիտի չմիանայ իր աւելի մեծ եւ աւելի հարուստ դրացիին՝ Արեւմտեան Գերմանիոյ, Ընկերվարական Միութիւնն (համայնավար) կուսակցութիւնն ու կառավարութիւնը այժմէն իսկ ծանուցանեցին, թէ երկու տարի ետք մեծ չուքով պիտի տօնուի Պետութեան հիմնադրութեան 30ամեակը։

Երկիր մը, որ բնական շատ քիչ պաշարներ ունի, աշխատուժի մնայուն պահանջ, քանի թիւը բաւարար չէ, ինչպէս նաեւ երկիր մը, որու պինուորական պիւտճէն բարձրագոյնն է Արեւելեան Եւրոպայի մէջ, նախանձելի դիրքի մը հասած է արտածման եւ ապրուստի մակարդակի մարզերէն ներս։

Արեւելեան Գերմանիոյ վարիչները 60-ական թուականէն իսկ ըմբռնեցին, թէ իրենց երկիրը ոչ միայն պէտք է առաջին տեղը գրաւէ համայնավար աշխարհին մէջ, այլեւ իրենց բնակչութեան ապրուստի մակարդակը պէտք է մօտ ըլլայ Արեւմտեան Գերմանիոյ չափանիշին։

Պէտք չէ մոռնալ, որ Արեւելեան Գերմանիոյ չուրջ 17 միլիոն բնակչութեան 80 տոկոսը հնարաւորութիւն ունի դիտելու Արեւմտեան Գերմանիոյ հեռատեսիլը· քանի մը միլիոնի կը հասնին այն քաղաքացիները, որ կանոնաւոր կերպով այցելութիւնները կ'ընդունին ընտանեկան պարագաներու, Արեւմտեան Գերմանիայէն։ Այսպէս բաղդատութեան կարելիութիւնները չատ մեծ են։

Տարբերութիւնը, բնականաբար, ակներեւ է։ Եւ առաջին առթիւ նշմարելի է Պերլինի մէջ։ Անոնք, որոնք Ամօթի Պատը կ'անցնին՝ արեւմտեան գօտիին մէջ կը նշմարեն չէն ու բարգաւաճ կեանք մը, իսկ արեւելեան գօտիին մէջ մռայլ փողոցներ։

Արեւելեան Գերմանիոյ խանութներու մէջ ցուցադրուած ապրանքներն ու իրերը, ասոնց պարենաւորումը, բաղդատմամբ համայնավար միւս երկիրներուն, չատ աւելի լաւ են, բայց չեն կրնար համեմատուիլ արեւմտեանին հետ։

Արեւելեան Գերմանիոյ վարիչները 1970էն սկսեալ փորձեցին արագացնել ապրուստի մակարդակին բարձրացումը, առանց գիներու յաւելում սահմանելու։ Լեհաստանի օրինակը իրենց աչքին առջեւ էր։ Վարչաւա, երբ 1970ին փորձեց գիները բարձրացնել, բանուորները իշխանութեան դէմ ցցուեցան։

« Առանց գիները բարձրացնելու » առաջադրութիւնը սկսաւ ճարճատիլ, երբ քարիւղի ամպարկոն մէջտեղ ելաւ 1973ին։ Այսուհանդերձ, կառավարութիւնը հաստատակամ մնաց եւ գիները պահպանեց անփոփոխ, բացի նոր կամ կատարելագործուած ապրանքներուն։ Կուսակցութեան Ա. քարտուղարը, որ պաշտօնի կոչուեցաւ 1971ին, հիմնակէտ առաւ ապրանքներուն 1960ի գիները, որով ատոնց պահպանումին համար Պետութեան յատկացուած պիւտճէն, սահմանուած բացը դոցելու, 27 միլիառ տոլարի պիւտճէի հասնի ներկայ հնգամեակին, որ կ'աւարտի 1980ին։

Վերոյիշեալ պատճառով ուտեստեղէնի, բնակարանի եւ ապրուստի տարրական պահանջները բաւարարելու սահմանուած ապրանքներուն գիները ցած աստիճանի վրայ կը մնան։ Այլ խօսքով սուղ չեն։ Մանաւանդ, ինչպէս հեռատեսիլ, ինքնաշարժ, պերճանքի իրեր եւայլն, բարձր գիներ ունին։

Այս քաղաքականութեան արդիւնքը սակայն դրական պատկեր չպարզեց։ Տնտեսութեան զարգացման թափը նուազեցաւ։ Այսպէս, 1976ին տնտեսութեան աճի տոկոսը 3,7 եղաւ, ծրագրուած 5,3ի տեղ։ Անցեալ տարուան առաջին վեց ամիսներուն աճի տոկոսը եղաւ 4,5, փոխանակ 5,1ի։

Գիներու յաւելումը մերժելով, Արեւելեան Գերմանիոյ վարիչները ներկայիս կը ձգտին թափ տալ տնտեսութեան աճին ներգործօն դարձնելով աշխատուժը եւ վառելանիւթի նոր աղբիւրներու սահմանուած մեծ յատկացումները կատարելով (յատկապէս ածուխ)։ Կ'աշխատին բարձրացնել արտածումին քանակը։

Թ. Ա. Թ.

×

ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՔԱՐՏՈՒՂԱՐՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Խորհ. Միութեան Գրողներու Միութեան դիւանատան մէջ տեղի ունեցած է հանդիպում մը « Ակնարկին » հրապարակախօսութիւնը Հայաստանի գրական մամուլին մէջ » թեմայի չուրջ։ Բացումը ըրած է Հայաստանի Գրողներու Միութեան քարտուղար Պերճ Զէյթունցեան։ Միութիւններու փոխանակութենէ եւ Հայաստանի Գրողներու Միութեան Ա. քարտուղար Վարդգէս Պետրոսեան խօսք առած է եւ յոյս յայտնած որ այդ հանդիպումը պիտի նպաստէ ակնարկի եւ հրապարակախօսութեան սերտ յետադայ զարգացման։ Փակման խօսքը արտասանած է Խորհ. Միութեան Գրողներու Միութեան վարչութեան Ա. քարտուղար Գէորգի Մարկով։

ԹՈՒՐՔԻԱՆ ԸՍՏ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՄԵԾ ՀԱՆՐԱԳԻՏԱՐԱՆԻ

(Գ. եւ վերջին մաս)

«Մենշեւիկեան Վրաստանը հրաժարուեց օգնել Հայաստանին եւ Նոյեմբերի 6ին իրեն չէզոք յայտարարեց: Նոյեմբերի 7ին Թուրքական զօրքերը գրաւեցին Ալեքսանդրապոլը (ներկայիս՝ Լենինական), Նոյեմբերի 12ին Աղին կայարանը եւ դրոհ ծաւալեցին Երեւանի վրայ: Նոյեմբերի 18ին դաշնակցականները ստիպուած էին զինադադար կնքել, իսկ Դեկտեմբերի 2ին ստորագրեցին Ալեքսանդրապոլի հաշտութեան պայմանագիրը, ըստ որի Հայաստանը փաստօրէն վեր էր ածւում Թուրքիայի արբանեակի: Սակայն դաշնակցականները այլեւս իրաւունք չունէին պայմանագիրը ստորագրելու, քանի որ Նոյեմբերի 29ին Հայաստանում խորհրդային իշխանութիւն էր հաստատուել: Հայաստանի խորհրդային կառավարութիւնը չճանաչեց այդ պայմանագիրը: 1921 թ. Մարտի 16ին Մոսկուայում Ռուսաստանի եւ Թուրքիայի միջեւ ստորագրուեց պայմանագիր, ըստ որի Թուրքիային մնաց Ղարսի մարզը եւ մի շարք այլ շրջաններ: Մոսկուայի Ռուսաստանի պահանջով Թուրքական զօրքերը թողեցին Ալեքսանդրապոլի շրջանը եւ Նախիջեւանի մարզը: 1921 թ. Հոկտեմբերի 13ին Ղարսում Թուրքիայի եւ Անդրկովկասի խորհրդային Հանրապետութիւնների միջեւ կնքուեց ընդհանուր, միութենական հաշտութեան պայմանագիրը» (Հատոր 2):

Ուշագրաւ է այդ յօդուածի սկիզբը: Բնական է, որ երբ ասում ենք թէ ինչ որ մէկը ինչ որ միւսին դրդեց պատերազմի մի երրորդի դէմ, ապա հասկնալի է, որ այս «միւսն»է, որ պատերազմ է սկսում երրորդի դէմ: Այսինքն՝ երբ ասւում է, թէ «Անատոլը եւ ԱՄՆը դաշնակցականներին դրդեցին պատերազմի Թուրքիայի դէմ», ապա պէտք էր հասկանալ, որ Թուրքերը հանդիսա նատած էին իրենց տեղում եւ դաշնակցականները Անատոլի եւ ԱՄՆի դրդմամբ պատերազմ սկսեցին նրանց դէմ, այնինչ նոյն հաստատութեան հէնց երկրորդ մասից արդէն յայտնի է դառնում, որ զավթողական նպատակներ հետապնդողը Կովկասում Թուրքերն էին, այլ ոչ դաշնակցականները: Աւելին՝ յայտնի նախադասութեան մէջ իսկ նշւում է, որ «Յունիսի 9ին Թուրքական զօրքերը չարժուեցին Նախիջեւանի վրայ»: Այսինքն՝ միանգամայն հասկնալի է, որ պատերազմ սկսողը Թուրքերն էին, այլ ոչ Հայերը: Նոյն բանը նշւում է վերը յիշատակուած «Հայաստանի խորհրդային Հանրապետութիւն» յօդուածում. «1920 թ. Սեպտեմբերին Թուրքիան նորից պինուորական գործողութիւններ սկսեց Հայաստանի դէմ» (Հատոր 2):

Ուրեմն ի՞նչ դրդման մասին է խօսքը, մնում է անհասկանալի:

Յաջորդ ուշագրաւ հանգամանքը մեզ թւում է Նախիջեւանի հարցն է:

Ինչպէս տեսանք, ռուս հեղինակը Հայ-Թուրքական պատերազմի սկիզբը համարում է Յունիսի 9ը, երբ Թուրքերը չարժուեցին դէպի Նախիջեւան եւ խօսելով 1921 թ. Մարտի 16ի հաշտութեան պայմանագրի մասին, նշում է, որ Թուրքիան վերադարձրեց Ալեքսանդրապոլի շրջանը եւ Նախիջեւանի մարզը: Այլ կերպ ասած, «Հայ – Թուրքական պատերազմը» յօդուածում խօսում է Նախիջեւանի՝ որպէս Հայաստանի մի մասի մասին: Յատկանշական է, միեւնոյն ժամանակ, որ 18րդ հատորում տպագրուած «Նախիջեւանի ինքնավար Հանրապետութիւն» յօդուածում չկայ եւ ոչ մի խօսք այս իրադէպերի վերաբերեալ: Էլ չենք ասում, որ այս յօդուածում Հայաստանի անունն իսկ չի յիշատակւում: Ընդ որում չի յիշատակւում ոչ միայն պատմական մասում, այլ նոյնիսկ նկարագրելով Նախիջեւանի աշխարհագրական դիրքը, ադրբեջանցի հեղինակները «մոռացել» են, որ այն ամբողջութեամբ գտնւում է Հայաստանի մէջ: Աւելին, նրանք նոյնիսկ չեն նշում, որ Նախիջեւանի ինքնավար մարզը սահմանակից է Հայաստանին: Մի խօսքով կարծես թէ նրանք ամաչում են ասել, որ Նախիջեւանը «գտնւում է Անդրկովկասի հարաւում, Ախաքս գետով սահմանակից է Թուրքիային եւ Իրանին» եւ... վերջ: Ի՞նչպէս չյիշենք — գող՝ սիրտը դող:

Այս տեսանկիւնից ռուս հեղինակը եւ Հանրագիտարանի խմբագրութիւնը խիստ «անփոյթ» են գտնուել, հատկապէս առաջացնելով Ադրբեջանցիների վրդովմունքը:

Ինչպէս «Թուրքիա», այնպէս էլ քեմալական յեղափոխութեան վերաբերեալ Շամսուտդինովի վերը յիշատակուած յօդուածներում նշւում է, որ նորաստեղծ Խորհրդային Ռուսաստանը օգնել է քեմալական Թուրքիային: Յատկանշական է, որ եթէ «Թուրքիա» յօդուածից հնարաւոր է եղրակացնել այդ օգնութեան ժամանակը, ապա Շամսուտդինովը աչքառել է քօղարկել ոչ միայն ամսաթիւը, այլ եւ տարեթիւը:

Այսպէս, «Թուրքիա» յօդուածում կարդում ենք՝ «Խորհրդային կառավարութիւնը... առաջինը ճանաչեց (1920 թ. Յունիսի 2ին) պայքարող Թուրքիայի կառավարութեանը եւ զգալիօրէն օգնեց Թուրք ժողովրդին փողով (աւելի քան 10 միլիոն ռուբլի ոսկով), նշանակալից քանակութեամբ զէնքով, զինամթերքով, կապի միջոցներով եւայլն»:

Իսկ Շամսուտդինովը դրում է. «Թուրք ժողովրդին զգալիօրէն օգնեց խորհրդային Պետութեան ցուցաբերած բարոյա – քաղաքական եւ նիւթական աջակցութիւնը, որը առաջինը ճանաչեց պայքարող Թուրքիայի կառավարութիւնը եւ 1921 թ. Մարտին նրա հետ կնքեց բարեկամութեան եւ եղբայրութեան մասին դաշնագիրը (...), այդ թւում՝ օգնութիւն զէնքով, զինամթերքով, փողով (աւելի քան 10 միլիոն ռուբլի ոսկով):

Տարբերութիւնը երկու մեկնաբանութիւնների միջեւ ակնյայտ է եւ Ադրբեջանցու նպատակը՝ նոյնպէս:

Եթէ ռուս հեղինակների համար նման պատմական «մանրուքները» այլեւս նշանակութիւն չունեն եւ նրանք այլեւս չեն աշխատում քօղարկել նման վաստաները, ապա այդ «մանրուքներին» աւելի մօտիկ կանգնած եւ, բնականաբար, աւելի քաջատեղեակ Ադրբեջանցին աւելի շրջահայեաց է:

Բայց ի՞նչ տարբերութիւն կայ այս երկու վարկածների միջեւ, ի՞նչ նշանակութիւն ունի, թէ Ռուսները ե՞րբ օգնեցին Թուրքերին, 1920 թ. Յունիսի սկզբի՞ն, թէ 1921 թ. Մարտին:

Այն նշանակութիւնն ունի, որ Թուրքերը Յունիսին սառնասրտօրէն այդ օգնութիւնը, այն անմիջապէս դարձրին զրեցին Հայերի դէմ (ինչպէս վերեւում տեսանք, Հանրագիտարանը նշել էր, որ Քեազիմ Կարաբեքիրի զօրքերը չարժուեցին դէպի Նախիջեւան Յունիս 9ին), իսկ խորհրդային պատմաբանները միաբերան նշում են որ Խորհ. Ռուսաստանը խիստ մտահոգուած էր հայ ժողովրդի ճակատագրով: Իրականութիւնն այն է, որ տարաբախտ հայ ժողովրդի ճակատագիրը չի հետաքրքրել եւ ոչ ոքի: Մեծ տէրութիւններից իւրաքանչիւրին հետաքրքրել է (եւ հետաքրքրում է) իր շահերը: Հնարաւոր է, որ օգնելով Թուրքերին, Ռուսները չէին ենթադրում, որ վերջիններս այդ օգնութիւնը կ'օգտագործեն Հայերի դէմ, քանի որ Ախմեթ-Թուրքը խնդրեց այն, իբր Անատոլի դէմ կռուելու նպատակով (իսկ սա շատ շահեկան էր Ռուսների համար): Փաստերը, սակայն, անողոք են եւ այսօր արդէն պարզ է, որ եթէ չլինէր այդ օգնութիւնը, ապա արդէն ուժասպառ եղած Թուրքիան չէր կարող արշաւել Հայաստանի վրայ: Ուրեմն ի դուր են ճգնում Շամսուտդինովները «թաքցնել ասեղը պարկում»:

Ինչպէս վերը նշեցինք, Հանրագիտարանում ներկայացուած է եւ «1920 թ. Սեւրի հաշտութեան պայմանագիրը» յօդուածը: Այստեղ նշւում է որ այն «նպատակ ունէր ոչ միայն անջատել արաբական շրջանները օսմանեան կայսրութիւնից, այլ եւ մասնատել զուտ Թուրքական տերիտորիանները, խեղդել քեմալական յեղափոխութիւնը, Խորհրդային Ռուսաստանի վրայ իմպերիալիստական ներխուժման պինդաշար առեղծել»: Հայաստանի վերաբերեալ նշւում է, որ ըստ պայմանագրի «Թուրքիայի եւ դաշնակցական Հայաստանի միջեւ սահմանների որոշման հարցը յանձնւում էր ամերիկեան նախագահին, որը յոյս ունէր ստանալու Հայաստանի մանդատը»:

«Լօզանի դաշնագիրը» յօդուածում Հայկական հարցը այլեւս չի յիշատակւում, չնայած այդ յօդուածի հեղինակը Հայ է (Վ. Լ. Իսրայէլեան):

Չյաջողացնելու համար ընթերցողի համբերութիւնը, ասենք, որ 1923ից այս կողմ ընկած ժամանակաշրջանի վերաբերեալ Հանրագիտարանը թուարկում է դոյութիւն ունեցող բոլոր Թուրք – խորհրդային պայմանագրերը, նշում ներկայիս բարի – դրացիական յարաբերութիւնների մանրամասները եւն., եւն.:

Հ. ԴԵՂԱՄԵԱՆ

ՎԱՐԴԱՆ ՍԱՐԳՍԵԱՆ

Մօտաւոր անցեալի մէջ յօդուածագրիք մը նուիրած էինք սփիւռքահայ մահացած երաժիշտներու յիշատակին, ցանկալով որ երկար ատեն նմանօրինակ տխուր առիթի մը առջեւ չգտնուինք:

Հատ մըն ալ ահաւասիկ կը բաժնուի մեզմէ:

Վարդան Սարգսեանի բազմահարիւր ա-չակերտները մեծ ցաւով պիտի ընդունին իր մահուան գոյժը. պի՝ վաստակաւոր երաժիշտին կորուստը միանգամայն կո-րուստն է խանդավառ շրջանի մը, որուն նմանը չեն տեսած մեր նոր սերունդի մարդիկ:

Պէտք է կրկնել դար եւ երթալ եւ վերադառնալ Պոլիս գտնելու համար Սարգսեա-նը իր ամէնէն բեղուն գործունէութեան մէջ:

1918 – 1919 թուականներուն Պոլսոյ երաժշտասէրները տխրած էին լմնցնալով Կոմիտաս վարդապետի փոխադրուիլը Փարիզ՝ հոն խնամուելու համար:

Եւ օր մըն ալ մեծատառ յայտարարութիւններ ոզոզած էին Բերայի փողոցները, Կոմիտասեան համերգի աւետիսը տալով:

Արդարեւ վարպետին հինգ սաներու չանգերով կազմուած էր երգչախումբ մը որուն ծարաւը ունէին այն ժամանակուան երիտասարդները:

Շարժումը սկսած էր նախ Սկիւտարէն, փոխադրուելով ապա Բերա, մասնաւո-րաբար Խասեան վարժարանի աշակերտ-ներու մասնակցութեամբ խումբին մաս-նակցողներու թիւը հասաւ մինչեւ չորս հարիւրի. զայն կը վարէին փոխն ի փոխ Կանաչեան, Սրուանձտեանց, Թումաճեան եւ վերջապէս Սարգսեան որ ամէնէն բծախնդիրը. դեկավարը կը համարուէր բոլորէն:

Այս բազմանդամ խումբին համերգնե-րուն առընթեր տեղի ունեցաւ նաեւ Թու-մանեակի Անոյշ պոէմային բեմադրութիւ-նը իբրեւ երգախառն ոտանաւոր: Այն ատեն Պոլսոյ Հայերը տակաւին ծանօթ չէին Տիգրանեանի երաժշտութեան եւ Վարդան իր կողմէ յօրինեց մաս մը երաժշտու-թիւն: Նշանակելի են ասոնցմէ «Աղջի անաստուած»ը, «Համբարձում եայլա»ն. «Հոյ Նար»ը, «եկէք ֆոյրեր սէգ սարէ-բէ»նն եւայլն: Առաջին կտորին մեկնա-բանն էր Արտաչէս Սէմէրճեան, Սարօի դերով, խաղակից ունենալով Աբշալոյս Թերլեմէզեան (հիմա Սարգիսեան), Անոյշի դերով:

Անդամ մը այս բեմադրութիւնը վարեց նաեւ Գէորգ Եաղուպեան որ այդ միջոցին Պոլիս կը գտնուէր: Անոյշի դերը այս անգամ ստացած էր Հայկանոյշ Թորոս եան:

Երբ կը չարադրեմ այս տողերը, սրտի ճմլումով կը վերյիշեմ այն խանդավառ օրերը որոնց նմանը չէ կրկնուած որեւէ դաղութի մէջ:

Ցիշենք որ այս շրջանին կոմիտասեան սաները պարբերաբար հրատարակած էին նաեւ դաշնաւորումներ կարգ մը ազգային եւ ժողովրդական երգերու:

1922 – 23էն վերջ ամէն ինչ փոխուե-ցաւ: Հինգ սաներն ալ փոխադրուեցան Փարիզ չարունակելու համար իրենց ու-սումը: Ուսուցիչ ունեցան յայտնի եր-գահան Ռընէ Լընորման, որ ինքն ալ հետաքրքրուեցաւ հայ երաժշտութեամբ:

Երկար է անշուշտ գրել Սարգսեանի գործունէութեան մասին:

Ջինքը աւելի ուշ կը գտնենք Պրիւքլի մէջ ուր կը հիմնէ երգչախումբ մը Արմենիա անունով, բաղկացած Հայերէ եւ մեծ մասամբ օտարներէ:

Անձնական նամակի մը մէջ կ'ափսոսայ երբեմնի իր բազմանդամ երգչախումբի կորուստը, հիմա սահիպուած ըլլալով դի-մելու օտարներուն:

Աւելի ուշ կը հիմնէ միջամտանակ երգչախումբ մը Մարսէյլի մէջ, նոյն անունով եւ պարբերաբար համերգներ կը տայ քէ հոն, մինչեւ իր վերջնական փոխադրուիլը հոն: Կը տանձնէ երկար տարիներ Փրատոյի Մայր եկեղեցւոյ խմբավարութիւնը:

1944ին դինքը կը գտնենք նաեւ Փարիզ, համերգի մը դեկավարութիւնը տանելով:

Իբր երգահան երաժիշտ՝ զուսպ եւ բծախնդիր էր նախ իր անձին հանդէպ, քիչ արտադրեց բայց խնամուած ար-տադրեց: Մարսէյլի երգչախումբին ջան-քերով հրատարակուեցան չարք մը տոն-միկ եւ ազգային խմբերգներ:

Վերջին շրջանին Ամերիկայի մէջ հրա-տարակուեցան իր կողմէ ճայնագրուած եւ դաշնաւորուած բազմաթիւ կտորներ քանի մը հատորներով: Առանց մտքէն նկատելի է իր անձնական ըմբռնումը զանազան կտորներու ճայնագրութեան եւ դաշ-նաւորման մասին. ըմբռնում՝ որ եթէ ուրիշներուն չըլլար երբեմն, պատճառն այն է որ եկեղեցական երգերը առ հա-սարակ զանազան տարբերակներով կ'եր-գուին կամ դրի առնուած են բազմաթիւ երկիրներու եւ տարբեր ըմբռնումի տէր դպիրներու եւ դպրապետներու կողմէ:

Ամբողջութիւնը չահեկան աշխատու-թիւն մըն է հոգեւոր երաժշտութեան:

Վարդան Սարգսեան դլխաւոր անդամն էր Կոմիտասեան Ինամատար յանձնա-խումբին, մասնակցութեամբ Սբշակ Զօ-պանեանի եւ Մարգարիտ Բաբայեանի:

Այս վերջինին եւ Սարգսեանի հոգածու-թեամբ փրկուած էին կոմիտասի քաղ-մաթիւ ձեռագիրները որոնք յանձնախում-բին կողմէ հրատարակուեցան հօրը պը-րակներով: Երգերուն Ֆրանսերէնի թարգ-մանութիւնը կատարած է Զօպանեան:

Ցետպատերազմեան Հայաստանի մէջ կրկին հրատարակուեցան այդ գործերը, աւելի ուշ Ռոպերթ Ամթասեան աւելի մանրա-մասն հրատարակութիւն մը կատարեց:

Վարդան Սարգսեան իր կեանքի վեր-ջալոյսին դժբախտութիւնը ունեցած էր զգալի կերպով կորսնցնելու իր լսո-ղութիւնը, ինչ որ չատ ցաւալի բան է երաժիշտի մը համար:

Առանձնացած իր բնակարանը, մեծ հետաքրքրութեամբ կը հետեւէր սակայն գեղարուեստական բոլոր ելոյթներուն, որքան ալ ըլլար յառաջացեալ տարիքի մէջ՝ կորուստի տարիք չունի եւ իր մա-հով կը կորսուին եւ կը մոռցուին նաեւ այն ժամանակաշրջանին յիշատակները, որոնց անդրադարձանք մենք ալ տրամո-րէն:

Անմոռանալի անուն մը կը թողու:

Ա. Մ. ՊԱՐԹԻԵԱՆ

Հայեր ի պատուի

Լիբանանի հայաչատ կեդրոններէն Պուրճ – Համուտի քաղաքապետ Պր. Յա-կոբ Աչճեան պարգեւատրուեցաւ Ֆրան-սական կառավարութեան կողմէ, «Ար-ժանիքի եւ զոհողութեան սպայի» չքա-նշանով (Օֆիսիէ տը մերիթ է տեվուուման ֆրանսէ), պաշտօնական ընդունելութեան մը ընթացքին, Յունուար 20ին:

Փարիզի Մոնմարթր թաղամասի քա-ղաքապետը՝ Պր. Պերնար Սալոմոն, կա-ռավարութեան անունով ընդունելութեան ընթացքին պարգեւատրեց Պուրճ – Հա-մուտի հայազգի քաղաքապետը եւ յայտ-նեց թէ առաջին օտարահպատակն է, որ կ'արժանանայ այս պատիւին եւ դրուա-տալից խօսքերով արտայայտուեցաւ հայ ժողովուրդի ուշիմութեան, աշխատասի-րութեան եւ քաղաքացիական դիտակցու-թեան մասին:

սումը: Ուսուցիչ ունեցան յայտնի եր-գահան Ռընէ Լընորման, որ ինքն ալ հետաքրքրուեցաւ հայ երաժշտութեամբ:

Երկար է անշուշտ գրել Սարգսեանի գործունէութեան մասին:

Ջինքը աւելի ուշ կը գտնենք Պրիւքլի մէջ ուր կը հիմնէ երգչախումբ մը Ար-մենիա անունով, բաղկացած Հայերէ եւ մեծ մասամբ օտարներէ:

Անձնական նամակի մը մէջ կ'ափսոսայ երբեմնի իր բազմանդամ երգչախումբի կորուստը, հիմա ստիպուած ըլլալով դի-մելու օտարներուն:

Աւելի ուշ կը հիմնէ միջամտանակ երգ-չախումբ մը Մարսէյլի մէջ, նոյն անու-նով եւ պարբերաբար համերգներ կը տա-քէ հոն, մինչեւ իր վերջնական փոխա-դրուիլը հոն: Կը տանձնէ երկար տարի-ներ Փրատոյի Մայր եկեղեցւոյ խմբա-վարութիւնը:

1944ին դինքը կը գտնենք նաեւ Փարիզ, համերգի մը դեկավարութիւնը տանելով:

Իբր երգահան երաժիշտ՝ զուսպ եւ բծախնդիր էր նախ իր անձին հանդէպ, քիչ արտադրեց բայց խնամուած ար-տադրեց: Մարսէյլի երգչախումբին ջան-քերով հրատարակուեցան չարք մը տոն-միկ եւ ազգային խմբերգներ:

Վերջին շրջանին Ամերիկայի մէջ հրա-տարակուեցան իր կողմէ ճայնագրուած եւ դաշնաւորուած բազմաթիւ կտորներ քանի մը հատորներով: Առանց մտքէն նկատելի է իր անձնական ըմբռնումը զանա-զան կտորներու ճայնագրութեան եւ դաշ-նաւորման մասին. ըմբռնում՝ որ եթէ ուրիշներուն չըլլար երբեմն, պատճառն այն է որ եկեղեցական երգերը առ հա-սարակ զանազան տարբերակներով կ'եր-գուին կամ դրի առնուած են բազմաթիւ երկիրներու եւ տարբեր ըմբռնումի տէր դպիրներու եւ դպրապետներու կողմէ:

Ամբողջութիւնը չահեկան աշխատու-թիւն մըն է հոգեւոր երաժշտութեան:

Վարդան Սարգսեան դլխաւոր անդամն էր Կոմիտասեան Ինամատար յանձնա-խումբին, մասնակցութեամբ Սբշակ Զո-պանեանի եւ Մարգարիտ Բաբայեանի:

Այս վերջինին եւ Սարգսեանի հոգածու-թեամբ փրկուած էին կոմիտասի քաղ-մաթիւ ձեռագիրները որոնք յանձնախում-բին կողմէ հրատարակուեցան հօրը պը-րակներով: Երգերուն Ֆրանսերէնի թարգ-մանութիւնը կատարած է Զօպանեան:

Ցետպատերազմեան Հայաստանի մէջ կրկին հրատարակուեցան այդ գործերը, աւելի ուշ Ռոպերթ Ամթասեան աւելի մանրա-մասն հրատարակութիւն մը կատարեց:

Վարդան Սարգսեան իր կեանքի վեր-ջալոյսին դժբախտութիւնը ունեցած էր զգալի կերպով կորսնցնելու իր լսո-ղութիւնը, ինչ որ չատ ցաւալի բան է երաժիշտի մը համար:

Առանձնացած իր բնակարանը, մեծ հետաքրքրութեամբ կը հետեւէր սակայն գեղարուեստական բոլոր ելոյթներուն, որքան ալ ըլլար յառաջացեալ տարիքի մէջ՝ կորուստի տարիք չունի եւ իր մա-հով կը կորսուին եւ կը մոռցուին նաեւ այն ժամանակաշրջանին յիշատակները, որոնց անդրադարձանք մենք ալ տրամո-րէն:

Անմոռանալի անուն մը կը թողու:

Ա. Մ. ՊԱՐԹԻԵԱՆ

ԹԵՐԹԵԼՈՎ ՀԱՑԱՍՏԱՆԻ ՄԱՄՈՒԼԸ

ՕՐՈՒԱՆ ՀՐԱՏԱՊ ՀԱՐՑԸ՝ ՍԵՒԱՆ

—O—

(Դ. եւ վերջին մաս)

Սով. Հայաստանի թղթակիցներու վերջին չօչափած հարցը, այնքան կարեւոր, որքան նախկինները, կը վերաբերին ընդհանրապէս ևիճի ձուկին, յատկապէս իշխանին: Պատկերը աւելի քան մռայլ է: Նախ ծանօթ է, որ ևիճին մակարդակին նուազումին հետեւանքով, ձուկը զրկուած է ձուադրելու բնական վայրերէն, նուազած են անոր սնունդի աղբիւրները եւ այս ձեւով շատ խլած է ձուկին բնական աճը:

Ձուկի տեսակներն ալ զգալի կերպով պակսած են: Որովհետեւ դէշ կազմակերպուած են թէ՛ բնական, թէ՛ արուեստական կանոնաւորութեան կանոններու խախտումը, մասնաւորաբար այսպէս կոչուած ձուկ – նպաղողութիւնը, որ մեծ չափերու հասած է, յաւելեալ պատճառներ են ստեղծուած իրաց այս աննախանձելի պատկերին: Ստեղծուած են արուեստական ձկնաբուծութեան չորս կեդրոններ, որոնց վրայ մեծ գումարներ կը ծախսուին, որպէսզի կենդանական աշխարհը լիճին բնականոն դառնայ: Բայց վերոյիշեալ պատճառներով ձկնիկները, մասնաւորաբար իշխանի ձկնիկները մեծ մասով սերընդատու հասակի չեն հասնիր: Այսօր սերնդատուութիւնը լիճին մէջ իր նուազագոյնին հասած է:

Իրրեւ հետեւանք այս երեւոյթին, ձկնաբուծարանները վերջին տարիներուն հետզհետէ աւելի ու աւելի մեծ քանակութեամբ կը ձախողին ձկնկիթներու հաւաքումի ծրագիրները իրագործելու մարզին մէջ: Լրագրողները, իրենց խօսքով, ահազանգող տուեալներ ներկայացուցած են: Ձկնկիթի հաւաքումը նուազած է վերջին տարիներուն, ըստ մատնանշուած թիւերուն: Շատերէն մէկ օրինակ մը միայն.— Կամոյի ձկնաբուծարանը 1973ին ծրագրով սահմանուած 30 միլիոնի փոխարէն հաւաքած է 36 միլիոն ձկնկիթ: 1975ին հաւաքած է 22 միլիոն, 1976ին՝ սահմանուած 20 միլիոնի փոխարէն հաւաքած է ութ միլիոն ձկնկիթ բազմացնելու նպատակով: 1977ի ծրագիրները արդէն ձախողած են բոլոր բուծարաններուն մէջ:

Այլ անհանգստացուցիչ փաստ մը: Ողողումին համար Սեւանէն մեծ քանակութեամբ ջուր դուրս կը թափուի: «Այս ջրի հետ լճէն դուրս են գնում մեծաքանակ ձկնիկներ եւ ոչնչանում: Նոյեմբեր 17ին մեծ ականատես եղանք հետեւեալ արտառոց փաստին: Լճէն բաց թողնուած ջրի հետ դուրս էին մղուել այնքան մանր ձկներ, որ դրանք խցանել էին Սեւանի Հէկի տեխնիկական ջրի խողովակները»:

Ափիկա կանխելու համար տարիներ առաջ նախատեսուած էր պատրաստել եւ փապուղիին մուտքին մօտ զետեղել ելեկտրական ճկնարգելից սարքեր: Ասոր համար կարեւոր գումարներ ալ յատկացուած են, սակայն աշխատանքները չեն իրականացած:

Ջրհան կայաններն եւս ջուրին հետ դաշտերը կը թափեն մեծ քանակութեամբ ճկնիկներ: Կան բոլոր միջոցները առաջքն առնելու համար այս անբարենպաստ վիճակին, սակայն, այս պարագային ալ անփութութիւնը ակներեւ է:

Վերջապէս, ճկնաբուծութեան մեծ վնաս կը հասցնեն ճկնագողները, որոնք, ինչպէս գրած են լրագրողները, ձուկը կ'որսան գիշատչօրէն, այնպիսի միջոց – ներով, որոնք ոչնչացնում են մանր ձկներ եւ թոյլ չեն տալիս նրանց հասնելու ձուադրման հասակի: Ի դէպ, պահակ – ներու թիւը 60էն 94ի բարձրացած է եւ պէտք չէ անտեսել ասոնց դերը: Միայն կամոյի շրջանի մարմիններու անցեալ տարի քսան քննութիւններու ձեռնարկած են, որոնց ընթացքին գրաւուած են 600 քիլօ ձուկ, գողցուած բնականաբար, 20 նաւակ: Հակառակ այս միջոցներուն, ճկան գողութիւնը կը չարունակուի եւ այն ալ մեծ չափերու հասնելով:

Դատապարտելով երեւոյթը, ճշդենք, որ թարմ ձուկի պահանջը մեծ է չուկան: Արդարեւ, Մորհ. Միութեան մեծ քաղաքներուն մէջ կարելի է ծովի սառեցուած ձուկ գնել (կը վաճառուի յաճախ սառի կտորներու ձեւով եւ վաճառողները մուրճով, կացինով կը կոտրեն) գիւղական շրջաններու մէջ դրեթէ անկարելի է ձուկ գտնել:

Յաւօք, հաստատած են լրագրողները, թէ որսագողութեանը աճարգել կերպով մասնակցում են նաեւ Սեւանի ձկան կոմբինատի որսակէտերի աշխատողները, օգտագործելով ճկնորսութեան պետական միջոցները՝ նաւակներ, ուրկաններ, եւն.: «Հայճուկբուծ» վարչութեան տեսուչներուն մէջ տեղ գրաւած են նաեւ նախկին ճկնագողեր:

Լրագրողներուն եզրակացութիւնն այն եղած է, որ եթէ ամէն քաղաքացի հայրենասիրական տրամադրութիւն ի յայտ բերէ Սեւանի հանդէպ, եթէ Սեւանի հետ կապ ունեցող բոլոր կազմակերպութիւնները բարեխիղճ վերաբերում ցոյց տան, հետեւողական կերպով կատարեն իրենց պարտականութիւնները, ապա Սեւանը իր բնական հարստութիւններով կը փրկուի ու կը դառնայ, ինչպէս անցեալին, Հայաստանի հրաշալիքը:

ՔԱՂՀԱՆ

ՁԿՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԻՆ

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐԸ

ՎԻԵՆԻ ՄԷՋ

———————

Վիեն (Ցառաջ).— Վիէնի Կապոյտ Խաչը միշտ արթուն պահակ մը եղած է դաղութին մէջ եւ հակառակ քազմաթիւ խոչընդոտներու չէ թերացած իր պարտականութեան մէջ, այլ կանացի իր համեստ ուժերը ի սպաս դրած է հայ մշակոյթի պահպանման գործին:

Տարուան մէջ Յունուար ամիսը մանուկներու յատկացուած ամիսն է. այդ պատճառով ալ՝ Ամանորի առթիւ հանդիսներ կը կազմակերպուին հայկական դաղութներու մէջ:

Յունուար 15ին, կէսօրէ ետք ժամը 3·30ին տեղի ունեցաւ «Մանուկներու Օր»ը Վիէնի Գ. Իսիկեան սրահին մէջ, որ վերածուած էր մեղուներու փեթակի մը, որովհետեւ երախաներու թիւը աւելի չատ էր քան ծնողքներունը:

Հանդէսի բացման խօսքը արտասանեց Կապոյտ Խաչի Վիէնի մասնաճիւղի փոխնախագահուհի Արշ. Մաղաքեան, որ Ամանորի առթիւ շնորհաւորանքներ ու մաղթանքներ ընելէ ետք, տուաւ Կապոյտ Խաչի գործունէութեան պատկերը կոչ ընելով անդարձ մեկնողներու տեղը լեցնել ու քաջալերել եւ գօրավիդ կենալ կանացի այս կազմակերպութեան ազդանուէր աշխատանքներուն:

Այնուհետեւ բացուեցաւ բեմին վարագոյրը եւ 35 աշակերտներ՝ իրենց ուսուցչին՝ Օր. Հերմինէ Սանճըեանի ղեկավարութեամբ, երգեցին «Ով Մեծասքանչ»ը, «Երեւան – Էրեբունի»ն եւ «Սարերդ ծաղկել» խմբերգները, որոնցմէ ետք՝ Տիկին Ալիս Գլունկեան փրանսերէն ուղերձ մը կարդաց, չեշտելով ի մէջ այլոց. «Ինչո՞ւ հայկական դասընթացքներուն կը մասնակցին մեր մանուկները. միակ պատասխանը՝ հայերէն սորվիլ: Այո՛, սորվելու մեր մայրենի սքանչելի լեզուն եւ ճանչնալու մեր մշակոյթն ու պատմութիւնը: Այս մարզին մէջ Կապոյտ Խաչը, իր հիմնարկութիւններով, կ'օգնէ իրականացնելու համար հայապահպան – ման մեր առաջադրանքները»:

Յայտագրի երկրորդ մասին մէջ աշակերտները իրենց արտասանութիւններով, թատերախաղերով, մենապարերով, խմբապարերով եւ խմբերգներով ղուարթ մթնոլորտ մը ստեղծեցին սրահին մէջ: Արդարեւ, հայ մշակոյթի դալար պարտէզին ծաղկեփունջեր էին որ կը հրամցուէին ներկաներուն, որոնք չխնայեցին իրենց ջերմ ծափահարութիւնները: Ան – վերապահ գնահատանքի արժանի են պարուսոյց օրիորդները՝ Ալիս Գղելեան եւ Հիլտա Տէմիրճեան:

×

Ապարատած էր հանդէսին զեղարուեստական բաժինը: 15 վայրկեանի դադարէ մը ետք չարունակուեցաւ մանուկներու օրուան տօնակատարութիւնը միշտ խանդավառ մթնոլորտի մէջ: Տիկին Արշ. Մաղաքեանի կոչին ընդառաջելով ներկաները՝ Տիկին Ֆլորա Քէօմիւրճեանի ղեկավարութեամբ, սրտագուխ նուէրներ բերին, կարճ ժամանակուան մէջ գոյացնելով կոկիկ գումար մը՝ ի գնահատութիւն Կապոյտ Խաչի ազդանուէր ձեռնարկներուն:

Փոքրիկները բեմին վրայ անհամբեր կը սպասէին Կաղանդ պապային, որ վերջապէս ժամանեց ծափերու եւ ցնծութեան կանչերու արժանանալով: Մանուկները հաւաքուեցան Կաղանդ պապային չուրջը եւ երգեցին, պարեցին ու արտասանեցին: Իրրեւ գնահատանք Կաղանդ պապան ալ բոլորին բաշխեց նուէրներ, կարկանդակ եւ ծրարներ:

Ներկաները հին օրերու ապրումներով եւ նոր օրերու յոյսերով հեռացան սրահէն:

ԹՂԹԱԿԻՑ

ԳՂՋՈՒԹԻ ԳՂՋՈՒԹ

ՊԻՑԲՈՒՐԳԻ Հայաչէն թաղամասի Ս. Յովհաննու Կարապետ եկեղեցւոյ անուան տօնախմբութեան առթիւ, Յունուար 15ին Գարեգին Բ. Ամենայն Կաթողիկոս ու – ղած է իր անդրանիկ այցելութիւնը թաղամասին, ուր ողջունուած է տեղւոյն հայկ. վարժարանի աշակերտութեան, Հ. Մ. Ը. Մ.ի գայլիկ – սկաուտներու, ինչպէս նաեւ պատշգամներու վրայ խմբուած ժողովուրդի ծափերով: Գարեգին Բ. իր քարոզին մէջ ներկայացնելէ ետք Ս. Յովհաննէս Մկրտիչի կեանքն ու գործը՝ ըսած է. «Այսօրուան միակ պատգամս այս է. մեր տեսած արիւնէն ու մեղքէն ետք, պէտք է իւրաքանչիւր Հայ վերանորոգէ ինքզինք, ինքն իրեն հարց տալով թէ ինչի՞ մէջ է թերութիւնը»: Ցաւարտ պատարագի, մատաղօրհնութենէն ետք, ժողովրդային տան մէջ տրուած է ճաշ մը, որուն մասնակցած են պետական արար եւ հայ երեսփոխաններ: Ճաշի ընթացքին խօսք առած են Լիբանանի Մորհրդարանի փոխ – նախագահ Միշէլ Սասին, որ անդրադառնալով Լիբանանի տնտեսութեան եւ քաղաքականութեան մէջ հայ ժողովուրդին վերապահուած դերին՝ ընդգծած է, որ «հայ եղբայրները մեծ դեր ունին Լիբանանի դերիշխանութեան, ապատութեան եւ անկախութեան պահպանման մէջ», ինչպէս նաեւ Մէթր Խաչիկ Պապիկեան, Գարեգին Բ.:

ՀԱՑԱՍՏԱՆԵԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ԽՈՍԷՔ, ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԼԵՌՆԵՐ

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍ

ՍԱՒԲ ՔԱՄԻ ԱՆՑԱՒ...

1.

Այրուածքի վէրքերը յաւացան իրենք իրենց: Մանուկը վայրի կատուի պէս ողջ ամառն ապրեց Եփրատի եղէգնուտներում: Երբ ձիւն եկաւ, գնաց մի թուրքի դիւղ, մաաւ մոլլայի տուն: — «Բիճ եմ, բաբամ եւ անտէր: Եկել եմ, որ ինձ թլբեպատես: Կատաբիր պարտքդ»: Մոլլան հարցրեց անունը: Մանուկի խելքը կտրեց իր համար մահմեդական անուն գտաւ՝ Գուրբան Ալի: Մոլլան նրան թլպատեց: Գուրբան Ալի – Մանուկը միայն մի շաբաթ մնաց նրա տանը: Ողջ ձմեռ թափառեց վիլայէթից վիլայէթ՝ իրրեւ մուրացկան: Ցեղոյ... Էլ ինչ յեղոյ: Ահա ինքը Թուրք է, «վառալամ» (պրծաւ – գնաց): Բենիամինն ու Խորէն աղան իրեն չճանաչեցին: Բենիամինը նոյնիսկ հայհոյեց: Սիրտը քամուում է, ուզում է հարցնել ի՞նչպէս է Յամոսկի մարէն, պիւղը... Ուզում է ընկնել Խորէն աղայի վզովը: — «Ես Մանուկն եմ»: Բայց զսպում է պոռթկումը: Ամբոխի մէջ երեւաց հօրացուն՝ արդէն ծերացած ոստիկան Քեազիմ օնբաչին: Գուրբան Ալի Մանուկը գնաց նրա կանչին: Հօրացուն տան բանալիները տուեց նրան:

— Էնվեր վաչան, ալլահը նրան օգնական, գնաց Քեամալ բէյին հիւր: Գիչերը պահակ եմ, տուն չեմ գայ: Ախ վա՛յ, ո՞ւր կորչեմ էս դժոխքից:

Մանուկը կորցրեց համապիւղացիներին:

×

Զօրանոցի բակից, որը մի ժամանակ Հայոց օրիորդաց վարժարանն էր, Քնդանօթային համազարկ տուին: Խորէն աղան թիկունքից լսեց մէկի քրքիջը: Ճանկոտ չուռ եկաւ: Քրքջացողն իր զինուորական օրերի լծակից Զերքէզ Շեհերեդդին բէյն էր, պարարտ, կարմիր մարդ, աչքերում մի բան, որ ոչ ծիծաղ էր, ոչ վիչտ: Նա ուրախ թափահարեց հին ընկերոջ ուսերը:

— Ի՞նչ բանի ես, եղբայր իմ Խորէն աղա, ի՞նչ բանի ես:

— Սուլթան չեմ, պարզ է, — ծիծաղեց Խորէն աղան: — Դո՞ւ:

— Ապրանք եմ առնում ծախում: Տնեցիները ո՞նց են:

Խորէն աղան նրան հրաւիրեց մի – մի դաւաթ օղի խմելու:

— Սիրով, — չմերժեց բէյը, — բայց ես եմ վճարելու:

— Ինձ նեղացնում ես, — ետ քաշուեց Խորէն աղան, — չեղա՛ւ...

— Առեւտուրս յաջող է, — բէյը բեխի ծայրը սրեց: — Թէ ձեռքդ պակաս է, ասա:

Զամչի օղի խմեցին, ակռաները Եփրատի ձուկ՝ վրան սառոյցով օշարակ: Բէյը աչքերը մանր կկոցեց:

— Տեսա՞ր վերմանացի գնդապետին: Էնվերի «նոքարն» է, նրա երեւալը բարի չէ: Նա իր կնկանն էլ կը նուիրի նրան: Հի՛, հի՛...

— Բէ՛յս, — զգուշացաւ Խորէն աղան: — Մենք մեր յաւին մնանք:

— Ալլահի կամքն ասացիր, — պլխով արեց բէյը: — Մեզ ի՛նչ. ես վաճառական, դու՝ Հայ: Երկուսս էլ մի բախտի:

— Ա՛յ, ա՛յ, — Խորէն աղան թխթխացրեց նրա ուսը: — Էս ի՛նչ լաւ է, որ քեզ դտայ:

Նրանք մխիթարից զոհ մնացին եւ ի նշան ցանկալի հանդիպման՝ փոխանակեցին իրենց զդակները:

— Ցոյս Աստուած:

×

2.

Ոստիկանապետ Քեամալ բէյի ապարանքը քաղաքի ծայրին էր՝ զօրանոցից վերեւ: Շքամուտքի մօտ էնվեր փաչային դիմաւորեց Քեամալ բէյի կինը: Էնվերի խոնաւ աչքերը կենդանացան: Հանըմը (տիկին) վէմավէտում էր իր չէկ–կրակ վեզեկութեամբ: Փաչան նոյնիսկ գլուխ խոնարհեց նրան: Հանըմը նուրբ նազեց:

— Ես բախտաւորուեցի ձեզ տեսնելով, իմ փաչա: Ձեզնով երջանկացաւ իմ օջախը:

ՍԵՐՕ ԽԱՆԶԱԴԵԱՆ

(Շար. – 4)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այրի Տիկին Սուրէն Ձերմակեան եւ զաւակները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի, այս կիրակի, Փետր. 12, Փարիզի Ս. Ցովհ. Մկրտիչ եկեղեցին իրենց ամուսնոյն եւ հօր՝

ՍՈՒՐԷՆ ՁԵՐՄԱԿԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ։

Ի դիտումն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն։

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

ՊՐԻՍԼ — Պ. Լեւոն Սելճիքեան, իր երկու սիրելի ընկերներուն՝ Գրիգոր Ա-ճէմեանի եւ Արմենակ Փափազեանի յիշատակին, 100 Ֆ. կը նուիրէ «Յառաջ»ին։

ՓԱՐԻԶ
Ս. ՑՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ

Այս կիրակի, Փետր. 12, ժամը 10ին, պատարագ կը մատուցուի Փարիզի Ս. Ցովհ. Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ մէջ։

Ի ժամ պատարագի,

ՎԱԶԳԷՆ Ա.

ԾԱՑՐԱԳՈՑՆ ՊԱՏՐԻԱՐՔ
ԵՒ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ԱՄԵՆԱՑՆ ՀԱՑՈՑ

կատարէ իր հայրապետական պատգամը։

Կը հրաւիրենք մեր ժողովուրդը մաս-նակցելու պատարագին եւ ընդունելու Ա-մենայն Հայոց Հայրապետին օրհնութիւն-ները։

ՀՍԿՈՒՄ

Մեծ Պահքի ամէն Ուրբաթ երե-կոներուն, այսինքն՝ Փետր. 8ին, Փետր. 15ին, Փետր. 22ին, Մարտ 1ին, Մարտ 8ին, Մարտ 15ին, Փարիզի Ս. Ցովհ. Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ մէջ երեկոյեան ժամը 6ին կը կատարուին ՀՍԿՈՒՄԻ խա-չագական եւ հանդիսաւոր ժամերգութիւն-ները։

ՇԱՎԻԼ
Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Յաջորդ պատարագը՝ կիրակի, Փետր-ուար 19ին։

«ՅԱՌԱՋ»Ի
ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

Փ Ո.— Պետիկեան ընտանիքը 250 Ֆր. կը նուիրէ։

ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎ

Վիէնի Հայ Ազգ. Մուրթեան տարե-շրջանը լրացած ըլլալով ընդհ. անդամա-կան ժողովը տեղի կ'ունենայ Փետր. 26ին, կիրակի ժամը 15ին կիսախէլիի սրճարանի վերնայարկը։ Կը խնդրուի նկատի ունե-նալ։ Մանրամասնութիւնները յաջորդով։

ՏՈՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Ի նպաստ Ն. Փալանճեան ճեմարանի իր սաներուն եւ Փարիզի հայերէնի միօրեայ դասընթացքներուն

Նախաձեռնութեամբ՝

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՊՈՑ ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՄՆԱՃԻՒՂԻՆ

GRAND ★ BAL ★ ANNUEL

organisée par la section de Paris de la Croix Bleue des Arméniens de France au profit de ses œuvres

Samedi 11 Février 1978 de 20 h. 30 à l'aube
dans les Salons de l'Hotel George V
31, avenue George V Paris 8e

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին.—
ՄԵԼԻՔՈՆ – ՍԵՒԱՆ նուագախումբը Երգիչ՝ ՆՈՐԱՑՐ

Մուտք 35 ֆր. ուսանող՝ 25

Սեղանները ապահովել հեռաձայնելով՝
Պահարեան 734·70·19 Գարոյեան 533·06·31 Հրաչեան 878·67·38

ՍԱՄՈՒԷԼ ՝ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ
ՎԱՐԹԱՐԱՆ

ՄԵԾ ՏՕՆԱՎԱՃԱՌ

KERMESSE

կազմակերպութեամբ վարժարանի Մնողաց Միութեան

ՄԱՐՏ 11 եւ 12

վարժարանին մէջ

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ
ԵՐՈՒՍԱՂԷՄ ԵՒ ՍՐԲԱՎԱՅՐԵՐԸ

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄ ՀԱՑՈՑ ՋԱՏԿԻ ՏՕՆԻՆ ԱՌԹԻՒ
1978
երկուշաբթի Ապրիլ 24էն Մայիս, 5 Ուրբաթ
կազմակերպութեամբ եւ առաջնորդութեամբ Լիոնի

ՍԵՒԱՆ

ՃԱՄԲՈՐԴԱԿԱՆ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿԻՆ

Տնօրէն՝
ՎԱՐՈՒԺԱՆ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆԻ
Կը մասնակցի նաեւ ԴԱՒԻԹ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՍԱՀԱԿԵԱՆ
Առաջնակարգ պանդոկ (տրմի – փանսիոն) եւ պատրաստութեան վերաբերեալ մանրամասնութեանց եւ յայտագրերու համար դիմել

Catalogues à votre disposition sur demandes pour toutes destinations
RENSEIGNEMENTS ET INSCRIPTIONS :

Varoujan SARKISSIAN

sevan voyages

50, Cours de la Liberté — 69 Lyon — Tél. : 60-13-66
Tél. : 60-13-66 — Téléx 900287
Licence organisatrice : A 529

Տեղերը սահմանափակ ըլլալով, կը խնդրուի անյապաղ արձանագրուիլ

PELERINAGE A JERUSALEM ET AUX LIEUX SAINTS

du 24 avril au 5 mai

Départs par avion de PARIS — MARSEILLE ET LYON
Places limitées
A PARIS — MONDOTOURS
(Peruz Melkonian et Lévon Baghdassarian)
2, Rue de Sèze, 75009 PARIS — Téléph. : 073-30-64
Tél. : 073-30-64

Imprimé sur les presses du Journal «Haratch» 83, rue d'Hauteville 75010 Paris
Commission paritaire : N° 55935

- ՃԱՇ -

Ի պատիւ

ՎԱԶԳԷՆ Ա.-Ի

ԾԱՑՐԱԳՈՑՆ ՊԱՏՐԻԱՐՔ ԵՒ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ԱՄԵՆԱՑՆ ՀԱՑՈՑ

Ուրբաթ, Փետրուար 17, երեկոյեան ժամը ճիշդ 20·30ին, Էնթերքոնթինանթալ պանդոկի էմփերիալ սրահին մէջ։

Ճաշագիծ 150 ֆրանք

Փութով ապահովել տեղերը, Փարիզի Մայր եկեղեցւոյ դիւանէն, 15 Ռիւ Ժան Կուժոն, Փարիզ 8րդ։ Հեռաձայն 359·67·03

ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՐԻ ՆՈՒՊԱՐ
ՈՒՍԱՆՈՂԱԿԱՆ ՏՈՒՆ
57, Պուլվար Ժուրտան
ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Կը դասախօսէ ՑԱՐՈՒԹԻՒՆ ՔԻՒՐՔՃԵԱՆ

Նիւթ՝ Համարկումը (Էնթեգրասիոն) ժա-մանակակից հայ իրականութեան մէջ
Կիրակի, Փետր. 12, ժամը 20·30ին

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԻՍԻԻ Մշակոյթի Տան յանձնախումբը ժողովի կը հրաւիրէ Իսիի կապոյտ Ասլը, Հ. Ց. Դ. Զաւարեան կոմիտէն, Նոր Սե-բունդը, Փետրուար 9, Հինգշաբթի ժամը 20·30ին, Իսիի Մշակոյթի Տան մէջ։ Շատ կարեւոր օրակարգ։ Կը խնդրուի ժամագ-րութիւնը յարգել։

REPRESENTATION THEATRALE

Samedi 11 Février 1978 à 20 h. 30
Salle des Fêtes de la
Mairie d'Issy-les-Moulineaux av. Victor-Cresson
Métro Mairie d'Issy

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՄԲ
ԻՍԻԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ
ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ «ԱԲԵԼԵԱՆ» ԹԱՏԵՐԱԽՈՒՄԲԸ
ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՆԷ

ԹԻԻ 5 ԽԵԼԱԳԱՐԸ

ՀԵՂԻՆԱԿ՝ Յ. ԱՄԻՐԵՆՑ
ՂԵԿ. ԺՈՐԺ ՊԱՏՕԼԵԱՆԻ

Տոմսերուն համար դիմել.—
ETS. MICHEL — 253, Rue P.-V. Couturier, Alfortville — Tél. 899-09-66
KOUYOUMDJIAN — Station SHELL — 18, Quai J. B. Clément, Tél. 375-28-37
CAFE PHILIPPE — Place Carnot, Alfortville
SEVAN, 4 Rue Lazare-Carnot, 92140 Clamart — Tél. 642-16-07
PALOUYAN, 9 Rue de Trévise, Paris (9e) — Tél. 523-24-97
SAMUELIAN, 51 Rue Monsieur-le-Prince, 75006 Paris — Tél. 326-88-65
եւ Մշ. Տան անդամներու մօտ։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼ ԻՄ

Կապ. Խաչի Լիոնի մասնաճիւղը չնորհակալութեամբ ստացած է Տիկին Քոր-թոչեանէ 50 Ֆր. Նիկողոս Ֆրանքեանի մահուան առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի։ Պր. Ղազար Հազարեանէ 50 Ֆր., այրի Տիկին Պետոյեանի մահուան առթիւ փո-խան ծաղկեպսակի, Պր. Յակոբ Գրիգոր-եանէ 100 Ֆր. (կայանին)։

×

ՏԻՄՈՆ.— Ընկերուհի Էլիզ Քէչիչեան (Թոմաճեան) իր ողբացեալ ամուսնոյն մահուան առաջին տարելիցին առթիւ 100 Ֆր. կը նուիրէ կապ. Խաչի զպրոցին։ Նոյն նպատակին՝ այրի Տիկ. Եղիսաբէթ Թադէոսեանի մահուան առթիւ, Թադէոս-եան ընտանիք 100 Ֆր։ Մխրաքեան 50 Ֆր., Տէր եւ Տիկ. Հրանդ Գարագիւլանեան 50։

×

Պօմոնի սրահին վերանորոգումի հանգանակութեան մասնակցող ազգայիններու ցանկը

Տիկ. Փայլածու Անդրէասեան 200 Ֆր., Օր. Անահիտ Արզումանեան 50, Տէր եւ Տիկ. Եղիազար Մելքոնեան, Տիկ. Պեր-ճուհի Փափազեան, Տէր եւ Տիկ. Պօղոս Պալիքեան (Սէն Մարկրիթ), այրի Տիկ. Ազնիւ Օհանեան 100ական, այրի Տիկ Ազնիւ Ղազարեան 400, Պր. Վահրամ Գրի-գորեան 200, Տիկ. Օգսարլեան, այրի Տի-կին Սալապաշեան, Տիկ. Վարժապետ-եան 50ական, Տիկ. Մաքրուհի Տէր-Գաս-պարեան 100, այրի Տիկ. Հռիփսիմէ Պէր-պէրեան 20, Տիկին Տէր-Ցովհաննէսեան 100, այրի Տիկ. Ովսաննա Փափազեան 50, այրի Տիկ. Թօփսաքալեան 100, սմն բա-րեպաշտուհի մը 15, Պր. Դանիէլ Ազա-նեան 100, Տիկ. Ժողէֆին Տէյիրմէնճեան 30, Պր. Յարութիւն Խանօեան 300, Պր. Արմենակ Երեւանեան 500, Տիկ. Հերմինէ Մխքճեան 20, եղբայր Շահան Մակար-եան 500 Ֆր.։

Նուպար Հելվաճեան (Մարսէյլ), Գրի-գոր Համբարձումեան 100ական, Համբար-ձումեան եղբայրներ 200, Պետրոս Սա-լաքեան 100, Կարապետ Սէմիզեան 500, Տէր եւ Տիկ. Սահակ Քէչիչեան, Յակոբ Արճ-եան 100ական, այրի Տիկին Տիգրանու-հի Նիկողոսեան 5000, Տէր եւ Տիկ. Աբ-րահամ Պօղեան 50, Տէր եւ Տիկ. Յորճ Սի-լօեան 20, Տէր եւ Տիկ. Անդրանիկ Զար-դարեան 300, Տիկ. Սիլվանոյշ Զարդար-եան 200, Ցովհ. Հրաչեան, Տէր եւ Տիկ. Սամուէլ Սիլօեան 1000ական, Յարութիւն Քիւրքճեան 100, Տէր եւ Տիկ. Ժողէֆ Մխճեան 1000, Տիկ. Տիրուհի Զաքմաք-ճեան, Լեւոն Արզումանեան 100ական, Տիկ. Հռիփսիմէ Տօրումեան 50, Սահակ Տօրումեան, Թիւրայր Տէրտէրեան 200ա-կան, Ցովհ. Սահակեան 100։

(Շար.)

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՓԵՏՐՈՒԱՐ
9
JEUDI
9 FÉVRIER
1978

LE NUMERO 1,30 F

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱԻԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 571027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար· 200 Ֆ·	Վեցամսեայ	110 Ֆ·
Արտասահման	Տար· 230 Ֆ·	Հատը	1 Ֆ· 30

53ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 14·051

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

53e ANNÉE — N° 14.051

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՊԷՅՐՈՒԹ

ՅԱՆՐ ԲԱԽՈՒՄՆԵՐ ՍՈՒՐԻԱՑԻՆԵՐՈՒ ԵՒ ԼԻԲԱՆԱՆՑԻՆԵՐՈՒ ՄԻՋԵՒ

22 ՄԵՌԵԱԼ

—o—

Վերջին օրերը կը պարզուէր արդէն թէ կացութիւնը վատթարացած է Լիբանանի մէջ եւ Պէյրութի մէջ ալ եղեռնափորձերը իրարու կը յաջորդէին: Վերջին լուրերու համաձայն, ծանր բախումներ տեղի ունեցած են արեւելեան Պէյրութ՝ Ֆայատիէ եւ 22 մեռեալի խօսք կայ, որոնց քանը՝ Սուրիացի: Արդարեւ բախումները տեղի ունեցած են, սուրիական խաղաղապահ ուժերուն եւ լիբանանեան նոր բանակին միջեւ: Վախի եւ խուճապի մթնոլորտ մը կը տիրէ կրկին եւ լիբանանցի մը կ'ինը, որ Ֆայատիէ կը բնակի, յայտարարած է· «ճիշդ պատերազմին առաջին օրերու պատկերն է»: Փողոցները կրկին պարպուած են խանութները՝ փակ: Պաշտօնական զեկոյցը զոհերու բուն թիւը չի տար բայց քաղաքական շրջանակներու համաձայն 22 մեռեալ կայ եւ լիբանանցի գինուոր-ները քան Սուրիացի զերի բռնած է (ինչ որ կրնայ տարօրինակ թուիլ բայց Լիբանանի մէջ այլեւս ոչինչ տարօրինակ կրնայ թուիլ): Շատ յստակ չէ թէ ի՞նչպէս սկսած են կռիւները բայց կ'ըսուի թէ ծայր տուած են երբ սուրիացի խաղաղապահ ուժերը նոր պատնէշ մը կը հաստատէին լիբանանեան ուժերու պատնէշին մօտ: Լիբանանցիները զրկուած են ասիկա եւ նախ վիրաւորական ու նախատական խօսքերու փոխանակում մը սկսած է որ չարունակուած է զէնքով եւ հրացանով: Սուրիացիք կ'ըսեն թէ իրենց ըրածը մաս կը կազմէր ծրագրի մը որ կը ձգտի պայքարիլ անապահովու-թեան դէմ: Պէյրութի կեդրոնն ալ բեմը եղած է բազմաթիւ եղեռնափորձերու եւ ռումբերու, օրական 5–6 պայթում կայ: Կարգ մը աղբիւրներու համաձայն լքուածութիւնը սաստկացած է որովհետեւ երկու քրիստոնեայ առեւանգուած են եւ սպաննուած մահմեդական դիւղի մը մէջ: Սուրիական ուժերը շրջապատած են Նաամեհի գիւղը եւ բազմաթիւ կասկածելիները ձերբակալած: Լիբանանի պետական ձայնասփիւռն ալ կ'ըսէ թէ երեք պաղեստինցի ձերբակալած են:

Ընդհանուր ձեւով նոյն մտահոգութիւնները սկսած են կրկին եւ անդամ մը եւս յստակ է թէ չատ են անոնք որ չեն ուզեր խաղաղ Լիբանան մը (այսօրուան Բ. եւ Գ. էջերուն վրայ մեր իրազեկ աշխատակցին վերլուծական յօդուածը աւելի լաւ կուտայ բուն պատկերը):

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊՐԱԶԱՎԻԼԻ մէջ տասը մահապատիժ տրուեցաւ 33 օրուան դատավարութենէ մը ետք «յեղափոխական արտակարգ ատեան»ին առջեւ: Կառավարութեան էմիսէրը ըսած է «չմեղքցան յեղափոխութեան, յեղափոխութիւնն ալ իրենց չի մեղքնար»: Մարզկային իրաւանց միջազգային Դաշնակցութեան կողմէ Քոնկօ ղրկուած էր Փարիզի Փաստաբանական կաճառէն Մէթր Ակրի Շուքրուն, որ 48 ժամ ետք արտաքսուած էր Պրազավիլէն:

ԻՏԱԼԻՈՑ համայնավարները համակերպեցան մաս չվազմելու Անդրէոթթիի նոր կառավարութեան բայց Պերլինկուէր ապահովութիւն կուտայ որ պիտի օժան-դակեն «Քրկութեան Ուխտի» մը:

ՓԱՐԻԶի Բարձրորակ կարի Քարվէնի մօտէն 70 «մենաշնորհեալ» հագուստ գողցած են առջի օր:

ԼԻՈՆի դատաւորին առեւանգումը միշտ խորհրդաւոր կը մնայ քանի ոչ մէկ ձայն եղած է 48 ժամ ետք եւ փրկագին ուզող ալ չկար դեռ Զորեքշաբթի օր:

ՖՐԱՆՔԸ քիչ մը հանգարտած է եւ Նախագահ Ժիսքար ալ հրահանգած է Պոռի, որ ամէն գնով պէտք է առաջքն առնել անկումին:

ԺԻՄՔԱՐ – ՇՄԻՏ եօթը կէտերու վրայ համաձայն են՝ եւրոպական իրաւական շրջանակը, Ճունաստանի անդամակցու-թիւնը Հասարակաց Շուկային, ձկնորսութիւնը, ափրիկեան քաղաքականու-թիւնը, հիւլէականը, ուժանիւթը եւ նոր օդանաւի մը հեռանկարը (աւելի փոքր Էր-Պիւս մը):

ՍԱՏԱԹ յայտարարեց Ուաշինկթըն, մամուլի ասուլիսի ընթացքին որ երբեք պիտի չզլյայ երուսաղէմ երթալուն համար բայց եւ այնպէս յուսախաբութիւն եւ զառնութիւն կար Եգիպտոսի նախագահին խօսքերուն մէջ: Սատաթ ղէնք ալ կ'ուզէ Ամերիկացիներէն եւ կը սպառնայ «սարսափելի պայթակղութիւն» մը ստեղծել եթէ չստանայ:

ՍՄՄԱԼԻ – ԵԹՕՎպԻԱ կռիւները մեծ ծաւալ կ'առնեն եւ վախ կայ որ միջազգային բնոյթ առնեն եւ մինչեւ իսկ Մոսկուա – Ուաշինկթըն դէմ դիմաց դնեն: Եթովպիա արդէն 1500 խորհրդային մասնագէտ կայ, երեքէն վեց հազար Քուպացի, եւ խորհրդային նոր ուժեր կը հասնին ամէն օր: Հաւանական կը նկատուի որ Սոմալի Ապահովութեան Խորհուրդին դիմէ: Հետաքրքրական է նկատել որ Իսրայէլի Արտաքին նախարարն ալ ճիշդ առենը յարմար նկատած է յայտարարելու Ցիւրիխի մէջ թէ Իսրայէլ զէնք կուտայ Եթովպիոյ, ինչ որ գաղտնիք չէր բայց պաշտօնական «խոստովանութիւն» չկար ցարդ այդ մասին:

ՁԻՒՆ ԵԻ ՀԻՄՔ կը չարունակեն աւեր գործել ամէն կողմ: Շամոնիքսի մէջ արդէն անխոհեմութեան հետեւանքով 19 մեռեալ կայ: Նիւ Եորքն ալ թաղուած է ձիւներու տակ, նոյն կացութիւնը պատճառ եղած էր Պոսթընի մէջ, որ «Հայրենիք» չկարենայ լոյս տեսնել Ճունուար 22ին:

ՊԱՌՈՆ ԱՆՓԷՆԻ առեւանգումէն 17 օր ետք, ոչ մէկ նորութիւն կայ:

ԻՎ ԹԵՐՆՈՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

—o—

«Հայերը, ցեղասպանութեան մը պատմութիւնը» հատորին հեղինակը՝ Տոքթ· Իվ Թերնոն Ճունուարի ընթացքին կարճ ուղեպատոյտ մը կատարեց Խորհ· Միու-թիւն եւ Ճունուար 24էն 28 եղաւ Երեւան: Իր վերադարձի օրն իսկ մեզի կը յայտնէր իր խանդավառութիւնը եւ յուզումը այն ջերմ ընդունելութեան համար զոր գտած էր բոլորին մօտ, «նոյնիսկ անոնց, կ'ըսէր, որոնք գիրքս չէին կարդացած»: Այդ առթիւ, Արմէնփրէսի թղթակիցին իրեն հետ ունեցած տեսակցութեան ընթացքին (Սովետական Հայաստան, փետրուար 3) Տոքթ· Թերնոն հետեւեալը ըսած է·— «Մասնագիտութեամբս ես վիրաբոյժ եմ եւ միայն վերջին տարիներուն, ազատ ժամանակ ունեցած առենս կը զբաղիմ այն յանցագործութիւններու հետազօտութեամբ, որ Նացիները կատարած են կեդրոնացման ճամբարներու մէջ եւ այն բժշկական «փորձերով», որոնց-մէ անոնք օգտուած են: Հինգ տարի շրջունակ կ'աշխատէի արեւմտեան երկիրներու թանգարաններուն եւ գրադարան-ներու մէջ, ուսումնասիրելով 20րդ դարու պատմութեան մէջ առաջին՝ Հայերու ցեղասպանութեան վերաբերող փաստա-թուղթերը եւ անցեալ տարի լոյս տեսած իմ գիրքիս մէջ վերլուծած եմ այդ չքնաղ ուած գաղանային ոճրագործութեան պատճառները: Այժմ ես ուրիշ կերպով կրնամ գրել իմ գիրքը, քանի որ ա՛լ աւելի լաւ ճանչցայ հայ ժողովուրդի պատմութիւնը: Այցելեցի արեւելագիտութեան պատմութեան հիմնարկութիւնը, Բիւրականի աստղադիտարանը, խօսեցայ ծանօթ գիտնականներու հետ, այցելեցի Սբարատի շրջանի Զիման գիւղի կոլտնտեսութիւնը, դիտեցի գիտական եզակի կեդրոնը՝ Մատենադարանը, ուր խնամքով կը պահուին ու կ'ուսումնասիրուին հին ձեռագիրներն ու հայ եւ աշխարհի միւս ժողովուրդներու պատմութեան վերաբերող փաստաթուղթերը:

«Հայաստանի մէջ ամէն ինչ հաճելի թուեցաւ մեզի: Ինչ որ տեսանք, իսկապէս ապշեցուց մեզ: Այցելեցինք Մար-տիրոս Սարեանի, ժամանակակից արուեստի թանգարանները, մանկական պատկերասրահը: Կարելիութիւն ունեցանք ըստ արժանւոյն դնահատելու Խորհ· Միութեան Հայերու մշակութային կեանքի հարստութիւնը:

«Խորհ· Հայաստանի մէջ մենք ակա-նատես եղանք այն հսկայական տնտեսական ու մշակութային նուաճումներուն, որոնք ձեռք ձգուած են պատմական կարճ ժամանակամիջոցին: Ուրախալի է, որ դուք պահած էք ու կը զարգացնէք ազգային մշակութային հարուստ աւանդութիւնները: Ձեր Հանրապետութեան կեանքի բոլոր մարզերուն մէջ կը նկատուին մեծ նուաճումներ:

«Խորհ· Հայաստանի հողամասին վրայ եւ սփիւռքի մէջ ապրող Հայերը կը հպարտանան իրենց վերածնած հայրենիքով, փայլուն նուաճումներով եւ սրբութեամբ կը պահեն 1915 թուականի անմեղ զոհե-րու յիշատակը: Հայերու ցեղասպանու-թեան եւ Փաշիզմի սարսափները այլեւս պէտք չէ կրկնուին: Մարզկութիւնը պէտք է ապրի հաշտ ու խաղաղ:

«Էջմիածնի մէջ ես հանդիպում ունե-ցայ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Վազգէն Ա·-ի հետ:

«Մորին ընորհակալութիւն կը յայտնեմ արտասահմանեան երկիրներու հետ Բարեկամութեան եւ Մշակութային կապի Հայկական Ընկերութեան, բոլոր անոնց որոնց հետ հանդիպելու բախտը ունեցայ, եւ ամբողջ հոգիով կ'ուզեմ Հայաստանի աշխատասէր ժողովուրդին մաղթել երջանկութիւն, ուրախութիւն եւ յաջողութիւններ՝ իր աշխարհաշէն գործունէու-թեան մէջ»:

ԵՐԵՒԱՆ ⟷ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Հեռատիպ, փետր· 1–3)

ԽՈՐՀՐԴԱՑԻՆ ԱԽՈՑԵՆՈՒԹԻՒՆ

Ապրիլ 9ին կը սկսին ոտնագնդակի խորհրդային ախոյենութեան մրցումնե-րը: Այս տարի մասնակցող խումբերն են՝ Լենինգրադի Զենիթը, Մոսկուայի Տորպեդօն, Մոսկուայի ԲԿՍՄՆ, Բաքուի Նեֆթչին, Օդեսայի Չերնոմորեցը, Ալմա Աթայի Կայրաթը, Տաչքենդի Պախտա-կորը, Դնեպրոպետրովսկի Դնեպրը, Դո-նեցկի Շախտեորը, Կիեւի Դինամօն, Մոսկուայի Սպարտակը, Թիֆլիսի Դինամօն, Մոսկուայի Դինամօն, Վորոշիլովգրադի Զարիան, Մոսկուայի Լոկոմոտիվը եւ Երեւանի Արարատը:

Մօրեւ կուտանք երթի մրցումներու «Արարատ»ի ժամանակացոյցը:

Ապրիլ 9 Արարատ – Զենիթ
Ապրիլ 15 Արարատ – Տորպեդօ
Ապրիլ 23 ԲԿՍՄ – Արարատ
Ապրիլ 27 Արարատ – Նեֆթչի
Մայիս 2, Պախտակոր – Արարատ
Մայիս 8, Դնեպր – Արարատ
Մայիս 18, Արարատ – Չերնոմորեց
Մայիս 23, Արարատ – Կայրաթ
Մայիս 28, Շախտեոր – Արարատ
Յունիս 3, Արարատ – Դինամօ (Կ·)
Յունիս 10, Սպարտակ (Մ·)–Արարատ
Յունիս 17, Արարատ – Դինամօ (Թ·)
Յունիս 23, Արարատ—Դինամօ (Մ·)
Յուլիս 1, Զարիա – Արարատ
Յուլիս 7, Լոկոմոտիվ – Արարատ

Ինչպէս կ'երեւայ ցանկէն, առաջին ամսուան չորս խաղերէն երեքը Արարատ կ'ունենայ իր սեփական դաշտին վրայ, ինչ որ ենթադրել կուտայ թէ երեւանցիները բոլոր կարելիութիւնները ունին մրցաշարքը լաւ սկսելու համար:

Ախոյենութեան Դարձի մրցումները կը սկսին Յուլիս 15ին: Այդ օրը Արարատ իր սեփական դաշտին վրայ կ'ընդունի Տաշքենդի Պախտակորը: Արարատ իր վերջին մրցումը կ'ունենայ Նոյ· 11ին՝ Երեւանի մէջ, Վորոշիլովգրադի Զարիայի հետ:

ՏԵՐՈՒՆԻ·- ԸՆԿ. Յ. ՍԷՐԷՆԿԻՒԼԵԱՆ

Ցաւով կ'իմանանք որ Ուաշինկթըն – Տիսթրիքթ մէջ Ճունուար 28ին իր մահկանացուն կնքած է ընկ· Յարութիւն Սէրէն-կիւլեան (եղբօր որդին Վարդգէսի):

Ծնած էր կարին 1902ին: Հաստատուած կանուխէն Միացեալ Նահանգները, միշտ իր նուիրեալ մասնակցութիւնը բերած է ազգային թէ կուսակցական կեանքի, անդամ էր Ուաշինկթընի Հ· Ց· Դ· Սեպուհ կոմիտէութեան:

Ընկ· Յարութիւն Սէրէնկիւլեան զարմիկն էր նաեւ մեր ողբացեալ վեթերան ընկերոջ՝ Հայկ Սէրէնկիւլեանի եւ այս առթիւ մեր ցաւակցութիւնները կը ներկայացնենք Տիկին Տիրուհի Սէրէնկիւլեանի եւ Վազգէնին:

ՀԱՅ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ Ժ. — ԺԲ. ԴԱՐԵՐՈՒՆ

ԳՐԻԳՈՐ ՆԱՐԵԿԱՑԻ

Թ. ՀՕՍՓԻ ԳԻՒՏԵՐՈՒ և ՊԱՏԿԵՐՆԵՐՈՒ ԱՌԱՏՈՒԹԻՒՆԸ ՆԱՐԵԿԱՑԻԻ ՄՕՏ

Երեւակայութեան մեծութենէն կը յառաջանայ անոր լեզուական զիւտերու յորդութիւնը, որով ան՝ միեւնոյն խմաստը կ'արտայայտէ բազմազան ձեւերով, եր – բեմն հոմանիշ բառերու երկար չարքով, որոնք անոր մտքին մէջ կը ծնին միա – ժամանակ։ Պատկերներու եւ բառերու այս յորդութենէն, յաճախ, Նարեկացիի լե – զուն կը կորանցնէ իր պարզութիւնը եւ կը դառնայ դժուարահասկնալի։ Եթէ ըն – թերցողը անոր երկը կարդալուատեն՝ անընդհատ լարուած վիճակի մէջ պահէ իր միտքը, ան հետզհետէ կը վարժուի բանաստեղծի մտածութեան եղանակին, եւ այնուհետեւ, այդ պատկերներու եւ կրկ – նութիւններու տեղատարափը, այդ յոր – ձանքը կը թողու իր առանձին քաղցրու – թիւնը։ ընթերցողը բանաստեղծի խօսքի առատարուխ հոսանքի մէջ կ'իյնայ, անոր սիրտը եւս կը լեցուի նոյն յորդութեամբ, ան եւս կը յուզուի ու կը տարուբերի մտքի ու սրտի լեռնացած կոհակներէն, որոնք անդադար կը բարձրանան, ապա՝ կ'իյնայ, կը փշրուի ու կրկին կ'ուռի... եւ այսպէս անվերջ։

Այսպիսի մեծ երեւակայութիւն ունե – ցող բանաստեղծին, բնականաբար, բա – ւականութիւն պիտի չտար մեր լեզուն, որ, մինչեւ Նարեկացին, զարգացած էր միայն պատմութեան, ներբողի ու մեկնա – բանութեան համար եւ վերացական էր։ Այս պատճառով ան կը ստեղծէ նոր, ինք – նատիպ լեզու, հարուստ, նորահնար դարձուածքներով եւ բառերու նուրբ ու բազմիմաստ կիրարութեամբ։ Ան, յա – ճախ, վերացական ու ճարտասանական լե – զուն կը դարձնէ թանձրացած, դունատոր ու նկարչագեղ, քանի որ ան ամէն ինչ կը մտածէ ու կը զգայ պատկերներով։ Անոր մօտ նկատելի է հոմանիշ բառերու եւ ար – տայայտութիւններու կուտակութիւն, եր – կար պարբերութիւններու՝ մանաւանդ սէր, անկանոն ու բարդ նորաձեւ ու ար – տասովոր բացատրութիւններու հակում, որ կը տանի դէպի մթութիւն եւ երկա – րաբանութիւն։ Այսպիսի բացառիկ ոճը, ինչպէս ըսինք, մեր լեզուի մէջ դոյու – թիւն չունէր մինչեւ Նարեկացին։ Ոմանք, գան, մեր լեզուի մէջ կը համարին իր – րեւ հետեւանք արաբական ազդեցութեան։ Թէ արաբական լեզուն մեր ներբողներու այս ոճի վրայ ազդեցութիւն ունեցած է, թէ ոչ, այդ խնդիրը տակաւին պարզուած չէ։ Հաւանական է, սակայն, որ արաբա – կան բանաստեղծութենէն հայերէնին ան – ցած է յանդը, որու գործածութիւնը չկայ մեր հոգեւոր երգերու մէջ։

Ժ. դարուն, արդէն, յանդի գործածու – թիւնը եղած է մեր աշխարհիկ բանաս – տեղծութեան մէջ, եւ այս հասկնալի է. արաբական բանաստեղծութիւնը աւելի շուտ՝ մեր աշխարհիկ երգերու վրայ պի – տի ազդէր, քան՝ եկեղեցական երգերու։ Բազմաթիւ յանգեր՝ Նարեկացին կը գոր – ծածէ «Ողբերգութեան» գանազան մա – սերուն մէջ։ կը հանդիպինք, յաճախ, նաեւ տողամէջի յանգերու, ինչպէս՝ «Դու լոյս ես եւ յոյս, եւ ես խաւար եւ յի – մար...»։

«Ողբերգութեան» մէջ, ան կ'աչխա – տի, նաեւ, տպաւորութիւն յառաջ բերել բաղաձայններու նմանութեամբ եւ կրկ – նութեամբ, որ, հաւանաբար, ասորերէնէ անցած պիտի ըլլայ հայերէնին, աւելի վաղ քան Ժ. դարը։

«Ողբերգութեան» մէջ կիրարկուած է առհասարակ խառն ոտանաւորը։ Անի – կա, առհասարակ, ազատ անդամներով յօրինուածք մըն է, որ բաւական կը մօ – տենայ ներքին բովանդակութեան։ Մի – բաններ, աղօթելու ատեն, իրենց խուցե – րուն մէջ, այդ ոտանաւորի իւրաքանչիւր առաջին հատուածին հետ գլուխները կը խոնարհէին դանդաղօրէն եւ ապա իւրա – քանչիւր երկրորդ հատուածի հետ՝ կը բարձրացնէին։ Ասով ալ, կարծես, կ'ո – րոշուէր այդ երգի չափը։

Ոմանց կը մոլորեցնէ այն միտքը, որ Նարեկացիի «Ողբերգութեան» մէջ մեր աւանդական տաղաչափական ձեւերէն որ – եւէ մէկը չէ կիրարկուած, այս պատ – ճառով ալ՝ այդպիսիները չեն ընդունիր «Ողբերգութեան» չափածոյ ըլլալը։ Սակայն «Ողբերգութեան» մէջ մեր աւ – անդական տաղաչափութեան մէկ ձեւը չէ որ կիրարկուած է, այլ՝ զանազան ձե – ւեր։ Ինքը, հեղինակը, իր այդ երկը ոչ միայն «բանաստեղծութիւն» է ան – ուանած, այլ եւ՝ երգ, նուագ։ Հարկա – ւոր է նախ՝ անոր արձակը տաղաբեկ, ա – պա՝ որոշել թէ ո՞ր բառի վրայ են դըր – ուած խօսքի շեշտերը, եւ յետոյ կարդալ, որպէսզի զգացուի բանաստեղծական կըշ – ռոյթը (ռիթմը)։

Վերջացնելով, անդամ մը եւս կրկնենք, որ «Մատեան ողբերգութեան»ը իր բուռն զգացումներով, անսանձ երեւակայութեամբ եւ հաւատքի անկեղծ արտայայտու – թեամբ՝ ոչ միայն բանաստեղծական հրա – շալիք մըն է ներկայացած մեր ժողո – վուրդի աչքին, այլ նաեւ, սրբութիւն մը՝ հրաշագործ զօրութեամբ։ Դարեր շարու – նակ, մեր ժողովուրդը հաւատացած է անոր բուժիչ զօրութեան, ոչ միայն հո – գեւոր, այլ եւ մարմնաւոր ցաւերու։

Ժ.— ՆԱՐԵԿԱՑԻԻ ՏԱՂԵՐԸ

«Տաղ» կը կոչուին ոչ միայն կրօնա – կան այլ եւ աշխարհիկ բովանդակու – թեամբ երգերը։ օրինակ՝ մենք ունինք «Տաղ սիրոյ եւ ուրախութեան» գեղեցիկ քերթուածը։

Կրօնական տաղերը կը տարբերուին, սակայն, միւս հոգեւոր երգերէն կամ շարականներէն անով, որ անոնք յօրին – ուած չեն իբրեւ կցորդ Ս. Պիբքի երգե – րու։ Տաղերը՝ սուրբերու ոտներուն վերա – բերեալ յատուկ երգեր են։ Անշուշտ ե – ղած են ոտնախմբութիւններու համար երգուած ուրիշ երգեր, որոնք մտած են կանոնի երգերու չարքի մէջ եւ դարձած են շարական, ինչպէս օրինակ՝ Հռիփսիմ – եանց նուիրուած «Անճինք նուիրեալք» մեծ քերթուածը, բայց, ընդհանրապէս, տաղերը անկախ մնացած են հոգեւոր եր – գերու հատատուն կարգէն. այսինքն՝ տաղերու երգեցողութիւնը, ժամասացու – թեան ատեն, ազատ եղած է, անոնք կըր – նային երգուիլ կամ ոչ։

Նարեկացիի տաղերը նոյնպէս ար – դիւնք են նոյն հոգեկան իրականութեան, ինչ որ «Ողբերգութիւն»ը, բայց վեր – ջինիս մէջ՝ բանաստեղծը մտայղ է եւ ցա – ւագին տաղերու մէջ, ընդհակառակն, ան մեծ մասամբ կ'երեւայ թեթեւ ու զուարթ ոգիով։ Աւելիա, նախ եւ առաջ, կը բլթի այդ երկու տեսակի բանաստեղ – ծութիւններու նիւթի եւ նպատակի տար – բերութենէն։ Վանական կեանքի միակ ուրախ ժամանակը եղած է Տէրունական ոտներու պայծառ պաշտամունքը, երբ կարճ ժամանակով դոնէ, կը թօթլաթը – ուէր՝ թողուլ ողբը եւ ուրախանալ Քրիս – տոսի ծննդեան, յարութեան, համբարձ – ման, պայծառակերպութեան ոտնի օրերը։

Այսպիսի ուրախ ոտնակատարութեան ժամանակ ըսուելու համար՝ յօրինուած տաղերն ալ պէտք է առանձին չուք եւ զուարթութիւն տային հանդիսին։ Եւ Նա – րեկացին իր տաղերով այս կարգի չարա – կաններու տեսակն է զարդարած։

Նարեկացիի մի քանի տաղերուն մէջ՝ առաջին անգամ կը դանենք մեր ղրակա – նութեան բանաստեղծական տեսակ մը, որու մէջ հեղինակը սիրոյ եւ քնութեան, գարնան եւ կանացի գեղեցկութեան երգը կ'երգէ, միայն թէ՝ այդ սէրն իր մէջ նիւթական (ֆիզիքական) ոչինչ ունի։ Անիկա երկնային սէրն է՝ ուղղուած Աստ – ուածածնին։

Նարեկացին իր տաղերուն մէջ ոչ մի – այն տաղաչափութեամբ, այլ եւ իր ար – տայայտութեան ձեւերով՝ կ'ազդուի աչ – խարհիկ ուրախութեան ու սիրոյ տաղե – րէն, որոնք այդ ժամանակ չատ զարգա –

ԼԻՒԱՆԱՆ 78

ՇՐՋԱՆԸ ԵՒ ՀԱՅԵՐԸ

Արաբական աշխարհի պալարուտ վէրքն է Լիբանան, ըլլալով նաեւ Միջին Արեւ – ելքի տագնապը յարատեւեցնող կռուա – դաշտը։ Ոչ մէկ արաբական երկրի չահը կը պահանջէ — փաստերը այդ ցոյց կուտան — որ Լիբանանը խաղաղի, պե – տութիւնը ամբողջականօրէն վերակազ – մուի, բանակը զօրաւորապէս վերականգ – նի եւ Արդարադատութիւնը վերագտնէ իր Պալատը՝ իր խորհրդանիշ կշիռով։ Որեւէ կարգի, ձեւի եւ չափսի անկշիռ երկիր մըն է այսօր Լիբանան։

Արաբական զվխաւոր երկիրները զիրար կ'ատեն այնքան՝ որքան անոնք կ'ատեն Իսրայէլը։ Իւրաքանչիւրը ունի իր ներ – քին՝ իշխանութեան աղերսակից հարցեր եւ տագնապներ եւ արտաքին՝ իրարու դէմ չահու, իշխանութեան տարածման սուր մրցակցութիւններ։ Իւրաքանչիւր ի – րաւակարգ նախ լծուած է ի պաշտպա – նութիւն իր խարխխներուն ամրացման, որոնցմէ ոմանց ճարճատուն ձայները կը լսուին մերթ ընդ մերթ։

Արաբական աշխարհէն դուրս, միջազ – գային մրցակցական չահերը կը պահան – ջեն Լիբանանի ներկայ պզտոր դերութեան չարունակութիւնը։ Մեծ Պետութիւններու վարչապետարաններուն եւ սպայակոյտե – րուն մէջ կը գծուին Միջին Արեւելքի նոր քարտէսներ, բազմաթիւ տարբերակնե – րով, օրուան խաղաքարթերուն համա – ձայն։ Այս կը պահանջէ Իսրայէլի չահը, զվխաւոր խոչընդոտը՝ Միջին Արեւելքի տագնապին խաղաղեցման։ Այս կը պա – հանջէ նաեւ, զուգահեռաբար, Միացեալ Նահանգներու չահը, ի խնդիր իրեն կողմ – նակից կամ հնթակայ Պետութիւններու ամբողջացումին։ Սաուտական Արաբիա, Եգիպտոս, Սուտան եւ, ծածկաբար, Ցոր – դանան եւ Քուէյթ արդէն մարս կը կազ – մեն խումբին։

Կան Լիբիան եւ Իրաքը, սակայն անոնք բոլորովին երկրորդական հարցեր են Սուրիոյ կարեւորութեան դիմաց։ Այն – պէս կը թուի թէ հանգոյցին գանային Սուրիոյ ձեռքը կը պտնուի, Եգիպտոսի անձնատուութենէն ետք։ Գուշակ մը ըլ – լալը անհրաժեշտ չէ հետեւութիւններ կա – տարելու համար։ Ամէն մէջոց, ճնշում, համոզում, բռնութիւն — եթէ կարելի է — ի գործ պիտի դրուի ի խնդիր Սուրիոյ սիրաշահման — Եգիպտոսի հանգոյն, հա – կառակ պարագային՝ անոր իշխանութեան սասանման կամ տապալեցման։ Ու գար – ձեալ Լիբանանն է, խոչոլ գետինը, այս զոյգ ծրագիրներէն մէկուն իրագործման, որպէս զվխաւոր մեկնակէտ։ Լիբանանը Սուրիոյ համար տասնամեակներէ ի վեր երազուած սիրուհին է որ, դէպքերու բե – րումով, յանձնուեցաւ իրեն, կամայ թէ ակամայ, որպէս ստոյգ մահէ ազատու – թեան գերագոյն մուրհակ։

Այժմ ամէն չանք ի գործ կը դրուի — Իսրայէլի եւ իր բարեկամներուն կողմէ, նոյնիսկ՝ Եգիպտոսի — որ այդ ցանկալի սիրուհին վերածուի ծանր, անկրելի եւ ապառիչ ծանրութեան մը՝ Սուրիոյ ու – սերուն վրայ գետեղուած։ Այս իրակա – նութեան դիմաց Սուրիա զոյդ ձգտում – ներու մէջեւ կը գտնուի կեղրոնաձիգ եւ կեղրոնախոյս։ Լիբանան ամէն ինչ է իր – րեն համար, — կը ծառայէ իր հակա – կշիռին տակ պահելու երկիրը, բնակ – չութիւնը, Պաղեստինցիներու ամեհի ու – ժը։ Սակայն նոյն ատեն ան կրնայ վե – րածուիլ չարժուն աւազի։ Երկրին հոգ կարծուածին չափ հաստատուն չէ։ Ան անհատատ վիճակէն ան կ'օգտուի այժ – իր միւնուորական ներկայութիւնը երկա – րաձգելու։ Անիկա կրնայ վերածուիլ նաեւ իրեն դէմ զարմնուող թաքուն ծրագիրնե – րու բեղնաւոր դաշտի։

Նման վտանգէ մը հեռու կը գտնուի Սուրիա ցայնժամ Եգիպտոս չէ ստորագրած խաղաղութեան անջատ դաշինք մը Իսրայէլի հետ։ Ինդիրները պիտի կնճռո – տին ու բարդանան այն օրէն սկսեալ երբ Սուրիա յստակօրէն մեկուսանայ եւ զօ – նայ առաջնորդը հակիսրայէլեան պա – քարին իր թիկունքը տալով Խորհրդային Միութեան որ փութայ իր միւնուորական պաշտպանութեան հովանիին ներքեւ առ – նել զայն։

Որպէսզի պատկերը լրիւ ամբողջանայ, յայտնենք նաեւ թէ որ ամէն մարդ գիտէ եւ իրարու կը փսփսայ։— Ամէն չարաբաղդ պատերազմական ծանր եւ կատարեալ զործուած զէնքերու նաւ մը կը խարսխի Լիբանանի հարաւը գտնուող Սուր նաւա – հանգիստը, պաղեստինեան գինամթերքը ճոխացնելու, իսկ ուրիշ նաւ մը իր խո – րխոխը կը նետէ Լիբանանի քրիստոնեայ շրջանի փոքր նաւահանգիստներէն մէկը պարպելու համար իր ռազմամթերքը։ Ա – րդեօք՝ Սուրիոյ գիտակցութեամբ...։

Ու մերթ ընդ մերթ Լիբանանի հարա – ւէն կը լսուին թնդանօթի ձայներ քրիս – տոնեայ աշակողմեան ուժերու եւ Պա – ղեստինցիներու միջեւ օրհնութեամբը եւ մասնակցութեամբը Իսրայէլի։

Հին ժամանակներուն, երբ միջ – ցամքային հրթիռներ գոյութիւն չունէին, ա – մէն պատերազմիկ կողմ, կը սպառնայ ձիւնհալին։ Գարնան կը լսուէր ղէնքերու շաչիւնը։

Միջին Արեւելքը դեռ ձեւով մը, կ'ապ – րի այդ հին շրջանները։ Գարունը կը մո – տենայ։

Որո՞նց համար կը զօրանչեն զանգակ – ները...։

×

Լիբանան ապասելով իր վերամիաւոր – ման, եւ վերջնական ապաքինման, գոր – նականապէս երկու մասի բաժնուած է։ Ցաւակ է որ երկրին մէկ մասը բացար – ձակ հակակշռին տակ կը գտնուի ազա – կողմեան քրիստոնեայ կուսակցութիւննե – րուն, գլխաւորաբար Փալանգսւոր եւ Ազգային Ազատական կուսակցութիւննե – րուն։ Այս վերջինին նախագահն է Հան – րապետութեան նախկին նախագահ Քա – միլ Շամուն։ Առաջինը՝ թիւով աւելի մեծ եւ աւելի լաւ կազմակերպուած, կր – րորդը՝ աւելի արկածախնդիր՝ ըստ իր նախագահին աւանդական քաղաքականու – թեան։ Երկուքն ալ մոլեռանդ՝ նոր ազ – գութիւն մը, «անկախութիւն» մը վերա – գտնելու ձգտող մեթօդեայ «խաչակիր» – ներու մոլեգնութեամբ որ ցեղակրօնական բնոյթը կ'առնէ երբեմն։ Անոնք կը պատ – կանին մարոնի համայնքին։

Ատոնք է որ հաւատաքննական առաքե – լութիւն մը տուած են իրենք իրենց ու – րիշներու — բոլոր ուրիշ Լիբանանցինե – րու — Լիբանանցիութեան մասին։ Կար – ծած կը պիտեն բոլոր անոնք որոնց կարծիքը՝ Լիբանանի ներկայի թէ ապա – գայի խնդիրներով կը տարբերի իրենց – մէ, կը պատորոշուի եւ երբեմն ալ՝ խո – տոր կը համեմատի։ Անհանդուրժող դար – ձած են, գերզգայուն եւ պատրաս – քիրա «մէջօգտաւոմ»ներու բոլոր անոնց դէմ որոնց գործակցութիւնը, մանաւանդ թէ ամբողջական, չեն ապահոված Լիբա – նանի «ազատագրման» իրենց առաքելու – թեան մէջ։

Լիբանահայ հոծ գաղութին ջախջախիչ զանգուածը կը բնակի քրիստոնեայ շըր – ջանին մէջ։ Պուրճ – Համուտի թէ նոր – Հաճընի, Խալիլ – Պատաուիի հայկական

ԽՈՍՔ, ՀՈՒՇԵՐ, ԿՈՂՈՏՎԱԾՔ ԼԵՌՆԵՐԻ

ՆՈՒՆԱՐ ՊԱՆՈՍ

ՍԱՄԱՆ ՓՈՒՐ ՈՒՂՑՎԱ...

2.

Ինձ համար միշտ էլ դժվար է եղել սկսել պատմել հայրիկիս մասին։ Գուցե այն պատճառով, որ նրա մասին ամեն ինչ ասված է թվում։ Ասված է նրա ծնվելու օրվանից, նրա մանկության, պատանեկության, երիտասարդության, հասուն տարիների, ծերության մասին։ Ասված է նրա ծնողների, քրոջ, եղբայրների, կնոջ, զավակների, թոռների, հարազատների, ընկերների, գործընկերների, ծանոթների մասին։ Ասված է նրա ծննդավայրի, ուսման, աշխատանքի, ընտանեկան կյանքի, ճանապարհորդությունների, հանդիպումների, ընթերցանության, հոբբիների, հիվանդությունների, մահվան մասին։ Ասված է նրա ամեն մի քայլի, ամեն մի շունչի, ամեն մի զարկերակի, ամեն մի բջջի մասին։ Ասված է նրա ամեն մի ժպիտի, ամեն մի հայացքի, ամեն մի հոգեվիճակի, ամեն մի տրամադրության մասին։ Ասված է նրա ամեն մի ուրախության, ամեն մի տխրության, ամեն մի հաջողության, ամեն մի անհաջողության, ամեն մի հաղթության, ամեն մի պարտության մասին։ Ասված է նրա ամեն մի ծիծաղի, ամեն մի արցունքի, ամեն մի ցավի, ամեն մի տառապանքի մասին։ Ասված է նրա ամեն մի ստեղծագործության, ամեն մի գրքի, ամեն մի հոդվածի, ամեն մի նամակի, ամեն մի հեռագրի, ամեն մի հեռախոսազրույցի, ամեն մի հարցազրույցի, ամեն մի ելույթի, ամեն մի զեկուցման, ամեն մի դասախոսության, ամեն մի հրապարակախոսության, ամեն մի գրական քննադատության, ամեն մի գրական ուսումնասիրության, ամեն մի գրական դասընթացի, ամեն մի գրական դասագրքի, ամեն մի գրական ձեռնարկի, ամեն մի գրական ծրագրի, ամեն մի գրական ծրագրային հոդվածի, ամեն մի գրական ծրագրային ելույթի, ամեն մի գրական ծրագրային զեկուցման, ամեն մի գրական ծրագրային դասախոսության, ամեն մի գրական ծրագրային հրապարակախոսության, ամեն մի գրական ծրագրային գրական քննադատության, ամեն մի գրական ծրագրային գրական ուսումնասիրության, ամեն մի գրական ծրագրային գրական դասընթացի, ամեն մի գրական ծրագրային գրական դասագրքի, ամեն մի գրական ծրագրային գրական ձեռնարկի, ամեն մի գրական ծրագրային գրական ծրագրի, ամեն մի գրական ծրագրային գրական ծրագրային հոդվածի, ամեն մի գրական ծրագրային գրական ծրագրային ելույթի, ամեն մի գրական ծրագրային գրական ծրագրային զեկուցման, ամեն մի գրական ծրագրային գրական ծրագրային դասախոսության, ամեն մի գրական ծրագրային գրական ծրագրային հրապարակախոսության, ամեն մի գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական քննադատության, ամեն մի գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ուսումնասիրության, ամեն մի գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական դասընթացի, ամեն մի գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական դասագրքի, ամեն մի գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ձեռնարկի, ամեն մի գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրի, ամեն մի գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային հոդվածի, ամեն մի գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային ելույթի, ամեն մի գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային զեկուցման, ամեն մի գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային դասախոսության, ամեն մի գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային հրապարակախոսության, ամեն մի գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական քննադատության, ամեն մի գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ուսումնասիրության, ամեն մի գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական դասընթացի, ամեն մի գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական դասագրքի, ամեն մի գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ձեռնարկի, ամեն մի գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրի, ամեն մի գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային հոդվածի, ամեն մի գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային ելույթի, ամեն մի գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային զեկուցման, ամեն մի գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային դասախոսության, ամեն մի գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային հրապարակախոսության, ամեն մի գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական քննադատության, ամեն մի գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ուսումնասիրության, ամեն մի գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական դասընթացի, ամեն մի գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական դասագրքի, ամեն մի գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ձեռնարկի, ամեն մի գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրի, ամեն մի գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային հոդվածի, ամեն մի գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային ելույթի, ամեն մի գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային զեկուցման, ամեն մի գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային դասախոսության, ամեն մի գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային հրապարակախոսության, ամեն մի գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական քննադատության, ամեն մի գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ուսումնասիրության, ամեն մի գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական դասընթացի, ամեն մի գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական դասագրքի, ամեն մի գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ձեռնարկի, ամեն մի գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրի, ամեն մի գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային հոդվածի, ամեն մի գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային ելույթի, ամեն մի գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային զեկուցման, ամեն մի գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային դասախոսության, ամեն մի գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային հրապարակախոսության, ամեն մի գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական քննադատության, ամեն մի գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ուսումնասիրության, ամեն մի գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական դասընթացի, ամեն մի գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական դասագրքի, ամեն մի գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ձեռնարկի, ամեն մի գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրի, ամեն մի գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային հոդվածի, ամեն մի գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային ելույթի, ամեն մի գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային զեկուցման, ամեն մի գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային դասախոսության, ամեն մի գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային հրապարակախոսության, ամեն մի գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական քննադատության, ամեն մի գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ուսումնասիրության, ամեն մի գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական դասընթացի, ամեն մի գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական դասագրքի, ամեն մի գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ձեռնարկի, ամեն մի գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրի, ամեն մի գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային հոդվածի, ամեն մի գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային ելույթի, ամեն մի գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային զեկուցման, ամեն մի գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային դասախոսության, ամեն մի գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային հրապարակախոսության, ամեն մի գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական քննադատության, ամեն մի գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ուսումնասիրության, ամեն մի գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական դասընթացի, ամեն մի գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական դասագրքի, ամեն մի գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ձեռնարկի, ամեն մի գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրի, ամեն մի գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային հոդվածի, ամեն մի գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային ելույթի, ամեն մի գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային զեկուցման, ամեն մի գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական դասախոսության, ամեն մի գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական հրապարակախոսության, ամեն մի գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական քննադատության, ամեն մի գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ուսումնասիրության, ամեն մի գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական դասընթացի, ամեն մի գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական դասագրքի, ամեն մի գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ձեռնարկի, ամեն մի գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրի, ամեն մի գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական հոդվածի, ամեն մի գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ելույթի, ամեն մի գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական ծրագրային գրական

ԼԻՈՆ.— Տէր եւ Տիկին Յովհ. Գրիգորեան եւ զաւակները (Մարսէյլ), Տէր եւ Տիկին Միսաք Միրզէ, Տէր եւ Տիկին Պետրոս Պետրոսեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Ժորժ Գրիգորեան եւ զաւակները (Մարսէյլ), Տէր եւ Տիկին Անտրէ Դաւիթեան եւ զաւակները (Մարսէյլ), Տէր եւ Տիկին Անտօ Յակոբեան եւ զաւակները, Պ. Արա Ղազարեան (Փարիզ), եւ բոլոր պարագաները խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր, մեծ-մօր, մօրաքրոջ եւ ազգականին՝

ԱՑՐԻ ՏԻԿԻՆ ՄԱՐԻ ՄՈՎՍԷՍԵԱՆԻ
(ծնեալ Գասպարեան)

մահը որ պատահեցաւ Փետր. 6ին Ալպինիի հիւանդանոցը:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Ուրբաթ, Փետր. 10, ժամը 15ին, Լիոնի Ս. Յակոբ եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի կիյօթիէռի գերեզմանատունը:

Մասնաւոր մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

ՅԱՒԱՋ. — Մեր ցաւակցութիւնները Տէր եւ Տիկին Միսաք Միրզէի եւ զաւակներուն եւ Տէր եւ Տիկին Պետրոս Պետրոսեանի:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՓՍԱԿԻ

Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ վարչութիւնը, ողբացեալ Մովսէս Տէմիրճեանի մահուան առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի չնորհակալութեամբ ստացած է.— Փանոսեան եւ Տավուլեան ընտանիք 300, Տէր եւ Տիկ. Աւետուր Փիլեան 100, Ֆիլիփ Յովհաննէսեան 50 Ֆր.:

Նոյնպէս ողբացեալ Պատրիկ Պետեանի մահուան քառասունքին առթիւ ստացած է չնորհակալութեամբ.— Այրի Տիկ. Սիրանոյշ Պետեան, Տէր եւ Տիկ. Լեւոն Պետեան 100ական, Յարութիւն Համբարեան 50 Ֆր.:

ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉ

Գաբրիէլեան ընտանիք (Վիլֆրանշ) կը նուիրեն 100 Ֆր. ի նպաստ Հայ Կարմիր Խաչի օգափոխութեան կայանին իրենց սիրելիներուն յիշատակին:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այրի Տիկին Սուրէն Ճերմակեան եւ զաւակները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի, այս կիրակի, Փետր. 12, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին իրենց ամուսնոյն եւ հօր՝

ՍՈՒՐԷՆ ՃԵՐՄԱԿԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

ՓԱՐԻԶ
Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ

Այս կիրակի, Փետր. 12, ժամը 10ին, պատարագ կը մատուցուի Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ մէջ:
Ի ժամ պատարագի,

ՎԱԶԳԷՆ Ա.
ԾԱՑՐԱԳՈՑՆ ՊԱՏՐԻԱՐՔ
ԵՒ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ԱՄԵՆԱՑՆ ՀԱՑՈՑ

կուտայ իր հայրապետական պատգամը:

Կը հրաւիրենք մեր ժողովուրդը մասնակցելու պատարագին եւ ընդունելու Ամենայն Հայոց Հայրապետին օրհնութիւնները:

ՀՍԿՈՒՄ

Մեծ Պահքի ամէն Շորեքշաբթի երեկոներուն, այսինքն՝ Փետր. 8ին, Փետր. 15ին, Փետր. 22ին, Մարտ 1ին, Մարտ 8ին, Մարտ 15ին, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ մէջ երեկոյեան ժամը 6ին կը կատարուին ՀՍԿՈՒՄԻ խաղաղական եւ հանգստեան ժամերգութիւնները:

ՏԵԱՌՐՆԴԱՌԱՋ

Այս երկուշաբթի, Փետր. 13, կէսօրէ ետք ժամը 5ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ մէջ կը կատարուի Տեառընդառաջի հանդիսաւոր նախատօնակ, անդաստան եւ մոմամատուցութիւն:

Երեքշաբթի, Փետր. 14, Տեառընդառաջի տօնն է, տօն քառասնօրեայ գալստեանն Քրիստոսի ի տաճարն:

Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ մէջ ժամը 10ին պատարագ կը մատուցուի:

- ՃԱՇ -

Ի պատիւ

ՎԱԶԳԷՆ Ա.- Ի

ԾԱՑՐԱԳՈՑՆ ՊԱՏՐԻԱՐՔ ԵՒ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ԱՄԵՆԱՑՆ ՀԱՑՈՑ

Ուրբաթ, Փետրուար 17, երեկոյեան ժամը ճիշդ 20·30ին, Էնթերքոնթինանթալ պանդոկի էմփերիալ սրահին մէջ:

Ճաշագին 150 ֆրանք

Փութով ապահովել տեղերը, Փարիզի Մայր եկեղեցւոյ դիւանէն, 15 Ռիւ Ժան Կուժոն, Փարիզ 8րդ: Հեռաձայն 359·67·03

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Իսիի Մշակոյթի Տան յանձնախումբը ժողովի կը հրաւիրէ Իսիի կապոյտ Խաչը, Հ. Ը. Դ. Զաւարեան կոմիտէն, Նոր Սերունդը, Փետրուար 9, Հինգշաբթի ժամը 20·30ին, Իսիի Մշակոյթի Տան մէջ: Շատ կարեւոր օրակարգ: Կը խնդրուի ժամադրութիւնը յարգել:

ՖՈՒԹՊՈԼ

Այս կիրակի, Իսիի Հայ Մարզականը հանդիպում ունի Վանվի հետ, Վանվի Սթատ Փառք Միւնիսիփալ տէ Սփոռ, Ռիւ Տոֆֆ. Արնօ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՐԻ ՆՈՒՊԱՐ ՈՒՍԱՆՈՂԱԿԱՆ ՏՈՒՆ

57, Պուլվար Ժուրտան

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

կը դասախօսէ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՔԻԻՐՔՃԵԱՆ

Նիւթ՝ Համարկումը (Հնթեկրասիոն) ժամանակակից հայ իրականութեան մէջ

կիրակի, Փետր. 12, ժամը 20·30ին

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ է

ՇԱՎԻԼ
Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Յաջորդ պատարագը՝ կիրակի, Փետրուար 19ին:

ԿԱՄՔԷ ԱՆԿԱԽ ՊԱՏՃԱՌՆԵՐՈՎ
ՅԵՏԱՋԳՈՒԵԼԷ ԵՏՔ

UNIQUE CONCERT A PARIS

QUATUOR KOMITAS

(Ensemble d'Etat de la R.S.S. d'Arménie)

Composé de : Yervant TATEOSSIAN (1er violon), Hagop MEKINIAN (2e violon), Hagop BABIAN (Alto), Félix SIMONIAN (Violoncelle)

Samedi 11 Février
à 20 h. 45
organisé par
L'UNION CULTURELLE FRANÇAISE DES ARMENIENS DE FRANCE
avec la participation de
la J A F, la Chorale Sipan-Komitas, la Chorale Yanbékian,
la Chorale Bartévian
en L'EGLISE N.D.-DES-BLANCS - MANTEAUX
12, rue des Blancs Manteaux - 75004 PARIS
(Métro : Hôtel-de-Ville ou Rambuteau)

Billets : 50 F. - 30 F. - 15 F. (Collectivités, Etudiants, J.M.F.)

En vente :
— Centre Culturel U.C.F.A.F. · JAF, 6 Cité du Wauxhall, 75010 Paris
Tél. : 208-76-49 ou 208-31-22
— Librairie Palouyan, 9, rue de Trévise 75009 Paris, Tél. : 523-24-97
— F. N. A. C., 6, boulevard Sétastopol — 75004 Paris
— F. N. A. C., 136 rue de Rennes — 75006 Paris
— F. N. A. C., 26 Avenue Wagram — 75008 Paris
— Durand, 4 Place de la Madeleine — 75008 Paris — Tél. : 260-21-76

LES BILLETS CONSERVES POUR CE CONCERT
(qui devait avoir lieu le 10 Décembre)
RESTENT VALABLES

ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Ի նպաստ Ն. Փալանեեան ճեմարանի իր սաներուն եւ Փարիզի հայերէնի միօրեայ դասընթացքներուն

Նախաձեռնութեամբ
ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՊՈՑ ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՄՆԱՃԻՒՂԻՆ

GRAND ★ BAL ★ ANNUEL

organisée par la section de Paris de la Croix Bleue des Arméniens de France au profit de ses œuvres

Samedi 11 Février 1978 de 20 h. 30 à l'aube
dans les Salons de l'Hotel George V
31, avenue George V Paris 8e

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին.—
ՄԵԼՔՈՆ - ՍԵԻԱՆ նուագախումբը երգիչ՝ ՆՈՐԱՑՐ

Մուտք 35 ֆր. ուսանող՝ 25

Սեղանները ապահովել հեռաձայնելով՝
Պահաբեան 734·70·19 Գարոյեան 533·06·31 Հրաչեան 878·67·38

VIENT DE PARAITRE

L'ALPHABET ARMENIEN

illustré par Séta PAPAZIAN

Paru aux Editions la Noria

38 LETTRES ORNEES DE MOTIFS ARMENIENS

à colorier par les enfants

38 proverbes arméniens traduits en francais, anglais, espagnol...

Vous pouvez vous le procurer :
dans les
— librairies enfantines
— librairies arméniennes
— FNAC Montparnasse
— FNAC Lyon et Marseille

Prix de vente : 25 Frs.

REPRESENTATION THEATRALE

Samedi 11 Février 1978 à 20 h. 30
Salle des Fêtes de la
Mairie d'Issy - les - Moulineaux av. Victor - Cresson
Métro Mairie d'Issy

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՄԲ
ԻՍԻԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ
ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ «ԱԲԵԼԵԱՆ» ԹԱՏԵՐԱԽՈՒՄԲԸ
ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՆԷ

Թիւ 5 ԽԵԼԱԳԱՐԸ

ՀԵՂԻՆԱԿ՝ Յ. ԱՄԻՐԵՆՑ

Ղեկ. ԺՈՐԺ ՊԱՏՕԼԵԱՆԻ

Տոմսերուն համար դիմել.—
ETS. MICHEL — 253, Rue P.-V. Couturier, Alfortville — Tél. 899-09-66
KOUYOUMDJIAN — Station SHELL — 18, Quai J. B. Clément, Tél. 375-28-37
CAFE PHILIPPE — Place Carnot, Alfortville
SEVAN, 4 Rue Lazare-Carnot, 92140 Clamart — Tél. 642-16-07
PALOUYAN, 9 Rue de Trévise, Paris (9e) — Tél. 523-24-97
SAMUELIAN, 51 Rue Monsieur-le-Prince, 75006 Paris — Tél. 326-88-65
եւ Մշ. Տան անդամներու մօտ:

Imprimé sur les presses du Journal «Haratch» 83, rue d'Hauteville 75010 Paris
Commission paritaire : N° 55935

ՈՒՐԲԱԹ
ՓԵՏՐՈՒԱՐ
10
VENDREDI
10 FÉVRIER
1978

LE NUMERO 1.30 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 571027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար· 200 Ֆ· Վեցամսեայ 110 Ֆ·
Արտասահման Տար· 230 Ֆ· Հատը 1 Ֆ· 30

53ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 14·052 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 53e ANNÉE — N° 14.052

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՊԷՅՐՈՒԹ

ՅԻՍՈՒՆ ՄԵՌԵԱԼ ԵՐԵՍՈՒՆ ՎԻՐԱՒՈՐ

—o—

ԲՈՒՌՆ ԿՌԻԻՆԵՐ
ՍՈՒՐԻԱՑԻՆԵՐՈՒ և ԼԻԲԱՆԱՆՑԻՆԵՐՈՒ ՄԻՋԵՒ

—o—

Ինչպէս կը գրէինք երէկ, ծանր բախումներ վերսկսած են Պէյրութ (արեւելեան գօտի՝ քրիստոնեայ) եւ այս անգամ « հակառակորդներու » տեսակը բոլորովին նոր է քանի կը կռուին «գրաւող» եւ «գրաւեալ», այսինքն արաբ (սուրիացի) խաղաղապահ ուժերը եւ լիբանանեան նոր բանակի ուժերը : Ինչպէս միշտ չատ յստակ չէ թէ ո՞վ սկսած է կամ ի՞նչ է բուն դրդապատճառը : Ամէն պարագայի մէջ, այս ամբողջը կը վերաբերի միայն քրիստոնեայ գօտիին եւ ամէն ինչ քնականն ու հանդարտ է արեւմտեան (մահմեդական) գօտիին մէջ :

Երեքշաբթի սկսած բախումները սաստկացած են Չորեքշաբթի եւ կը խօսուէր 50 մեռեալի եւ 30 վիրաւորի մասին : Ըստ մամուլի իրաքեան գործակալութեան, երեքշաբթի օր իսկ 40 սուրիացի զինուոր սպաննուած էին : Թատերաբեմը Ցայտ – տիէի զօրանոցներու շուրջն է, Պէյրութ-Դամասկոս միջազգային ճամբուն վրայ : Վերջին լուրերու համաձայն Ցայտտիէի զօրանոցը գրեթէ ամբողջովին քանդուած է (ասոր դիմաց է որ Սուրիացիք պատնէշ կը բարձրացնէին ինչ որ պատճառ կը նկատուէր առաջին բախումներուն) : Պաշտօնական աղբիւրներու համաձայն, բազմաթիւ հրադադարներ ալ ինկած են Պաապտայի նախագահական պալատին շուրջը եւ արդէն ճամբաներն ալ ապահով չըլլալով Նախարարապետը եւ Արտաքին Նախարարը չէին կրցած Նախագահ Սարգիսի մօտ երթալ : Միւս կողմէ Շամունի Ազգային Ազատական կուսակցութեան քաղաքազօրքերն ալ հրապարակ ելած են, « լաւ » զինուած եւ համազգեստով մինչ Քաթայէքն ալ զօրակոչ հռչակած է : Չորեքշաբթի լուսաբերը դեռ ուշ հաստատուեցաւ եւ մինչ այդ արդէն խուճապը իր դերը խաղացած էր, խանութները կրկին փակ էին եւ ամէն ոք տունը քաշուած :

Հասկնալու կամ դնահելու համար թէ ո՞վ է այս նոր կացութեան բուն պատասխանատուն, պէտք է գտնել թէ «ո՞ր կը նպաստէ ոճիրը» : Բայց հոս ալ հաւանաբար նպաստաւորուողները զանազան են և բազմաթիւ և ըստ կողմերու կրնայ ճշդել : Այսպէս ոմանք կը խորհին թէ Իրաք (որ սուրիական երեսուն հազարնոց ուժերուն մեկնումը կ'ուզէ) մատ ունի, կ'ըսուի թէ կարգ մը ռումբեր նետողները ուղղակի Գահիրէէն կուգային, նկատի կ'առնուի նաեւ զուգադիպութիւնը այս դէպքերուն եւ Սուրիոյ նախագահին հանրալճիռով վերընտրութեան եօթը տարուան համար (1971ին ձայներու 99,2 առ հարիւրը ստացած էր) : Իսմայիլէ կը գրէ նաեւ թէ Շամուն մեղադրած է սուրիական ուժերը որ էշրեֆիէի իր կեդրոնատեղիին վրայ յարձակած են : Նոյն չամունական աղբիւրներու համաձայն, իրենց քաղաքազօրքերը հինգ սուրիացի զինուոր սպաննած են էշրեֆիէ :

Հակառակ վերածնած այս լարուածութեան, ընդհանուր յոռետեսութիւն չի տիրեր եւ ոմանք կը կարծեն թէ այս միջադէպերը չեն ծաւալիր :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՄՈՎ

Լիոնի դատաւորը՝ Տէքս գտնուեցաւ Հինգշաբթի ժամը առաւօտեան մէկին մօտ, ծառի մը կապուած, անօթի-ծարաւ եւ խիստ ակարացած ու ցնցուած : Առեւանգուած էր երկուշաբթի իրիկուն, անկէ ի վեր բան կերած չէր եւ սառած էր : Տակաւին յստակ չէ թէ ի՞նչ է դրդապատճառը :

ՄԻԹԵՐԱՆ – ՄԱՌՇԷ անուղղակի բանավէճերը կը չարունակուին : Ընկերվարական կուսակցութիւնը բացարձակապէս մերժեց համայնավար առաջարկը՝ ընտրութեանց Ա. չրջանին վաղորդայնին իսկ բանակցելու կառավարական ծրագրի մը շուրջ : Միթերան չուզեր ճնշումի տակ սակարկութեան նստիլ եւ կ'ակնկալէ, որ առանց սակարկելու Բ. չրջանին համար համայնավարները կիրարկեն հանրապետական եւ դեմոկրատ սկզբունքը, այսինքն ամէն տեղ ձախ թեկնածուները քաշուին ի նպաստ լաւագոյն դիրքը գրաւողին : Հինգշաբթի Իսմանիթէի մէջ «Ֆ· Միթերանի ո՛չ»ը խորագրով Անտրիէօ կը պատասխանէ կրկին մեղադրելով ընկերվարականները իրենց բացասական դիրքին համար և վերյիշելով նաեւ այս առթիւ հին օրերը երբ Միթերան Արդարութեան նախարար էր եւ թէ խաղաղութիւն խոստանալէ ետք Ալժերիա պատերազմ բրած էր :

ՖՐԱՆԿԸ քիչ մը ինքզինքը գտաւ Չորեքշաբթի օր եւ տոլարը 4,94էն 4,86ի իջաւ : Պառ չատ չոր պատասխան մը տուաւ Միթերանի, որ հանդիսաւոր կոչ մը ըրած էր ժիսքարի առաջքն առնելու համար անկումին : Նախարարապետը կը չեշտէր թէ կառավարութիւնը փետրուար 2էն արդէն կը զբաղէր առով եւ վարչապետութիւնը «անտեղի եւ աւելորդ» կը գտնէ Միթերանի խրատները :

ԷԼԻԶԱՊԷԹ ԹԷՅԼԸՐ վաճառքի հանած է 69,42 ֆառաք ադամանդ մը, զոր նուէր ստացած էր Ռիչար Պըրթընէ եւ որ Հարաւային Ափրիկէ գտնուած հազուագիւտ քար մըն է : Շուրջ չորս միլիոն տոլարի ծախու կը դրուի (20 միլիոն Ֆր···) : Ամերիկացի դերասանուհին յայտարարած է այս առթիւ թէ դումարին մէկ կարեւոր մասով, հիւանդանոց մը պիտի հիմնէ :

ՌԻՈՑԻ նշանաւոր Բարեկենդանին առաջին հաշուեկշիռը՝ 110 մեռեալ է եւ 12 հազար վիրաւոր :

ՀԱՄՊՈՒՐԿԻ Պիլտ Ցայքուճկի համաձայն, Ատլանտեան կազմակերպութեան մէկ թուրք սպան 2000 գաղտնի փաստաթուղթ յանձնած է Խորհ· Միութեան :

ՄՈՆՏԻ մէջ Ամալրիք եւ Պուտկլու կը դրեն թէ նոր – սթալինեական արշաւանք մը ծայր տուած է Գրողներու Միութեան մօտ : Դեկտ· 21ին տարօրինակ նիստ մը տեղի ունեցած է Մոսկուայի Գրողներու Միութեան կեդրոնական տան մէջ եւ դրական երեկոյթ մը, որ պաշտօնապէս նուիրուած էր « Դասականները եւ մենք » թեմային այլասերած է եւ վերածուած բուռն վիճաբանութեան մը «ազգ· հարց»ին շուրջ : Փառքը երգուած է « ղուտռուս » արուեստին սթալինեան չրջանի : Զուգադիպութիւն մը՝ 1879 Դեկտ· 21ին է որ Վրաստան ծնած է Ժոզէֆ Վիսարիոնովիչ Դուկաչվիլի անուն մէկը···

ՄՆՉՈՒՐԻՒՆ ՁԱՅՆԸ ...

« Կը նստիմ, կը մտածեմ : Ի՞նչ կը մտածես կ'ըսեն նէ ես ալ չեմ գիտեր ինչ կը մտածեմ : Այդ վայրկեանին ես իմ երկրիս մէջ եմ : Գաւառին ամբողջ մանրամասնութիւնները այս ութսունըհինգ, ութսունըեօթը տարեկանիս մէջ, չատ աղուոր կը պատկերանան աչքերուս առջեւ : Սառները, քարին չուքը, ջուրին հոսիլը, վեհափառ կովերը··· ամէն ինչ » :

Մնձուրին է որ կը խօսի այսպէս : Իր մահուան զոյժէն քանի մը ժամ վերջ, տխուր, ձայնագիր մեքենայիս առջեւ, մտիկ կ'ընեմ Մնձուրիին ձայնը : Շատ հինէն չի դար այդ ձայնը : Հազիւ քանի մը տարի առաջ արձակուած եւ արձագանգուած է ան : Բայց իրականութեան մէջ չատ հինէն կուգայ, որովհետեւ հին աշխարհի մը արձագանգը կը բերէ մեզի : Դողացող, աճապարող, բառերը հրմշտոցող, բառերը կլլող ձայն մը ահաւասիկ, որ կը խեղդուի իր իսկ յուզումէն եւ խանգավառութենէն : Մնձուրին է ան : Հիմա, սա պահուն յաւէտ լռած, անշընչացած, հող իջնելու պատրաստ Մնձուրին, որ աւելի քան եօթանասուն տարիներ բառերու զօրութեամբը խօսեցաւ անհամար սերունդներու, Ղալաթիայի մէկ անկիւնէն խանգավառեց մինչեւ հեռաւոր Ամերիկաները, Փարիզները ու Երեւանը : Իր ձայնն է ահաւասիկ, որ այսօր կը հնչէ իմ փոքրիկ սենեակիս մէջ, անջատուելով իր մարմինէն, հրաժեշտ առնելով մարմին կոչուած վաղանցուկ այդ վանդակէն : Կը հնչէ որպէս առաջին փաստ անմահութեան, որպէս առաջին խորհրդանչան ժամանակի դէմ տոկունութեան մը որ տրուած է գրագէտին, նոյնիսկ եթէ հայ գրագէտ է ան :

Մնձուրի : Անուն մըն էր արդէն երբ մենք մեր աչքերը բացինք : Հինէրէն եկող անուն մըն էր : Եւ այսօր, երբ մենք ալ մեր եաին կը թողունք կէս դարու ժամանակաշրջան մը, այդ անունը դեռ կը պահէր իր ամբողջ երիտասարդութիւնը, երիտասարդութիւն մը որ կը յայտնուէր աւելի քան իննիսուն տարիներու ծերութեան մը ընդմէջէն : Եւ ի՜նչ զարմանք, իննիսուն տարեկան մարդ մը դեռ բաներ կը գտնէր ըսելիք, խանդավառելու համար մեր օրերու երիտասարդները, փարիզէն մինչեւ Երեւան :

Մնձուրին չկայ այլեւս : Ցարդանքով կը համակերպինք իր բացակայութեան : Զենք ընդվզիր բախտին դէմ : Ընդհակառակն, փառք կուտանք նախախնամական բարի կարգադրութեան, որ Մնձուրի գըրադէտին պարգեւեց օրհնեալ ժամանակը եւ առոր փոխարէն իրմէ չզլացաւ մոքի պայծառութիւնը : Այո, թէեւ Մնձուրին մեռաւ գրիչը ձեռքին մէջ, եւ հիւանդապահուհի մը պահարանէն կախուած իր վերարկուին գրպաններուն մէջ դեռ անա – ւարտ էջեր կային, բայց նորէն ալ փառք կուտանք նախախնամութեան : Եւ կը գուրգուրանք այն ամէն բանի վրայ, որ մնաց մեր ալեհեր գրագէտէն : Իր վաստակը պատկառելի է : Գալիք սերունդները պիտի ապրեցնեն զայն հոս կամ այլուր : Մնձուրին պիտի չարունակէ խօսիլ հետզհետէ աւելի պայծառ, նուազ դողացող եւ աճապարող ձայնով :

Ժոնաս աչքերով, հրաժեշտ կուտանք անոր եւ կը խոնարհինք իր աղուոր յիշատակին առջեւ :

Ռ· ՀԱՍՏՏԻՃԵԱՆ

«Մարմարա», 30·1·78

ԱՐԵՒՄՈՒՏՔԸ ԿԸ ՎԱՀՆԱՑ ՈՐ ԹՈՒՐՔԸ ԸՍԷ·—

«Թերեւ աւիծեմ Օթանիւալ, զիւարգելիւ ալ, Ամերիկայիւ ալ...»

Ամերիկեան Նիւզ-Ուիք աղդրադառնալով վէճսի Թուրքիա այցելութեան հետեւալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ, որքանէ աչքառու որեւէ մեկնաբանութեան չեն կարօտիր···

Ամերիկեան օհայն մը, Նիւզ – Ուիք, կը մեկնաբանէ Արտաքին Նախարար Սայրըս Վէնսի Անգարա այցելութիւնը եւ կը գրէ թէ իր ժամանումը բարեկամութեան եւ երաշխիքի մը հանգամանքն ունէր, եւ այս իրողութիւնը տեղւոյն վրայ քննելու համար իբր պատգամաւոր ղրկեց քաղաքագէտ Թոնի Կլիֆորտը : Այս վերջինը սպէս կ'ամփոփէ իր տպաւորութիւնները, Նիւզ–Ուիքի մէջ·

— Կիպրոս ունի 600 հազար բնակչութիւն, անճուկ հոգամաս մըն է, այնքան որ երեք ժամէն կարելի է շրջիլ մէկ ծայրէն միւսը : Կանաչ գիծ մը անջատած է երկու գօտիները, մէկ կողմը կը ծածանի Թրքական դրօշը եւ հոն կ'երեւին մզկիթներ եւ մինարէներ : Ինչ կը վերաբերի ամերիկեան զինարգելին, վարչապետ է – ճէվիտ Սայրըսի յիշեցուց թէ այդ կարգադրութիւնը որեւէ խմաստ չունի այլեւս, այժմ տոլարին արժեզինը ինկած է եւ աւելի քան մէկ միլիառ տոլարի զին – ուորական օժանդակութեան մը կարիքը կայ : Ազգ· Պաշտպանութեան Նախարար Հասան Խաատ Ըշըք իր կարգին ըսաւ թէ սա պահուս որեւէ սպառնալիք չի գար Վարչապետ Ուիլսէն : Օթանի մօտ Թուրքիոյ պատուիրակը, Օսման Օլճայ, հետեւեալ առարկութիւնը ըրաւ·— Եթէ մեր ամբողջ ուժերը Ցունաստանի դէմ խըմբուած ըլլան, զինարգելը թերեւս նպաստ մը կ'ունենայ : Մի մոռնաք որ մեր բանակին մեծ մասը Օթանի տրամադրութեան տակ դրած ենք :

Ամերիկեան Ներքին Գործոց Քարտուղարութեան մօտ պետերը կը պնդեն թէ զինարգելը միակ միջոցն է, հակազդելու համար Կիպրոսի մէջ Թուրքերու գոյութեան : Եթէ այս առիթը կորսնցնեն, ամէն ինչ կը փճանայ այլեւս :

Միայն թէ պէտք չէ մոռնալ Անգարայի մէջ պաշտօնավարող արեւմտեան դիւանագէտի մը խօսքերը·— Եթէ աւելի չատ ճնշում բանեցնէք Թուրքերու վրայ, անոնք հետեւեալը կրնան ըսել·— Ներն անիծեմ Օթանին ալ, զինարգելին ալ, Ամերիկային ալ : Արդիւնքն ալ այն կ'ըլլայ որ 1600 քիլոմեթրէ աւելի պարապութիւն մը կը գոյանայ Օթանի ճակատին վրայ : Ամերիկայի դեկավարները վերջնական որոշումէ մը առաջ կը սպասեն Էճէվիտ – Գարամանլիս տեսակցութեան արդիւնքին :

ԹՂԹԱՏԱՐԸ օրէ օր սկսած է կանոնաւորուիլ, գործադուլի չարժումները տարածուած չըլլալով, մանաւանդ Փարիզ : Տնօրէնութիւնը սակայն տեղի տըւած չէր եւ ոչ արձակած աշխատաւորը ետ առած, ոչ ալ բանակցութեան նըստած :

ՀԱՅ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ Ժ. — ԺԲ. ԴԱՐԵՐՈՒՆ

ԳՐԻԳՈՐ ՆԱՐԵԿԱՑԻ

Ամառուձածանի նուիրուած յայտնի տաղին մէջ՝ Ս. Կոյսը բանաստեղծի աչքին կը ներկայանայ՝ զաղափարական կնոջ պատկերով, այնպէս նկարագրուած, ինչպէս աշխարհական երդիչ մը՝ կանացի զեղեցկութեան իր տեսլականը (իտէալը) կը նկարագրէր: Ան, ամբողջապէս, զարդ մըն է նոճիի ու նշենիի հասակով, անոր յօնքերու կամարներէն կարծես միջօրէի արեւը կը ծագի. անոր նոնէնի այտերը, կամարակապ ձեռքերը եւ ամբողջ արտաքինը կը պատկերուի կենդանի եւ ուժեղ. էի մոռցուիր, Նոյնիսկ, զեղեցիկ, կապոյտ, ծիրանի, բեհեզեայ պատմուճանը, արծաթափայլ գօտին՝ զարդարուած թանկագին քարերով, եւ Նոյնիսկ՝ անոր քալուածքը, ձայնը. ասիկա զեղեցիկ պատկեր մըն է, աքանչելի տեսիլ մը, որ « հանդարտիկ խաղայր, թիկնեթեկին ճեմէր », այսինքն՝ կատարուելով՝ հանդարտ կը ճեմէր:

Բայց, պէտք չէ մոռնալ, որ Նարեկացիի բնութիւնը, գարունը, ինչպէս ընդհանրապէս միջնադարեան եկեղեցական երգիչներու համար, հայ թէ օտար, խորհրդանիշ (սիմպոլ) մըն է, այլաբանութիւն մը՝ Քրիստոսի ծննդեան համար, իսկ նկարագրուած զեղեցիկ կինը՝ Ս. Կոյսն է, մայրը նորածին Փրկչի. ուստի, բանաստեղծը այսպէս կը վերջացնէ իր տաղը.

Այն թագաւորին, այս նորածին Փրկչին,
Զբեզ պսակողին փառք յաւիտեանս:

Ասիկա իսկապէս ջերմ սրտէ բղխած օրհնաբանութիւն մըն է: Բայց այդ օրհնաբանութիւնը ամբողջ պատմութիւն է, այնպէ՞ս զգացուած, այնպէ՞ս նկարագրուած ամէն ինչ որ, անտարակոյս, Նարեկացին իրական կեանքի մէջ տեսածէն ու զգացածէն քաղած է: Սակայն, միւս կողմէն, բանաստեղծի գովերգած սէրն անձնական սէր է, որովհետեւ երգած կոյսը՝ ինքն անձնական է, անհասանելի աստուածային պաշտելի էակ, լուսեղէն պատկեր մը, որու բարեխօսութեան կը դիմէ, յաճախ, բանաստեղծը իր « Ողբերգութեան» մէջ՝ խնդարկ աղաչեմ զբեզ, սուրբ Աստուածածին,
Հրեշտակ ի մարդկանէ, մարմնատեսիլ
էերովբէ,
Երկնաւոր արքահուհի,
Անխառն իբրեւ զօդ, մաքուր որպէս լոյս,
Անշաղախ ըստ նմանութեան
Պատկերի արուսեկին քարձրութեան,
Գերազանց էանս զբնական կութիւն
Անկոխելի սրբութեանց:

Բանաստեղծը գուսանական երգերու մէջ փառաբանուած երկրաւոր սիրոյ չքեղ պատկերներով կը նկարագրէ, բայց ան՝ այդ բոլորը կը ծառայեցնէ հոգեւոր հիացումի առարկան՝ զգալի զարձնելու համար, եւ այդ բոլորը՝ որքա՞ն նուրբ, այնի՛ւ եւ մաքո՛ւր կերպով:

Սուրբ Կոյսի նկարագրութենէն յետոյ, Նարեկացին կ'անցնի Մանուկին կամ փեսայի գովեստին՝ « Երգ երգոց »ի նմանութեամբ: « Ցայտնութեան տաղ »ին մէջ, որ « Ծննդեան տաղ »ի շարունակութիւնն է, աւելիս կուտայ տիեզերքին՝ Քրիստոսի ծննդեան եւ մկրտութեան համար: Բնութեան սիրահար բանաստեղծը, իսկական ժողովրդական ձեւերով, չի մոռնար աւետիս տալ, նաեւ ծառերուն ու ծաղիկներուն, ջուրերուն եւ լեռներուն:

Շատ զեղեցիկ է, նաեւ, անոր « Ցայտնութեան տաղ »ը, սակայն պատկերով, որ այլաբանութիւն մըն է: Այստեղ կը տեսնենք՝ Մասիսէն (Սինայէն) էջնող արքայական սայլ մը, զարդարուած բեհեզներով ու ծիրանիներով: Անոր վրայ դրուած է ոսկի զահ, որու վրայ նստած է արքայորդին: Անոր աջ ու ձախ կողմերը կեցած են Սերովբէներ ու Քերովբէներ: Դիմացը՝ զեղեցիկ մանուկներ՝ զրկած Տէրունական խաչը, ձեռքերնին՝ սաղմոսարանն ու քնար, կ'երգեն ու կ'ըսեն. « Փառք Քրիստոսի ամենազօր յարութեան »: Ասիկա, սակայն, թագաւորական հանդիսաւոր դնացք է: Անպայման, Արծրունեաց թագաւորներու այսպիսի չքեղ երթեր տեսած է Նարեկացին եւ ճիշդ անոնց ազդեցութեամբ ալ գրած է այս տաղը:

Նոյնիսկ հոյակապ արուեստով յօրինուած է անոր « Վարդավառի » տաղը: Այս տաղը, բացի վերնագրէն ու վերջին երկու տողերէն, ոչինչ ունի իր մէջ կրօնական: Վարդավառ անունն ալ քրիստոնէական չէ: Այսպէս է կոչուած՝ ջուրի դիցուհի Աստղիկի տօնը, որովհետեւ անոր նուիրական է եղած վարդը: Մեր նախնիները մեծ հանդէսներով են կատարած այդ տօնը՝ դիցուհիին վարդեր ձօնելով, ջուր սրսկելով եւայլն: Քրիստոնէական ժամանակ հեթանոսական այս տօնի փոխարէն կատարած են Ցիսուսի պայծառակերպութեան տօնը, բայց, անունը եւ հանդէսները պահած են հեթանոսական: Բանաստեղծն այստեղ ոչ միայն բնութեան զգացումն ունի, այլ գիտէ, նաեւ, մեզի մատուցանել այդ բնութիւնը՝ իր բոլոր զեղեցկութիւններով, երաժշտականութեամբ ու բաղաձայններու նմանութեամբ՝ չոյել մեր ականջը: Ան, երբ նուիրեան այս կամ այն պահը չի տար մեզի տառած, քարացած վիճակին մէջ, այլ՝ շարժման, փոփոխման վիճակի մէջ. ասիկա, արդէն, նոր արուեստ մըն է թէ՛ ձեւով թէ՛ բովանդակութեամբ: Բնութիւնը կը ծառայէ ոչ միայն իբրեւ աղբիւր բանաստեղծական նմանութիւններ, ոչ թէ իբրեւ միջոց հոգեկան աշխարհի դրսեւորման, ինչպէս այդ կ'երեւայ « Ողբերգութեան » մէջ, այլ անիկա՝ բնութիւնը, կը դառնայ երգի նիւթ. բանաստեղծը կ'երգէ բնութիւնը, թէեւ դարձեալ կրօնական նպատակով:

Նարեկացին՝ բնութեան սիրահար մեր առաջին մեծ բանաստեղծն է, եւ բնութիւնը՝ կը զգար ոչ միայն որպէս զեղեցկութիւն, այլեւ՝ կենդանութիւն պարգեւող մեծ ուժ մը: Ան իր տաղերուն մէջ ոչ միայն հանճարեղ բանաստեղծ է, այլ եւ նկարիչ. կը նկարէ լոյսի եւ գոյներու թրթռուն, նուրբ խաղը. « չողչողկնի, փողփողկնէջ ,մանրահեղեղ» լոյսի ճառագայթներու սփռուիլը: Մի՛ծաղող ջուրերը կը ծաւալին իբրեւց կարկաչահոս ընթացքով: Կամ ան կը նկարագրէ արեւի ծագը, անոր չոհերու հրդեհը Վանայ լիճի վրայ: Մարդու հոգւոյն ձգտումը զէպի սէրը, զեղեցկութիւնն ու բանաստեղծութիւնը, Նարեկացին կը փնտռէ բնութեան մէջ: Նորաբոյս այգը կ'երգէ կարծէք՝ անոր սրտի քնարի նուրբ լարերու վրայ, արուեստակը կը ճեմէ իր կարօտագին ծագմամբ որպէս առաւօտեան սէր: Անոր չուրջ դունդ – դունդ բոլորած աստղերը՝ կը կազմեն շրջան մը՝ նման տաւիղի: Բնութիւն, սէր եւ երաժշտութիւն. ահա, երրորդութիւն մը, որ բնութեան ու մարդու հոգւոյ ներդաշնակութեան խորհրդանիշն է:

Նարեկացին մեր լեզուի պատմութեան մէջ նոյնպէս նորարար է: Իր հոգւոյ մեծ թռիչքը, իր խոհերը արտայայտելու համար՝ ան չէր բաւարարուեր նախկին գրաբար ձեւերով, գրական լեզուի նախկին կանոններով:

Որո՞նք են անոր լեզուի, ոճի եւ արուեստի առանձնայատկութիւնները.

Ա) Նարեկացին գրական (քլասիք) գրաբարին գուգահեռ՝ խորթ չէր համարիր ամիկ լեզուի մէջ գործածուող բառերու կիրառումները: Կան բառեր, որ միայն Նարեկացին է գործածած, եւ միայն՝ անոր մօտ կը հանդիպինք: Այսպիսի բառերու աղբիւրն եղած է ժողովրդական լեզուն, ամկական խօսուածքը. օրինակ՝ աթոռակ, ամոլ, ապրեշում, խոլբձան, կորնկան, հով, քաղցրիկ, ատիճաղ, պատիճաղ...:

Բ) Նարեկացին ամիկ եւ գրաբար հարուստ լեզուի հիման վրայ կը յօրինէ բարդութիւններ, որոնք յատուկ են անոր ոճին. օրինակ՝ լրումօրէն, արդիւնաբոյր, սիրաբողբոջ, սիրամայր, թիկնեթեքին, ոստաճուարճ, արփազարդեալ, ճոխճեմ եւայլն: Այս բառաձեւերու մեծ մասը ան յօրինած է՝ բառերուն իմաստը առաւել աստկացնելու համար. օրինակ՝ բանբերգային, թեւաւորհաթեւ, ծիծաղախիտ, մահինաբողբոջ եւայլն:

Գ) Նարեկացին մի՛շտ կը գտնէ պատկերացման նոր ձեւեր, որով յատուկ երանգ կը ստանայ անոր ոճը: Ան մակդիրները (էպիթէթ) կը կերտէ բառաբարդութիւններով այնպէս, որ վերացական յատկանիշներով գառնան շօշափելի, օրինակ՝ «բոսորաերանգեան վայելչութիւն», «լուսաշաւիղ գնացք», «արքայաճեմ ոահ», «կենսաբեր մահ», «տրամական հովիտ» եւայլն:

Դ) Նարեկացին, յաճախ, կ'օգտագործէ խորհրդանիշներ եւ այլաբանութիւններ, օրինակ՝ սայլը կը համարուի Մովսէսի երկրորդ օրէնքը, հարիւր բարդ խուրձանը՝ Սերովբէներ կամ մարգարէները, վեց կօրնկանը՝ Աստուծոյ վեցօրեայ գործերը, եւայլն:

Ե) Նարեկացիի ոճն ունի երկու յատկանիշ, մերթ անիկա խրթին է, երբեմն նոյնիսկ, անհասկնալի, վերացական, իսկ երբեմն ալ՝ պարզ ու յստակ: Եւ այս բանը յատուկ է իր ապրած դարի գրական ճաշակին ու ըմբռնումին:

Ամփոփելով պէտք է ըսել, որ Նարեկացին իր տաղերով՝ մեր հոգեւոր բանաստեղծութիւնը մէկ անգամէն բարձրացուց իր հանճարով, ի մի բերելով այն ամէնը, ինչ որ նախորդ դարերուն՝ մեր հոգեւոր քնարերգութեան մէջ կար արտայայտած. եւ այս՝ այսպիսի ինքնայատուկ ձեւով մը, որուն նմանիլ գեռ ոչ ոք չէ կարողացած, եւ այս, մանաւանդ, ԺԱ. դարու սկիզբը, այսինքն այն ժամանակ, երբ եւրոպական նոր կազմուող ազգերը ոչինչ կամ գրեթէ ոչինչ ունէին:

ՏԱՐՕՆԱՎԱՐԴ.

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՀԵՌԱՏԵՍԻԼՆ ՈՒ ԻՐ ՀԱՐՑԵՐԸ

Նորքի բարձունքին, 1977ին, հաստատուեցաւ հեռատեսի նոր աշտարակը: Այժմ կը մնայ սարքաւորել զայն: Անցեալ տարուան Նոյեմբերին, Օրբեատա տիեզերական նոյնանուն երեւան հնարաւոր – րութիւն ձեռք ձգեց հետեւելու այսպէս անուանուած կեդրոնական հեռատեսիլին, այսինքն՝ Մոսկուայի ռուսական չորրորդ կայանին յայտագիրներուն, որոնք գլխ – խաւորաբար գրական – գեղարուեստական բնոյթ ունին: Այս ձեւով, երեքի փոխարէն չորս կայան, երկուքը տեղական, երկուքը՝ կեդրոնական: Մի՛ւս կողմէ զգալի կերպով պիտի ընդլայնի երեւանցիներուն համար արուող Բ. կայանին յայտագիրը, հասնելով հինգ ժամի: Իսկ ասիկա արդէն կապ ունի հեռատեսիլի նորակառոյց աշտարակին հետ՝ որ պիտի բանի ներկայ տարուան կէսերուն:

Այս կայանին հզօրութիւնը հնգապատիկը պիտի ըլլայ, բաղդատմամբ նախկինին: Սով. Արուեստ (*) ամսագիրի թղթակից Սուրէն Խաչատրեանի հետ իր ունեցած հարցազրոյցին ընթացքին, Հայաստանի Միւնիստրներու Սովետի հեռուստատեսութեան եւ ռադիոհաղորդումների պետական կոմիտէի նախագահը՝ Ստեփան Պողոսեան, նման զօրաւոր կայանի մը հաստատումը փափաքելի եւ ուրախալի դանելով հանդերձ, դիտել տուած է, թէ ասիկա լուրջ մտահոգութիւններու դուռ կը բանայ:

Հարցն այն է, համաձայն նախագահին, որ Երեւանի հեռատեսիլ արուեստանոցը, ստուդիան, ինչպէս ըսած է ան, իր տարողութեամբ, իր մասնագիտական սար – քերով, այժմու թեքնիք մակարդակով ներկայացող պահանջներուն միայն մէկ երրորդը կրնայ դոհացնել: «Ու եթէ այդպէս է այսօր, ապա կարելի է պատկերացնել, թէ ինչ է սպասում մեզ վաղը...»:

Մանրամասնելով իր խօսքը, Ստ. Պողոսեան մատնանշած է կարգ մը կէտեր: « Մեր հեռուստատեսային հաղորդում – ները տարեկան միջին հաշուով 800 ժեւա – րում են պահանջում, միևչդեռ այստեղ աշխատում են ընդամէնը չորս – հինգ մարդ, աշխատում են ժամացոյկի եւ նիւթի առումով ամենասուղ պայմաններում՝ թեքին, ոստաճուարճ, արփազարդեալ, ճոխճեմ եւայլն: Այս բառաձեւերու մեծ մասը ան յօրինած է՝ բառերուն իմաստը առաւել աստկացնելու համար. օրինակ՝ բանբերգային, թեւաւորհաթեւ, ծիծաղախիտ, մահինաբողբոջ եւայլն:

Գ) Նարեկացին մի՛շտ կը գտնէ պատկերացման նոր ձեւեր, որով յատուկ երանգ կը ստանայ անոր ոճը: Ան մակդիրները (էպիթէթ) կը կերտէ բառաբարդութիւններով այնպէս, որ վերացական յատկանիշներով գառնան շօշափելի, օրինակ՝ «բոսորաերանգեան վայելչութիւն», «լուսաշաւիղ գնացք», «արքայաճեմ ոահ», «կենսաբեր մահ», «տրամական հովիտ» եւայլն:

Դ) Նարեկացին, յաճախ, կ'օգտագործէ խորհրդանիշներ եւ այլաբանութիւններ, օրինակ՝ սայլը կը համարուի Մովսէսի երկրորդ օրէնքը, հարիւր բարդ խուրձանը՝ Սերովբէներ կամ մարգարէները, վեց կօրնկանը՝ Աստուծոյ վեցօրեայ գործերը, եւայլն:

Ե) Նարեկացիի ոճն ունի երկու յատկանիշ, մերթ անիկա խրթին է, երբեմն նոյնիսկ, անհասկնալի, վերացական, իսկ երբեմն ալ՝ պարզ ու յստակ: Եւ այս բանը յատուկ է իր ապրած դարի գրական ճաշակին ու ըմբռնումին:

Ամփոփելով պէտք է ըսել, որ Նարեկացին իր տաղերով՝ մեր հոգեւոր բանաստեղծութիւնը մէկ անգամէն բարձրացուց իր հանճարով, ի մի բերելով այն ամէնը, ինչ որ նախորդ դարերուն՝ մեր հոգեւոր քնարերգութեան մէջ կար արտայայտած. եւ այս՝ այսպիսի ինքնայատուկ ձեւով մը, որուն նմանիլ գեռ ոչ ոք չէ կարողացած, եւ այս, մանաւանդ, ԺԱ. դարու սկիզբը, այսինքն այն ժամանակ, երբ եւրոպական նոր կազմուող ազգերը ոչինչ կամ գրեթէ ոչինչ ունէին:

ՏԱՐՕՆԱՎԱՐԴ.

հազիւ ծայրը ծայրին հասցնելով: Եւ ինչ որակի մասին կարող է խօսք լինել... »:

Գունաւոր հեռատեսիլին մէջ ալ կը մնան: Այսպիսի հաղորդումները, միշտ նախագահին հաստատումով, չեն դոհացներ դիտողները, ըլա՛յ քանակով, ըլա՛յ որակով: Եւ ասոր պատճառը նորէն թեքնիքն է, միջոցներու պակասը, չբաւելու համար բացակայութիւնը: «Խօսքն այս դէպքում միայն ստուդիայի մասին չէ. հեռուստատեսութիւնը, մասնաւորապէս՝ գունաւորը, նախ ընտրում է բազմազան տեսադաշտ, տեսողական բազմազանութիւն, իսկ կամերայինն ինչ-որ չափով անկեղնդան է ստացւում: Գունաւորը պահանջում է նաեւ լուսաւորութեան մեծ հզօրութիւն, հետեւաբար՝ օդի ու ջերմաստիճանի կարգաւորման սիստեմ եւն. Միևչդեռ ամբողջ Երեւանում չկայ մի դահլիճ, որ շատ թէ քիչ բաւարարի այս պահանջները, նոյնիսկ Օպերայի եւ բալէտի թատրոնի դահլիճը: Եւ մեր գունաւոր հեռուստատեսութիւնը ստիպուած հրաժարւում է, ասենք, այնպիսի խիստ էֆեկտաւոր հաղորդումներից, ինչպիսին են բալէտային ներկայացումները »:

Մատնանշուած օրինակները մէկ մասը կը ներկայացնեն այն բացերուն, թերութիւններուն, որոնք դեռ դոյութիւն ունին թեքնիքի տարբերդին մէջ եւ յայտնի չեն, ըստ նախագահին, թէ երբ կը վերնան:

Թղթակիցին երկրորդ հարցումին միայն բանին կարելի է սա ձեւով խտացնել: Պահ մը ենթադրենք, որ հրաչքով չքանան բացերն ու թերութիւնները, արուեստանոցը ընդարձակուի եւ նոր կայանին հետ օժտուի առաջնակարգ սարքերով, նոյնիսկ՝ զերժամանակակից, այժմու մասնագէտները կրնա՞ն յարմարիլ ասոնց, քալել նոր ժամանակներուն հետ:

Նախագահին համար հարցումը անսովոր եւ անբնական չէ: Պարզ է, որ տեղ մը թեքնիքն ու մարդիկը, մասնագիտական առումով, միասր կը լրացնեն: Ասիկա բնական երեւոյթ է: Հայաստանի չարժարուեստը, օրինակ, արդէն կէս դարու պատմութիւն ունի, բայց դեռ մինչեւ այսօր ստիպուած երբեմն կ'ընդունի ոչ-մասնագէտներ, ա՛լ ուր մնայ հեռատեսիլը:

Սակայն ասիկա չի նշանակեր, թէ աչքթող եղած է մասնագիտացումը: Համընդհանուր մտահոգութիւն մը դարձած է ամբողջ Սորհ. Միութեան համար: Այս նպատակով հինգ տարի առաջ ստեղծուած է Մոսկուայի մէջ հեռատեսիլի եւ ձայնասփիւռի աշխատողներուն որակաւորումը բարձրացնելու սահմանուած հիմնարկութիւնը, որ մասնաճիւղեր ունի Կիեւ, Տաշքենդ, դասընթացքներ Բելոռուսիա, Ղազախստան, Մոլդաւիա, Լատվիա: « Մենք, ցաւօք, չունենք ոչ մէկը եւ ոչ միւսը, որ հնարաւորութիւն կը տար ուղղակի տեղում մեծ թիւով աշխատողների ընդգրկել որակաւորումը բարձրացնելու դասընթացքներում, ուստի սահմանափակւում ենք մեր « ներկայացուցիչներին » երկու ամսով ուղարկելով Մոսկուա, Համամիութենական ինստիտուտ, իսկ դա, խոստովանեմ, սպառած արդիւնքը չի տալիս »:

Հեռատեսիլի արուեստանոցը կ'աշխատին այժմ կարեւոր թիւով երիտասարդ ուժեր: Միայն 120 – 130 բեմադիր կայ, որոնց մէջին տարիքը 25 է: Նախագահին համար երիտասարդները յաճախ կարգ ու կանոնի չեն ենթարկուիր, անհիմն ինքնավստահութիւն կը ցուցաբերեն, յաճախ դերդնութիւնը իրական ընդունակութիւններուն հետ կը չփոթեն եւայլն: Անշրջելի է նկատել տալ, որ Սորհ. Միութեան մէջ բոլոր արուեստի ճիւղերէն ներս, մասնաւորաբար չարժանկար, հեռատեսիլ եւայլն, վերջին, արուեստին հետ կապ չունեցող տեսարան – վեկտարներու իդիոլոգիական պարտադիր է: Երիտասարդները ի՞նչպէս նորութիւններ հրապարակ գնեն որակի եւ թեքնիքի իմաստով, երբ հարկադրուած են բեմադրել այս կամ այն միտքին հետեւիլ: Արդէն գլխաւոր ցուցմունքն է՝ հետեւիլ համամարդկային հարցերու, երեւոյթներու քննութիւններէն, արծարծումէն, ինչ բնոյթ ալ ունենան անոնք:

ՔԱՂՀԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

(*) Սեպտեմբերի թիւ: Ամսագիրներն ու պարբերականները ամիսներու ուշացումով լոյս կը տեսնեն եւ շատ ուշ կը հասնին ընթերցողին ձեռքը:

Հ. Մ. Ը. Մ.Ի ԱՆԿԻՒՆԷՆ

Հ. Մ. Ը. Մ.-ի նոր մասնաճիւղ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

—o—

Հայ Մարմնակրթական Ընդհանուր Միութիւնը որ զաղութահայ կեանքի մարզական գլխաւոր կազմակերպութիւնն է, ունեցած է անցեալին Փարիզի մէջ ալ փայլուն շրջան մը, սակայն երկար տարիներէ ի վեր դրեթէ կազմալուծուած վիճակ մը ունէր:

Քանի մը ամիսներէ ի վեր նախկին Հ. Մ. Ը. Մ.ականներ աշխատանք կը տանին եւ վերջերս հաւաքած են չուրջ վաթսուն երիտասարդներ եւ կազմած Հ. Մ. Ը. Մ.ի նոր մասնաճիւղ մը Փարիզի մէջ: Անոնք ունին ֆութպոլի իրենց կազմը, մօտ ատենէն պիտի ունենան սկաուտական եւ այլ մարզական խաղերու մասնաւոր խումբեր:

×

Հ. Մ. Ը. Մ.ի նորակազմ մասնաճիւղի վարչութիւնը օգտուելով Պուրճ – Համուտի քաղաքապետ եղբ. Յակոբ Աչճեանի փարիզ ներկայութենէն, նաեւ անոր ֆըրանսական կառավարութեան կողմէ պարգեւատրելուն առիթով, պինեճօնով մը պատուեց երէց եղբայրը:

Պինեճօնը տեղի ունեցաւ Հինգշաբթի, Յունուար 26ին Իսի լէ Մուլինոյի եկեղեցւոյ սրահը. Հ. Մ. Ը. Մ.ականներու եւ համակիրներու ասուպը բազմութիւն մը ներկայ էր հաւաքոյթին:

Եղբ. Յակոբ Արթինեան բացուած յայտարարեց Հ. Մ. Ը. Մ.ի այս անդրանիկ ձեռնարկը, բարի գալուստ մաղթեց օրուան հիւրին եղբ. Աչճեանի, նաեւ ողջունեց ներկայութիւնը գրեթէ Հ. Մ. Ը. Մ.ի հիմնադիր սերունդէն՝ եղբ. Վազգէն Անդրէասեանին, Հայ Նախկին Ռազմիկնե – րու Քլամարի ներկայացուցիչ Պր. Մխիթարեան Քէհեայեանի ինչպէս նաեւ Քլամարի քաղաքապետութեան անդամ Պր. Կարօ Քէհեայեանին:

Խնդավառ մթնոլորտի մէջ սկսաւ հաւաքոյթը. բաժակներ պարպուեցան Հ. Մ. Ը. Մ.ի բոլոր մասնաճիւղերու կենացը նաեւ կենացը օրուան հիւրերուն: Յաջորդաբար խօսք առին եղբ. Վ. Անդրէասեան, որ չեշտեց Հ. Մ. Ը. Մ.ի դերը հայկական կեանքին ներս, մաղթեց որ եղբայրական ոգին որ սկզբունքն էր հիմնադիրներուն, արմատանայ բոլորին մէջ եւ Հ. Մ. Ը. Մ.ը ծառայէ մխիթարական հայ ժողովուրդին եւ հայ հայրենիքին:

Պր. Մխիթար Քէհեայեան վերյիշեց իր մարզիկ եղած օրերը Հալէպի մէջ եւ խոստացաւ իր Միութեան անունով ամէն աջակցութիւն բերել այս երիտասարդական կազմակերպութեան:

Ապա խօսք առաւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի Փարիզի վարչութեան անունով եղբ. Սուրէն Մուրատեան, որ չատ կուռ եւ բովանդակալից ճառով մը, որպէս տարիներու գործակիցը եղբ. Յ. Աչճեանի Հ. Մ. Ը. Մ.էն ներս Լիբանանի մէջ, տուաւ պատկերը Հ. Մ. Ը. Մ.ական Աչճեանի, սկսելով երիտասարդ ֆութպոլի մարզիկէն մինչեւ Մերճաւոր Արեւելքի Շրջ. Վարչութեան անդամ, ծանրացաւ անոր բոլորանուէր զոհողութեան ոգիին եւ ապա ներկայացուց քաղաքապետ Յ. Աչճեանը, որ 16 տարիներէ ի վեր կը կառավարէ Պուրճ – Համուտի շրջանը հեռատեսութեամբ եւ խմաստութեամբ, եւ վերջապէս ցուց ըսելով.— Եղբ. Աչճեանի Հ. Մ. Ը. Մ.ի ոգին է յայտ եկաւ նաեւ Լիբանանի ծանօթ քաղաքացիական կռիւներուն, երբ ամանք կը փախչէին Լիբանանէն, եղբ. Աչճեան ռումբերու տակ անվարան, արհամարհելով ամէն վտանգ, ամէն օր կուգար քաղաքապետարան իր ժողովուրդին մէջ, ամէն տեսակ օգտակարութիւն ունենալով:

Դիւնեճօնի ընթացքին, արտասանեց եղբ. Վարդան Միքայէլեան եւ փարիզահայ սիրուած երգիչ՝ Պեոիկ իր անոյշ ձայնով խանդավառեց ներկաները:

Օրուան հիւրը՝ եղբ. Յ. Աչճեան իր շնորհակալութեան խօսքերէն վերջ արտայայտուեցաւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի գաղութահայ կեանքին մէջ ունեցած բարերար դերին եւ ծանրացաւ Լիբանանի վերջին դէպքերուն, Հ. Մ. Ը. Մ.ական երիտասարդներու կատարած զոհողութիւններու մասին: Անդրադառնալով Լիբանանի քաղաքացիական կռիւներուն, ըսաւ.— Լիբանահայը, Լիբանանի անկախութենէն ի վեր իր չատ կարեւոր բաժինը ունի Լիբանանի կերտման եւ բարգաւաճման, բոլոր մարզերէն ներս: Քաղաքացիական կռիւներուն Լիբանահայը իր արի եւ պարկեշտ կեցուածքով գնահատուեցաւ բոլորին կողմէ եւ այսօր Լիբանահայ ղեկավարութիւնը չատ լաւ յարաբերութիւն կը մշակէ պետական անձնաւորութիւններու եւ նաեւ քաղաքական պարագլուխներու հետ եւ պատրաստ է, ամէն զոհողութեան վերաշինելու համար աւերուած մեր հայրենիքը: Խօսքը ուղղելով ներկայ Լիբանահայ տղոց, թէ պէտք է վերադառնալ Լիբանան, միասնաբար արագ հայրենակիցներու հետ վերաշինելու Լիբանանը, որովհետեւ ըսաւ, պիտի անցնին այս սեւ օրերը եւ պիտի գայ գարուն, կեանքը մեր սիրելի Լիբանանին:

Փակման խօսքը կը պատկանէր չբր – ջանի հոգեւոր հովիւ Նորվան Վրդ. Զաքարեանի, որ իր ուրախութիւնը յայտնեց մեկը ընդունելու իր յարկէն ներս, պատրաստակամութիւն յայտնեց քաջալերելու Հ. Մ. Ը. Մ.ը եւ աղօթեց Լիբանանի բարգաւաճման եւ անոր բոլոր զաւակներուն արեւշատութեան համար:

Ց. Ա.

ԻՍԻԻ ՀԱՅ ՄԱՐԶԱԿԱՆԻՆ ՄՐՑՈՒՄՆԵՐԸ

—o—

Ինչպէս կը յանուցուի «Ցառաջ»ի մէջ, Իսիի հայ մարզականը կանոնաւոր եւ պատուաբեր հանդիպումներ կ'ունենայ վերջերս: Յունուար 29ին Իսիի մարզականը հանդիպում ունէր Քոլոմպիէնի հետ: Մրցումը կը հաշուուէր 0 տը Սէնի բաժակի 4րդ շրջանին կարգին, բայց դժբախտաբար մեր խումբը կորսնցուց 1ի դէմ չորս կէտով եւ ընկուեցաւ մրցաշարքէն: Պէտք է խոստովանինք սակայն թէ Իսիի Հայ Մարզականը պէտք է ըրակուէր արուած ըլլալով իր խաղացողներուն կատաբեալ ներկայացումը: Ա. կիսախաղին վեցերորդ վայրկեանին Սարգիսեան քան մեթրի պատժական հարուածով կ'արձանագրէր առաջին կէտը ի նպաստ Հայ Մարզականին: Սակայն խաղին երեսուներորդ վայրկեանին դիմացի խումբը կը յաջողէր հաւասարեցնող կէտ մը նշանակել, հակառակ հայկական խումբին զօրեղ տիրապետութեան:

Երկրորդ կիսախաղին, Հայերու ճնշումը թէեւ միշտ զօրաւոր, ընդդէմ արկար խաղարկութեամբ խումբի մը, կը մնար առանց արդիւնքի մինչ Քոլոմպիէնն է, որ յաջորդաբար երեք կոլ կ'արձանագրէր: Իսիի խումբի յառաջապահներու բոլոր ջանքերը ապարդիւն անցան եւ այս ձեւով դուրս մնաց 0 տը Սէնի բաժակի մրցաշարքէն: Այժմ մեր խումբին կը մնայ իր ուշագրութիւնը կեդրոնացնել ախոյենութեան վրայ, եւ ամրապնդ պահել իր առաջնութեան տեղը իր դասին մէջ, որպէսզի ապահով ըլլայ դասակարգ մը բարձրանալու:

×

Այս անգամ ախոյենութեան մրցումը տեղի ունեցաւ Փետր. 5ին Շայոյի Նի – քոլայիտի դէմ, մեր դաշտին վրայ ուր անձրեւը իր վնասը բերած էր: Ֆառորդ ժամ խաղէ ետք մեր պաշտպաններու սխալի մը պատճառաւ հակառակորդը կը յաջողէր կէտով մը առաւելութիւն առնել:

Դադարէն ետք, մեր տղոց յաջորդական գրոհները այն աստիճան կը նեղէին հակառակորդ խումբը, որ կը սկսէր կոպիտ խաղարկութեան մը: Իրաւարարը 66րդ վայրկեանին կը պարտաւորուէր փենալթի մը սուլել ի նպաստ մեր խումբին: Անարդար դտնելով իրաւարարին վճիռը, դիմացի խումբին տղաքը տեղի չէին տար ու կը հեռանային դաշտէն:

Այդ խումբին անվայել կեցուածքը պատճառ եղաւ որ մեր խումբը չկարենայ տանիլ յաղթանակ մը որ ապահով էր Բ. կիսախաղին:

Մեր կողմէ բոլոր ներկայացուած ըլլալով, Փարիզի Լիկային կը մնայ հարցը քննել եւ իր վճիռը տալ ի նպաստ մեզի՝ ըստ օրէնքի: Ցիշենք որ մեր խումբը չէ պարտուած Հոկտ. 9էն ի վեր:

Մեր խումբին խաղացողներն են.— Զարբանելեան, Տէմիրճեան, Քոչեան, Լըկէվէլ, Եալինեան, Սարգիսեան, Վէրմիրեան, Ֆերմանեան (խմբապետ), Տուսէ, Խորանեան, Շին, Գէորգեան:

Ժ. Ք. ՕՆՈՍԵԱՆ

ՓԱՂԱՔԱԿԻՐԹ ՓԱՂԱՔԱԿԻՐԹ

ՊԷՅՕՂԼՈՒԻ (Պոլիս) Ս.Երրորդութիւն եկեղեցւոյ մէջ, Յունուար 21ին, տեղի ունեցած է Միջեկեղեցական Աղօթքի Օրը նախագահութեամբ Թուրքիոյ Հայոց Պատրիարք Շնորհք Արք. Գալուստեանի: Բացման խօսքը (հայերէն) արտասանած է Շնորհք Պատրիարք, որու ուղերձին թրքերէն պատճէնը կարդացած է Բարթող աւագ քահանայ Խրքաճեան: Ներկայ եղած են լատին, անկլիքան, կաթողիկէ, յոյն, պուլկար, գերման, բաղդէական եւ այլ եկեղեցիներու հովուապետները, ինչպէս նաեւ Հայ Կաթողիկէ Համայնքի վիճակաւոր Յովհ. Արք. Զօլաքեան: Պաշտամունքը տպաւորիչ եղած է եւ ներկայ հայ եւ օտար հոծ բազմութիւնը երկիւղածութեամբ հետեւած է բազմալեզու աղօթասացութիւններու:

ՊԷՅՕՂԼՈՒԻ (Պոլիս) Նարեկեան հանդիսասրահին մէջ, Յունուար 22ին, տեղի ունեցած է տարեշրջանի առաջին երաժշտահանդէսը՝ Հանէսեան Նուագախումբի կողմէ, ղեկավարութեամբ երաժիշտ Յարութիւն Հանէսեանի: Նուագացանկը բաղկացած է Վիվալտիի, Թէլէմանի, Ձիամպաթիսթայի, Մոցարթի, Կոմիտասի եւ Յարութիւն Հանէսեանի գործերէ: Յարութիւն Հանէսեանի «Օրօր»ի առաջին ունկնդրութիւնը գնահատած է ներկաներու կողմէ:

ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻ հեռատեսիլի հրաւէրով մէկ ամսուան համար, Թեհրան գացած է երգահան – երաժշտագէտ Ռուբէն Գրիգորեան (Միացեալ Նահանգներէն) եւ ղեկավարած՝ Իրանի հեռատեսիլի սենեկային նուագախումբը: Յունուար 4ին եւ 7ին Իրանի ձայն – հեռատեսիլի լարաւոր նուագախումբը, ղեկավարութեամբ Ռուբէն Գրիգորեանի, մեկնաբանած է Պախի, Թորելլիի, Հայտընի եւ եղուարդ Միրզոյեանի գործերը:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ԽՈՍՔ, ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԼԵՌՆԵՐ

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍ

ՍԱՌԸ ՔԱՄԻ ԱՆՑԱՒ...

2·

Յաջողում է, այո: Թուրքական բանակը վինուած է գերմանական զէնքով: Ինվերի բանակները մարզում են գերմանական սպաներ՝ զեներալ Ֆոն դէր Հոլցը, Բրոնարդ Ֆոն Շելենդորֆը, չատ ծովերում մկրտուած ծովակալներ եւ էլի ռազմական մասնագէտներ, որոնց թիւը տասնեակ հազարների է հասնում Թուրքիա – յում: Դրանցից մէկն էլ ինքն է՝ Կուրտ Ֆոն Շուլցը՝ Ինվերի անձնական խորհրդականը:

Մարշալը նստեց, ձեռքի լայն թաթերը դրեց ծնկներին: «Մեծ Գերմանիայի չափը պահանջում է, որ Ինվեր փաշան իր կիսալուսինը վառի Կովկասեան լեռնաշղթայի մոմակալների մէջ, իր ձիուն ջուր տայ Վոլգայի Ատրախանում: Շարուներակեցէք նրան ներշնչել, մա՛յն հերը, որ նա ինքը կը տեղծի Մեծ Թուրան կայսրութիւն եւ համայն մուսուլմանների արքան կը դառնայ: Պա՞րզ է, հերը գնդապետ»:

Պարզ է: Պարզ է նաեւ այն, որ մշտական աղքատութեան ու կարիքի մէջ տապակուող Թուրքիան պէտք է պատերազմի Ռուսաստանի դէմ՝ Գերմանիայի համար՝ այս մարշալ Բիբերշտէյնի համար, հէնց իր՝ Կուրտ Շուլցի համար:

Բաքուի նաւթը պիտի հոսի ուղիղ իր դրպանը: Դա նպատակ է: Իսկ ինչո՞ւ ուրիշի գրպան հոսի: Այս ոգին ու ձգտումը մտել էր Գերմանիայի ոչ միայն ռայխսկանցլերի դրասենեակները, այլ նաեւ գերմանական սպայակազմի արեան մէջ:

Թագաժառանգ Ֆրանց Ֆերդինանդի սպանութիւնը այն կրակոցն էր, որով Չարդուել է պատերազմը սանձազերծած Թղթէ փականը եւ պատուհան է բայ անում դէպի Անատոլիա ու Կովկաս: Ինչո՞ւ չօգտուել այս նպաստաւոր վիճակից: Այս միտքը Կուրտ Ֆոն Շուլցի մէջ մոլեգնում էր բաւարարան դինու թնդութեամբ: «Ամէն ինչ՝ յանուն Մեծ Գերմանիայի»: — Այս էր գերմանական վերմախտի արեան ձայնը:

Նոյնն է պնդում նաեւ զեներալ Լիման Ֆոն Սանդերսը: Այդ ճաղատ, մանր աչքերով ու վիթխարի հասակով զինուրականին Շուլցը տեսել է Մինխենում՝ իր հօր տանը, հինգ տարի առաջ, երբ դեռ ինքը ցածրաստիճան սպայ էր: Լիման Ֆոն Սանդերսը բուսակեր էր ու բծախնդիր քրիստոնեայ: Նա հիմա այստեղ է՝ Թուրքիայում: Նշանակուել է Թուրքական հինգերորդ բանակի գլխաւոր հրամանատար, դարձել Պոլիսի տէրը: Ինքը նրա նշանակման առթիւ գնաց այցի՝ շնորհաւորելու: Գեներալը իսկոյն ճանաչեց իր բարեկամի որդուն: «Ա՛, մա՛յն հերը: Ուրախ եմ, որ ձեզ տեսնում եմ գնդապետի աստիճանով եւ այն էլ այստեղ՝ Օտտոմանիայում: Հը՞, քեզ դո՞ւր է գալիս Ինվեր փաշայի ռեզիդենցիան»:

Կուրտ Ֆոն Շուլցը իրեն զգում էր չըզթայից արձակուած քերծէ՝ ուր կամենայ կը վազի, որ դուռը ցանկանայ կը բացի: Ինվերին յայտնի է, որ ինքը սերտ կապեր ունի Լիմանի ու մարշալ Բիբերշտէյնի հետ եւ գուցէ դրանից է, որ նրան «իմ սիրելիս» է անուանում:

Կուրտ Շուլցը կրնկակոխ հետեւում էր Ինվերին ու մտքում վերականգնում մարշալի ասածները:

Քեմալ բէյի տունն էին հրաւիրուած նաեւ Մամուր Ֆէյզպէգը, Գրիգորիս եպիսկոպոսը, Գերասիմ վարժապետը ու մի տասնեակ Թուրք երեւելիներ: Քեմալի եղբայր Ալի Միւնիր բէյը հետէ դրեթէ զօռով բերել էր Ներսէհ Զաւուշին: Բարձրահասակ ու թիկնեղ Քեմալ բէյը վարժապետին չչուկով ասաց.

— Ինդրում եմ իմ որդուն գերմաներէն սովորեցնէք, էֆէնդի:

— Սիրով, տհաճութիւնը կուլ տուեց վարժապետը:

Եպիսկոպոսը գետնին փռած գորգերից մէկի վրայ Հայոց գրեր նկատեց՝ «Որբք Կարնոյ», դրանք տրորուեցին Ինվերի կրունկի տակ:

ՍԵՐՕ ԽԱՆԶԱԴԵԱՆ

(Շար. 9)

Ի ՑԻՇԱՏԱԿ

ԼԻՈՆ.— Տիկին Ալիս Ադէմեան իր տապրոջ՝ Գրիգոր Ադէմեանի մահուան քառասունքին առթիւ 50 ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ«ին:

ՆՈՒԷՐ

ԿՐԸՆՈՊԼԸ.— Նշան Քիւրտճեան ի յիշատակ Շ. Միսաքեանի եւ իր կնոջ Ծանր հիւանդութենէ ապաքինման առթիւ 200 ֆրանք կը նուիրէ «Յառաջ»ին եւ 100 ֆր. Հայ Դատին (ստանալ «Յառաջ»էն):

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Մարսէյլի Մշակոյթի Տան Ցանճնա – խումբը իր անկեղծ ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Տիկին Արուսեակ Սարգսեանի, Տէր եւ Տիկին Էտի Սարգսեանի, Անիթա Սարգսեանի եւ ընտանեկան բոլոր պատգաններուն, հմուտ երաժշտագէտ եւ տաղանդաւոր խմբավար՝ Վարդան Սարգսեանի մահուան տխուր առիթով:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Սէն Ժեռոմի Ս. Սահակ – Մեսրոպ եկեղեցւոյ Թաղական Խորհուրդը իր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ ողբացեալ այրի Տիկին Վերժին Թոփուզեան (Ծնեալ Մարգարեան)ի բոլոր պարագաններուն եւ ողբացեալ Գէորգ Պորանեանի բոլոր պարագաններուն: Շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները փոխան ծաղկեպսակի, եկեղեցւոյ պայծառութեան եւ զպրոցին.—

Մարգարեանի մահուան առթիւ Տէր եւ Տիկ. Գաբրիէլ Ալիքեան 100 ֆր., Գայէքլեան ընտանիք 50, Փաստրմաճեան ընտանիք 70, Զարուհի Սէֆիլեան 100 (եւ 50 զպրոցին): Պորանեանի մահուան առթիւ Գայէքլեան ընտանիք, Ալիքեան ընտանիք 100ական, Փալամուտեան ընտանիք 150, Թոփմասեան ընտանիք, Տէր եւ Տիկին Ճակոբեան, այրի Տիկին Երանուհի Տէր–Կարապետեան 50ական ֆր.:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

ԿՐԸՆՈՊԼԸ.— Վարդան Բաբախեան 100 ֆրանք կը նուիրէ:

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Տիկին Զապէլ Արզումանեան 50 ֆրանք:

Հայկազ Մարտիրոսեան 50 ֆր.:

ՓԱՐԻԶ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ

Այս կիրակի, փետր. 12, ժամը 10ին, պատարագ կը մատուցուի Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ մէջ:

Ի ժամ պատարագի,

ՎԱՉԳԷՆ Ա.

ԾԱՑՐԱԳՈՑՆ ՊԱՏՐԻԱՐՔ
ԵՒ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ԱՄԵՆԱՑՆ ՀԱՅՈՑ

կուտայ իր հայրապետական պատգամը:

Կը հրաւիրենք մեր ժողովուրդը մասնակցելու պատարագին եւ ընդունելու Ամենայն Հայոց Հայրապետին օրհնութիւնները:

ՏԵԱՌԸՆԴԱՌԱՋ

Այս երկուշաբթի, փետր. 13, կէսօրէ ետք ժամը 5ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ մէջ կը կատարուի Տեառընդառաջի հանդիսաւոր նախատօնակ, անդաստան եւ մոմավառութիւն:

Երեքշաբթի, փետր. 14, Տեառընդառաջ է, տօն քառասնօրեայ գալստեանն Քրիստոսի ի տաճարն:

Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ մէջ ժամը 10ին պատարագ կը մատուցուի:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Հայ Ուսանողաց Օգն. Միութիւնս շնորհակալութեամբ ստացաւ հետեւեալ նուէրները.— Տէր եւ Տիկին Միչէլ Փեշտիմալճեան 150 ֆ., Տէր եւ Տիկ. Ժ. Ժ. Տամլամեան 100, Տէր եւ Տիկ. Վ. Ճենալեան 200, Տէր եւ Տիկ. Զիւրիւքճիչեան (Լօզան) 100, Պ. Ղազարեան Գլակ 200:

- ՃԱՇ -

Ի պատիւ

ՎԱՉԳԷՆ Ա.- Ի

ԾԱՑՐԱԳՈՑՆ ՊԱՏՐԻԱՐՔ ԵՒ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ԱՄԵՆԱՑՆ ՀԱՅՈՑ

Ուրբաթ, փետրուար 17, երեկոյեան ժամը ճիշդ 20·30ին, Էնթերքոնթինանթալ պանդոկի էմփերիալ սրահին մէջ:

Ճաշագին 150 ֆրանք

Փութով ապահովել տեղերը, Փարիզի Մայր եկեղեցւոյ դիւանէն, 15 Ռիւ ժան Կուժոն, Փարիզ 8րդ: Հեռաձայն 359·67·03

ՏՈՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Ի նպաստ Ն. Փալանճեան ճեմարանի իր սաներուն եւ Փարիզի հայերէնի միօրեայ դասընթացքներուն

Նախաձեռնութեամբ

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՊՈՑ ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՄՆԱՃԻՒՂԻՆ

GRAND ★ BAL ★ ANNUEL

organisée par la section de Paris de la Croix Bleue des Arméniens de France

au profit de ses œuvres

Samedi 11 Février 1978 de 20 h. 30 à l'aube
dans les Salons de l'Hotel George V
31, avenue George V Paris 8e

Գեղարուեստական բաժինին կը մասնակցին.—

ՄԵԼԿՈՆ – ՍԵՒԱՆ նուագախումբը Երգիչ՝ ՆՈՐԱՑՐ

Մուտք 35 ֆր. ուսանող՝ 25

Սեղանները ապահովել հեռաձայնելով՝
Պահաբեան 734·70·19 Գարոյեան 533·06·31 Հրաչեան 878·67·38

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՅԵՐԵԿՈՅԹ

MATINEE ARTISTIQUE DANSANTE
ORGANISEE PAR LA SECTION D'ASNIERES - BOIS-COLOMBES
DE LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS

Animé par l'Orchestre MELKON SEVAN

Partie artistique

Groupe « GAIDZAG » — Ensemble de danse « MINI-CAUCASE »

Dimanche 19 Février de 15 h. 30 à 24 h. Salons du Centre Administratif et Social
16, place de l'Hôtel de ville, Asnières

RESTAURANT EREVAN

ՀԱՅԱՍՏՈՒՆ

ԵՐԵՒԱՆ

26, RUE BERGÈRE PARIS 9e Tél. 770 85 81

Հայկական մաքուր խոհանոց — Հայկական ջերմ մթնոլորտ

Մատչելի գիներ

Երկուշաբթի՝ *կարսի տէօշէր*

Չորեքշաբթի իրիկուն՝ *ձիթապտուր — մանթը*

Հինգշաբթի իրիկուն՝ *պատուէրին վրայ լահմաճուն ու ջի-֊էօֆթէ*

Ուրբաթ իրիկուն՝ *Սու–պէօրէկ*

Եւ ամէն կիրակի առտու, պատուէրի վրայ՝ խաշ:

ՓԱԿ Է ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Փարիզահայ Տիկ. Միութեան Որբերու Օգն. Մարմինը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները փոխան ծաղկեպսակի Սուրէն Ճերմակեանի մահուան տխուր առթիւ.— Տիկին Գէորգեան, Տէր եւ Տիկին Պիւրթէ 100ական ֆր., Գալփաքեան քոյրեր, Տիկին Ալիքսանեան, Տիկին Մատաթ 50ական ֆր.:

Հ. Բ. Ը. Մ.

ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԱՃԱՌՔ

Ալեք Մանուկեան Մշակ. կեդրոնին մէջ, Մարտ 18 եւ 19ին ժամը 11էն մինչեւ 20 կը խնդրուի նկատի ունենալ:

REPRESENTATION THEATRALE

Samedi 11 Février 1978 à 20 h. 30
Salle des Fêtes de la
Mairie d'Issy - les - Moulineaux av. Victor - Cresson
Métro Mairie d'Issy

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՄԲ

ԻՍԻԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ «ԱԲԵԼԵԱՆ» ԹԱՏԵՐԱԽՈՒՄԲԸ

ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՆԷ

Թիւ 5 ԽԵԼԱԳԱՐԸ

ՀԵՂԻՆԱԿ՝ Յ. ԱՄԻՐԵՆՑ

ՂԵԿ. ԺՈՐԺ ՊԱՏՕԼԵԱՆԻ

Տոմսերուն համար դիմել.—
ETS. MICHEL — 253, Rue P.-V. Couturier, Alfortville — Tél. 899-09-66
KOUYOUMDJIAN — Station SHELL — 18, Quai J. B. Clément, Tél. 375-28-37
CAFE PHILIPPE — Place Carnot, Alfortville
SEVAN, 4 Rue Lazare-Carnot, 92140 Clamart — Tél. 642-16-07
PALOUYAN, 9 Rue de Trévise, Paris (9e) — Tél. 523-24-97
SAMUELIAN, 51 Rue Monsieur-le-Prince, 75006 Paris — Tél. 326-88-65
եւ Մշ. Տան անդամներու մօտ:

offrez donc

LE BEAU FOULARD

"Alphabet Arménien"

CREATION CELIGNY — PARIS

est en vente au prix de Fr. 75
chez M. S. DER-BALIAN, Bottier Modéliste
221, rue Saint-Honré, PARIS 1er
LIBRAIRIE PALOUYAN
9. rue de Trévise — PARIS 9e
à MARSEILLE, Maison de la Culture Arménienne, 12-14 Rue St. Basile.

Pour envoi Contre-remboursement CELIGNY s.a.r.l. boîte postale No 9,
94130 NOGENT - sur - MARNE

Imprimé sur les presses du Journal «Haratch» 83, rue d'Hauteville 75010 Paris
Commission paritaire : N° 55935

ՇԱԲԱԹ–ԿԻՐԱԿԻ
ՓԵՏՐՈՒԱՐ
11-12
SAMEDI-DIMANCHE
11-12 FÉVRIER
1978

ՀԱՅՐԱՆԻՔ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱԻԱՐՇ ՄԻՍԱԿԵԱՆ

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 571027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար· 200 Ֆ·	Վեցամսեայ	110 Ֆ·
Արտասահման	Տար· 230 Ֆ·	Հատը	1 Ֆ· 30

LE NUMERO 1,30 F

53ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 14·053

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

53e ANNÉE — N° 14.053

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՆԱԽԱԳԱՀԸ ԿՐԿԻՆ ԿԸ ԶԳՈՒՇԱՑՆԷ

—o—

ՆԵՐՔԻՆԷՆ ԵՏՔ՝ ԱՐՏԱՔԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԿԱԿՆԱՐԿԷ

—o—

Այս անգամ հեռատեսիլէն էր, որ Նախագահ Ժիսքար անդրադարձաւ ընտրութեանց, պատասխանելով չորս լրագրողներու հարցումներուն, կեդրոնացած ինչպէս նախատեսուած էր արտաքին քաղաքականութեան վրայ։

Նախագահը կ'ըսէ թէ Ֆրանսայի արտաքին քաղաքականութիւնը վէճի նիւթ է, քննադատուած է բայց լայն հաւանութեան արժանացած է հանրային կարծիքին։ Որհ. Միութեան հետ յարաբերութիւնները վստահութեան վրայ հիմնուած են, մեղմացման մարդին մէջ յառաջդիմութիւն կայ, Ֆրանսա մօտէն կը հետեւի Պելկրատի ժողովին։ Ափրիկեան ճակատին վրայ Ֆրանք-եւրոժերական յարաբերութիւնները իրաւական չրջագիծը անցած են եւ պէտք է վերատեսնել Էվիանի համաձայնագիրը։ Զատ աղքատ երկիր մըն է, որ աւելի կը սպառի եղբայրասպան կռիւներով։ Նախագահը Մայիսին Նիւ Եորք կ'երթայ, ուր ՄԱԿի առջեւ պիտի ներկայացնէ ապազինման ֆրանսական առաջարկները։

Նախագահին գլխաւոր նպատակն էր զգուշացնել քաղաքացին որ «դէչ ընտրութիւն» չընէ, քանի Վերտէօն սիւռ–լը–Տուլ մէջ ինք ճշդեց թէ ո՞րն է «լաւ ընտրութիւնը» Ֆրանսացիին համար, ծանրանալով ներքին քաղաքականութեան վրայ։ Այս անգամ ալ ուզեց համոզել որ արտաքին քաղաքականութիւնն ալ կ'ազդուի եթէ «լաւ ընտրութիւն» չըլլայ։

× Պատ կը շարունակէ իր ընտրապայքարը եւ կ'ակնարկէ կրկին մեծամասնութեան « ընդլայնումին » վրայ, կ'ակնկալէ երեւի « կեդրոն ձախ » կազմի մը։

Ձախ ճակատին վրայ նորութիւն չկայ, քանի պարապուխները կը մնան իրենց դիրքերուն վրայ, ոչ ոք տեղի կուտայ միւսին։ Համայնավարները կը հասկցնեն որ ինքնաբերաբար քաչուելու սկզբունքը գործադրելու միտք չունին։ Ընդհ. Ան–տրիէօ, «Իւմանիթէ»ի խմբագրապետը կը գրէ արդէն չատ յստակ կերպով այդ մասին.— « Հանրապետական կարգապահութիւնը պատմութեան թանգարանը պէտք է դրուի »։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Պէյրութի մէջ կռիւները կը չարունակուին քրիստոնեայ գօտիին կողմը, ուր կառաւղ բնոյթ ալ առած են։ Վերսկսած է նաեւ հրաձգարձութիւններու չարքը, 48 ժամուան մէջ, երեք հատ ցարդ անօգուտ դարձած են։ Սուրիացիք 40 մեռեալ ունին եւ կը թուի թէ անխուսափելի է այլեւս բախում մը սուրիական ուժերու եւ Շամունի միջեւ։ Պաշտօնական գետնի վրայ անգամ մը եւս կը հաստատուի իշխանութեանց անկարողութիւնը եւ զարմանալի չէ որ այդ անկարողութիւնը այնքան ցայտուն է որ պահպանողական Լը Ռեվէյլ (Քաթայէպ) կը խորհրդէ.— «Տեսնուա՞ծ բան է որ բացակայութիւնը՝ հրամայէ, պարապը՝ հրաման տայ եւ անէութիւնն ալ հնազանդող գտնէ»։

Նիւ Եորք կրկին անչարժութեան դատապարտուած է ձիւնէն, որ աւեր գործած է արդէն ամբողջ Միացեալ Նահանգներու մէջ, ուր 65 մեռեալ կայ։ Կեանքը դադար արձանագրած է նաեւ Պոսթըն, Ֆիլատելֆիա, Քլիվլանտ։ Տասնեակ միլիոն տոլարի վնաս կայ։ Ասիկա անչուչտ ամէնուն ալ դժբախտութիւնը չբերէր, քանի կայ միշտ երանելին, որ կը խոստովանի.— «Ես փոթորիկին հոտը հեռուէն առի։ Պաչար ժողվեցի եւ հրաչալի օրեր անցուցի հեռատեսիլիս եւ սառնարանիս միջեւ»։

ԵՐԵՒԱՆ ⇔ ՓԱՐԻԶ ՀԵԾՈՑՈՒՄ

ԵՐԵՒԱՆ (Հեռատիպ, Փետր· 1–3)

ՇԻՆԱՐԱՐԱԿԱՆ ԵՂԱՆԱԿՆԵՐՈՒ ՄՇԱԿՄԱՆ ՆՈՐ ՀԻՄՆԱՐԿՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

Հայաստանի արդիւնաբերական չինարարութեան նախարարութեան նախագիծ եւ չինարարական դրասենեակի հիմնարկութիւն մը, որուն նպատակն է աւելի զարգացնել եւ կատարելագործել յարկերու եւ ծածքերու բարձրացման եղանակով չէնքերու կառուցումը։ Նոր հաստատուած հիմնարկութեան տնօրէնն է Ռ. Սահակեան։ Մասնագէտները արդէն իսկ ստեղծած են կարգ մը նախագիծեր որոնք ունին ճարտարապետական եւ չինարարական լուծումներ, որոնց չարքին են՝ խանձեւ եւ եռաթեւ առանձին բազմայարկ չէնքերը, երկրաչարժներու դիմացող 25 յարկանի չէնքերը, առողջարանային հաստատութիւններու, զբօսաչրջիկութեան պանդոկներու եւ այլ առաջադրանքներու նախագիծերը։ Յարկերու եւ ծածքերու բարձրացման եղանակը տարածուած է ամբողջ Որհ· Միութեան մէջ։ Հիմնարկութեան մասնագէտներու նոր եղանակներէն եւ փորձառութենէն կ'օգտուին Մոսկուայի, Կիեւի, Լվովի, Տաչքենդի, Դուշամբէի, Վիլնիւսի չինարարական կազմակերպութիւնները։

×

ԶՍՐԵՆՑԻ ՅՈՒԲԵԼԵԱՆԸ ԿԻԵՒԻ ՄԷՋ

Կիեւի Մատենադարանին մէջ տեղի ունեցած է Զարենցի նուիրուած երեկոյթ մը։ «Եղիչէ Զարենցի բանաստեղծութիւնը» նիւթին չուրջ խօսած է Կիեւի «Գիտելիք» ընկերութեան անդամ Դ· Մալնկի։ Ապա Զարենցի բանաստեղծութիւններու ընթերցումով հանդէս եկած են Կիեւի Թիւ 79 միջնակարգ դպրոցի 10րդ դասարանի աշակերտները։

×

ԽՈՐՀ· ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ՄԻԱՑԵԱԼ ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ ԸՄԲՇԱՄԱՐՏԻԿՆԵՐՈՒ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ ԵՒ ՀԱՅԵՐՈՒ ՑԱՂԹԱՆԱԿՆԵՐԸ

Երեւանի մէջ տեղի ունեցած են Որհ· Միութեան եւ Միացեալ Նահանգներու ըմբշամարտիկներու բարեկամական հանդիպումները։ Նախքան մրցումները սկսիլը, աւանդական զուռնա – թմբուկի նուագակցութեամբ ցուցադրական ելոյթ ունեցած են մեր ազգային ըմբշամարտի (կոխ) վարպետները՝ լենինականցի Յա–

ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԸ ՓԱՐԻԶ ԺԱՄԱՆԵՑ

ԽՐԱԽՈՒՍԻԶ ԼՈՒՐԵՐ ԻՐԱՒՔԻ ՀԱՑ ԳԱՂՈՒԹԻՆ ՄԱՍԻՆ

Ինչպէս հաղորդուած էր առեն, Փարիզի Կաթողիկոսութեան Պատուիրակութեան հաղորդագրութեամբ, Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը Փարիզ ժամանեց Հինգշաբթի օր, ժամը 17ին, Շառլ տը Կոլ օդակայանը, ուր Զինքը դիմաւորելու փութացած էին պաշտօնական անձնաւորութիւնները, օտար եւ հայ ինչպէս եւ հայ գաղութի անդամներ։

Առաջին առթիւ, հոն էին Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը ընդունելու՝ Կաթող· Պատուիրակ՝ Սերովբէ Արք·, Փիւտ Եպս· Նազլաչեան եւ Փարիզի եկեղեցւոյ թէ չրջանի եկեղեցիներու հովուապետները։

Այլ անձնաւորութիւններու կարգին յիշենք՝ Արտաքին նախարարութեան փոխթոջոլի պետը՝ Պ· Ժան Լառչէ (որ, այս առթիւ յայտնեց նաեւ թէ Արտաքին նախարարը՝ տը կէրէնկօ Հինգշաբթի, Փետրուար 16ին պիտի ընդունէր Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը), Փարիզի արքեպիսկոպոս՝ Կարդինալ Մարթիի ներկայացուցիչը՝ Գերպ· Իւկ, յունական եկեղեցւոյ պետ՝ Գերպ· Մելեթիոսի ներկայացուցիչը՝ Հայր Ժերեմի, ռուս – օրթոտոքս եկեղեցւոյ (կապուած Մոսկուայի) ներկայացուցիչը Գերապատիւ Պուպու – րուզ եւ իրենց քուտարղարը՝ Հ· Լօֆփէր, Հայ Կաթողիկէ Էկսարքութեան կողմէ՝ Հայր Աբգարաս, Սամուէլ Մուրատեան վարժարանի տեսուչ վարդապետը Հ· Սերովբէ Ազըլեան, Դպրոցասէրի խնամակալ տիկիններէն Փարիզի խորհ· դեսպանատան Ա· քարտուղար՝ Ռուբէն Սահակեան, Փարիզի հայ եկեղեցւոյ վարչութեան ներկայացուցիչներ, ինչպէս նաեւ օտար թէ հայ բազմաթիւ անձնաւորութիւններ ի չարս որոնց «Ցառաջ»ի տնօրէնուհին։

Փոթոթքոլը նախատեսած էր մասնաւոր հիւրասրահ մը, ուր ժամը 17·15ին ժամանեց Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը, որու կ'ընկերանար Ցուսիկ Եպս· Սանթուրճեան, լուսարարապետ Մայր տաճարի եւ առաջնորդ Ադրբեջանի թեմին։

Ինչպէս ծանօթ է, Վազգէն Ա· կուգար Պաղտատէն եւ Փարիզ իր այցելութիւնը պաշտօնական բնոյթ չունի թէև, բայց ինչպէս նկատել կուտար Սերովբէ Արք· ամէն անգամ, որ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը տեղ մը կը ժամանէ, իր այցելութիւնը միշտ պաշտօնական բնոյթ կը ստանայ։

Կարճ ժամանակի մը ընթացքին, հիւրասրահին մէջ, Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը, կարգ մը հակիրճ այլ խրախուսիչ տեղեկութիւններ տուաւ Իրաքի հայ գաղութին մասին։

Պարզ է որ առաջին անգամն էր, որ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս մը կ'այցելէր Պաղտատ։ Իրաքի մեր գաղութը կը հաչուէ չուրջ 25·000 Հայութիւն, որուն 11·000ը համախմբուած է Պաղտատ։

Վազգէն Կաթողիկոսը կը յայտնէր, որ իր ակնկալածէն չատ աւելի բարգաւաճ գաղութ մը գտած է հոն, որ ծարաւն ունի հոգեւոր եւ ազգային կեանքին։ Պաղտատ փութացած էին, Կաթողիկոսին այս բացառիկ այցելութեան առթիւ նաեւ Հայերը, բոլորն ալ արբաչխօս բայց տարօրինակ կերպով Հայ, Զաքոյէն, ուր հինէն կ'ապրին Հայեր (չուրջ հազար)։ Գիւղացի մարդիկ, որոնց չերմեռանդութիւնը խորապէս յուզած էր Կաթողիկոսը։ Անոնք որոնց հոգին խորապէս Հայ մնացած է, բազմանք յայտնած են նաեւ վերջնապէս Հայաստան հաստատուելու։ Կաթողիկոսը, տեղական հայ պատասխանատուներուն հետ մշակած է նաև եկեղեցական արարողութեանց ծրագիրներ։ Հաճելի եղած է նաեւ իրեն, հանդիպիլ տեղւոյն Ֆրանսական դեսպանին (որ, չեչտեց Վազգէն Ա·, համակրելի անձնաւորութիւն մըն է ինչպէս բոլոր Ֆրանսացիները)։ Մասնաւոր ընդունելութիւն մը տրուած է իրեն և պատիւ Պապական Նուիրակ Գերպ· Ռիւպի կողմէ ինչպէս նաեւ տեղւոյն խորհրդային դեսպանատան, ուր ներկայ եղած են նաեւ աւելի քան տասնեակ մը օտար դեսպաններ։

Պաղտատի մէջ կան երեք հայկ· եկեղեցիներ, գլխաւորը՝ Ս· Գրիգոր Լուսաւորիչ, փոքր եկեղեցի մը ծերանոցին կից եւ երրորդ մը՝ փոքրիկ մատուռ մը, որ ուխտավայրի նկարագիր ստացած է եւ ուր կը փութան քրիստոնեայ թէ մահմետական ուխտաւորներ։ Խորհրդանիշ մօտ կայ չղթայ մը, զոր իւրաքանչիւրը աւանդութեամբ իր վիզը կ'անցընէ։ Կաթողիկոսը, մասնաւոր խանդավառութեամբ նկատած է որ բոլոր արարողութեանց ներկայ եղած են բազմահազար Հայեր, հակառակ անոր որ պատարագը կը մատուցուէր աշխատանքի օրեր (տօնական օրը՝ Ուրբաթ է եւ Վազգէն Ա· պատարագած է նաեւ Վարդանանց Հինգշաբթին)։

Վազգէն Ա· Պաղտատ մնացած է լրիւ 12 օր, առաջին օրն իսկ աւելի քան 3000 Հայեր աչհամբոյրի եկած են եւ չարունակած է յաջորդ օրը։ Ազգային թէ մշակութային գետնի վրայ բեղուն կեանք կայ։ Միութիւնները չեն պակսիր եւ իրաքանչիւրը (Երիտասարդաց Միութիւն, Հ· Բ· Ը· Մ· եւլն·) ունին ակումբներ եւ հակայ դահլիճներ, ուր կը կատարուին զանազան ձեռնարկներ։ Տեղւոյն իշխանութիւնները բարեացակամ վերաբերում ունին եւ գաղութը, ընդհանրապէս տրնտեսական լաւ վիճակի մէջ է։

×

Ցիշենք թէ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը այս Կիրակի, Փետր· 12, կը քարոզէ Փարիզի Ս· Ցովհ· Մկրտիչ եկեղեցին եւ այդ առթիւ աւելի լայն տեղեկութիւններ կուտայ Իրաքի իր այցելութեան մասին եւ ընդհանուր հարցերու։

ՏԵՍՆԵԼ ԵՐԿՐՈՐԴ ԷՋԸ

ԲԱՐԻ ԱՆ ԱՅՍՕՐ ԿՐ...

ՀԱՅԿԱԶՆ

ՀԱՅՏՆԱԲԱՆԱԿԱՆ ՈՒ ԻՐ ՀԱՐՑԱՍԷՐ

— Օ —

(Ի. ԲԱՐԳԱՀԱՆ ՀՐԱՏ)

Ֆրանսիայի ազգային գրադարանի հայկական բաժնի վարիչ Ս. Ալէքսան Ալպոյաճեանի հրատարակած «Հայ տպագրութեան պատմութիւն» գիրքը, որ ընդհանրապէս ամենալաւ աշխատասիրութիւնն է հայ տպագրութեան մասին, ունի մի թերութիւն։ Ան չի տալիս հայ տպագրութեան ընդհանուր պատկերը։ Ան չի ցոյց տալիս, թէ ինչ ընթացք է ունեցել հայ տպագրութիւնը, ինչ ազդեցութիւններ է կրել, ինչ ազդեցութիւն է ունեցել ինքը ուրիշների վրայ։ Ան չի ցոյց տալիս, թէ ինչ ուղիներով է ընթացել հայ տպագրութիւնը, ինչ ուղիներով է ընթացել հայ գրքի առևտուրը։ Ան չի ցոյց տալիս, թէ ինչ ուղիներով է ընթացել հայ գրքի ընթերցանութիւնը։ Ան չի ցոյց տալիս, թէ ինչ ուղիներով է ընթացել հայ գրքի ընդհանուր ընթացքը։ Ան չի ցոյց տալիս, թէ ինչ ուղիներով է ընթացել հայ գրքի ընդհանուր ընթացքը։

Ալպոյաճեանի գրքի մէջ կան շատ տեղեկութիւններ, որոնք ցոյց են տալիս, որ հայ տպագրութիւնը ունեցել է իր ուրոյն ընթացքը, ունեցել է իր ուրոյն ազդեցութիւնները, ունեցել է իր ուրոյն ընթերցանութիւնը։ Բայց այդ տեղեկութիւնները ընդհանուր պատկերի մէջ չեն։ Ան չի ցոյց տալիս, թէ ինչ ուղիներով է ընթացել հայ գրքի ընդհանուր ընթացքը։

Ալպոյաճեանի գրքի մէջ կան շատ տեղեկութիւններ, որոնք ցոյց են տալիս, որ հայ տպագրութիւնը ունեցել է իր ուրոյն ազդեցութիւնները, ունեցել է իր ուրոյն ընթերցանութիւնը։ Բայց այդ տեղեկութիւնները ընդհանուր պատկերի մէջ չեն։ Ան չի ցոյց տալիս, թէ ինչ ուղիներով է ընթացել հայ գրքի ընդհանուր ընթացքը

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆ
ՊՈՍՏՈՒՆ ԼԵԳԻՈՆ ՆԱՊՈԼԵՈՆ
(Chevalier de la Légion d'Honneur)
ՀԱՍԱՐԱԿ ԾԱՆՈԹԱՑԱԾ ՀԱՅ ԿԱՐՄԻՐ ՀԱՐՈՒՍՏԻ ՀԱՄԱՐ
ՄԱՀՈՒԱՆ ՀԱՅՐԻ ՄԱՐՏԻՆ ՀԱՄԱՐ
ՏԻԿԻՆ ՓԵՆԱԿԻ ՄԱՐՏԻՆԵԱՆ, ԹՈՂԱԼ ՕՏԱԼԻՈՅ ՄԷՋ
ՓԱՐԻԶ ՄԵԾ ԿԱՐՄԻՐ ՀԱՐՈՒՍՏԻ

Այրի Տիկին Սիրանույշ Ջէյդկէհան, Տէր եւ Տիկին Ռոպէր Սամոյեան եւ աղջիկը՝ Վիրժինի, Տէր եւ Տիկին Կասթոն Լանէ եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները խոր կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ-հօր՝

ԽԱՉԻԿ ՋԷՑՊԷԿԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Փետր. 9ին, 78 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի երեքշաբթի, Փետր. 14, ժամը 13·45ին Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Պուա-Ֆոլոմպի հին գերեզմանատունը:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

Տէր եւ Տիկին Թադեոր Շահինեան եւ զաւակները խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր եւ մեծ-մօր՝

ՏԻԿԻՆ ԷԼՄԱՍ ՇԱՀԻՆԵԱՆԻ
(ծնեալ Փիլիկեան)

մահը, որ պատահեցաւ Փետր. 4ին:

Յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ մտերիմ շրջանակի մէջ, Շորեքշաբթի, Փետր. 8ին, Իսիի Ս. Մարիամ Աստուածածին եկեղեցին:

Թաղումը կատարուեցաւ Իսիի գերեզմանատան ընտանեկան դամբարանին մէջ, իր կնոջ քով:

×

Այս տխուր առթիւ, Տէր եւ Տիկին Թադեոր Շահինեան կը նուիրեն 50 ֆր. կապ. Խաչի Իսիի մանկաճիւղին եւ 100 ֆր. Իսիի Մշակոյթի Տան (Ռիւ տը լա Տէֆանս) (տասնալ «Յառաջ»էն):

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Մարսէյլի Հայ Աբեղոյշներու Միութեան թատերախումբը կը ներկայացնէ Յակոբ Պարոնեանի

ՊԱՂՏԱՍԱՐ ԱՂԲԱՐԸ (երեք արար)

Փետր. 19, կիրակի օր ժամը 16ին Մարսէյլի հայ Մշակոյթի Տան «Վասպուրական» սրահին մէջ:

12-14, Rue St. Bazile — 13001 Marseille

Տոմսերը ապահովելու համար դիմել՝ Հայ Մշակոյթի Տունը:

Գին 25 ֆրանք

ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆ ՄԱՆՈՒՇԵԱՆԻ
ԵՒ ԻՐ ԸՆԿԵՐՆԵՐՈՒ ՇԻՐԻՄԻՆ

Մանուշեանի եւ ընկերներու գնդակա-հարման տարեդարձին առթիւ

UGEVRE et ANACRE

Միութիւնները կազմակերպած են այդ մը՝ Փետր. 19, կիրակի ժամը 10·30ին:

Ժամադրավայր Փորթ տը Շուազի:

L'UGAB JEUNES

Propose
SPORTS D'HIVER à PRA-LOUP
(Alpes de Haute-Provence)
1600 - 2500 mètres
— Départ (Paris-Lyon) le 4 Mars à 21 h. 10
— Retour le 11 Mars (départ de Gap à 21 h. 28)
Voyage A R (train + car à partir de Gap) env. 250 F. (demi tarif pour enfants)
Logement (demi pension) 685 F.
Hôtel « La Patinoire » 3 étoiles
Prix collectivités très intressants pour les locations de matériel, les forfaits remontées, les cours de ski et assurances.
Tous renseignements et inscriptions à l'UGAB : 118, rue de Coucelles 75017 Paris
Tél. 924-86-71 ou 227-12-26
avant le 15 Février

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

ՓԱՐԻԶ.— Սէրէնկիւլեան ընտանիքը փոխան ծաղկեպսակի 500 ֆր. կը նուիրէ Պոսթընի «Հայրենիք»ին (տասնալ «Յառաջ»էն) եւ 500 ֆր. «Յառաջ»ին Յարութիւն Սէրէնկիւլեանի (Ուաչինկթըն) կսկիծալի մահուան առթիւ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Սէնթ Էթիէնի Հայ Ազգ. Մխիթարեանը շնորհակալութեամբ ստացած է իւ նպաստ տեղւոյն մատուռին 2000 ֆր. Հայ Տիկնանց Միութենէն՝ Ամանորի առթիւ տըրուած պարահանդէսէն:

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՅԵՐԵԿՈՅԹ

MATINEE ARTISTIQUE DANSANTE
ORGANISEE PAR LA SECTION D'ASNIERES - BOIS-COLOMBES
DE LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS
Animé par l'Orchestre MELKON SEVAN
Partie artistique
Groupe « GAIDZAG » — Ensemble de danse « MINI-CAUCASE »
Dimanche 19 Février de 15 h. 30 à 24 h. Salons du Centre Administratif et Social
16, place de l'Hôtel de ville, Asnières

ՍԱՄՈՒԷԼ ՒՐ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ
ՎԱՐԺԱՐԱՆ

ՄԵԾ ՏՕՆԱՎԱՃԱՌ

KERMESSE

կազմակերպութեամբ վարժարանի Տնողաց Միութեան

ՄԱՐՏ 11 ԵՒ 12

վարժարանին մէջ

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Պօմոնի սրահին վերանորոգումի հանգանակութեան մասնակցող ազգայիններու ցանկը

Պր. Յովհ. Եօթնեղբայրեան 200, Տիկ. Անահիտ Ազարեան 100, Տիկ. Երանուհի Ձգնաւորեան 50, Տիկիններ Իզմիրլեան եւ Պէզիրճեան 150, Պր. Յորժ Թերզիպաշեան 400, այրի Տիկ. Մարի Ռուսեան 100, Պ. Յարութիւն Աւետեան եւ զաւակները 300, Շաքարեան ընտանիք 400, Տէր եւ Տիկ. Կարապետ Ճանիկեան 100, Տէր եւ Տիկ. Ալեքսան Պապայեան 500, Պ. Լեւոն Օհանեան 100, Պ. Հայկ Մարգարեան 50, Պ. Սիմոն Աւետեան, Պ. Սարհատ Գըլըճեան, այրի Տիկ. Սաթենիկ Թիւթէլեան 100ական, Պ. Վարդան Պանտիկեան 250, Պ. Սեդրակ Յովնանեան, Տէր եւ Տիկ. Գէորգ Քիւրտօղլեան 100ական, Նոր Սերունդ (Պօմոն) 1000, Դարբինեան ընտանիք 6000, Շալճեան ընտանիք 300, Պ. Երուանդ Սօլաքեան 50 ֆր.:

Ղազարեան ընտանիք 1000, Տէր եւ Տիկ. Վարդան Քիւրքճեան 300, Պ. Լեւոն Պապիկեան, Հապիկեան ընտանիք 100ական, Գուլումեան ընտանիք 1000, Պ. Կարապետ Տէրտէրեան 50, այրի Տիկ. Հայկուհի Տէր-Մեսրոպեան 500, Տէր եւ Տիկ. Գեղամ Խոսրովեան, Արտաշէս Բագլայեան 100ական ֆր.:

(Վերջ)

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ
ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ 45ԱՄԵԱԿԻ ՃԱՇԸ

5 Մարտ, Ալեֆ Մանուկեան Մշակութային կեդրոնը

ԳՐԱԿԱՆ ՄՐՑԱՆԱԿ

Մանրամասնութիւնները յաջորդիւ

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL «HARATCH»
83, rue d'Hauteville 75010 Paris
Commission Paritaire : N° 55935

- ՃԱՇ -

Ի պատիւ

ՎԱՉԳԷՆ Ա.-Ի

ԾԱՑՐԱԳՈՑՆ ՊԱՏՐԻԱՐՔ ԵՒ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ԱՄԵՆԱՑՆ ՀԱՑՈՑ

Ուրբաթ, Փետրուար 17, երեկոյեան ժամը ճիշդ 20·30ին, Էնթերքոնթինանթալ պանդոկի էմփերիալ սրահին մէջ:

Ճաշագին 150 ֆրանք

Փութով ապահովել տեղերը, Փարիզի Մայր եկեղեցւոյ դիւանէն, 15 Ռիւ ժան Կուժոն, Փարիզ 8րդ: Հեռաձայն 359·67·03

ՀԱՑ ԿԱՐՄԻՐ ԹԱՋԻ

Անիէռ - Պուա Քոլոմպ եւ շրջանի

ՀԱՆԴԷՍ - ՅԵՐԵԿՈՅԹԸ

կիրակի, Փետր. 19, ժամը 16ին, Պուա Քոլոմպի քաղաքապետարանի սրահին մէջ, 31 Ռիւ Փոր-Տէրուլէտ:

Կեդրոնական վարչութեան կողմէ կը խօսի Տիկին Պերճուհի ՍԱՂԱԹԷԼԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ յայտագիր

Ջուգերդ՝ ՎԻԴԷՆ եւ ՅԱՐՈՒԹ

Մենակատար (քանոն) էլմիրա ՓԷհլիվանեան: *Արտասանութիւն՝* Մատըլէն էֆեենեան - Քարփանթիէ: *Մենապար՝* Սթեփան Պագըրեան:

Մուտք 15 ֆրանք

VIENT DE PARAITRE

L'ALPHABET ARMENIEN

illustré par Séta PAPAZIAN

Paru aux Editions la Noria

38 LETTRES ORNEES DE MOTIFS ARMENIENS

à colorier par les enfants

38 proverbes arméniens traduits en francais, anglais, espagnol...

Vous pouvez vous le procurer :
dans les
— librairies enfantines
— librairies arméniennes
— FNAC Montparnasse
— FNAC Lyon et Marseille

Prix de vente : 25 Frs.

FRANCE - PNEU

165, rue du Docteur BAUER 93400 St. OUEN
tél. 254 08 56 - 252 41 96

PNEUS NEUFS TOUTES MARQUES — PNEUS RECHAPÉS
BATTERIES — AMORTISSEURS — PLAQUETTES DE FREINS
TOUTES OPÉRATIONS DE MONTAGE — ÉQUILIBRAGE
RÉGLAGE TRAIN -AVANT (PARALLELISME)

REMISES SPÉCIALES AUX LECTEURS DU JOURNAL

12 à 20 % sur pneus selon marques
35 % sur batteries garanties un an
25 % sur amortisseurs

ՄԱՍՆԱՒՈՐ ԶԴՈՒՈՒԵԼՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ

Banquet et Gala

Organisés par LES ANCIENS COMBATTANTS ARMENIENS
d'Issy-les-Moulineaux et Clamart
Sous le patronage de M. JEAN FONTENEAU
Maire de Clamart
et la présence de M. NOURHAN FRINGHIAN
Président d'Honneur
Centre Culturel JEAN ARP, 22 Rue P. V. Couturier à Clamart
Samedi 25 Février, de 20 h. 30 à l'aube
PARTIE ARTISTIQUE
MINAS PALANDJIAN (chanteur)
Orchestre : MELKON - SEVAN
Pour tous renseignements et réservations :
PARIS : 770-07-25 CLAMART : 642-73-10 ISSY : 642-45-25
BAKERDJIAN, 35 Rue de Trévise, Paris 9e
PALOUYAN, 523-24-97 — 9, rue de Trévise, Paris 9e

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՓԵՏՐՈՒԱՐ
14
MARDI
14 FÉVRIER
1978

LE NUMERO 1,30 F

ՀԱՅՐԵՆԻՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱԽԱՐՇ ՄԻՍԱԿԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 E 571027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար· 200 Ֆ·	Վեցամսեայ	110 Ֆ·
Արտասահման	Տար· 230 Ֆ·	Հատը	1 Ֆ· 30

53ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 14·054

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

53e ANNÉE — N° 14.054

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԱՐԻ ՀՈՎՈՒԱՊԵՏԸ ԵՒ «ԺՈՂՈՎՐԴԱՎԱՐ» ԹՈՒՂԹԻԱՆ

—— o ——

Ողջմիտ ըմբռնում եւ օրինակելի ջանասիրութիւն: Այլ մանաւանդ արի հոգ – ուապետի կեցուածք:

Այս բնութագրումներն են, որ իրրեւ հաստատելի իրողութիւններ, կը սեւեռին բոլորին միտքին վրայ ամէն անգամ, երբ Թուրքիոյ Հայոց Պատրիարքը, իր հոգ – ւութեան յանձնուած համայնքին այ – լազան երեսները կը պարզէ: Երբ ամէն առիթով առանց դեղեւումի թուրք իշ – խանութիւններուն չղթայազերծած բա – ցայայտ թէ քօղարկուած հակահայ քայ – լերը հրապարակ կը դնէ: Վերջապէս, երբ ամէն տարեվերջի, մամուլով հաշ – ուետուութիւնը կը կատարէ կրօնական, կրթական թէ ազգային հաստատութիւն – ներու արձանագրած աշխատանքներուն մասին: Հետեւողական կանոնաւորու – թեամբ: Մանրամասն ճշդրտութեամբ:

Դժբախտաբար նոյնը չէ այլ գաղութ – ներու մէջ, սկսած մեր գաղութէն, մինչ այնքան կենսական է սիւնքի համար նման տեղեկագրեր, որոնք գոնէ մասամբ գաղափար մը կրնան տալ հոգեւոր թէ եկեղեցական մեր կեանքին մասին: Ախ – կա այնքան կրկնուած է այս նոյն սիւ – նակներէն, որ աւելորդ յանկերգ դարձած է, քանի որեւէ արձագանգ չի գտներ:

Շնորք Աբք· Գալուստեանի 1977ի տարեկան տեղեկագիրը, Թուրքիոյ հայ գաղութին մասին (Ցառաջ, Ցուն· 31 եւ Փետր· 1 ու 3) ընդհանուր աշխատանք – ներու, իրագործումներու, չիրականացած գործերու եւ դէմ յանդիման գտնուած դժուարութիւններու պատկերացման կը ծառայէ: Նկատելի են աշխատանքները: Շօշափելի ու կարեւոր: Մանաւորաբար, երբ ի մտի ունենանք, թէ ի՛նչ դժուարու – թիւններու կը բախին անոնք:

Սահմանուած արգելքներու, յարու –ցուած խոչընդոտներու, մէջտեղ դրուած խութերու, ապօրէն միջոցներու թուար – կումը, բացայայտ կը զարձնեն թուրք իշ – խանութիւններուն հետապնդած նպատակ – ները: Գաղութի մը ազգային կեանքը փլուզման ենթարկել, այնպէս ընել, որ Պոլիս թէ հոգեւարքի մատնուած գաւառ – ներու փոքր հաւաքականութիւնները, հիւծին աստիճանաբար: Ու չեն պակսիր մաքիավելական խաղերը, լուռ դաւերը: Իշխանութիւնները բացայայտ կերպով կ'ոտնահարեն ոչ միայն Լօզանով սահ – մանուած փոքրամասնութեանց իրա – ւունքները, այլեւ իրենց իսկ երկրին Մայր Կանոնը՝ Աչա Եասան, ինչպէս առանց ծամծմուած բառերու, կ'ըսէ Պատ – րիարքը:

Դեռ թարմ են բոլորին միտքին մէջ կրթական թէ այլ մարզերէ ներս ի գործ դրուած եւ օրէ օր աստիճան մը աւելի ցայտուն դարձած սահմանափակումները, կամայական որոշումներն ու ինքնագլուխ տնօրինումները: Հարկ չկայ կրկնութեան ճամբով վերյիշելու:

Հայց կայ հիմնական աշխատանք մը, որ պէտք է կատարուի Պոլսէն դուրս, բոլոր հայ գաղութներուն մէջ անխտիր: Ջսահմանափակուիլ մեր ներքին միջա – վայրով: Ես–քեզի, դուն–ինծի յանկերգ դարձած մտմտանջումներով: Թուրք իշ – խանութիւններուն խտրական ոգիին ներ – քին ցուցադրութեամբ:

Ապօրինութիւններու, օրինազանցու – թիւններու մանրամասն փաստերը հարկ է ուշադրութեանը յանձնել օտար հան – րային կարծիքին: Ցոյց տալ՝ տուեալնե – րու եւ իրողութիւններու անառարկելի ճամբով, թէ Թուրքիա կը բռնաբարէ օ – րէնքով իր քաղաքացիները դատուող, բայց այլ դատանդի հետեւորդ, ա՛յլ անցեալ ու պատմութիւն ունեցող փոքր հաւաքականութիւններու տարրական ի – րաւունքները:

Հայ Դատի պաշտպանութեան մէկ ե – րեան ալ, Թուրքիոյ ներքին ճակատով վա – րած տմարդի քաղաքականութեան բացա – յայտումն է օտարներուն: Հրապարակաւ: Այլազան միջոցներով ու հետեւողական քայլերով:

Ահա աշխատանքի դաշտ մը եւս: Հիմ – նական: Առաջնահերթ:

Ժ· Մ·

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՊԷՅՐՈՒԹ ԿԸ ՀԱՆԴԱՐՏԻ

—o—

ԵՐԿԿՈՂՄԱՆԻ ԱՏԵԱՆ ՄԸ ԿԱԶՄՈՒԱԾ Է

Աւելի քան 150 մեռեալէ եւ ծանր բա – խումներէ ետք, որոնք յանկարծ ծագե – ցան Պէյրութի քրիստոնեայ գօտիին մէջ անցեալ շաբթու, Կիրակի օր լիբանան – եան ճակատի երեք պարագլուխները (Ձե – մայէլ, Շամուն, Ֆրանճիէ) եւ Սուրիոյ փախ – վարչապետը խորհրդակցական հանդիպում մը ունեցան, որու արդիւնքը եղաւ յատուկ Ատեանի մը կազմութիւնը, ուր կողմերը ներկայացուած են հաւասար ձեւով եւ որ պիտի դատէ բախումներու պատասխանատուները:

Խաղաղութիւնը, որ կը տիրէր Նոյեմ – բեր 76էն ի վեր բաւական խախուտ էր եւ կը տեւէր գլխաւորաբար սուրիական զրաւման չնորհիւ, զրաւում մը որու պաշտօնական անունն է «արաբական խա – ղաղապահ ուժ»: Բայց ամէն մարդ գիտէ թէ 15 ամիսէ, ոչ ոք անկէն կը մնար, ընդհակառակն աւելի քան երբեք կը զին – ուէին: Եւ ի վերջոյ երբ մարդ այնքան զինուի, պարզ է որ այդ զէնքերը գործա – գելու համար է: Եւ այսպէս է որ ծագե – ցան կռիւները, այս անգամ «նոր» հա – կառակորդներու միջեւ քանի սկսան կըռ – ուիլ սուրիական խաղաղապահ ուժերը եւ լիբանանցի քրիստոնեաները: Պէյրութի արեւմտեան (մահմետական) գօտին խա – ղաղ կը մնար: կը թուի թէ Սուրիա մտա – հոգուած է Լիբանանեան ճակատի օրէ օր ամրապնդուած դիրքէն եւ հեղինակու – թենէն եւ ուզեց դաս մը տալ: Շամուն ալ կ'ըսէ սակայն. «Երբ Սուրիացիք Լիբա – նան եկան, կարգ ու կանոնը ապահովելու համար էր բայց յետագային զրաւման բա – նակի պէս վարուեցան»: Գալով Սուրիոյ նախագահին դրդապատճառին, կը բա – ցատրուի գլխաւորաբար Սատաթի «անձնատուրական» նկատուած դիրքով: Շամունականները չեն ծածկեր իրենց լաւ յարաբերութիւնները Իսրայէլի վարչա – պետին՝ Պեկինի հետ, ուրեմն այս ամ – բողջը իրար եկած (Ամերիկա, Իսրայէլ, Եգիպտոս) կրնան տկարացնել Սուրիոյ դիրքը Մերճաւոր Արեւելք:

Կը մնայ անշուշտ լուծում մը գտնել նաեւ այն «անհրաժեշտ ցաւ»ին, որ է սուրիական ներկայութիւնը: Ազատելու համար այդ «հոգատարութենէն» պէտք է Լիբանանցիք զիրար հասկնան:

Փարիզի մէջ, Շամունի տղան՝ Տօրի Շամուն (ան որ չատ «ազնիւ» արտայայ – տութիւններ ունեցած էր Լիբանահայերու նկատմամբ Ցունուար 14ի Ռըվիւ տիւ Լիպանի մէջ) յայտարարած է· «Լիբա – նանը սուրիական գաւառ չէ: Սուրիացիք եկան օգնելու Լիբանանցիներուն եւ երեք ամսուան համար: 18 ամիս անցաւ եւ սու – րիական բանակը միշտ Լիբանան է»: Փա – րիզի մէջ նաեւ, Լիբանանեան Ազգ· Պըո – քի նախագահը՝ Ռեմոն Էտտէ սուրիական բանակին վրայ ձգեց ամբողջ պատաս – խանատուութիւնը եւ կոչ ըրաւ որ «Եւ – րոպան միջամտէ Ապահովութեան Խոր – հուրդին առջեւ փրկելու համար Լիբա – նանը նոր ցեղասպանութենէ մը»:

Կիրակի համեմատաբար հանդարտ էր եթէ նոյնիսկ հրացանաձգութիւն եւ պայ – թում չէին վերջ գտած էշրէֆիէ եւ շըր – ջանը:

ԳԱՐԱՄԱՆԼԻՍ - ԷՃԷՎԻՏ ՓԱՐԻԶ ՊԻՏԻ ՀԱՆԴԻՊԻՆ

—o—

Ցունաստանի վարչապետը իր վերջնա – կան հաւանութիւնը տուաւ Էճեվիտի եւ ընդունեցաւ տեսնուիլ, հաւանաբար Փա – րիզ: Ըստ տեսակէտի եւ ճիշդ Սատաթի պարագային նման, ոմանք չատ քաջ կը նկատեն Գարամանլիսը, ուրիշներն ալ տեղի տուող մէկը որ քաղաքական մեծ դէմք մը չէ: Հանդիպումը նախատես – ուած է Մարտի համար: Գլխաւոր հարցը Կիպրոսն է անշուշտ եւ դժուարութիւնը կը ծագի նաեւ հոնկէ որ Թրքական յար – ձակումը եւ զրաւումը կատարուեցաւ Է – ճեվիտի իսկ օրով եւ իր հրամանով: Կան նաեւ այլ առկախ հարցեր՝ Եգէական օ – դանաւային սահմանները, որ կը չահա – գրգռեն միջազգային օդանաւային բոլոր ընկերութիւնները (այլեւս ուղղակի գիծ չկայ Ցունաստան – Թուրքիա): Ցետոյ դեռ Եգէականի կղզիներու հարցը: Բայց Միացեալ Նահանգները «աղքատ» մը տուեր են Անգարայի (որ ինչպէս ծանօթ է չ'ատ կ'ազդուի նման բաներէ) եւ չեշտեր որ Եգէականի կղզիներու վը – րայ յունական տիրապետութիւնը, որ ճշդուած է Լօզանի 1923ի դաշնագրով ոեւէ մէկուն կողմէ կասկածի չի կրնար ենթարկուիլ: Անշուշտ Լօզանը ուրիշ բա – ներ ալ ճշդած է, մասնաւորաբար Թուր – քիոյ փոքրամասնութեանց իրաւունքնե – րու վերաբերեալ, որոնք նաեւ « կած – կածի չեն կրնար ենթարկուիլ » բայց այդ հարցը պարզ է չատ հոգը չէ Ուաշինկ – թընի···:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՁԻՒՆ – ՁՄԵՌԸ յանկարծակի ծանր յարձակումի անցաւ Ֆրանսայի եւ ընդ – հանրապէս Եւրոպայի վրայ: Փարիզը որ մինչեւ Կիրակի ճիւնէ միակ խնայուած քաղաքն էր, քանի մը ժամուան մէջ բո – լորովին թաղուեցաւ, զգալապէս խանգա – րելով երթեւեկը կառքերու եւ նոյնիսկ « օդային մեթրոյին »: Հարուբը նաեւ ճիւներու տակ էր եւ բազմաթիւ կառու – ղիներ եւ ազդ· ճամբաներ փակուած: Աւրկածներն ալ անշուշտ չպակսեցան:

ՍԱՏԱԹ Փարիզ եկաւ Կիրակի 24 ժամ – ուան համար, Պուքրէշէն: Գոհ մնաց

ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԸ ՔԱՐՈԶԵՑ ԿԻՐԱԿԻ ՕՐ

ՓԱՐԻԶԻ Ս· ՑՈՎՀ· ՄԿՐՏԻՉ ԵԿԵՂԵՑԻՆ

—— o ——

Կիրակի առաւտ, խուռներամ բազմու – թիւն մը փութացած էր Փարիզի Ս· Ցովհ· Մկրտիչ Մայր եկեղեցին, ուր Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Վազգէն Ա· պիտի տար հայրապետական քարոզը: Պատա – րագեց Գրիգորիս Վրդ· Բունիաթեան: «Հայր Մեր»էն առաջ Հայրապետական Պատուիրակ Սերովբէ Արք· Մանուկեան քանի մը խօսքով ողջունեց Վազգէն Ա· Կաթողիկոսի ներկայութիւնը Փարիզ եւ հրաւիրեց Զինք օրուան իր պատգամը տալու: Վազգէն Ա· խօսեցաւ կրօնաշունչ քարոզ մը՝ Ցաւել մեզ Տէր հաւատո, յոյս, սէր բնաբանով: Ցաւարտ պատարագի՝ ե – կեղեցւոյ սրահին մէջ տեղի ունեցաւ աղ – համբոյր:

Շաբաթ իրիկուն, Փետր· 11ին, Ամե – նայն Հայոց Կաթողիկոսը ներկայ եղաւ « Կոմիտաս » Քառեակի նուագահանդէսին Նոթր – Տամ տէ Պլան Մանթօ եկեղեցւոյ մէջ: Քառեակը բացառիկ յաջողութիւն արձանագրեց: Կ'անդրադառնանք առան – ձին:

ժխտքարի հետ տեսակցութենէն մինչ Իս – րայէլ դժգոհ է Ուաշինկթընէն, որ, ըստ իրեն, հարկ եղած ճնշումը չի բանեցներ Եգիպտոսի վրայ:

ԻՍԻի մէջ մեծամասնութեան ցանկը կրկին յաղթական դուրս ելաւ Թաղապե – տական ընտրութեանց, որոնք չեղեալ հա – մարուած էին Պետութեան Խորհուրդին կողմէ եւ կրկին կատարուեցան: Ձախի ցանկը զոր կը գլխաւորէր համայնավար երեսփոխանը Տիւքոլոնէ ձայներու 47,29 առ հարիւրը ստացաւ ընդդէմ 52,71 առ հարիւրի Մընանի համար:

ՊԱՌՈՆ ԱՆՓԷՆԻ մասին ոչ մէկ նորու – թիւն կար երկուշաբթի, առեւանգումէն երեք շաբաթ ետք: Կարգ մը աղբիւրնե – րու համաձայն, որոնց արձագանգած են Էռ· Թէ· Էլ· եւ Էֆփրէս, ոստիկանու – թիւնը ճշդած է առեւանգողներու ինքնու – թիւնը: Զորս հոգինոց խմբակ մը (35էն 50 տարեկան) որ «միջազգային» կազմ մը ունի եղեր (կազմը բաղկացած է, կ'ըսուի, Ֆրանսացիներէ, Իտալացիներէ եւ··· Հայերէ): Ամէնէն « կարծր » եւ ոչ մէկ բանի առջեւ կեցող քրիւաններ կան եղեր մէջը:

ԷՕՔԱ Բ· լուծուեցաւ եւ Կիպրոսի նա – խագահը՝ Կիպրիանու հրահանգեց որ իրենց զէնքերը յանձնեն ապահովութեան ուժերուն:

ԸՆՏՐԱՊԱՑՔԱՐԸ որ պաշտօնապէս չէ սկսած··· կը շարունակուի: Շաբաթ օր Շիրաք 8000 հոգի ժողված էր Փանթէօն եւ բուռն յարձակում գործեց Միթերանի ու ընկերվարականներու վրայ: Աւելի պարկեշտ կը գտնէ համայնավարները, ո – րոնց ինչ ըլլալը իրենք ալ չեն ծածկեր, կ'ըսէ Հ·Հ·Հ·ի նախագահը: Ժխտքար 350 երիտասարդ ընդունեցաւ եւ ուղերձ մը կարդաց անոնց, Մաուէյ կրկնեց ու կրկ – նեց ընկերվարականներէն դժգոհութիւն – ները (Նանսի), Միթերան (Վիլլի) կրկնեց ու կրկնեց որ կը մերժէ կառավարական ծրագրի եւ կազմի մասին խօսիլ Մարտ 12էն ետք եւ Մարտ 19էն առաջ: Սեկի կը փորձէ ինքզինքը արդարացնել որով – հետեւ «համայնավար քուէարկեցէք»ի իր հրահանգը չընդունուիր Սէ· Ժ· Թէ·ի բոլոր անդամներուն կողմէ, որոնք չեն ուզեր սենտիքա եւ քաղաքականութիւն խառնել:

ԱԲՐԱՀԱՄ ԿՐԵՏԱՑԻ

ԽՄԲ.— « Պատմա – բանասիրական » հանդէսի 1977 թիւ 4ի մէջ, պատմաբան Լ. Բաբայեան վերի խորագրով ընդարձակ ուսումնասիրութիւն մը ստորագրած է, որուն մէջ վերլուծած է Աբրահամ կրետացի կաթողիկոսի յիշատակարանը, տալով անոր բովանդակութիւնը եւ անդրադառնալով ժամանակաշրջանի զանազան դէպքերուն: Կուտանք շահեկան ուսումնասիրութեան հիմնական մասերը՝ արեւմտահայերէն:

Ժէ. դարու վերջաւորութեան եւ ԺԸ. դարու մօտ չորս տասնամեակներուն ապրած պատմագիր Աբրահամ Կրետացիի մասին կենսագրական տուեալներ չեն պահուած. ծանօթ չեն ծննդեան թուա – կանը, ուսումնառութեան հանգրուան – ները, թէ ե՛րբ եւ որո՛ւ կողմէ ստացած է վարդապետական եւ եպիսկոպոսական աստիճանները եւայլն: Սակայն դիտենք, որ ան ծնած է Կրետէի Կանդիա քաղաքը: Երկու տարուան դէպքերու մասին իր գրած օրագրէն, աւելի ճիշդ անձնական յիշատակարանէն, կ'իմանանք որ ինք 25 տարի եղած է Թեքիրտաղի (Խոտոսթօ) Հայոց հոգեւոր առաջնորդ, 1734ին իբրեւ ուխտաւոր եկած է Էջմիածին Աբրահամ Բ. կաթողիկոսի ժամանակ եւ նոյն տարին, կաթողիկոսի վախճանումէն ետք, հակառակ իր կամքին, յաջորդած է անոր: Սիմէոն Երեւանցիի « Ջամբռ »էն կ'իմանանք, որ Աբրահամ կաթողիկոս «էր մեծանձն եւ խելօք, ճարտարալեզու եւ հանճարեղ»: Կրետացիէն մնացած անձնական յիշատակարանին մէջ գտնուող վկայութիւնները ալ կը հաստատեն Սիմէոն Երեւանցիի տուած բնութագիրը իր մասին, քանի որուն՝ կաթողիկոսը «չարերը ազատած է մահուընէ, բազմաթիւներ իջեցուցած է կախաղանէ, չատերու աչքերն ու ականջները կարուելէ եւ փորելէ ազատած է, բազմաթիւ անձեր գերութենէ ազատած եւ չատեր ալ՝ որոնք կամովին թէ բռնութեամբ թրքացած էին, եւ դարձուցած է օտարազգիներու ձեռքէն»:

Աբրահամ Կրետացի կաթողիկոսի յիշատակարանին մէջ նկարագրուած են քաղաքական բուռն դէպքերը, դրի առնուած են կաթողիկոսին հանդիպումները Նադիր – Շահի հետ, այդ հանդիպում – ներու արդիւնքները, ճամբորդութիւնը դէպի Մուղան եւ վերադարձը: Նկարագրուած են Նադիրի թագադրման արարողութիւնները Մուղանի դաշտին վրայ, պարսկական պալատի՝ կրօնական ծէսի ծիսակատարութիւնները: Կրետացիի օրագիրը հետաքրքրական տեղեկութիւններ կը պարունակէ պարսկական պալատական կանոններու, վարչակարգի, բանակի կառուցուածքի ու զօրազինման, Պարսից բարքերու, նիստուկացի, ինչպէս նաեւ պարսկաերթբղական վերջին կռիւներու յատկապէս 1735ի Եղվարդի ճակատա – մարտի մասին:

Կրետացի կաթողիկոս կը հաւաստիա – ցնէ որ ինք գրած է ճշմարիտ պատմու – թիւն մը: Մ. Աբեղեան կը գտնէ, որ «այդ պատմութիւնը իսկական պատմութիւն չէ, այլ անձնական յիշատակարան (մեմուար) եւ իրեւ այդպիսին՝ մեր պատմութեան մէջ առանձին տեղ մը կը բռնէ եւ, կարելի է ըսել, եզակի է իր տեսակին մէջ, քանի որ մեր մէջ պատմական յիշատակարաններ չատ չկան »:

Կրետացի կ'ուղղայ Աբրահամ Բ. կաթողիկոսի մահը եւ կը նշէ որ ինք կանչած են Երեւանի փաշայի մօտ եւ ստիպած առանձնել կաթողիկոսութիւնը. «Իսկ ես հրաժարեալ, կը գրէ ան, յայնմանէ՝ սկայ ասել, թէ չեմ բաւական այդմ գործոյ, եւ ոչ ունիմ կարողութիւն յամե – նայն կողմանց, մանաւանդ զարիպ եւ օտար եմ»: Սակայն փաշան անպրդուելի մնացած է: «Եդին ի ծառայութիւն եւ ի ներքոյ լծոյ Սուրբ Էջմիածնի եւ Աթո – ռոյն մեծի Սուրբ Հօրն մերոյ Գրիգորի Լուսաւորչին. որ էր թուականն մեր ՌՃՀԹ», կը գրէ Կրետացի: Այս կապակցութեամբ ան տեղեկութիւններ կը հաղորդէ, որոնք պատմական տեսակէտով չատ արժէքաւոր են ու կարեւոր: Կրետացի կը հաստատէ Առաքել Դաւրիժեցիի այն վկայութիւնը, որ հայ առեւտրական դասի ներկայացուցիչները վճռական դեր խաղացած են հայ հանրային կեանքին մէջ. ան կը գրէ թէ երբ իրեն ստիպած են առանձնել կաթողիկոսութիւնը, ըսած է որ «մեր նախնի սովորութիւնն այն է, որ մահասր անեն Սպահան եւ Ստամպոլ, որ այն Բ. քաղաքացիք միաբանին, եւ զմի ոմն ընտրեն եւ կացուցանեն: Ապա թէ ոչ՝ Սուրբ Աթոռին եւ կաթողիկոս նստողին մեծ վնաս կը լինի, զիր եւս ունիմք այսպէս հաստատեալ բազմայ գրով եւ կընքով»: Ուրեմն առանց այդ երկու քաղաքներու քաղաքացիներու համաձայնութեան (Կրետացի անչուշտ նկատի ունի խոջաներն ու տէօվլեթաւորները), կաթողիկոսութեան թեկնածու չէին կրնար առաջարկել:

Կրետացիի պատկերացուցած « նախնի սովորութիւնը » հարիւրամեայ պատմութիւն ունէր եւ իսկապէս, հայ առեւտրական դասի այդ երկու մեծ օճախներն իրենց վճռական խօսքը ունէին հայ հանրային կեանքի գրեթէ բոլոր մարզերուն մէջ: Այդ դիտակցութեամբ է որ Կրետացի խուսափած է կաթողիկոսութենէ: Ան հակցած է նաեւ այն կարեւոր հանգամանքը, որ պարսկա – թրքական պատերազմներու ընթացքին, երբ պատերազմական գործողութիւններու թատերաբեմը առաւելաբար Արարատեան դաշտավայրն էր իր հայաշատ բնակչութեամբ, Էջմիածնի դերը, իբրեւ Հայոց հոգեւոր կեդրոն, Պարսից արքունիքի համար չատ մեծցած էր: Պարսիկները կ'աշխատէին ամէն կերպ ապահովել իրենց թիկունքը: Ն. Ղորղանեան կը նշէ, որ Նադիրի բարեկամական թուացող յարաբերութիւնները Կրետացիի հետ կը թե – լադրուէին քաղաքական հանգամանքէն:

Ծորաթափանց Աբրահամ Կրետացի չատ լաւ ըմբռնած է Էջմիածնի եւ իրեն հանդէպ արեւելքի բռնակալի՝ Նադիրի, հետապնդած նպատակները եւ իր կարգին աշխատած է օգտագործել այդ հանգամանքը Հայոց կաթողիկոսութեան վիճակի բարելաւման համար, քանի որ ան կը գտնուէր տնտեսական ծանր կացութեան մէջ: Տասնամեակներով պատերազմական գործողութիւններու կեդրոնը գտնուելով, Էջմիածինը չատ կը կորուէր մերթ Թուրքերու, մերթ Պարսիկներու կողմէ. վանքի գոյատեւման միակ միջոցն էր՝ բռնակալներուն կաշառք տալ, սակայն այդ կարելիութիւններն ալ չատոնց ապատած էին եւ Էջմիածինը լինկած էր ծանր պարտքերու տակ: Հետեւաբար, Հայերու ռազմական ազդեցութիւնը խոտոնանալու փոխարէն Աբրահամ Կրետացի պահանջկոտ ու յանդուգն դարձած է Նադիր – Շահին հանդէպ եւ առիթը չէ փախցուցած այդ հանգամանքը Մայր Աթոռի չահերուն ծառայեցնելու համար:

Կրետացի մեծ չանքեր գործադրած է օգտակար ըլլալու իր ժողովուրդին, կարելիութեան սահմաններուն մէջ զերծ պահելու համար զայն հալածանքներէ եւ կողոպուտէ, ինչպէս նաեւ ֆիզիքական ոչնչացումէ: Ան Նադիր–Շահին ըսած է, թէ « մենք վասն Բ իրաց ձեզ ծառայութիւն կ'անենք. մին վասն հաւատոյ մերոյ, զի յայտնի պաշտեցուք զհաւատս եւ զքրիստոնէութիւնս, եւ միւս՝ զի պահեցուք անարատ զսիրթս ընտանեաց մերոց »:

Մուղանի դաշտին վրայ գտնուած ատեն ան բազմաթիւ զերիներ ազատած է եւ զրկած Էջմիածին, Աստապատ, Ագուլիս: Հայի տագնապի պայմաններուն մէջ Կրետացի պատուիրած է Ագուլիսի մէջ գտնուող Աղուանից Ներսէս կաթողիկոսին, հոգալ գերութենէ փրկուածներու կարիքները: Ի դէպ, վերջնոյս մասին Կրետացի գոհունակութեամբ կը նշէ, թէ «ինչ գրէի, վաղվաղակի տայր կատարումն»:

Աբրահամ Կրետացի հիացումով կը խօսի Ինճորեսկիներու մասին, որոնք ամբանալով քարայրներու մէջ, հերոսաբար դիմադրած են Թուրքերուն եւ Ղարաչաուլի Քիւրտերուն: Միաժամանակ դատնացած կը գրէ, որ Ինճորեսկը առաջ ունեցած է 500 տուն, իսկ իր տեսած ժամանակ քարայրներու մէջ ատոր կէսն ալ չէ մնացած, «զի բազումք սպանեալք էին ի Թուրքաց »:

Ըսինք թէ Աբրահամ Կրետացի հետաքրքրական տեղեկութիւններ կը հաղորդէ պարսկական Պետութեան վարչակարգի մասին: Ան կը գրէ, որ Պարսից սուլթանութիւնն էր, մանաւանդ Նադիր – Շահի տիրապետութեան ժամանակաշրջանին, որ իւրաքանչիւր քաղաք երեքական հազի նշանակէ արքունական եկամուտներու եւ ծախքերու վրայ հսկելու նպատակով: Առաջինը կոչուած է միրզէ վէֆիլ, որ երեքին մէջ ամէնէն բարձր պաշտօն ունեցողն է. երկրորդը՝ վէզիր, որ եկամտականն պատասխանատուն է, իսկ երրորդը՝ միրսօֆի, որու պաշտօնն է պահել կալուածներու արձանագրութեանց տետրակները: Կրետացի կը նշէ նաեւ վարչական քանի մը այլ պաշտօնեաներու անուններ՝ մուհրտար, րախամալար, մոլլապաշ եւն.: Առաջինը կը նշանակէ կնիք պահող, երկրորդը՝ հրովարտակներ գրող, երրորդը՝ օրէնսգէտներու գլխաւոր պետ:

Հետաքրքրական են նաեւ Կրետացի կաթողիկոսի հաղորդումները Նադիրի պահակազօրքի կազմի, անոր վարչակարգի, հագուստի եւ սպառազինման, ինչպէս նաեւ հրամանատարներու աշխատավարձերու չափերու մասին: Ըստ այդ տեղեկութիւններու, պահակազօրքը բաղկացած է 7 հազար հոգիէ: Ամէն օր պահակ կեցած են 2 հազար զինուոր, որոնք 24 ժամ կենալէ ետք երկու օր հանգըստացած են, զանոնք փոխարինելով երկրորդ երկհազարեակը, այս վերջիններն ալ՝ երրորդը: Միւս հազարը կազմուած է 350 սպասաւոր ճիրաքաններէ, 350 հանդերձապահներէ, 350 Շահին սպասաւորներէ, 350 Շահին սպասաւորներէ՝ իրենց տասնապետներով եւ յիւնապետներով: Հազարապետի աչքատավարձը եղած է տարեկան 100 թուման, յիւնապետինը՝ 36, իսկ տասնապետինը՝ 15 թուման:

Այնուհետեւ պատմագիրը կուտայ պահակազօրքի եւ ամբողջ բանակի հանդերձանքի ու զէնքի նկարագրութիւնը, զուեստով կը խօսի յատկապէս պարսկական հեծելազօրքի մասին: Նկարագրելով Եղվարդի ճակատամարտն ու Պարսիկներու յաղթանակը, Կրետացի կը գրէ, որ ինք անկէ երեք օր ետք գտնուած է ճակատամարտին վայրը եւ իր աչքով տեսած է անոր ողբերգական վախճանը Թուրքերու համար:

Աբրահամ Կրետացի հայ եկեղեցւոյ չահերէն մեկնելով, միտումնաւոր ձեւով ձգտած է Նադիր – Շահը ներկայացնել իբրեւ քրիստոնեասէր, Հայերուն ընդառաջող, իրեն եւ կաթողիկոսութեան հանդէպ բարեացակամ տրամադրուած ու հզածու անձ: Նոյն տեսէն, սակայն, ան քանի մը նախադասութեամբ, չատ դիպուկ կերպով կը բացայայտէ բռնակալ Նադիրի դաժանութիւնները եւ անոր պատճառած արհաւիրքները եւ անոր գանքի սիւնին կը գամէ գինք՝ Նադիրի իսկ բերանով: Այսպէս, ըստ յիշատակարանի, Մուղանի դաշտին վրայ Նադիր խորամանկութեամբ կը դիմէ հաւաքուած իշխանաւորներուն, առաջարկելով ընտրել մէկը՝ որ կարենայ կառավարել զիրենք ու երկիրը, նկատի ունենալով որ ինք չատերու ապրանքը խլած է, բազմաթիւ անձեր մեռցուցած է, ոսկին ու արծաթը կողոպտած է եւայլն եւայլն: Թէեւ իշխանաւորները կը ստիպէին, կ'աղաչէին, « շողոքորթեալ ազերսէին », որ Նադիր – Շահը չհրաժարի իր պաշտօնէն, սակայն, Կրետացիի նկարագրութեամբ երեւան կուգայ բռնակալ Շահի իսկական դիմագիծը: Նադիրի նուիրած իր էջերուն մէջ Կրետացի Շահին տուած է « մեծախելք», « հանճարեղ», « երկրորդ Ա. լեքսանդր» յորջորջումները, սակայն պէտք է այդ հանգամանքը բացատրել օրուան պայմաններով եւ կարգ մը նկատառումներով:

Աբրահամ Կրետացի կաթողիկոսի ճգած փոքր, բայց պարունակած նիւթերով հարուստ անձնական յիշատակարանը, կարեւոր աղբիւր մըն է Հայաստանի եւ Պարսկաստանի ԺԸ. դարու 30ական թուականներու պատմութեան ուսումնասիրութեան եւ Նադիր – Շահի ու իր ժամանակաշրջանի մասին ճիշդ պատկերացում ունենալու համար:

Լ. ԲԱԲԱՅԵԱՆ

(*) ԾԱՆՕԹ ԽՄԲ.— Ա. դասարանի աշակերտութեան տարիքը 7 է:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՅԵՐԵԿՈՅԹ՝ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՀԱՅԵՐԷՆԻ

—O—

«Սով. Դպրոց» չաբաթաթերթը, պարբերաբար, դասաւանդութեան լաւ եղանակներու պատկերացումը կը կատարէ ցոյց տալով այս կամ այն դպրոցին մէջ այս կամ այն նիւթին չուրջ կիրարկուած ձեւեր: Այսպէս, Երեւանի թիւ 119 դպրոցին մէջ հայերէնի նուիրուած ցերեկոյթի մը նկարագրութիւնը կ'ընէ, որ ջակայ դպրոցներէ հաւաքուած աշակերտներու մասնակցութեամբ:

Իրրեւ պատկերացում հետաքրքրական գտնելով, կուտանք արեւմտահայերէն, դպրոց յատկանիշներով, նկարագրութիւնը ըլլալով երկար:

— Ընդարձակ սրահին... թաւիշէ կարմիր վարագոյրէն կը դիտէ Վ. Տէրեանի հետեւեալ տողերով՝

Բարբարոսներ շատ կը գան ու կ'անցնին անհետ
Արեւայական խօսքը մեր կը մնայ յաւերժ

Այ վողմը Վ. Հիւկօն է.— «Ինծի համար պարծանք է հայերէնի թարգմանուիլը»: Իսկ ձախ կողմը կը ժպտի Պարբերն: Սրահին մէջ է նաեւ հանճարեղ Մ. Մաշտոցի նկարը՝ Լէոյի բնորոշումով՝ «Մեսրոպն իր կատարած գործով ամենամեծն է մեր պատմական հերոսների մէջ»: Կան նաեւ հայերէն ստացուած քներու նկարազարդումներ՝ կատարուած աշակերտներու ձեռքով:

Ցերեկոյթը կը սկսի ուսուցչուհիի բացման խօսքով: Այնուհետեւ Թովմասի երգելով ներս կը մտնեն 4 – 10րդ դասարանցիները: Նախօրօք տրուած հարցաններուն կը պատասխանեն.

Աշակերտ.— Աչխարհի ժողովուրդները կը խօսին երկու հազարէ աւելի լեզուներ, որոնց չարքին հայերէնը կը գրաւէ 38րդ տեղը: Հայերէն կը խօսին մօտ 5,5 միլիոն հոգի: Առաջին հայ տպագիր գիրքը « Ուրբաթագիրք » ժ.ժ.ի կարան է, լոյս տեսած Վենետիկ, 1512ին, իսկ առաջին նախադասութիւնը՝ « Ճանաչել զմարդութիւն եւ զիմաստ, իմանալ զբանս հանճարոյ »:

Աշակերտ.— Լեզուաբանները աչխարհի լեզուները բաժնած են լեզուական 24 ընտանիքներու, որոնցմէ ամէնէն մեծը հնդեւրոպականն է. ասոր մէջ կը մտնեն հնդկերէնը, պարսկերէնը, ռուսերէնը, չեխերէնը, անգլերէնը, գերմաներէնը, ֆրանսերէնը, հայերէնը եւ չատ այլ լեզուներ:

Աշակերտ.— Հայոց լեզուն աչխարհի ամէնէն հին լեզուներէն մէկն է, ունի 1600 տարուան գրաւոր պատմութիւն. իր անցած ճամբուն վրայ անընդհատ փոխուելով զարգացեր եւ հարստացեր է: Փոխառեալ են անոր հնչունական կազմին ու օրէնքները, բառերն ու անոնց իմաստները, քերականական ձեւերը: Այդ փոփոխութիւնները նոր որակ ստեղծած են եւ ամէն նոր որակ լեզուին զարգացման նոր փուլ եղած է: Հայերէնը անցած է երեք փուլերէ՝ գրաբար, միջին հայերէն եւ արդի հայերէն:

Աշակերտ.— Գրական հայերէնը ունի երկու տարբերակներ՝ արեւելահայերէն եւ արեւմտահայերէն: Աչխարհաքաղաքական կազմաւորման չրջանին Հայաստան բաժնուած էր երկու մասի: Արեւելեան մասին մէջ գրական աչխարհաբարը զարգացաւ արարատեան բարբառին հիման վրայ, իսկ արեւմտեան մասին մէջ՝ Պոլսոյ: Ցարհրդային կարգերու հաստատումէն ետք գրական արեւելահայերէնը գործածու ենք Ցարհ. Հայաստանի պետական լեզու:

... Այնուհետեւ բարձր կարգերէն մէկը խօսեցաւ գրաբարի, միջին հայերէնի եւ աչխարհաբարի միջեւ եղած տարբերութիւններուն մասին, բերաւ յատկանիշներ, եւ ամբողջ սրահին հնչեց անմահ Եղիշէի առոյգը. « Մահ ոչ իմացեալ՝ մահ է, մահ իմացեալ՝ անմահութիւն »: Տեղեկութիւններ տրուեցան

— ՎԱՐԴԱՆԱՆՑԸ ԻՍԻԻ ՄԷՋ —

Վերջին տարիներուն, Վարդանանց հատատամարտի պատշաճ ոգեկոչումը՝ փաըիկի շրջանին մէջ, մաս չեր կազմեր մեր մշակութային կազմակերպութիւններու գործունէութեան յայտագրին: Մայր և – կեղեցին կը հաւաքէր մեր զոյգ վարժարաններու եւ հայերէնի միօրեայ դասընթացքներու աշակերտութիւնը, քանի մը արտասանութիւններ ու երգեր կը մեկնաբանէին, Վարդանանց պատմութիւնը կը պատմուէր եւ աշակերտներ կը հեռանային եկեղեցիէն պարզապէս այն գի – տակցութեամբ որ այդ օր Վարդանանց էր եւ իրենք եկեղեցի կանչուած էին անոնց յիշատակը ոգեկոչելու:

Իսիի հայ նեկեղեցւոյ Մշակութային Յանձնախումբը գեղեցիկ զաղափարը ունեցած էր վերակենդանացնելու նուիրական այդ օրը եւ հրապարակային պատշաճ հանդիսութեամբ վերարծարծելու Վարդանանց ոգին՝ որուն այնքան կարիքը կը զգացուի նաեւ այսօր:

Կիրակի, Փետր. 5, ժամը 11·30ին Իսիի հայ եկեղեցւոյ Նուրհան Ֆրէնկեան մշակութային կեդրոնին մէջ խուռն բազմութեան ներկայութիւնը վկայութիւն մըն էր այն մասին՝ որ մեր ժողովուրդը տակաւին իր սիրտին մէջ քանդակուած կը պահէ վասն կրօնի եւ հայրենեաց նահատակուած Վարդանանց յիշատակը եւ նախնեաց աւանդութիւններուն հանդէպ իր հաւատարմութիւնը:

Հանդէսին բացումը ըրաւ Զաւէն Եկաւեան՝ յանուն Յանձնախումբի, պարզե – լով օրուան ձեռնարկին նպատակը, որ ուրիշ բան չէր եթէ ոչ փոխանցել Վարդանանց պատգամը հասնող սերունդին:

Հրանդ Ա.ճէմեանի ղեկավարութեամբ Ա.ձի երգչախումբի մեկնաբանած «Պլուլն Ա.արայրի» երգէն ետք, օրուան բանախօսը՝ Տոքթ. Յարութիւն Կարեւորեան, նախ ընթերցումով մը տուաւ Վարդանանց ղիւցազնամարտի պատմականը՝ ըստ Հայկական Հանրագիտարանէն: Ա – պա, ոգեկոչելէ ետք անոնք՝ որոնք իրենց կեանքերու ընդմէջէն ներկաներու աչքե – րուն առջեւ կը վերակենդանանար Հայաստանի եւ հայ ժողովուրդի պատմութիւնը իր զանազան ժամանակաշրջաններով, մութ ու լուսաւոր էջերով, հերոսական մաքառումներով եւ պատմական փառա – պանծ թուականներով, հայրենակարօտ մորմոքով եւ վարպետ արուեստով:

Լուսաբաշխումով առեղծուած յիշա – տակելի պահն ու անոր առթած ապրումը իր լրումին կը հասցնէր Նորվան Վրդ. Զաքարեան փակման իր խօսքով:

«Կը փակենք այսօրուան տօնակատա – րութիւնը, ըսաւ Նորվան վարդապետ, բանալու համար Վարդանանց լուսայորդ, զաղափարաշունչ եւ անվերջանալի ուղին, որովհետեւ՝ ինչպէս Թէքէեան կ'ըսէ՝ Դարերը կ'անցնին, բայց Վարդանը Էպ, բայց Վարդանը սուրբ կ'երթայ միշտ յաղաջ: Տարօրինակ զուգադիպութեամբ մը Վարդանանց հատատամարտն ու Սարդարապատի հերոսամարտը տեղի ունեցած են նոյն ամսուան գրեթէ նոյն օրը՝ Մայիս 26ին: Սարդարապատի ոգին որ կը բնէր Վարդանանց ակունքէն, մեր օրերուն մէջ, անգամ մը եւս փրկեց մեր ժողովուրդին կեանքը, որ կը շարունակուի մինչեւ այսօր: Ծագիող մայրաքաղաք Երեւանի սիրտին վրայ թառած է Մատենադարանը, որուն կամարներուն ներքեւ՝ մեղուաջան աշխատանքով մեր գիտնականները, Վարդանանց ոգիի մշտարթուն պահակներն են, որոնք, քրքրելով մաշազաթին թերթերը, դուրս կը հանեն այդ էջերէն Վարդանանց նման անմահ մեր հոգին ու ազգային աւանդութիւնները եւ այդ ոգիով է որ կը շարունակուի Հայկազեան ցեղի յաղթապանծ երթը: Վարդանանց ոգին մեր ժողովուրդի ենթագիտակցութեան մէջ կը շնչէ իրեւ դրութիւն: Հայաստանի մեր ժողովուրդին մեծ մասը անծանօթ է քրիս – տոնէութեան պատմութեան, սակայն չընչոդ այդ դրութիւնն է որ այսօր այդ ժողովուրդին քայլերը, ամէն կիրակի, կ'առաջնորդէ Ս. Էջմիածնի կամարներուն տակ: Վարդանանց ոգիի շարունակութեան չնորհիւ է որ այսօր քարերուն վրայ մեր հերոսներուն կերպարները կը քանդակուին՝ Սասունցի Դաւիթ, Վարդան, Անդրանիկ...: Թող այդ կերպարները քանդակուին նաեւ իւրաքանչիւր Հայու հոգիին մէջ, որպէսզի հոնկէ բացուին նոր արշալոյսներ՝ ծնելու համար նոր օրերու Վարդաններ»:

Ընդհանուր առմամբ իրապէս տպաւորիչ հանդէս մը:

ՇԱՂ. ԹՂԹԱԿԻՑ

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՉԵԽԱԳԻՐՆԵՐԸ ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

Աշակերտները իմացան եւ տրվեցան, որ հայերէնի ճոխ եւ հարուստ բառապաշարին չնորհիւ կարելի է արտայայտել մարզկային զգայնութիւններուն, ապրումներուն տարբեր նրբերանգները, քանի որ միեւնոյն երեւոյթին, առարկային համար հայերէնը ունի բազմաթիւ համանիշներ:

Յերեկոյթին հնչեցին Պ. Սեւակի, Ն. Զարեանի, Ս. Կապուտիկեանի, Պ. Խաչատրեանի հայերէնի նուիրուած բանաստեղծութիւնները: Հիացում պատճառեց Վահան Թէքէեանի «Հայոց լեզու» բանաստեղծութեան արտասանութիւնը:

Աշնուհետեւ, Կապոյտ Ծաչի Իսիի մասնաճիւղի հայերէնի միօրեայ դասընթացքի աշակերտները արտասանեցին զոյ – տրիկ քերթուածներ, որոնցմէ ետք Ա.ձի երգչախումբը մեկնաբանեց «Լռեց: Սպերը եկան» (մեներգ՝ Թերեզ Քէչէճեան), «Տէր կեցո» (մեներգ՝ Անդրանիկ Փաթանեան) եւ «Իրրեւ արծիւ» երգերը, որոնք զնահատուեցան ներկաներու կողմէ: Տիկին Մելինէ Էքիզեան խոր ապրումով արտասանեց Յ. Շիրազէն քերթուած մը, երաժշտութեան ընկերակցութեամբ:

Հանդէսի ամէնէն տպաւորիչ պահերէն մէկը եղաւ լսա – տեսողական համադրումի մը պատկերասփռումը, զոր պատրաստած էր Հրանդ Ա.ճէմեան՝ ըստ Համօ Սահեանի «Հայաստանը երգերի մէջ» քերթուածի: Երաժշտութեան եւ ամսունքի առընթեր ցուցադրուող լուսապատ – կերներու ընդմէջէն ներկաները աչքե – րուն առջեւ կը վերակենդանանար Հայաստանի եւ հայ ժողովուրդի պատմութիւնը իր զանազան ժամանակաշրջաններով, մութ ու լուսաւոր էջերով, հերոսական մաքառումներով եւ պատմական փառա – պանծ թուականներով, հայրենակարօտ մորմոքով եւ վարպետ արուեստով:

Լուսաբաշխումով առեղծուած յիշա – տակելի պահն ու անոր առթած ապրումը իր լրումին կը հասցնէր Նորվան Վրդ. Զաքարեան փակման իր խօսքով:

«Կը փակենք այսօրուան տօնակատա – րութիւնը, ըսաւ Նորվան վարդապետ, բանալու համար Վարդանանց լուսայորդ, զաղափարաշունչ եւ անվերջանալի ուղին, որովհետեւ՝ ինչպէս Թէքէեան կ'ըսէ՝ Դարերը կ'անցնին, բայց Վարդանը Էպ, բայց Վարդանը սուրբ կ'երթայ միշտ յաղաջ: Տարօրինակ զուգադիպութեամբ մը Վարդանանց հատատամարտն ու Սարդարապատի հերոսամարտը տեղի ունեցած են նոյն ամսուան գրեթէ նոյն օրը՝ Մայիս 26ին: Սարդարապատի ոգին որ կը բնէր Վարդանանց ակունքէն, մեր օրերուն մէջ, անգամ մը եւս փրկեց մեր ժողովուրդին կեանքը, որ կը շարունակուի մինչեւ այսօր: Ծագիող մայրաքաղաք Երեւանի սիրտին վրայ թառած է Մատենադարանը, որուն կամարներուն ներքեւ՝ մեղուաջան աշխատանքով մեր գիտնականները, Վարդանանց ոգիի մշտարթուն պահակներն են, որոնք, քրքրելով մաշազաթին թերթերը, դուրս կը հանեն այդ էջերէն Վարդանանց նման անմահ մեր հոգին ու ազգային աւանդութիւնները եւ այդ ոգիով է որ կը շարունակուի Հայկազեան ցեղի յաղթապանծ երթը: Վարդանանց ոգին մեր ժողովուրդի ենթագիտակցութեան մէջ կը շնչէ իրեւ դրութիւն: Հայաստանի մեր ժողովուրդին մեծ մասը անծանօթ է քրիստոնէութեան պատմութեան, սակայն չընչոդ այդ դրութիւնն է որ այսօր այդ ժողովուրդին քայլերը, ամէն կիրակի, կ'առաջնորդէ Ս. Էջմիածնի կամարներուն տակ: Վարդանանց ոգիի շարունակութեան չնորհիւ է որ այսօր քարերուն վրայ մեր հերոսներուն կերպարները կը քանդակուին՝ Սասունցի Դաւիթ, Վարդան, Անդրանիկ...: Թող այդ կերպարները քանդակուին նաեւ իւրաքանչիւր Հայու հոգիին մէջ, որպէսզի հոնկէ բացուին նոր արշալոյսներ՝ ծնելու համար նոր օրերու Վարդաններ»:

Ընդհանուր առմամբ իրապէս տպաւորիչ հանդէս մը:

ՇԱՂ. ԹՂԹԱԿԻՑ

ՀԱՑԱՍՏԱՆԵԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ԽՕՍԷՔ, ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԼԵՌՆԵՐ

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍ

ՍԱՒՐ ՔԱՄԻ ԱՆՑԱԻ...

2·

— Մեր հայրենակից Հայերը սէր չունեն դէպի դէնքը, արժանապատիւ հայր, ուրեմն, դանակը մի կողմ:

— Այո, ի հարկէ, օրհնուած վաչա:

— Եպիսկոպոսի մօրուքը կարծես ձեր – մակեց միանգամից: — Հայը այսուհետեւ եւս հաւատարիմ կը մնայ օսմանեան վաթանին, ինչպէս եղել է երջանիկ սուլ – թան Մուրադի ժամանակներից սկսած:

Էնվերը քաղցր – անոյշ ըրուցեց նրա հետ, եւ երբ սրբազանը նստել էր իր տեղը, ինքը վեր կացաւ: Աթոռներն աղմկեցին: Մամուր Ֆէյզպէգը մի կերպ զսպեց փորի զոհողը: Զափից աւելի էր համբուրդեան քաղցրաւենի խժռել: Ալի Միւնիը բէյը մի փոքր ուշ վեր կացաւ: Նրա աթոռն ընկաւ: Դա վախեցրեց եղբօրը իսկ սրա կինը գոնատուեց: Էնվերը պատուաքաղը զարկեց բիւրեղապակեայ սկահակի փորին:

— Ի փառս օսմանեան սրբազան ղրօշի, յանուն Թուրքերիս վաթանի, մի չաթաթ առաջ մենք մանուք պատերազմի մէջ՝ հզօր Գերմանիային դաշնակից: Իսլամի պաշտպան Վիլհելմ կայսեր դաշինքով մեր կիսալուսնի փայլը կը սփռենք Պարսից ծոցի ափերից մինչեւ Ուրալի Իթիլ (Ուրալ գետը) գետը եւ Թուրան:

Սկահակը փշրուեց, կարմիր օշարակը արիւնոտեց ճերմակ սփռոցը: Պատուհանները ցնցուեցին փաչայի ձայնից:

— Սանջախ ի չե–րի՛ֆ... (պատերազմի կոչ՝ յանուն իսլամի):

Սրահը դղրդաց·

— Սանջախ ի չե–րի՛ֆ...

Սրբազանի առամները զարկուեցին միմեանց: Մամուր Ֆէյզպէգը չոյեց կլորիկ փորը, որ ցցուել էր կրկնածալ: Ներսեհ Զաւուշը հազիւ զսպեց իրեն, որ չաղաղակի՝ անակնկալ լսածի հարուածից: Գերասիմ վարժապետը անթարթ նայում էր Էնվերին: Ցիշեց երկու տարի առաջ վախճանուած կնոջը: Տանը մնացել է պատանի որդին՝ Գեղամը: Դուստրը՝ Հեղինէն վաղուց գոնատում է Ամերիկայում: Պէտք է Գեղամին թողնել Հեղինէի մօտ:

«Սանջախ ի չե–րի՛ֆ»: Աղջիկն Ամերիկայից զրել է, թէ ուր որ է կը գայ Հայաստան: Պէտք է կանխել: Նրա տեղն ապահով է: Իսկ իրե՞նցը: Միայն երգնակայի զաւառում ութսուն հազար Հայ կայ: Տէ՛ր Աստուած, ի՞նչ է վիճակուած իրենց: Ցանկարծ վարժապետը ճանաչեց իր սան Ներսեհին: Զարմանալի է, Ներսեհի դէմքին տագնապ չկայ: Կուրծ ֆոն Շուլցը նուազում է եռանդով, Էնվերը նորից զրկել է Քեմալ բէյի կնոջ մէջքն ու «Ֆոքսթրոթ» է պարում: Օտարից ընդօրինակած կուլտուրութիւնը բնաւ չէր ներդաշնակում հանրմի արեւելեան գիրուքեանը: Ներսեհ Զաւուշը յիշեց Պոլսի իր մտերմուհի Շուշա Իլդիզին: Նա նուրբ էր, եւ բնական էր ստացում նրա ազատամտութիւնը: Լաւ չյիշեց նրան: Սրտից մուխ էր ելնում: Թուրքիան մտել է պատերազմի մէջ: Արիւնը ողբում էր նրա երակներում՝ ալեկոծ, գուցէ հազարքից առաջ:

Պատերազմի լուրը Քեմալ բէյի տնից զլորուելով ընկաւ քաղաքի մէջ ու պայթեց զղրդոցով: Գուրշունլի մզկիթում սթափուեցին Ղուրանի թմբիրով արբած մոլլաները: Նրանք քրքջացին հարուստ աւարի յոյսով:

— Օ՛, Ալլահ աքպէր (Աստուած ողորմած):

Գետափի իր հիւղակում, մէյն կորեկ հացի հոտով մատները ծծող այծարած մի Հայ թքեց դէպի երկինք:

— Բա դու խիղճ չունե՞ս:

Եփրատի ջրերը հրդեհուեցին: Ինչ–որ քաղաքում, ինչ–որ թաղամասում էին սպանել: Մի թաղաւոր սպառնացել էր մի ուրիշ թաղաւորի, թէ նրա ցեղը որճակոտոր կ'անի: Մի թաղուհի փախել էր իր ծառայի հետ՝ լրբութեան, եւ ահա աշխարհը հրդեհ է ընկել՝ պատերազմ է:

ՍԵՐՕ ԽԱՆԶԱԴԵԱՆ

(Շար. – 8)

(*) Ինչպէս մեր ընթերցողները իմացան, քերթուածը շղթա եւ Փետր. 10ի «Յառաջ»ի թերթօնին մէջ էր 6 (եւ ոչ՝ 9):

Տէր եւ Տիկին Հայկ Հաճիճանեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Լեւոն Հաճիճանեան եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները ու բարեկամները խոր կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց հօր եւ մեծ–հօր՝

ՄԵՐՈՒԺԱՆ ՀԱՃԻՃԱՆԵԱՆԻ

(Ամասիացի)

մահը, որ պատահեցաւ Փետր· 9ին, 90 տարեկանին։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Շորեքշաբթի, Փետր· 15, ժամը 10·30ին Փարիզի Ս· Յովհ· Մկրտիչ եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Փավիյոն սու–Պուայի գերեզմանատունը, ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբարանը։

Մահագդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել։

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Աբրահամ Շահպազեան իր սիրելի ընկերոջ՝ Զարմայր Մելֆոնեանի մահուան քառասունքին առթիւ (մեռած Պոլիս) հետեւեալ նուէրները կ'ընէ·— 100ական Ֆր· կարմիր Խաչին, Կապոյտ Խաչին, Փարիզի Ս· Յովհ· Մկրտիչ եկեղեցիին, Վենետիկի Մխիթարեան վանքին, «Աչխարհ»ին, կեսարիոյ Հայր· Միութեան, 50ական «Հայաստան»ի եւ «Արմենիա»յի (ստանալ «Ցառաջ»էն) եւ 200 Ֆր· «Ցառաջ»ին։

ԷՍԱԵԱՆ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Հրաւէր ընդհանուր ժողովի

Էսաեան Սանուց Միութեան վարչութիւնը կը հրաւիրէ բոլոր անդամները եւ համակիրները — եթէ նոյնիսկ անդամագրուած չեն տակաւին — Միութեան ընդհանուր ժողովին, որ տեղի պիտի ունենայ Շաբաթ, Փետր· 18, ժամը 15ին, Մայր տաճարի գաւիթի սրահին մէջ՝ 15 Ռիւ ժան Կուժոն, Փարիզ 8րդ։

ՕՐԱԿԱՐԳ

— Վարչութեան ընդհ· գործունէութեան տեղեկագիրը –ընթերցում եւ քննարկում։ — Վարչութեան եւմտական տեղեկագրի ներկայացում եւ քննարկում։ — Նոր վարչական կազմերու ընտրութիւն։ — Առաջարկներ, բաղձանքներ։

ԾԱԽՈՒ ՀՈՂԵՐ

300էն 1150 *քառակուսի մեթր ծախու հողեր, գեղեցիկ շրջապատի մէջ, Փա – րիզէն (Փորթ տ'Օրլէան) 39 քիլոմեթր, 9 փռանք fառակուսի մեթրը։*

Դիմել Պ· Ճէզիրեանի, 12 Ալէ Լէոնիտ, 94170 Լը Փերէօ Հէռ։

Հեռ· 324·14·96

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Տարօն – Տուրուբերանի Հայրենակցական Միութեան Փարիզի մասնաճիւղը խորին ցաւակցութիւն կը յայտնէ ատենապետ իր հայրենակից Լեւոն Աստուր – եանի մահուան տխուր առթիւ իր զաւակներուն եւ բոլոր պարագաներուն, նաեւ Տէսինի մեր Միութեան մասնաճիւղին այս ողբալի կորուստին համար։ Հանգուցեալը մեր Միութեան լաւագոյն սիւներէն մէկն էր։

Այս առթիւ Միութիւնս փոխան ծաղ – կեպսակի 100 Ֆր· կը յատկացնէ «Ցառաջ»ին։

Restaurant

La Paillote

ses spécialités vietnamiennes
dans un cadre reposant

*

34, rue Véron, 94140 Alfortville
tél. 375 29 79

ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՐԻ ՆՈՒՊԱՐ
ՈՒՍԱՆՈՂԱԿԱՆ ՏՈՒՆ
57, Պուլվար Ժուրտան

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ
Նիւթ՝
էֆիւմենիֆ շարժումը եւ հայ եկեղեցին
կը դասախօսէ
ՆԵՐՍԵՀ Ծ· ՎՐԴ· ԲԱՊՈՒՃԵԱՆ
կիրակի, Փետր· 19, ժամը 20·30ին
ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ԱՑՑԵԼՈՒԹԻՒՆ ՄԱՆՈՒՇԵԱՆԻ ԵՒ ԻՐ ԸՆԿԵՐՆԵՐՈՒ ՇԻՐԻՄԻՆ

Մանուշեանի եւ ընկերներու գնդակահարման տարեդարձին առթիւ
UGEVRE et ANACRE
Միութիւնները կազմակերպած են այց մը՝ Փետր· 19, կիրակի ժամը 10·30ին։
Ժամադրավայր Փորթ տը Շուազի։

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL «HARATCH»
83, rue d'Hauteville 75010 Paris
Commission Paritaire : N° 55935

ՕՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ ԵՐՈՒՍԱղԷՄ ԵՒ ՍՐԲԱՎԱՅՐԵՐԸ

ԵՐՈՒՍԱղԷՄ ՀԱՑՈՑ ՋԱՏԿԻ ՏՕՆԻՆ ԱՌԹԻՒ
1978
Երկուշաբթի Ապրիլ 24էն Մայիս, 5 Ուրբաթ
կազմակերպութեամբ եւ առաջնորդութեամբ Լիոնի

ՍԵՒԱՆ

ՃԱՄԲՈՐԴԱԿԱՆ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿԻՆ
Տնօրէն՝
ՎԱՐՈՒԺԱՆ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆԻ
կը մասնակցի նաեւ ԴԱՒԻԹ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՍԱՀԱԿԵԱՆ
Առաջնակարգ պանդոկ (տրմի – փանսիոն) եւ պտոյտներ
Ճամբորդութեան վերաբերեալ մանրամասնութեանց եւ յայտագրերու համար դիմել

Catalogues à votre disposition sur demandes pour toutes destinations
RENSEIGNEMENTS ET INSCRIPTIONS :

Varoujan SARKISSIAN

sevan voyages

50, Cours de la Liberté — 69 Lyon — Tél. : 60-13-66
Tél. : 60-13-66 — Téléx 900287
Licence organisatrice : A 529
Տեղերը սահմանափակ ըլլալով, կը խնդրուի անյապաղ արձանագրուիլ
PELERINAGE A JERUSALEM ET AUX LIEUX SAINTS
du 24 avril au 5 mai
Départs par avion de PARIS — MARSEILLE ET LYON
Places limitées
A PARIS — MONDOTOURS
(Peruz Melkonian et Lévon Baghdassarian)
2, Rue de Sèze, 75009 PARIS — Téléph. : 073-30-64
Tél. : 073-30-64

- ՃԱՇ -

Ի պատիւ

ՎԱՋԳԷՆ Ա.- Ի

ԾԱՑՐԱԳՈՑՆ ՊԱՏՐԻԱՐՔ ԵՒ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ԱՄԵՆԱՑՆ ՀԱՑՈՑ

Ուրբաթ, Փետրուար 17, երեկոյեան ժամը ճիշդ 20·30ին, Էնթերքոնթինանթալ պանդոկի էմփերիալ սրահին մէջ։

Ճաշագին 150 ֆրանք

Փութով ապահովել տեղերը, Փարիզի Մայր եկեղեցւոյ դիւանէն, 15 Ռիւ ժան Կուժոն, Փարիզ 8րդ։ Հեռաձայն 359·67 ·03

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՅԵՐԵԿՈՅԹ

MATINEE ARTISTIQUE DANSANTE
ORGANISEE PAR LA SECTION D'ASNIERES - BOIS-COLOMBES
DE LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS
Animé par l'Orchestre MELKON SEVAN
Partie artistique
Groupe « GAIDZAG » — Ensemble de danse « MINI-CAUCASE »
Dimanche 19 Février de 15 h. 30 à 24 h. Salons du Centre Administratif et Social
16, place de l'Hôtel de ville, Asnières

L'UGAB JEUNES

Propose
SPORTS D'HIVER à PRA-LOUP
(Alpes de Haute-Provence)
1600 - 2500 mètres
— Départ (Paris-Lyon) le 4 Mars à 21 h. 10
— Retour le 11 Mars (départ de Gap à 21 h. 28)
Voyage A R (train + car à partir de Gap) env. 250 F. (demi tarif pour enfants)
Logement (demi pension) 685 F.
Hôtel « La Patinoire » 3 étoiles
Prix collectivités très intressants pour les locations de matériel, les forfaits remontées, les cours de ski et assurances.
Tous renseignements et inscriptions à l'UGAB : 118, rue de Coucelles 75017 Paris
Tél. 924-86-71 ou 227-12-26
avant le 15 Février

ՖՐԱՆՍԱՀԱՑ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ 45ԱՄԵԱԿԻ ՃԱՇԸ

5 Մարտ, Ալեբ Մանուկեան
Մշակութային կեդրոնը
ԳՐԱԿԱՆ ՄՐՑԱՆԱԿ

ՀԱՑ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ

Աւետիս – Պաւա Գոլոմպ եւ շրջանի
ՀԱՆԴԷՍ - ՅԵՐԵԿՈՅԹԸ

Կիրակի, Փետր· 19, ժամը 16ին, Պաւա Գոլոմպի քաղաքապետարանի սրահին մէջ, 31 Ռիւ Փօլ–Տէրուլէտ։

Կեդրոնական վարչութեան կողմէ կը խօսի Տիկին Պերճուհի ՍԱՂԱԹԷԼԵԱՆ
Գեղարուեստական ճոխ յայտագիր
Զուգերգ՝ ՎԻԳԷՆ եւ ՑԱՐՈՒԽ
Մենակատար (քանոն) Էլմիրա ՓԷՀԻվանեան։ *Արտասանութիւն՝* Մատրէէն Էֆիկեան – Գարփանթիէ։ *Մենապար՝* Սթեֆա Պագրեեան։

Մուտք 15 ֆրանք

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՑԱՑՈՒՄ

Մարսէյլի Հայ Արհեստներու Միութեան Թատերախումբը կը ներկայացնէ Յակոբ Պարոնեանի
ՊԱՂՏԱՍԱՐ ԱՂԲԱՐԸ (երեք արար)
Փետր· 19, կիրակի օր ժամը 16ին Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան «Վասպուրական» սրահին մէջ։
12-14, Rue St. Bazile — 13001 Marseille
Տոմսերը ապահովելու համար դիմել՝ Հայ Մշակոյթի Տունը։
Գին 25 ֆրանք

47ՐԴ ՏԱՐԵԿԱՆ ՅԵՐԵԿՈՅԹ ՀԱՑ ԱՐԻՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Կազմակերպուած Հայ Արիներու Միութեան Փարիզեան շրջանէն
ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ՝ ՀԱՑ ԱՐԻՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՀԻՄՆԱՐԿՈՒԹԵԱՆ 50ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ

Կիրակի, Մարտ 5 կէսօրէ վերջ ժամը ճիշդ 14·30ին
SALLE DE LA CHIMIE
28 bis, Rue Saint Dominique, Paris — Métro Invalides

ՆԵՐԿԱՑՈՒԹԵԱՄԲ
Sir WILLIAM GLADSTONE, Bt.
Ընդհ· պետ, Անգլիոյ սկաուտներուն

Մասնակցութեամբ Հայ Արիներու Միութեան բոլոր շրջաններուն
Բացառիկ սկաուտական եւ գեղարուեստական յայտագիր հայերէն, պատրաստուած Արիներուն, Արհեստներուն, Գայլիկներուն եւ Թեւիկներուն կողմէ

ՄՈՒՏՔ 20 ՖՐԱՆՔ
ՊԻՒՖԷ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ԳԵՐԱԳՈՅՆ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՆԻՍՏԻ ՆԱԽԱԳԱՀ ՀԱՐԳԱԾ ՊԱՏՎԱՎՈՐ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ ՄԵԿՆԱԲԱՆԵՑ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ, ԱՆԳԱՐԱՅԻ ԵՒ ԱԹԷՆՔԻ ՀԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԵՒ ՉԵՀԱՏԵՑ ԹԷ «ԾՈՒՆԱՍՏԱՆ ԾՐԱԳՐԱԾ ԷՐ ՁԻՆԱԶԵՐԷԼԻ ՄԻՋՈՑԱՒ ԾՈՒՆԿԻ ԲԵՐԵԼ ԹՈՒՐՔԻԱՆ, ԲԱՅՑ ՍՈՎԵՏՆԵՐԸ ԽԱՆ – ԴԱՐԵՑԻՆ ԵՒ Ի ԴԵՐԵՒ ՀԱՆԵՑԻՆ ԱՅԴ ԾՐԱԳԻՐԸ »: ՍՈՎԵՏՆԵՐԸ ԱՅՍ ԱՐԴԻՒՆՔԸ ԱՊԱՀՈՎԵՑԻՆ ՆԻՒԹԱԿԱՆ ՄԵԾ ՕԺԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԸՆԵԼՈՎ ԹՈՒՐՔԻՈՅ: ՊԻ· ՊԻ· ՍԻ·Ի ԽՕՍՆԱԿԸ ԸՍԱԾ Ի ՄԷՋ ԱՅԼՈՑ·—

«ԾՈՒՆԱՍՏԱՆԻ ԵՒ ՄՈՐՀ· ՄԻՒԹԵԱՆ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՎԵՐՋԻՆ ՕՐԵՐՍ ՆՈՐ ՓԱՐԱԳԱՅՄԻ ՄԸ ՄԷՋ ՄՏԱՆ: ԾՈՒՆԱՍՏԱՆԻ ԱՐՏԱՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐՆ ԱԼ ԱՌԱՋԻՆ ԱՆԳԱՄՆ Է ՈՐ ՄՈՍԿՈՒԱ Կ'ԵՐԹԱՅ ԺՈՂՈՎՐԴԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ՀՈՒՀԱԿՈՒՄԷՆ ՅԵՏՈՅ: ՓԱՓԱԼԻ – ԿՈՒԲԱՍԻ ՄՈՍԿՈՒԱ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ ԹԵՐԵՒ ԱՆԿԻՒՆԱԴԱՐՁ ՄԸՆ Է, ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ – ՀԵԼՔԷՆ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԵԱՆՑ ԶԱՐԳԱՑՄԱՆ ՃԱՄ – ԲՈՒՆ ՎԱՅՐ: ԵԹԷ ԱՌԱՐԿԱՅՕՐԷՆ ՔՆՆՆԵՔ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ, ՊԻՏԻ ՏԵՍՆԵՆՔ ՆԱԵՒ ՄԵ– ՏԱՅՆԻՆ ՄԻԱՒ ԿՈՂՄԸ: ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ–ՀԵԼՔԷՆ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԵՐԵՒՈՒԹԱՊԷՍ ՉԱՏ ԱՐԱԳ ԿԸ ԶԱՐԳԱՆԱՆ, ԲԱՅՑ ԽՈՐՔԻՆ ՄԷՋ ԱԵԼԻ ՔԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱՓԱԿ ԵՆ: ԹՈՒՐՔԵԱ–ՀԵԼՔԷՆ ՏԱՐԱԿԱՐԾՈՒԹԵԱՆՑ ՀԱՆԴԷՊ ՄՈՍ– ԿՈՒԱ ՆԱԽԸՆՏՐԵՑ ՀԷԶՈՔ ԴԻՐՔ ՄԸ ԲՈՆԵԼ, ԻՆՉ ՈՐ ՀՈՒԱՐՈՒՄԻ ՄԱՏՈՒՑ ԱԹԷՆՔԸ, ԵՒ ԳԱՐՄԱՆԱԼԻՍԻ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ԱԿԱՆ ԽՐԱԽԻԼ ՈՒ ՏԱՐԱԿՈՒԱԻԼ, ՆԿԱՏԵԼՈՎ ՄՈՐ– ՀՐԴԱՅԻՆ ՄԻՒԹԵԱՆ ԲՈՒՆԱԾ ԸՆԹԱՑՔ՝ ԿԻՊՐՈՍԻ ԵՒ ԵԳԷԱԿԱՆԻ ԽՆԴԻՐՆԵՐՈՒ ՀԱՆ– ԴԷՊ: ՀԵԼՔԷՆՆԵՐԸ ԿԸ ԽՈՐՀԻՆ ԹԷ ԱՄԵ– ՐԻԿԵԱՆ ԶԻՆԱԴԱԼԸ ԵՒ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԿԱ– ՑՈՒԹԻՒՆԸ ՊԻՏԻ ԲՆԱԴԱՏԷին ԹՈՒՐՔԻԱՆ, ՈՐՊԷՍԶԻ ԶԻՆԱԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԸՆԷ ԿԻՊՐՈՍԷՆ ԵՒ ԵԳԷԱԿԱՆԷՆ: ՄՈՐՀ· ՄԻՒԹԻՒՆԸ Ի ԴԵ– ՐԵՒ ՀԱՆԵՑ ՀԵԼՔԷՆՆԵՐՈՒ ԱՅՍ ԾՐԱԳԻՐԸ, ԹՈՒՐՔԵՐՈՒՆ ՄԵԾԱԳՈՒՄԱՐ ՕԺԱՆԴԱԿՈՒ – ԹԻՒՆՆԵՐ ԸՆԵԼԷ ՅԵՏՈՅ: ՄՈՐՀՐԴԱՅԻՆՆԵՐԸ Ի– ՐԵՆՑ ՀԱՀՈՒՆ ՀԱՄԱՐ ԻՐԱՒՈՒՆՔ ՈՒՆԻՆ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՀԵՏ ԱՄԱՐՈՒՔ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆ ՄՇԱԿԵԼՈՒ: ՀԵԼՔԷՆՆԵՐՆ ԱԼ Կ'ԸՆԴՈՒՆԻՆ ԱՅՍ ՊԱՐԱԳԱՆ ՄԻԱՅՆ ՉԵՆ ԿՐՆԱՐ ՄԱՐԱԾԵԼ ԱՅՆ ԻՐՈՂՈՒԹԻՒՆԸ՝ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒ– ԹԻՒՆԸ ԻՆՉո՞Ւ ՆԱԽԱՊԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆ ԿՈՒ – ՏԱՅ ԹՈՒՐՔԻՈՅ, ՓՈԽԱՆ ԾՈՒՆԱՍՏԱՆԻ »:

ՀԱՐԱՉԱՐԸ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱԽԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS
— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 E 571027317 A R. C. PARIS

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ԳԵՐԱԳՈՅՆ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՆԻՍՏԻ ՆԱԽԱԳԱՀ ՀԱՐԳԱԾ ՊԱՏՎԱՎՈՐ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ ՄԵԿՆԱԲԱՆԵՑ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ, ԱՆԳԱՐԱՅԻ ԵՒ ԱԹԷՆՔԻ ՀԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԵՒ ՉԵՀԱՏԵՑ ԹԷ «ԾՈՒՆԱՍՏԱՆ ԾՐԱԳՐԱԾ ԷՐ ՁԻՆԱԶԵՐԷԼԻ ՄԻՋՈՑԱՒ ԾՈՒՆԿԻ ԲԵՐԵԼ ԹՈՒՐՔԻԱՆ, ԲԱՅՑ ՍՈՎԵՏՆԵՐԸ ԽԱՆ – ԴԱՐԵՑԻՆ ԵՒ Ի ԴԵՐԵՒ ՀԱՆԵՑԻՆ ԱՅԴ ԾՐԱԳԻՐԸ »: ՍՈՎԵՏՆԵՐԸ ԱՅՍ ԱՐԴԻՒՆՔԸ ԱՊԱՀՈՎԵՑԻՆ ՆԻՒԹԱԿԱՆ ՄԵԾ ՕԺԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԸՆԵԼՈՎ ԹՈՒՐՔԻՈՅ: ՊԻ· ՊԻ· ՍԻ·Ի ԽՕՍՆԱԿԸ ԸՍԱԾ Ի ՄԷՋ ԱՅԼՈՑ·—

LE NUMERO 1,30 F

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար· 200 Ֆ· Վեցամսեայ 110 Ֆ·
Արտասահման Տար· 230 Ֆ· Հատը 1 Ֆ· 30

53ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 14·055

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

53e ANNÉE — N° 14.055

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՄԵՐՁԱՒՈՐ ԱՐԵՒԵԼՔ

ԼԻԲԱՆԱՆ

ԱՐՏԱԿԱՐԳ ԱՏԵԱՆ

—o—

ԵԳԻՊՏՈՍ

ՍԱՏԱԹ ԵՒ ԻՐ ՁԱԿԱՏԱԳԻՐԸ

—o—

Լիբանանի կառավարութիւնը Փետր· 13ին օրինագիծ մը քուէարկեց, որ կը հաստատէ Լիբանեւսուրիական զինուա – րական խառն ատեան մը, որ քննութիւն պիտի բանայ անցեալ չաբթուան չորս օրերու ծանր միջադէպերուն շուրջ: Կը կարծուի թէ աւելի քան 150 մեռեալ կայ (երեքշաբթիէն Ուրբաթ), որոնց մեծ մա– սը լիբանանցի քաղաքացիներ են եւ սու– րիացի զինուորներ: Ներկայիս բուռն կռիւներ կան հարաւ – Լիբանան ուր 18 հոգի սպանուած կամ վիրաւորուած են:

Պէյրութի մէջ համեմատական խաղա – ղութիւն կը տիրէ, մեռելները թաղուե – ցան, մնացեալը « ճամբու արկած » էր···

Սուրիացին սակայն կը վարուի նման դրաման բանակի, ու Թիէրի տէ Ժառ– տէն կը զրէ թէ երբ սուրիացի զինուորը ինքնութեան թուղթ կը պահանջէ անցնող Պէյրութցիէն եւ վրան չունի, կառքէն վար կ'առնէ եւ քանի մը անգամ ապտա– կելէ ետք կը տանի զինուորական հակա– կշռի կայանը: Բոլոր հին ատելութիւն – ները վերածած են, կ'ըսէ Ֆիկառօի թղթակիցը, Սուրիացիին համար Լիբանան – ցին միայն առեւտրական մըն է, որ քանի մը ֆրանքի համար ամէն դաւա – ճանութեան պատրաստ է եւ զոր պէտք է « կարգի բերել »: Լիբանանցիին համար ալ Սուրիացին կոշտ – կոպիտ, անապատի վայրենի մըն է, որ միայն բռնատիրու – թեան տակ ապրած է:

×

Սատաթ Գահիրէ վերադարձաւ, չրջա– պտոյտէ մը ետք որ զինքը տարաւ քա– ղաքէ քաղաք ուր Ջանաց — եւ կ'ըս – ուի թէ յաջողեցաւ — իր դառը պաշտ– պանել բոլորովին կղզիացնելով Իսրա – յէլը: Փարիզէն դէպի Հռոմ մեկնած պա– հուն, պատասխանելով հարցումի մը, ը– սաւ· « Ճակատագիրս ընտրած եմ եւ ա– տիկա խաղաղութեան դատին համար: Եթէ ճիգերս ձախողէին, այն ատեն կը յայտնէի այն միլիոնաւոր մարդոց, որոնք ինծի զօրավիգ եղան թէ ի՞նչ պիտի ըլլայ վիճակս »:

ՋԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊԱՌ կը շարունակէ « վախցնել» Ֆրան– սացին ձախէն, այս անգամ ալ կ'ըսէ թէ եթէ Ձախը անցնի, տուրքերը պիտի կրկ– նապատկուին:

ՅՃԻՎԻՏ կ'ըսէ որ Թուրքիոյ Ատլանտ– եան կազմակերպութեան անդամակցու – թիւնը չի գոհացներ այլեւս երկիրը իր պաշտպանութեան համար եւ թէ Անգարա պէտք է նոր քաղաքականութիւն մը որ–

Մոսկուա խանգարեր է յունական ծրագիրը Թուրքիան ծունկի բերելու...

Նորութիւն չէ որ երբ Միացեալ Նա – հանգները ֆիչ մը ակռայ ցուցնեն Թուր– քիոյ, խորհ· Միութիւն անմիջապէս իրար կ'անցնի եւ փութկոտութեամբ կ'օժանդա– կէ իր դրացիին: Այս ուղղութեամբ անգ– լիական ձայնասփիւռը բաւական մաքրա– մասնութիւններ ալ կուտայ·—

ԼՈՆԴՈՆ·— Անգլիական Պի· Պի· Սի· ձայնասփիւռը մեկնաբանեց Մոսկուայի, Անգարայի եւ Աթէնքի յարաբերութիւն – ները եւ չեշտեց թէ « Ծունաստան ծրա– գրած էր զինազերծել միջոցաւ ծունկի բե– րել Թուրքիան, բայց սովետները խան – գարեցին եւ ի դերեւ հանեցին այդ ծրա– գիրը »: Սովետները այս արդիւնքը ա– պահովեցին նիւթական մեծ օժանդակու– թիւններ ընելով Թուրքիոյ: Պի· Պի· Սի·ի խօսնակը ըսաւ ի մէջ այլոց·—

«Ծունաստանի եւ Խորհ· Միութեան յա– րաբերութիւնները վերջին օրերս նոր զար– գացումի մը մէջ մտան: Ծունաստանի Արտաքին Նախարարն ալ առաջին անգամն է որ Մոսկուա կ'երթայ ժողովրդավա – րութեան հռչակումէն յետոյ: Փափաքի – կուրասի Մոսկուա այցելութիւնը թերեւս անկիւնադարձ մըն է, խորհրդային – հել– լէն յարաբերութեանց զարգացման ճամ – բուն վրայ: Եթէ առարկայօրէն քննենք կացութիւնը, պիտի տեսնենք նաեւ մե– տայլին միւս կողմը: Խորհրդային–հելլէն յարաբերութիւնները երեւութապէս չատ արագ կը զարգանան, բայց խորքին մէջ աւելի քան սահմանափակ են: Թուրքեւ– հելլէն տարակարծութեանց հանդէպ Մոս– կուա նախընտրեց չէզոք դիրք մը բռնել, ինչ որ չուարոմի մատնեց Աթէնքը, եւ Գարամանլիսի կառավարութիւնը սկսաւ խրտչիլ ու տարակուսիլ, նկատելով Խոր– հրդային Միութեան բռնած ընթացքը՝ Կիպրոսի եւ Եգէականի խնդիրներու հան– դէպ: Հելլէնները կը խորհէին թէ ամե– րիկեան զինադադարը եւ տնտեսական կա– ցութիւնը պիտի բռնադատէին Թուրքիան, որպէսզի զիջողութիւններ ընէ Կիպրոսէն եւ Եգէականէն: Խորհ· Միութիւնը ի դե– րեւ հանեց Հելլէններու այս ծրագիրը, Թուրքերուն մեծագումար օժանդակու – թիւններ ընելէ յետոյ: Խորհրդայիններ ի– րենց շահուն համար իրաւունք ունին Թուրքիոյ հետ բարւոք յարաբերութիւն մշակելու: Հելլէններն ալ կ'ընդունին այս պարագան միայն չեն կրնար մարսել այն իրողութիւնը՝ խորհրդային կառավարու– թիւնը ինչո՞ւ նախապատուութիւն կու – տայ Թուրքիոյ, փոխան Ծունաստանի »:

—o—

ԵՐԵՒԱՆ (Հեռատիպ, Փետր· 1–3)
Ա· ԵՐԵՒԱՆՑԻԻ « ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ »Ը ՎԵՆԵՏԻԿԻ ՄԽԻԹԱՐԵԱՆՆԵՐՈՒ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԵԱՄԲ

Երեւանի Մանրանդարանը ստացած է Աբրահամ Երեւանցիի « Պատմութեան » նոր հրատարակութիւնը, զոր լոյս ընծա– յած են Վենետիկի Մխիթարեան հայրերը « Բազմավէպ » հայագիտական մատե – նաշարով: Ժ.Ը· դարու հայ պատմիչ Աբ– րահամ Երեւանցիի « Պատմութիւն պա– տերազմացն (1721–1736) » երկը, որ թանկագին աղբիւր է Հայաստանի եւ դրացի երկիրներու մէջ Ժ.Ը· դարու 20–30– ական թուականներու տեղի ունեցած քա– ղաքական կարեւոր դէպքերու պատմու – թեան համար, ունի իր հետաքրքրական ոդիսականը: Գիտական աշխարհին անծա– նօթ ճամբով Երեւանցիի «Պատմութիւն»ը յայտնուած է Վենետիկի Մխիթարեան Մատենադարանին մէջ: Այդ ձեռագիրէն ժամանակին օգտուած է մեծանուն գիտնական Հ· Ղեւոնդ Ալիշան իր « Այրարատ » աշխատութիւնը գրելու ատեն: Պատմաբան Լէօ, 1908ին Վենե – տիկ գտնուելով, կը ծանօթանայ « Պատ– մութեան », ձեռք կը ձգէ անոր պատճէնը եւ կ'օգտագործէ զայն իր կարգ մը գոր– ծերը շարադրելու ընթացքին: Քանի տա– րի ետք ան այդ պատճէնը կը նուիրէ « Ազգագրական Ընկերութեան Մատենա – դարան »ին, որ յետագային կը դառնայ Երեւանի Թանգարանի, ապա Մաշտոց Մատենադարանի սեփականութիւնը: Այդ բնագրի հիման վրայ 1938ին Խորհ· Մի – ութեան Գիտութիւններու Ակադեմիայի Հայկական բաժնի պատմագիտական ճիւ– ղը առաջին անգամ լոյս կ'ընծայէ Երե – ւանցիի «Պատմութիւն»ը՝ յառաջաբանով եւ ծանօթագրութիւններով: Տարի մը յե– տոյ ան կը հրատարակուի նաեւ ռուս – րէն՝ համապատասխան յառաջաբանով, ծանօթագրութիւններով եւ անձնանուն – ներու ու տեղանուններու ցանկերով: Այ– կէ ետք Երեւանցիի աշխատութիւնը կը մտնէ գիտական լայն շրջանառութեան մէջ, օգտագործուելով Ժ.Ը· դարու սկիզ– բի հայ ժողովուրդի պատմութեան, հայ– իրանական, հայ–թրքական եւ հայ–վրա – ցական յարաբերութիւններն ուսումնասի– րող պատմաբաններու կողմէ: Սակայն յետագային կը պարզուի որ Լէոյի բերած օրինակը ոչ թէ Աբրահամ Երեւանցիի « Պատմութիւն » բնագրի պատճէնն է, այլ Վենետիկի Մխիթարեան գիտնական– ներէն մէկուն կողմէ խմբագրուած օրի – նակը: Եւ ահա, հրապարակի վրայ է Ե– րեւանցիի « Պատմութիւն »ը, որ հեղինա– կին իսկական բնագիրն է, որ նոյնպէս կը գտնուի Վենետիկի Մխիթարեաններու Մատենադարանին մէջ: Բնագրին կից միաժամանակ հրատարակուած է նաեւ խմբագրուած օրինակը: Երեւանցիի «Պատմութիւն պատերազմաց»ի եւ անոր խմբագրուած օրինակին բնագիրները հր– րատարակութեան պատրաստած է ծանօ– թագրած ու անոնց մասին հանգամանալի յառաջաբան գրած է Մխիթարեան գիտ– նական Հ· Սահակ Ճեմճեմեան: Ի դէպ, Լէոյի բերած պատճէնի բնագրին մէջ, որ կը գտնուի Վենետիկի Մխիթարեաններու Մատենադարանը 2681 համարին տակ, ոչ մէկ յիշատակութիւն կայ պատմութեան հեղինակի՝ Աբրահամ Երեւանցիի մասին: Հ· Սահակ Ճեմճեմեանի ենթադրու – թեամբ, անոր մասին Լէոյի յայտնած պէտք է ըլլար նիւթին ծանօթ անձնաւո– րութիւն մը: Մինչդեռ նոյն Մատենադա–

ՊԱՐՏԱՃԱՆՈՎ ՄԵՌԱ՞Ծ Է

—o—

Երեքշաբթի առաւու փարիզեան մամուլը արձագանգ կը հանդիսանար « Պարտա– նով Քոլեջթիֆ »ի Մարսէյլ հրապարակած մէկ զեկոյցին ուր կ'ըսուի թէ Հայաս – տանէն հասած լուրերու համաձայն, Սար– գիս Պարտճանով բանտը մեռած է, քանի մը ամիս առաջ: Խորհրդային իշխանու – թեանց տպատ արձակած ըլլալու լուրը պարզ քօղարկում մը եղած կ'ըլլայ այդ պարագային:

րանին մէջ 2717 համարի տակ պահուող ուրիշ ձեռագիր մը, որ կը կրէ «Պատմու– թիւն Թագաւորի Պարսից» կամ «Պատ – մութիւն Պարսոյ» վերնագիրը, յիշատա – կութիւն ունի հեղինակին մասին, որ ու– րիշ մէկը չէ եթէ ոչ Աբրահամ Երեւան– ցին: Ընդհատելով իր պատմութիւնը, Աբրահամ Երեւանցի տեղեկութիւններ կու– տայ իր եւ իր հարազատներու մասին: Կը պարզուի որ իր բոլոր հարազատները՝ հայրը, մայրը, երկու քոյրերը եւ վեց եղբայրները, զոհուած են Թուրք–պարս – կական պատերազմի ատեն եւ որ ինք ականատես ու ականջալուր եղած է իր պատմութեան մէջ չարադրուած դէպքե – րուն, հանգամանք մը, որ կը բարձրացնէ անոր երկին արժէքը: Աբրահամ Երեւան– ցիի «Պատմութիւն»ը չարադրուած է գրե– թէ աշխարհաբար, Ժ.Ը· դարու սկիզբնե– րու երեւանեան խօսակցական լեզուով՝ գրաբարեան որոշ ձեւերու օգտագործու– մով: Շարադրութիւնը բաւական անկա– նոն է ու անմշակ, կան բազմաթիւ ուղ– ղագրական եւ այլ կարգի վրիպումներ, օգտագործուած են չարք մը օտար, մեծ մասամբ թուրքերէն, բառեր: Երեւանցիի «Պատմութիւն»ը հանրութեան ըմբռնելի դարձնելու նպատակով Մխիթար Սեբաս– տացիի աշակերտներէն մէկը՝ Հ· Մա – թէոս Գարագաշեան, զայն խմբագրած եւ կրկին չարադրած է: Խմբագրութեան ըն– թացքին ան աւելորդ համարած է եւ կըր– ճատած բնագրին մէջ գտնուող կարգ մը մանրամասնութիւններ, դուրս ձգած չատ մը տեղանուններ ու անձնանուններ: Եր– բեմն ալ չեղած է ձեռագիր օրինակէն, ձգած է չատ մը էջեր եւ օգտագործած այլ աղբիւրներ: Բնականաբար ամբող – ջովին փոխուած է նաեւ Երեւանցիի իւ – րայատուկ լեզուն եւ ոճը: Ներկայ հրա – տարակութեամբ առաջին անգամ ընթեր– ցողին կը հրամցուի Աբրահամ Երեւանցիի « Պատմութիւն » բնագիրը ամբողջու – թեամբ, ինչպէս նաեւ Հ· Մ· Գարագաշ – եանի խմբագրած օրինակը: Հրատարա – կութիւնը կատարուած է մեծ խնամքով: Աշխատասիրող Հ· Ս· Ճեմճեմեան կրցած է յաղթահարել բնագիրներու վերծանման հետ կապուած բոլոր դժուարութիւնները:

ՄԵՐ ՎԱՂՈՒԱՆ ԹԻԻՈՎ՝

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՏԵՍԱԿՅՈՒԹԻՒՆԸ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻՆ ՀԵՏ

ՀԻՆ, ՄՈՌՑՈՒԱԾ ԷՋԵՐ

ՄԵՐ ՀԱԻԱՏՔԸ

(Ցուշատետրի մը էջերէն)

———o———

ԹՄԲ.— 1915ին անհիտուած սերունդի մը բեկորներուն ապրելու յամառ կամքին արտայայտութիւնը, այլ մանաւանդ հայ կամաւորական գունդերու ակնդէտ ժա– մանումին եւ ազատութեան սպասումին արձագանգը կը գտնեմ Յակոբ Մնձուրիի վերոյիշեալ գրութեան մէջ, լոյս տեսած Պոլսոյ Ճակատամարտի 1920 Փետր. 1ի բացառիկին մէջ, ուր հրատարակուած Հայաստանի անկախ Հանրապետութեան: կը հրա– տարակեմ իբրեւ հին եւ մոռցուած էջ մը՝ գաւառական գրականութեան սեռին վեր– ջին ներկայացուցիչներէն՝ Մնձուրիի մահուան առթիւ: Յիշեմ կրկին, եթէ պէտք է, որ Շաւարշ Միսաէեանց է որ հրապարակ հաշած է Պոլսոյ մէջ Մնձուր– բին ինչպէս աւելի ուշ Փարիզի մէջ՝ Շահ– նուրներ, Շուշանեաններ եւն., եւն.:

×

Կը յամառէինք ապրիլ: Սարերու գա– գաթներն էինք թառեր, արծիւներու պէս, ու հոնկէ էր որ կը չափէինք, կը դիտէինք վարը, աշխարհը, մեր չուրջը: Եւ ի՛նչ– պէս էր մեր չուրջ...: կարմիր օրերը թուրքերուն, թուրքեր որոնք մահ կու – գային թուրք գիւղերը, եւ ո՛չ մէկ հայ գիւղ, ո՛չ մէկ հայ տուն կանգուն: Աւե– րածութիւնը անծայր, ընդհանուր էր վա– րը, մեր չուրջը, ամէն դի, ուրկէ մենք կորուեր, հեռացեր, վեր էինք բարձրա– ցեր... Քանի՛ անգամ զօրք էր եկեր մեր վրայ: Միշտ ալ ընկերներ էինք ու– նեցեր: Եւ ամէն անգամ ալ ընկերներ զոհեր:

Քաշուեր էինք Եփրատը եզերող սա – րերուն ամէնէն անառիկ մասերուն մէջ, կորնչնել յաջողեր էինք մեր հետքերը: Ութ հոգի էինք մնացեր, երկու տարիէ ի վեր չսափրուելով երկայն մազերով այլանդակ կերպարանքներ առացեր: Մը– նունդի մասին հոգ չունէինք. կարգազ – րած էինք այդ խնդիրը: Բայց լուռ էր աշխարհը, այդ էր որ մեզ կը տանջէր, կը տանջէր: Ի՞նչ կար հետուն, ի՞նչ կ'ըս– լար աշխարհը, ի՞նչ ձեւ կ'առնէր պա – տերազմը, յաջողութիւնը: Ու ռուսական Հայաստանը, ու ռուս բանակը, ու կա – մաւորական գունդերը: Ու մենք կը սպա– սէինք, կը սպասէինք...:

Ու բարձունքի մը վրայ բոլորս մէկ ըն– կոզմանած այլ եւ այլ դիրքերու մէջ, դիտելով Եփրատին երկայնքին պարիս – պի մը նման ձգուող Տերսիմի վճիտ ու կապտագեղ հսկայ լեռնաշղթան, մինչ հեռադիտակը աչքին հերթական պահակը կը սպասէր անդին, մենք կը խօսէինք.

— Պիտի գան, անպատճառ պիտի գան... պիտի ազատեն մեզ, երկիրը... անհնար է որ չգան... անհնար է որ չլուծուի վրէժը...:

Ցուսալքում չունէինք, թերահաւատու– թիւնը չէր բուներ մեր հոգիներուն մէջ: Եթէ գար իսկ, չուտով տեղի կուտար, կ'անցնէր: Անխախտ էր մեր հաւատքը: Կարինը ինկեր էր:

— Կարինն որ ինկեր է, ալ վախ չկայ ... Երզնկա՞ն պիտի դիմանայ. անցա՛– ան, ալ մի վախնաք... Պիտի գան, պիտի գայ Ռուսը, պիտի գան մեր տղաքը, մեր գունդերը... այն մանուկներուն, այն ծերերուն, մեր կիներուն, մեր երիտա – սարդներուն արեան հաշիւը պիտի լուծ– ուի... արիւնը որ թափեցաւ անպատիժ պիտի չմնայ... Այս լեռները ու այս քա– րերը լեզու պիտի ելնեն ու պոռան եթէ չվրէժուի այս երկիրը, եթէ չազատին այս հոգիները:

Եւ գալուստը անոնց կ'ուշանար: Ին – չո՞ւ կ'ուշանար արդեօք, ի՞նչ խորհրդա– ւոր հաշիւ կար: Ու ոչ մէկ փոփոխու – թիւն մեր չուրջը... բայց այդ չէր փո– խեր մեր մտայնութիւնը: Մենք դիտէինք անվհատուիլ առօրեայ իրականութենէն, բարձրանալ ընթացիկ դէպքերէն, խան – գաւառուիլ:

Անպատճառ խորհուրդ մը կայ... անպատճառ գաղտնիք մը կայ... պիտի գան, պիտի գան, պիտի կատարուի — կ'ը – սէինք — մեր Բիծան, մեր աննման Բի– ծան, որ Ժողովրդեան լացուկոծին չդի– մանալով անձնատուր եղաւ, որպէսզի դիւղերը տեղահան չըլլան, մեր Գուր – գէնը, մեր Գէորգը, Կիրակոսը, Պօղոսը, մեր անթաղդատելի ընկերները, մեր զո– հերը հազարներով ու բիւրներով որ զա– ցին, զուր տեղը զացած պիտի չըլլան, պիտի վրկուինք, անհնար է, որ չազա – տինք, կը վերջացնէինք:

Անդրդուելի էր մեր յոյսը, մեր հա – ւատքը: Ութ հոգիներս մանրանկարն էինք ցեղին: Կորնչուցեր էինք ամէն ինչ, կին, մայր, հայր, զաւակ, տուն, ամէն ինչ, ու նորէն վստահ էինք, նորէն կը հաւատայինք ազատութեանը որ պիտի զար: Դարաւոր հաւատք որ հայրերէն զա– ւակներուն կը կտակուէր: Ու մենք կը յամառէինք սպասել, ու մենք կը ծրա – դրէինք, ու ի՛նչ ծրագիրներ:

Առտու մը, արշալոյսը դեռ նոր կը ճերմկցնէր սարերուն երեսները: Ես ար– թընգեր էի կանուխ: Ընկերներս կը քնա– նային հոգերուն վրայ, ձորին մէջ, մինչ պահակը կը սպասէր կանգուն ձորին դլուխը: Նախորդ օր այդիներն էինք լ– ջեր, Զոթիին, Զերմային այդիները թուի ուտելու, ու յետոյ Մասուր Զորի էն վե– րի մասերն էինք քաշուեր դիշերելու: Ես աչքերս բացեր էի ու միտքս կը պարուէր մէկ հարցէն միւսը:

... Ցանկարծ խիստ խորունկէն ձայն մը, խուլ աղմուկ մը հասաւ ականջիս: Մտիկ ըրի: Երկրորդ, երրորդ... Ու զարմանալի երեւոյթ ինծի համար. ձո– րերեսները աւազուտ էին, աւազը կը քա– լէր, փուլ կուգար, վար կ'իջնէր...

Թնդանօթի ձա՞յն արդեօք: Կուգայլո՞ն: Եկե՞ր էին... Ձայն տուի բոլորին: Ընդ – հատ, բայց կանոնաւոր կը կրկնուէր ձայնը. բոլորս ականջնիս դետնին տուած մտիկ կ'ընէինք, ու աւազը կը քալէր դարմալոր:

Իրարու աչքերու մէջ կը նայէինք: Ու բան չէինք փոխանակեր: Խարկա՞նք էր արդեօք: Կը զառանցէինք: Խարկանքը, զառանցանքը բնական երեւոյթ էր մեր կեանքին մէջ, քանի՛ քանի՛ անգամներ լսեր էինք քունին մէջ իրարու զառան– գելը... « Ահա կուգան », « Ահա եկին » ... Խեղճ ընկերներ, որոնք աչքերնին փակեցին, անթաղ, անկերեզման ընկեր– ներ...

Բայց խուլ ձայնը կը չարունակուէր, ու աւազը կը թափէր, վար կուգայ ձորին կողերէն:

Անորոշ ցնծութիւններով, զգացումնե– րով մեր սիրտերը լի, բարձրացանք սա– րերուն բարձունքները: Միջօրէ եղաւ, յետոյ միջօրեամք:

Մեր դէմը բաւական հեռուն կապտնին դժուար անցանելի ճամբաները կ'երե – ւէին: Կարաւաններ յանկարծ երեւցան, խուռնիխուռն, էշերով, եզերով, կովե – րով, ոտոտարաթիւ կիներով, այրերով, մանուկներով: Հեռադիտակները մեր աչ– քերը կը հետեւէինք: Զօրքեր, զապթիէ– ներ ալ կ'երեւէին: Կ'անցնէին, անվերջ կ'անցնէին: Թուրք գիւղացիներ էին, կը փախչէին անպատճառ:

Մեր ընկերներէն երեքը հեռացան կա– բաւանին մօտենալու, տեղեկութիւն բե– րելու համար: Անոնք ժայռերու եաին ապաստանելով կրցեր էին լմանալ լսո – ակցութիւնները, տեղեկութիւններ բե– րել:

Թուրքերն էին որ կը փախչէին, եւ չու– զողներն ալ կառավարութեան հրամանով, բոնի: Պաշտօնեաները, զօրքերը իրենք ալ անկարգ, անկանոն կը նահանջէին:

Եկե՞ր էին, եկեր էին մեր կամաւորա– կան գունդերը, հայ գունդերը: Երզնկան առած էին, Քէմախ հասած էին, վերի կամուրջը դրաւուած էր:

Կը ցնծայինք: Անպատմելի էր մեր ցըն– ծութիւնը: Կ'երգէինք:

Չէինք խաբուած: Կ'իրականանային մեր յոյսերը, ի դերեւ չէին ելներ մեր սպա– սումները:

Եկե՞ր էին, կը վրկուին:

Այնուհետեւ ինչեր տեղի ունեցան, ինչ անցքեր, յայտնի են բոլորին: Բայց մեր հաւատքը անայլայլ, անվրդուելի էր ու կը մնար միշտ...

Խեղճ ընկերներ, որ սպասեցիք ու ին– կաք ձորերու մէջ, ժայռերու տակ, ու փակեցիք աչքերնիդ, եւ չտեսաք վրկու– թիւնը որ եկեր էր, որ կուգայ ահա...:

ՅԱԿՈԲ ՄՆՁՈՒՐԻ

ՊԱՐՍԿԱՀԱՅ ԹԱՐԳՄԱՆԻՉՆԵՐ ԵՒ ՉԱՐԵՆՑԻ ԴՈՐԾԵՐԸ

Պարսիկները յատուկ հետաքրքրութիւն մը ցոյց կուտան դէպի հայ գրականու – թիւնը. եւ այս՝ այն պատճառով, որ մեր մատենագրութեան մէջ հարուստ նիւթեր կան՝ որոնք լոյս կը սփռեն Պարսկաս – տանի պատմութեան զանազան շրջաննե – րուն վրայ: Աւելին՝ Հայոց պատմութեան նուիրուած մեր մատենագրութիւնը Պարս– կաստանի մասին կը պարունակէ այն – պիսի տուեալներ՝ որոնց նոյնիսկ չենք հանդիպիր պարսկական գրականութեան մէջ: Ատոր համար ալ Պարսկաստանի հա– մալսարաններուն մէջ՝ մանաւանդ հոն ուր հայագիտական ճիւղ գոյութիւն ունի, պատկան իշխանութիւնները յատուկ ու– շադրութիւն եւ հոգածութիւն կը ցուցա– բերեն հայ մատենագրութիւնը (Մովսէնա– ցի եւայլն) պարսկերէնի թարգմանելու ուղղութեամբ:

Պէտք է նշել որ Պարսկաստանի ժողո– վուրդին հետաքրքրութիւնը հայ գրա – կանութեան հանդէպ աշխուժութիւն մը ունեցաւ երկրորդ աշխարհամարտէն ետք, մանաւանդ 1960ական թուականնե – րէն սկսեալ, պարտիկ ընթերցողները կա– տարուած թարգմանութիւններու միջոցով լայն ծանօթութիւն ունեցան հայ դասա– կան եւ ժամանակակից գրողներու կեան– քին ու գործին մասին: Այդ տեսակէտէն պէտք է չեշտել պարսկական մամուլի դե– րը: «Սոխան», «Արմաղան», « Խուչէ », « Պաղէ Սահպ », « Էթթէլաաթ », « Քէյ– հան » եւ այլ թերթեր ու ամսագիրներ լայն սիւնակներ ու էջեր տրամադրեցին հայ գրականութեան գոհարներու թարգ– մանութեանց:

Պարսկաստանի հայ թարգմանիչներու մէջ՝ վերջին տասնամեակին, պէտք է նշել անուններն Տոքթ. Հրանտ Ղուկաս– եանի եւ Ալեք Մաչառութեանի, որոնք ոչ միայն պարսկերէնի թարգմանած են հայ գրականութենէն բազմաթիւ էջեր, այլեւ հատորներ լոյս ընծայած, այդ ձե– ւով մեծ նպաստ մը բերելով հայ գրա– կանութիւնն ու մշակոյթը Պարսիկներուն ծանօթացնելու մարզին մէջ: Այդպարեւ, չնորհիւ պարսկահայ թարգմանիչներու, Պարսիկները կրցած են ճանչնալ եղիչէ Չարենցը, Վահան Տէրեանը, Ցոլվ. Թու– մանեանը, Վարուժանը, Սիամանթօն, Մեծարենցը եւ բազմաթիւ ուրիշներ, ինչպէս նաեւ սփիւռքի հայ գրագէտներն ու բանաստեղծները:

« Պատմա – բանասիրական Հանդէս »ի 1977 թիւ 4ի մէջ, Հ. Մովսէսեան, « Եղի– չէ Չարենցի երկերի թարգմանութիւննե– րը Իրանում » վերնագրով յօդուած մը տպագրած է, յիշելով այն հանդէս – ները՝ որոնց մէջ լոյս տեսած են Չարեն– ցի գործերը: Ցօդուածագիրը յիշած է « Օմմիհէ Իրան » (Իրանի յոյսը») չաբա– թաթերթը, որուն մէջ 1969ին լոյս տե– սած է «Հայ մեծ բանաստեղծ եղիչէ Չա– րենցը» խորագրով յօդուածը, որ կը ներկայացնէ բանաստեղծին կեանքը, գը– րական գործունէութիւնը, մէջբերելով անուանի գէմքերու կարծիքները բանաս– տեղծին մասին: Նոյն թուականին « Ար– մաղան » գրական ամսագիրը՝ « Եղիչէ Չարենց » վերնագրով յօդուածի մը մէջ ընդգծած է բանաստեղծի կրքոտ ու յա– մառ պայքարը հայրենի երկրի մշակոյթի պաշտպանութեան, ինչպէս նաեւ հայ նոր գրականութեան զժուար ուղին հարթելու համար:

1968ին « Էթթէլաաթ » թերթը՝ « Հայ բանաստեղծութեան հրաչքն ու հմայքը » վերնագրով յօդուածի մը մէջ, գրը ատո– րագրած է պարսիկ անուանի քննադատ Թէմուր Կօրկին, գրած է. « Չարենց, յեղափոխական այլ բանաստեղծը, իր կեանքը չխնայեց ազատութեան եւ նոր բանաստեղծութեան հաստատելու ուղղութեամբ: Ա ն կ ա – ր ե լ է մոռնալ Չ ա ր ե ն ց ի անհատականութիւնը: Այսօր, երբ մեծ– րոպեան լեզուն եւ Նարեկացիի մատեան– գրութիւնը պայծառ կերպով կը չողան հայ գրականութեան պատմութեան ճա– կատին, Չարենցի ոգին՝ իր անմահ ստեղ– ծագործութեամբ, չարժման մէջ է յաւի– տենականութեան առանցքի չուրջը »:

ՊՈՒԼԿԱՐԻԱ

ՈՒՍՈՒՑՄԱՆ ՑԱՋՈՂ ԵՂԱՆԱԿ

Սոֆիայի Փեչտա փողոցին հին չէնքի մը մէջ, տասնեակ մը Պուլկարներ, եր– կու սեռէ, հաստատուեցան եռու հակող աթոռներու վրայ, մինչ ուսուցիչը ձայ– ներիզը չարժման մէջ դրաւ եւ սկսաւ հրճ– չել Փականինիէ Ջուլթակի քոնչերթօն:

— Հանգիստ երկարեցէք եւ վայելեցէք երաժշտութիւնը:

Կէսօրէ առաջ էր, սենեակը տաք էր եւ հանդարտ, իսկ երաժշտութիւնը հաճելի: Հինգ վայրկեան ետք դասախօսակը սկը– սաւ անդլերէն պատմուածք մը կարդալ կնոջ մը մասին էր, որ Գահիրէ այցելած էր: Այս տեսարանը կրնար պարզուիլ մանկապարտէզի մը մէջ կամ տան մը մէջ, երբ երախաներուն պատմութիւններ կը կարդան: Բայց այս մէկը տեղի ու– նեցաւ Թելաղրագիտութեան եւ Հոգեբա– նութեան Հիմնարկութեան մէջ, անդլե– րէնի դասաժամին:

Հիմնուած 1969ին, Հիմնարկութիւնը արդասիքն է Բժ. Գէորկի Լոզանովի եր– կարամեայ աշխատանքներուն՝ ուսման որակը բարձրացնելու եւ արագացնելու ուղղութեամբ: Արդիւնքը այնքան ակնե– րեւ դարձաւ, որ պուլկար կառավարու– թիւնը Հիմնարկութիւնը կցեց Կրթական նախարարութեան: Հիմնարկութիւնը մի– ջազգային հետաքրքրութիւններու ալ կեդրոն դարձաւ: Արդէն Բժ. Լոզանով ուսուցման իր եղանակին մասին դաս– խօսութիւնները կատարեց Արեւմտեան Եւ– րոպա եւ Միացեալ Նահանգներ: 15 տարու– ան հետազօտութեան եւ 25 տարուան գործնական կիրարկումներու վրայ հիմ– նուած է:

Նկարագրելով իր եղանակը բժիշկ կ'ընդգծէ կարեւորութիւնը « հոգեբանա– կան հանգստութեան », քանի այս ձեւ– բով « ենթագիտակցութեան մէջ ծած– կուած աղբիւրներ ի յայտ կուգան »: Բժ. Լոզանովի եղանակը կը գործադրուի Պուլկարիա ուսման երկու ծրագիրներու մէջ.— Օտար լեզուներու ուսուցում չո– փահասներու, Հանրային գործոններու ա– շակերտութեան իւրացման յատկութիւն– ները փութով երեւան բերել:

Լեզուի դասաւանդման համար դաս–

1967ին, Չարենցի ծննդեան 70ամեակին առիթով, պարսիկ բանաստեղծ Ա.Ճմա– Շամլուի խմբագրութեամբ հրատարակ– ուող « Խուչէ » գրական ամսագրին մէջ լոյս տեսած է « Ամբոխները խելագար– ուած » պոէմը, զոր պարսկերէնի թարգ– մանած է Ալեք Մաչառութեան: Այդ առ– թիւ, ամսագիրը գրած է. « Չարենց իր կենսատու աւիւնով եւ անսպառ սիրոյ զգացումներով բանաստեղծական հոյա– կապ համանուագ մը ստեղծեց եւ այդ ներդաշնակ համանուագի միջոցով նուա– ճեց ապագային հասնելու յաղթական ու– ղին, արժանանալով ապագային եւ յեղա– փոխական բանաստեղծի կոչումին »:

Սպահանի համալսարանի հայագիտա– կան ճիւղի դասախօս Տոքթ. Հրանտ Ղու– կասեան՝ 1969ին՝ հրատարակեց « Անոյշ » խորագրով ծաղկաքաղ մը հայ բանաս– տեղծութեան: Հատորին մէջ այլոց չոր– քին տեղ գտած են Չարենցի « Գովք Հա– յաստանի», «Առաւօտ», «Քամին» եւ այլ քերթուածներու պարսկերէն թարգման– թիւնները: Ի դէպ, նշենք որ Չարենցի «Գովք Հայաստանի»ն պարսկերէնի թարգ– մանած է նաեւ Ապտոլ – Հոսէյն Ջալալի, պարսիկ անուանի բանաստեղծ:

Դժբախտաբար, վերջին քանի մը տա– րիներուն, զանգազած է հայ գրակա– նութիւնը պարսկերէնի թարգմանելու աշ– խատանքը: Պարսկահայ թարգմանիչները նախկին պնդահատելի թափով չեն ար– տադրեր եւ պարսկական մամուլին մէջ այ– քիչ կը հանդիպինք հայ գրականութեան մասին արձագանգներու: 1973ին, Թեհե– րանի Հայոց առաջնորդ Արտակ Սրբ. Մա– նուկեանի « Հայ եկեղեցւոյ ոսկեղը » հա– տորը լոյս տեսաւ պարսկերէն: Գնահա– տելի ձեռնարկ մը, որ պարտիկ ընթեր– ցողներուն յատակ գաղափար մը կուտայ հայ եկեղեցւոյ ոսկեղներուն, աւանդութիւն– ներուն եւ անոնց խորհուրդին մասին:

ՀՐԱՆԴ ԱՃԷՄԵԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՏՈՒՆ
ՀԱՐՍԱՆԻՔԻ ՀԱՄԱՐ
ՄԱՆՐԱՄԱՍՆ ՈՒ ԼԱՅՆ
ՊԱՏԿԵՐՆԵՐՈՎ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳԻՏԱԿԱՆ ԳԵՂԱՐՎԵՍՏԱԿԱՆ
ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆ
ՊԱՐԻԶ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՆՐԱՀԱՇՎԱՐԱՆ
ՊԱՐԻԶ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՆՐԱՀԱՇՎԱՐԱՆ
ՊԱՐԻԶ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳԻՏԱԿԱՆ ԳԵՂԱՐՎԵՍՏԱԿԱՆ
ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆ
ՊԱՐԻԶ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՏՈՒՆ
ՀԱՐՍԱՆԻՔԻ ՀԱՄԱՐ
ՄԱՆՐԱՄԱՍՆ ՈՒ ԼԱՅՆ
ՊԱՏԿԵՐՆԵՐՈՎ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՆՐԱՀԱՇՎԱՐԱՆ
ՊԱՐԻԶ

ՆՈՒԷՐ

Տէր եւ Տիկին Յովհ. Գուլումճեան (Ալֆորվիլ) իրենց երկրորդ զաւկին՝

ԱՐՄԷՆԻ

ծննդեան ուրախ առիթով 200 ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ին։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Սէրէնկիւլեան գրական մրցանակի դատակազմը խորին ցաւակցութիւններ կը յայտնէ այրի Տիկին Հայկ Սէրէնկիւլեանի եւ Տէր եւ Տիկին Վազգէն Սէրէնկիւլեանի Յարութիւն Սէրէնկիւլեանը մահուան առթիւ (Ուաչինկթըն)։

- ՃԱՇ -

Ի պատիւ

ՎԱԶԳԷՆ Ա.-Ի

ԾԱՑՐԱԳՈՑՆ ՊԱՏՐԻԱՐՔ ԵՒ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ԱՄԵՆԱՑՆ ՀԱՑՈՑ

Ուրբաթ, Փետրուար 17, երեկոյեան ժամը ճիշդ 20·30ին, Ինթերքոնթինանթալ պանդոկի Էմփերիալ սրահին մէջ։

Ճաշագին 150 ֆրանք

Փութով ապահովել տեղերը, Փարիզի Մայր եկեղեցւոյ դիւանէն, 15 Ռիւ ժան Կուժոն, Փարիզ 8րդ։ Հեռաձայն 359·67 ·03

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՃԱՇ ՀԻՄՆԱԴՐՈՒԹԵԱՆ 45ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻԻ

կիրակի, Մարտ 5, Ալեք Մանուկեան Մշակոյթ· կեդրոնի սրահին մէջ, ժամը 13ին
118, Rue de Courcelles Paris (Métro : Courcelles)

Հովանաւորութեամբ կաթող· Պատուիրակ՝ ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ· ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ
եւ նախագահութեամբ՝ Տիկին Ե· ԻԶՔԱԼԱՑԵԱՆԻ
1977 գրական մրցանակը կը յանձնուի ֆրանսահայ անուանի արձակագիր՝
ՀՐԱՉ ԶԱՐԴԱՐԵԱՆԻ
Գեղարուեստական պատշաճ յայտագիր
Յատկապէս կը խնդրուի կանխաւ ապահովել սեղանները, հեռախօսելով ամէն առաւօտ, մինչեւ ժամը 10, 343·04·20 եւ ամէն օր՝ 242·14·81
ՃԱՇԱԳԻՆ 60 ՖՐԱՆՔ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ նախկին Ֆրանսահայ Ռազմիկներու և Դիմադրական Մարտիկներու Բարեկամական Միութեան ընդհ· ժողովը կիրակի, Փետր· 19, ժամը 15ին, Օթէլ Փարի – Նիս, 23 Պուլվ· տ'Ալթէն, Մարսէյլ (1)։ Հաշուետուութիւն, վարչական ընտրութիւն, Միութեան Ֆիլմին ներկայացումը։ Կը հրաւիրուին բոլոր անդամները իրենց ընտանեօք եւ բարեկամները։

ԷՍԱԵԱՆ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Հրաւէր ընդհանուր ժողովի

Խսաեան Սանուց Միութեան վարչութիւնը կը հրաւիրէ բոլոր անդամները եւ համակիրները — եթէ նոյնիսկ անդամագրուած չեն տակաւին — Միութեան ընդհանուր ժողովին, որ տեղի պիտի ունենայ Շաբաթ, Փետր· 18, ժամը 15ին, Մայր տաճարի գաւիթի սրահին մէջ՝ 15 Ռիւ ժան Կուժոն, Փարիզ 8րդ։

ՕՐԱԿԱՐԳ

— Վարչութեան ընդհ· գործունէութեան տեղեկագիրը – ընթերցում եւ քննարկում։ — Վարչութեան եմտական տեղեկագրի ներկայացում եւ քննարկում։ — Նոր վարչական կազմերու ընտրութիւն։ — Առաջարկներ, բաղձանքներ։

UNION GENER. ARMENIENNE
DE BIENFAISANCE
33, Cours Pierre Puget
13006 Marseille.

La Section Culturelle

Présente : le Samedi 25 Février à 21 heures un débat avec l'écrivain arménien HAGOP - KRIKOR autour de son livre *Les Arméniens connus et inconnus* — La place des Arméniens dans le monde — Les personnalités artistiques, littéraires et scientifiques.

Փետր·25, Շաբաթ ժամը21ին, Մարսէյլի Հ· Բ· Ը· Միութեան Ալեք Մանուկեան սրահին մէջ կը խօսի Փարիզէն յատկապէս հրաւիրուած ՅԱԿՈԲ – ԳՐԻԳՈՐ, իր գիրքին՝ Ծանօթ եւ անծանօթ Հայերու մասին։ Դասախօսութեան կը յաջորդէ հարց ու պատասխան։

ԾԱԽՈՒ ՀՈՂԵՐ

300էն 1150 քառակուսի մեթր ծախու հողեր, գեղեցիկ շրջապատի մէջ, Փարիզէն (Փորթ տ'Օրլէան) 39 քիլոմեթր, 9 ֆրանք fառակուսի մեթրը։

Դիմել Պ· Ճէզիրեանի, 12 Ալէ Լէոնիտ, 94170 Լը Փերէօ Հէռ։ 324·14·96

A L'OCCASION DE SON 10ème ANNIVERSAIRE

l'ensemble folklorique arménien

NAVASART

AU PALAIS DES CONGRES

soirée unique SAMEDI 18 MARS

VIENT DE PARAITRE

L'ALPHABET ARMENIEN

illustré par Séta PAPAZIAN

Paru aux Editions la Noria

38 LETTRES ORNEES DE MOTIFS ARMENIENS

à colorier par les enfants

38 proverbes arméniens traduits en francais, anglais, espagnol...

Vous pouvez vous le procurer :
dans les
— librairies enfantines
— librairies arméniennes
— FNAC Montparnasse
— FNAC Lyon et Marseille

Prix de vente : 25 Frs.

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՅԵՐԵԿՈՅԹ

MATINEE ARTISTIQUE DANSANTE
ORGANISEE PAR LA SECTION D'ASNIERES - BOIS-COLOMBES
DE LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS

Animé par l'Orchestre MELKON SEVAN

Partie artistique

Groupe « GAIDZAG » — Ensemble de danse « MINI-CAUCASE »

Dimanche 19 Février de 15 h. 30 à 24 h. Salons du Centre Administratif et Social
16, place de l'Hôtel de ville, Asnières

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Խսաեան Սանուց Միութեան չանքերով հետեւեալ գումարները հաւաքուած են Թրքահայոց Պատրիարք՝ Շնորհք Արք· Գալուստեանի հաստատած Գաղթականաց Ֆոնտին։ — Խսաեան Սան· Միութեան վարչութիւն 1000, Տէր եւ Տիկ· Սիրվարդ Պալեան եւ Պետրոս Աչճատուրեան 200, Գրիգոր Տէր–Գրիգորեան, Տէր եւ Տիկին Յարութ Թաշճեան 100ական, Պետրոս Թէրզեան 150, Գլակ Ղազարեան 200, Տիկին Ազատուհի Թօլեան, Տէր եւ Տիկին Գարագեան 100ական, Տէր եւ Տիկին Վարուժան Աչճատուրեան 50, ամն 200 ֆր·։ (Գումար 2200 ֆր·)։

ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՐԻ ՆՈՒՊԱՐ
ՈՒՍԱՆՈՂԱԿԱՆ ՏՈՒՆ
57, Պուլվար Ժուրտան

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ
Նիւթ՝
Էֆիւմենիք շարժումը եւ հայ եկեղեցին
կը դասախօսէ
ՆԵՐՍԵՀ Ծ· ՎՐԴ· ԲԱՊՈՒՃԵԱՆ
կիրակի, Փետր· 19, ժամը 20·30ին
ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL «HARATCH»
83, rue d'Hauteville 75010 Paris
Commission Paritaire : N° 55935

ՀԱՑ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ

Աքիէռ – Պուա Քոլոմպ եւ շրջանի

ՀԱՆԴԷՍ - ՅԵՐԵԿՈՅԹԸ

Կիրակի, Փետր· 19, ժամը 16ին, Պուա Քոլոմպի քաղաքապետարանի սրահին մէջ, 31 Ռիւ Փօլ–Տէրուլէտ։

Կեդրոնական վարչութեան կողմէ կը խօսի Տիկին Պերճուհի ՍԱՂԱԹԷԼԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ յայտագիր

Զուգերգ՝ Վիգէն եւ ԳԱՐՈՒԻԿ

Մենակատար (քանոն) Էլմիրա ՓԷՒԼԻՎԱՆ։ Արտասանութիւն՝ Մատըլէն Էֆիկեան – Քարփանթիէ։ Մենապար՝ Սթեփան Պագըրճեան։

Մուտք 15 ֆրանք

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՑԱՑՈՒՄ

Մարսէյլի Հայ Արհեստաւորներու Միութեան Թատերախումբը կը ներկայացնէ Յակոբ Պարոնեանի

ՊԱՂՏԱՍԱՐ ԱՂԲԱՐԸ (երեք արար)

Փետր· 19, կիրակի օր ժամը 16ին Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան «Վասպուրական» սրահին մէջ։

12-14, Rue St. Bazile — 13001 Marseille

Տոմսերը ապահովելու համար դիմել՝ Հայ Մշակոյթի Տունը։

Գին 25 ֆրանք

47ՐԴ ՏԱՐԵԿԱՆ ՅԵՐԵԿՈՅԹ ՀԱՑ ԱՐԻՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

կազմակերպուած Հայ Արիներու Միութեան Փարիզեան շրջանէն

ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ՝ ՀԱՑ ԱՐԻՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՀԻՄՆԱՐԿՈՒԹԵԱՆ
50ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ

կիրակի, Մարտ 5 կէսօրէ վերջ ժամը ճիշդ 14·30ին

SALLE DE LA CHIMIE

28 bis, Rue Saint Dominique, Paris — Métro Invalides

ՆԵՐԿԱՑՈՒԹԵԱՄԲ

Sir WILLIAM GLADSTONE, Bt.
Ընդհ· պետ, Անգլիոյ սկաուտներուն

Մասնակցութեամբ Հայ Արիներու Միութեան բոլոր շրջաններուն Բացառիկ սկաուտական եւ գեղարուեստական յայտագիրը հայերէն, պատրաստուած Արիներուն, Արհեստաւորներուն, Գայլիկներուն եւ Թեւիկներուն կողմէ

ՄՈՒՏՔ 20 ՖՐԱՆՔ

ՊԻՒՖԷ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՓԵՏՐՈՒԱՐ
16
JEUDI
16 FÉVRIER
1978

LE NUMERO 1,30 F

ՀԱՅԿԱԶ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱԻԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 E 571027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար· 200 Ֆ· Վեցամսեայ 110 Ֆ·
Արտասահման Տար· 230 Ֆ· Հատը 1 Ֆ· 30

53ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 14·056 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 53e ANNÉE — N° 14.056

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՏԵՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻՆ ՀԵՏ

ԽՄԲ.— Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս՝ Վազգէն Ա.ի փարիզ այցելութեան առթիւ, շահեկան նկատեցինք հարցազրոյց մը ունենալ Իրեն հետ, նկատի առնելով մանաւանդ թէ կուգար Իրաէէն, որու հայ գաղութի մասին քիչ են ընդհանրապէս տեղեկութիւնները: Հայրապետը սիրով ընդառաջեց մեր դիմումին, որու համար կը յայտնենք երախտագիտական մեր զգացումները: Ցանուն խմբագրութեան տեսակցութիւնը ունեցաւ Արփիկ Միսաքեան, Ուրբաթ առաւօտ, Փարիզի Ս· Յովհ· Մկրտիչ եկեղեցւոյ Առաջնորդարանը.—

ՅԱՌԱՋ.— Վեհափառ Տէր, առաջին անգամն է, որ Պաղտատ կ'այցելէք, մեր քիչ մը անտեսուած գաղութը: Ի՞նչ էր որ առիթ տուաւ այս այցելութեան կամ ի՞նչ բան Ձեզ մղեց այդ այցելութիւնը կատարելու:

ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ.— Քանի մը տարի է որ կրկնակ հրաւէրներ ստացած էի, Առաջնորդարանէն թէ կեդրոնական Վարչութենէն: Հիմա յարմար բերաւ ու գացինք:

Ց·— Ո՞վ կ'ընկերանար Ձեզի:

Ա.Ձ.— *Մեր լուսարարապետը՝ Ցուսիկ Եպս· Սանթուրճեան, Մոմիկ Վրդ· Սարգիսեան, « Էջմիածին » ամսագրի խմբագրապետ՝ Արթուն Հատիտեան:*

Ց·— Փարիզ, Ձեր ժամանած պահուն իսկ, յայտնեցիք թէ Ձեր ակնկալածէն աւելին գտած էիք հոն: Ի՞նչ պատկեր կը ներկայացնէ մեր ազգային կեանքը, որո՞նք են գլխաւոր կազմակերպութիւնները:

Ա.Ձ.— *Նախ կայ Ազգային Կեդրոնական Վարչութիւնը, գաղութային վերին մարմինն է, թեմական, ուրիշ տեղեր Թեմական Խորհուրդ կը կոչուի, հոն Ազգ· Կեդրոնական Վարչութիւն է, որու առենապետն է Տօքթ· Հասրաթ Միքայէլեան, աքանչելի մարդ մը: Ցետոյ կան եկեղեցին կից ծերանոցի եւ Աղքատախնամի մարմինները: Մեծ ընդարձակ հողի մը վրայ շինուած է ծերանոցը, լաւագոյն պայմաններու տակ, իսկապէս զարմացայ:*

Ց·— Գաղութի՞ն դրամով շինուած է:

Ա.Ձ.— *Այս բոլորը հանդուցեալ Տիկին Թեճինէ Իսքէնեէրի ժառանգութեամբ շինուած է: Հայ ազնիւ բարերարուհի մը, որ մեռած է 1976ին եւ մեծ ժառանգութիւն մը կտակած է:*

Ց·— Կան նաեւ անշուշտ, մշակութային միութիւններ:

Ա.Ձ.— *Կայ Իրաքի Հայ Բարեգործական Ընդհ· Միութիւնը, աքանչելի մեծ չէնք մը ունի, մեծ դահլիճով 700 – 800 հոգի կ'առնէ, ունի երիտասարդական, մարզական, թատերական բաժիններ: Երկրորդ նման կազմակերպութիւն մը՝ Հայ Երկսեռ Երիտասարդաց Միութիւնը, որ նոյնպէս իր հսկայ չէնքն ունի, գեղարուեստական յանձնախումբերով, գրադարան, թատերական բաժին, շատ լաւ երգչախումբ մը, մարզական բաժին: Ասոնցմէ զատ կան Տիկնանց Միութիւն մը, Հ· Մ· Ը· Մ·:*

Ց·— Դպրո՞ց:

Ա.Ձ.— *Անշո՛ւշտ, ազգ· դպրոցներ կան, որոնք պետականացած են, ուր շատ քիչ մը ժամ հայերէն կը դասաւանդուի, կ'աշխատին գոնէ վեցի վերածել: Ընդհանրապէս Հայերուն հանդէպ իշխող տրամադրութիւնները շատ բարեացակամ վերաբերում ունին, առանց որեւէ կաշկանդումի կը գործեն բոլոր միութիւնները, եկեղեցական, մշակութային մակարդակի վրայ: Լաւ աշխատանք կը տանին եւ ամբողջ ժողովուրդը գրեթէ, գոնէ ստուար մեծամասնութիւնը համախմբուած է այս հաստատութիւններուն շուրջ: Եկեղեցին նոյնպէս նուիրեալ լաւ վիճակի մէջ է, հոյակապ եկեղեցի մը ունին, հայկ· ոճով, 15 տարի առաջ շինուած է, գահլիճ կայ, Առաջնորդարան եւ հիմա յաւելեալ մասեր ալ կը նախատեսուին, աւելի չըքեղ: Կ'ըսեն որ այս տարի կամ գալ տարի կը վերջանայ: Ինչպէս գիտէք տեղւոյն մեր առաջնորդն է Աստղիկ Արք· Ղազարեան:*

Ց·— Ձախոյի այդ Հայերը, որոնց մասին խօսեցաք առջի օր, շատ հետաքրքրական է:

Ա.Ձ.— *Բոլորն ալ քրտախօս են, քըրտական տարազներով, գիւղացի են բայց բոլորն ալ խորապէս Հայ են եւ հետաքրքրական ձեւով կ'արտայայտուին՝ մեր նախնիք ծնողքները ծնած աւեններին, ըսեր են իրենց որ՝ դուք Հայ էք եւ Հայ մնացեր են: Հոն են շատ հինէն, ճշդրիտ չեն գիտեր թէ ե՞րբ, տոքթորին հետ կը խօսէինք, իրենց կարծիքով 17րդ դարուն եկած են Պարսկաստանէն, Հայաստանէն, Օսմանեան կայսրութեան չըջաններէն: Շատ հաւատացեալ մարդիկ են, աւան – դապաշտ:*

Ց·— Իրաքի մեր գաղութին մասին ուրիշ բան մը կ'ուզէի՞ք ըսել, Վեհափառ:

Ա.Ձ.— *Այո, կ'ուզէի յիշել թէ հոն կայ նաեւ փոքրիկ Հայ Կաթողիկէ համայնք մը, առաջնորդութեամբ Ցովհ· Վրդ· Գասպարեանի, կան Անարատ Ցղութեան քոյրեր, որոնց այցելութիւն տուի, շատ նուիրուած քոյրեր են, դպրոց ունին, հոն ալ ընդհանրապէս արաբախօս են: Շեչտեմ կրկին թէ տեղական Իշխանութիւնները շատ լաւ վերաբերում ունին մեր գաղութին նկատմամբ:*

Ց·— Մեկնողներ չկա՞ն:

Ա.Ձ.— *Կան, քիչ բայց կան ինչ որ քիչ մը անհանգիստ կ'ընէ մեր գաղութը:*

(Մնացեալը յաջորդով)

ՈՒԻՐ Է ՊԱՐԱՃԱՆՈՎ

ԿԻԵՒ Է, Կ'ԸՍԷ «ԻՄԱՆԻԹԷ»

Մեր երէկուան թիւով արձագանգ հանդիսացած էինք տեղական մամուլին (Ֆիկարօ) մէկ լուրին, որու աղբիւրն էր Մարսէյլի «Քոլեքթիֆ Պարաճանով»ի մէկ հաղորդագրութիւնը եւ որ կը վերաբերէր Պարաճանովի մահուան մասին չըլոզ լուրերու: Այսօր, մեր կարգին, ստացանք խնդրոյ առարկայ զեկոյցը, ուր նախ կը յիշուի թէ ամիս մը առաջ Իւմանիթէ կը հաղորդէր Սերգէյ Պարաճանովի ազատ արձակումը բայց անկէ ի վեր նոր տեղեակներ կը մղեն Քոլեքթիֆը որ հրապարակէ իրեն հասած կարգ մը տեղեկութիւններ.— 1977 Օգոստոսին, Թեհրանի հայկ· չըլանակները հաղորդած են թէ Պարաճանով ինքզինքը կախած է իր խցիկին մէջ: Նոյեմբերի սկիզբը Պարաճանովի պաշտպան ամերիկեան կոմիտէն կը հաղորդէր թէ չարժարուեստագէտը ազատ արձակուելու վրայ է: Ցունուար 3ին Իւմանիթէ կը գրէր թէ ազատ արձակուած է: Ներկայիս Երեւանի լաւատեղեակ չըըջանակներու համաձայն կ'ըսուի թէ ամիսներէ ի վեր Պարաճանով մեռած է, բանտը, բայց պաշտօնապէս ի մօտոյ զոհ պիտի երթայ սրտի տագնապի մը, ինչ որ կը բացատրէ իր «ազատ արձակուելուն» բեմադրութիւնը: Զեկոյցը կ'եզրակացնէ.— « Լուրերու այս տարափը, տրուելու լուրթենէ եառ, թոյլ կուտայ մեզի որ կասկածինք: Եթէ Պարաճանով ողջ է, եւ այդպէս կը յուսանք, դիւրին է խորհրդային իշխանութեանց համար փաստը տալ: Իրենց համար փառաւոր առիթ մըն է ցոյց տալու որ եթէ կան երկիրներ ուր դիակներ ազատ կ'արձակուին, Խորհ· Միութեան մէջ չէ»:

Արդարեւ, միշտ կարելի չէ, մանաւանդ Խորհ· Միութեան պէս երկրի մը մէջ փաստել թէ մէկը մեռած է բայց ամէնէն կարելի բանն է փաստել թէ ողջ է...:

×

Ֆրանս – Սուար Երեքշաբթի իրիկուն իր « առաջինին » մեծ խորագիրը կ'ընէր՝ « Ամէնէն հանրածանօթ ռուս բեմադիրը անհետացած է »: (Կը սիրենք յուսալ որ թերթը տարուած է միայն մարդասիրական զգացումներէ եւ չի տառապիր լուրերու սովէ...): Արձագանգ հանդիսա – նալէ ետք Մարսէյլի Քոլեքթիֆին զեկոյցին, կ'աւելցնէ իր կողմէ կատարուած քննութեան արդիւնքները: Փարիզի խորհրդային դեսպանատան մամուլի սպասարկութիւնը պատասխանած է « Այդ մարդը ազատ արձակուած է, 2–3 շաբաթ առաջ » մինչ տեղեկատուութեան խորհրդային Գրասենեակը ըսած է.— «Այդ նիւթը այժմէական մեր հարցերուն ցանկին մէջ չէ: Ուրեմն բան մը չենք կրնար ըսել»:

×

Ձորեքշաբթի առտու այս լուրին լայն տեղ կուտար նաեւ Լիպերասիոն «Ո՞ւր է Պարաճանով » խորագրին ներքեւ եւ այս առթիւ կրկին կը ծանրանար մեծ բեմադիրին կեանքին, արուեստին եւ բանտարկութեան ու դատապարտութեան պարագաներուն վրայ: Ծանօթ տեղեկութիւն – ներէն բացի եւ Ժիլպէր Ռոշիւի ստորագրած տողերէն եառ, կան նաեւ հետեւեալ տողերը.— «Կարգ մը չըուկներու համաձայն, Փարիզի խորհ· դեսպանատունը չիման մէջ մտած է Ֆրանս· Համայնավար կուսակցութեան մտաւորականներու եւ հայ անձնաւորութիւններու հետ, ստորագրել տալու համար մանիֆեստ մը Պարաճանովի եւ « այդ հարցին չահագործման» դէմ:

ԿԻԵՒ Է, Կ'ԸՍԷ ՀԱՄԱՁՆԱՎԱՐ ՊԱՇՏՕՆԱԹԵՐԹ

Այս ամբողջէն եառ, ամէնէն կարեւորը անչուշտ Իւմանիթէի Ձորեքշաբթի (Փետրուար 15) օրուան տուած լուրն է (էջ 10): «Պարաճանով կիեւ է» խորագրին տակ եւ Մոսկուայի իր թղթակցին Սերժ Լէյրաքի տուած լուրին հիման վրայ կ'ըսէ թէ բեմադիրը կիեւ է ուր կը հանգըստանայ եւ թէ Ֆրանս–Սուարի եւ ուրիշներու յարուցած աղմուկները ոչ մէկ հիմ ունին:

Երանի թէ: Արդարեւ, լաւագոյնը այն պիտի ըլլար, որ Պարաճանով ողջ–առողջ հանդստանար, ջանալով մոռնալ անցուցած տարիները եւ այլեւս անունը յիշուէր միայն ու միայն Արուեստի մարզին մէջ:

ARMÉNIE
l'écho des origines

Վերոյիշեալ խորագրին տակ, Նուվէլ Լիթէռէռ (9 – 16 Փետրուար, թիւ 2622) էջ մը նուիրած է Հայաստանի, ծանրանալով առաւելաբար Մայքըլ – Աւլէն որդիի «Դէպի Արարատ»ին, նկարագրած արուեստի հատորներէ առնուած վերարտադրութիւններով ի շարս որոնց Սեդա Փափազեան – Ադամեանի դեղատիպ դիրերու նմոյշները: Ցօդուածագիրը Անտրէ Լօտ, կ'անդրադառնայ նաեւ հայ բանաստեղծութեան Ծաղկաքաղին, Սիբարիի Տէր–Ներսէսեանի «Հայ Արուեստը» հատորին, Սայաթ – Նովայի թարգմանութեանց գրքոյկին: Կը յիշատակէ Անդրանիկ Ծառուկեանի « Մանկութիւն չունեցող մարդիկ » գործի թարգմանութիւնը եւ « Եթէ Հայաստանը ինծի պատմուէր » ժան Քազալսուի դիրքին:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԼԻԲԱՆԱՆԻ Խորհրդարանը արտակարգ նիստի մը ընթացքին, 72 ձայնով (1ի դէմ) քուէարկեց կառավարութեան օրինագիծը, որ կը ստեղծէր լիբանանուրիական արտակարգ զինուորական Ատեան մը: Շատ յստակ չէ թէ այս մարմինը նպաստաւո՞ր թէ աննպաստ բան մըն է, տրուած ըլլալով երկրին մթնոլորտը: Ընդհանուր առմամբ խաղաղած է չըլանը թէեւ նոր պայթումներ եղած են Պէյրութի քրիստոն – եայ գօտիին մէջ, Տէպպաս հրապարակը եւ Մարտիրոսներու: Վիրաւորներ կան:

ՖՐԱՆՍԱՑԻի մէջ մեծամասնութիւն եւ ընդդիմութիւն կը չարունակեն հաչուե – ցոյցեր պատրաստել: Պառ վարժապետա – կան չեչտը չկորսնցնելով հանդերձ կը փորձէ տպաւորիչ նշանախօսքեր գտնել (Ֆրանսացիները թող անձնասպան չըլլան, որովհետեւ դէչ տրամադրուած են) եւ կը պնդէ որ սմիխը 2400ի (ընկերվարական ծրագիրը) անանկութիւն կը նշանակէ ձեռնարկութեանց համար: Մօտէն կը քննուին նաեւ Միթերանի հաչիւները, ուր ըստ մեծամասնութեան, մուտքերը գերագնահատուած են եւ «տարօրինակ թերացումներ կան»: Միթերան անդրադառնալով, որ մեծամասնութիւնը ամբողջ պայքարը իր եւ իր կուսակցութեան վրայ կեդրոնացուցած է, «ապահովիչ» գտաւ այդ ընթացքը:

կուսակցութեան մտաւորականներու եւ հայ անձնաւորութիւններու հետ, ստորագրել տալու համար մանիֆեստ մը Պարաճանովի եւ «այդ հարցին չահագործման» դէմ:

ԿԻԵՒ Է, Կ'ԸՍԷ ՀԱՄԱՁՆԱՎԱՐ ՊԱՇՏՕՆԱԹԵՐԹ

Այս ամբողջէն եառ, ամէնէն կարեւորը անչուշտ Իւմանիթէի Ձորեքշաբթի (Փետրուար 15) օրուան տուած լուրն է (էջ 10): «Պարաճանով կիեւ է» խորագրին տակ եւ Մոսկուայի իր թղթակցին Սերժ Լէյրաքի տուած լուրին հիման վրայ կ'ըսէ թէ բեմադիրը կիեւ է ուր կը հանգըստանայ եւ թէ Ֆրանս–Սուարի եւ ուրիշներու յարուցած աղմուկները ոչ մէկ հիմ ունին:

Երանի թէ: Արդարեւ, լաւագոյնը այն պիտի ըլլար, որ Պարաճանով ողջ–առողջ հանդստանար, ջանալով մոռնալ անցուցած տարիները եւ այլեւս անունը յիշուէր միայն ու միայն Արուեստի մարզին մէջ:

ԿՈՄԻՏԱՍԻ ՆՈՐԱՅԱՅՏ ԱՄԲԵՐԳԸ

Ստորեւ հրապարակում ենք Կոմիտասի «Վայ էն աղջին» խմբերգը, գրուած Ե. Աբովեանի խօսքերով: Երգի ոճը ա–չուղական է:

Հայ նոր մասնագիտացուած երաժշտա–կան արուեստի ձեւաւորման հէնց սկզբ–բում Ք. Կարա – Մուրզան, Մ. Եկմալ–եանը (իրենց գրծունէութեան վերջին տարիներին) եւ Կոմիտասը (արդէն իւր սկզբնական շրջանում) գործնականօրէն յանգեցին այն գաղափարին, որ այդ արուեստի ակունքը պէտք է լինի գեղջ–կական երգը: Նրանք տարբեր ընդգրկու–մով եւ տարբեր խորութեամբ հաւաքե–ցին ու մշակեցին այդ երգերը, եւ գոյա–ցաւ ազգային – ժողովրդական այն հիմ–քը, որի վրայ յաջողութեամբ չարու–նակուեց դասական երաժշտութեան բազ–մաժանր զարգացումը:

Ցետագայում, երբ սովետահայ կոմ–պոզիտորները ազգային բնորոշութիւնը կորցնելու վախ այլեւս չունէին, ժողո–վրդական երաժշտութեան այլ ճիւղերի հաշուին, զգալի ընդարձակել էին իրենց ստեղծագործութեան աղբիւրները, երա–ժշտութեան մէջ հարց բարձրացաւ, թէ ի՞նչպէս է, որ Կոմիտասն ինքը, գեղջ–կական երաժշտութեան կողքին, չի նկա–տել նաեւ աշուղական երգը, չի գնահա–տել որպէս ազգային արուեստի մի բաղ–կացուցիչ, չի մշակել... եւ դա համար–ուեց միակողմանիութեան, կանխակալ մօտեցման, թերահաւատ վերաբերմունքի ու սխալ պատկերացումների հետեւանք:

Մինչդեռ Կոմիտասի մօտեցումը ճիշդ էր ու հեռանկարային: Պատմութիւնը ցոյց տուեց, թէ որքան արդիւնաւէտ ե–ղաւ մասնագիտացուած երաժշտական լեզուի հիմքերը մշակելիս նրա՝ գեղջ–կական երգով սահմանափակուելը: Բայց, անկախ դրանից, ինչպէս վկայում են Կո–միտասի եւ միւս վարպետների կենսա–գրական նիւթերն ու համապատկային ծրա–գրերը, նրանք աշուղական արուեստի նը–կատմամբ եւս անտարբեր չեն եղել:

1919ին հրատարակուեցին աշուղական երգերի Մ. Եկմալեանի մի քանի մշա–կումները՝ «Բոյըդ բարձր» (աշուղ Մխ–կինի), «Ծամերդ, ծամերդ» (աշուղ Թալալիի, մեղեդիի գրառումը՝ Կոմի–տասի), «Քո փափաքով» (Ջիվանու) եւայլն: Դրանից յետոյ յայտնաբերուել են անտիպ մնացած այլ մշակումներ. Կարա–Մուրզայի «Անցար սարեր», «Անի քա–ղաք», «Այծեամ», «Ընկերը» (վերջին երեքը՝ Ջիվանու, տպագրուում են Կարա–Մուրզայի երգերի նոր ժողովածուում) եւ Կոմիտասի «Ակնարկեա» (Շիրինի), դարձեալ ««Այծեամ» ու ստորեւ հրա–տարակուող երգը՝ բոլորն էլ ա կապելլա խմբերգներ կամ վոկալ անսամբլներ, այն, ինչ յատկապէս գնահատելի է:

Այս մշակումները, նախկինում տպա–գրուած մի քանի երգերի (դրանց թուում Ն. Տիգրանեանի մեներգային մշակում–ների) հետ միասին ապացուցում են, որ անցեալ դարի վերջերից արեւելահայ ի–րականութեան մէջ աշուղական երգը կոմ–պոզիտորական մշակման նիւթ դար–ձընելու միտում կար արդէն: Աշուղական երգի սազանդարական տիպի նուազակ – ցուիթեան՝ դարերով արմատացած ձեւերի կողքին, նրա բոլորովին նոր՝ ներդաշ–նակուած բազմաձայն վոկալ – անսամբլա–յին տեսակն ստեղծելը, որ ձեռնարկել էին Կարա – Մուրզան, Եկմալեանն ու Կոմիտասը, նորարարական եւ շատ կարե–ւոր երեւոյթ էր, որի պատմական նշա–նակութիւնը հայ երաժշտութեամբ չի սահմանափակւում:

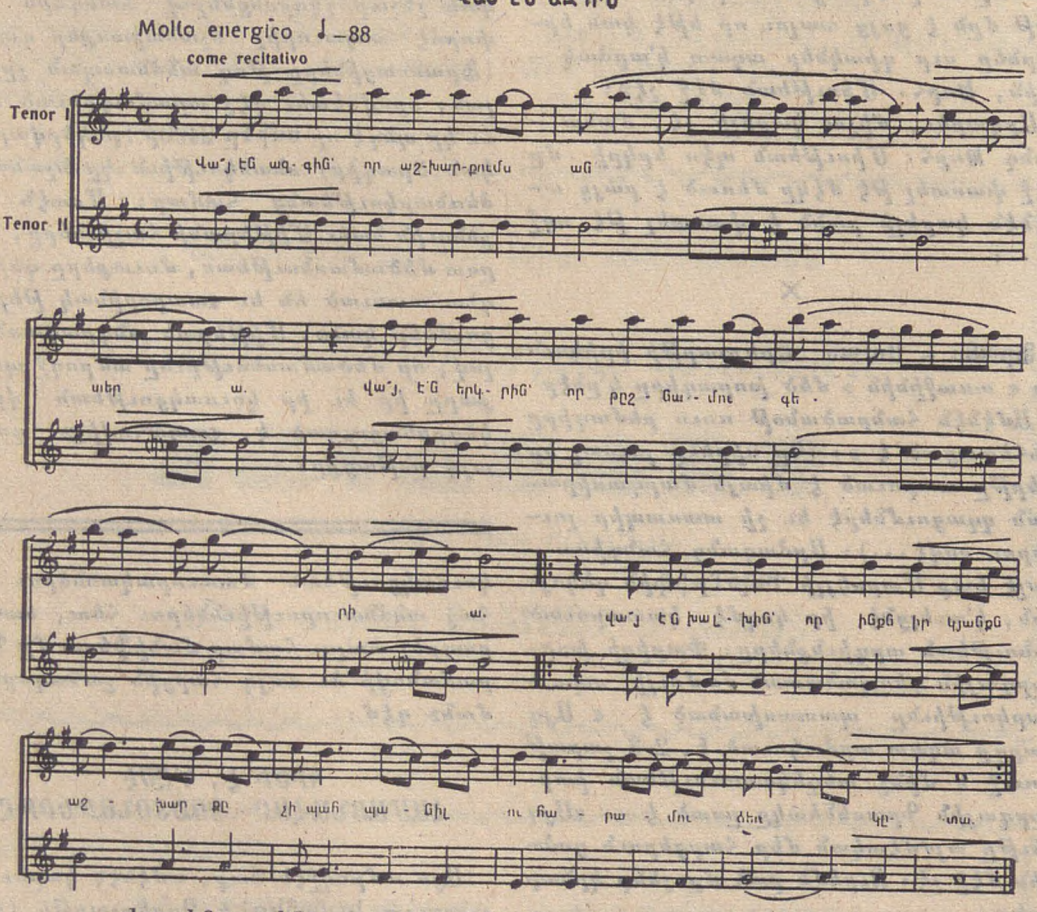
Դառնալով ընդհուպ մեր առարկային, ասենք, որ «Վայ էն աղջին» խմբերգը, թէեւ կոմպոզիտորի վաղ աշխատանքնե–րից է, բայց իր պարզութեան մէջ պե–ղարուեստօրէն լիարժէք է: Օժտուած իւ–րատեսակ հրապարակախօսական պա–թոսով՝ այն յաջողութեամբ «տեղ է հաս–ցընում» Ե. Աբովեանի «Վէրք Հայաս–տանի» վէպի առեւել հատուածի հայրե–նասիրական եւ ազատասիրական դաղա–փարը:

Այս երկձայն, առանց նուազակցութեան երգը հատանաբար գրուել է Դէորգեան ճեմարանի այն ուսանող երիտասարդների հա–մար, որոնք բարձր ձայն են ունեցել: Նկատի ունենալով երգի ընդհանուր ո–գին, այստեղ հրապարակելիս, բարձր տոնայնութիւնը թողնում ենք անփոփոխ, ընդարձակ տեքստից ըերում ենք երգելու համար առաւել յարմար երեք տուն մի–այն: Կոմիտասի աշուղական երգերի այլ մշակումների հետ «Վայ էն աղջին» եր–գը եւս կը զետեղուի նրա երկերի ժողո–վածուի 5րդ հատորում:

ՌՈՒԲԵՐ ԱՒԱՃԵԱՆ

(«Սով. Հայաստան» ամսագիր, Դեկտեմբեր)

ՎԱՅ ԷՆ ԱԶԳԻՆ

Հաւատ, օրէնք, տուն, ընտանիք, սըրբութիւն՝
Հողի, բարի հետ կը բռնուին, կը փչանան,
Թէ մէկ ազգ իր չիլաւն եախէն բըշնամուն
Իրան իրան կը տայ, կը մնայ անվաթան:

Կատղած ծովին հնչ կը հարցնի լաց, շիւան,
Ներա փըրթէն ոչ սիրտ ունի, ոչ հոգի,
Թէ ճար ունիս, մի տուր ետիդ գլուխն իրան,
Աչ թեքեցիր՝ ծովի տակին կը բացուի:

ՊՈՒԱՀՕ ԿՈՄԻՏԱՍ ՔԱՌԵԱԿ

54 տարուան վաստակ մը ունի Կոմիտաս քառեակը: 1924ին է, որ կազմուած է ան՝ Մոսկուայի Երաժշտանոցի տաղանդաւոր ուսանողներ՝ Աւետ Գաբրիէլեանի, Լեւոն Օհանջանեանի, Միքայէլ Տէրեանի եւ Սարգիս Ալամդալեանի ջանքերով: 1938ին կոմիտաս քառեակը կը պարգեւատրուի Խորհ. Միութեան քառեակներու Ա. մըր–ցանակով: 1947ին խումբին մէջ կը մտնեն նոր տաղանդներ՝ Ռուբայէլ Դաւիթեան (Բ. Ջուխտակ) եւ Հէնրիկ Թալալեան (ալթօ), որոնցմով կը սկսի նոր ու ծաղկուն շրջան մը քառեակին համար, որ կ'ապա–հովէ համաշխարհային հռչակ մը: Խում–բը շրջագայած է Արեւելեան Գեր–մանիա, Չեխոսլովաքիա, Անգլիա, Ռու–մանիա, Ճափոն, Միացեալ Նահանգներ, Քանատա եւ այլուր: 1976էն ի վեր՝ Աւետ Գաբրիէլեանի յանձնարարութեամբ՝ քա–ռեակի ղեկավարութիւնը յանձնուած է Եդուարդ Թադէոսեանի (Ա. Ջուխտակ), որուն միացած են երիտասարդ եւ տա–ղանդաւոր արուեստագէտներ՝ Յակոբ Մեքինեան (Բ. Ջուխտակ), Յակոբ Պապ–եան (ալթօ) եւ Ֆելիքս Սիմոնեան (Թաւ–Ջուխտակահար): Քառեակի այս նոր կազմը մէկ տարուան մէջ բացառիկ յաջողու–թիւններ արձանագրած է եւ լիովին ար–դարացուցած իրեն կապուած յոյսերը:

Ուրեմն, վաւերական տաղանդներէ բաղկացած այս խումբին նուազահան–դէսն էր, որ տեղի ունեցաւ Փարիզի Նոթր – Տամ տէ Պլան – Մանթօ եկեղեց–ւոյ մէջ՝ Շաբաթ, Փետր. 11, երեկոյ–եան ժամը 21ին: Եկեղեցին լեցուն էր ծայրէ ծայր: Ներկայ էր Ամենայն Հայոց կաթողիկոսը՝ Վազգէն Ա., հոգեւորա–կան դասով:

Յայտագիրը բաղկացած էր երկու մա–սերէ: Ա. բաժնին քառեակը մեկնաբա–նեց Հէնտըլի Փասֆալիան (մշակում՝ Ս. Ալամդալեանի) եւ Պեթհովէնի Թիւ 4 քառանուագը: Արեւմտեան երաժշտական գործերու մեկնաբանութեան մէջ կոմի–տաս քառեակը ճարտարութեամբ կրցաւ տալ ամէնէն փոքր մանրամասնութիւն–ները՝ նրբին արտայայտչութեամբ եւ կենդանի չունչով: Ակներեւ էին երան–գաւոր ֆոնքր – փուանիներու ճշգրտու–թիւնն ու հնչական պայծառութիւնը: Միակ թերութիւնը՝ յիշեալ երկու ստեղ–ծագործութիւններու մեկնաբանութեան մէջ, մթնոլորտի բացակայութիւնն էր: Եւ այս՝ գուցէ թերութիւն կարելի չէ նկատել, նկատի ունենալով այն հանգա–մանքը որ երկերը հայ արուեստագէտ–ներու խառնուածքին մօտ չէին:

Յայտագրի Բ. բաժնի առաջին կտորը Շոսթաքովիչի Թիւ 7 քառանուագն էր, որ համեմատաբար արեւմտեան երկերու՝ ա–ւելի յաջող մեկնաբանութեան արժա–նացաւ:

Կարգը եկած էր հայ երաժիշտներու ստեղծագործութեանց՝ որոնց անհամբեր կը սպասէինք բոլոր ներկաներս: Փա՞ստ՝ Շոսթաքովիչի քառանուագի մեկնաբա–նութենէն եառ, ներկաներու անձայն հա–ռաչանքը եւ անոր յաջորդող զգաստու–թիւնը:

Կը մեկնաբանուի Եդ. Միրզոյեանի քառանուագը: Զորս պատկերներէ բաղ–կացած այս հոյակապ ստեղծագործու–թիւնը, լեցուն՝ լուսաւոր ժայթքումնե–րով, մերթ մորմոք ու թախիծ, մերթ ալ լաւատեսութիւն արտայայտող յոյզերով, երաժշտական մեղեդիներու ջինջ ու պայ–ծառ ծորում մըն է. երաժիշտ – արուես–տագէտի «սիրտ»ին ու ներաշխարհին յու–զական արտայայտութիւնը: Արդէն, երկի Գ. պատկերին մէջ Միրզոյեան օգտագոր–ծած է «Սիրտս նման է...» երգին առա–ջին տողի մեղեդին:

Ս. Ալամդալեանի մշակումով կոմիտա–սի երեք մեղեդիներու՝ «Երկինքն ամպել ա», «Ալ այլուզս», «Հաբրբան», մեկնա–բանութեամբ կոմիտաս քառեակը անգամ մը եւս փաստեց, եթէ պէտք էր, որ վա–ւերական տաղանդներու դէմ յանդիման կը գտնուին ներկաները: Հայ հոգիէն բխած մեղեդիներու յորձանքը պահ մը

ՀԱՅԵՐ ԳԱՒԱՌԻՆ

ՎԱՐԴԱՆԱՆՑԸ ՊՕՄՈՆԻ ՄԷՋ

Վարդանանց յիշատակին նուիրուած ժողովատարութիւնը տեղի ունեցաւ կի–րակի, Փետր. 5, ժամը 15·30ին, Պոմոնի նորոգուած սրահին մէջ:

Վայրկեան մը յոտնկայս լռութենէ ետք, օրուան նախագահը՝ Մակար Քհնյ. Նա–ճարեան բացումը ըրաւ հանդէսին՝ չեշ–տելով, որ Վարդան Մամիկոնեան եւ իր ընկերները, հերոսական պայքարով պաշտպանեցին հայ ժողովուրդի խղճի ազատութիւնը: Վարդան Մամիկոնեան վեր մնաց նիւթէն՝ դրամ, փառք, պեր–ճանք, եւ հանդիսացաւ խորհրդանիշ հայ բնաւորութեան եւ պաշտպան՝ հոգեկան արժէքներու:

Անդրանիկ Նաշեանի մեկնաբանած «Մեր հարց հաւատքը» երգէն ետք, օրուան առաջին բանախօսը՝ Վերապատուելի Սա–մուէլ Պագալեան, անդրադարձաւ Վար–դանանց ոգիին, վեր առաւ անոնց գոր–ծունէութեան եւ սխրագործութեան արժէք–ը ու եզրակացուց. « Սերունդէ սերունդ Աւարայրէն մինչեւ Տէր – Զօր, Հայը իր ներշնչման աղբիւրը դարձուցած է Վար–դանանց դէպքը: Ճակատագրական տար–նապներու եւ երկընտրանքի ճգնաժամ–ային պահերուն՝ մեր ժողովուրդը, հաւ–

եկեղեցին վերածեց էջմիածնաշունչ տա–ճարի, որուն կամարներուն տակ խոր–նուած հայ բազմութեան աչքերուն առ–ջեւ բացուեցաւ հայկական մեղեդիներ–ու եւ ժողովրդական երգերու աշխարհը եւ պատկերը անոր հանճարեղ ջուխին՝ Կո–միտասի: Ճիշդ է որ ներկաներու զգա–ցական աշխարհը նախապատրաստուած էր Կոմիտասի ստեղծագործութիւններու մեկնաբանութիւնները մասնայատուկ կերպով ընկալելու, սակայն քառեակը իրաւ արուեստով եւ խորունկ ըմբռնում–ով մը գծեց Կոմիտասի աշխարհը, որ նոյնքան հիացում պիտի պատճառէ նոյնիսկ ոչ հայ հանրութեան մը:

Յայտագրի վերջին գործն էր Ալ. Սպեն–դիարեանի «Ինգելի»ն (մշակում՝ Ս. Ա–լամդալեանի):

«Ինգելի»ն մաս կը կազմէ Ալ. Սպեն–դիարեանի «Երեւանեան էթիւտներ»ուն, որոնք բաղկացած են երկու տարբեր բը–նոյթի պարային կտորներէ, «Ինգելի»ն ա–ռաջին էթիւտն է, սահուն, հեզամիտ կանացի պար մը, որ կը սկսի լայնաշուն–չ ու յուզականութեամբ լի նախերգան–մը, ուր օգտագործուած է Սայաթ – Նո–վայի «Դուն էն գլխէն» երգի հիասքա–ղ մեղեդին: Քնարական, խոր փիլիսոփա–յութեան մտորում մը կարծէք: Նոյն մե–ղեդին կը հարստանայ աւելի զարգացած ենթաձայներով, արտայայտիչ դար–ձուածքներով: Կոմիտաս քառեակի ար–ուեստագէտները տարբեր խառնուածք–ներու տէր ըլլալով հանդերձ, միասար–զգացումներ կ'արտայայտեն մեկնաբա–նութիւններու ընթացքին, առանց բան մը կորսնցնելու իրենց անհատականութենէն:

Հայկական երաժշտութեան ալիքները ողողուած էր եկեղեցին: Ներկաները խա–լայեղ ծափահարութիւններով կը ստի–պեն քառեակին յայտագրէն դուրս նուա–գելու Կոմիտասի « Լոռիկ »ը, « Շողի–ջան »ը, « Սարերի վրով »ը: Ներկաները չեն լիանար: Ծափահարութիւններ կրկին ու կրկին կը ստիպեն քառեակին չարունա–կելու մեկնաբանութիւնները: « Կաքա–ւիկ », « Օրօրոցային », « Հօյ նազան »...

Անշուշտ վերջ չունի հայ երաժշտու–թեան երգացանկը: Քառեակը նուաճած էր ունկնդիր հայ հանրութիւնը, որ իր հոգեկան անասհման ուրախութիւնը այլ կերպ չէր կրնար արտայայտել, եթէ ոչ գոչելով՝

— Պռաւօ Կոմիտաս քառեակ···

ՀՐԱՆԴ ԱՃԵՄԵԱՆ

ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ

ՏԱՐՕՆԻ ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԻՒՆԸ

ՄԱՐՍԷԼ.— Հոգեհանգիստ – պատարագ եւ մատաղօրհնութիւն նուիրած Տարօն Աչխարհի բոլոր նահատակներուն եւ հայ ժողովուրդի բոլոր զոհերուն:

Տարօնի Հայր. Մ իւթեան վարչութիւնս իր կազմութեան առաջին օրէն իսկ ծրագրած էր երեք ձեռնարկներ.

Ա) Տարեց հայրենակիցները, երկար տարիներով իրարմէ հեռացած, բախտի կերպով ուրացումի փոխարէն նախընտրած է մեռնիլ իր հաւատքին վկայութեան մէջ: Ա յսպէս է որ մեր սրբազան նախնիքներուն առաքելատիպ ծառայութեան խանդը, անպարտելի հաւատքն ու մահը արհամարհող խիզախ ոգին մինչեւ մեզի հասած է իբրեւ նուիրական ժառանգութիւն »:

Այնուհետեւ մեներգեց երէցկին Սոնա Նաճարեան՝ «Լռեց: Ամպերը», Հայ Աւետարանական համայնքին հովիւը՝ ժաք Ցակոբեան, կարդաց Վահան Թէքէեանի « Որհուրդ Վարդանանց »ը, երգչախումբը, Մ ակար քահանայի առաջնորդութեամբ, երգեց « Նորահրաչ » շարականը:

Օրուան երկրորդ բանախօսը՝ եղիշէ խաչակիր Քհնյ. Փանոսեան, իր խօսքին մէջ պարզեց Ե. դարու առաջին կէսին տիրող պայմանները, հայ ժողովուրդի ունեցած դժուարութիւնները, տալով պատմականը ժամանակաշրջանի, ի վերջոյ յանգելու համար Վարդանանց ճակատամարտին:

Երէցկին Սոնա Նաճարեան մեկնաբանեց «Թէ հայրենեաց պսակապիր» եւ «Իմ հայրենեաց հոգի Վարդան» երգերը, որոնց ձեռնադաշնակով ընկերացաւ Շահէ Փանոսեան:

Հանդէսի փակման խօսքը արտասանեց Մակար Քհնյ. Նաճարեան՝ հրաւիրելով ներկաները անխախտ հաւատքով հաւատարիմ մնալ նահատակներու մեզի փոխանցած վսեմ իտէալներուն եւ այդ ոգին փոխանցել հասնող սերունդին:

Կը շնորհաւորենք Պօսթոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցին ու Հայ Աւետարանական եկեղեցին, որոնք միասնաբար կազմակերպեցին Վարդանանց հաւատամարտի ոգեկոչումը եւ առիթ ընծայեցին անգամ մը եւս արծարծելու հայրենասիրութեան զգացումը եւ վերանորոգելու հաւատարմութեան ուխտը դէպի մեր նախնիքներու աւանդը:

ՄԱԿԱՐ ՔՀՆՑ. ՆԱՃԱՐԵԱՆ

նուած՝ հաւաքել միեւնոյն սեղաններու չուրջ:

Կիրակի, 1977 Մարտ 6, Հայ Մշակոյթի Տան սրահի մը բացման ոճնակատարութեան օրը Տարօնցիներուն համար եղաւ փառատօն մը որուն մասին գրուեցաւ իր ժամանակին:

Բ) Պէտք էր զոհացնել միջին ու երիտասարդ հայրենակիցները: Ընդառաջ երթալով անոնց փափաքին վարչութիւնս, հակառակ մեծ դժուարութիւններու, կազմակերպեց մեծ պարահանդէս մը «Օթել Սիվլանտիա»ի մէջ, ընկերակցութեամբ երկու ծանօթ «Օշիաս» եւ «Քոչարի» նուագախումբերուն:

Այդ օրը եւս ներկաները բաժնուեցան մեծ գոհունակութեամբ:

Գ) Ձեռնարկներուն ամէնէն կարեւորը եւ էականը:

Տարօն աչխարհի բոլոր հին եւ նոր ննջեցեալներուն նաեւ բոլոր հայ զոհերուն յիշատակին հոգեհանգիստ մը կատարել տալ նաեւ մատաղօրհնութիւն:

Կիրակի, Փետր. 5ը, եղաւ նահատակներու օրը:

Այդ օրը՝ Տարօնի Աստուածը նոյնպէս իր կարգին, իր մասնակցութիւնը կը բերէր. նախկին օրուան սաստիկ ցուրտը փարատելով՝ դարձնել գարնանային աբեւտա օրուան մը որուն ճառագայթներուն չնորհիւ, գրեթէ բոլոր տարեցները կրցած էին դուրս գալ եւ ներկայ ըլլալ արարողութեան:

Բայց խօսքը տանք Թաղիս քահանայ Նշան Գուլումճեանի, որուն քարոզը ազդեց ներկաներուն եւ յուզեց բոլորը:

Իր ուրախութիւնը յայտնելէ եւ չնորհաւորելէ յետոյ վարչութեան տուած ձեռնարկը, ըսաւ.

— Տարօնի աչխարհը մոխրացաւ, ժողովուրդը չարդուեցաւ, տուները քանդուեցան, բայց Տարօնցին աւերակներու տակէն վերապրեցաւ, բացմացաւ եւ այսօր թէ՛ հայրենիքին եւ թէ օտար երկիրներու մէջ անոնց թիւը կը հասնի բազմահազարներու: Եւ ասոնցմէ չատեր կը դանուին մեծ դիրքերու վրայ եւ կը դրաւեն մեծ պաշտօններ: Եւ դառնալով ներկաներուն՝ դուք, Տարօն աչխարհի յաջորդները, վերջին բեկորներէն, մազապուրծ փախած Մեծ Եղեռնէն, կանթեղը վառ փոխանցեցէք ձեր զաւակներուն եւ ասոնք ալ վստահ ենք որ պիտի փոխանցեն իրենց յաջորդներուն: Եւ չարունակեց ըսելով.— Ասոնց կողքին ամէն Տարօնցի հպարտ է իր Աչխէչատով: Հայ հին կրօնական կեդրոնը եւ Մամիկոն եանններու աղօթատեղին:

Ս. Մեսրոպի գրերու գիւտը, որուն չնորհիւ Տարօնի աչխարհը եղաւ ոսկեդարեան օրօրանը, Խորենացիի, Սասունցի Դաւիթի եւ բիւրաւոր հերոսներու սըբազաւայրը, Նամանաւանդ Ս. Կարապետը, մեծ ուխտատեղին ուր դարեր չարունակ մեծ եւ պզտիկ՝ մեծ հաւատքով, երկիւղածութեամբ կ'երթային աղօթելու, մաղթանքներ ընելու:

Այսօր, ինչպէս անցեալին, նոյն սովորութիւններով, նոյն աւանդութիւններով տոգորուած, եկած էք ձեր նուիրական ուխտը կատարելու, անմահացնելու, յաւերժացնելու ձեր նահատակներուն խնկելի յիշատակը:

Ցարգանք Տարօն աչխարհի բոլոր նահատակներուն:

Ցարգանք հայ ժողովուրդի բոլոր զոհերուն:

Մաղաղօրհնութենէ յետոյ չատերը յուզուած էին:

Տարօնցի տարեցը կը բաժնուէր զոհ եւ խիղճը հանդարտ: Վստահ էր որ այսուհետեւ կայ նոր սերունդ մը որ երբեք պիտի չմոռնայ իր անցեալը, իր զոհերը:

Եւ մենք՝ հաճեսո անդամները այդ մեծ ընտանիքին, կ'երդնունք որ անշէջ կրակը միշտ վառ՝ փոխանցենք մեր յաջորդներուն:

Հանդիսո եւ խաղաղութիւն նահատակներուն սուրբ ոսկորներուն:

Ապրին Տարօն աչխարհի հայրենակիցները եւ մեր ժողովուրդը:

Ա. ԱՐԾԻԻ

ՔԱՀԱՆԱՅԱԿԱՆ ՁԵՌՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐՍԷԼ (Յատաջ).— Մարսէյլի հիւսիսային արուարձաններէն Քամփանեը Ֆրէզի հայամփոփ չրջանը ապրեցաւ հանդիսաւոր եւ յիչատակելի օր մը, Կիրակի, Յունուար 29ին:

Ս. Կարապետ եկեղեցին, թառած բլուրի մը վրայ, իր բակով եւ յարակից մասերով լեցուն էր հաւատացեալներու բազմութեամբ մը, եկած քաղաքիս զանազան վայրերէն:

Առիթը բացառիկ էր իր վեհութեամբ եւ հազուագիւտ իր տեսակին մէջ, քանի քահանայական ձեռնադրութիւն մը ընթացիկ երեւոյթ չէ մեր առօրեայ եկեղեցական կեանքին մէջ: Եթէ մեր քաղած տեղեկութիւնները ճչգրիտ են, Մարսէյլի մէջ վերջին քահանայական ձեռնադրութիւնը տեղի ունեցած է 1951ին:

Ցակոբ Եպս. Վարդանեան, որ մատոյց պատարագը եւ արտասանեց օրուան պատշաճ քարոզը, Գրիգոր աւագ սարկաւագ Քէչիչեանը ձեռնադրեց՝ Գրիգորիս Քհնյ. Քէչիչեանը, խարտաուիլակութեամբ Տարօն Վրդ. Ճէրէճեանի: Սոյն հանդիսաւութեան կնքահայրութիւնը ստանձնեց Ֆիլիփ Փափազեան: Երգեցողութիւնը ղեկավարեց Մաչիկ Եըլմզեան՝ խմբավար Ս. Մահակ – Մեսրոպ եկեղեցւոյ նորա – կազմ երգչախումբին եւ ղպրաց դասին: Այսպէս, Գրիգորիս Քհնյ. Քէչիչեան կարգուեցաւ հոգեւոր հովիւ Քամփանեը Ֆրէզի Ս. Կարապետ եկեղեցւոյ եւ չրջակայքին, յաջորդելով Գարեգին Վրդ. Պեքճեանի (1973–1977), Տարօն Վրդ. Ճէրէճեանի (1965–1972):

Առանց դէպի ակերը, դէպի աղբիւրը երթալու, ուր անպայման լոյսը պիտի չգտնենք, հակառակ եղած աստուածահաճոյ արարքին, ըսենք որ Ս. Կարապետ եկեղեցին, Մարսէյլի հայ գաղութի, այսինքն 1915 չարդերէն, հայրենահանութենէն ազատած եւ 1918ի Հայաստանի Հանրապետութեան անկումէն յետոյ այսափերը եկած Հայութեան, կառուցած առաջին եկեղեցին է, 1928ին, բարեչան եւ չինարար առաջնորդ Գրիգորիս Եպս. Պալեանի օրով: Մեր նոր գաղութի առաջին եկեղեցին ըլլալու համար է որ, դուցէ ան կոչուած է Ս. Կարապետ:

Եկեղեցական արարողութեանց չաջորդեց անմիջապէս պատուոյ ընդունելութիւն դպրոցի սրահին մէջ եւ ապա հոգեբոյր «Սեւանայ լիճ» ճաչարանին մէջ ի պատիւ անչուչա նորօծ քահանային եւ եկեղեցական թէ աչխարհական հիւրերուն:

Հոգեբոյրի ընթացքին, որ ընթացաւ ջերմ մթնոլորտի մէջ եւ սեղանապետութեամբ Պր. Սայապալեանի, խօսք առին մէկէ աւելի անձնաւորութիւններ, բոլորն ալ անդրադառնալով օրուան բացառիկ հանդիսութեան վրայ եւ մաղթելով նորընծայ քահանայ հօր ուժ եւ կարողութիւն, աննկուն հաւատք եւ անխորտակ կամք լաւագոյն կերպով դիմագրաւելու համար իր ընտրած նոր առաքելութեան որքան վսեմ եւ նաեւ որքան դժուար ճանապարհը:

×

Մեր խօսքը ընդհանրացնելով, պիտի ըսենք այս առթիւ որ կուսակրօն կամ ամուսնացեալ եկեղեցական ըլլալը ամէն բանէ առաջ կոչում է եւ ոչ մասլարկ: « Ցօժար կամքով » (ինչպէս ձեռնադրութեան առեն թեկնածուն կ'ըսէ) պէտք է վերցուի լուծը: Կոչումով զրահուած հոգեւորականն է միայն որ կրնայ խօսիլ հաւատքի, համոզումի, նուիրումի եւ ծառայութեան մասին, տալով իր անձին օրինակն իսկ: Կոչումով զրահուած եկեղեցական պաշտօնեան է որ կրնայ ունենալ նկարագիր: Կոչում եւ նկարագիր, ահաւասիկ « ընտրեալներուն » վահանները եւ նոյն առեն միակ զէնքերը Աւետարանի եւ իրենց ազգի ծառայութեան համբուն վրայ:

ԿԱՐՕ ՑՈՎՍԻՓԵԱՆ

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

ՀԱՑԱՍՏԱՆԵԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ԽՕՍԷՔ, ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԼԵՌՆԵՐ

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍ

ՍԱՒԸ ՔԱՄԻ ԱՆՑԱՒ...

Չ.

Մարեց նաեւ Ներսեհ Զավուչի յոյսը: Ամէն օր նոյն ցաւն էր խեղդում նրան: Եթէ Թուրքիան պատերազմի մէջ մտնի՝ Գերմանիային դաչնակցած, ապա Էնվերն իր զօրքերը կը քչի Կովկասի վրայ՝ Ռուսաստանի դէմ, որինատում էր մոլեգնի; ապա ինքն սոխակած կը լինի ծառայել սեփական ժողովրդի ազատութեան գործի ու չահերի դէմ: Մի բան, որ նա երբեք անել չի կարող: Ո՞ւր գնաց իր մարտական կառքը Թուրքիայի եռապետութիւնը՝ երեք փաչաների սուլթանութիւնը, ինչպէս ասում էին բանակային ծառայութեան չատ թէ քիչ արթուն սպաները: Ո՞ւր մնացին սահմանադրական խոստումները, երկրի դեմոկրատացումը: Վատթար վիճակից Թուրքիան ընկաւ վատթարագոյնի մէջ:

Այս վիթխարի պատերազմն սկսուեց այս տարուայ Օգոստոսի մէկին: Դա կռահում էին չատերը: Գերմանիան անարիւն ճակատամարտում արդէն նուաճել էր օսմանեան իչխանութիւնը: Հիմա միլիոնաւոր մարդիկ միմեանց կոկորդ են կտրում, արիւն թափում՝ չես հասկանում յանուն ի՞նչի, յանուն ո՞ր խաչի կամ կիսալուսնի: Խելագա՛ր է այս աչխարհը: Սոսկալի դժբախտութիւն է մարդկանց եւ ժողովուրդների համար: Այս դաժան ու անկարգ երկրում, ուր մարդու գլուխը ասպի գին էլ չունի, պատերազմը կը խողխողի մարդուն: Այն մարդուն, որ գլուխը չի կարողանում հողից կարել մի պատառ հաց վաստակելու համար: Առաջին զոհը կը տայ Հայը, որ, առանց այն էլ անապահով վիճակում է:

Ի՞նչ կը լինի այս ամէնի վերջը: Սա կայն, Աղաւնի ինչո՞ւ էր այդպէս սառը: Ներսեհ Զավուչն զգում էր, որ Աղաւնին ինչ-որ բանկում ունի իր նկատմամբ, մեծ զգացմունք, որ առաւել հանդարտ է լինում դժբախտութեան պահին: Զսպում էր Աղաւնին իր զգացմունքների հեղեղը: Ինչո՞ւ: Ախ, այո՝ «Սանջախ ի չե—րիֆ...»: Ո՞րտեղից է նա լսել արեան ծարաւի այդ կոչը:

Պատերա՛զմ է: Պատերազմը մարդու բնոյթի հետ որեւէ առընչութիւն չունի եւ մարդու համար զառանում է սոսկալի, քան ինքը մահը: Թուրքիայում ուր որ է գլուխ կը բարձրացնի անիչխանութեան վայրագութիւնը եւ ամէնից առաջ կը տուժի նա, ով զառն աչխատանքով է ձեռք բերում իր մի պատառ հացը:

Ներսեհ Զավուչը քրքջաց մթութեան երեսին: Ցիչեց, թէ ինչպէս էր Թուրքիան ցնծում, երբ զահընկէց արին սուլթան Համիդին: Կարծես թէ յոյսի մի չող էլ ծագում էր Թուրքիայում ապրող քրիստոնեաների, ամէնից առաւել Հայաստանի ու Հայերի համար: Այո, այդ օրերին ցնծում էին բոլորը՝ մահմեդական, թէ քրիստոնեայ: Ահա եկել է, վերջապէս, արեան յեղումների վերջը, եւ երկրում պէտք է թագաւորի ազատ աչխատանքի իրաւունքը, մարդու իրաւունքը: Սակայն ահա թէ ո՛ր անկիւնից պատուաց երկնքի կուրծքը եւ ինչ սարսափ է թափւում այս դաժան երկրի վրայ...:

Հայկի Բարսեղ էֆէնդին հեռացել է քաղաքից: Այսօր, վաղը կը հեռանայ նաեւ Աղաւնին: Հասկանում են հայր ու աղջիկ, թէ ինչ ասել է «Սանջախ ի չե—րիֆ...»: Դա կործանում է: Իսկ փրկութիւն կը գտնի՞ Հայկի Բարսեղ էֆէնդի Զեւկէտում՝ հեռաւոր լեռների ծոցի այդ դիւղաքաղաքում: Հաղի՛ւ թէ... Թալաթ փաչայի աչքը գայլի տեսողութիւն ունի, քիթը յովազի հոտառութիւն: Կը հոտոտի ամէն տեղ ու կը գտնի նրանց եւս:

Այս մտքից Ներսեհ Զավուչի մարմնով սառը ալիքներ անցան: Թուաց, թէ տենդում է: Սակայն մի՞թէ միայն Աղաւնու համար: Ո՛չ: Աղաւնին համատարած դըժբախտութեան մի օղակն է միայն:

Ի՞նչ անել:

×

Լոյսը բացուեց անդոյն: Ալի Միւնիր բէյը սպասում էր ընկերոջը, որ նախաճաշեն: Ներսեհ Զավուչը եկաւ առոյգ, նաեւ կարծես անհոգ:

ՍԵՐՕ ԽԱՆԶԱԴԵԱՆ

(Շար. – 10)

Ի ՑԻՇԱՏԱԿ

Այբի Տիկին Մարի Մովսէսեանի մահուան առթիւ «Յառաջի բարգաւաճման կը նուիրեն.—

	փր.
Տէր եւ Տիկին Խորէն Գրիգորեան (Մարսէյլ)	100
Տէր եւ Տիկին Անարէ Դաւիթեան (Մարսէյլ)	100
Տէր եւ Տիկ. Անթօ Խաչատուրեան	100
Տէր և Տիկ. Կարապետ Ծովակիմեան	100
Տէր եւ Տիկ. Միսաք Մէրզէ	100
Տէր եւ Տիկ. Տիգրան Զէքիեան	50
Պր. Կարապետ Խաչատուրեան	50

×

Այբի Տիկին Սիրվարդ Պալեան, Տէր եւ Տիկին Պետրոս Խաչատուրեան եւ զաւակները իրենց ամուսնոյն, հօր եւ մեծ-հօր՝ Ցակոբ Պալեանի եւ իրենց ներոջ ու քեռկինի՝ Սրբուհի Պալեանի մահուան երրորդ տարեդարձներուն առթիւ կը նուիրեն.— 100 ֆր. Փարիզի Ս. Ծովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ, 100 Կապ. Խաչի եւ 100 ֆր. կարմիր Խաչի օգափոխութեան կայաններուն, 100 ֆր. «Յառաջ»ի:

(Տառնալ «Յառաջ»էն):

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Վիէն.— Տէր եւ Տիկ. Ա. Մաղաքեան 50 ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ի տարած-ման, այբի Տիկին Մարի Ազնաւուրեանի մահուան առթիւ (Լիոն):

×

Լիոն.— Տէր եւ Տիկին Ղազար Ղազարեան, այբի Տիկին Գրիգոր Աճէմեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Ծովհ. Հաբէթեան (Տէսին) ողբացեալ Մարի Մովսէսեանի տխուր մահուան առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի 50ական ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ի բարգաւաճման:

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉ

Կապ. Խաչի Փարիզի վարչութիւնը չընորհակալութեամբ ստացած է, Վարդան Սարգսեանի մահուան առթիւ՝ վերջինը Կոմիտասի հինգ սաներէն, Տէր եւ Տիկին Արա Պարթեւեան փոխան ծաղիկի 50 ֆր., նաեւ Արմենակ Փափազեանի յիշատակին 50 ֆր.:

Պր. Առլէն Փափազեանէ ստացած է 500 ֆր. պարահանդէսի առիթով, ի նպաստ միջոցայ դասընթացքներուն: Միեւնոյն նպատակին համար 250 ֆր. Տիկ. Ա. Սամուէլեանէ:

ՀԱՅ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ

Ազիէռ – Պուա Քոլոմպ եւ շրջանի

ՀԱՆԴԷՍ - ՑԵՐԵԿՈՑԹ

կիրակի, Փետր. 19, ժամը 16ին, Պուա Քոլոմպի քաղաքապետարանի սրահին մէջ, 31 Ռիւ Փոլ-Տէրուէտ:

Կեդրոնական վարչութեան կողմէ կը խօսի Տիկին Պերճուհի ՍԱՂԱԹԷԼԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ յայտագիր

Ջուգերգ՝ ՎԻԴԷՆ եւ ՑԱՐՈՒԽ

Մենակատար (քանոն) էլմիրա Փէհլիվանեան: Արտասանութիւն՝ Մատլէէն Էֆիզեան – Քարփանթիէ: Մենապար՝ Սքէյա Պագըրեեան:

Մուտք 15 ֆրանք

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

ԼԻՈՆ.— Ընկ. Զատիկ Համբարձումեան ի յիշատակ Շաւարշ Միսաքեանի 100 ֆր. կը նուիրէ:

×

ԿՐԸՆՈՊԼԸ.— Տիկին Մամուրեան Շ.ի յիշատակին 50 ֆր. կը նուիրէ:

×

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Տիկին Վ. Հացագործեան 100 ֆր. կը նուիրէ:

×

ԱԼՖՈՐՎԻԼ.— Տիկին Հանըմիկ Պետրոսեան 20 ֆր. կը նուիրէ:

ՆՈՒԷՐ

Տէր եւ Տիկին Արշակ Մկրտչեան իրենց ամուսնութեան 50ամեակին առթիւ 100 ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ի բարգաւաճման:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ՏԷՍԻՆ.— կապոյտ Խաչի մանուկներու օրուան առթիւ (Յունուար 15) չնորհակալութեամբ ստացած է.— Կրօն. Ընկերակցութիւն եւ Ալեքս Մանուկեան 1000ական, Տէմիրճեան, Ասատուրեան, Ալեքսանտրեան 600ական, Վասպուրականի Հայր. Միութիւն, Զոհրապեան Ռ., Երեմեան Ծովհ., Օհանեան, Ժան Ձորքաչէֆ 200ական, Սիրունեան, Ս. Մուրատեան, Պայէնտրեան, Անի նուագախումբ, Ց. Արապեան, Մուրատեան, Քաչարեան, Ամուճայեան – Պարալեան, Սահակեան, Թաշճեան, Հ. Մ. Պալապանեան, Ց. Ցակոբեան, Երէցկին Աւագեան, Թէրզեան, Փափազեան, Պառաւեան Բարով, Տէսինի Նոր Սերունդ, Փաթ. Պառաւեան, Մ. Պարտաքճեան, Գր. Պալիկեան, Տէր-Սահակեան, ոմն, Ալֆրետ Պառաւեան, Պառաւեան Օ., Զաքրեան Սթեֆան 100ական, Գալուստեան, Մանուկեան, Ծովհ. Կարապետեան, Ս. Կարապետեան, Սիլիկեան, Գարամինասեան Ի., Նաճարեան, Ա. Ցակոբեան, Ա. Թաշճեան, Ս. Ծովսէփեան, Հ. Թաշճեան, Ժ. Պառաւեան, Ճէվէլէկեան, Թ. Ճէն-եան, Վ. Պառաւեան, Խ. Շաւեան, Պաղտասարեան, Մուրատեան, Մ. Մկրտիչեան, Պէրպէրեան, Տօնիկեան, Սինան-եան, Վ. Պօյաճեան, Գ. Պօյաճեան, Եղբէցեան Ց., Ասատուրեան, Մարկոսեան, Վ. Պարտաքճեան, Զարզարեան, Ընպաքեան, Մ. Կազարեան, ոմն, Հիւսեան, Պալասանեան, Կապարեան եւ Ծովիկեան 50ական, Հ. Գրիգոր 40, Ց. Գրիգոր 30, Պամպաճեան, Լ. Ասատուրեան, Ս. Կարապետեան, Տէր-Պօղոսեան 20ական ֆ.:

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՑԱՑՈՒՄ

Մարսէյլի Հայ Արհեստաւորներու Միութեան Թատերախումբը կը ներկայացնէ Ցակոբ Պարոնեանի

ՊԱՂՏԱՍԱՐ ԱՂԲԱՐԸ (երեք արար)

Փետր. 19, կիրակի օր ժամը 16ին Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան «Վասպուրական» սրահին մէջ:

12-14, Rue St. Bazile — 13001 Marseille

Տոմսերը ապահովելու համար դիմել՝ Հայ Մշակոյթի Տունը:

Գինը 25 ֆրանք

ՍԱՄՈՒԷԼ ՒՐԻԱՏԵԱՆ
ՎԱՐԺԱՐԱՆ

ՄԵԾ ՏՕՆԱՎԱՃԱՌ

KERMESSE

Կազմակերպութեամբ վարժարանի Ծնողաց Միութեան

ՄԱՐՏ 11 ԵՒ 12

վարժարանին մէջ

ԷՍԱՅԵԱՆ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Հրաւէր ընդհանուր ժողովի

Էսայեան Սանուց Միութեան վարչութիւնը կը հրաւիրէ բոլոր անդամները եւ համակիրները — եթէ նոյնիսկ անդամագրուած չեն տակաւին — Միութեան ընդհանուր ժողովին, որ տեղի պիտի ունենայ Շաբաթ, Փետր. 18, ժամը 15ին, Մայր տաճարի դաւիթի սրահին մէջ՝ 15 Ռիւ ժան կուժոն, Փարիզ 8րդ:

ՕՐԱԿԱՐԳ

— Վարչութեան ընդհ. գործունէութեան տեղեկագիր –ընթերցում եւ քննարկում: — Վարչութեան ելմտական տեղեկագրի ներկայացում եւ քննարկում: — Նոր վարչական կազմերու ընտրութիւն: — Առաջարկներ, բաղձանքներ:

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL «HARATCH»
83, rue d'Hauteville 75010 Paris
Commission Paritaire : N° 55935

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՑԹ

MATINEE ARTISTIQUE DANSANTE
ORGANISEE PAR LA SECTION D'ASNIERES - BOIS-COLOMBES
DE LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS
Animé par l'Orchestre MELKON SEVAN
Partie artistique
Groupe « GAIDZAG » — Ensemble de danse « MINI-CAUCASE »
Dimanche 19 Février de 15 h. 30 à 24 h. Salons du Centre Administratif et Social
16, place de l'Hôtel de ville, Asnières

- ՃԱՇ -

Ի պատիւ

ՎԱԶԳԷՆ Ա.-Ի

ԾԱՑՐԱԳՈՑՆ ՊԱՏՐԻԱՐՔ ԵՒ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ԱՄԵՆԱՑՆ ՀԱՑՈՑ

Ուրբաթ, Փետրուար 17, երեկոյեան ժամը ճիշդ 20·30ին, Էնթերքոնթինանթալ պանդոկի էմփերիալ սրահին մէջ:

Ճաշագին 150 ֆրանք

Փութով ապահովել տեղերը, Փարիզի Մայր եկեղեցւոյ դիւանէն, 15 Ռիւ ժան կուժոն, Փարիզ 8րդ: Հեռաձայն 359·67·03

ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉ

Պր. Մ. Սիմաւոնեան կը նուիրէ 100 ֆր. ի նպաստ Հայ կարմիր Խաչի բարգաւաճման, ի յիշատակ իր կնոջ մահուան 6րդ տարելիցին առթիւ:

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ նախկին Ֆրանսահայ Ռազմիկներու և Դիմադրական Մարտիկներու Բարեկամական Միութեան ընդհ. ժողովը կիրակի, Փետր. 19, ժամը 15ին, Օքթ Փարի – Նիս, 23 Պուլվ. տ'Ալթէն, Մարսէյլ (1): Հաշուետուութիւն, վարչական ընտրութիւն, Միութեան Ֆիլմին ներկայացումը: կը հրաւիրուին բոլոր անդամները իրենց ընտանեօք եւ բարեկամները:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Լիոնի Հայ Առաք. Եկեղեցւոյ Ազգ. Մութեան վարչութիւնը չնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ գումարները.—

Դաւիթ Թովմասեանի մահուան առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի Տիկ. Հ. Թովմասեան 100 ֆր. Աղք.ին, Պ. Գարիպեան 100 Աղք.ին: Գրիգոր Աճէմեանի մահուան առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի Պ. Ճ. Պահատուրեան 100 Աղք.ին, այբի Տիկ. Ց. Վարժապետեան 50 եկեղ.ին: Օր. Ընծայ Ստեփանեանի մահուան առթիւ փոխան ծաղկեպսակի Պ. Ժաք Դաւիթեան 500 եկեղեցւոյ, Պ. Պ. Ա. Պասմէն Շ. Ներկիրեան, Հ. Գարագաշեանեան 100ական դպրոցին, Օր. Միհալիճեան 100 դպրոցին, Պ. Պ. Տ. Զէքիեան եւ Պ. Թորիկեան 50ական դպրոցին: Նիկողոս Ֆրէնկեանի մահուան առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի Մարսէյլիայէն Պ. Ռ. Հռիփիկեան 100, Պաղտասարեան ընտանիք, Արզումանեան ընտանիք, Պ. Օ. Ֆրէնկեան 50ական: Տիկին Ց. Միհալիճեան իր մօր հոգեհանգստեան առթիւ 300 դպրոցին:

Մինաքեան տօներու առթիւ իւղագին ըստացած ենք չնորհակալութեամբ՝ Կ. եւ Ժ. Ճնկտրեան եղբայրներ 1000, Տիկ. Հ. Ապաջեան 500, Պր. Ա. Օպոզեան եւ Տիկ. Ե. Արմէն 200ական, Տիկ. Պօղոսեան 150: Տիկ. Ս. Գ. Թովմասեան, Տիկ. Ն. Օհաննէսեան, Տիկ. Ա. Ապաճեան, Տիկ. Ա. Եղիշեան, Տիկ. Ժամկոչեան, Պ. Պէրեան, Պ. Ցարութիւնեան (Վիլֆրանշ), Տէր եւ Տիկ. Դ. Մուրատեան 100ական, Տիկ. Նահապետեան 60: Տէր եւ Տիկ. Հ. Գարագաշեան, Պր. Ց. Տէտեան, Պր. Վ. Զալըքեան, Տիկ. Մարկոսեան, Տիկ. Թ. Բազմաեան 50ական, Տիկ. Ա. Մինքյէլեան 30, Պր. Ն. Ցակոբեան եւ Տիկ. Ն. Զալըքեան 20ական:

Սէն Շամոնէն Տէր եւ Տիկին Պ. Օպոզեան իրենց զաւկին բժշկական յաջողութեան առթիւ 250: Լիոնի Կապ. Խաչի վարչութիւնը մանուկներու օրուան առթիւ 200 դպրոցին եւ կէսօրուան ճաշ մը Հայ կազեան վարժարանի աշակերտութեան:

UNION GENER. ARMENIENNE
DE BIENFAISANCE
33, Cours Pierre Puget
13006 Marseille

La Section Culturelle

Présente : le Samedi 25 Février à 21 heures un débat avec l'écrivain arménien HAGOP - KRIKOR autour de son livre *Les Arméniens connus et inconnus* — La place des Arméniens dans le monde — Les personnalités artistiques, littéraires et scientifiques.

Փետր. 25, Շաբաթ ժամը 21ին, Մարսէյլի Հ. Բ. Ը. Միութեան Ալեք Մանուկեան սրահին մէջ կը խօսի Փարիզէն յատկապէս հրաւիրուած ՑԱԿՈԲ – ԳՐԻԳՈՐ, իր դիրքին՝ Ծանօթ եւ անծանօթ Հայերու մասին: Դասախօսութեան կը յաջորդէ հարց ու պատասխան:

ՈՒՐԲԱԹ
ՓԵՏՐՈՒԱՐ
17
VENDREDI
17 FÉVRIER
1978

LE NUMERO 1,30 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱԿԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 E 571027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար· 200 Ֆ·	Վեցամսեայ	110 Ֆ·
Արտասահման	Տար· 230 Ֆ·	Հատը	1 Ֆ· 30

53ՐԴ ՏԱՐԻ — 14·057

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

53e ANNÉE — N° 14.057

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՔԱՆԱՏԱ. արտաքսեց Օթաուայի խոր – հրդային դեսպանատան 13 պաշտօնատար: *Փորձած են լրտեսական ցանց մը հաստատել Քանատայի ապահովութեան մարմիններուն մէջ:* Գլխաւոր դերակատարը եղած է դեսպանատան սիրուն եւ մշա – կոյթի հարցերու Ա· քարտուղարը՝ Իգոր Վարդանեան: *Մի քանները օժանդակողներ եղած են:*

ՊԷՅՐՈՒԹԻ մէջ պատերազմական մըթնոլորտ մը կը տիրէ ըստ բոլոր աղբիւրներուն: *Սուրիական խաղաղապահ ուժերէն երկու զինուոր սպաննուած է, երբորդ մըն ալ՝ վիրաւորուած, առեւտրական – գուած է եւ գտնուած չնորհիւ ճեմայէլի անձնական միջամտութեան: Այս միջա – դէպերը տեղի ունեցած են Ցըրն–էլ–Շեպէ: Միւս կողմէ Աթատ չի կրնար մարսել որ հարիւր սուրիացի զինուոր սպաննուի եւ անզիջող պիտի ըլլայ լիբանանցի քրիստոնեաներուն նկատմամբ, զինուրական խառն Ատեանին ալ մէջողաւ:* Բայց ով որ պատասխանատու կը նկատուի դնդապետ Պարաքաթն է որ կուգէն է քրիստոնեայ Լիբանանցիներու: Ֆիկառօի ճեռնհաս աշխատակիցը սար – սափելի բան մըն ալ կ'ըսէ, որմէ զայ – թակղած է, այն որ չատ մը Լիբանան – ցիներ, մէկ թէ միւս կողմի, պատերազմը կարօտցած են...:

ԱՏՏԻՍ – ԱՊԱՊԱՑԻ մէջ «կարմիր սարսափ» կը տիրէ մինչ կը ծաւալի եթով – պական յարձակողականը Օկատէն:

ՄԻԹԵՐԱՆ Զորեքշաբթի իրիկուն պատասխանեց Անքէն 2ի լրագրողներուն, որոնք իրենց հարցումները կը կեդրոնացնեն միայն ու միայն համայնավար–ըն – կերվարական յարաբերութեանց վրայ: Նոյնը եղաւ Հինգշաբթի առտու երբ Ֆրանս – Էնթէռի նախաճաշի հիւրն էր Մառչէ, այս ընտրապայքարին բուն վըտէքը, որ երբեմն ալ բարկացաւ տեսնելով թէ լրագրողները միայն կ'ուզեն զինքը Միթերանի դէմ խօսեցնել տալ: Չխուսափեցաւ եւ խորքին մէջ, մէկ յըստակ կէտ կայ կանխաւ ընկերվարական թէ համայնավար միւսը պատասխանատու կը նկատեն Զախի ձախողութեան մը: Մառչէ չեչտեց թէ իր կուսակցութիւնը 57 առ հարիւր պիտի առնէ ձախ ձայներու (Ա· ՀՕյան) եւ միայն 27 առ հարիւրի չուրջ կ'առնեն ընկերվարականները: «Ինչո՞ն դիտէք» հարցուց լրագրողը· «Ատիկա ի'մ դիտնալիք բանս է, ձեր գործը չէ» ըսաւ Մառչէ:

ՊՈԼՍԷՆ Ռօյքըրի հեռագիր մը կը հաղորդէ որ Թրքական ոստիկանութիւնը եօթնուկէս միլիոն տոլարի հաշիւ գրաւած է եւ երեք հոգի ալ ձերբակալած: Հաշիւը արեւմտեան Եւրոպայի համար էր:

ՀՌՈՄԻ մէջ դատաւոր մը սպաննուած է «կարմիր գունդերուն» կողմէ, 63 տարեկան, Ռիքարտօ Փալմա հակակաւնկ պայքարի գլուխ էր: Տունէն դուրս եկած պահուն է որ տեղն ու տեղը սպաննուած է հրացանաձգութեամբ:

ՈՂՋ ԸՆԼԱԼԸ ՀԱՍՏԱՏՈՒԵԼԷՆ ԵՏՔ

ՊԱՐԱՃԱՆԱՎ ԵՒ ՔՐԱՆՍ. ՄԱՄՈՒԼԸ

Գրած էինք երէկ, թէ Փետր· 15ի իր թիւով Ֆրանս – Սուար *զգայացունց «առաջին» մը պատրաստած էր հաղորդելու համար թէ մեծ բեմադիրը անհետացած է, յաջորդ օրը, Փետր· 16ի իր թիւով, բայց այս անգամ 3րդ էջի մէկ անկիւնը, նոյն թերթը կը դրէ թէ խորհրդային բեմադիրը կիեւ է «ըստ Մոսկուայի հաստատի աղբիւրներուն» եւ կ'աւելցնէ թէ այս լուրերը (Ա· էֆ· Փէ·ի հեռագիր է) կը հերքեն « Քոլեքթիվ Պարաճանով »ի տեղեկութիւնները ըստ որոնց Պարաճանով մեռած էր: Կ'ըսէ նաեւ թէ վեց օր առաջ Պարաճանով կիեւ հասած է, ուր կ'ընկերանար իր տղուն զայն առաջնոր – դելով իր նախկին կնոջ մօտ: Նախապէս Թիֆլիզ էր իր մեծ քրոջ բնակարանը, ուր կը հանգստանար ամիս մըն է: Բեմադիրին բարեկամներէն մէկը կը հաստատէ նոյնիսկ թէ հեռաձայնով հետը խօսած է երկու շաբաթ առաջ:

Նոյն տեղեկութիւնները, յաւելեալ մանրամասնութիւններով, կուտայ Լը Մոնտ, որ կ'ըսէ նաեւ թէ քանի մը օրէն Պարաճանով Մոսկուա պիտի երթայ իր կրտսեր քրոջ մօտ:

×

Հինգշաբթի առտու (Փետր· 16) Լիպերասիոն ալ արձագանգ կը հանդիսանար Ֆրանսական մամուլի գործակալութեան հեռագրին եւ կ'աւելցնէր.— «Շարժարուեստագէտին — այլախոհ, Հայ եւ միասեռական — ժամանումը Թիֆլիզ չորս տարի անցընելէ ետք Դնեպրոպետրովսկ արգելակայանը, հաստատուած էր Մոսկուայէն Ա· էֆ· Փէ·ին իր ընտանիքի մէկ մօտիկ անդամին կողմէ որ կինքը չէր կըրցած անձամբ տեսնել»: Իր եզրակացութեան մէկ, թերթը հարց կուտայ· «Եթէ թոյլ չի տրուիր Պարաճանովի ֆիլմ չինել, թոյլ պիտի տրուի՞ որ ինք հեռաձայնէ լրագրողներու մամուլի ասուլիս մը կազմակերպելու համար»:

×

Կարեւորը այն է որ արուեստագէտը ողջ է և ինչպէս կ'ըսէինք երէկ՝ մէկ բան կը մնայ մաղթելիք, որ Պարաճանովի անունը յիշուի ասկէ ետք, ոչ թէ միայն իբրեւ «այլախոհ, Հայ եւ միասեռական» այլ հանճարեղ արուեստագէտ մը, որ դեռ ըսելիք ունի, որ դեռ տալիք ունի:

ԱՇԽԱՐՀԻ Համայնավար կուսակցութիւնները 70 միլիոն անդամ ունին:

ՊԱՌՈՆ ԱՆՓԻՆԻ մասին նորութիւն չկայ: Երեքշաբթի գիշեր Ֆրանս – Սուար կը դրէր թէ բրիւաճի 40 «զտուած» թըղթածրարներ կը քննուին բայց հետք չէ գտնուած: Այս առթիւ կը յիշուին առաւելաբար երկու անուն՝ Քիքի Փիա եւ Պեպէ Սաֆարեան, որոնք համբաւ կը վայելեն եղեր միլիէօին մէջ: Սաֆարեանի համար, զոր բարեկամները «Լը Քրիքէ» մկրտած են եղեր, կ'ըսուի թէ կողոպուտի տեսակ մը ուղեղ է եղեր եւ բազմաթիւ գողութեանց մասնակցած է:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՏԵՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ
ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻՆ ՀԵՏ

(Բ· եւ վերջին մաս)

Ց·— Արտասահմանի Հայութիւնը ցըրուած է եւ բաժնուած ազգ· զանազան խմբաւորումներու, Դուբ, Վեհափառ, որ տեսակ մը կառավարապետն էք եւ մեծ պատասխանատուութիւն ունիք ու մանաւանդ արտասահման կազմուած էք եւ ատով՝ աւելի ծանօթ մեր հոգերուն, ի՞նչ բան Ձեզ առաւելաբար կը մտահոգէ Սփիւռքի մեր իւրաքանչիւր պայմաններուն մէջ:

Ա·Հ·— Այնուհետեւ Հայութեան արտասահման այս ցրուածութիւնը դրական երեւոյթ մը չէ մեր ժողովուրդին համար, ընդհանրապէս: Այնուհետեւ չատ լաւ կ'ըլլար որ մեր ամբողջ ժողովուրդը մէկ նոյն հոգեմտի վրայ ամփոփուած ըլլար, Մայր Հայաստանի մէջ բայց մեր ժողովուրդի կամքէն անկախ պատճառներով, մեր անցեալ պատմութեան ողբերգու – թիւններէն ետք, Սփիւռքը ստեղծուեցաւ եւ կը շարունակէ գոյատեւել: Եւ ես կը նախատեսեմ որ պիտի շարունակուի, եւ – րեւի պիտի հաշտուինք այն մտքին հետ թէ հայ Սփիւռքը մնայուն գոյավիճակ է եւ այս եղրակացութենէն յետոյ, պէտք է աշխատինք, բոլորս, որ այդ գոյավիճակը դրականի վերածուի եւ յոռետեսութեամբ չմօտենանք: Եւ ո՞վ դիտէ, գուցէ կրնանք մտածել որ նոյնիսկ մեր ժողովուրդը կրնայ օգուտ ալ քաղել մեր ներկայի եւ ապագայի հարցերու լուծման ճանապարհին վրայ: Ձիշդ հըլլար յոռետեսութեամբ կամ յուսահատութեամբ վերաբերիլ, որովհետեւ մեր ժողովուրդը պատմական փորձ ունի դարերու ընթացքին, որով Սփիւռքի իրականութիւնը դրական գոյավիճակի վերածելը մեզմէ կախում ունի, մեր ներքին կենսունակութենէն, մեր հայկ· ոգեկանութիւնը պահպանելու կամեցողութենէն եւ այդ կամեցողութիւնը կեանքի մէջ իրականացնելու հնարաւորութիւնը պէտք է ստեղծել: Եւ այստեղ պէտք է երախտապիտութեամբ ընդգծենք, որ չատ մը երկիրներու մէջ, եւ՛ Ֆրանսայի, մեր ժողովուրդը ամէն ազատութիւն կը վայելէ իր այս վերոյիշեալ նպատակները իրագործելու համար կամ ինչպէս կ'ըսեն բանաձեւումով մը՝ ազգապահպանման համար: Վերջին տարիները նոր չունչ մը, կենսունակութեան չարժում մը կը դրսեւորուի, Եւրոպայի մէջ, Ամերիկայի եւ ուրիշ տեղեր եւ չատ ուրախալի է որ նոր սերունդները նոյն – պէս արտայայտիչը կը դառնան հայկ· ոգեկանութեան, տեսակ մը զարթօնքի մը, նոյնիսկ երբոր այդ երիտասարդութեան մէկ մասը, ինչպէս Ամերիկայի մէջ, հայերէն չի խօսիր: Հայապահպանման գործելակերպի այս ճամբուն վրայ, պիտի չարունակեն կեդրոնական դեր պահել եկեղեցին, դպրոցը եւ մշակութային կազմակերպութիւնները:

Ց·— Կարեւոր հարց մըն է նաեւ քարոզի հարցը, ի՞նչ աշխատանք կը տարուի եկեղեցական պատրաստելու նկատմամբ:

Ա·Հ·— Մեր առաջ դրուած կարեւոր խնդիրներէն մէկն է, պէտք է պատրաստել եկեղեցական, կրթական եւ մշակութային գործիչներ: Այսօրուան իրավիճակի մէջ, նման գործիչներու պարզած պատկերը անբաւարար է, թէ՛ թիւով, թէ՛ որակով: Մեր առջեւ դրուած չատ կարեւոր հարց է, վճռական նշանակութիւն ունեցող: Հարկաւոր են դաղափարական, լուսա – միտ, նուիրուած կրթական մշակներ, իրենց գործին նկատմամբ հաւատք ու – նեցող:

Ց·— Հայ եկեղեցւոյ գետնի վրայ, աւանդական ծրագիրներ կա՞ն:

Ա·Հ·— Եպիսկոպոսական ժողով պիտի գումարենք էջմիածին աշնան եւ այդ ուղղութեամբ նախապատրաստական աշխատանք կը տանինք, այստեղ, Փարիզ այցելութեան առթիւ ալ մտքերու փոխանակութիւն պիտի ունենանք նաեւ եղիշէ Պատրիարքին եւ Շահէ Արք·ի հետ, զրոս Փարիզ հրաւիրեցի եւ պիտի գան քանի մը օրէն:

Ց·— Կիլիկեան Աթոռը պիտի մասնակցի՞ այդ ժողովին:

Ա·Հ·— Կիլիկեան Աթոռին հետ մեր յարաբերութիւնները եղբայրական մթնոլորտի մէջ կը զարգանան եւ յոյս ունինք, որ այս տարուան իսկ ընթացքին ցարդ անլուծ մնացած հարցերը բարւոք կերպով կը լուծուին ի մխիթարութիւն բոլորիս: Մենք տեղեակ ենք, վերջերս, Գարեգին Բ· Աթոռակից – Կաթողիկոսին մէկ նամակէն որ Մայիսի մէջ տեղի պիտի ունենայ Ազգ· Ընդհ· ժողովը, ուր պիտի վերանայուի Կիլիկեան Աթոռի կանոնադիրը եւ պիտի վերցուին ծանօթ 32րդ եւ 33րդ յօդուածները, որմէ յետոյ կը խորհինք թէ երկու Աթոռներու ներկայացուցիչներէ կազմուած յանձնախումբ մը բանակցութիւններ պիտի սկսին լուծելու համար մեր առջեւ դրուած հարցերը: Մենք ի սրտէ կը բաղձանք որ այդ բանակցութիւնները արդիւնաւէտ դառնան եւ վերահաստատուի մեր եկեղեցւոյ ծոցին մէջ օրինականութիւնը եւ համերաշխ գործակցութիւնը մեր նուիրապետական Աթոռներու միջեւ: Այս պարմաններու մէջ, կը խորհինք որ մեր Եպիս – կոպոսական ժողովին կը մասնակցին նաեւ Կիլիկեան Աթոռի եպիսկոպոսները:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՑՏԻՊ

ՋԱՐԵՆՑԻ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԵՐԵԿՈՑԹ

Հայաստանի Արուեստի աշխատողներու տան դահլիճին մէջ տեղի ունեցած է Զարենցի նուիրուած երեկոյթ մը: Բացումը ըրած է Երեւանի պետական համալսարանի հրատարակչական բաժնի տնօրէն Գառնիկ Ադանեան: « Զարենցի ստեղծագործութեան ուղին » նիւթին չուրջ խօսած է Սերգէյ Աթաբէկեան: Բանաստեղծին հետ ունեցած իրենց հանդիպումները, Զարենցի ձեռագիրներու պահպանման եւ անոնց վրայ տարուող աշխատանքներու մասին խօսած են Ադա Սվասեան եւ Ռեգինա Ղազարեան:

Ի ՅՈՒՇ ԻՐ ՄԱՀՈՒԱՆ ԵՐԵՍՆԱՄԵԱԿԻՆ

ՄԱՀՈՒԱՆ ԾԱՂԻԿՆԵՐ

ՎԵՐՋԱԼՈՅՍ

Վերջալոյսը սենեակ է եկած, բազմոցին անկիւնէն, գլուխս գլխի իմ ցաւիս հետ, կը տեսնեմ տխրութիւնը օդին որ քիչ քիչ կը մեռնի, քաշուող հոգիի մը պէս:

Խաղաղ է ներսը: Պատին վրայ, պատուհանէն ինկած է լոյսի քառանկիւն մը, կարմիրի զարնող ու գրեթէ հեւքի մը մէջ:

Ցամաք, կը նայիմ անոր: Կարմիրի մօտ դեղին մըն է: Հեռվհեռէ նուաղումը կը փախչի, կարմիրը կը հոծնայ, գառնալով յստակ ու բոցանուշ:

Պատին վառող այս ծիրանիէն թեթեւ անդրադարձ մը կը լայննայ, ու առարկաները որոնք կ'իյնան լոյսի այդ կտորին մէջ, կ'անրջանան, կը փոխուին:

Ու տխուր է պահը: Բան մը կը մեռնի երկինքին մէջ ուր չեմ նայիր, բան մը կը մեռնի հոս, սենեակին մէջ ուր արցունքներ կը թափին հինաւուրց դորդին:

×

Ցանկարծ ոտքեր կ'արթննան դուրսէն: Կամաց է անոնց զարկը: Մենաւորը քաղաքներուն մէջն իսկ ճգնաւոր մըն է: Ան դիտէ զաղտնիքը բոլոր հեւքերուն ու քիչ անգամ կը սխալի ծեծքերուն իսկ հասկացողութեանը մէջ: Սուգումը սովորական վիճակն է անոր: Մեռած աւազանի մը պէս ան կը դողայ լոյսերուն դիծէն ու չուքերուն չղարչէն:

Սենեակ բերող նրբանցքին մէջ կեանքի թեթեւ բարախում մը, ու անմիջապէս՝ անոր մուտքը սենեակէն ներս:

Ինչ սրտառուչ բան կայ սպասումէն յոգնած երազողին համար այդ անբարբառ մուտքին մէջ:

Ան, ներս մտնողը, կը բերէ երիտասարդութիւն, կը բերէ ժպիտով խառնուած ազնուական թախծութիւն, կը բերէ մանաւանդ մոգութիւնն իր իգութեան:

Ու անով կը լեցուի միջոցը:

×

Վերջալոյսը կայ ու կայ սենեակին մէջ: Հիմա լոյսը հասած է գոյնի զմայլելի մաքրութեան մը — կարծես հեղուկցող սուտակներէն թորուած կարմիր մը, որ թողած է հատնումին բոլոր բացութիւնը ու արիւնին հոծութիւնը:

Նոր երանգ մըն է ան, զոր տեսեր եմ արհեստական քանի մը վարդերու վրայ:

Լոյսը կը տպաւորէ մտնողը: Կը նայի ան, յոգնած ժպիտովը: Կը քալէ ու պատուհան կը չոկէ:

Անոր դէմքն ու իրանը կը թաթխուին այդ ծիրանիին մէջ: Երեսին վրայ պարոյր կայ ժպիտին ու անոր կաթը կը սառչայ այդ արիւնին տակ:

Մազերը կը վառին, կը բռնկին, բոցը կը սահի անոնց հիւսքերէն ու աչքերուն կապոյտը անոր պատեհանովը կը քօղուի:

Ու տեսիլքին առջեւ իմ նայուածքս կը տարտամնայ այնքան որ դուրս կ'ելլեմ ինձմէ: Ձեռքս կ'երկնցնեմ բռնելու համար այդ ճառագայթումը:

Բայց ան կը չեզի, թեթեւ՝ ինչպէս երազի մը պարիկը, կը փախչի արեւէն ու ալ չերեւար:

×

Իրիկուն: Տխուր վերջալոյս մը այս անգամ: Կը յիշենք միաժամանակ հրաշալի օրը:

— *Այնպէս վերջալոյս ե՞րբ կուգայ:*

— *Այդ վերջալոյսը չի գար: Համոզուեցէք ատոր:*

×

Ձեմ գիտեր, կը զգա՞յ արդեօք անհուն այն լքումը որ իր պզտիկ պարբերութենէն կը քակուի ու կը թափի իմ մէջ:

Վերջալոյսը կուգայ· վատահ եմ ատոր, թերեւս աւելի հարուստ քանի որ երկինքին քմայքը ազրիւր ու ծով չունի իր ետեւէն: Վերջալոյսը կուգայ, բայց դուն չես գար անոր լոյսին մէջ:

Ինչո՞ւ գլանալ իմ տարաբախտ աչքերս բուռ բոցով ու արիւնով բռնկած քու դէմքիդ երազը, երբ ան կրնայ լուսինի մը պէս ցայտել ինձմէ ներս, թանձրացող մութին վրայ:

Այդ վերջալոյսը, քու վերջալոյսդ չի գար: Դուն կ'ըսես: Բայց թող գայ անիկա: Թող գայ ան երբ տակաւին երես ներուդ վրայ ինկող լոյսերը չեն մոռցած խնդալը: Ու մանաւանդ երբ այդ ողողումը պիտի խնայուի աչխարհին: մահուան հետ այնքան ընտանեցած տղան թող դերեզմանին մէջ տանի վերջալոյսէն ազդիկ մը գոնէ:

Ե· ՕՇԱԿԱՆ

(«Խրիմուրդներու Մեհեանը»էն)

Միւնչեւ վերջին ժամը

After life's fitful fever
he sleeps well.

Մինչեւ վերջին ժամը: Մինչեւ արեան վերջին կաթիլը:

Շունչ եւ Միտք: Թուղթ եւ Գիր: ՑԱԿՈՒ ՕՇԱԿԱՆ:

Խմբագրատունն էր երեքշաբթի, իրիկուան դէմ: «Քալէ երթանք պատյտ մը կատարենք, Օշական»:

= Ես հիւանդ մարդ եմ, կը յոգնիմ: Ես քու առողջութիւնդ չունիմ: (Իմ առողջութիւնս...):

— Երթանք սրճարան մը նստինք:

= Ծուխէն կը նեղուիմ:

Մէկ ժամ առանձին պտըտելէ վերջ, երբ վերադարձայ, գրասեղանին առջեւ նստած՝ փորձ կը կարդար, — իր վերջին գրուածքը որ պիտի հրատարակուի «Նայիրի»ի մէջ:

Պահ մը յարակից սենեակը հրաւիրեցի, խօսելու համար Հինգշաբթի օրուան դասախօսութեան մասին, զոր ինք թելադրած էր:

— Ի՞նչպէս գտնուրդած ես նիւթը, — «Նորերը եւ իրենց դատելու եղանակը»: Իմ բաժինս: Փիչ մը տարտամ է նիւթը:

— Թուղթ մը առ եւ դիէ:

Թուղթ, գրիչ ձեռքս, կը նշանակէի անունները 8–10 նոր գրողներու: Իւրաքանչիւր անուն հաղիւ արտասանած՝ չունչ մը կ'առնէր, ծանր եւ կասկածելի: Ցետոյ, յամրաբար բացատրեց իր ըսելիքն ու իմ ընելիքս: «Ես կը վերջացնեմ, դուն իւրաքանչիւրը իր տեղը կը դնես...»:

Ցաջորդ օրը, Հորեքշաբթի առաւոտ ժամը 8ին ժամադրուած էինք, ճաշակելուս երթալու համար, խումբ մը ընկերներով: (Ահա քանի շաբաթ է որ կ'ուզեմ տեսնել, կ'ուզեմ տեսնել Եփրատը, Ճարապուշէնը, Տէր-Զօրէն: Ինքն ալ փափաքեցաւ ընկերանալ):

Հորեքշաբթի առաւոտ կանուխ կ'իմանամ թէ պատյտը յետաձգուած է: Խորհրդատուր շարժուձեւեր չուրջս: Փսփսուքներ, թախծոտ նայուածքներով.— « Օշականը սրտի տագնապ մը անցուցեր է դիչերը... Վիճակը շատ ծանր է... Դէմքը մեռելի գոյն... »:

— Որեւէ յո՞յս: = Ձեմ կարծեր:

Մինչդեռ ամէն բան վերջացած էր գիչերը:

×

Պէյրութի մէջ էր որ հանդիպեցանք, հինգ շաբաթ առաջ, տարիներու բաժանումէ մը վերջ:

Կէս փախստական երուսաղէմէն, կ'ուզէր Ֆրանսա մեկնիլ, Մարսէյլի յօրելեանին ներկայ ըլլալու եւ առեն մը փարիզ բնակելու համար:

Բացատրեցի թէ ժամանակը չէ ոչ յարմար: Դուն կ'ըսես: Բայց թող գայ անիկա: Թող գայ ան երբ տակաւին երեսներուդ վրայ ինկող լոյսերը չեն մոռցած խնդալը: Ու մանաւանդ երբ այդ ողողումը պիտի խնայուի աչխարհին: մահուան հետ այնքան ընտանեցած տղան թող դերեզմանին մէջ տանի վերջալոյսէն ազդիկ մը գոնէ:

բելեանով զրաղելու, ոչ ալ փարիզ հաստատուելու:

Գարեգին կաթողիկոսին հիւրն էր, Անթիլիասի մէջ, եւ քանի մը անգամ գնաց եկաւ: Բան մը ունէր լեզուին տակ: «Դո՞ւն ալ ազգային գործերով զրաղիլ սկսար»: Թեթեւ ժպիտ մը, եւ անմիջապէս կ'անցնէր հրատապ նիւթի մը որ ինծի ալ մտահոգութիւն կը պատճառէ:

Հալէպ հասնելէս երկու շաբաթ վերջը, առտու մը « Արեւելք »ի խմբագրատունը գտայ, միչտ «փափախ»ը գլխուն:

Զկրցայ բացատրել թէ ինչու եկած էր: Պատ՞յտ: Մասնաւոր պաչտօն մը թէ զրական մտահոգութիւններ: («Համապատկերի» 12 հատորներուն հրատարակութեան հոգը մզձաւանջ մը դարձած էր իրեն համար: Եւ դեռ տասը հատոր ալ՝ նոր գիրքը, որուն երկուքը միայն պատրաստ են, եթէ չեմ սխալիր):

Կը բաւէր դիտել դէմքը, քայլուածքը, հասկնալու համար թէ որքան խախուտ է առողջութիւնը:

Բոլորս ալ զգուչութիւն կը թելադրէինք փոխադարձաբար, որպէսզի չատ չյոգնի: Կը սիրէր խառնուիլ օրուան ասուլիսներուն եւ երեկոյթներուն: Փետրուար 14ի գիշերուան զրական ասուլիսին ներչնչողներէն մէկն ալ ինքն էր: Ցայտնապէս կը նեղուէր, բայց եւ այնպէս ուզեց իր խօսքն ըսել հրապարակաւ:

Ցաջորդ իրիկունը, Կիրակի, նորէն սեղանին գլուխն էր ուրախ զուարթ, Արծուիկներու թէյասեղանին առթիւ: Գարեգին կաթողիկոսի հիւրերուն համար: Գարեգին կը խմէր, պահէ պահ մտանակ ցելով երդերուն:

×

Ինչո՞ւ խրիլ մանրամասնութեանց մէջ, երբ այլեւս չկայ:

Հալէպի մէջ էր որ Օշական տեսաւ ամէնէն արժանավայել տօնակատարութիւնը իր յօրելեանին, վերանորոգուելով հոգեպէս: Եւ Հալէպի մէջ ալ գտաւ իր վախճանը, չնչասպառ:

Միայն տարիքի բեռը եւ լարուած աշխատա՞նքն էին որ մաչեցուցին իր սիրտը:

Հապա սա թունաւոր, գարշահոտ լուտանքնե՞րը: Այն գարշելի ծամածռութիւննե՞րը որ մինչեւ այսօր ալ կը շրտնակուին Երեւանէն արտասահման, փոխն ի փոխ նորոգուելով:

Դաս մը մարդիկ այնքան զեհկացան որ, նոյնիսկ հանրապետութիւն մը ուզեցին Երուսաղէմի պատրիարքին, պահանջելով ուսուցչական պաչտօնէն արձակել ալեհեր վաստակաւորը: Եւ Երուսաղէմ, ահաբեկ, մէկդի դրաւ իր իսկ աւետած, արքած յօրելեանը:

Տակաւին կանուխ է, քրքրելու համար մեր ժամանակակից պատմութեան այս դանելիք էջերը:

Թերեւս ոչ մէկ առեն այնքան կուրացած, բթացած էր մեր օրերու փետրաթափ մտաւորականութիւնը, — այն որ « յառաջդիմական »ի յուլունք մը կախած է վիզէն:

Ահա լուեց Օշականն ալ: Եւ « հանգիստ կը քնանայ, կեանքի տքնջան տենդէն վերջը »: Մինչեւ վերջին ժամը տքնելէ, երակներուն վերջին կաթիլը քամելէ եւսը:

Ցնծա, Երեւան: « Թչնամի » մըն ալ պակսեցաւ: Իսկ դուն, ծուռ բերան ռամիօ Երեւան, սասուկացուր Ջիղերու պատերազմը, մինչեւ որ բոլոր բարձունքները հարթուին...:

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Հալէպ, 20 Փետր· 1948

ՅԵՏ - ՄԱՀՈՒ ԶՐՈՅՑ

(Հատուած)

Անվիճելի է իր դրոչմը ժամանակին վրայ, ուր ապրեցաւ, եւ ժամանակակիցներուն վրայ, որոնց հետ ապրեցաւ: Արեւմտահայ գրականութեան մէջ ինքն է առաջին քննադատը, այս բառին ամէնէն եւրոպական իմաստովը: Եթէ չորսնակէր այնպէս, ինչպէս սկսաւ, այսօր համած կ'ըլլար աւելի « իրաւ » ու աւելի բացարձակ փառքի: Բայց այս « եթէ »ն արդէն վեր ու դուրս էր իր կամքէն: Անիկա ճնշումին տակ էր իր խառնուածքին, որ քշեց տարաւ զինք եւ որ տէր չճանչնար բնաւ, վասնզի տէրը — ինքն էր:

Մահուան յաճախանքը ունէր Օշական, այնքան չատ կը խօսէր մահուան մասին եւ անշուշտ նաեւ այնքան չատ կը մտածէր, որ գրեթէ ընտանեցած էր այդ անոր հետ:

Օշականները մահկանացու կը ծնին, բայց անմահ կը մեռնին: Մահկանացու են իրենց հոգեղէն անօթով, անմահ՝ իրենց գործով: Այսպէս պիտի ըսէի իրեն ալ, եթէ մօտս ըլլար հիմա:

Մօտս: Բայց մօտս է արդէն: Միչտ:

Բ· ԹԱՇԵԱՆ

ՀԱՏՈՒԱԾ ՄԸ ՀԱԼԷՊԻ ԱՌԱՋՆՈՐԴ ՋԱՐԵՀ ԵՊՍԿ.Ի ԴԱՄԲԱՆԱԿԱՆԷՆ

... Տառապալից կեանք մը ունեցաւ Օշական: Իր մանկութեան օրերէն մինչեւ իր անակնկալ վիժումը: Եղեռնը խլեց իր անմիջական մտերմութենէն՝ հայ մտաւորականութեան ընտրանին: Թչնամին ծրագրած էր բնաջնջումը մեր իմացական կեանքի ղեկավարութեան, հայ ժողովուրդը իր վերջնական բնաջնջումին, նաեւ բարոյական հարթումի առջեւը դնելու համար: Մազապուրծ փրկուեցաւ իրեն սպասող սեւ ճակատագրէն, եւ ապրեցաւ՝ որպէսզի ցոյց տայ Հայութեան բոլոր ազգի թչնամիներուն, թէ հայ միտքը կը մնայ գերիվեր, եւ հայ գրականութիւնը՝ միջազգային կեանքի մէջ կը գրաւէ իր ուրոյն բարձունքը, հայկական գագաթը:

Ամբաստանեցին զինք՝ որպէս անհատ մը, առանց ճանչնալու իր կեանքը, որ հոգիի կեանք մըն էր, մտքի կեանք մը: Ցարգանք ունինք իր անձին, յիշատակին, մտքին եւ անսահման վաստակին հանդէպ: Սուգ է մեզի, — բոլոր անոնց համար, որոնք կը հաւատան հայ մտքի եւ հոգիի ազատութեան:

ՅՈՒՂԱՐԿԱԽՈՐՈՒԹԻՒՆԸ

Համաժողովրդային յարգանքի արտայայտութիւն մը հանդիսացաւ յուղարկաւորութիւնը ողբացեալ մեծ մտաւորականին՝ Ցակոբ Օշականի, որուն մարմինը ամփոփուեցաւ, Հալէպի Ազգ· իշխանութեանց կարգադրութեամբ, Ազգ· Գերեզմանատան մէջ:

Պէտք էր տեսնել մարդկային այն ծովը որ կը տատանէր Երէցեաններու բնակարանէն մինչեւ «Արեւելք»ի խմբագրատունը երկարող մայր պողոտային վրայ — ծերը, երիտասարդ, այր եւ կին, զպրոցական աչակերտէն մինչեւ ազգային ժողովականը, որոնք խուժած էին պայ էն Ցարաճ, հետեւելու համար տխուր գրուագին դագաղին, մինչեւ Քառասնից Մանկանց եկեղեցին և անկէ՝ Ազգ· Գերեզմանատուն:

Քաղաքի գլխաւոր հրապարակը եւ քովընտի բոլոր պողոտաները ու փողոցները լեցուած էին բազմութեամբ: Այնպէս որ մօտ ժամ մը կանգ առին հանրակառքերը եւ դադրեցաւ փոխադրական միջոցներու երթեւեկը:

... Եկեղեցւոյ մէջ դամբանական խօսեցան Հալէպի առաջնորդ Ցարեհ Եպս· Փայասլեան, Խորէն Եպս· Բարոյեան (Գարեգին կաթողիկոսի կողմէ), Շահան Պէրպէրեան: Գերեզմանատան մէջ խօսք առին Շ· Միսաքեան եւ Ա· Ծառուկեան:

ԻՏԱԼԱՀԱՅ ՆԱՄԱԿԱՆԻ

«ԷՔՒՄԷՆԻՔ ԱՂՕԹՔԻ ՇԱԲԱԹ»

Կաթոլիկ Եկեղեցին, մասնաւորապէս Իտալիոյ մէջ, Վատիկանի Բ. ընդհա-նուր ժողովէն յետոյ, զգալի փոփոխու-թիւններ եւ նորութիւններ ներմուծեց իր եկեղեցական կեանքին ներս, մանաւանդ քոյր եկեղեցիներու նկատմամբ աւելի լայնախոհ դիրք բռնելով եւ աւելի յա-ճախակի յարաբերութիւններ մշակելով անոնց հետ, որպէս « հաւասար ընդ հա-ւասարի »: Եղբայրական այս յարաբե-րութիւններուն մէջ, իր առանձին տեղը ունի նաեւ Հայաստանեայց Եկեղեցին ո-րու պլուխը՝ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Վազգէն Ա., 1970 թուի Մայիսին, Պօղոս Ջ. Պապին մասնաւոր հրաւէրով պաշտօ-նապէս այցելեց Վատիկան ուր միասին աղօթեցին աշխարհի խաղաղութեան եւ միութեան համար: Այդ պատմական թո-ւականէն մինչեւ այսօր Հայաստանեայց Առաքելական եւ Կաթոլիկ Եկեղեցիներու միջեւ յարաբերութիւնները աւելի սեր-տացած են: Վերոյիշեալ ժողովին՝ Կա-թոլիկ եկեղեցւոյ որոշումով եւ յայտա-րարութեամբ Յունուար 18–25ի շրջանը հռչակուեցաւ Էքիւմէնիք աղօթքի շաբաթ: Այս տարի մասնաւոր հրաւէրովը Կաթո-լիկ Եկեղեցիներու եւ միաբանութիւննե-րու, այդ արարողութիւններուն իր ան-միջական մասնակցութիւնը բերաւ նաեւ Միլանոյի Ս. Քառասուն Մանկունք Հա-յաստանեայց Առաքելական Եկեղեցին, յանձին իր հոգեւոր հովիւին(Սար-գիս Ք.ՀՆՅ. Սարգիսեանի:

Այդ շաբթին, հայկական ծէսով առա-ջին պատարագը մատուցուեցաւ Միլա-նոյէն 47 քլմ. հեռաւորութեան վրայ գտնուող Մոթթարա քաղաքին մէջ Ֆրան-չիսկեան միաբանութեան եկեղեցիին մէջ: Պատարագին ներկայ եղան բազմաթիւ հաւատացեալներ որոնք՝ յափշտակուած հայկական պատարագի հանդիսաւոր ծէ-սէն եւ մանաւանդ երգեցողութենէն որ կատարուեցաւ Միլանոյի հայկ. եկեղե-ցւոյ զպրաց դասին կողմէ, երկիւղածու-թեամբ հետեւեցան արարողութեան: Պա-տարագէն անմիջապէս յետոյ, տասնեակ մանուկներ մօտեցան պատարագիչ քա-հանային եւ օրհնութիւն խնդրելէն ետք պէս նաեւ փափաք յայտնեցին վայելելու երկրորդ պատարագ մը ուրիշ առիթով: Հետեւեցաւ կոկիկ ընդունելութիւն մը, որու ընթացքին երկու Եկեղեցիներու ներ-կայացուցիչներուն միջեւ տեղի ունեցան մտքերու փոխանակութիւն եւ ապա սի-րալիր բաժանում:

Յունուար 20ին, էքիւմէնիք աղօթքի օր, քրիստոնէական միութեան համար աղօթելու: Միլանոյի Բիմէի միսիոնա-կան կեդրոնին մօտ հրաւիրուած են քա-ղաքիս մէջ գտնուող զանազան դաւանանք-ներու հոգեւոր հովիւները: Ծրագրուած արարողութեան ընթացքին եւ իր կարգին

ԼԱ ՍԻՈԹԱՅԻ ՀԱՅԿ. ԲԱՐԵԿԱՄԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ԼԱ ՍԻՈԹԱ (Յատուկ).— Քանի մը ամի-ակ ի վեր գաղութիս մէջ հայ տարեցնե-րու թէ երիտասարդներու խումբ մը կը տանէր ազգօգուտ աշխատանքներ: Խում-բին նպատակն էր հիմնել միութիւն մը եւ անոր չուրջ հաւաքել գաղութիս հա-յերը ու լծուիլ գործի:

Փետր. 3ին խումբը հրաւիրած էր Լա Սիոթայի հայ համայնքը քաղաքապետա-րանի սրահը, ուր ներկայ եղան նաեւ Սէն Սիրի մեր հայրենակիցները:

Օրուան քարտուղարը՝ Աբրահամ Կա-րապետեան, չնորհակալութիւն յայտնեց

Ս. Քառասուն Մանկանց եկեղեցւոյ հո-գեւոր հովիւ Սարգիս Ք.ՀՆՅ. Սարգիսեան կ'արտասանէ Նիկիոյ հաւատոյ հանգա-նակը:

Յունուար 23ին Միլանօ, դարձեալ Ֆը-րանչիսկեան միաբանութեան եկեղեցիին մէջ պատարագ հայկ. ծէսով: Հսկայ ե-կեղեցին լեցուն է իտալացի հաւատաց-եալներով որոնք երկիւղածութեամբ կ'ունկնդրեն մեր հոգեվմայլ արարողու-թիւնները եւ պատարագիչ քահանային հետ կ'աղօթեն հետեւելով հայկական պատարագի իտալերէնի թարգմանուած դրքոյկին վրայէն եւ խօսնակի բացատ-րութիւններուն: Արարողութեան աւար-տին բոլորը կուգան համբուրելու Ս. Աւե-տարանը: Պատարագիչն յետոյ միաբա-նութիւնը ի պատիւ պատարագիչ Սարգիս Ք.ՀՆՅ. Սարգիսեանի եւ իրեն ընկերակցող դպրաց դասի կազմին, վանքի սեղանա-տան մէջ ընդունելութիւն մը կազմակեր-պեց, որու վերջաւորութեան երգուեցաւ « Հայր Մեր »ը, միաբանութեան անդամ-ները եւ հիւրերը ձեռք ձեռքի տուած ի նշան եղբայրութեան եւ համերաշխու-թեան:

Յունուար 25ին Թորինօ: Տեղւոյն Ս. Ա-ռաջ եկեղեցւոյ հոգեւոր հովիւ Հ. Փաու-լոյի մասնաւորը հրաւէրով հայ-կական պատարագը դարձեալ կը մատուց-ուի որուն, տեղացի բազմութեան կող-քին, ներկայ են նաեւ Թորինաբնակ հայ ընտանիքներ: Հ. Փարրէրա որ լաւ հմուտ էր բիւզանդագիտութեան ու նաեւ հայ-կական ծէսին եւ պատմութեան, հակիրճ բայց բովանդակալից պատմականը կ'ընէ Հայութեան, ծանրանալով մասնաւորա-պէս վաթսուն տարիներ առաջ Թուրքերու կողմէ կատարուած ցեղասպանութեան վրայ:

Պատարագի աւարտին հիւրընկալութիւն եւ վերադարձ Միլանօ, ազգօգուտ պար-տականութիւն մը կատարած ըլլալու խոր գիտակցութեամբ եւ գոհունակութեամբ:

ՍԱՐԳԻՍ ՍԱՐԿԱՒԱԳ

ներկաներուն որոնք դրական կերպով ըն-դառաջած են հրաւէրին եւ ներկայացնե-լէ ետք առժամեայ վարչութեան անդամ-ները՝ 12 հոգի, ձայն տուաւ նախագա-հին՝ Միշէլ Շահբազեանի, որ ներկայա-ցուց (ֆրանսերէն) Միութեան նպատակն ու յառաջիկայ գործունէութեան ծրա-գիրը: Միշէլ Շահբազեան կարդաց օրի-նագիծը որ ընդունուած է Իչխանու-թեանց կողմէ «Ամիքալ տէ ղ'Արմէնիէն տը Լասթթա» անունին տակ:

Կուտանք Միութեան օրինագիծը:

1.— Միութիւնը պիտի չզբաղի կու-սակցական եւ կրօնական հարցերով. ա-մէն Հայ ազատ է իր գաղափարական հա-մոզումը ունենալու:

2.— Մօտեցնել Հայերը իրարու եւ օգ-նել նիւթապէս եւ բարոյապէս:

3.— Սորվեցնել հայերէն լեզուն եւ Հա-յոց պատմութիւնը:

4.— Կազմակերպել հանդէսներ, դա-սախօսութիւններ եւ հաւաքոյթներ մա-նուկներու եւ ծնողքներու համար:

5.— Ծանօթացնել մեր իրաւունքները, մեր պատմութիւնը, մեր մշակոյթը օ-տարներուն:

Իր խօսքի վերջաւորութեան Միշէլ Շահբազեան ներկայացուց ներկայ վար-չութեան կազմը՝ որ հետեւեալ պատկերը կը պարզէ.

Միշէլ Շահբազեան նախագահ, Արթ-թիէրեան փոխ – նախագահ, Տիգրան Հէքիմեան գանձապահ, Գէորգ Աւետիս-եան փոխ – գանձապահ, Աբրահամ Կա-րապետեան քարտուղար, Դանիէլ Բամ – պակեան փոխ – քարտուղար, Տիկին Ալիս Շահբազեան, Օրիորդներ Մարի Սարգիս-եան, Մոնիք Պէզճեան, Ժան Մանուկեան, Մարսէլ Թէճէրեան եւ Գարիզոր Թաթին-եան խորհրդական: Բոլորն ալ Ֆրանսա ծնած հայ երիտասարդներ են:

Այնուհետեւ Օր. Մոնիք Պէզճեան հա-յերէն լեզուով ներկայացուց Միութեան ծրագիրն ու վարչութիւնը: Երեք մա-նուկներ հայերէն արտասանեցին:

Դահլիճին ներկաները հիւրասիրութեան վարչութեան կողմէ: Ստեղծուած խան-դավառ մթնոլորտին մէջ աւելի քան 100 հոգի անդամագրուեցան Միութեան: Մեծ քանակութեամբ ծախուեցաւ «Նախնիքնե-րուս պատմութիւնը»պատկերազարդ գիր-քէն (ֆրանսերէն)՝ հրատարակութիւն Վենետիկի Մխիթարեան հայրերու:

Տեղի ունեցաւ միտքերու փոխանակու-թիւն: Փափաք յայտնուեցաւ կազմակեր-պելու նաեւ տիկնանց բաժինը: Քանի մը հայրենակիցներ արձանագրուեցան Շա-բաթ օրերը դասընթացքի հետեւելու հա-մար: Փափաք յայտնուեցաւ նաեւ սեփա-կան սրահ մը ունենալու:

Հաւաքոյթը վերջ գտաւ երեկոյեան ուշ ատեն: Միութեան հիմնադիրները ուրախ էին իրենց նախաձեռնութեամբ արձանա-գրած յաջողութեան համար: Փետր. 3ին նոր շրջան մը կը սկսէր Լա Սիոթայի հայ համայնքի կեանքին ներս:

ՅԱԿՈԲ ԱՃԷՄԵԱՆ

Շնորհակալութի՛ւն Կոմիտաս Քառեակին

Կոմիտասեան քառեակը վերջապէս ժա-մանեց եւ մեզ յուզեց իր սքանչելի նուա-գով:

Օտար նշանաւոր երաժիշտների ստեղ-ծագործութիւնները շատ գեղեցիկ էին, սակայն մեր հայրենի երաժշտութիւնը, Կոմիտասեան երգերի Ս. Աալամազեանի հանճարեղ յարդարումները լաբաւոր գործիքների նուագի համար մեզ ուղղա-կի արբեցրին: Մեր անմոռանալի գեղ – ջուկ երգերի մայր եղանակների վրայ հիւսած գողտրիկ գունագեղութիւնը ի-րենց կրկնուող փոփոխակներով, ուղ – ղակի զմայլելի են մեզ՝ հայրենակարօտ-ներիս համար կախարդական էին, սրտատ:

Երաժիշտ չեմ, միմիայն պարզ երաժըշ-տասէր եմ, մեր պաշտելի Կոմիտաս Հայր Սուրբի նախկին սան Էջմիածնի Գէորգեան ճեմարանում, լսում էի սիրելի կատարողների անոյշ նուագը, յիշում Կոմիտասին եւ արտասուքներս հեղում էին երեսս եւ առանց ամաչելու ծափա – հարում էի եւ 85ամեայ կոկորդովս գո-ռում երբեւ չնորհակալութեան արտա – յայտութիւն հայ երաժշտութեան մեր սիրելի եւ նուրբ կախարդներին:

Կեանքիս մէջ հազուագիւտ հաճոյք էր ունկնդրութիւնը, անմոռանալի:

Շնորհակալութիւն, սիրելի հայրենա – կիցներ, որ բուռն ծափահարութիւններին զիջելով քանիցս մեզ հրամցրիք մէկը մի-սից նուրբ ու գեղանի նուագներ:

Մ. ՄԱՌԱՆՋԵԱՆ

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԻ ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏ

ՊՈԼՍՈՑ պետական Գեղարուեստից Ա-կադեմիայի սրահին մէջ, Փետր. 7ին, բացուած է Զեփիւռ Հանըմեանի նկար – ներուն ցուցահանդէսը: Արուեստագիտու-հին 1976ին վկայուած է Ատեան Գօքչէի արուեստանոցէն եւ ցայժմ մասնակցած է զանազան ցուցահանդէսներու: Այս մէկը իր առաջին անհատական ցուցահանդէսն է:

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՉԵՒԱԳԻՐՆԵՐԸ ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ԽՕՍԷՔ, ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԼԵՌՆԵՐ

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍ

ՍԱՒԸ ՔԱՄԻ ԱՆՑԱՒ...

2.

— Հիմա երեւի ախորժակդ եկել է, — ասաց բէյը: — Գնանք մի բան ուտելու: Նրա ձայնը ծռուած էր, նաեւ ծեր: Քիչ յետոյ կը բաժանուենք, բարեկամս: Լին-ւեր փաշան հրամայեց ինձ մեկնել արե-ւելք՝ գործող բանակ: Շնորհս արեց ինձ գնդի հրամանատար նշանակել: Ուրա՛խ եմ...:

Տունը դարձաւ մահահոտ: Պատերազմ է... Ներսեհ Զաւուշը յիշեց Ազատնու

գլխու լուսապսակը: Ալի Միւնիր բէյը նկատեց, որ իր բարեկամը մտածմունք-ների բովորովին ուրիշ ոլորտների մէջ է: Դա դրան աւելի համակրելի դարձրեց:

Նախաճաշեցին երկուսով: Ներսեհ Զա-ւուշը ափսոսաց, որ բաժանուում է բէ-յից: Ասաց գուցէ իրեն եւս էնվերն ու-զարկի ռազմաճակատ: Սակայն բէյը գլուխը տարուբերեց՝ հաղիւ թէ:

— Ուրեմն, ասաց Ներսեհը, ձեզ չնոր-հաւորե՞մ, բէյ իմ, բարձր պաշտօն ստա-նալու համար:

— Նեղութիւն մի քաշէք, ձեռքերը թա-փահարեց բէյը: Ես չնորհ չեմ համարում այն պաշտօնը, որ իբրեւ ողորմութիւն ստացայ մի չարագործի ձեռքից:

Ներսեհ Զաւուշին քնաւ չզարմացրեց Ալի Միւնիր բէյի նման վերաբերմունքը էնվերի փաշայի նկատմամբ: Բանակային ծառայութեան սպաներից շատերն էին ա-տում եռապետութեան մէջուկ էնվեր փա-շային: Դրանցից էր նաեւ Ալի Միւնիր բէյը: Նա պարզ տեսնում էր, որ Թուր-քիան խարուել է կայսերական Գերմա-նիայի հրապուրանքներին: Նրա համար պարզ էր նաեւ այն, որ երիտթուրքերի կառավարութեան եռապետութիւնը խա-բէութեամբ զաւթեց իշխանութիւնը: Նրա հռչակած ազատութիւն, եղբայրութիւն եւ նման երդումները անտառակ կնոջ խոր-

կանքներ են: Թալաթ, էնվեր եւ Ջեմալ փաշաների եռապետութիւնը ոչինչ չի փոխել սուլթան Համիդի Թուրքիայում: Փաշաների ձգտումը միեւնոյն հետեւ-ողու զառանցանքներն են, որոնցով վա-րակուած էր սուլթան Համիդը: Դա խե-լագար ճիպ էր՝ ստեղծել մուսուլմանա-կան համաշխարհային տիրապետութիւն Թուրքիայի դէսպանութեամբ:

Ալի Միւնիր բէյը սուրճը խմում էր ինչ-պէս երեխաները՝ դառը դեղը: Նա ասաց.

— Մեր երկիրը պատերազմի մէջ նե-տելով, Թուրքիան կառավարող եռեակը մեզ տանում է դէպի կործանում:

— Այդպէս է, — համաձայն ասաց Ներսեհ Զաւուշը: — Նեղուցները եւ մայ-րաքաղաքը գեներալ Լիման ֆոն Սան-դերսին յանձնելով, կառավարութիւնը Թուրքիայի բանալիները յանձնեց Գեր-մանիային:

Բէյը վեր կացաւ:

— Ծախեցի՛ն մեր երկիրը, ինչպէս սորուկին են ծախում՝ առանց նրա կամ-քը հարցնելու: Ժողովուրդը ոտքի տակ կը տրորուի՛... Գերմանիան ձգտում է զաւթել արեւելքի հարստութիւնները, տէր դառնալ ուրիշի ունեցուածքին, կո-ղոպտել մեզ, իր հպատակը դարձնել: Նրա կռիւը Անգլիայի ու Ռուսաստանի հետ է, այնինչ մէջտեղ մենք կը կոր-

ծանուենք: Ահա սա է, որ չեն հասկանում մեր երկիրը կառավարող աւանակները:

— Կարծում եմ հասկանում են, քմծի-ծաղ տուեց Ներսեհ Զաւուշը: Եռապե-տութեան փաշաներից իւրաքանչիւրը Բեռլինի ու Համբուրգի բանկերում մի-լիոններ ունէ պահ տուած: Հասկանում են, բէյ իմ: Սակայն մոլի վաճառականը իր մօր ծիծն էլ կը կորի՝ իր դրպանի համար:

— Ա՛խ, Տէ՛ր Աստուած, արդարս – տեց բէյը: Գերմանական վերմախտը հա-մաշխարհային տիրապետութեան է ձըգ-տում: Բոլորովին էլ մատչել Բիւերշտէյ-նի ցաւը չէ, թէ ինչ աղէտալի վիճակում կը գեղեքուեն Թուրքիայի ժողովուրդ – ները:

— Աշխէնից առաջ Հայերս, ասաց Ներ-սեհ Զաւուշը: Հայերիս վիճակը կրկնակի աղէտալի է:

— Աստուած չանի՛, դունատուեց բէյը: Այդ կառավարողները պատրաստ են ջուրը պղտորելու եւ ոսկոր թոցնելու համար մահմեդական մոլեռանդութիւնը զրգռել քրիստոնեայ բնակչութեան դէմ: Տէ՛ր Աստուած, Տէ՛ր Աստուած, ե՞րբ պիտի բարուքքուի մեր այս դժբախտ հայրենի-քի վիճակը:

ՍԵՐՕ ԽԱՆԶԱԴԵԱՆ

(11 – Շար.)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Կարապետ Աբրահամեան ընտանիքը, զաւակները ու թոռները կը ծանուցանեն, թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի այս կիրակի (փետր. 19) Փարիզի Ս. Ծովհ. Մկրտիչ եկեղեցին իրենց կնոջ, մօր եւ մեծ-մօր՝

ՍԱՐԱ ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆԻ

մահուան 25րդ տարելիցին ինչպէս նաեւ իրենց զաւկին եւ քրոջ՝

ԱՆԱՀԻՏ ԹՕՓԱԼԵԱՆԻ

(ծնեալ Աբրահամեան)

մահուան 5րդ տարելիցին առթիւ։

Ի գիտութիւն ողբացեալներուն յիշատակը յարգողներուն։

×

Այս առթիւ Պ. Կարապետ Աբրահամեան 50ական ֆր. կը նուիրէ Կապ. Խաչի Անիէտ – Պուա Քոլոմպ մասնաճիւղին, կարմիր Խաչին, Որբերու Օգն. Մարմնին (ստանալ «Ցառաջ»էն) եւ «Ցառաջ»ին։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Փարիզի Աղքատախնամ Ընկերակցութեան վարչութիւնը չնորհակալութեամբ ստացած է 200 ֆր.ի նուիրատուութիւնը Տիկին Էլիզ, Լիւսի եւ Պարոններ Շարլ եւ Միշել Սիմէոնեաններէ՝ իրենց սիրեցեալ զարմուհիին՝ ողբ. Արաքսի Հաճեեանի մահուան առթիւ։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Լիոն.— Կիրակի փետր. 26, Վարդանանց տօնակատարութիւն Ազգ. Տան մեծ սրահին մէջ, նախաճեռնութեամբ Լիոնի Հայ Առաք. Եկեղեցւոյ Ազգ. Միութեան վարչութեան։ Կը բանախօսէ Ժընևէն՝

Պր. ԱՐՏԻՆ ՇԷՒԼԻՖԵԱՆ

Հանդէսէն յետոյ խնջոյք, «Սայաթ-Նովա» նուագախումբի մասնակցութեամբ։

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Խումբ մը Կապ. Խաչուհիներ Տիկ. Մարի Մովսէսեանի մահուան առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի 130 ֆր. կը նուիրեն «Ցառաջ»ի։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապ. Խաչի Իսիի մասնաճիւղը չնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ դրամարները իր հանգուցեան տուները այցելութեան առթիւ.— Տիկին Գերօեան, Պաղտասարեան, Էլիզ Շահինեան, Նիկողոսեան, Ատանալեան, Գալիքեան, Թուրիկեան, Ալեքսանեան, Ծովսկիեան, Լքքիւեան, Պր. Արամ 50ական, Տիկ. Տէրտէրեան, Բալօեան, Մարի Տէրտէրեան 100ական, Գարակէօզեան, Շահինեան 30ական, Պալեան, Խաչատուրեան, Հայրապետեան 10ական, Մելքոնեան 15։

×

Կապ. Խաչի Պօմոնի մասնաճիւղը չնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները փոխան ծաղկեպսակի.—

Ողբ. Սուր Փափազեանի տարելիցի հոգեհանգստեան առթիւ իր քոյրերը՝ Տիկ. Արփինէ Մխթիկ եւ Տիկ. Ռեբեկա Տէր-Պօղոսեան 100 ֆր., Տիկ. Զ. Էմէրեանի հոգեհանգստեան առթիւ Պր. Միքայէլ Եավէր 50, Մեսրոպ Տէրտէրեանի թաղման առթիւ Տէր եւ Տիկ. Համասեան 20, Ծովսկի Օհանեան 50։ Տիկ. Ս. Համբարձումեանի թաղման առթիւ Բաֆֆի Սօ-լաքեան 50, Տիկ. Արմենուհի Բազլաեանի թաղման առթիւ Արտաշէս Բազլաեան 50, Ծնունդի առթիւ նուէր՝ Պր. Կարապիս Պէրպէր Սարգիսեան 50, Տիկին Փիրանեան 20։

UNION GENER. ARMENIENNE
DE BIENFAISANCE
33, Cours Pierre Puget
13006 Marseille

La Section Culturelle

Présente : le Samedi 25 Février à 21 heures un débat avec l'écrivain arménien HAGOP - KRIKOR autour de son livre *Les Arméniens connus et inconnus* — La place des Arméniens dans le monde — Les personnalités artistiques, littéraires et scientifiques.

Փետր. 25, Շաբաթ ժամը 21ին, Մարսէյլի Հ. Բ. Ը. Միութեան Ալեք Մանուկեան սրահին մէջ կը խօսի Փարիզէն յատկապէս հրաւիրուած ՅԱԿՈԲ – ԳՐԻԳՈՐ, *իր դիրքին՝ Ծանօթ եւ անծանօթ Հայերու մասին։ Դասախօսութեան կը յաջորդէ հարց ու պատասխան։*

ԷՍԱՅԵԱՆ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Հրաւէր ընդհանուր ժողովի

Էսայեան Սանուց Միութեան վարչութիւնը կը հրաւիրէ բոլոր անդամները եւ համակիրները — եթէ նոյնիսկ անդամագրուած չեն տակաւին — Միութեան ընդհանուր ժողովին, որ տեղի պիտի ունենայ Շաբաթ, փետր. 18, ժամը 15ին, Մայր տաճարի գաւիթի սրահին մէջ՝ 15 Ռիւ ժան Կուժոն, Փարիզ 8րդ։

ՕՐԱԿԱՐԳ

— Վարչութեան ընդհ. գործունէութեան տեղեկագիր –ընթերցում եւ քննարկում։ — Վարչութեան ելմտական տեղեկագրի ներկայացում եւ քննարկում։ — Նոր վարչական կազմերու ընտրութիւն։ — Առաջարկներ, բաղձանքներ։

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՑԱՑՈՒՄ

Մարսէյլի Հայ Արհեստաւորներու Միութեան Թատերախումբը կը ներկայացնէ Յակոբ Պարոնեանի

ՊԱՂՏԱՍԱՐ ԱՂԲԱՐԸ (երեք արար)

փետր. 19, կիրակի օր ժամը 16ին Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան «Վասպուրական» սրահին մէջ։

12-14, Rue St. Bazile — 13001 Marseille

Տոմսերը ապահովելու համար դիմել Հայ Մշակոյթի Տունը։

Գին 25 ֆրանգ

ՀԱՑ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ

Անիէտ – Պուա Քոլոմպ եւ շրջակի

ՀԱՆԴԷՍ - ՅԵՐԵԿՈՑԹ

Կիրակի, փետր. 19, ժամը 16ին, Պուա Քոլոմպի քաղաքապետարանի սրահին մէջ, 31 Ռիւ Փոլ-Տէրուլէտ։

Կեդրոնական վարչութեան կողմէ կը խօսի Տիկին Պերճուհի ՍԱՂԱԹԻԼԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ յայտագիր

Ջուզերք՝ Վիգէն եւ ՅԱՐՈՒԹ

Մենակատար (քանոն) էլմիրա Փէհլիվանեան։ Արտասանութիւն՝ Մատըլէն Էքիքեան – Գարփանք-իէ։ Մենապար՝ Սթիւ Պագըրեան։

Մուտք 15 ֆրանգ

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL «HARATCH»
83, rue d'Hauteville 75010 Paris
Commission Paritaire : N° 55935

RESTAURANT EREVAN

ՀՅՑԱՏՈՒՆ

ԵՐԵՒԱՆ

26, RUE BERGÈRE PARIS 9e Tél. 770 85 81

Հայկական մաքուր խոհանոց — Հայկական ջերմ մթնոլորտ

Մատչելի գիներ

երկուշաբթի՝ *կարսի տէօներ*

Չորեքշաբթի իրիկուն՝ *ձիբ-պուր — մանքը*

Հինգշաբթի իրիկուն՝ *պատուէրին վրայ լահմաճուն ու ֆի-ֆէօֆթէ*

Ուրբաթ իրիկուն՝ *Սու-պէօրէկ*

Եւ ամէն կիրակի առաւօտ, պատուէրի վրայ՝ խաշ։

ՓԱԿ Է ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ ԵՐՈՒՍԱղԷՄ ԵՒ ՍՐԲԱՎԱՅՐԵՐԸ

ԵՐՈՒՍԱղԷՄ ՀԱՑՈՑ ԶԱՏԿԻ ՏՕՆԻՆ ԱՌԹԻԻ
1978
երկուշաբթի Ապրիլ 24էն Մայիս, 5 Ուրբաթ
կազմակերպութեամբ եւ առաջնորդութեամբ Լիոնի

ՍԵԻԱՆ

ՃԱՄԲՈՐԴԱԿԱՆ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿԻՆ

ՏՓօրէն՝
ՎԱՐՈՒԺԱՆ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆԻ
կը մասնակցի նաեւ Դ.ԱՒԻԹ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՍԱՀԱԿԵԱՆ
Առաջնակարգ պանդոկ (տըմի – փանսիոն) եւ պատշաճներ Ճամբորդութեան վերաբերեալ մանրամասնութեանց եւ յայտագիրներու համար դիմել

Catalogues à votre disposition sur demandes pour toutes destinations
RENSEIGNEMENTS ET INSCRIPTIONS :

Varoujan SARKISSIAN

sevan voyages

50, Cours de la Liberté — 69 Lyon — Tél. : 60-13-66
Tél. : 60-13-66 — Téléx 900287
Licence organisatrice : A 529

Տեղերը սահմանափակ ըլլալով, կը խնդրուի անյապաղ արձանագրուիլ

PELERINAGE A JERUSALEM ET AUX LIEUX SAINTS
du 24 avril au 5 mai
Départs par avion de PARIS — MARSEILLE ET LYON
Places limitées
A PARIS — MONDOTOURS
(Peruz Melkonian et Lévon Baghdassarian)
2, Rue de Sèze, 75009 PARIS — Téléph. : 073-30-64
Tél. : 073-30-64

47ՐԴ ՏԱՐԵԿԱՆ ՅԵՐԵԿՈՑԹ ՀԱՑ ԱՐԻՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Կազմակերպուած Հայ Արիներու Միութեան Փարիզեան շրջանէն

ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ՝ ՀԱՑ ԱՐԻՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՀԻՄՆԱՐԿՈՒԹԵԱՆ
50ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ

Կիրակի, Մարտ 5 կէսօրէ վերջ ժամը ճիշդ 14·30ին

SALLE DE LA CHIMIE

28 bis, Rue Saint Dominique, Paris — Métro Invalides

ՆԵՐԿԱՑՈՒԹԵԱՄԲ
Sir WILLIAM GLADSTONE, Bt.
Ընդհ. պետ, Անգլիոյ սկաուտներուն

Մասնակցութեամբ Հայ Արիներու Միութեան բոլոր շրջաններուն բացառիկ սկաուտական եւ գեղարուեստական յայտագիրը հայերէն, պատրաստած Արիներուն, Արենոյչներուն, Գայլիկներուն եւ Թեւիկներուն կողմէ

ՄՈՒՏՔ 20 ՖՐԱՆՔ

ՊԻՒՖԷ

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՅԵՐԵԿՈՑԹ

MATINEE ARTISTIQUE DANSANTE
ORGANISEE PAR LA SECTION D'ASNIERES - BOIS-COLOMBES
DE LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS
Animé par l'Orchestre MELKON SEVAN
Partie artistique
Groupe « GAIDZAG » — Ensemble de danse « MINI-CAUCASE »
Dimanche 19 Février de 15 h. 30 à 24 h. Salons du Centre Administratif et Social
16, place de l'Hôtel de ville, Asnières

ՇԱԲԱԹ–ԿԻՐԱԿԻ
ՓԵՏՐՈՒԱՐ
18-19
SAMEDI-DIMANCHE
18-19 FÉVRIER
1978

ՀԱՅԿԱԶ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱԿԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 E 571027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար· 200 Ֆ·	Վեցամսեայ	110 Ֆ·
Արտասահման	Տար· 230 Ֆ·	Հատը	1 Ֆ· 30

LE NUMERO 1,30 F

53ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 14·058

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

53e ANNÉE — N° 14.058

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

Բռնութիւնը ծնունդ տուաւ ապստամբութեան

(Փետրուար 18ի առթիւ)

Մանօթ են մօտաւոր անցեալի իրադարձութիւնները: Անոնք, որոնք ծնունդ տուին Փետրուարեան Համաժողովրդական ըմբոստութեան: Ապստամբութեան: Ընդդէմ՝ կարմիր բռնատիրութեան:

Հայաստանի խորհրդայնացումէն ան– միջապէս ետք, իրենց հայրենիքէն եւ ժողովուրդէն խորթացած տարրերը, երկրին իշխանութիւնը ձեռք առնելով, փորձեցին կիրարկել այսպէս կոչուած ռազմական կոմունիզմի քաղաքականութիւնը: Աչքի առաջ ունենալով վարդապետական հայեցակէտը: Այլ մասնաւորաբար իրենց այնքան ծանօթ ու մօտ Ռուսիոյ իրականութիւնը: Անտեսելով նոյնիսկ Լենինի այն միտքը, թէ ասիկա չէր հանդիսանար անհրաժեշտ փուլը՝ ընկերային յեղափոխութեան զարգացումին համար: « Ռազմական կոմունիզմը մտցուեց պատերազմից ու էայֆայումից հարկադրըրած: Նա պրոլետարիատի տնտեսական խնդիրներին համապատասխանող բաղադրակութիւն չէր եւ չէր էլ կարող լինել: Նա մի ժամանակաւոր միջոցառում էր»: (Լենին):

Նոյն Լենինն էր, որ Փետրուարեան ապստամբութենէն քիչ ետք, Ապրիլ 11ին, Ա. Միասնիկեանի միջոցաւ գրաւոր կըշտամբեց իր համհարզները: Ցիչեցուց վճռանգը կոյրզկուրայն ընդօրինակութեան: Թելադրեց յարմարիլ եւ պատշաճիլ տեղական պայմաններուն: Նկատի ունենալ ասոնց իւրայատուկ պատկերները: « Աւելի դանդաղ, աւելի զգուշաւոր, աւելի աստիճանական փոխանցում սոցիալիզմի, — ահա՛ ինչ հնարաւոր է եւ հարկաւոր է կովկասեան Հանրապետութիւնների համար, իբրեւ տարբերութիւն խորհրդային Ռուսաստանից: Ահա՛ թէ ինչ պէտք է հասկանալ եւ կարողանալ իրագործել մեր գործելակերպից տարբեր կերպով »:

Բայց արդէն գործուած էր անդարմանելի աւերը: Աւելին՝ ոճիրը:

Երկար կարելի է մէջբերել հատուած– ներ նոյնինքն համայնավար գրիչներէ, ցոյց տալու համար սանձարձակ կամայականութիւններուն, անզուսպ բռնութիւններուն, հալածանքներուն տարողութիւնը: Բանտարկութիւններու չարանը: Սպանութիւններու, մաքրագործումներու երկար շարքը: Անճիտումը Հայաստանի օրուան մտաւորականութեան, պետական կառոյցի դէմքերուն, հայկական բանակին:

Եւ այնքան անոպայ ձեւով, որ Փետրուարեան ապստամբութենէն իսկ առաջ, դեռ սահմանափակ սանձարձակութեանց օրերուն, Կասեան, Մռաւեան, ակնառու համայնավարները, հրաժարեցան Ռեւկոմէն: Երբ Ա.Իս Նուրիջանեաններու եւ Զեկայի լիազօր Աթարբեկեաններու նման դէմքեր անողոք պայքարի ու հալածանքի բանաձեւ հանեցին, յատկապէս « Դաշնակցական կառավարութեան ակնյայտ գործակալների դէմ... Դաշնակցութեան դէմ որպէս պարտիայի »: Բացատրագիր մը յղեցին Օրջոնիկիձէի՝ պարզելով իրենց անհամաձայնութեան պատճառները, կենտկոմի մեծամասնութեան հետ:

Աւելին, Փետրուարեան յեղափոխութենէն քիչ ետք, Կասեան ընդարձակ զեկուցագիր մը ուղարկեց Օրջոնիկիձէի՝ ղամարլուի ռազմաճակատէն: Թուեց սըխալները եւ առաջարկեց նախ եւ առաջ մշակել քաղաքականութիւն մը, «որն ընդունելի լինի գիւղացիական լայն խաւերի համար եւ նրա իրագործումը պարտադիր լինի կուսակցական եւ սովետական օրգանների համար »:

Պատմութեան վկայութիւնն է՝ անառարկելի և անվիճելի ,որ կարմիր բանակի սուինները ուժով Հայաստան մուտք գործած օրուան համայնավար ղեկավարութիւնը ,մեծամասնութեամբ, չըմբռնեց իւրայատուկ վիճակը Հայաստանի: Ներքին թէ արտաքին զոյգ ճակատներու վրայ: Եւ փոխանակ երկրին ցաւերը դարմանելու, նախկին իշխանութեան ան– դամներուն հետ գործակցաբար, դասակարգային պայքարի մոլուցքով առաջնորդուեցաւ:

Հո՛ն, ուր պրոլետարիատի խօսքն անդամ չէր կրնար ըլլալ, կամ՝ հազիւ հազ, հո՛ն, մարդիկ, Ռուսիան մտապատկեր ունենալով ահ ու սարսափի քաղաքականութիւն մը ի գործ դրին:

Բռնութենէն ծնունդ առաւ ապստամբութիւնը: Կարճ ժամանակով անկախ ու ազատ, նաեւ ընկերվարական հայրենիքի տէր ժողովուրդը, աշխատաւոր դասակարգը՝ գիւղացի թէ քաղաքացի, կարմիր չղթաները քանդեց ուժգին սլացքով մը: Համաժողովրդական պոռթկումով մը:

Հաստատեց անգամ մը եւս, թէ իր Մայր Գետին նման, ինք եւս չի հանդուրժեր չղթայող կամուրջներ: Ցորձանուտ ալիքներով կը քանդէ զանոնք: Կը խորտակէ ու կը փշրէ:

Փետրուար 18ը ժողովուրդի մը օրինակելի խոյանքը հանդիսացաւ: Բռնութիւնը սանձող:

Ա. Մ.

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊԷՅՐՈՒԹի արեւելեան քրիստոնեայ գօտիի մէկ արուարձանը երկու սուրիացի պինուորներու դիակները գտնուած են: Երկու օրուան ընթացքին, երկրորդ նման դէպքն է եւ հեղինակներն ալ չեն գըտնուած: Ամէն պարագայի մէջ տիրող համեմատական հանդարտութիւնը չատ խախուտ կը թուի:

ԳԵՐՄԱՆԻՈՑ Խորհրդարանը (Պունտըսթակ) մէկ ձայնի առաւելութեամբ (245–244) միայն եւ տասը ժամուան բուռն վէճերէ ետք է որ քուէարկեց հակահաբեկչական օրէնքը, որ բաւական խիստ է: Քրիստոնեայ – Դեմոկրատ ընդդիմութիւնը դէմ քուէարկեց: Նոր օրէնքը թոյլ կուտայ ոստիկանութեան խուզարկելու չէնքի մը զանազան յարկաբաժինները եթէ այն յարկաբաժինը, ուր կասկածելիները պէտք է գտնուէին, պարապ է: Պատնէշներ բարձրացնել քաղաքի մը ռազմավարական կէտերը: Ձատել բանտարկեալ ահաբեկիչները եւ իրենց վաստակուած ահաբեկիչները ապահեպատ բաժանումով մը: Դատավարութենէն արտաքսել այն վաստակաբանները, որոնք մեղսակից կը թուին:

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆի վարչապետը իր հաւատնութիւնը տուած է Կիպրոսի նախագահ – հին հրաւէրին եւ պաշտօնապէս պիտի այցելէ կղզին:

ՈՒԱՇԻՆԿԹՐՆի Սպիտակ Տան նախկին ընդհ. քարտուղարը (Նիքսընի) յայտնած է որ 1969ին Խորհ. Միութիւնը առաջարկած է Միացեալ Նահանգներուն իրեն հետ զինակցիլ հիւլէական կանխարգելիչ արշաւանք մը կատարելու համար Չինաստանի վրայ: Ուաշինկթընը դէմ եղեր է եւ լուր տուեր է Փեքինի եւ Մոսկուա հրաժարեր է իր ծրագրէն: Քիսինկէր կը հերքէ այս լուրը:

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 27ԷՆ սկսեալ ընտրապայքարը ամէն իրիկուն 30 վայրկեան պիտի բռնէ հեռատեսիլի երեք կայաններուն վրայ (Հասարակաց յայտագիր...) թէեւ այլեւս ժողովուրդը չի ծածկեր, որ իսկապէս ձանձրացած է:

ՄԻԹԵՐԱՆ – ՄԱՌՇԷ մենամարտը կը շարունակուի թէեւ իւրաքանչիւրը մենախօսութիւն է զոր կ'ընէ այլեւս: Մառչէ 70 հազար հոգի հաւաքած էր Փորթ ոը Վերսայլ, ուր դատապարտելէ ետք տնտեսական կացութիւնը, հետեւանք մըսխումի, անցաւ ընկերվարականներու դէմ յարձակման, որոնք ըստ իրեն կ'ուզեն որ մեծ դրամապղուխը իշխանութեան գլուխ մնայ:

ՊԱՌ կը պնդէ որ Հասարակաց Ծրադիրը տարին 157 միլիառ պիտի արժէ ինչ որ Միթերան հերքեց առջի օր, չեշտելով թէ Պառ պարկեշտ չէ երբ այդպէս հաշիւներ կը ներկայացնէ: Նախարարը պետը խոստովանեցաւ սակայն «լուսինը չեմ խոստանար ձեզի»:

ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ նախարարութիւնը կ'ըսէ թէ Ցունուարին 300 հազար անգործ պակասած է եւ գործազուրկներու թիւը 991·080 կը ներկայացնէ բայց սենտիքաները բնաւ համաձայն չեն եւ կը պնդեն որ մէկ միլիոն 300 հազար անգործ կայ:

ՀԱՑ ՄՇԱԿՈՑԹի ՏՈՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ

ԼՈՒՍԱՒԱՆՈՒԹԻՒՆ

Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան Հիմնադիր Անդամական ժողովը եւ անկէ բխող Վարչական Ցանձնախումբը, որպէս միակ իրաւատէրը եւ պատասխանատուն Մշակոյթի Տան, կուզան յայտնելու համայն Հայութեան, որ բոլորովին անհիմն են մամուլով արձագանգուած դէպքերը:

Հայ Մշակոյթի Տունը հաւատարիմ իր կոչումին, բաց է բոլորին առջեւ առանց խտրութեան եւ խտրականութեան, ըստ կանոնադրի տրամադրութիւններուն, եւ այսօր ինչպէս երէկ կը շարունակէ նոյն սկզբունքներով իր մշակութային, ազգային եւ ընկերային առաքելութիւնը: Մշակոյթի Տունը ունի անջատ սրահներ որոնք կը վարձուին զանազան ձեռնարկներու համար:

Մշակոյթի Տան կապը բոլոր միութիւններու, կուսակցութիւններու եւ կազմակերպութիւններու հետ պարզապէս ազգային, բարոյական եւ հոգեկան է:

Իսկ ինչ կը վերաբերի «Լիպերասիոն» օրաթերթի մէջ լոյս տեսած տողերուն, պարզապէս յերիւրածոյ մեկնաբանութիւններ են եւ երբեք չեն համապատասխաներ իրականութեան:

Մշակոյթի Տան Վարչական Ցանձնախումբը որպէս ընտրուած եւ պատասխանատու մարմին իշխանութենց առջեւ կը բաւարարուի այս ճշդումով:

Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան
Ցանձնախումբ

Նախագահուհի Հ. ՇԱՀՃԵԱՆ
Քարտուղար՝ Զ. ՄԻԼՏՈՆԵԱՆ

Մարսէյլ, 10·2·1978

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱԽՕՍ

ՍՓԻՒՌՔԻ ՀԱՅ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՈՒՍՈՒՄՆԱՍԻՐՈՒԹԵԱՆ ՀԱՐՑԵՐՈՒ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՆԻՍՏ

Սփիւռքի հայկական գաղութներու մէջ մշակուած հայ գրականութեան ուսում– նասիրութիւնը մասնագիտական հիմերու վրայ դնելու նպատակով, Մ. Աբեղեան գրականութեան հիմնարկութեան մէջ, փոխ – տնօրէն Վազգէն Մնացականեանիղեկավարութեամբ կազմուած է սփիւռքի հայ գրականութեան խումբը, որ կը համադրէ յիշեալ մարզէն ներս երիտասարդ աշխատողներու տարած աշխատանքները: Այդ կապակցութեամբ ալ, Հայաստանի Գրողներու Տան մէջ տեղի ունեցած է ֆինանսատներու Խորհուրդի նիստը, որ զբաղած է սփիւռքի հայ գրականութեան ուսումնասիրութեան հարցերով: Գոա – նիկ Անանեան իր զեկուցումին մէջ նշած է, որ շուրջ երկու տասնամեակէ ի վեր Երեւանի մէջ կը հրատարակուին զանա– զան երկիրներու մէջ ապրող եւ ստեղծագործող հայ գրողներու երկերը՝ առանձին հատորներով եւ մեծ տպաքանակով: Այդ հատորները ընդհանրապէս լոյս կը տեսնեն յառաջաբաններով, որոնց մէջ տեղեկութիւններ կը տրուին հեղինակի եւ իր գործին վերաբերեալ: Նիստին մասնակցողներ դիտել տուած են, որ ներկայիս չատ անհրաժեշտ գործ է սփիւռքի հայ գրականութեան մատենագիտութեան ստեղծումը, որու անհրաժեշտութիւնը յատկապէս ընդգծուած է, քանի որ այդ գրականութեան կարեւոր մէկ մասը եւ սփիւռքի հայ գրականութեան ուսումնասիրութեան նուիրուած բազմաթիւ յօդուածներ ցրուած են հայ պարբերական մամուլի էջերուն մէջ: Մատենագիտութիւնը հետազօտողներուն կ'օգնէ ձեռքի տակ ունենալու փաստական ամուր հիմք, որ կարելիութիւն կուտայ դրելու արտասահմանի հայ գրականութեան ամբողջական պատմութիւնը: Սփիւռքի հայ գրականութիւնը ուսումնասիրող ներկաներէն ոմանք առաջարկած են յիշեալ պատմութիւնը սկսիլ 1922 թուականէն, ուրիշներ նշած են որ անհրաժեշտ է նկատի առնել 1918 – 1923 թուականներու Պոլսոյ հայ գրական զարթօնքը կամ պնդած են թէ սփիւռքի հայ գրականութիւնը կը սկսի 1930ական թուականներէն ետք: Ներկաները իրենց գոհունակութիւնը արտայայտած են սփիւռքի հայ գրականութեան ուսումնասիրութիւնը գիտական հիմերու վրայ դնելու ձգտումին համար:

ՏԱՐՕՒՆԻ.-

Մեզմէ կը խնդրուի հաղորդել թէ Զօրեքշաբթի իրիկուն, Փետր· 15ին, յան– կարծամահ եղած է Ցարութիւն Շիրինեան:

Ողբացեալը, բնիկ Պարտիզակցի, շուրջ 70 տարեկան, աքսորէն ետք չրջան մը յաճախած է տեղւոյն ամերիկեան գոլէճը ապա՝ Պոլսոյ Կեդրոնականը:

Փարիզի մէջ, երկար տարիներէ ի վեր հանրային գործունէութիւն կը տանէր համաճայն իր քաղաքական համոզումներուն: Հինէն անդամ էր Ֆր· Մշակութային Միութեան, կ'աշխատակցէր «Աշխարհ»ի եւ թղթակից էր Երեւանի ճայնասփիւռին:

Ցուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Երկուշաբթի (տե՛ս Դ· էջ):

Մեր ցաւակցութիւնները իր այրիին եւ ընտանիքին:

ԵՐԵՒԱՆՆ ԱԼ ՓՐԱԿԱ ՉԷ

—o—

Կ՚ըսեն՝ փափուկ նիւթ է. լաւ է սեղմումներով մօտենալ հարցին, ի հարկին չմօտենալ, մոռնալ, խօսիլ ուրիշ բաներու մասին. նի՞ւթ կը պակսի. օրինակ՝ Վարդանանց պատերազմը: Գրեցէք ի՛նչ որ կ՚ուզէք, մարդ չի վճռանար. ո՛չ Շահը, ոչ ալ Վասակը, եթէ դեռ Վասակ մնացած է անշուշտ: Ցիշատակեցէք որքան որ կ՚ուզէք Տղմուտի ափը, ուր վիրերու գրոհով Պարսիկը Հայ մեռցուցած է ու Հայը (առանց փիղի) Պարսիկ, վասն կրօնքի ու հայրենեաց, տերեւ չի չարժիր մեր եւ Պարսիկներու փոխյարաբերու – թեանց մէջ: Երկուքն ալ պիտեն որ կատարուածը ծէս մըն է, հոգեհանգիստի արարողութեան նմանող, որ կապ չունի ներկային հետ: Տանըհինգ դարերու հարթող գլանը անդարձ թաղած է թէ՛ ոխը եւ թէ քէնը: Եղած ենք բարեկամ ու կը մնանք որքան ատեն որ կամենայ ... ամենակալը:

Մեզի ծանօթ չէ թէ ո՛ր թուականէն ի վեր Վարդանանցը դադրած է թապու թուական մը ըլլալէ: Հաւանաբար հին ժամանակներուն անոր յիշատակումը՝ ինչպէս այսօր Փետրուար 18ինը, չատերուն կողմէ անյարմար նկատուած ըլլայ. եւ նոյնքան հաւանական է որ Խորենացին դեր մը ունեցած է վերջ դնելու այդ թեղւատակութեան ազատելով Հայը իր ստորակայութեան բարդոյթէն:

Այսօր, բոլոր Հայերուն համար Վարդանանցը նուիրական թուական է, Վարդանը՝ հերոս ու Ղեւոնդ երէցը սուրբ:

Հապա՞ Փետրուար 18ը: Ըսինք՝ կ՚ընճըռուտ նիւթ է եւ չատերու միտքին մէջ կանխահաս կը նկատուի անոր արծարծումը:

Ցատուկ նախասիրութիւն մը չունինք անցեալի սեւ էջերուն մէջ պայքարի չարժառիթներ որոնելու եւ ամանց անդորը առօրեան խանգարելու: Բայց եւ այնպէս կրաւորական մնալը ու Պիղատոսի նման ձեռք լուալն ալ առաքինութիւն չենք նկատեր: Գրողի մը համար եթէ պայման է յարգել ընթերցողը, բաժնել անոր մտահոգութիւնները, նոյնքան սոսկալի կան է մերթ ընդ մերթ ցնցել զինքը, խախտել իր մտաւոր հանգստութիւնը, որպէսզի անդադրաբար չիրի ամուլ թմրութեան խորերը:

Ցրաչեցնողը Փետրուար 18ի յեղափոխութեան պարագային, յեղափոխութիւնը չէ, այլ արուեստականօրէն անոր կըպցուած «եղբայրասպան» ածականը: Հակառակ պատմական փաստերուն, վկայութիւններուն որոնք կը հաստատեն չարժումին ժողովրդական բնոյթը ու կը մատնանշեն բուն պատասխանատուները, չատերուն համար պիտակցաբար կամ անպիտակցաբար, ան կը մնայ դաշնակ «աւանտուրիստներ»ու սխրագործու – թիւնը՝ իշխանութիւնը ձեռք ձգելու միջոց մը:

Պատմական առարկայականութիւնը չատ յարաբերական է: Որքան ալ անառարկելի ըլլան փաստերը, մեկնաբանութիւնը անխուսափելիօրէն կը կրէ մեր իսկ համոզումներուն գունաւորումը: Եւ բնոյթը աւելի ակնբախ կը դառնայ մանաւանդ երբ արտայայտուողը որոշ զգաստարարանութեան մը կը ծառայէ: Աւելի պարզ, երբ կուսակցական է: Այդ պատճառաւ ալ մեր գրածը, որքան ալ անհերքելի փաստերու վրայ հիմնուի, կը բախի զանգուածին խուլ դիմադրութեան: Զանգուածը, այսինքն՝ «լուռ մեծամասնութիւն»ը կը խրտչի վէճերէ: Իրեն համար Փետրուար 18ը կը դադրի թապու ըլլալէ, երբ հակամարտ կողմերը հաստատակաց յարաբար մը դառնան:

Մինչ այդ կը սպասէ:

Այս փակագիծը բացինք հաստատելու համար կարգ մը հակասութիւններ ամբոխային արտահայտութիւններուն մէջ: Առնենք օրինակ մը՝ «Փրակայի գարուն»ը: Բոլորը գոհացուցիչ (առաջին հերթին՝ Եւրոպայի Համայնավար կուսակցութիւնները) օտար ուժերու միջամտութիւնը ու ընդվզեցան ի տես կատարուած ոչընդունելի բռնութեան: Տասը տարի անցաւ այդ օրէն: Այսօր, 1968 Օգոստ. 21ը նուիրագործուած թուական մըն է: Եան Փալաշը մարտիրոս ու իր չիրիմը՝ խորհուրդ: Հապա՞ Փետրուար 18ը ու իր հարիւրաւոր Եան Փալաշները: Ծագկեփունջ դնել մէկուն չիրիմին, «ախ–վախ» ընել խորտակուած «գարուն»ը ողբալով ու մոռնալ միւսը՝ ուրիշ բան չէ եթէ ոչ զաւեշտական հակասութիւն մը, որ ծիծաղելու նիւթ մը չէ այս պարագային:

Պատրանքներ չունինք որ նման հակասութիւնները գրիչի մէկ հարուածով կը սրբագրուին: Երեւանն ալ Փրակա չէ ու կացութիւնը տարբեր: Բայց պատճառ մը չկայ որ հոս՝ Փարիզի մէջ, սուտ խեղ ձեւանանք եւ եղծենք իրողութիւնը: Ճշմարտութիւնը յարաբերական է ըսինք ու մեր խօսքն ալ Աւետարանէն չէ առնուած: Կոպեռնիկներն ու Կալիլէներն ալ սուբ – բեր չէին, բայց եւ այնպէս չարունակեցին մինչեւ մահ պնդել՝ « ... որ կը դառնայ »: Ու երկրագունդը չարունակեց դառնալ արեւուն չուրջ եւ ոչ հակառակը:

Գուցէ լուութիւնը ոսկի է: Բայց հարց կը ծագի, թէ ոսկին մինչեւ ե՞րբ իր արժէքը պիտի պահէ:

Այսօր, «Ցառաջ»ի մէջ, ուր համոզումները ոսկիի չափանիշով չէ որ կը գնահատուին, ուղեցինք չեշտը դնել մեր պատմութեան կարեւոր էջերէն մէկուն վրայ, հաստատելու համար որ 1921 Փետրուար 18ին, սխալ մեկնաբանուած համայնավարութիւնը, ծանր հարուած տը – ւաւ Հայաստանի նորածիլ ընկերվարութեան մը:

Ցիսունեօթը տարի չարունակ դաշնակցական մամուլը մեկնաբանած է Փետրուարեան յեղափոխութեան նշանակութիւնը, պանծացուցած՝ ոչ թէ դէպքը ու տարուած « յաղթանակ »ը, այլ օտար բերթ ուժին զէմ ծառացող Հայու ըմբոստ ոգին:

Եզակի այդ ըմբոստութիւնը դէռ չէ դրած իր արժանի պատուանդանը:

Երկար տարիներ Ապրիլ 24ն ու Մայիս 28ն ալ նոյն ճակատագիրը ունեցան: Հակառակ պատմական անվիճելի փաստերուն, իմաստակութիւնը առաքինութիւն նկատելով կը վիճաբանէինք: «Ազօթե՞նք թէ չաղօթենք, ազօթելո՞վ բողոքենք թէ չբողոքենք, ոտնե՞նք թէ չոտնենք»: Կարծես արծարծուած խնդիրը խաչբառ կամ հանելուկ եղած ըլլար:

Այսօր բովանդակ Հայութիւնը իւրացուցած է այդ զոյդ թուականները՝ մէկը միւսով իմաստաւորուող: Ինչ փոյթ, եթէ հայրենիքի մէջ որոշ սրբագրութիւններով կը ներկայացուին անոնք, կարեւորը այն է՝ որ Ապրիլ 24ը հոն եւս դարձած է ո՛չ միայն սուգի, այլեւ բողոքի օր եւ Մայիս 28ը կերտող Սարդարապատը՝ օր հպարտութեան եւ յաղթանակի:

Կը մնայ Փետրուար 18ը:

Ինչպէս կեանքը, զաղափարներն ալ ենթակայ են հոլովոյթի: Ստալինի ոճիրները դատապարտող համայնավարութիւնը հետեւողական ճամբով պիտի դատապարտէ նաեւ Աւիսներն ու Ամերբէկիանները, որոնց սարքած դաւերը պատճառ դարձան աւելորդ եւ անիմաստ կաչկանդումներու, որոնք յանգեցան Փետր. 18ի ժողովրդական ու անպատրոյն ըմբոստութեան:

ԱՌԼԻՆ ՓՓԱՓԱԶԵԱՆ

ԹԵՐԹԵԼՈՎ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆԴԷՍՆԵՐԸ

ՃԱՐՏԱՐԱՊԵՏԱԿԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

—o—

Նոր հիմնուած քաղաքներէն է Մեծամօր, Երեւանէն 47 քիլոմեթր արեւմուտք: Հիմնուած 1971ին, հայկական հիւլէկայանին մօտ, ներկայիս ունի չուրջ 3·000 բնակիչ, հիմնականին մէջ հիւլէկայանը աշխատողներէ կազմուած: Երեւանի « Գարուն » ամսաթերթը, որ յաճախ այս կամ այն խնդիրներուն, երեւոյթներուն չուրջ միտքերու փոխանակութիւններու սահմանուած հանդիպումներ կը կազմակերպէ, վերոյիշեալ քաղաքին չուրջ եւս նման առուլիսի մը նախաձեռնարկ եղած է: Հետաքրքրութիւնը անխուսափելի դարձած է եւ չատեր, զնահատելի մտահոգութիւններէ եւ օրինակելի առաջադրութիւններէ մղուած՝ իրենց տեսակէտները արտայայտած են: Ու կը չարունակեն:

21ը նուիրագործուած թուական մըն է: Եան Փալաշը մարտիրոս ու իր չիրիմը՝ խորհուրդ: Հապա՞ Փետրուար 18ը ու իր հարիւրաւոր Եան Փալաշները: Ծագկեփունջ դնել մէկուն չիրիմին, «ախ–վախ» ընել խորտակուած «գարուն»ը ողբալով ու մոռնալ միւսը՝ ուրիշ բան չէ եթէ ոչ զաւեշտական հակասութիւն մը, որ ծիծաղելու նիւթ մը չէ այս պարագային:

Պատրանքներ չունինք որ նման հակասութիւնները գրիչի մէկ հարուածով կը սրբագրուին: Երեւանն ալ Փրակա չէ ու կացութիւնը տարբեր: Բայց պատճառ մը չկայ որ հոս՝ Փարիզի մէջ, սուտ խեղ ձեւանանք եւ եղծենք իրողութիւնը: Ճշմարտութիւնը յարաբերական է ըսինք ու մեր խօսքն ալ Աւետարանէն չէ առնուած: Կոպեռնիկներն ու Կալիլէներն ալ սուբ – բեր չէին, բայց եւ այնպէս չարունակեցին մինչեւ մահ պնդել՝ « ... որ կը դառնայ »: Ու երկրագունդը չարունակեց դառնալ արեւուն չուրջ եւ ոչ հակառակը:

Գուցէ լուութիւնը ոսկի է: Բայց հարց կը ծագի, թէ ոսկին մինչեւ ե՞րբ իր արժէքը պիտի պահէ:

Այսօր, «Ցառաջ»ի մէջ, ուր համոզումները ոսկիի չափանիշով չէ որ կը գնահատուին, ուղեցինք չեշտը դնել մեր պատմութեան կարեւոր էջերէն մէկուն վրայ, հաստատելու համար որ 1921 Փետրուար 18ին, սխալ մեկնաբանուած համայնավարութիւնը, ծանր հարուած տը – ւաւ Հայաստանի նորածիլ ընկերվարութեան մը:

Ցիսունեօթը տարի չարունակ դաշնակցական մամուլը մեկնաբանած է Փետրուարեան յեղափոխութեան նշանակութիւնը, պանծացուցած՝ ոչ թէ դէպքը ու տարուած « յաղթանակ »ը, այլ օտար բերթ ուժին զէմ ծառացող Հայու ըմբոստ ոգին:

Եզակի այդ ըմբոստութիւնը դէռ չէ դրած իր արժանի պատուանդանը:

Երկար տարիներ Ապրիլ 24ն ու Մայիս 28ն ալ նոյն ճակատագիրը ունեցան: Հակառակ պատմական անվիճելի փաստերուն, իմաստակութիւնը առաքինութիւն նկատելով կը վիճաբանէինք: «Ազօթե՞նք թէ չաղօթենք, ազօթելո՞վ բողոքենք թէ չբողոքենք, ոտնե՞նք թէ չոտնենք»: Կարծես արծարծուած խնդիրը խաչբառ կամ հանելուկ եղած ըլլար:

Այսօր բովանդակ Հայութիւնը իւրացուցած է այդ զոյդ թուականները՝ մէկը միւսով իմաստաւորուող: Ինչ փոյթ, եթէ հայրենիքի մէջ որոշ սրբագրութիւններով կը ներկայացուին անոնք, կարեւորը այն է՝ որ Ապրիլ 24ը հոն եւս դարձած է ո՛չ միայն սուգի, այլեւ բողոքի օր եւ Մայիս 28ը կերտող Սարդարապատը՝ օր հպարտութեան եւ յաղթանակի:

Կը մնայ Փետրուար 18ը:

Ինչպէս կեանքը, զաղափարներն ալ ենթակայ են հոլովոյթի: Ստալինի ոճիրները դատապարտող համայնավարութիւնը հետեւողական ճամբով պիտի դատապարտէ նաեւ Աւիսներն ու Ամերբէկիանները, որոնց սարքած դաւերը պատճառ դարձան աւելորդ եւ անիմաստ կաչկանդումներու, որոնք յանգեցան Փետր. 18ի ժողովրդական ու անպատրոյն ըմբոստութեան:

ԱՌԼԻՆ ՓՓԱՓԱԶԵԱՆ

կէն: Առնցմէ մէկը ճարտարապետ Աչոտ Գրիգորեան:

Ցօդուածէն յայտնի կ՚ըլլայ, որ ճարտարապետը ծանօթ է ոչ միայն հայկական անցեալի ճարտարապետութեան, այլ եւ օտարներու: Այսպէս առաջին առթիւ դիտել տուած է, թէ Իտալիոյ գրեթէ բոլոր քաղաքները իրենց բնորոշ դիմագիծը ունին: Թուած է անուններ — Հռոմ, Վենետիկ, Միլանօ, Փիզա եւայլն: Հակառակ անոր որ, ըստ է ան, այս քաղաքներէն իւրաքանչիւրը օժտուած է պատմական տարբեր ժամանակաշրջան – չաններու եւ այլազան ոճերու բազմազանութեամբ, այսուհանդերձ, նկատելի կրկնութիւններ չեն տեսնուիր: Կը նշանակէ, ուրեմն, թէ ամէն անգամ կառոյցի նախագծումին եւ շինութեան առնձնայատուկ ուշադրութիւն դարձուած է: Նկատի առնուած են բնակլիմայական եւ այլ բնոյթի մանրամասնութիւնները: Պահանջկոտ եղած են ոչ միայն շինողները, այլ եւ պատուիրատուները:

Ցօդուածագիրին վկայութեամբ նման օրինակներ կարելի է բերել, եւ այն ալ չատ, Հայաստանէ: Գօշավանք, Գեղարդ, Հաղարծին, Շինուհայր, Խճարեակ եւ դեռ ուրիշներ: Ոչ մէկը ասոնցմէ մայրաքաղաք կամ աթոռանիստ վայր եղած է: Այսինքն՝ ամէն բան կեդրոնացած չէ մայրաքաղաքը. գոյութիւն ունեցած են տեղացի մանազէտներ, որոնք ստեղծագործած են հաշուի առնելով տեղւոյն դիրքը, բնակլիմայական պայմանները եւ այլ առանձնայատկութիւններ: Կառոյց – ներէն իւրաքանչիւրը ներդաշնակ համակեցութեան մէջ եղած է իր շրջապատին հետ:

Կարելի՞ է պատկերացնել, հարց տուած է յօդուածագիրը, որ Վենետիկի նախագիծը պատրաստուած ըլլայ Հռոմ: Կամ՝ Վենետիկցիներ պատրաստած ըլլան Նիւ Եորքի երկնաքերերը: Ինչո՞ւ այս օրի – նակները. պարզ անոր համար, որ այսօր ամէն բան կեդրոնացած է Երեւան: Եւ արդիւնքը հրապարակի վրայ է: Ո՞վ իրաւունք տուած է մեզի ծածկելու Հայաստանի հողը միօրինակ, անհրապոյր, ցած որակի կառոյցներով: Հարցումը ճարտարապետինն է:

Իոլորովին պարտադիր չէ ճարտարապետական կրթութիւն ունենալ տեսնելու այն կրկնօրինակները, որոնցմով այսօր լեցուած են Հայաստանի տարբեր շրջաններն ու քաղաքները (*):

Հարցն այն է, որ հարթավայրերը կառուցուած բնակելի նոյնաձեւ տուները, պարմանալի կերպով տեղ գտած են նաեւ լեռնային չեշտուած մակերեւոյթ ունեցող շրջանները: Դժբախտաբար եղած նմանութիւնները չեն պատկանիր այն դասին, որ կը պատկանէին անցեալին՝ զմբէթները, որոշ յատակագիծի ընդհանրութիւններ, մանր – մունր ձեւեր եւն.: Ասոնք կապ չունին տեղի հետ, բան մը, որ անցեալին երբեք անտեսուած չէ:

Ըսուեցաւ, թէ յօդուածին տուն տուող պատճառը Մեծամօրն է: Ասկէ նաեւ ճարտարապետին հետեւեալ պարբերութիւնը. — «Իոլորովին վերջերս շահագործման յանձնուեց Հայկական ատոմային կայանը: Մամուլում, հեռուստատեսութեամբ գովեստի շատ խօսքեր ասուեցին շինարարների հասցէին, նշուեց նաեւ, որ ատոմակայանից ոչ շատ հեռու կառուցուել է Մեծամօրը: Ուրախալի փաստ. Հանրապետութեան բարեկի վրայ մի նոր բաղաք էլ ալեցաւ: Ալեցաւ, բայց ի՞նչպէս ... »:

« Թուում է »ի ձեւին տակ յօդուածագիրը կասկած յայտնած է, թէ քաղաքին յատակագիծը իր մանրամասնութիւններով քննուած ըլլայ « Հայպետնախագիծ » հիմնարկութեան մասնագիտական յանձնաժողովներուն կողմէ: Եթէ քննուած իսկ ըլլայ, ի՞նչպէս բացատրել այդքան շատ վրիպումները:

Նոր քաղաքներ չատ կը չինուին, աւելցուցած է ճարտարապետը: Ցիշած է մէկ քանին.— Նաւոյ (Նորհ. Մխիթարեան), Զանդիպարխ (Հնդկաստան), Պրազիլիա (Պրազիլ): Ընդգծած է, որ բոլոր պարագաներուն ալ նկատելի է հիմնական ձգտումը, այն է նախագծել այնպէս, որ նոր քաղաքները իրենց ծաւալով, գունադեղութեամբ, դիրքով, թեքնիք մանրամասնութիւններով ըլլան նոր եւ ինքնատիպ: Ըլլան ժամանակակից եւ, միեւնոյն ատեն, բովանդակեն ազգայինը:

Մինչդեռ, — եւ ճարտարապետին ցաւը հոս է, — որ Մեծամօրը Երեւանի շուքանի մէկ պարզ կրկնօրինակն է: Ոչ անցեալի ատեղ, ոչ ալ մանակի ըմբռնում: « Մեծամօրի բնակելի զանգուածը, հիմնականում, կառուցուած է հինգ յարկանի բնակելի շէնքերով՝ շէնճերը, որոնց կարելի է հանդիպել եւ մօտակայ էջմիածնում եւ քէ Հոմբերեանում »: Մինչդեռ Մեծամօրի փաստօրէն, լաւ ատեղ եղած է, որպէսզի կեանքի կոչուէին նորագոյն միջոցներ « Սակայն դա աչբաթող արուեց, եւ այդօր քաղաքի կառուցուած մասը շատ տխուր, անհրապոյր տպաւորութիւն է թողնում »:

Աչոտ Գրիգորեան նոյն մտահոգութիւններով քանի մը խօսք ալ ըրած է առանձնատուներու մասին: Օրինակ բերած է պալթեան Հանրապետութիւններէն Լիթուանիա, ուր յատուկ մարմիններու կողմէ ապահովուած է պետական ջրջաններուն բնակելի շինարարութիւնը: Մշակուած են առանձնատուներու բազմաթիւ յատակագիծեր, հաշուի առնուած են Հանրապետութեան բնակլիմայական եւ կենցաղային պահանջները, միահիւսուած են ազգային եւ ժամանակակիցը, ինչպէս ըսած է յօդուածագիրը: Այս օրինակին առթիւ նորդուելով, ճարտարապետին համոզումով կասկածէ դուրս մնացած է նմանօրինակ դրութեան մը կիրարկումը Հայաստանի մէջ: Պէտք է կեանքի կոչել տեղական հիմնարկութիւններ, որպէսզի իւրաքանչիւրը իր ջրջանին համապատասխան յատակագիծեր մշակէ:

—«Մեր ցանկութիւնն ու նպատակը մէկ է խուսափիլ միօրինակութենից, վերադառնալ հայկ. ճարտարապետութեան երեսի բազմազանութիւնն ու ինքնատիպութիւնը: Ճարտարապետական առաջադրանքի փորձը չկենտրոնացնել մէկ կամ մի քանի քաղաքներում, գիտակցել, որ « պէտք հեռու » թուացող վայրում կառուցուած ամէն մի շինութիւն պէտք է դիմանայ ժամանակի խստապահանջ գնահատականին »:

Եզրակացութիւն ճարտարապետին թողքին.— Հայաստանը թանգարան չ՚ըլլար օթեակ: Այնպէս ընել, որ այդ թանգարանը հարստանայ ոչ թէ բազմաթիւ կրկնօրինակներով, այլ բնօրինակներով:

ՔԱՂՀԱՆ

(*) Ճարտարապետը գործածած է « Չերեոմուշկաներ » բացատրութիւնը մատնանշելու համար միօրինակութիւնը: Չերեոմուշկան Մոսկուայի նորակառոյց շրջան մըն է, ինչպէս Աջափնեան երեւանի համար: Միօրինակութիւն ամէն մէկ տեղ, եւ ներկայիս իբրեւ հոմանիշ կը գործածուի այդ իմաստով:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՇԱՐԺԱՐՈՒԵՍՏԻ ՆԵՐԿԱՆ ԵՒ ԱՊԱԳԱՆ

Հայաստանի Շարժարուեստագէտներ Ընութեան վարչութեան Նրգ լսարանը նիստը, որ տեղի ունեցած է Ցունուար 30ին, զբաղած է հայկ. դեղարուեստական չարժանկարի ներկայ վիճակով եւ գոյութիւն ունեցող հարցերով: Նիստը բացումը ըրած է Հայաստանի Շարժարուեստագէտներու Միութեան վարչութեան Ա. քարտուղար Կ. Ֆալանթոյ: Զեկուցումներ կարդացած են պետական չարժանկարի գլխաւոր խմբագիր Ցասմիկեան եւ « Հայֆիլմ » սթիւտիոյ գլխաւոր խմբագիր Ա. Թոփչեան: Նիստի ընթացքին նշուած է, որ վերջին երկու տարուան մէջ աշխատանք տարած պատրաստուած ժապաւէններու գաղափարական – գեղարուեստական մակարդակը բարձրացնելու ուղղութեամբ: Ասոնց տեսակէտէն մեծ յաջողութիւն եղած են « Երկունք » եւ « Նահապետ » ժապաւէնները: Հետաքրքրութիւն ստեղծած են նաեւ «Ձինուորն ու փիղը», «Աչնանային անձրեւ», «Բովտուն» ժապաւէնները:

Վարչութիւնը, արձանագրուած յաջողութիւններու կողքին, մատնանշած է թերիները: Այսպէս, «Դեռ բուական վտ ու համոզիչ կերպով չեն արտայոլ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՈՎԵՏԱԿԱՆ
ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ
ՀԱՐՑԵՐ

ՆԱՊՍԱԿ ՍՊԱՍ

ՍՄԱՀ ՓԱՓԱ ՍՏԱՑԱՎ...

2.

Լուծումը երեկո։ Տղամարդիկ էին խմբով։ Ոմանք չէին։ Ընթրիքն ավարտվել էր։ Ամանները հավաքված էին մի անկյունում։ Ոմանք դատարկ էին։ Պիտի նորից լցնեին։ Ոմանք դեռ չէին խմել։ Պիտի խմեին։ Ոմանք իրենց բաժինը խմել էին, բայց ուզում էին ավելի խմել։ Ոմանք ուզում էին, բայց չէին կարողանում։ Ոմանք ոչ էին ուզում, ոչ կարողանում։ Ոմանք ոչ էին ուզում, ոչ կարողանում, բայց խմում էին։

— Դուք ինչո՞ւ եք դեմքներդ այդպես ծռմռում։ Ինչո՞ւ եք ձեր ձեռքի բաժակը ձեր առջև դնում։ Ինչո՞ւ եք ձեր ձեռքի բաժակը ձեր առջև դնում, երբ գիտեք, որ ես ձեզ հետ խմելու եմ եկել։ Ես ձեզ հետ խմելու եմ եկել, որ ձեզ հետ խոսեմ։ Ես ձեզ հետ խոս

Այրի Տիկին Յարութիւն Շիրինեան
(ծնեալ Փաշայեան)
Mr et Mme Pascal Mahou et leurs fils
Mr et Mme Jean Fajon et leur fils
Այրի Տիկին Աղաւնի Շիրինեան
Այրի Տիկին Փաշայեան
Mme Vve Ozboyar et ses enfants
Այրի Տիկին Զորեպանեան եւ զաւակները
Տէր եւ Տիկին Զօհրապ Գափլանեան
(Հայաստան)
Դեր. Պսակ Արք. Թումայեան (Լոնտոն)
Տէր եւ Տիկին Զարեհ Թումայեան
(Քանատա)
Տէր եւ Տիկին Վարուժան Փաշայեան
Օր. Սոնիա Փաշայեան

Ինչպէս նաեւ Գալաճեան, Մարտիկեան, Թաշճեան, Կօշկարեան, Տիրանեան եւ Պազիրկան ընտանիքները եւ Ֆրանսահայ Մշակութային Միութեան կեդր. Վար – չութիւնը խոր ցաւով կը ծանուցանեն

ՑԱՐՈՒԹԻՒՆ ՉԱՐՄԱՑՐ ՇԻՐԻՆԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Փետր. 15ին, 71 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Երկուշաբթի, Փետր. 20, ժամը 13.45–ին Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Քուրպեվուայի գերեզմանատունը ժամը 15.15ին
Rue du Rév. Père Cloarec, Courbevoie

Որեւէ մահազդ ղրկուած չըլլալով կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

Տէր եւ Տիկին Թիւրայր Տէրտէրեան եւ զաւակները, Պ. Յորժ Տէրտէրեան, Պ. Երուանդ Գիզիլեան, այրի Տիկին Աղաւնի Տէրտէրեան, Տէր եւ Տիկին Թադէոս Տէրտէրեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Թորոս Ալանեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Գուրգէն Տէրտէրեան եւ զաւակը ինչպէս նաեւ Գիզիլեան և Կատայեան ընտանիքները ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր, մեծ–մօր, քրոջ, ներոջ եւ ազգականին՝

ԱՑՐԻ ՏԻԿԻՆ ՄԱՐԻԱՄ ՏԷՐՏԷՐԵԱՆԻ
(ծնեալ Գիզիլեան)

մահը, որ պատահեցաւ Փետր. 11ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Երկուշաբթի, Փետր. 20, ժամը 15.45ին Իսիի Ս. Մարիամ Աստուածածին եկեղեցին եւ մարմինը կ'ամփոփուի Իսիի գերեզմանատունը:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Կարապետ Աբրահամեան ընտանիքը, զաւակներն ու թոռները կը ծանուցանեն, թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի այս կիրակի (Փետր. 19) Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին իրենց կնոջ, մօր եւ մեծ–մօր՝

ՍԱՐԱ ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆԻ

մահուան 25րդ տարելիցին ինչպէս նաեւ իրենց զաւկին եւ քրոջ՝

ԱՆԱՀԻՏ ԹՕՓԱԼԵԱՆԻ
(ծնեալ Աբրահամեան)

մահուան 5րդ տարելիցին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալներուն յիշատակը յարգողներուն:

Տիկին Մարիամ Վարդուկեան, Տէր եւ Տիկին Սարգիս Վարդուկեան եւ զաւակները Դանիէլ, Մանուկ եւ Տէր եւ Տիկին Պերնար եւ Սոֆի Ռեմի եւ զաւակը՝ Էմմանուէլ, Տէր եւ Տիկին Լեւոն Յովհաննէսեան, Տէր եւ Տիկին Անդրանիկ Յովհաննէսեան եւ զաւակները Ֆիլիփ եւ Ֆլորանս, Տէր եւ Տիկին Ժան–Ժաք Յովհաննէսեան, Տէր եւ Տիկին Արա Յովհաննէսեան եւ զաւակը՝ Դաւիթ ինչպէս նաեւ Միհաքեան, Սարեան, Գասպարեան եւ Եաղճեան ընտանիքները ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր, մեծ–մօր, մօրաքրոջ եւ ազգականին՝

ԱՑՐԻ ՏԻԿԻՆ ՄԱՐԻԱՄ ՎԱՐԴՈՒԿԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Փետր. 15ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Երկուշաբթի, Փետր. 20, ժամը 14ին Իսիի Ս. Մարիամ Աստուածածին եկեղեցին:

Ոչ ծաղիկ, ոչ ծաղկեպսակ. Նախընտրած տրաքար փոխան ծաղկեպսակի նուէրներ:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

×

Այս առթիւ Տէր եւ Տիկին Լեւոն Յովհաննէսեան 50ական Ֆր. կը նուիրեն Կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի մասնաճիւղին (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ 50 «Յառաջ»ին

Տէր եւ Տիկին Խոմոն Պեոիկեան եւ զաւակները՝ Ալէն եւ Լիտիա եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր եւ մեծ–մօր՝

ԱՑՐԻ ՏԻԿԻՆ ՎԻՒԹՈՐԻԱ ՊԵՏԻԿԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Փետր. 15ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Երեքշաբթի, Փետր. 21, ժամը 10.30ին Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Փէռ–Լաչէզ:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

UNION GENER. ARMENIENNE
DE BIENFAISANCE
33, Cours Pierre Puget
13006 Marseille

La Section Culturelle

Présente : le Samedi 25 Février à 21 heures un débat avec l'écrivain arménien HAGOP - KRIKOR autour de son livre *Les Arméniens connus et inconnus* — La place des Arméniens dans le monde — Les personnalités artistiques, littéraires et scientifiques.

Փետր. 25, Շաբաթ ժամը 21ին, Մարսէյլի Հ. Բ. Ը. Միութեան Ալեք Մանուկեան սրահին մէջ կը խօսի Փարիզէն յատկապէս հրաւիրուած ՅԱԿՈԲ – ԳՐԻԳՈՐ, իր դիրքին՝ Ծանօթ եւ անծանօթ Հայերու մասին: Դասախօսութեան կը յաջորդէ Հարց ու պատասխան:

ԿՈՄԻՏԱՍ ՔԱՌԵԱԿԻ
Ի ՊԱՏԻՒ
ՈՂՋԵՐԹԻ ՀԱՒԱՔՈՑԹԸ

որ տեղի պիտի ունենար այս կիրակի (Փետր. 19) իրիկուն, Սիթէ Վօքսոլ, ընդլուսած է միութենական սուգի պատճառով:

ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉ

Այրի Տիկին Թ. Ֆընտըքեան (Պուա Քոլոմպ) խանդավառուած Հայ կարմիր Խաչի ծովեզերեայ օգափոխութեան կայանին մէջ Հայկ. Մնունդի ոսկեհատոր – րութիւնով կը նուիրէ արժէքաւոր պատի ժամացոյց մը:

Հացագործեան ընտանիքը (Վիլֆրանչ) կը նուիրէ 100 Ֆր. ի նպաստ Հայ կարմիր Խաչի օգափոխութեան կայանին, իր սիրելիներուն յիշատակին, նոր տարուան առիթով:

Restaurant

La Paillote

ses spécialités vietnamiennes
dans un cadre reposant

*

34, rue Véron, 94140 Alfortville
tél. 375 29 79

galerie X

21, Rue Bonaparte, 75006 Paris
Tél. : 033-83-45

EXPOSOTION
du 21 Février au 15 Mars

Yasmine TABET
(BALLARIAN)

Chaque œuvre de Yasmine est un état d'âme fermant la boucle sur lui-même. Voici donc une floraison de couleurs qui se superposent et s'ordonnent dans une plastique toute intérieure, chargée de poésie fraîche, enjouée ou dramatique, reflétant l'émotion du moment.

Vernissage le Mardi 21 Février à partir de 18 heures

La Galerie est ouverte de 11 à 13 h. et de 15 à 19 h. sauf Dimanche et Lundi

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Լիոն.— Կիրակի Փետր. 26, Վարդանանց տօնակատարութիւն Ազգ. Տան մէջ սրահին մէջ, նախաձեռնութեամբ Լիոնի Հայ Առաք. Եկեղեցւոյ Ազգ. Միութեան վարչութեան: Կը բանախօսէ Ժընեւէն՝
Պր. ԱՐՏԷՆ ՇԷԼԼԻՖԵԱՆ
Հանդէսէն յետոյ խնջոյք, «Սայթ Նովա» նուագախումբի մասնակցութեամբ:

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL «HARATCH»
83, rue d'Hauteville 75010 Paris
Commission Paritaire : N° 55935

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՅԵՐԵԿՈՅԹ

MATINEE ARTISTIQUE DANSANTE
ORGANISEE PAR LA SECTION D'ASNIERES - BOIS-COLOMBES
DE LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS
Animé par l'Orchestre MELKON SEVAN
Partie artistique
Groupe « GAIDZAG » — Ensemble de danse « MINI-CAUCASE »
Dimanche 19 Février de 15 h. 30 à 24 h. Salons du Centre Administratif et Social
16, place de l'Hôtel de ville, Asnières

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՃԱՇ ՀԻՄՆԱԴՐՈՒԹԵԱՆ 45ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻԻ

Կիրակի, Մարտ 5, Ալեֆ Մանուկեան Մշակոյթ. կեդրոնի սրահին մէջ, ժամը 13ին
118, Rue de Courcelles Paris (Métro : Courcelles)
Հովանաւորութեամբ կաթող. Պատուիրակ՝ ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ
եւ նախագահութեամբ՝ Տիկին Ե. ԻԶԳԱԼԱՑԵԱՆԻ
1977 գրական մրցանակը կը յանձնուի Ֆրանսահայ անուանի արձակագիր՝
ՀՐԱՉ ՃԱՐԴԱՐԵԱՆԻ
Գեղարուեստական պատշճ յայտագիր
Յատկապէս կը խնդրուի կանխաւ ապահովել սեղանները, հեռախօսելով ամէն առաւօտ, մինչեւ ժամը 10, 343.04.20 եւ ամէն օր՝ 242.14.81
ՃԱՇԱԳԻՆ 60 ՖՐԱՆԿ

A LA CAPPADOCE

3, rue Marivaux (derrière l'Opéra Comique, M° Richelieu-Drouot) tél 742-83-65

ouvert tous les jours midi et soir

SA NOUVELLE DIRECTION
présente
son mini-spectacle
avec Marten Yorgantz et Norayr

VIENT DE PARAITRE

L'ALPHABET ARMENIEN

illustré par Séta PAPAZIAN

Paru aux Editions la Noria

38 LETTRES ORNEES DE MOTIFS ARMENIENS
à colorier par les enfants

38 proverbes arméniens traduits en francais, anglais, espagnol...

Vous pouvez vous le procurer :
dans les
— librairies enfantines
— librairies arméniennes
— FNAC Montparnasse
— FNAC Lyon et Marseille

Prix de vente : 25 Frs.

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՓԵՏՐՈՒԱՐ
21
MARDI
21 FÉVRIER
1978

ՀԱՐԱՉԱԳ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱԽԱՐՇ ՄԻՍԱԿԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS
— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 E 571027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար· 200 Ֆ· Վեցամսեայ 110 Ֆ·
Արտասահման Տար· 230 Ֆ· Հատը 1 Ֆ· 30

LE NUMERO 1,30 F
53ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 14·059
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
53e ANNÉE — N° 14.059

ՃԱՇ Ի ՊԱՏԻՒ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻՆ

ՆԵՐԿԱՅ ԷԻՆ
ԵՂԻՇԷ ՊԱՏՐԻԱՐՔ ԵԻ ՇԱՀԷ ԱՐՔ·

Ուրբաթ իրիկուն ժողովրդական ճաշ մը կազմակերպուած էր Փարիզի Ս· Յովհաննէս Մկրտիչ եկեղեցւոյ վարչութեան կողմէ էնթերքոնթինանթալի կայսերական հիւրասրահին մէջ, ի պատիւ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին, որ քանի մը օրէ Փարիզ կը գտնուէր, պաղտատէն դէպի Էջմիածին, իր վերադարձի ճամբուն վրայ։

Կաթող· Պատուիրակ Սերովբէ Արք· խօսք առնելով, յայտնեց թէ ամէն անգամ որ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը Փարիզ կուգայ իր ներկայութեամբ կը խանդավառէ գաղութը, կը զօրացնէ հաւատքը դէպի Մայր Աթոռը եւ հակառակ անոր որ այս այցելութիւնը ոչ պաշտօնական էր, « այնպէս ստացուեց » ինչպէս կ'ըսեն Հայաստան, որ կիսապաշտօնական բնոյթ առնէ։ Հինգշաբթի իրիկուն, Արտաքին նախարարը՝ Լուի տը Կիրենկօ կ'ընդունէր Կաթողիկոսը եւ սիրով կը լսէր անոր պարզած նիւթերը, մասնաւորաբար մեր ժողովուրդին դժուարութիւնները Երուսաղէմի Ս· Վայրերու առընչութեամբ։ Նախարարը մասնաւոր հետաքրքրութիւն ցոյց տուած է եւ խոստացած իր կարելին ընել։

Ապա, Սերովբէ Արք· խօսքը տուաւ եկեղեցւոյ վարչութեան նախագահ՝ Պ· Սեդրակ Քարեանի, որ յայտնեց թէ ամէնօրեայ ուրախ ենք Կաթողիկոսին այցելութեամբ մեզի տրուած այս բարեբաստիկ պատեհութենէն։ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը մեզի կը բերէ իր անձին հմայքը ու մեր հայրենիքին չունչն ու ոգին։ Ծօսք մը կայ ըստ որուն մարդիկ բանի մը յարդը կը գիտնան երբ զայն կը կորնցնեն ու առաւել կը գնահատեն երբ կը վերագտնեն։ Մեր ժողովուրդը կորնցուց իր գերագոյն հարստութիւնը՝ ինքնավարութիւնը, պետականութիւնը ու մեր անպատմելի ողբերգութենէն ետք երբ կը գտնենք հայրենիք մը աւելի կը սիրենք։ Պ· Քարեան յիշեց թէ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին այցելութիւնը կը զուգադիպէր Վարդանանցի ու եղրակացուց չէշտելով թէ միութիւնը մայրն է բոլոր բարիքներուն ու անմխիթարութիւնը բոյնն է չարիքներուն։ Միութիւնը եւ սէրը, սակայն, կը հետեւին Վազգէն Կաթողիկոսի քայլերուն, որ մարմնացումն է հայրենասիրութեան։

Սերովբէ Արք· պերճախօս խօսքերով ներկայացուց Եղիշէ պատրիարքը՝ բարձրաստիճան հոգեւորականը բայց նաեւ՝ դրագէտ – բանաստեղծ Եղիվարդը, խօսքը տալէ առաջ իրեն։

Երեւաղէմի Պատրիարքը յիշեց թէ հին ծոյները, Հելլէնները կը հաւատային թէ չնորհներով օծուն գեղեցիկ դէմքի մը ներքեւ գեղեցիկ հոգի մը կայ եւ եթէ նոյնիսկ միշտ ճիշդ չէ, ասիկա բացարձակ ճշմարտութիւն է Ն· Ս· Օ· Վազգէն Կաթողիկոսի պարագային։ Մեր պատմութեան վերջին հարիւրամեակին ոչ մէկ նման կաթողիկոս ունեցած ենք։ Ն· Ս· Օծութիւնը էջմիածնի կանթեղը կոթողեց մեր Հայու հոգիին մէջ, իր ամէն մէկ այցելութիւնը Սփիւռքի մշուշներուն մէջ տարածուած Հայ բեկորներուն զարձաւ սպեղանի մը, եղաւ գեղեցիկ ծիածանը, կամուրջը Սփիւռքի եւ Հայրենիքի միջեւ։

Վերջին խօսքը կը պատկանէր Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին, որ աւելի քան երբեք երիտասարդ ու կորովի սպէս սկսաւ իր ելոյթը·— «Ես եւ մանկունք իմ, Հայրապետը իր հոգեւոր եղբայրներով եւ հաւատացեալներով շրջապատուած է։ Իր սիրտը կը լեցուի անհուն ուրախութեամբ եւ մխիթարութեամբ։ Այլ կերպ չի կրնար ըլլալ երբ ամէն անգամ այցի գալով կը հանդիպիմ նոյն խանդավառ դիմաւորութեան։ Այսպիսի պահերուն կը մոռնամ իմ ֆիզիքական անճոռ, այստեղ ձեր առջեւ կը գտնուին իմ 125 նախորդները եւս»։

Վազգէն Կաթողիկոս յայտնեց թէ աշխարհագրական հեռաւորութիւնները ջնջուած են եւ Սփիւռքի Հայութիւնը մօտ է իրեն որքան էջմիածնի և Երեւանի ժողովուրդը։ Հրաշալի իրականութիւն մըն է որ մեր ազգը մինչեւ մեր օրերը առաւելապէս ոգիի ժողովուրդ եղած է եւ ոգիով յաղթահարած է։

Կաթողիկոսը չնորհակալութիւն յայտնեց Մարսէյլէն, Լիոնէն, Նիսէն, Ժընեւէն եւ Պրիւսէլէն եկած պատուիրակութիւններուն, եղիշէ Պատրիարքին եւ Շահէ Արքեպիսկոպոսին, որոնց հետ մտքերու փոխանակութիւն ունեցած է աշնան գումարուելիք Եպիսկոպոսական ժողովին մասին, դրական արդիւնքներ։ Շնորհակալութիւն յայտնեց նաեւ խորհրդային դեսպանատան Ա· քարտուղար Պ· Սահակեանի, որ կը ներկայացնէր խորհրդային դեսպանը, Փարիզի քաղաքապետ Շիրաքի ներկայացուցիչ՝ ժաք Ռիկոյի։

Ապա Կաթողիկոսը, ուզեց զրոյցի ձեւով չարունակել եւ յայտնեց թէ մամուլի (*) մէջ կարդացած է որ վերջերս հանդիպում մը եղած է Փարիզի մէջ Հայ ըլլալու հարցին չուրջ։ Նոր հարց չէ, ըսաւ Վազգէն Կաթողիկոս եւ յիշեց թէ նոյն հարցը կար յիսուն տարի առաջ երբ Ռուսահայութեան իրրեւ նիւթ ընտրած էր «Կ'արժէ՞ ապրիլ հայ մնալ»։ Պատասխանն էր նոյն դեօք Հայ մնալ»։ Պատասխանն էր նոյն հարցումին որ դրուած էր այսօր մեր առջեւ եւ երիտասարդութեան իրաւունքն է ամէն բանի մասին կասկածելու եւ ծայրէն սկսելու։ Տեսակ մը քարթեզիանիզմ, տիսքուր տը լա մեթոտի ձեւով, օչն սկսիլ եւ ամէն մէկ հարցին արդարացումը վերակազմելով։ Պէտք չէ քննադատել, պէտք չէ գոհանալ եղած կաղապարներով։ Երբ դարձն մեր ժողովուրդը գտնուած է լինել – չլինելու հարցին առջեւ եւ լուծումը տուած է քրիստոնէութիւնն ընտրելով։ Հազիւ 100 տարի յետոյ դիր ստեղծած է։ Վարդանանցը նոյնպէս հարցումի մը լուծումն է։ Ուրեմն այս հարցումը նոր չէ եւ պէտք չէ յոռետես ըլլանք։ 2000 տարուան պատմութիւն ունինք եւ մեր ժողովուրդը միշտ գտած է փրկարար լուծումը վճռական պահուն։ 1915ին լուծումը չկար եւ Ֆրանց Վերֆէլն է որ կ'ըսէր՝ եկած է ժամանակը երբ Հայուն կարելի չէր Հայ ըլլալ բայց երեք տարի յետոյ պատմութեան ընթացքը գտանք Սարդարապատով ու տասխանը գտանք Սարդարապատով ու այսօր՝ մեր ներկայ Հայաստանով, որ կրնար ուրիշ ճակատագիր ունենալ եթէ 1828ին կցումը եղած չըլլար Ռուսաստանի հետ։ Այն ատեն հազիւ 150 հազար էր մեր ժողովուրդին թիւը իր պապենական հողին վրայ։ Այսօրուան Հայաստանն ալ ամբողջական իմաստով լուծումը չէ Սփիւռքի, թէև որեւէ հնարաւոր լուծում կրնայ հիմնուիլ միայն Մայր հայրենիքի իրականութեան վրայ։ Մեր կեանքին կեդրոնը հայ եկեղեցւոյ կաթողիկէն է, էջմիածինը, նոյնքան կարեւոր է երուսաղէմի մեր Աթոռը։ Կիլիկեան Աթոռն ալ կենդանի ներկայութիւն մըն է եւ կարեւոր առաքելութիւն մը ունի արտասահմանի Հայութեան յառաջընթացին համար ու երբ կը խօսիմ Կիլիկեան Աթոռին մասին չեմ կրնար բաժնել Մխիթարեան հայրերը իրենց դիտական եւ կրթական աշխատանքով մեր մշակոյթին և սպաս։ Ըսուած է ժողովուրդներ չկան, կան մշակոյթներ, ժողովուրդները կ'արժեն այնքան որքան կրնան մշակոյթ ստեղծել։ Վճռական դեր ունին կատարելիք հոգեւորականները եւ մտաւորականները դաստիարակչական եւ կրթական մարզերու մէջ։ Որհնուրդ տանք որ աւելի հաւատքով նեռուին ասպարէզ որպէսզի լինել – չլինելու հարցին իրենց կարեւոր լուման բերեն։ Այս բոլոր դժուարութիւններով հանդերձ չատ հետաքրքրական է Հայ ըլլալ, չատ աւելի քան օրինակ Նորվեկացի ըլլալ։ Հայաստանի մէջ հետաքրքրական մտայնութիւն մը կայ ժողովուրդին մօտ, որ մեծ սէր եւ հետաքրքրութիւն ունի դէպի Սփիւռք։ Վերջերս Սունդուկեան թատրոնը ներկայացում մը կար՝ Հաճի Փայլակ։ Տեսարան մը կայ, ուր կը վիճին հայ ժողովուրդի ապագային, Սփիւռքի մասին եւ հոն կ'ըսուի· «Ո՞նց հայ ժողովուրդը կարող է ապրել առանց Սփիւռքի»։ Հայաստանի համար Սփիւռքը միս եւ արիւն է։ Սփիւռքը տեւական իրականութիւն մըն է եւ կրնայ օգտակար ըլլալ հայրենիքին աւելի քան դուք եւ մենք կը կարծենք։ Մէկ ամբողջութիւն կը կազմեն։

Վազգէն Կաթողիկոսը չեշտեց նաեւ թէ գաղութները լայն ազատութիւն կը վայելեն, մանաւանդ Ֆրանսայի մէջ, ուր մնալով Հայ, կրնան ազնիւ քաղաքացիներ ըլլալ։

×

Ճաշը վերջացաւ Սերովբէ Արք·ի փակման խօսքերով։ Պզտիկ գեղարուեստական բաժին մը ամբողջացուց երեկոյթը։ Միհրան Էջմայեան, որու կ'ընկերանար Սոնա Թորոսեան քանի մը երգ երգեց։ Ըստ երեւոյթին արուեստագէտը իր լաւագոյն օրերէն մէկուն մէջ չէր։ Բայց չատ հաճելի էր լսել Անոյշ Ջրբաշեանը, որ հարազատ առոգանութեամբ եւ հասկացողութեամբ արտասանեց Պարոյր Սեւակի «Մօր ձեռքերը»։

Բաւական անտեղի թուեցաւ մեզի, ճաշասեղանակիցները Կաթողիկոսին ստորագրել տալու արարողութիւնը, որ վըտէթա – րիայի բնոյթ ալ առաւ։ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը աղնուագոյն եւ պարզագոյն հոգիի տէր հոգեւորական մըն է եւ իրեն չի մնար անչուշտ մերժել։ Իսկ մեզի ալ կը պակսի փրոթոֆոլի պետ մը։ Չհասկցանք նաեւ թէ ինչո՞ւ բացառիկ «գաղտնապահութեամբ» մըն էր որ Տէր եւ Տիկին Տոքթ· Թիւրի թանկագին նուէր մը տուին Կաթողիկոսին։ Որքան գիտենք 13րդ դարու Կիլիկեան չրջանի չատ գեղեցիկ եւ արժէքաւոր հայկ· կնիք մըն էր զոր Թիւրիները նուիրեցին առ ի չնորհակալութիւն նաեւ այն բացառիկ ընդունելութեան զոր Կաթողիկոսը վերապահած էր իրենց, Հայաստան, անցեալ տարի։ Ոչ մէկ խօսք ըսուեցաւ այս մասին։ Ֆրանսացի հնախոյզները գուցէ իրենք չէին ակնկալեր անպայման հրապարակային երախտագիտական ելոյթ մը (ի վերջոյ Հայ չեն որ երբ տեղ մը

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԱՀԱԲԵԿՉԱԿԱՆ ՆՈՐ ԱՐԱՐՔ ՄԸ

ԼԱՐՆԱՔԱՑԻ ՕԴԱԿԱՑԱՆԸ
ՌԱԶՄԱԴԱՇՏԻ ՎԵՐԱԾՈՒԱԾ

Ամէն ինչ կը սկսէր Կիպրոս եւ կը վերջանար Կիպրոս, արեան մէջ։ Նախ Շաբաթ առտու ժամը 11ին էր, որ երկու պինուած անճեր կը խուժէին Նիկոսիոյ Հիլթըն պանդոկը, ուր կը վերջնար ափրեւասիական ժողովուրդներու համախոհութեան կազմակերպութեան համադումարին մէկ նիստը։ Կը նախագահէր ընդհ· քարտուղարը, Գահիրէի Ալ-Ահրամի անօրէն եւ Սատաթի անճնական բարեկամ՝ Եուսէֆ էլ Սեպայ, որ տեղն ու տեղը կը սպաննուէր։ Ընդհ· չփոթութեան եւ խուճապին մէջ, երկու ահաբեկիչները 20 պատանդ կը բռնեն ու կը պահանջեն օդանաւ մը, զոր ձեռք կը ձգեն քիչ ետք։ Մաս մը պատանդներ ազատ ձգելէ ետք, օդանաւը ճամբայ կ'ելլէ 12 պատանդով, որոնց մէջ նաեւ ՊԱԿի (Պաղեստինեան Ազատագրական Կազմակերպութիւն) երկու անդամ, այսինքն Պաղեստինցին Պաղեստինցի կ'առնէր իրեւ պատանդ։ Օդանաւային չրջապտոյտը կը սկսէր ձիպուքիով, կ'անցնէր Լիբանանի վրայէն, Սուրիոյ, Յորդանանի, բայց ոչ ոք կ'ուզէր նման «թունաւորուած նուէր» մը, Լիբիա եւ Ալժերիա կը մերժէին։ Ու ի վերջոյ օդանաւը կը վերադառնար Լարնաքա։ Հոն քիչ ետք կը հասնէին նաեւ մօտ 100 եգիպտացի զինուորներ բայց ըստ երեւոյթին, առանց արտօնութեան եւ որովհետեւ միշտ կարելի չէ կրկնել « Մոկատիսիոյի » հրաշքը, ամէն ինչ վերջ կը գտնէր արեան մէջ։ Պատանդները ազատ կ'արձակուէին, երկու պաղեստինցի ահաբեկիչները կը յանձնուէին կիպրական իշխանութեանց բայց 12 մեռեալ եւ 20 վիրաւոր կար, կիպրական ուժերը կրակ բացած ըլլալով։ Անոնք լուր չունէին եւ չէին ներեր եգիպտոսի որ զիրենք խաբած է ըսելով որ եկող օդանաւը նախարար մը կը փոխադրէ բանակցելու համար։

Պարզ է որ եղածը եգիպտոսի եւ մանա–

(Շար·ը կարդալ Դ· էջ)

5 Ֆր· տան պահանջէն, որ ժամ առաջ անունին թերթին մէջ դրուի եւ ազգը իմանայ···) բայց երբեմն աւելորդ չէ թերեւս զգացնել որ կրթութեան մասին մենք ալ գաղափար մը ունինք, անչուշտ եթէ ունինք։

Ա· Մ·

(*) Կակնարկէր «Յառաջ»ի Յունուար 25ի յօդուածին «Հայ ըլլալ 78ին» ծննդի հանդիպումին առթիւ։

×

Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը, որ տասը օր է Փարիզ կը գտնուէր, Շաբաթ առաւօտ վերադարձաւ Մայր Աթոռ՝ Էջմիածին։

ՀԱՅ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ Ժ. — ԺԲ. ԴԱՐԵՐՈՒՆ

ԳՐԻԳՈՐ ՄԱԳԻՍՏՐՈՍ

Ժ. դարէն ի վեր հանդէս եկող Պահլաւունի տոհմի մարզիկ յայտնի են դարձած ոչ միայն չինարարութեամբ եւ ռազմական գործերով, այլ եւ, մանաւանդ, իրենց ուսումնասիրութեամբ: Այսպիսինէրէն է եղած մանուկ Գրիգոր Պահլաւունին:

Գրիգոր Մագիստրոս Պահլաւունի Նարեկացիի չատ կրտսեր ժամանակակիցն է, որմէ հասած են մեզի բազմաթիւ թուղթեր եւ մի քանի չափածոյ երկեր: Ան եղած է յայտնի իշխան, որ չատ հմուտ էր եկեղեցական գրականութեան, սիրող եւ պաշտող էր Հայոց Եկեղեցին, եւ իր ժամանակի համեմատ՝ ազատ – միտ, լուսամիտ եւ բազմագէտ մարդ մը: Ան առաջիններէն է եղած, որ չէ բաւարարուած միայն կրօնականով, այլև ցանկացած է զարգացնել Հայոց մէջ՝ հին յունական դիտութիւնը, ուսումնասիրել չափագիտութիւնը (մաթեմաթիք) բժշկութիւն, փիլիսոփայութիւն, երկրաչափութիւն, մէկ խօսքով՝ բազմակողմանի գիտելիքներ ձեռք բերել:

Այս նշանաւոր մարդը՝ որդին էր Վասակ Պահլաւունիի, ծնած էր մօտ 990 թուին: Ան մեծցած է Անի քաղաքին մէջ, Պահլաւունիներու պալատին մէջ, վայելելով խնամքը իր հօրեղբօր՝ Վահրամ Պահլաւունիի, որ քանի մը պատրաստած էր եւ ուխտնամեայ հասակին մէջ՝ մարտի մէջ քաջաբար զոհուած է: Գրիգոր իր սկզբնական ուսումն ստացած է Անիի մէջ: Համատացած է Ս. Գրքին եւ եկեղեցւոյ հայրերու գրուածքներուն: Ան պատանեկան հասակէն, պարապած է, նաեւ, արտաքին դիտութիւններով: Ան վարժուած է, միաժամանակ, զինուորական արուեստին, որ յոյժ անհրաժեշտ էր այդ դարուն: Իր հօր պատնուէնն յետոյ, անոր հայրական ընդարձակ կալուածքները կը ժառանգէ Գրիգոր: Ան, իր հօր նման, առանձին ուշադրութիւն կը դարձնէ վանքերու չինարարութեան՝ Բջնիի, Կեչառիսի եւ այլ վայրերու մէջ:

Գրիգոր Մագիստրոս, միւս Պահլաւունիներու հետ, պաշտպան կը կենայ Անիի Բագրատունիներու թագաւորութեան եւ Գագիկ Բ.ի գահակալութեան: Ան իր զօրքերով կ'օգնէ Գագիկին, որ կը ջարդէ Թուրքերը 1042 – 1043 թուականներուն, բայց չատով գժտութիւն կ'ինկնայ այս երկուքի միջեւ, եւ ան կը հալածուի թագաւորէն, բանտ կը նետուի, կը կրէ բազում զրկանքներ եւ մինչեւ անգամ՝ մահուան սպառնալիք: Այնուհետեւ, թագաւորը կը զղջայ եւ կ'ուզէ հաշտուիլ, բայց, հաւանօրէն, չիրականանար այդ հաշտութիւնը, եւ Գրիգոր կը հեռանայ Տարօն գաւառ:

Այդ չրջանին՝ Անին իր կալուածներէն տուրք կուտար Ցունաց կայսեր: Երբ Գագիկ Բ. կ'երթայ Կ. Պոլիս՝ կալուածքներու կտակի խնդիրը կարգաւորելու, Գրիգոր Մագիստրոս եւս, 1045 թուին, կ'երթայ այնտեղ՝ Գագիկ թագաւորին օգնելու յոյսով: Բայց ան կը կարողանայ ոչինչով օգտակար դառնալ: Մագիստրոս, հակառակ իր ցանկութեան, չի կարողանար Հայոց թագաւորութեան անկման առաջքն առնել: Զնայած, որ ան պահ մը կը հաւատայ Բիւզանդացիներու խոստումներուն, եւ այս մասին՝ ան նոյնիսկ մարդ կ'ուղարկէ հայրենիք, բայց Անին, արդէն, վաճառուած էր չատերէն: Ան եւս, հայ իշխաններու չատերու նման, սխալուած կ'ըլլայ դուրս մնալ իր ծախուած հայրենի երկրէն: Այդ մասին՝ ան տխրութեամբ կը յիշէ իր Թուղթին մէջ:

Ան, 1048 թուին, ուրիշներու հետ, արեւելք կ'ուղարկուի՝ երկրի սահմանները պաշտպանելու եւ կը նշանակուի Միջագետքի կառավարիչ դուքս: Անոր «Մագիստրոս» կոչումը ոչ թէ զիտական աստիճան մըն էր այդ ժամանակ, ինչպէս այսօր, այլ Բիւզանդական կայսրութեան մէջ՝ պալատական տիտղոս մը՝ ռազմական գծով:

Մագիստրոս չատ բարեկարգութիւններ ըրած է իրեն յանձնուած մարզերու մէջ, բայց միշտ ալ ցանկացած է թողուլ իր վարչական գործերը եւ ամբողջապէս ինքզինք նուիրել գրական զբաղումներու: Իր կառավարութեան ժամանակ՝ ան բազմիցս եղած է Տարօնի Ս. Կարապետ վանքին մէջ, ուր անոր համար՝ կառուցած են դպրոց եւ իշխանական ապարանք: Ան վախճանած է 1058–1059 թուականներուն:

Ա.— ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ ԾՐԱԳԻՐԸ ԸՍՏ ԳՐԻԳՈՐ ՄԱԳԻՍՏՐՈՍԻ

Բոլորը ուսում ստացած, զարգացած աշխարհականներու մէջ՝ առանձնապէս կը փայլի այս Պահլաւունի իշխանը, որ մեր վազ – վերածննդեան չրջանի իսկական լուսաւորող գործիչ էր: Ան ոչ միայն ուրիշներուն դրդած է դիտութեամբ զբաղելու եւ դպրոցներ հաստատելու, այլ եւ ինքը, չարունակ, սիրով եւ անխոնջ կերպով հետեւած է ուսման՝ միշտ նչանաբան ունենալով իրեն՝ «դիտութեամբ լուսաւորել զանձն»: Ան ունեցած է իր սեփական դպրոցը:

Հետաքրքիր է անոր ծրագիրը՝ ուսանելի նիւթերու վերաբերեալ: Ըստ այդ ծրագրի, ուսումը պէտք է սկսիլ Սուրբ Գիրքի ընթերցանութեամբ եւ «առասպելավարժութեամբ», ապա՝ Հոմերական, Պղատոնական եւ այլ գիրքերու հաւատացեալներէն՝ «չորս արհեստները»՝ թուաբանութիւն, երաժշտութիւն, երկրաչափութիւն եւ աստղաբաչխութիւն. եւ ապա, անցնիլ երկրորդ աստիճանի ուսման, որ է՝ քերականութիւնը եւ միւսները...

Իր երկրորդ Թուղթին մէջ՝ ան կը գրէ, թէ անոնք, որոնք նախապէս այդ ուսումը չեն ստացած՝ չեն կրնար հետեւիլ բարձրագոյն ուսման առարկաներուն, ինչպիսիք են՝ աստուածաբանութիւնը, փիլիսոփայութեան բարձրագոյն ուսումը, բնաղանցութիւնը, ճարտասանութիւնը, հռետորութիւնը եւայլն «քանզի պարտ է նախ ի բնաբանականսն (ֆիզիք), յուսումնականսն (մաթեմաթիք) ամբառնալ եւ անդուստ աստուածականսն»:

Գրիգոր Մագիստրոս իր ուսումնական ծրագրին մէջ կը գնէ, ինչպէս տեսանք «առասպելավարժութիւնս»: Հայերէն առասպել բառը կը նչանակէ զրոյց, պատմուածք՝ աստուածներու եւ դիւցազուններու մասին. միաժամանակ կը նչանակէ առակ, ներկայի լմաստով: Մագիստրոս այս երկու նչանակութիւններով ալ կը հասկնայ բառը: Այդ առասպելները պէտք էր քաղել թէ՛ դիրքերէն եւ թէ ժողովրդական աւանդութիւններէ, «ի դռեհիկս» պատմուած առակներէն եւ թէ այլ բանահիւսական երկերէն:

Դասաւանդութիւնները ըլլալով հայերէն լեզուով, անհրաժեշտ էր ունենալ, ուրեմն, հայերէն լեզուով դիրքեր. ասոր համար՝ կային հին թարգմանութիւնները, ինչպիսիք են՝ աստուածաբանութիւնը, փիլիսոփայութեան բարձրագոյն ուսումը, բնաղանցութիւնը, ճարտասանութիւնը, հռետորութիւնը եւայլն «քանզի պարտ է նախ ի բնաբանականսն (ֆիզիք), յուսումնականսն (մաթեմաթիք) ամբառնալ եւ անդուստ աստուածականսն»:

Գրիգոր Մագիստրոս իր ուսումնական ծրագրին մէջ կը գնէ, ինչպէս տեսանք «առասպելավարժութիւնս»: Հայերէն առասպել բառը կը նչանակէ զրոյց, պատմուածք՝ աստուածներու եւ դիւցազուններու մասին. միաժամանակ կը նչանակէ առակ, ներկայի լմաստով: Մագիստրոս այս երկու նչանակութիւններով ալ կը հասկնայ բառը: Այդ առասպելները պէտք էր քաղել թէ՛ դիրքերէն եւ թէ ժողովրդական աւանդութիւններէ, «ի դռեհիկս» պատմուած առակներէն եւ թէ այլ բանահիւսական երկերէն:

Դասաւանդութիւնները ըլլալով հայերէն լեզուով, անհրաժեշտ էր ունենալ, ուրեմն, հայերէն լեզուով դիրքեր. ասոր համար՝ կային հին թարգմանութիւնները, ինչպէս օրինակ՝ «Ողիմպիանոսի առակները», զորս կը յիշէ Մագիստրոս. կար նաեւ՝ Անանիա Շիրակացիի «Մեծ Քննիկոնը», «յորում մթերեալ են, — կ'ըսէ ան, — տոգորք աստուածային, արհեստք եւ մակացութիւնք, մատենագրութիւնք եւ ամենայն վարժումն հոգեւորական»:

Գրիգոր Մագիստրոս ինքն ալ կատարած է «Հին քերականի» մեկնութիւնը, որով, յետագայ զարերուն, ուսուցիչները սորվեցուցած են իրենց աշակերտներուն:

Ան իր ծերութեան հասակին մէջ անդամ՝ չարունակած է թարգմանութեան գործը:

ՏԱՐՕՆԱՒԱՐԴ

(Շար.)

ԹԵՐԹԵԼՈՎ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆԴԷՍՆԵՐԸ

ԿԱՏԱԿԻ ՀԱՄԱՐ ՍԿՍԵՑԻ ԽՕՍԵԼ ՀԱՅԵՐԷՆ...

Այս նախադասութիւնը քաղեցինք «Գրուն» ամսագիրի մէջ լոյս տեսած «Դատաւորը բարձրացրեց Ռոմերոյի ձեռքը» խորագրուած յուշագրութենէ մը: Հայաստանցի կուիմարարիկ մըն է, Դաւիթ Թորոսեան, որ Խորհ. Միութեան հաւաքականին հետ Փուլա գացած է մասնակցելու համար կուիմարարի միջազգային մրցումի մը:

Նախ իր հարեւանցի տպաւորութիւնները: «Կուբա... Զափազանց դժուար է արեւի կիզիչ ճառագայթների տակ չնչել խոնաւութեամբ յագեցած օդը: Բաւական է մէկ ժամ հաւանայով քայլել, որպէսզի թրջուես քրտինքի կաթիլներից, ինչպէս անձրեւի տակ ընկածը: Բայց, չնայած չոգին, փողոցներում հարաւի ժողովուրդներին յատուկ աշխոյժ եռուզեռ է:

«Ամէն քայլափոխին հանդիպում են երիտասարդ տղաներ ու աղջիկները, որոնք կիթառը ձեռքներին նուագում են: Աւելի տարեցները հաւաքւում են որեւէ այգում կամ բացօթեայ սրճարանում, նուագում փողային ժողովրդական գործիքներ, կազմելով իւրօրինակ անսամբլները: Կըզզու փոքր տարիքի բնակիչները, անկախ սեռից եւ մաշկի գոյնից, պատրաստ են գալիս Կուբա ժամանած զբօսաշրջիկների չուրջը, որպէսզի ձեռք բերեն որեւէ արտասահմանեան կրծքանշան կամ իր:

«Ամէն տեղից տեսանելի է ովկիանոսի կապոյտը, որը պաշարել է քաղաքը հիւսիսից: Անմիջապէս ծովեզերին ուղիղ գծով վեր են խոյանում բազմայարկ երկնաքերները, որոնք ֆանտաստիկ տեսք են ստացել ովկիանոսի հարթ ֆոնի վրայ: Պարզորոշ աչքի են ընկնում «Ֆոքսա» եւ «Հաւանա Լիբրա» հիւրանոցները: Կառուցուել են մինչ յեղափոխութիւնը, Միացեալ Նահանգների խառոր գործատէրերի պատուէրով, իսկ այժմ ազգայնացուած են: Որքան էլ զարմանալի է, այնտեղ հնարաւոր չէ հանդիպել նոյնօրինակ կառոյցների: Բոլոր չէնքերը ունեն ինչ-որ առանձնայատուկ ձեւ, որը քաղաքին անծանօթ մարդու համար հեշտացնում է կողմնորոշուելը»:

Մարզիկը իր խումբին հետ «Հաւանա Լիբրա»ի 22րդ յարկը տեղաւորուած է: Սենեակները յարմարաւէտ են, դուրսը տաք է, բայց ներսը չերմութիւնը հաւասարակշռուած է:

Մրցումները տեղի ունեցած են մեծ մարզադաշտին մէջ: Բոլոր երկիրներու խումբերը ներկայացած են բացման հանդիսութեան: Ամէն խումբ իր դրօշով, խորհրդանիշով:

Բայց հիմա վերստին խօսքը տանք մարզիկին: «Ուշադրութիւնս գրաւեց Կուբայի ազգային թիմի առաջնորդ աղջիկը, որը հետաքրքրութեամբ նայում էր կրծքին գրուած հօրս տառերին: Նա նչան արեց: Մօտեցայ, նա խպտաներէն ինչ-որ բան ասաց, չհասկացայ, պատասխանեցի ռուսերէն: Նա նոյնպէս չհասկացաւ: Կատակի համար սկսեցի խօսել հայերէն, համոզուած, որ հայերէն ոչինչ չի հասկանում: Բայց որքան էլ զարմանալի էր, աղջիկը յանկարծ պայծառացաւ եւ անվարժ հայերէնով արտաբերեց.

— Ես էլ Հայ եմ, անունս Անահիտ է:

«Մեզ մօտեցաւ Սուրէնն Ղազարեանը: Նա նոյնպէս զարմացաւ: Մի պահ երեքս էլ զարմացած մոռացել էինք, թէ որտեղ ենք գտնւում եւ ուրախ զրուցում ենք...

«... Վերջինը մարզապալատ ներկայացաւ Կուբայի հաւաքականը: Անահիտը տանում էր ազատութեան կղզու գլօշը, իսկ նրանից անմիջապէս յետոյ գալիս էր միւնխենեան ծանր քաշի չեմպիոն, սեւամորթ Թէոֆիլ Ստիվենսոնը»:

Մանրամասնութեան համար աւելցնենք, թէ ընկերը՝ Սուրէնն, պարտուած է եւրոպացի ախոյեան, դերմանացի Պայէրի կողմէ:

Իսկ ինք յաղթելէ եւեթ խոտացի մրցակիցի մը, դէմ յանդիման գտնուած է քուպացի Խորխէ Ռոմերոնի: Երկրորդ ռաունտին քանի մը ուժեղ հարուածներով տապալած է մրցակիցը: Աւագ մարզիչը չնորհաւորած է, ինք վերադարձած մրցարանին կեդրոնը, դատաւորը իրեն անհասկնալի բաներ մը ըսելով բարձրացուցած է Ռոմերոյի ձեռքը:

Հոսկէ դրութեան խորամիրը: Բայց մենք հետաքրքրուեցանք Դ. Թորոսեանի դրութեամբ, որովհետեւ Հաւանայի մէջ կատակի համար հայերէն խօսած է, եւ...

ՔԱՂՀԱՆ

ՆԿԱՐԻՉ՝ ՎԱՀԷ ՊԱՐՍՈՒՄԵԱՆ

Զորս տարիէ ի վեր կը բնակի Փարիզ. Հակառակ երկու անձնական ցուցահանդէսներով հանդէս գալուն Պէյրութի մէջ, ուր սկսած էր արուեստասէր խաւերու հանդէպ հասարակութեան մը հետաքրքրութիւնը վառ պահել՝ Վահէ Պարսումեան ուզեց հիմնականօրէն վերուսումնասիրել նկարչութիւնը եւ եկաւ Փարիզ աշակերտելու Գեղարուեստից Ակադեմիային: Սակայն հրապարակային երեւումն է, մասնակցելով խմբական ցուցահանդէսի մը:

Կը մասնակցի միայն հինգ գործերով: Ու ասիկա՝ լայնօրէն բաւարար է արուեստագէտի մը դէմքը, ուղղութիւնը եւ տաղանդը ճչդող, ու ցաւ մը նաեւ — իր հիանալի ցուցահանդէս մը պիտի կազմէր իր ամբողջական գործերուն ցուցադրութիւնը:

Ունի ակադեմական դիտութիւն եւ նկարչական հիմնական պատրաստութիւն: Սակայն ասիկա սպասելի նախատուիլները ըլլալու են ոեւէ մէկ նկարիչի: Ինչ որ մասնաւորապէս յատկանչական է իր մօտ իր անխոնջ որոնումներն են ու արդէն անոր խանդավառիչ արդիւնքները:

Վահէն ունի պատառ մը կենդանացնելու, չարժման դնելու զօրութենականութիւն: Կը ստեղծէ մթնոլորտ որ կը բխի որքան չրջապատէն նոյնքան նաեւ այն մարդկային մարմիններէն — չըսենք մարդերէն — քանի չամախ անոնք թերդրուած կազմեր են, կամ ոտքեր՝ որոնց չարժման կը դնեն զանդուածը: Մանրամասնութիւնները կը դժէ տակաւին անոնց տուփերու նման իրարու մէջ անցընելով կը ստեղծեն չրջապատը, անկենդան նիւթեր կը չնչաւորուին անկախ՝ մարդկային գոյութենէ: Բոլորը պերճ կ'ամրոջացնեն: Բծախնդիր արուեստագէտ՝ ան կը գործածէ գոյները ոսկերիչի խնամքով, մաքրութեամբ: Գոյները նաեւ իր լոյսերն են, պատառոտ կենդանացնող սրսփուն խաւերը:

Կը գտնանք, այսօր, այս կարճ սակայն խանդավառ արտայայտութեամբ, պարզապէս ողջոյնի մեր խօսքը ընելու երիտասարդ տաղանդի մը հաստատուն իրագործումներուն առջեւ: Ֆրանսահայ նկարչութիւնը զօրացած կը գտնենք վերերակայական նոր ուժով մը որ, վստահ ենք — նկատի առնելով նաեւ արուեստագէտին լրջութիւնը, — իր մասին խօսեցնել պիտի տայ այսուհետեւ: Պիտի լսենք անունը՝ Վահէ Պարսումեանի:

Այսքանը՝ որպէս վկայութիւն մը նկարչական նոր տաղանդի մը փթթումին:

Գ.Ր. ՔԷՕՍԷԵԱՆ

(*) Maison des Beaux-Arts, 11, Rue des Beaux-Arts, jusqu'au 21 Février.

ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԸ ՊԱՂՏԱՏԻ ՄԷՋ

—o—

ԽՄԲ.— Ինչպէս ծանօթ է, Ամենայն Հայոց կաթողիկոսը փարիզ կուգար Պաղտատէն, ուր շուրջ 12 օրուան այցելութիւն մը կատարած է: Ստորեւ կարգ մը մանրամասնութիւններ այդ մասին, քաղուած տեղւոյն վրայ պատրաստուած հաղորդագրութիւններէն.—

Իրաքի Հայոց թեմի առաջնորդ Սրբ. Ղազարեանի եւ Ազգ. Կեդրոնական վարչութեան հրաւէրով՝ Ամենայն Հայոց կաթողիկոս Վազգէն Ա., Յունուար 28ին, ժամը 14·20ին Պաղտատ ժամանեց: Հայրապետին կ'ընկերանային Մայր տաճարի լուսարարապետ եւ Ազգերիջանի Հայոց առաջնորդ Յուսիկ Եպս. Սանթուրճեան, «Էջմիածին» ամսագրի խմբագիր Արթուն Հատիտեան եւ դաւազանակիր Մոմիկ Վրդ. Սարգսեան: Օդակայանին մէջ Ամենայն Հայոց կաթողիկոսը դիմաւորեցին քոյր Եկեղեցիներու հոգեւոր պետերը, Արտաքին նախարարութեան վրթ. Թոքալի պետը, Սրբ. Մխիթեան Իրաքի դեսպանը, Ազգ. Կեդրոնական Իշխանութեանց անդամները եւ բազմահազար ազգ եւ հայ բազմութիւն մը: Ողջոյնի խօսքերու փոխանակումէն ետք, կառքերու թափորը՝ պատուոյ ոստիկաններու ուղեկցութեամբ, անցաւ մայրաքաղաքի փողոցներէն դէպի Սրբ. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցին, ուր կատարուեցաւ կանոնական աղօթքը:

Եկեղեցւոյ մէջ, յանուն առաջնորդ Սրբ. Ղազարեանի եւ Ազգ. Կեդրոնական Վարչութեան կողմէ Տոքթ. Հասրաթ Միքայէլեան: Վազգէն Ա. իր գոհունակութիւնը յայտնեց բացառիկ եւ սրտաբուխ ընդունելութեան համար Իրաքի կառավարութեան՝ իր ժամանման առիթով ընձեռած դիւրութիւններուն համար, ինչպէս նաեւ քոյր Եկեղեցիներու հոգեւոր պետերուն, որոնք եկած էին անձամբ ողջունելու Հայոց Հայրապետը: Այնուհետեւ Առաջնորդարանի դահլիճին մէջ տեղի ունեցաւ բազմահազար հաւատացեալներու աջհամբոյրը, որ տեւեց երկու ժամ: Ապա Վազգէն Ա.՝ իրրեւ Իրաքի կառավարութեան հիւր, առաջնորդուեցաւ Տիգրիսի ափին գտնուող Եր-Մանսուր պալատը, իր ընտանիքի անդամներուն հետ: Հանդիստ առնելու համար Վազգէն Ա.ի մասնաւոր հրաւէրով Նիւ Եորքէն Պաղտատ ժամանած էր նաեւ աւագ Արեգայ Աատուրեան:

Յունուար 29ին, կիրակի առաւօտեան ժամը 10ին Վազգէն Ա. այցելեց նախագահական պալատը եւ ստորագրեց պատուոյ ոսկեմատեանը: Նոյն առտուն, Սրբ. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ պատարագեց եւ քարոզեց Յուսիկ Եպս. Սանթուրճեան, որ կատարեց նաեւ եկեղեցւոյ պատերուն եւ խաչերուն օծումը: Ժամը 10·30ին եկեղեցի ժամանեց Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը: Եկեղեցական արարողութեան աւարտին Վազգէն Ա. այցելեց Պաղտատի պետական համալսարանի հիւանդանոցը, ուր ամիսէ մը ի վեր կը խնամուի Աստղիկ Սրբ.: Դժբախտաբար Աստղիկ Սրբ.ի առողջական վիճակը կը մնայ դարձեալ մտահոգիչ:

Նոյն օրը, ժամը 17ին Վազգէն Ա. իր շքախումբի անդամներով այցելեց Պաղտատի Մելինէ Դանիէլ Իսքէնտէր ազգապատական ծերանոցը, ուր, Սրբ. Կարապետ մատուռին մէջ կատարուեցաւ հոգեհան-գլխատան պաշտօն՝ ծերանոցի բարերար-րուհիի յիշատակին: Վազգէն Ա. չքնեցաւ հաստատութեան զանազան բաժինները եւ դնահատեց պատասխանատու մարմիններու տարած աշխատանքը:

Յունուար 30ին, Երկուշաբթի ժամը 10ին Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը իր շքախումբի անդամներով այցելեց Պաղտատի պետական թանգարանը, ժամը 13ին՝ Իրաքի Արդարութեան նախարարին:

Յունուար 31ին, Երեքշաբթի ժամը 9ին Հայրապետը այցելութիւն մը տուաւ Պաղտատի Գաղթէացիներու Պուլոս Բ. Շէյխօ պատրիարք-կաթողիկոսի: Ապա այցելեց Իրաքի կառավարութեան մօտ Պապական նուիրակ Ժան Ռիւբ Եպս.ին: Ժամը 10·30ին Վազգէն Ա. այցելեց Ս. Մխիթեան Իրաքի դեսպան Անաստաս Պարքովսկիի:

Փետրուար 1ին, Չորեքշաբթի ժամը 13ին Պապական նուիրակը իր պալատին մէջ ի պատիւ Վազգէն Ա.ի պաշտօնական ճաշ մը տուաւ, որուն ներկայ եղան 25 անձնաւորութիւններ, որոնց մէջ Սրբ. Մխիթեան, Ֆրանսայի, Լիբանանի Իրաքի դեսպանները:

Նոյն օրը ժամը 16ին Հայոց Հայրապետը՝ Էջմիածնի մայր տաճարի նմանութեամբ շինուած Սբ. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ պատարագեց եւ քարոզեց Տ. Գարեգին Ա. Կաթողիկոս Ամենայն Հայոց: Ներկայ էին աւելի քան 400 հաւատացեալներ, որոնց մէջ Արտաքին նախարարութեան փոխնախարարուհի Ումամա Խալիլ, Ս. Մխիթեան Իրաքի դեսպանատան Ա. քարտուղար Նուպար Տէր-Մխիթարեան: Խօսք առաւ Արթուն Հատիտեան: Վազգէն Ա. տուաւ իր օրհնութիւնը Իրաքի կառավարութեան, որու հովանիին ներքեւ կ'ապրի ու կը ստեղծագործէ հայ համայնքը իր եկեղեցականներ, բարեսիրական, մշակութային մարզերուն մէջ:

ՕՏԱՐ ՄԱՄՈՒԼԻ ԱՐՁԱԳԱՆԳՆԵՐ

Գր. Նարեկացիի «Մատեան Ողբերգութեան»ի

ԱՆԳԼԵՐԷՆԻ ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

—o—

Լոնտոնի Թայմզ օրաթերթին գրական յաւելուածին Յունուար 13ի թիւին մէջ, Փրոֆ. Տ. Լանկ գրախօսական մը նուիրած է Միչա Գիւտեանի Նարեկի թարգմանութեան մասին, անդրադառնալով նաեւ անոր արժէքին: Ստորեւ թարգմանութիւնը:

Հայաստան հնուց ի վեր հարուստ եղած է խորհրդապաշտ գրողներով, հետա-մուտ՝ ներդաշնակ միութեան Աստուծոյ հետ: Որոնումը յաւիտենական ապահովութեան յատկապէս հարկեցուցիչ եւ բուռն եղած է երկրի մը համար որ իր արճանագրած պատմութեան կէսէն աւելին ընթացքին կոխկռտուած է օտար տիրողներու կողմէ, ընդհանրապէս անողոք թշնամի՝ հայ ժողովուրդին մշակոյթին եւ հաւատքին:

Հայ ոգեպաշտ գրողներու շարքին յատուկ տեղ կը գրաւէ Ս. Գրիգոր Նարեկացի՝ գործածած ըլլալու համար հայերէն տարազը: Սուրբը ծնած է մօտ 950ին Ք. Ե., Վանայ լիճին հարաւը գիւղ մը, այժմ Արեւելեան Թուրքիա: Հայրը՝ Խոսրով Անձեւացեաց եպիսկոպոսը, քաղմահմտուն անուանի հեղինակ մըն է: Գրիգոր փոքր տարիքին յաճախած է Նարեկայ մերձ վանքը: Կատարեալ ուսում ըստանալէ ետք, հոն հաստատուած է իբրեւ վանական եւ դաստիարակ: Իր գրչին պատկանող բազմաթիւ երկերէն են Մեկնութիւն Երգոց Երգոյնը, ինչպէս նաեւ բազմաթիւ ներբողներ եւ տաղեր:

Սուրբին գլուխ-գործոցը իր Մատեան Ողբերգութեան է. լրացած 1002ին, երեք տարուան կեդրոնացեալ ուսումնասիրու-թենէ եւ խոկումէ ետք: Երկը կը բաղկացայ 95 խօսքերէ կամ տաղաչափեալ աղօթքներէ՝ ուղղուած առ Աստուած: Ճարտարվեպ ձեւը, որ չունի պատմողական շարունակական կառոյց, Սաղմոսներու յուշքը կուտայ, թէեւ Գրիգորի պարա-պային տրտում նոթ մը կայ, ի տարբեր-րութիւն Սաղմոսերգութեան մէջ տիրող լաւատեսութեան դերակշիռ տրամադրութեան:

Ոճը դիտումնաւոր կերպով կրկնողական է, ամբարելով ածականներ եւ պարզ-լով պատկերներու այլազանութիւն մը, ցոյց տալու համար հեղինակին անզօրութիւնը, ամոքուած միայն նոյնացման յոյսով՝ վերջնական ընկերակցումով Աստնակալին մէջ: Գրիգորին Ողբերը սրբա-գործուած դիրքի բնոյթ ստացած են. Փիզիքական հպումով բուժիչ կարողութիւններ վերագրուած են, արդէն Ողբ 18ը հիւանդի վրայ կը կարդացուի, բուժելու համար:

Թէ Գրիգոր «Հայ գրականութեան ամէնէն ակնառու դէմքը կը ներկայացնէ», ինչպէս կ'ըսէ Միչա Գիւտեան, թերեւս վիճելու առիթ կուտայ: Ոմանք կրնան հրապարակ դնել Ներսէս Շնորհալին, մինչեւ դարէն, մէկն ու մէկը ժամանակակից բանաստեղծներէն ու վիպագիր-ներէն: Բայց խնդրոյ առարկայ չեն կըրնար ըլլալ անկեղծութիւնը եւ զգացականները դեղումը այս Ողբերուն, որոնք կը պատկերացնեն չափ չօշափելի կերպով մարդկային հոգեվիճակին ճիգը ձուլուելու անեզրին հետ:

Գիւտեանի հատորը կը բովանդակէ առաջին 25 Ողբերը, յարմարցուած կշռութաւոր արձակի: Թարգմանութիւնը յատկանշուած է նոյն ճշգրտութեամբ, վարչութեամբ եւ ընթեռնելիութեամբ, որոնք հիացում պատճառած էին մեզի նախորդ հատորներով Մաշտոց Հրատարակչական, որ ներկայիս կը պարունակէ առանձին հատորներ նուիրուած Յովհ. Թումանեանի, Վահան Թոթովենցի եւ Աւ. Իսահակեանի, ինչպէս նաեւ ծաղկաքաղ մը Սրբ. Հայրապետի բանաստեղծութեան, թարգմանուած անգլերէնի:

ՀԱՑԱՍՏԱՆԵԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ԽՕՍԷՔ, ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԼԵՌՆԵՐ

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍ

ՍԱՒՐ ՔԱՄԻ ԱՆՑԱԻ...

3.

Եպիսկոպոսը ծնկաչոք մօտեցաւ իր մեծ նախնու շիրիմին, աղաղակեց դառնաղի.

— Օգնական լե՛ր, սո՛ւրբ: Եկո՛ւր, եկո՛ւր...

Սրահէ մայր դրան մէջ երեւաց Խորէն աղան: Վարդապետները սարսուռով խաչակնքեցին երեսնց բերանները՝ մի՛թէ Ցովհաննէս Պլուզը յայտնուեց՝ առաջ նորընծայ աղաղակին անսալով: Խորէն աղան ծանրի քայլ առաւ, համբուրեց Ցովհաննէս Պլուզի շիրիմը, ապա չոքած տեղից մեխուեց սրբազանի աչքերում:

— Ի՞նչ պիտի անենք:

Սպասեց երկար, սակայն ոչ ոք ուշք չդարձրեց նրա վրայ: Բոլորը սգի մէջ էին: Սպասեց նորից, ապա շրջուեց ետ: Եռեւից լսեց վարժապետի ձայնը:

— Մեզ ո՞ւմ յոյսին ես թողնում, Խորէն աղա:

Խորէն աղան ետ չնայեց, դուրս եկաւ տաճարից ու վազեց դէպի փողոց:

Շուկայում Բենիամինն ու Փափազը բռնած նոխազ էին կրծում: Խորէն աղան Զիլ Զաքարին ուղարկեց Զերքէզ Շեհէբեդդին բէյին տանելու: Եղները նստել էին սայլերի մօտ եւ թաց դունչերը երկնքին պարզած՝ որճում էին:

Զիլ Զաքարը վաճառականին բերեց... Ժամը 10ին Վազգէն Ա. այցելեց նախագահական պալատը եւ ստորագրեց պատուոյ ոսկեմատեանը: Նոյն առտուն, Սրբ. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ պատարագեց եւ քարոզեց Ցուսիկ Եպս. Սանթուրճեան, որ կատարեց նաեւ եկեղեցւոյ պատերուն եւ խաչերուն օծումը: Ժամը 10·30ին եկեղեցի ժամանեց Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը: Եկեղեցական արարողութեան աւարտին Վազգէն Ա. այցելեց Պաղտատի պետական համալսարանի հիւանդանոցը, ուր ամիսէ մը ի վեր կը խնամուի Աստղիկ Սրբ.: Դժբախտաբար Աստղիկ Սրբ.ի առողջական վիճակը կը մնայ դարձեալ մտահոգիչ:

Նոյն օրը, ժամը 17ին Վազգէն Ա. իր շքախումբի անդամներով այցելեց Պաղտատի Մելինէ Դանիէլ Իսքէնտէր ազգապատական ծերանոցը, ուր, Սրբ. Կարապետ մատուռին մէջ կատարուեցաւ հոգեհան-գլխատան պաշտօն՝ ծերանոցի բարերար-րուհիի յիշատակին: Վազգէն Ա. չքնեցաւ հաստատութեան զանազան բաժինները եւ դնահատեց պատասխանատու մարմիններու տարած աշխատանքը:

Յունուար 30ին, Երկուշաբթի ժամը 10ին Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը իր շքախումբի անդամներով այցելեց Պաղտատի պետական թանգարանը, ժամը 13ին՝ Իրաքի Արդարութեան նախարարին:

Յունուար 31ին, Երեքշաբթի ժամը 9ին Հայրապետը այցելութիւն մը տուաւ Պաղտատի Գաղթէացիներու Պուլոս Բ. Շէյխօ պատրիարք-կաթողիկոսի: Ապա այցելեց Իրաքի կառավարութեան մօտ Պապական նուիրակ Ժան Ռիւբ Եպս.ին: Ժամը 10·30ին Վազգէն Ա. այցելեց Ս. Մխիթեան Իրաքի դեսպան Անաստաս Պարքովսկիի:

Փետրուար 1ին, Չորեքշաբթի ժամը 13ին Պապական նուիրակը իր պալատին մէջ ի պատիւ Վազգէն Ա.ի պաշտօնական ճաշ մը տուաւ, որուն ներկայ եղան 25 անձնաւորութիւններ, որոնց մէջ Սրբ. Մխիթեան, Ֆրանսայի, Լիբանանի Իրաքի դեսպանները:

Նոյն օրը ժամը 16ին Հայոց Հայրապետը՝ Էջմիածնի մայր տաճարի նմանութեամբ շինուած Ս

(Շար. Ա. Էջէն)

ւանդ Սատաթի քաղաքականութեան դէմ է եւ կը կարծուի թէ ահաբեկիչները «Սեւ Սեպտեմբեր»ի կրնան պատկանիլ քանի անոնք խոստացած էին « պատժել » Եգիպտացիները:

ՁԻՒՆ – ՁՄԵՌ ՍԱՍՏԿԱՑԱԻ

———o———

Շաբաթ եւ մանաւանդ Կիրակի օր ամբողջ Փրանսան գրեթէ, հարաւը մասամբ խնայուած էր, ձիւնի տակ թաղուած էր: Սառած ճամբաներ, տապալած ծառեր, էլեկտրականութեան հոսանքը կտրած եւ շատ ծանր կացութիւն որոշ շրջաններու մէջ, ինչպէս մանաւանդ Բարձր–Նոր – մանաւանդ, ուր զոլորցներն ալ փակուեցան: Այս ամբողջը որքան ալ սարսափելի թուի անվարժ Փրանսացիին համար, չի համեմատուիր Ամերիկայի հետ, ուր փետր. 6ի եւ 7ի ձիւնամրրիկը անդամալոյծ ըրած է ամբողջ հիւսիս–արեւելեան գօտիները: Պոսթընի մեր պաշտօնակիցը՝ Հայրենիք լոյս տեսած չէր փետր. 7էն 14, երթեւեկութիւնն իսկ արգիլուած ըլլալով: Եւ փետր. 14ին մանաւանդ արտօնութեամբ է իշխանութիւններէն, որ խմբագիրները կրցած են խմբագրատուն երթալ եւ թերթը լոյս ընծայել:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՓԱՐԻԶի 16րդ թաղամասին մէջ ահաւոր պայթումներ պատահած են Շաբաթ օր, կապի խողովակներու խզումներու պատճառով, քարուքանդ ընելով երեք չէնքեր Ռիւ Ռենուար, Ավընիւ տը Լամպալ: Հինգ մեռեալ կայ, հինգ անհետացած եւ շուրջ 50 վիրաւոր: Այս առթիւ Շաբաթ առաւօտ Լիպերասիոն փառաւոր խորագիր մը գրած էր, որու համար հաւանաբար խմբագրութիւնը մանաւանդ շնորհաւորութիւններ պէտք է ստացած ըլլայ աչքէն, քանի միայն անոր կրնայր նպատակել: Այս աղէտին առթիւ, թերթը կը խորագրէր արդարեւ «Ձախին իշխա – նութեան գլուխ գալէն երեք շաբաթ ա – ռաջ՝ ԳԵՂԵՑԻԿ ԹԱՂԱՄԱՍԵՐԸ ԱՐԴԷՆ ԿԸ ԲՈՒՆԿԻՆ »: « Պէտք է ընել » կ'ըսէ Ժրանսացին...

ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆի մէջ արիւնալի միջադէպեր պատահած են: Պաշտօնական աղբիւրներու համաձայն, Թաւրիզ ծագած խռովութեան մը հետեւանքով վեց մեռեալ եւ 125 վիրաւոր կայ: Ամբողջ օրը (Շաբաթ) երիտասարդներ տոզանցած են հակակառավարական նշանախօսքերով:

ՊՈԼԻՍ, Անգարա եւ Իզմիր կրկին բախումներ եւ ցոյցեր տեղի ունեցած են: Երկու ուսանող վիրաւորուած է: Պայթումներ եղած են նոյնիսկ Պոլսոյ Էնթերքոնթինանթալը, վիրաւոր չկայ:

ԿԻՐԱԿի կէս գիշերին լրացաւ երեսփոխանական թեկնածուներու արձանագրութեան պայմանաժամը: Վերջին պահուն մրցանիշներ ալ կոտրուեցան: Միայն Փարիզի համար, որ 31 երեսփոխանի իրաւունք ունի 457 արձանագրուած կայ...: Շաբաթավերջին Միթերան եւ Մառշէ չարունակեցին զիրար մեղադրել:

ՊԵԼՖԱՍԹի ճաշարանի մը մէջ ռումբ մը պայթած է, 12 մեռեալ կայ:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԼԻՈՆ.— Կիրակի փետր. 26, Վարդանանց տօնակատարութիւն Ազգ. Տան մեծ սրահին մէջ, նախաձեռնութեամբ Լիոնի Հայ Առաք. Եկեղեցւոյ Ազգ. Մխիթեան վարչութեան: Կը բանախօսէ Ժընեւէն՝

Պր. ԱՐՏԷՆ ՇԵԼԼԻՖԵԱՆ

Հանդէսէն յետոյ խնջոյք, «Սայաթ – Նովա» նուագախումբի մասնակցութեամբ:

Հ. Բ. Ը. Մ.

ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԱՃԱՌՔ

Ալեք Մանուկեան Մշակ. կեդրոնին մէջ, Մարտ 18 եւ 19ին ժամը 11էն մինչեւ 20

Կը խնդրուի նկատի ունենալ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տէր եւ Տիկին Հայկ Համբճանեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Լեւոն Համբճանեան իրենց խորին չնորհակալութիւնները կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք անձամբ եւ գրաւոր մասնակից եղան իրենց սուգին՝

ՄԵՐՈՒԺԱՆ ՀԱՄԲԻՃԱՆԵԱՆի

(Ամասիացի)

մահուան առթիւ:

TROIS CONCERTS POUR CHYPRE

MIKIS THEODORAKIS

et CYPRIEN KATSARIS

Mercredi 1er Mars, Salle Pleyel, 20 h. 30

MIKIS THEODORAKIS

Samedi 25 Février et Vendredi 3 Mars

Salle Pleyel, 20 h. 30

M. Théodorakis chantera chaque soir un programme différent.

Location : Pleyel, 3 FNAC, CROUS

Association des Amis de la République de Chypre.

UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE

EXPOSITION DE PEINTURE

ALEXIS TATEOSSIAN

(*Prix de la Direction des Arts et Lettres*)

du Lundi 20 Février au Dimanche 5 Mars au Centre Culturel Alex Manoogian, 118 rue de Courcelles Paris (17e) — Tél. : 924-86-71

« *Son métier est immense ; il a la science des rapports de tons, des perspectives évanescentes, mais son vrai talent est de nous imposer une distance nouvelle avec le réel* ».

DOLLY ŒUVRAY

Critique d'art

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապ. Խաչի Կրընոպլի մասնաճիւղը չնորհակալութեամբ ստացած է Մանուկներու Օրուան առթիւ.—

Տէր եւ Տիկ. Քիւրքճեան Ս. 200, Տիկին Սալավանեան 100, Պէկեան Ռ. 50, Տէր եւ Տիկ. Գապաքճեան 300, Տէր եւ Տիկ. Քիւրքճոէն 500, Աբրանեան Ա. 10, Մայէօրկաս Ֆ. 20, Մառանճեան Ս., Ալիքեան, Ճակոբեան Կոիչա 100ական, Ունանեան 50, Գալայճեան եղբայրներ 100, Տէր եւ Տիկ. Լիւլճեան 300, Տէփոյեան 100, Տէր եւ Տիկ. Զատիկեան 50, Տէր եւ Տիկ. Նահապետեան 200, Տիկ. Միքայէլեան 50, Մառանճեան Ա., Սիմոնեան Լ. 100ական, Սիմոնեան, Մարգարեան 50ական, Տէր եւ Տիկ. Ճըրըգեան Ս. 120, Ճակոբեան Ի. 10, Տէր եւ Տիկ. Սիսլեան 200, Սէրոքեան 20, Տէր եւ Տիկ. Մուրատեան 100, Տէր եւ Տիկ. Մարաշլեան 50, Տէր եւ Տիկ. Մուրատեան Բ. 100, Զիֆճեան ընտանիք 200, Տիկ. Շաքարեան 10, Գույումճեան Գ. 50, Տէր եւ Տիկ. Բաբախեան 100, Տէր եւ Տիկ. Անտոնեան 200, Տիկ. Կիւմիւչեան 100, Մանուկեան Վ. 50, Էրիք Էպէր 30, Տէր եւ Տիկ. Սապունճեան Ճ. 110, Տէր եւ Տիկ. Տիպիտապեան 100, Տիկ. Ինճէեան, Ահարոնեան Ժ. Պ. 50ական, Տէր եւ Տիկ. Քէչիչեան 200, Ճակոբեան 100, Ստամպոլեան, Մանուկեան 50ական, Մանուկեան Ն. 300, Սապունճեան Էլզա 50, Ստամպոլեան Ք.». 500, Տիպիտապեան Լ. 50, Եկաւեան Ճ. 20, Մուրատեան Ս. Գ. 30, Ճակոբեան 100, Վերոնիք 20, Նոր Սերունդ 50, Սերժ, Անոյշ Մարտիրոսեան 100, Տիկ. Փիլավճեան 50 Ֆր.:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՓԱՐԻԶ.— Տիկին Աչխէն Սողոմոնեանց Շ.ի յիշատակին 100 Ֆր. կը նուիրէ:

ԺԱՆԹԻԻ.— Պ. Շաւարշ Հազարապետեան 50 Ֆր. կը նուիրէ:

ԱԼՖՈՐՎԻԼ.— Տիկին Արմենուհի Խաչիկեան 50 Ֆր. կը նուիրէ Շ.ի յիշատակին:

ՆՈՒԷՐ

Այրի Տիկին Զարուհի կըկըզեան իր քրոջ զաւկին հիւանդութենէ ապաքինման առթիւ 100 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին:

ՍԱՄՈՒԷԼ Ե ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

ՄԵԾ ՏՕՆԱԿԱՃԱՌ

KERMESSE

կազմակերպութեամբ վարժարանի Մնողաց Միութեան

ՄԱՐՏ 11 ԵՒ 12

վարժարանի թատերասրահին մէջ, գեղարուեստական հաճելի բաժին, նուագ եւ պար: Համեղ կերակուրներ

FIANÇAILLES

Mr Henri Nalbandian est heureux de vous faire part des fiançailles de sa fille

Brigitte

avec

M. Gérard de La Salle

qui ont lieu le Dimanche, 12 Février 1978 à Paris

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Վալանսի վարչութեան չնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները.— Պր. Գալուստեան Ղազար 100 Ֆր. իր կնոջ մահուան տարեդարձի առթիւ: Տէր եւ Տիկ. Թապագեան 150, փոխան ծաղկեպսակի Տիկ. Սիրվարդ Ժամագործեանի մահուան առթիւ: Պր. Պըզեան 50 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Կօչկակարեան անուանակոչութեան առթիւ 100 Ֆր., Տէր եւ Տիկ. Ճերանեան Նշան նոր տարուան առթիւ 100, Տիկ. Կըկըզեան Զարուհի 20, Տէր եւ Տիկ. Խաչիկեան 20, Պր. Կարապետ Տէր–Գրիգորեան իր անուանակոչութեան առթիւ 100, Տիկ. Մուրթարեան 10 Ֆր.:

47ՐԴ ՏԱՐԵԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՑՔ ՀԱՑ ԱՐԻՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

կազմակերպուած Հայ Արիներու Միութեան Փարիզեան շրջանէն

ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ՝ ՀԱՑ ԱՐԻՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՀԻՄՆԱՐԿՈՒԹԵԱՆ 50ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ

կիրակի, Մարտ 5 կէսօրէ վերջ ժամը ճիշդ 14·30ին

SALLE DE LA CHIMIE

28 bis, Rue Saint Dominique, Paris — Métro Invalides

Մասնակցութեամբ Հայ Արիներու Միութեան բոլոր շրջաններուն Բացառիկ սկաուտական եւ գեղարուեստական յայտագիր հայերէն, պատրաստուած Արիներուն, Արենոյշներուն, Գայլիկներուն եւ Թեւիկներուն կողմէ

ՄՈՒՏՔ 20 ՖՐԱՆՔ

ՊԻՒՖԷ

RECHERCHONS

ORGANISATION GLORIK

POUR LA FRANCE

(Machines graphiques, Importation et exportation) recherche des associés actifs âge moyen

Ecrire avec c. v.

Georgenst. 124

800 MUNCHEN 40

Allemagne Fédérale

Banquet et Gala

Organisés par LES ANCIENS COMBATTANTS ARMENIENS d'Issy-les-Moulineaux et Clamart

Sous le patronage de M. JEAN FONTENEAU

Maire de Clamart

et la présence de M. NOURHAN FRINGHIAN

Président d'Honneur

Centre Culturel JEAN ARP, 22 Rue P. V. Couturier à Clamart

Samedi 25 Février, de 20 h. 30 à l'aube

PARTIE ARTISTIQUE

MINAS PALANDJIAN (chanteur)

Orchestre : MELKON - SEVAN

Pour tous renseignements et réservations :

PARIS : 770-07-25 CLAMART : 642-73-10 ISSY : 642-45-25

BAKERDJIAN, 35 Rue de Trévise, Paris 9e

PALOUYAN, 523-24-97 — 9, rue de Trévise, Paris 9e

Imprimé sur les presses du Journal «Har atch» 83, rue d'Hauteville 75010 Paris

Commission paritaire : N° 55935

ՀԱՐԱՁԱԳԱՆՔ

ՀԱՅԿԱԶ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱԽԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՀԱՐԱՁԱԳԱՆՔ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS
— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 E 571027317 A R. C. PARIS

ՋՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՓԵՏՐՈՒԱՐ
22
MERCREDI
22 FÉVRIER
1978

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար· 200 Ֆ·	Վեցամսեայ	110 Ֆ·
Արտասահման	Տար· 230 Ֆ·	Հատը	1 Ֆ· 30

LE NUMERO 1.30 F

53ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 14·060

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

53e ANNÉE — N° 14.060

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԵԳԻՊՏՈՍ - ԿԻՊՐՈՍ ՔԷՆՈՏԱԾ

Կիպրոսի եւ Եգիպտոսի յարաբերու – թիւնները բաւական լարուած են եւ հա– սած նոյնիսկ խզումի եզրը Կիրակի օր– ուան դէպքերու իրրեւ հետեւանք: Ծա – նօթ է որ Եգիպտացիք փորձեցին «էն – թեպէ» մը ընել Լառնաքա բայց ամէն ուժերն ալ կրակ բացին օդակայան իջած եգիպտական օդանաւին վրայ: Արդիւնքը եղաւ 15 մեռեալ եւ 16 վիրաւոր Եգիպ – տացիներու մօտ եւ 7 կիպրացի վիրաւոր բայց պատանդները ողջ – առողջ իրենց ազատութիւնը վերագտան եւ երկու ահա– բեկիչներն ալ ձերբակալուած են: Սա – տաթ չնորհաւորեց իր Բոմանւոսն բայց եւ այնպէս ամէն ինչ կարգադրուած չէ այսքանով: Ճիշդ է որ Նիկոսիոյ կառա– վարութիւնը ազատ արձակեց ողջ մնա – ցած եգիպտացիները եւ թողուց որ Գա – հիրէ վերադառնան բայց միաժամանակ արտաքսեց եգիպտացի դիւնուորական կը– ցորդը իրրեւ պատասխանատու: Հիմա կիպրոս եւ Եգիպտոս գիրար կը մեղադ– րեն: Գահիրէ կը դանէ թէ կիպրական իշխանութիւնները որեւէ միջոց ձեռք չէին առած պաշտպանելու համար Հիլ – թընի ժողովին մասնակցող Եգիպտացի – ները: Կիպրոսի կարծիքով ալ եգիպտա – կան օդանաւը անակնկալի բերած է տեղ– ւոյն իշխանութիւնները, կրակ բացած է մինչ պատանդներու հարցին չուրջ բա– նակցութիւն կը տարուէր: Կիպրոսի նա– խագահը յայտարարութեամբ մը կ'ըսէ թէ ահաբեկիչներէն ձեռք ձգած էր պա– տանդներու ազատ արձակումը եւ իրենց յանձնուիլը երբ եգիպտական օդանաւէն ճիպի մը դուրս եկած է յանկարծ եւ կրա– կած: Կիպրիանու շատ դժգոհ է եւ կը չեշտէ նաեւ թէ կիպրոս հարկ եղածին չափ զգուարութիւն ունի, նորեր ստեղ – ծելու հարկ չկար:

Լիբիական մամուլը «հապիտի ողբեր – ութիւն» կ'որակէ Սատաթի դործողու– թիւնը, աւելցնելով թէ « գայթակղու – թիւն մըն է եւ զգուելի ոճիր մը »:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹԱՒՐԻԶԻ խոովութիւնները յայտա – րարուածէն շատ աւելի զոհ պատճառած են: Ոստիկանութիւնը թռաններէ կը կրա– կէր ժողովուրդին վրայ եւ քանի մը հա– րիւր կը նկատուի մեռեալներու թիւը:

ՍՈՒՐԻՈՅ նախագահը Ասատ Մոսկուա հասած է, ուր գինքը անձամբ դիմաւորած է Բրեժնեւ: Կրեմլինը ընդհանրապէս շատ զոհ է Սուրիոյ դիրքէն:

ՇՆՆԵՎԻՒՒԻ տեղական ընտրութիւննե– րը ծառայեցին քիչ մը աւելի լարելու համայնավար – ընկերվարական յարաբե– րութիւնները: Արդարեւ երկրորդ շրջա – նին, անցեալ Կիրակի, ընտրուեցաւ Օլի– վիէ տ'Օրմեսոն (մեծամասնութիւն) ընդ– դէմ համայնավար Թեկնածուին 1200 ձայ– նի առաւելութեամբ, խլելով աթոռ մը, որ ցարդ համայնավարներուն ձեռքն էր: Ընկերվարականները կ'ըսեն որ պարկեշտ եւ այնպէս ամէն ինչ կարգադրուած չէ այսքանով: Ճիշդ է որ Նիկոսիոյ կառա– վարութիւնը ազատ արձակեց ողջ մնա – ցած եգիպտացիները եւ թողուց որ Գա – հիրէ վերադառնան բայց միաժամանակ արտաքսեց եգիպտացի դիւնուորական կը– ցորդը իրրեւ պատասխանատու: Հիմա կիպրոս եւ Եգիպտոս գիրար կը մեղադ– րեն: Գահիրէ կը դանէ թէ կիպրական իշխանութիւնները որեւէ միջոց ձեռք չէին առած պաշտպանելու համար Հիլ – թընի ժողովին մասնակցող Եգիպտացի – ները: Կիպրոսի կարծիքով ալ եգիպտա – կան օդանաւը անակնկալի բերած է տեղ– ւոյն իշխանութիւնները, կրակ բացած է մինչ պատանդներու հարցին չուրջ բա– նակցութիւն կը տարուէր: Կիպրոսի նա– խագահը յայտարարութեամբ մը կ'ըսէ թէ ահաբեկիչներէն ձեռք ձգած էր պա– տանդներու ազատ արձակումը եւ իրենց յանձնուիլը երբ եգիպտական օդանաւէն ճիպի մը դուրս եկած է յանկարծ եւ կրա– կած: Կիպրիանու շատ դժգոհ է եւ կը չեշտէ նաեւ թէ կիպրոս հարկ եղածին չափ զգուարութիւն ունի, նորեր ստեղ – ծելու հարկ չկար:

Լիբիական մամուլը «հապիտի ողբեր – ութիւն» կ'որակէ Սատաթի դործողու– թիւնը, աւելցնելով թէ « գայթակղու – թիւն մըն է եւ զգուելի ոճիր մը »:

ԵՐԵՒԱՆ ⇔ ՓԱՐԻԶ ՀԵԹԱՏԻՊ

Յակոբ Մնձուրի (Տեմիրճեան)

Պոլսոյ մէջ, 92 տարեկանին մեռաւ հայ անուանի դրող Յակոբ Մնձուրի: Այս առթիւ «Հայրենիքի ձայն» շաբաթաթեր– թը տպած է Հայաստանի Գրողներու Մի– ութեան եւ Սփիւռքահայութեան հետ մը– չակութային կապի Կոմիտէի մահախօսա– կանը, զոր կը ներկայացնենք ստորեւ.

— Հեռագիրը (*) դուժեց Պոլսոյ մէջ ապրող հայ անուանի դրող Յակոբ Մըն– ձուրիի մահը: Մնած է 1886ին Եփրատի ափին գտնուող, Մնձուրի լեռնաշղթայով երիզուած Արմտան գաւառի նոյնանուն գիւղը, չարքաշ գիւղացիի ընտանիքին մէջ: 1897ին կը մեկնի Պոլիս՝ պանդուխտ հօր եւ մեծ–հօր մօտ, որոնք կ'աշխատէին իրրեւ հացագործ: Տարի մը յաճախած է ֆրանսական վարժարան, ապա երկու տա– րի եղած է կեդրոնական վարժարանի ա– շակերտ, աւարտած է նախակրթարանի բաժինը եւ ուսումը չարունակած Հոպէրթ քոլէժի մէջ, զոր կիսատ ձգած է:

Փոքր տարիքէն, ինչպէս ինք կը գրէ, եղած է «մոլի ընթերցող»: Արեւմտահայ եւ արեւելահայ դասական եւ ժամանա – կակից գրողները կարդալէ զատ, ուսում– նասիրած է ֆրանսացի եւ անգլիացի գը– րողները, ապա նաեւ անգլերէն ու ֆը – րանսերէն թարգմանութիւններու միջո – ցով՝ Տոլստոյը, Դոստոյեւսկին, Չեխո – վը, Ֆրեսերիք Կարսիա Լորկան, Փապլո Ներուտան եւ ուրիշները:

Գիրքերը լաւագոյն համալսարանը կը հանդիսանան Մնձուրիի համար, որ Պոլ– սոյ մէջ կ'աշխատի իրրեւ հացագործ եւ նոյն տաեն կը սկսի «ինքզինք կարդալ», այսինքն գրել: Առաջին պատմուածքը «Հարս ու կեսուր» վերնագրով, լոյս կը տեսնէ 1906ին: 1907ին կը վերադառնայ գիւղ, ձմրան ամիսներուն ղպրոցին մէջ կ'աշխատի իրրեւ ուսուցիչ, իսկ ամառը, բոլոր գիւղացիներուն պէս, հող կը մշա– կէ: Այդ տարիներուն ան աւելի կը կապ– ուի հայրենի հողին եւ բնաշխարհին: 1914ին հիւանդութեան պատճառով կ'եր– թայ Պոլիս եւ բախտով կը փրկուի տե– ղահանութենէ, որուն զոհ կ'երթայ իր ըն– տանիքը: Այդ օրուընէ մինչեւ իր մահը ան կ'ապրի ու կը ստեղծագործէ Պոլսոյ մէջ, կը չարունակէ եղեռնին զոհ գացած արեւմտահայ գիւղագիրներու լաւագոյն աւանդութիւնները, զանոնք հարստացնե– լով ինքնուրոյն, ջինջ, պարզ ու բարձր արուեստով մը, որ միայն ու միայն մըն– ձուրիական է:

Յակոբ Մնձուրի այն երջանիկ ստեղ – ծագործողներէն է, որ երկար ապրեցաւ, 92 տարի եւ մինչեւ մահը վար չդրաւ գրիչը: Մնձուրիի գործերուն մէկ մասը լոյս տեսած է «կապոյտ լոյսը», «Ար – մտան» եւ «կռունկ, ուսաի՞ կուգաս» հա– տորներով: Մնացեալը ցրուած է մամու– լի մէջ: 1968ին «Սփիւռքահայ գրողներ»

եղած են եւ քաշուած ի նպաստ համայ– նավարին, հարկ եղած հրահանգներն ալ տալով: Համայնավարները բնաւ համոզ – ուած չեն եւ կը պնդեն որ դիտակցաբար մեծամասնութեան թեկնածուն ընտրել տուած են: Վէնսէնի մէջ ալ համայնա – վարը միայն եօթը ձայնով յաջողած է:

մատենաշարով Երեւանի մէջ լոյս տեսաւ Յակոբ Մնձուրիի պատմուածքներու «կա– պոյտ լոյս» խորագրով հատորածոն եւ հայրենի ընթերցողը առաջին իսկ հան – դիպումով սիրեց ու բարձր գնահատեց հիանալի գրողը:

Մնձուրի արուեստի մոգական ուժով կը վերակենդանացնէ կորսուած աշխարհ մը, իր ծննդավայրը, Արմտան գիւղը իր մարդոցմով, կենդանական ու բուսական աշխարհով, լեռներով ու ճամբաներով, ձորերով ու այգիներով: Ճիշդ կը գրէ ան ինքն իր մասին, որ գրականութեամբ « նկարչութիւն » ըրած է: Վարպետ նկա– րիչի մը պէս ան մերթ ընդհանրի թա– փանցիկութեամբ ու թեթեւութեամբ կը ստեղծէ իր « հայրենական գիւղանկար– ները », « դաշտանկարները », « լեռնա– նկարները », « գետանկարները », իսկ մերթ օգտագործելով թանձր իւղաներկը՝ կը նկարէ հողի մշակներու, գիւղի հարս– ներու, հայ մայրերու եւ տատիկներու, պանդխտութեան մէջ տառապող մարդոց անսպիտան դիմանկարները, պեղելով ու բանալով հայ գիւղացիի հոգին, անոր կապը հողի, հայրենիքի եւ ընտանիքի հետ, անոր անսահման բարութիւնը, աս– պնջականութիւնը, որ անխտրականօրէն կը բաշխէ ամէնուն՝ համազիւղացինե – րուն եւ դրացի գիւղերուն մէջ բնակող այլ ազգութիւններու ներկայացուցիչնե – րուն:

Մնձուրիի համակրանքը արդար քրտին– քով հաց վաստկող աղնիւ ու բարի մար– դոց հետ է: Մնձուրիի հիւմանիզմը ընդ– հանրական չատ բան ունի պէթլիսցի իր հայրենակիցի՝ Ուիլեըմ Սարոյեանի հիւ– մանիզմի հետ: Երկուքն ալ լաւի ու բա– րիի յաղթանակի հաւատացողներ են: Յակոբ Մնձուրի սերտ կապերու մէջ էր Սփիւռքահայութեան հետ Մշակութային կապի Կոմիտէի եւ Հայաստանի Գրողնե– րու Միութեան հետ: Ան կը կարդար հայ– րենիքէն ղրկուած իւրաքանչիւր գիրք, կը հետեւէր խորհրդահայ գրականութեան մէջ յայտնուած նորերու առաջին քայլե– րուն, անոնց մասին կը գրէր իր կար – ծիքը, կ'ուրախանար եւ կը հպարտանար հայրենի գրականութեան ծաղկումով եւ հարուստ բերքով: 1976ին Երեւանի մէջ, Հայաստանի գրողներու տան դահլիճին մէջ նշուեցաւ Յակոբ Մնձուրիի 90ամեա– կը: Անուանի գրողը այս առթիւ գրած իր նամակին մէջ այդ մեծարանքը նկա– տեց իր կեանքի ամէնէն երջանիկ ապ – րումը:

Մեռաւ արեւմտահայ գրականու – թեան նահապետը, իր կենդանութեան օրով արդէն դասական դարձած գրագէ– տը՝ հայ գրականութեան ժառանգութիւն թողելով մնձուրիական իր աշխարհը՝ Արմտան գիւղը, իր թոյրերով ու ծոյրե– րով, օրօրներով, սովորութիւններով, մար– դոցմով ու անոնց իւրայատուկ տարազ – ներով: «Լաւ է, որ իմ ամբողջ գործս թերթերու մէջ ելած է, — կը գրէ Մըն– ձուրի, — ձեռագիր չէ: Լոյս տեսած կը համարուի: Եթէ իմ գործս որեւէ չահե– կանութիւն չի բերեր, ոսկեկազմ տպա – գրութիւնով ալ ելլէ, կը մոռցուի: Հա – կառակը՝ հողերուն տակ ալ մնայ, կը փնտռուի, կը հանուի: Գիրը չի մեռնիր, գիրը անմահ է»:

(*) Հայաստանի Գրողներու Միութեան գոյժը հեռագրով հաղորդեց՝ «Ցառաջ»:

×

«ԱՒ. ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ» ՆԱՒԸ ԲԱԹՈՒՄԻ ՄԷՋ

«Աւետիք Իսահակեան» նաւը, չրջելէ եռք Իտալիա, հարաւ. Սլաւիա եւ Յու – նաստան, խարսխած է Բաթումի նաւա – հանգիստը: Նաւուն վրայ ստեղծուած է թանգարան մը: Լենինականի բամպակա– գործութեան ձեռնարկութենէն պատուի – րակութիւն մը այցելած է նաւ եւ ծա – նօթացած անձնակազմի աշխատանքին ու կեանքին, դիտած է նաւուն զանազան բա– ժինները:

×

ՓԻՆԿ–ՓՈՆԿԻ ԽՈՐՀ. ԱԽՈՑԵՆՈՒԹԻՒՆ ՕՏԵՍԱՑԻ ՄԷՋ

Խորհ. Միութեան փինկ փոնկի անհա – տական եւ խմբական ախոյեանութեան մըր– ցումներուն մասնակցելու նպատակով Օտեսա գացած են Հայաստանի մարզիկ – ները, որոնց մէջ կը գտնուին էլմիրա Անտոնեան, Բագրատ Բուռնազեան, Նա– րինէ Անտոնեան, Ֆելիքս Սարգսեան եւ Կարէն Արզումանեան՝ «Դինամօ» մար – զական ընկերութեան կեդրոնական Խորհուրդի ախոյեանի կոչումին: Մրցա – շարքին հերոսը եղած է Բենուր Փաշայ– եան, որ մինչեւ 52 քիլօ ծանրութեան շարքին մէջ, վեց հանդիպում ունեցած է եւ յաղթած վեցին ալ, նուաճելով թէ՛ մրցանակ եւ թէ բաժակ: Արթուր Գէորգ– եան (57 քիլօ) մէկ պարտութիւն կրելով չահած է արծաթէ մեռալ, իսկ Յարու– թիւն Մխիթարեան (48 քիլօ) եւ Ալբեր Գալստեան (82 քիլօ) չահած են պրոնզէ մեռալ:

×

ԲԵՆՈՒՐ ՓԱՇԱՅԵԱՆԻ ԲԱՑԱՌԻԿ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆԸ ԱՍՏՐԱԽԱՆԻ ԸՄԲՇԱՄԱՐՏԻ ՄՐՑՈՒՄՆԵՐՈՒՆ

Աստրախանի մէջ տեղի ունեցած են դա– սական ոճի ըմբշամարտի մրցումները, որոնց մասնակցած են Խորհ. Միութեան Հանրապետութիւնները ներկայացնող 200 պատանի ըմբշամարտիկներ: Հայաստանի մարզիկները արժանացած են « Դինամօ » մարզական ընկերութեան կեդրոնական Խորհուրդի ախոյեանի կոչումին: Մրցա – շարքին հերոսը եղած է Բենուր Փաշայ– եան, որ մինչեւ 52 քիլօ ծանրութեան շարքին մէջ, վեց հանդիպում ունեցած է եւ յաղթած վեցին ալ, նուաճելով թէ՛ մրցանակ եւ թէ բաժակ: Արթուր Գէորգ– եան (57 քիլօ) մէկ պարտութիւն կրելով չահած է արծաթէ մեռալ, իսկ Յարու– թիւն Մխիթարեան (48 քիլօ) եւ Ալբեր Գալստեան (82 քիլօ) չահած են պրոնզէ մեռալ:

×

Մ. ՄԿՐՏՉԵԱՆ ԽՈՐՀ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԼԱԻԱԳՈՑՆ 10 ԻՐԱՒԱՐԱՐՆԵՐՈՒ ՇԱՐՔԻՆ

Խ. Միութեան ոտնագնդակի Դաշնակ– ցութիւնը հրապարակած է տասը լաւա – գոյն իրաւաբարներու ցանկը: Երրորդ անգամ քլալով ընտրեալներու տասնեա– կին մէջ տեղ գրաւած է Մաթեւոս Մկր– տչեան: Անցեալ մրցաշրջանին, երեւանցի իրաւաբարը, որ աչքի կը գարնէ իր խըս– տապահանջութեամբ, Խ. Միութեան ա– խոյեանութեան մրցումներուն 10 խաղ վա– րած է, իսկ բաժակի մրցումներուն՝ եր– կու խաղ: Համամիութենական կարգի իրաւաբար Մաթեւոս Մկրտչեան 8 անգամ արժանացած է յատուկ յանձնախումբի բարձր գնահատականին:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԼՈՒՍԱՒՈՐՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐԻՆ ՀՐԱՄԱՆԱԳԻՐԸ

Խորհ. Միութեան Լուսաւորութեան նախարարը հրամանագիր մը հրապարակեց Հայաստանի կրթական կեանքին հետ առնչութիւն ունեցող քանի մը կէտերու շուրջ։ Հրամանագիրին խորագիրը արդէն ցոյց կուտայ զննասէր կէտը.— Հայկական ՍՍՀ-ում դպրոցների եւ ժողովրդական կրթութեան մարմինների ղեկավար կազմերի ընտրութեան, տեղաբաշխման եւ դաստիարակութեան գործում եղած թերութիւնների մասին (*)։

Հրամանագիրին մանրամասնումին համաձայն, Հայաստանի Լուսաւորութեան նախարարութիւնը հարկ եղած ուշադրութիւնը չի դարձներ շրջաններու եւ քաղաքներու կրթական աշխատանքներուն՝ նախակրթարաններու յանձնման, զեկավար քարտերու ընտրութեան եւ դաստիարակութեան ուղղութեամբ։

Կրթական յարկերու անօրէններուն եւ տեղականներուն յանախական փոփոխութեան հիմնական պատճառ ցոյց կը տրուի այն իրողութիւնը, որ « կադրերի առաջ բաշման եւ նշանակման ժամանակ հաշուի չեն առնուում նրանց գաղափարախաղա – ֆական, բարոյական եւ գործնական յատկանիշները »։

Բարոյական եւ գործնական յատկանիշներու բացեր անշուշտ որ կան։ Սակայն Խորհ. Միութեան Լուսաւորութեան նախարարին գժգոհութեան հիմնական պատճառը պէտք է փնտռել գաղափարաքաղաքական բանաձեւին մէջ։ Ցաւալի է, որ քննադատութիւններ կ'ուղղուին գաղափարական – քաղաքական թոյլ կեցուածքներու, ուսանողութեան մօտ մարքսեան-լենինեան տեսութիւններու քարոզչութիւնը երկրորդ դիծի վրայ ձգելու, այսպէս կոչուած « տեղայնութեան », այսինքն ազգային զգացումներու վառ արտայայտութեան համար։ Քննադատութիւններ նաեւ, որ ռուսերէնի դասաւանդութիւնները անհրաժեշտ բարձրութեան վրայ չեն գտնուիր։

Խորհ. Միութեան Լուսաւորութեան նախարարին հրամանագիրին համաձայն, վերջին երեք տարիներուն, Հանրապետութեան ինը քաղաքներու եւ 12 շրջաններու մէջ միայն « 300 դպրոցներում ազատուել եւ այլ աշխատանքի են տեղափոխուել աւելի քան 400 դեկավարներ »։ Կարգ մը մանկավարժական հաւաքականութիւններ – րու մէջ դեկավար տարրերու փոփոխումը ամէն տարուան երեւոյթ է, ինչ որ բնականաբար, լաւ անդրադարձ չունենար կրթական կեանքին վրայ։ Աշխատանքի յանձնման եղանակները քաղաքներու տեսուչներուն մօտ չեն կատարելագործուիր։ Վերատատիարակութիւնը կամ՝ ուսուցման որակի բարձրացումը արդիւնաւէտ չէ։

Ցաւուկ չեշտով կը մատնանշուի Հայաստանի ազգբնջնական զպրոցներուն մանկավարժներուն պարագան։ Դիտողութիւնն այն է, որ ատոնք իրենց « պիոներական » մակարդակը ոչ մէկ ձեւով (գործածուած է բոլորովին չեն բարձրացնում նախադասութիւնը) կը կատարելագործեն Հանրապետութեան եւ Երեւանի հիմնարկութիւններուն մէջ։

Ասոնք ազգբնջնական զպրոցներուն մասին ըսելով ճշդենք, թէ Հայաստանի մէջ կան ազգբնջնական աւելի քան 175 զպրոցներ եւ 52 զպրոց ալ հայերէն եւ ազգբնջներէն բաժիններով։ Ուսուցիչ – ները կը պատրաստուին Երեւանի Աբով – եան մանկավարժական հիմնարկութիւնը, ուր յատուկ ամպիոն մը կայ ազգբնջ – ներէնի համար։ Ասկէ զատ Պաքուի մանկավարժական հիմնարկութենէն Հայաստանի ազգբնջնական զպրոցները պաշտօնավարելու կուգան շրջանաւարտներ։

Նախավերջին մարզահամարին՝ Ազգբնջնիներու թիւը Հայաստան շուրջ 108 հազար էր եւ կը ներկայացնէր ընդհանուր բնակչութեան 6,1 տոկոսը։ Վերջին՝ 1970ի մարզահամարին, Ազգբնջնիները աւելի քան 40·000ի յաւելում արձանագրած էին, դառնալով աւելի քան 148·000 եւ ներկայացնելով ընդհանուր բնակչութեան վեց տոկոսը։

Տոկոսի աննշան նուազումը կը բացատրուի Հայերու թիւին յաւելումով։ Նկատի ունենալու է միւս կողմէ, որ Հայաստանի Հայերու թուական յաւելումը ներքին բնական աճին հետեւանքով չէ, որ արձանագրուած է, այլ առաւելաբար դուրսէն՝ Խորհ. Միութիւն եւ արտասահման, հայրենիք վերադարձած Հայերու շնորհիւ։

Կարեւոր է ի մտի ունենալ, որ վերջին մէկուկէս տասնամեակին, Հայերու ներքին բնական աճը Հայաստանի մէջ առաւել փոքր է, բաղդատմամբ Ազգբնջանցիներուն եւ Քիւրտերուն։ Այս վերջին – ները թուրքմէն ցեղերուն հետ ամէնէն բարձր աճի տոկոսները կ'արձանագրեն Խորհ. Միութեան մէջ։

Հայաստանի մէջ Ազգբնջնցիները մեծամասնութիւն կը ներկայացնեն հետեւեալ շրջանները.— Ամասիա՝ 82,7 տոկոս, Վարդենիս՝ 65, Մեղրի՝ 57, Ղափան՝ 53,6, Կրասնոսելսկ՝ 51,5 տոկոս։ Մեծ թիւ կը ներկայացնեն նաեւ Մասիս՝ 33,2, Սիսիան՝ 30,1, Եղէգնաձոր՝ 18,8, Գուդարք՝ 28,8, Կալինինօ՝ 29,1, Ազիզբէ – կով՝ 27,7 տոկոս։

Ժ. Մ.

(*) « Սով. Դպրոց » շաբաթաթերթ, Յունուար 19։

ՆՈՐ ԵԿԵՂԵՑԻՒ ՄԸ ԱՆՀՐԱԺԵՇՏՈՒԹԻՒՆԸ ՆիՍի ՄէՋ

Տարուէէ տարի կը բազմապատկուի քանակը՝ Նիսի եւ շրջակայքի հայ գաղութի։ Ներկայիս, ըստ մեր կատարած մարդահամարին, չորս հազարի մօտ բարեկեցիկ Հայեր կ'ապրին Քոթ ա'Ազիւրի վրայ, — առանց հաշուելու՝ նոյնքան ալ « Ռեզիտանս Սըկոնտէր » ունեցողները, — մինչ այդ թիւը քանի մը հարիւրը չէր անցներ՝ շուրջ յիսուն տարի առաջ, երբ Նիսի Հայոց Ս. Աստուածածին մատուռը կառուցուեցաւ՝ Մաղէնի Հովիտին մէջ։

Այդ օրերուն առաջին գաղթական Հայերը կը ստիպուին համախմբուիլ այդ վայրը, քաղաքի կեդրոնէն հեռու, եւ հեռակայ բարերար մըն ալ կը յօժարի՝ նուրակազմ գաղութին օժտել պարզ ու համեստ մատուռով մը միայն։

Այդ շրջանին՝ պայմանները արդեօ՞ք կը ներէին ունենալ եկեղեցի մը աւելի մեծ, գեղեցիկ, քաղաքի կեդրոնական լաւագոյն պողոտայի մը վրայ։ Անշուշտ ոչ։ Սակայն, եթէ յիսուն տարի առաջուան հայ գաղութը ունենար անհրաժեշտ միջոցները, վստահօրէն Ս. Աստուածածին եկեղեցին չինուած պիտի ըլլար, օրինակի համար, Պուլվար Վիքթոր Հիւկոյի վրայ։ Մի՛թէ՞ կրնանք պահ մը իսկ կասկածիլ բարձր ճաշակին վրայ Հայուն, որ իր պապենական երկիրը դարձուցած էր, ամբողջութեամբ, բայ թանդարան մը, կոթողելով ամէնէն նրբին եւ գեղեցկատեսիլ տաճարները։

Այդ օրերէն ի վեր շատ բան փոխուեցաւ սակայն։ Մէկ կողմէ՝ քաղաքը ընդարձակուելով՝ մատուռը շրջապատուեցաւ ճարտարարուեստական անճոռնի մըթերանոցներով ու կառոյցներով. տեղւոյն Հայութիւնն ալ, բացարձակ մեծամասնութեամբ, փոխադրուեցաւ քաղաքի կեդրոնական մասերը։ Ինչպէս նաեւ, նորեկ Հայերը, աւելի ունեւոր, հաստատուեցան քաղաքին լաւագոյն թաղերը եւ շրջակայ անուանի վայրերը, ինչպէս Մոնթէ Գառլօ, Մանթոն, Ժիւան-լէ-Փէն, Գան, Սէն – Ռաֆայէլ եւայլն։ Մէկ խօսքով, քանի զաղութը ճոխացաւ, այնքան անչքացաւ եկեղեցին եւ իր շրջապատը։

Այսօր, Աստուծոյ օգնութեամբ եւ Հայ ժողովուրդի աշխատասիրութեան շնորհիւ, օգտուելով Ֆրանսական Հայրենիքի ընձեռած բազմակողմանի առաւելութիւններէն, մեր ընդարձակ գաղութը Նիս, Քոթ ա'Ազիւրի, հասած է նիւթական ինքնաբաւ վիճակի մը։ Հարկ կ՚ոչ մատնանշելու, թէ ներկայիս՝ մեր եկեղեցին շատ համեստ ու անպաճոյճ է։

Եթէ ճիշդ է, եւ եթէ կը հաւատանք, որ Սփիւռքի Հայկական գաղութներուն համար՝ եկեղեցին ազգային հաւաքավայր է, նաեւ, միանգամայն՝ ազգապահպանման հիմնական ազդակ, պէտք է որ իր նիւթեղէն կառոյցն ալ համապատասխան ըլլայ իր պատկանած համայնքին մակարդակին։ Ըսել կ'ուզենք, որ մեր գաղութը, որ Քոթ ա'Ազիւրի նման աշխարհահռչակ վայր մը բնակելու առանձնաշնորհը կը վայելէ, պէտք ունի նոր եկեղեցիի մը, որ ըլլայ վայելուչ, ճոխ, հայկական ոճով եւ արժանի Միջերկրականի դչխոյ՝ Նիս քաղաքի համբաւին։ Կը բաւէ՝ որքան աղքատ գաղթականի տեղ դրուեցանք։

Վստահ ենք, որ մեր այս փափաքը է՛ նաեւ՝ Ֆրանսա ծնած եւ մեծցած հայ նոր սերունդներուն, որոնք կը ցանկան իրենց հայրերուն սկսածը շարունակել եւ լաւագոյնին հասցնել։

Ուստի, այսօր կառուցանելով նոր, հայ ճարտարապետական ոճով, աւելի մեծ եկեղեցի մը, նախ եւ առաջ, մեր նախնեաց երազն իրականացուցած կ'ըլլանք։

Այս գաղութին առաջին Հայերը երբ կազմակերպեցին համայնքը, այն հաւատքով ու համոզումով, որ եկեղեցիին հովանիին ներքեւ՝ իրենց զաւակները պիտի ապրին եւ գործեն, Անո՛վ ներշնչելով եւ Անո՛վ յաւերժանալու համար։ Ուստի, ուր որ համախմբուած էր առաջին հաւատացեալներու համայնքը, այնտեղ ան չինեց իր եկեղեցին եւ իր դպրոցը։ Ցոյժ տրամաբանական է։ Սակայն, այսօր, անվիճելի իրականութիւն է, որ այժմու մեր մտաւորին մօտ կը գտնուի մեր ժողովուրդի մէկ հարիւրերորդ տոկոսը միայն։ Մէկ խօսքով, եկեղեցին հեռու կը գտնուի իր հաւատացեալներէն... պէտք է զայն մօտեցնել։

Նիսի հայ գաղութին հոգեւոր հովիւը, կրօնական Ընկերակցութիւնն ու այս ծրագրով ոգեւորուած Հայերս իսկապէս կը գիտակցինք անհրաժեշտութեանը նոր եկեղեցիի մը, — անշուշտ ներկայ մատուռը միշտ պահելով, — իր հաւաքավայրով, պատշաճ ներկայ կեանքի պահանջներուն։ Հեռատես ենք, դիմագրաւելու համար վաղուան բոլոր դժուարութիւնները, որոնք կրնան անդրադառնալ մեր համայնական կեանքին վրայ։ Մեր ստացած հաւատամքի տեղեկութեանց համաձայն, յառաջիկայ տարիներու ընթացքին՝ քաղաքապետարանը ծրագրած է լայնցնել մեր փողոցը՝ Պուլվար տը լա Մատըլէնը։ Վստահ ենք, որ այդ առթիւ մեր եկեղեցին եւս կալուածահանութեան օրէնքին պիտի ենթարկուի՝ կորսնցնելով իր պարտէզն ու մատրան սանդուխները։ պիտի նսեմանայ մեր եկեղեցին եւ աւելի եւս պիտի փոքրանայ։ Եթէ հեռատես ենք, այս իսկ պարագան կը բաւէ, որ մենք, այսօր, դժուար աշխատանքի մը լծուինք քան թէ վաղուան անկարելիութեան դիմաց գտնենք մենք զմեզ։

Դժուար է մեզի ունենալ հաւաքավայր մը, եթէ ոչ միայն՝ նոր եկեղեցի մը չինելու ծրագրի ապագայ յաջողութեամբ։ Երբ « նոր եկեղեցի » կ'ըսենք, լռելեայն կը հասկնանք նաեւ Հայ Տուն, սրահ, հաւաքավայր, դրադարան... մէկ խօսքով՝ Հայ դպրոց։

Ահա Հայ եկեղեցին եւ Հայ տունը պիտի դառնան համայնքիս Հայերը միացնող վայրը, ուրկէ պիտի արտացոլուին մեր բոլորի հոգեւոր եւ մտաւոր արժէքները։

Ազգային չափանիշով կարեւոր եւ անհրաժեշտ, անյետաձգելի պարագայ մըն է, որ կը կանչէ մեզ... եւ քեզ նաեւ՝ աշխատանքի, զոհողութեան... քանի որ ասիկա քու ցեղիդ ապագայ գոյութեան հարցականն է։

1915ի հայկական ջարդերու յիսնամեայ ոդեկոչութիւնը, արդարեւ, կայծ տուաւ հայ արտասահմանի վերազարթոնման. իսկ վաթսունամեակը՝ ներշնչեց յոյս եւ հաւատք՝ հայ սփիւռքի զոյատեւման նկատմամբ։ Այստեղ – այնտեղ եղան շարժումներ, մշակութային ձեռնարկներ, բազում յօդուածներ նուիրուեցան... ազգութեան կանչեր ամէն ուղղութեամբ լսուեցան, եւ այս բոլորին յաջորդեցին շինարարական աշխատանքները։ Բայց այս բոլորը ունեցան միայն տեղական բնոյթ։ Բազմահայ եւ հարուստ գաղութներ, ինչպէս Մարսէյլը, թէեւ մեծ ջրոհարութեամբ, կրցան ունենալ իրենց մշակութային կեդրոնները։ Իսկ համեմատաբար փոքր եւ նորածագ հայ գաղութները, ինչպէս մերը՝ Նիս Քոթ ա'Ազիւրի — հակառակ իրենց ճիգին՝ դեռ եւս կը դժուարանան ոտքի կանգնիլ։

Եւրոպայի երկրամասի վրայ կան բազում հայ համայնքներ, որոնց վերակազմակերպումը պէտք է բոլորս հետաքրքրէ եւ բոլորս մտահոգէ։ Պէտք չէ ըսել, որ ես այդ գաղութին չեմ պատկանիր։ Հարցը, ընդհակառակն անհրաժեշտաբար պէտք է տեսնել համահայկական դեռնի վրայ։ Բոլորն ալ նոյն հայ ազգի բեկորներն են։ Բոլորն ալ որոշեցին ապրիլ...։

Օգտուելով այս պատեհ առիթէն, « Ցառաջ »ի միջոցով, Եւրոպայի Հայութեան ընդհանրապէս, եւ ի մասնաւորի Ֆրանսայի Հայութեան կը փափաքէի յայտնել իմ մէկ եւ խոնարհ միտքը, գաղափարը՝ ի սէր աւելի լաւ կազմակերպուած հայ գաղութի մը տեսլականով։ Թող ոչ ոք ձաղկէ իմ համեստ համարձակութիւնը, որ արտայայտութիւնն է ճենճերող սրտի հայ Սփիւռքի գոյատեւման իր բաժինը ներդնող խոնարհ հոգեւորականի։

Արեւտեան Եւրոպայի Կաթոլիկոսական Պատուիրակութեան իրաւասութեան նեքեւ, շուրջ եօթը երկիրներու մէջ, կան մեծ ու փոքր, կազմակերպուած եւ նուազ կազմակերպուած հայ գաղութներ, որոնց ծաղկումն ու յառաջդիմութիւնը կախում ունին որքան անձերու կենսունակութենէն, նոյնքան ալ նիւթական ապահովութենէն։

Միջոցներ չեն պակսիր՝ գործօն անձերուն տալու անհրաժեշտ կենսունակութիւնը... մեր հարուստ պատմութիւնն ու մշակոյթը, մեր մարտիրոս եկեղեցին ու հոգեւոր բանաստեղծութիւնը, մեր դիրն ու գրականութիւնը, մեր լեզուն, մեր երաժշտութիւնը, մեր ճարտարապետութիւնը... Իսկ նիւթական ապահովութիւնը, անհրաժեշտ տուեալներով, հրամայական պահանջ կը դառնայ եւ միջոց ոգեւորութեան եւ աշխատանքի։

Սակայն, այդ անհրաժեշտ նիւթական տուեալները երեւան կուգան, միայն Հայու ազնիւ սրտերէն՝ որպէս արտայայտութիւն իրենց ճշմարիտ հայասիրութեան եւ հաւատաւոր եկեղեցասիրութեան։ Սակայն եւ այնպէս, մի՛ջ-դպրոցային իրերօգնութիւնը անհրաժեշտութենէ աւելի կենսական կը դառնայ։ Այդ մտքէն ճամբայ ելլելով՝ կ'առաջարկենք հետեւեալը, որ իւրաքանչիւր հայ գաղութ, Եւրոպայի տարածքին վրայ, միացած իր ներքին ուժերով, համախմբուած իր բոլոր ազգային կազմակերպութիւններով, ի գործ դնէ տարեկան մէկ եկամտաբեր ձեռնարկ՝ ի շահ նախօրօք որոշուած այլ հայ գաղութի մը վերելքին, ապահովելով վերջինս հայ դպրոցով կամ մշակութային տունով մը։

Ուստի, քանի այս միտքը կը պատկանի Նիսի հայ գաղութին, եւ որ, արդէն, երկու տարիներէ ի վեր աշխատանքի լծուած է՝ ունենալու համար իր մշակութային հայ տունը, կը խնդրուի, որ 1978 տարեշրջանը նկատի առնուի որպէս « Նիս Քոթ ա'Ազիւրի հայ գաղութին եղբայրական օգնութեան տարի »։

Նիսի հայ համայնքի կազմութեան (1928) յիսուներորդ տարեդարձին առթիւ, վստահ ենք, որ Սփիւռքի հայ այլ գաղութներու ուշադրութիւնը աւելի եւս պիտի կեդրոնանայ մեր ազգային կեանքի եւ գործունէութեան վրայ՝ բերելով նիւթական բացառիկ օժանդակութիւն մը՝ ի սպաս մեր գաղութային հնչարարական եւ կազմակերպչական ծրագրին։

ՏԱՐՕՆ ՎԱՐԴԱՊԵՏ ՃԵՐԻՃԵԱՆ

ԹՈԼԵՏՕ՝ միջնադարեան խաղաքը

—o—

Թոլետօ, կրթողական, վաճառաշուք մի–նաղարեան քաղաքը, ժամանակակից քա–ղաք մըն է նոյնպէս Սպանիա: Հազարա–ւոր զբօսաշրջիկներ կ'այցելեն այն վայ–րերը, որոնք դեռ անփոփոխ կը մնան էլ կրեքոյի օրերէն, չորս դար առաջ:

Միշտ այդպէս չէ եղած սակայն: Թո–լետօ եւ իր հարստութիւնները տարիներ շարունակ չուքի մէջ մնացած են: Դա–տելով ԺԹ. դարու ուղեցոյց – դրքոյկ մը, պատրաստուած Թատերագիր Լոպէ Զորիյայի կողմէ, քաղաքը խակապէս ե–րեսի վրայ ձգուած է պարզ խօսքով: Միւս կողմէ ճիշդ է, որ Թոլետօ վերջին տարիներուն միայն վերաշինուած է, որ–պէսզի իր նախկին փառքը ի յայտ բերէ:

Թոլետոյի մայր տաճարը նորոգողնե–րէն մէկը կ'ըսէ.— « Եկեղեցիներու պա–հապանները չատ յաճախ չեն գիտեր ի–րենց ունեցածին արժէքը: Մեծ հայրս, որ բժիշկ էր, տովորութիւն ունէր այցե–լել Թոլետոյի վանքերն ու մենաստան–ները: 1948ին տեսաւ, որ մայրապետներ էլ կրեքոներ կը ծախեն կովի մը փո–խարէն »:

Հիմա մայր եկեղեցին ընդարձակուելով թանգարան մը հաստատուած է: Մայր տաճարին մուտի անկիւններէն, ինչպէս նաեւ պահեստանոցներէն կրօնական բը–նոյթի արուեստի գործեր հանուած եւ ցուցադրութեան դրուած են: Ոմանք դա–րեր չարունակ նկուղներու մէջ մնացած են: Պատասխանատու կրօնաւորներէն մէ–կը կ'ըսէ.— « Թանգարանը բաներ կան, որոնց գոյութեանը տեղեակ իսկ չէինք: Ցուցադրուած իրերուն 60 տոկոսը մու–թէն լոյսին հանուած են վերջերս չատեր ասոնցմէ կատարեալ յայտնագործում–ներ են »:

Տարօրինակ զուգադիպութեամբ նկա–րչը, որ առաւել կերպով կապուած է Թո–լետոյի անունին հետ՝ էլ Կրեքօ, բաժնած է քաղաքին ճակատագիրը: Էլ Կրեքօ, Յոյն մը՝ ծնած Կրետէ կղզին, Թոլետօ ժամանած է 1577ին եւ հոն մնացած է մինչեւ իր մահը 1614: Տաղանդաւոր նկա–րիչ մը եղած է եւ չատ գնահատուած է իր ժամանակին. իր մահէն ետք իր ստեղ–ծագործութիւններուն արժէքը չուքի մէջ մնացած է:

ԺԹ. դարը չէ գիտցած գնահատել իր վայելուչ, հոգեվարք, խորհրդապաշտ նկարները: Պենիթօ Փերեզ Կալտոս, չքե–ղանի նորավիպագիրը մը էլ Կրեքոյի ստեղծագործութիւններուն մէջ տեսած է «մտային խանգարման արդիւնքները՝ Թի–ցիանոյի մը կամ Ռուպենսի մը տաղանդ–ները այլանդակող »: Մատրիտի Փրատո թանգարանը էլ Կրեքոյի նկարներուն մեծ մասը պահեստանոցը զրած է: Ի. դարու

ԼԵՒՈՆ ԱՍԱՏՈՒՐԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

(Իր մահուան հառասունմիւն առթիւ)

—o—

ՌԸՆԱԺ.— Տէսինի հայ գաղութը տը–խուր է: Իսկ մենք Դաշնակցականներս՝ ազատուր ենք. Տարօնի արժանաւոր զաւակ եւ Հ. Ց. Դաշնակցութեան հաւատաւոր եւ ուխտեալ գինուոր ընկեր Լեւոն Աս–տուրեանի մահով:

Ան ծնաւ Տարօնի ծոցէն, տեսաւ անոր խաչուիլը եւ թրծուեցաւ անոր տառա–պանքի բովին մէջ: Մնաց հաւատարիմ մինչեւ իր վերջին չունչը Տարօնի նահա–տակուած հերոսներու եւ ժողովուրդի արդար դատին: Ունէր ամուր նկարագիր եւ հաստատ համոզումներ իբրեւ Դաշ–նակցական:

Հաւատաւոր եւ աքանչելի ընկեր մը եւս սեւ եւ պաղ հողին յանձնեցինք: Փոս մը եւս աւելցաւ:

Այլեւս օրէ օր կը նօսրանան չարքերը անոնց որոնք ունին իրենց մէջ աւիշը հայրենի հողին, անխոցելի գրաւականը մեր հարազատ ինքնութեան եւ նկարա–գրին:

1924ին ընկեր Հրաչ Փափազեանի կըն–քահայրութեամբ Հ. Ց. Դաշնակցութեան չարքերը կը մտնէինք Տարօնցի 16 երի–տասարդներս, մեր մէջ էր նաեւ Լեւոնը: Նորագիրներս թրծուելով Հ. Ց. Դաշ–նակցութեան չունէին տակ, որպէս հա–րազատ գինուորներ ծառայելու մեր տա–ռապած եւ տանջուած ժողովուրդին եւ հայրենիքին:

Շնորհիւ Հ. Ց. Դաշնակցութեան նուիր–եալներուն է, որ մեր մօտաւոր պատմու–թեան մէջ արձանագրուեցան հոգեպարար էջեր եւ լուսաւոր թուականներ:

Ընկ. Լեւոն Աստուրեան պատկանելով այն գաղափարական սերունդին որ ճաշա–կած ըլլալով հանդերձ ամէն տեսակի դառնութիւնները, իբրեւ խոր ապրում մինչեւ վերջին չունչը, ունէր իր կուսակ–ցութեան ծառայելու խոր տենչը: Ան իբրեւ Դաշնակցական կը հաւատար իր կուսակցութեան գաղափարներու իրա–կանացման եւ կ'ապրէր լուսաւոր ապա–գայի մը յոյսով ներշնչուած:

Մեր ողբացեալ ընկեր Լեւոնը, թէեւ բախտ չունեցաւ չատ երկար մնալ դիւ–ցազնական Տարօնը, սակայն դաստիա–րակուեցաւ եւ թրծուեցաւ Հրայրներու, Վարդան վարդապետներու, Իշխան Մա–կարներու, Գէորգ Զաւուշներու, Հաճի Յակոբ Կոտոյեաններու, Կորիւններու եւ Մճեներու գաղափարներով եւ խոչալով, եղաւ արթուն պահակ մը մեր ազատա–գրական պայքարին:

Տխրութիւն մը կայ այս գիշեր հոգիիս մէջ: Ընկեր Աստուրեան ոչ եւս է: Սիրտս–ուած կը հաշտուիմ իրականութեան հետ եւ մտովին կը փոխադրուիմ դէպի 54 տարիներ առաջ, յիշելով Տարօնցի 16 երիտասարդներս որ խանդավառութեամբ կը մտնէինք Հ. Ց. Դաշնակցութեան չար–քերը (Լիբազմա՝ Ցունաստան):

1928ին կուսակցական գործով Ցունաս–տան եկաւ նաեւ Հ. Ց. Դաշնակցութեան կարկառուն դէմքերէն, հին սերունդի ներկայացուցիչ, Բիւրոյի անդամ եւ մեր սիրելի «Յառաջ»ի անմոռանալի եւ պաշ–տելի խմբագրապետ ընկեր Շաւարշ Մի–սաքեանը: Ընկեր Շաւարշ իր պեղեցիկ, հաճելի ոճով եւ մաքուր հայերէնով սը–ւած չահեկան դասախօսութիւններով եւ հրապարակային բանախօսութիւններով կը խանդավառէ ներկաները, հարիւրաւոր ե–րիտասարդներ Աթէնք, Բիրկա, Լիբազ–մա եւ Ֆիքս իր կենդահայրութեամբ կը մտնեն Հ. Ց. Դաշնակցութեան չարքերը:

Իսկ այսօր, այսօր ոչինչ մնացած է այդ օրէն: Որովհետեւ մեզմէ առյաւէտ եւ իրենց յաւիտենական քունով բաժ–նուած են Հ. Ց. Դաշնակցութեան երկու նուիրեալ ներկայացուցիչները՝ Շ. Մի–սաքեան, Հ. Փափազեան եւ Տարօնի հին սերունդէն վաթսուն Դաշնակցականները:

Անբասիր եւ առաքինի ընկեր Շաւարշ Միսաքեան ոչ թէ միայն Դաշնակցակա–ներուս յարգանքին եւ դուրգուրանքին կ'արժանանար, այլ եւ ամբողջ Հայու–թեան:

Ցարգանք իր վաստակին եւ իր յիշա–տակին:

Սիրելի ընկեր Լեւոն, հարազատ ընկե–րոջդ այս քանի մը տողերը թող ըլլան քու սիրած Տարօնի դոյնզգոյն ծաղիկնե–րէն ծաղկեպսակ մը շիրիմիդ վրայ:

Ցարգանք իր թարմ յիշատակին:

ՎԱՀԱՆ ԽԱՉԱՏՈՒՐԵԱՆ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅԿ ՍԷՐԷՆԿԻԼԵԱՆ
ԳՐԱԿԱՆ ՄՐՑԱՆԱԿԻ

Հայկ Սէրէնկիւլեան գրական մրցա–նակի Ցանձնախումբը հաճոյքն ունի հա–ղորդելու որ 1978ի իր գրական մրցանակը կուտայ Ցանօթ գրագէտ Կ. Փօլատեանի մէկ անտիպ հատորին՝ «Ցօթը պատ–մուածքներ», որ լոյս պիտի տեսնէ այս տարուան ընթացքին:

Ցանձնախումբս կը ցաւի որ կարելիու–թիւն չունեցաւ իր տարեկան մրցանակ–ները տալու այս վերջին տարիներուն, ա–ռաւելապէս Լիբանանի եղերական դէպ–քերու պատճառաւ:

1978ի Կ. Փօլատեանի այս տրուածով մեր մրցանակներու թիւը կը բարձրանայ ուրեմն եօթնի: Անոնք են, Թուականի կար–գով, Ք. Պրէֆին (վէպ, Թարգմ.), Ցով–հաննէս Գազանճեան, Լիւք Անտռէ Մար–սէլ (Թարգմ.), Ց. Ճ. Սիրունի, Կարօ Մեհեան (պատմուածք), Երուանդ Հայ–րապետեան (Թատերգութիւն):

Ցանձնախումբս անդամ մը եւս կոչ կ'ուղղէ սփիւռքի բոլոր հայ գրողներուն, առանց տարիքի խտրութեան, որ իրենց ձեռագիրները ղրկեն Ցանձնախումբիս, բանաստեղծութիւն, վէպ, պատմուածք, Թատերգութիւն եւայլն, որքան կարելի է մաքուր գրուած, նախընտրաբար մե–քենագրուած մինչեւ 1978 Դեկտեմբեր 31 հետեւեալ հասցէին.—

Jury du Prix Littéraire
HAIG SERINGULIAN
c/o Maison de la Culture Arménienne
17, Rue Bleue — 75009 PARIS
FRANCE

ԴԱՏԱԿԱԶՄ

Ց. Գ.— Սփիւռքի հայ Թերթերէն կը խնդրուի արտատպել սոյն հաղորդագրու–թիւնը:

ԳՈՂՈՏԻԿԸ ԳՈՂՈՏԻ

Նիւ Ինկլընտի գերքերու 1977 տար–ուան ցուցահանդէսը՝ որ կը հովանաւոր–ուի « Պոսթընի Գերք Արուագրողներ »ու ընկերակցութեան կողմէ, հայկական եր–կու գերքեր յիշատակած է 1977ի լաւա–գոյն հրատարակութիւններու իր գրա–ցուցակին մէջ: Առաջինը՝ Արշաւիր Շի–րակեանի «Տը Լեկըսի» գերքն է՝ «Կտակն էր նահատակներուն» գործին անգլերէն Թարգմանութիւնը. երկրորդը՝ Մինաս Թէօլէօլեանի «Գար մը գրականութիւն» հատորը: Այս երկու հրատարակութիւն–ները մնայուն կերպով պիտի ցուցադը–րուին Նիւ Ինկլընտի գլխաւոր գրադարան–ներուն մէջ:

ԽՕՍԷՔ, ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԼԵՌՆԵՐ

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍ

ՍԱՒՐ ՔԱՄԻ ԱՆՑԱՒ...

3.

— Երկրպագենք սրան:

Թէլ աւանի քահանայ Խորէն աղային հրաւիրեց հացի: Խորէն աղան քրթմնջաց.

— Հաց ունես, Թաքցրու, « Սանջախ ի չե–րիֆ »է: Եղները ծախեցէք:

— Բա՛, քահանայի բերանը բաց մնաց: Հօ հէ չէ՞նք, որ եղը ծախենք:

— Հէ չէք, խոզ լափող բճեր, Թքեց Խորէն աղան: Բայց հէյի նահատակ կը դառնաք, եթէ ղէնք չունենաք:

Միտքը չիկացել էր: Այս գիւղում երկու հարիւր տասը ծուխ կայ: Թէ ծուխը մի ֆիդայի տայ, երկու հարիւր տասը կրո–ւող կ'ունենան: Թքեց ձեռքին, բռունց–քով հարուածեց եզան ականջներին: Եղը չչմեց: Թէ մի անգամ խփէր, կը չոքէր:

— Կը սպանե՛մ...

×

Անցան Եփրատի Գոհանամք վտակը՝ կողերը ժայռոտ, անհանդիստ: Նրա վրայ ծանրացել էր մեծ լեռնաշղթան՝ զոյգ գագաթներով, Ակնովիտը՝ սպիտակ ժա–նիք, ապա բարձրանիստ Սեպուհը: Շու–տով ձիուն կը գայ, կը լցնի ձորերը՝ մին–չեւ Եփրատի անկողինը: Այս մի գիւղը Մթնին՝ է մէջը վանք: Մեծ ու ցրիւ գիւղ է, տեղը բարձր լեռնալեզուակ: Դեղին սալորը Թափուել, մի թիզ չերտ է կապել աչնան գալարիքի վրայ: Մթնիում անտառի խնճորից օղի են Թորում, տան–ձից ածիկ եփում:

Կաթակնցիները ծանր նստեցին Մթնիի աղբիւրի մօտ, որ գիւղից փոքր ինչ դուրս էր: Խորէն աղան չորացած լաւաշ ու ապխտած միս փշրեց բոան մէջ, Թրջեց ջրով:

— Արագ կերէք, բճեր:

Անապատի երեւոյթ այն պատանի ոս–տիկանը, որին տեսել էին Երզնկայում: Չիաւոր էր, ուղիղ եկաւ դէպի աղբիւրը: Չին խրտնեց եղների դերան – դերան կո–տոշներից, չմօտեցաւ ջրին: Գուրբան Ալի Մանուկը կանչեց:

— Է՛յ, իսլամի զաւակներ, դէնը քաշ–ուեցէք, որ ձիս ջրեմ:

Բենիամինը քար վերցրեց նրան զարկե–լու: Հայրը այնպէս սեղմեց նրա Թեւը, որ քարը ընկաւ: Դարձաւ ձիաւորին:

— Քանի՞ տարեկան ես, աղա ժան – դարմ:

— Տասնհինգ: Ինչի՞դ է պէտք:

— Ձիդ լաւ ես զսպում, աֆարի՛մ: Ո՞րն է մանդղիլդ (ճամբադ):

— Ջեւիէտ:

— Երեւի բէյ աղայիդ ոտքերը լուա – նալու:

Գուրբան Ալին մի կերպ ձին մօտեցրեց աղբիւրին: Սա վիզը երկարեց, հոտոտեց ջուրը եւ մռութը Թաղեց գոտի մէջ: Խորէն աղային օձ կծեց: Ձլինի՞ Շեհե – բեդդին բէյը մատնել է ղէնքի բանը եւ այս ծերատ մռութին լարել են իր եռե–ւից: Սրան չպոկի՞ ձիուց ու ճիտը հանի: Բայց պատանի ոստիկանի դէմքը, որ այրուած – խեղդուած էր, չարութիւն չունէր: Նրա ձին մռութը պոկեց ջրից, ծլտը չաղ տուեց կանաչների: Գուրբան Ալին ուղղուեց ձիու Թամբին:

— Սայլը լաւ ծածկեցէք, հրացանները երեւում են:

Ասաց, մարակեց ձիուն ու փոչու ամպի հետ դնաց: Խորէն աղան նոյնիսկ չկարո–ղացաւ զարմանքը բղաւել: Սատանա՞յ հանդիպեց իրենց: Թռաւ որդու վրայ, բայց սա խոյս տուեց:

— Բեռը լաւ ծածկեցէք, բճե՛ր:

×

Այ կողմին երեւաց մի բուռ գիւղա – քաղաք Ջեւիէտը: Փափազը կ'ուզէր գնալ Ջեւիէտ՝ հօրն ու քրոջը տեսնելու, բայց վախեցաւ վարպետից: Ոստիկանի երե–ւալը գազան էր դարձրել Խորէն աղային, մատով գիպչես՝ կը մոլեգնի:

Էլի գիւղեր անցան ու միայն միւս օրուայ կէսօրին մօտեցան իրեն կաթակ–նին:

ՍԵՐՕ ԽԱՆԶԱԴԵԱՆ

(Շար. 14)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ԼԻՈՆ.— Պ. Ժիւռէքա Զուլճեան եւ զաւակները կը ծանուցանէ թէ՝ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի իրենց կնոջ եւ մօր՝

ՏԻԿԻՆ ՈՎՍԱՆՆԱ ԶՈՒԼՃԵԱՆԻ
(ծննեալ Ղազարոսեան)

մահուան քառասունքին առթիւ, կիրակի, Փետր. 26 Լիոնի Ս. Յակոբ եկեղեցին։

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն։

ՄԱՐԻ ՆՈՒՊԱՐ ՈՒՍԱՆՈՂԱԿԱՆ ՏՈՒՆ
57, Պուլվար Ժուռտան Փարիզ 14րդ

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Նիւթ՝ Ուրբաթական մշակոյթը

Կը խօսի ԼԵՒՈՆ ՆՈՐՏԻԿԵԱՆ
Հնախօսական գիտութիւններու մագիստրոս

Կիրակի, Փետր. 26, ժամը 20·30ին

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Վիէնի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները.— Բարսեղ Բարսեղեան 100 Փր. իր ապաքինման առթիւ, Տէր եւ Տիկ. Անդրանիկ Տէրտէրեան 100, իրենց մօր յիշատակին։ Նոյնպէս Ազատուհի Մազոյեանէ 100 Փր. ապաքինման առթիւ։

ՆՈՒԷՐՆԵՐ

Ի նպաստ Նիսի նոր եկեղեցիի մը կառուցման
Ա. ՅԱՆՆ 1976–1977

Տէր եւ Տիկ. Հրանդ Ամասեան (Նիս) Տիկ. Տը Պօտիւա՝ ծնեալ Լորէնեան (Գան), Տէր եւ Տիկ. Վահէ Լորէնեան (Գան), Տէր եւ Տիկ. Միշէլ Զալոյեան (Փարիզ) 10·000ական, Տիկ. Հերմինէ Սարեան (Ժընեւ) 1000, Վրէժ Միքայէլեանի մահուան առթիւ փոխ. ծաղիկի 1030, Տէր եւ Տիկ. Վահան Ամման (Նիս), Տէր եւ Տիկ. Վահէ Սիրապեան (Նիս), Տիկ. Սիրուն Տանճիկեան եւ որդիք (Տրակինեան), Տէր եւ Տիկ. Վահէ Սրապեան (հոգեհանգստեան առթիւ) 500ական, Տիկին Ովսաննա Ճիզմէճեան (Տրակինեան) 300, Տիկ. Ազնիւ Համբիկեան (ժուան լէ փէն), Տէր եւ Տիկ. Հրանդ Օհաննէսեան (Նիս) 200ական, Պ. Արամ Աւետիսեան 150, Տէր եւ Տիկ. Ափարթեան (Փարիզ), Տէր եւ Տիկ. Ժաք Թուհատեան (Նիս), Տէր եւ Տիկ. Արամ Վահունի (Միքայէլեանի մահուան առթիւ), Օր. Սիմոնն Քապայեան, ի յիշ. Էլիզ Ուշագլեանի, Պ. Քէսայեան (Ալֆորվիլ) 100ական, Տիկ. Զիւթթա Սայէթեան, Տէր եւ Տիկ. Սուրէն Բանեանց (Անթիպ), Տիկ. Տիրէնժէ, ծնեալ Տիմիճեան (Մոնթրէօյ) 50ական, Պ. Արշակ Յովսէփեան 30, Պ. Գ. Աբրահամեան 20 Փր.։

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL «HARATCH»
83, rue d'Hauteville 75010 Paris
Commission Paritaire : N° 55935

ՎԱՐԴԱՆԱՆՑ

ԼԻՈՆ.— Կիրակի Փետր. 26, Վարդանանց տօնակատարութիւն Ազգ. Տան մեծ սրահին մէջ, նախաձեռնութեամբ Լիոնի Հայ Առաք. Եկեղեցւոյ Ազգ. Մխիթեան վարչութեան։ Կը բանախօսէ Ժընեւէն՝

Պր. ԱՐՏԻՆ ՇԷԼԼԻՖԵԱՆ

Հանդէսէն յետոյ խնջոյք, «Սայաթ-Նովա» նուագախումբի մասնակցութեամբ։

L'UGAB JEUNES
Propose
SPORTS D'HIVER à PRA-LOUP
(Alpes de Haute-Provence)
1600 - 2500 mètres
— Départ (Paris-Lyon) le 4 Mars à 21 h. 10
— Retour le 11 Mars (départ de Gap à 21 h. 28)
Voyage A R (train + car à partir de Gap) env. 250 F. (demi tarif pour enfants)
Logement (demi pension) 685 F.
Hôtel « La Patinoire » 3 étoiles
Prix collectivités très intressants pour les locations de matériel, les forfaits remontées, les cours de ski et assurances.
Tous renseignements et inscriptions à l'UGAB : 118, rue de Coucelles 75017 Paris
Tél. 924-86-71 ou 227-12-26
avant le 15 Février

ՍԱՄՈՒԷԼ ՒՄՈՒՐԱՏԵԱՆ
ՎԱՐԺԱՐԱՆ

ՄԵԾ ՏՕՆԱՎԱՃԱՌ
KERMESSE
կազմակերպութեամբ վարժարանի Մնողաց Միութեան
ՄԱՐՏ 11 ԵՒ 12
վարժարանի Թատերասրահին մէջ, գեղարուեստական հաճելի բաժին, նուագ եւ պար։ Համեղ կերակուրներ

RECHERCHONS
ORGANISATION GLORIK
POUR LA FRANCE
(Machines graphiques, Importation et exportation) recherche des associés actifs
âge moyen
Ecrire avec c. v.
Georgenst. 124
800 MUNCHEN 40
Allemagne Fédérale

ՄԱՐԻ ՆՈՒՊԱՐ ՈՒՍԱՆՈՂԱԿԱՆ ՏՈՒՆ
57, Պուլվ. Ժուռտան

Հինգշաբթի, Մարտ 2, ժամը 20·30ին, հարուստակութիւն՝ Յարութիւն Քիւրքճեանի դասախօսութեան։

VIENT DE PARAITRE
L'ALPHABET ARMENIEN
illustré par Séta PAPAZIAN
Paru aux Editions la Noria
38 LETTRES ORNEES DE MOTIFS ARMENIENS
à colorier par les enfants
38 proverbes arméniens traduits en francais, anglais, espagnol...
Vous pouvez vous le procurer :
dans les
— librairies enfantines
— librairies arméniennes
— FNAC Montparnasse
— FNAC Lyon et Marseille
Prix de vente : 25 Frs.

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ
ԵՐՈՒՍԱՂԷՄ ԵՒ ՍՐԲԱՎԱՅՐԵՐԸ
ԵՐՈՒՍԱՂԷՄ ՀԱՑՈՑ ՋԱՏԿԻ ՏՕՆԻՆ ԱՌԹԻՒ
1978
Երկուշաբթի Ապրիլ 24էն Մայիս, 5 Ուրբաթ
կազմակերպութեամբ եւ առաջնորդութեամբ Լիոնի
ՍԵՒԱՆ
ՃԱՄԲՈՐԴԱԿԱՆ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿԻՆ
Տնօրէն՝
ՎԱՐՈՒԺԱՆ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆԻ
Կը մասնակցի նաեւ ԴԱՒԻԹ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՍԱՀԱԿԵԱՆ
Առաջնակարգ պանդոկ (տրմի – փանսիոն) եւ պտոյտներ
Ճամբորդութեան վերաբերեալ մանրամասնութեանց եւ յայտագրերու համար դիմել
Catalogues à votre disposition sur demandes pour toutes destinations
RENSEIGNEMENTS ET INSCRIPTIONS :
Varoujan SARKISSIAN
sevan voyages
50, Cours de la Liberté — 69 Lyon — Tél. : 60-13-66
Tél. : 60-13-66 — Téléx 900287
Licence organisatrice : A 529
Տեղերը սահմանափակ ըլլալով, կը խնդրուի անյապաղ արձանագրուիլ
PELERINAGE A JERUSALEM ET AUX LIEUX SAINTS
du 24 avril au 5 mai
Départs par avion de PARIS — MARSEILLE ET LYON
Places limitées
A PARIS — MONDOTOURS
(Peruz Melkonian et Lévon Baghdassarian)
2, Rue de Sèze, 75009 PARIS — Téléph. : 073-30-64
Tél. : 073-30-64

RESTAURANT EREVAN
ՀԱՅԱՍՏԱՆ
ԵՐԵՒԱՆ
26, RUE BERGÈRE PARIS 9e Tél. 770 85 81

Հայկական մաքուր խոհանոց — Հայկական ջերմ մթնոլորտ
Մատչելի գիներ

Երկուշաբթի՝ *կարսի տէօշէր*
Չորեքշաբթի իրիկուն՝ *ձիթապուր — մանթը*
Հինգշաբթի իրիկուն՝ *պատուէրին վրայ լահմաճուն ու չի-ֆէօփթէ*
Ուրբաթ իրիկուն՝ *Սու-պէօրէկ*

Եւ ամէն կիրակի առաւօտ, պատուէրի վրայ՝ խաշ։

ՓԱԿ Է ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ

ՇԻՐԱԿ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆ
Ճաշարաններ
PIZZA OSKIAN — *ընդարձակ սրահով, յարմար խմբական խրախճանքներու եւ ընկերական հաւաքոյթներու։*
139, rue St. Honoré Paris 1er tél. 260 23 80
ILE DE CRETE — *հայկական եւ յունական խոհանոց*
10, rue Mouffetard Paris 5e tél. 326 31 37
ARCHE DE NOE
42, rue Descartes Paris 5e tél. 329 68 83
Խանութներ — *արեւելեան ուտեստեղէններու*
ՇԻՐԱԿ Ա. — 26, rue de Trévise Paris 9e tél. 770 38 63
ՇԻՐԱԿ Բ. — 18, rue de Chabrol Paris 10e tél. 770 26 55/6

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՓԵՏՐՈՒԱՐ
23
JEUDI
23 FÉVRIER
1978

LE NUMERO 1,30 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱԽԱՐՇ ՄԻՍԱԿԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 E 571027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար· 200 Ֆ·	Վեցամսեայ	110 Ֆ·
Արտասահման	Տար· 230 Ֆ·	Հատը	1 Ֆ· 30

53ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 14·061

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

53e ANNÉE — N° 14.061

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԳՆԱՀԱՏԱՆՔԻ ԱՐԺԱՆԻ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

Միլանոյի Հայ Մշակոյթի Ուսումնասիրութեան եւ Վաւերագրումի կեդրոնին ամիսի տեղեկագիրը, որ հաղորդագրութեան շրջագիծին մէջ հրատարակուեցաւ (յառաջ, Փետր· 7) այլապէս զնահատելի աշխատանքի մը պատկերացման կը ծառայէ: Օրինակելի անպայման, քանի ակներեւ է ծրագրեալ, կանոնաւոր ու հետեւողական աշխատանքը: Առաջադրուած նպատակին քայլ առ քայլ գործադրութիւնը: Մնայուն յարատեւութեամբ:

Կը հաստատէ նոյնպէս, թէ Սփիւռքի տարածքին կարելի է չատ լուրջ ձեռնարկներու իրագործումը ապահովել, երբ տուեալ նպատակին կենսագործման կը նուիրուին ձեռնհաս անձեր: Մանաւանդ՝ երբ այս վերջիններս գիտեն, կ'ըմբռնեն ու կը գիտակցին, թէ յաջողութեան գրաւականը ձեռք կը ձգուի քրտինքով, դուրդուրանքով, ծառայութեամբ: Նաեւ նուիրումով:

Այսպէս է, որ 1968էն ցայսօր, տասնամեակի մը ընթացքին, Միլանոյի Բազմարուեստից Կաճառին ճարտարապետական ճիւղն ու Հայաստանի Գիտութիւն – ներու Ակադեմիայի արուեստի հիմնարկութիւնը, համագործակցաբար հրապարակ հանեցին ինչը ալպոմներ՝ Հայ ճարտարապետութեան Վաւերաթուղթեր ընդհանուր խորագիրով: Երազեզու՝ իտալերէն, անգլերէն, հայերէն ալպոմներէն իւրաքանչիւրը, հայկական ճարտարապետական իւրայատուկ կոթողի մը յատակ պատկերացման կը ծառայէ: Ուրեմն՝ հայկական մշակոյթին այլապէս հարուստ մէկ երեսին ցուցադրութեան:

Բայց յատկապէս անհրաժեշտ է ընդգծել մասնագիտական – արուեստագիտական մօտեցումը աշխատանքին: Երկար տարիներու վրայ ճգուռղ, տարածուռղ ուսումնասիրութիւն՝ նիւթին լաւատեղեակ մասնագէտներու կողմէ: Լուռ աշխատանք, որ ընթացիկ լեզուով սեւ կամ խոհանոցային կ'որակուի: Եւ որ սակայն հիմնակէտը կը կազմէ ամէն մէկ լուրջ ձեռնարկի:

Կը բաւէ միայն յիշատակել անունները ուսումնասիրութեան եւ պատկերացման բովէն անցած յուշարձաններուն.— Հաղբատ, Խաչքարեր, Սանահին, Ս· Թադէի վանք, Ամբերդ, Գեղարդ, Գօշավանք, Աղթամար, Երերուք: Եւ դեռ յաջորդը, ի մօտոյ հրատարակելի.— Պարսկաստանի պատմական Ս· Սարեհանոս վանքին եւ եկեղեցիին նուիրուած ալպոմը:

Իւրաքանչիւրին մէջ հարթաքանդակներն ու որմնանկարները, ուրուագծերն ու յատակագիծերը, քնապատկերները, ներկայ ժամանակներու ընձեռած թեքնիք միջոցներու կատարելութեամբ համախումբ՝ արուեստի ստեղծագործութեան մը քանդակումին կը նպաստեն: Էջ մը մեր անցեալի հարուստ մշակոյթին, կը դառնայ պատկեր, անջնջելի: Քարացած չքեղութիւն մը կը վերածուի մտապատկերի չնորհիւ իր վեհութեան, իր ներքին բովանդակութեան, խորհուրդին, հոգեկան սլացքին: Եւ նաեւ չնորհիւ իր արտաքին յղացքին՝ ինքնատիպ, տպաւորիչ, ազդու:

Ու ասոնք կենդանութիւն կը ստանան, երբ նկարագրային, վերլուծական, մեկնաբանական ու մասնագիտական տողերը կ'ունենան բովանդակալից տարողութիւն: կը դառնան քարերէն չունչ, լուռ համանուագ: Մնալով հանդերձ հանրամատչելի:

Միլանոյի Հայ Մշակոյթի Ուսումնասիրութեան եւ Վաւերագրումի կեդրոնին նախաձեռնութեան ու կազմակերպումին կը պարտինք նոյնպէս 1975ին, Պերկամոյ դամարուած Հայ Արուեստի միջազգային Ա· գիտական ժողովը:

Այսօրինակ ձեռնարկները կարեւոր են բոլոր գաղութներուն համար: Բոլոր ափերուն վրայ, անխտիր: Ոչ միայն նորահաս երիտասարդութեան, այլեւ օտար արուեստասէր շրջանակներուն կը ծանօթացնեն մեր ժողովուրդին հոգեկան գանձերը, մտաւոր հարստութիւնները:

Երբ խուլ անկիւններու խափչիկն իսկ կ'ըմբռնէ արժէքը ծանօթացումին, մե՞նք է, որ պիտի անտեսենք ասոր կարեւորութիւնը: Մանաւանդ, երբ իւրացնողները այնքան չատցած են: Երբ խաչանիշ կոթողն անդամ մահիկի յօրինում կը ներկայացուի:

Հայրենիք – Սփիւռք գործակցութեամբ, անհրաժեշտ է օտարին ծանօթացնել մեր անբաւ գանձատունը: Իր այլազան երեսներով ու գոյներով:

Ցիշեցնենք, որ ինքնութիւն մը նախ եւ առաջ կը հաստատուի ստեղծագործութիւնով:

Եւ այնքա՜ն առատ ու բազմազան են մեր ստեղծագործութիւնները:

Ժ· Մ·

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԸՆՏՐԱՊԱՅՔԱՐ

Որքան ալ անհամ դարձած ըլլայ, ընտրապայքարը կը չարունակէ լեցնել մամուլի սիւնակները: Ընկերվարական–համայնավար բանավէճն ալ չի մեղմանար եւ Միթերանի համար, Մարչէ այնքան դէմ կը խօսի Ընկերվարական կուսակցութեան, որ Պառի եւ Շիրաքի հետ հակընկերվարական թիէրսէ մըն է:

Մոնթէ – Քարլոյի ձայնասփիւռէն էր, որ Ընկերվարական կուսակցութեան Ա· քարտուղարը կ'արտայայտուէր եւ կը կրկնէր որ Համայնավար կուսակցութիւնը մէկ գլխաւոր մղձաւանջ ունի, այն է որ Ընկերվարական կուսակցութիւնը դարձած է Ֆրանսայի առաջին կուսակցութիւնը:

Ռենսի մէջ, ուր կը խօսէր ժորժ Մարչէ անդամ մը եւս կոչ կ'ընէր Միթերանի· «Եթէ 48 ժամը չի բաւեր համայնավարութեան գալու համար, անմիջապէս վերսկսինք խօսակցութիւնները եւ համայնավարութեան դանք Մարտ 12էն առաջ կառավարական ծրագրին եւ քաշուելներուն չուրջ»:

48 ժամը այն պայմանաժամն է որ կայ Ա· ընդհանէն առք, վերջնական ձեւ տալու համար Բ· շրջանի թեկնածութիւններուն եւ երբ Մարչէ կ'ըսէր որ այդ երկու օրերուն է որ պէտք է համաձայնին, Միթերան առարկած էր թէ 48 ժամուան մէջ հապճեպ գործ չի տեսնուիր:

Պառ, հեռատեսիլէն է որ կը խօսէր եւ ինք ալ, ինչպէս ընկերվարականները, նուազագոյն ամսական աշխատավարձը 2400 կը խոստանար, բայց ոչ Ապրիլ 1էն (ինչ որ «ապրիլեան ձուկ» մը կը համարի) այլ մինչեւ երեսփոխանական յաջորդ շրջանի վերջը, այսինքն 2400ի կրնայ հասնիլ 1982ին···: Ինչպէս միշտ Նախարարապետը չատ մտահոգ չէ, ոչ ֆրանքի անկումէն, ոչ ալ դէպի Զուի – ցերիա չատ դրամագլուխ երթալուն, որոնց մասին չատ կը խօսի Մարչէ եւ Պառ կ'ըսէ «Մարչէ երթալով աւելի Ալի Պապային կը նմանի, ամէն տեղ դրամ ունի»:

Բայց եւ այնպէս ֆրանքը կ'իյնայ եւ տոլարին իյնալն ալ փոքր մխիթարութիւն է մանաւանդ որ կեդրոնական բազմաթիւ դրամատուներ միջամտած են կասեցնելու համար տոլարի անկման չարժումը: Եւ եթէ տոլարը ինքզինքը գտնէ, այդ կ'ըլլայ ի վնաս ֆրանքին որ արդէն 9 առ հարիւր կորնչուցած է բաղդատմամբ մարքին եւ զուիցերականին:

491 երեսփոխանական աթոռի համար 4271 թեկնածու կայ:

× Ընկերային Դեմոկրատներու կեդրոնը իր ծրագիրը հրատարակած է գծագրուած թերթօնի (պանտ–տէսինէ) ձեւտուվ հատնաբար ժամանակին հետ քալելու համար:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Վենետիկի Իլ կազեթթինօ օրաթերթի խմբագրատան մէջ ռումբ դրուած է, որուն պայթումին հետեւանքով մէկ հոգի մեռած է: Վեց ժամ ետք ծայրայեղ – ալ նոր կարգ չարժումը տէր եղած է եղեռնափորձին:

ՍԱՏԱՖ ետ կանչեց Կիպրոսի իր դեսպանը, իբրեւ հետեւանք Լառնաքայի դէպքերուն:

ԼԻԲԱՆԱՆի կնճռոտ կացութեան մէջ Թիէրի Տէժարտէն կը գրէ (Ֆիկարօ) թէ սուրիական բանակին ներկայութիւնը, բոլորին կարծիքով, անհրաժեշտ է ապահովելու համար խաղաղութիւնը բայց··· անկարելի ալ չէ որ պատճառ ըլլայ խռովութեանց: Քրիստոնեաները մանաւանդ չատ չեն հանդուրժեր այս «դրաւումը»: կը սպասուի նաեւ որ միջադէպերուն առթիւ ստեղծուած արտակարգ գինուորական տեսանը դատապարտէ այդ միջադէպերուն պատասխանատուները, բայց նման դատապարտում մըն ալ կրնայ նոր միջադէպերու դուռ բանալ:

ՊԵԼԺԻԱՑի հիւանդապահուհին, որ խոստովանած էր անցեալ չաբթու թէ 3 ծերուկ մեռցուցած էր էնսիւլինի մեծ չափերով կանաչ մերձաւոր հիւանդանոցի մը մէջ, հատնաբար չատ աւելին ըրած է: կը կարծուի նոյնիսկ թէ չուրջ 30 հոգի սպաննած է վերջին 7–8 տարիներու ընթացքին: Իր արդարացումը այն է որ «բարի սիրտը» մտիկ ըրած է եւ վերջ դրած անբուժելիներու չարչարանքին:

Ջիինէն ետք օդին մեղմացումը ողղումներու եւ ջուրերու գետերու բարձրացման պատճառ եղած է եւ նոր աղէտներ կան:

Համաշխարհային դրամատունը 350 միլիոն տոլար կուտայ Թուրքիայ

Համաշխարհային Դրամատունը վերջերս բաւական ներդրութիւն կուտար Թուրքիոյ նախկին վարկ բանալը, բայց ինչպէս կ'ակնկալուէր, ամէն ինչ կարգադրուեր է եւ նոյնիսկ ճափոնները ալ դրամ պիտի տան: Ստորեւ Պոլսոյ թերթերուն (Փետր· 16) տուած մանրամասնութիւնները.—

Անգարա.— Թուրք կառավարութեան եւ Աշխարհի Դրամատան մէջեւ երկար տեւնէ ի վեր կը կատարուէին բանակցութիւններ, որոնք յաջող արդիւնք տուած են եւ այժմ համանուն դրամատունը 350 միլիոն տոլարի վարկ մը պիտի բանայ Թուրքիոյ: Երեք անձերէ բաղկացած պատուիրակութիւն մը ներկայիս Անգարայի մէջ կը լրացնէ իր բանակցութիւնները եւ այս կերպով յայտնի կ'ըլլայ թէ միջազգային եղմտական հիմնարկութիւնները տրամադիր են մեծագումար վարկեր բանալ Թուրքիոյ: Ստացուած տեղեկութեան համաձայն, ճափոն հատատատուն – ներն ալ, որոնք Համաշխարհային Դրամատան որոշման կը սպասէին, բանակցութեան պիտի մտնեն Թուրք կառավարութեան հետ, նոյնպէս կարեւոր վարկեր բանալու համար: Այս կերպով կարելի պիտի ըլլայ պետական ճարտարարուեստական կարգ մը հիմնարկներու չինութիւնը իրականացնել: Աշխարհի Դրամատան պատուիրակութիւնը Փետր· 11էն ի վեր Թուրքիա ժամանած է եւ նախ եկած է Իսթանպուլ, ապա Անգարա, եւ այժմ չփումներ կ'ունենայ ճամբաներու ընդհ· տնօրէնութեան, եղմտական նախարարութեան, կեդրոնական Դրամատան եւ տարբեր վարչութիւններու հետ: Աշխարհի Դրամատունը այս վարկը կը բանայ 15 տարուան պայմանաժամով եւ հարիւրին 7,75 տոկոսով:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԼԵՒ ՏՈԼՍՏՈՅԻ ԾՆՆԴԵԱՆ 150ԱՄԵԱԿԻ ԳՈՐԵԼԵՆԱԿԱՆ ԾՐԱԳԻՐԸ

Այս տարի Սեպտեմբերին կը լրանայ Լեւ Տոլստոյի ծննդեան 150ամեակը: Հայաստանի մէջ ռուս գրողի յոբելեանը նչելու նպատակով կազմուած է յանձնախումբ մը՝ Համայնավար կուսակցութեան կեդր· կոմիտէի քարտուղար Կարլէն Դալլաքեանի նախագահութեամբ: Սեպտեմբերի առաջին կէսին Երեւանի մէջ տեղի կ'ունենայ հանդիսաւոր նիստ մը, նուիրուած՝ Տոլստոյի: Միխայիլեան եւ այլ գրադարաններուն մէջ կը կազմակերպուին ցուցահանդէսներ, ուր կը ներկայացուին Տոլստոյի կեանքն ու գործը: Թատրոնները կը բեմադրեն ռուս գրողի թատերախաղերը: Շարժանկարի սրահները կը ցուցադրեն Տոլստոյի գործերով պատրաստուած ժապաւէնները: Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիայի գրականութեան հիմնարկութիւնը՝ Գրողներու Միութեան եւ պետական համալսարանի հետ, գիտական նստաշրջան մը կը կազմակերպէ Տոլստոյի ծննդեան 150ամեակին առթիւ:

"L'Art Arménien"

de SIRARPIE DER NERSESSIAN

Փետր· 12ի լը Փրովանսալը (Մարսէյլ) ընդարձակ յօդուած մը նուիրած է Փրոֆ· Տէր–Ներսէսեանի վերջին հատորին «Հայկական Արուեստը» իբրեւ ենթախորագիր ընդունելով՝ Հոյակապ յայտնութիւնը ժողովուրդի մը հոգիին:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՏՆՏԵՍՈՒԹԻՒՆԸ 1977 ԻՆ

(Վիճակագրական տուեալներ)

—o—

Ա. ԱՐԴԻՒՆԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆ

Հայաստանի կեդրոնական վիճակագրական վարչութեան պատրաստած պաշտօնական վիճակագրութիւնը՝ 1977ի մասին, լոյս տեսաւ «Սով. Հայաստան» օրաթերթի Փետր. 4ի թիւով:

Արդիւնաբերութեան արտադրութեան ծաւը, 1976ի համեմատութեամբ, եղած է 7,5 տոկոս, ծրագրով նախատեսուածէն 1,5 տոկոս աւելի: Նախանցեալ տարուանը առաւել բարձր եղած էր՝ 8,6: Անհրաժեշտ է դիտել տալ առանձնայատուկ կէտ մը արդիւնաբերութեան արտադրութեան յաւելումին կապակցութեամբ: 10րդ հնգամեակին ծրագրով անցեալ տարուան համար լրբրեւ ամ մատնանշուած էր 7,9, սակայն, նկատի առնելով նախանցեալ տարուան առաւել յաւելումը (8,6 ծրագրին սահմանած 6,5ին տեղ), 1977ի ծրագրին մէջ փոփոխութեան կարգով նուազ յաւելումի սահմանագիծ ճշդուած էր: Մէս կողմէ, ինչպէս դիտել տուած էր Կ. Դեմիրճեան, Կեդր. Կոմիտէի 1976ի Նոյեմբեր 17ի լիակատար նիստին, նոր սահմանագիծը պէտք չէ տառացի ձեւով ըմբռնուէր. հարկ էր աշխատանքի արտադրողականութեան, խնայողութեան այլ միջոցներով ապահովել նախանցեալ տարուան թափը: «Եթէ մենք 1977 թուականին կարողանանք ապահովել 7,5 – 8 տոկոսի աճ, ապա մենք մեծապէս կը նպաստենք հնգամեայ պլանը ամբողջութեամբ կատարելու գործին»: («Սով. Հայաստան», 1976 Նոյ. 18):

Երկրին արդիւնաբերութեան գլխաւոր ինը ճիւղերուն արդիւնքն է եղած.— Ելեկտրուժ՝ 1976ի համեմատութեամբ 10 տոկոս: Սեւ եւ գունաւոր մետաղագործութիւն՝ 5: Քիմիական եւ բարիւդոֆիմիական արդիւնաբերութիւն՝ 7: Մեքենաշինութիւն եւ մետաղամշակում՝ 11: Անտառային, փայտամշակման եւ խորշանիւթ թուղթը, թեթեւ արդիւնաբերութիւնը, սնունդի արդիւնաբերութիւնը, ինչպէս նաեւ կենցաղի, տնտեսական գործածութեան ապրանքներու արտադրութիւնը: Երեք ճիւղեր ալ անցեալ տարի առաւել բարձր տոկոսներ կ'արձանագրեն՝ ելեկտրուժ, սեւ եւ գունաւոր մետաղագործութիւն եւ քիմիական ու քարիւղաքիմիական արդիւնաբերութիւն: Նուազումի տոկոսները երկուքէն հինգ, իսկ յաւելումներունը մէկէն չորսի սահմաններուն մէջ են:

Դիտել տանք, որ հակառակ տարիներու երկարատեւ քննադատութիւններուն, անցեալ տարեշրջանին եւս նախարարութիւններ ու գերատեսչութիւններ, ինչպէս նաեւ ձեռնարկութիւններ չարունակած են ծրագիրներու գործադրութիւնը առաջին եռամսեայէն տարեվերջ փոխադրելու եւ ապա զանոնք նուազեցնելու եւ այս ձեւով իրագործուած ներկայացնելու սովորութիւնը: Որով լրացմամբ ճիւղերու ծրագիրներ դլուխ հանուած չըլլալով հանդերձ, լրբրեւ իրականացած արձանագրուած են: Այս ուղղութեամբ դեռ վերջերս, կուսակցական ակտիվի ժողովին, Փետր. 6ին, քննադատութեան խօսք եղաւ Հայաստանի վարչապետին կողմէ:

Ցամենայն դէպս ծրագիրներուն մէկ կարեւոր մասը իրականացած է, երբեմն նոյնիսկ աւելիով:

Աշխատանքի արտադրողականութիւնը արդիւնաբերութեան մէջ եղած է 3,5 տոկոս, դիւղատնտեսութեան մէջ՝ 4,3, իսկ շինարարութեան մէջ՝ 3,6: Թէեւ փոքր փոփոխութիւններ մտցուած են ծրագրին սահմանագիծերուն մէջ, այսու հանդերձ, ասոնց նուազադոյնները աչքի տակ ունենալով հետեւեալ պատկերը կ'ունենանք: Արդիւնաբերութեանը կը համապատասխանէ ծրագրին, դիւղատնտեսութեանը 4,6 նուազ է, իսկ շինարարութեանը՝ 1,5:

Այժմ ներկայացնենք զանազան արտադրութիւններու անցեալ տարուան քանակը: Հանքային պարարտանիւթեր՝ 416 հազար թոն, ծծմբաթթու՝ 165·800 թոն, քիմիական թել՝ աւելի քան 14·000 թոն, բեռնատար կառք՝ 8·900, պահածոներ՝ 391,5 միլիոն տուփ, ժամացոյց՝ 4 միլիոն 627·000, դորդ եւ դորգեղէն՝ 2 միլիոն 566·000 քառ. մեթր, սպիտակեղէն՝ 54,5 միլիոն, վերնազգեստ՝ 16,4 միլիոն, կաշիէ կօշիկ՝ 11,8 միլիոն զոյգ, միս 73,5 թոն:

Երկար ցանկէն դուրս ձգուած են տասնամեակներէ ի վեր մատնանշուող չարք մը արտադրութիւններ, ինչպէս ձկաթող, սառնարան, հիւսուածեղէն բամպակէ, բուրդէ, մետաքսէ, կրպակիւս եւայլն: Կը նշանակէ, թէ մեծ չափով չեն իրականացած ծրագիրները եւ նախանցեալ տարուան քանակէն չատ նուազ են: Նկատելի է, որ վիճակագրութեամբ ներկայացուած ցանկին բացի երկուքէն, մնացեալները արտադրութեան առաւել թիւեր եւ տոկոսներ կը ներկայացնեն նախանցեալ տարուան բաղդատմամբ:

Ժ. ՄԻՐԻՃԵԼԱՆ

ՈՐՊԷՍԶԻ ԱՊՐԻ՝ ՎԱՐԺԱՐԱՆԸ ՀԱՅԿԱԿԱՆ

(ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԸ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ)

ՏԵՍԶՈՒԹԻՒՆ.— «Հայ գաղութի մը կեանքին եւ տեւականութեան ամէնէն կարեւոր պայմանը զարգ ունենալն է» ըսած է 1790 թուականին, եռահատոր Հայոց պատմութեան հայրը Մխ. Զամչեան, որ իր բացառիկ հանճարով ամէն մարզի մէջ իր ժամանակի հորիզոններէն անդին գաղափարներ ունեցած է: Գաղութներու կարճատեւ կամ երկարատեւ պատմութիւնները վկայ են այս ճշմարտութեան: Գաղութները սնուցած եւ պահած են առաւելապէս զարգացները:

Գալով Ֆրանսահայ մեր գաղութին, որ բախտն ունի զարգացներ ունենալու, սակայն՝ ցաւալին հոն է որ ներկայիս ծայրէ ծայր զանոնք լեցնելու հոգը չունի: Ֆրանսահայ գաղութին ազգային տխուր երեւոյթն է ասիկա, կը նշանակէ որ պէտք եղածին չափ այլեւս չի գնահատեր ան իր տոհմային լեզուական, դրական եւ մշակութային ամէնէն ճոխ հարստութիւնը, եւ պիտի հալի ու պիտի ձուլուի օտարին կաթսային մէջ:

Յ.— Կը հաստատէք որ մեր գաղութը անտարբեր է, գոնէ որոշ չափով: Ի՞նչ պէտք է ընենք որ բիչ մը ցնցուի եւ հասկընայ թէ հայ մանուկը ի՛նչ կը գտնէ հայ դպրոցին մէջ, որ չի կրնար գտնել այլուր:

Տ.— Որոշ թող դիտեմ մեր հայրենակիցները, որ ինչպէս մեղուն իր փեթակին մէջ, նոյնպէս իրենց զաւակները՝ հայ մանուկը, հայ դպրոցին մէջ իր թաքուն տաղանդը կը զարգացնէ, եւ կը բանայ լայնօրէն իր մտքին ու սրտին թեւերը ընդհանուր գիտութեան հետ իր հայրերուն երկհազարամեայ պանծալի դրին, դրականութեան, պատմութեան եւ մշակոյթին:

Մխիթարեան հայրերը հարիւր երեսուն տարի առաջ, 1846ին, Փարիզի մէջ հիմնեցին ազգային վարժարան, հայ մանուկներու տոհմային եւ եւրոպական ուսումներու եւ դաստիարակութեան համար, Սամուէլ Մուրատեան հնդկահայ մը անունով, որովհետեւ ան իր սիրտը, սէրը եւ բոլոր հարստութիւնը տրամադրած էր այս ազդանուէր սրբազան նպատակին: Վարժարանը միշտ բաց է ազգային մեծ բարերարին անունով եւ կը չարունակէ ազդապահպանման իր առաքելութիւնը, որքա՜ն աւելի բեղուն եւ տառապիտի ըլլար անոր հունձքը՝ եթէ մեր ժողովուրդը իր ազգային զգացումներուն ջերմութեամբ զուրգուրար անոր վրայ:

Ներկայիս, մեր ապրած ժամանակներուն մէջ, աւելի տխրզղական դարձած է, քան երբեք, հայ վարժարանի ներկայութիւնը Ֆրանսայի մէջ, որպէսզի՝ այս, հիւրասէր բայց օտար երկրին մէջ հայ մնանք, այսինքն մեր հայրերուն պահածալի մշակոյթը պահենք եւ Ֆրանսականն ալ լաւ սորվելով, նկատունք երկրին հարստութիւնը:

Յ.— Ինչ կը վերաբերի Սամուէլ-Մուրատեան վարժարանին, անմիջական նոր ծրագիրներ կա՞ն:

Տ.— Դառնալով Սամուէլ Մուրատեան վարժարանին, Տեսչութիւնը գիտակից ըլլալով ազգապահպանման նուիրական գործին առած տխրզղական հանգամանքին, ամէն զոհողութիւն յանձն կ'ուզէ առնել եւ ծրագրած է ընդարձակել նոր սերունդի փրկութեան իր առաքելութիւնը, բանալով ցերեկօթեակ ամէնօրեայ մանկապարտէզ եւ նախակրթարան երկսեռ մանուկներու համար, Ֆրանսական եւ տոհմային հայ ուսման ծրագրով, եւ յարմար ու վարժ անձնակազմով:

Այս ամէնէն կարեւոր եւ էական գործին իրականացումին համար վարժարանը պէտք ունի մեր գաղութի բարոյական եւ նիւթական օժանդակութեան: Վարժարանի մեծ հին շէնքին նորոգութիւնը եւ արդիացումը կարելիութիւնը կուտայ նորաշէն ննջարաններու փոքր շէնքը զասարաններու վերածելու, ուր մանկապարտէզ եւ նախակրթարան յարմարօրէն կարելի է գետեղել:

Մխիթարեան անձնուէր դաստիարակներուն առաջին եւ հիմնական փափաքն ու պահանջն է, նիւթականէն առաջ, հայ մանուկներով վարժարանը ծայրէ ծայր լեցուն տեսնելը, եւ զանոնք կրթելը տոհմային մաքուր եւ հարազատ հոգիով:

*

«Նիւթականէն առաջ, վարժարանը ծայրէ ծայր լեցուն տեսնել», այս է քննական մաղթանքը վարժարանին տեսչութեան: Եւ անընդունելի է որ գաղութ մը նման մեր գաղութին չկարենայ լեցնել Սամուէլ-Մուրատեան վարժարանը: Երբ կարգը գայ հայապահպանման քարոզներ ընելու, բացակայ չկայ բայց երբ կարգը կուգայ գործնականին՝ ամէն ինչ կը փոխուի:

Ցիսնամեակն է այս տարի Սեւրի Սամուէլ-Մուրատեան վարժարանին վերաբացման Փարիզի մէջ եւ մեր ճիտին պարտքը պէտք է ըլլայ աւելի քան երբեք զօրավիգ կենալ վարժարանին եւ մեր Մխիթարեան հայրերուն, որոնք անձնուիրաբար կը ծառայեն, որպէսզի նախ լեցուի վարժարանը, ապա վարդապետներն ալ զգան, որ աւելորդ չէ իրենց տքնաջան աշխատանքը հայ սերունդը պատրաստելու համար: Նաեւ նիւթապէս օժանդակենք լայնօրէն քանի դիտենք որ դպրոցը նորոգութեան պէտք ունի, տպողաբար եւ պէտք չէ որ բոլոր հոգերը տանին միայն վարդապետները: Որպէսզի ապրի ու տեւէ վարժարանը հայկական:

Ա. Մ.

ԱՐՏԱՇԷՍ ԳԱՐԻՊԵԱՆ ՆԿԱՐԻՉ

—o—

Տարի մը կայ, «Ցառաջ»ի 1977 փետր. 19–20 թիւին մէջ, Պր. Կարօ Սարեան չարժէքաւոր գրութեամբ մը կը ներկայացնէր, Պոլսէն – Միլանօ բնակող՝ հայ նկարիչ Արտաշէս Գարիպեանը: Ցուռաձագերը գտած էր ճիշդ բառերը, Գարիպեանի էութիւնը եւ գործը ներկայացնելու համար: Ուրիշներ ալ՝ իրմէ առաջ, պարբերաբար անոր մասին գրած են, 1937ին՝ Աթէնքի «Ամրոց» չաքաթաթերթին մէջ՝ Հ. Սիմոն Երամեան արդէն կը գրէր առնոր մասին, 1947ին՝ խոալացի փրոֆ. Էվա Թէա, Միլանոյի Պրեռա Ակադեմիայէն՝ կը մատնանշէր Գարիպեանի գործին արժէքը, 1970ին՝ «Ցառաջ»ի մէջ Զարեհ Մուրաթեան անոր մասին կ'արտայայտուէր, 1971ին՝ «Աշխարհ» չաքաթաթերթին մէջ նորէն կը խօսուէր Գարիպեանի մասին՝ Սերուէրէ Աթանէեանի մէկ գրութեամբ:

Եթէ՝ թերթերու մէջ, պարբերաբար լոյս տեսած գրութիւնները բաւական ըլլային, արդէն Գարիպեան հանրածանօթ եւ փնտռուած նկարիչ պէտք էր եղած ըլլար: Բայց ահա՝ իրականութիւնը տարբեր է: Թերթին ընթերցողը՝ անոր մասին գրուածը կը կարդայ եւ թերթին հետ մէկ կողմ կը դնէ ու կը մոռնայ:

1906ին՝ Կ.Պոլսէն Գուրթպելէն պիտի ծնած՝ Արտաշէս Գարիպեան, ներկայի մեր նկարիչներուն մէջ կը գրաւէ չոս

Տ.— Դառնալով Սամուէլ Մուրատեան վարժարանին, Տեսչութիւնը գիտակից ըլլալով ազգապահպանման նուիրական գործին առած տխրզղական հանգամանքին, ամէն զոհողութիւն յանձն կ'ուզէ առնել եւ ծրագրած է ընդարձակել նոր սերունդի փրկութեան իր առաքելութիւնը, բանալով ցերեկօթեակ ամէնօրեայ մանկապարտէզ եւ նախակրթարան երկսեռ մանուկներու համար, Ֆրանսական եւ տոհմային հայ ուսման ծրագրով, եւ յարմար ու վարժ անձնակազմով:

Այս ամէնէն կարեւոր եւ էական գործին իրականացումին համար վարժարանը պէտք ունի մեր գաղութի բարոյական եւ նիւթական օժանդակութեան: Վարժարանի մեծ հին շէնքին նորոգութիւնը եւ արդիացումը կարելիութիւնը կուտայ նորաշէն ննջարաններու փոքր շէնքը զասարաններու վերածելու, ուր մանկապարտէզ եւ նախակրթարան յարմարօրէն կարելի է գետեղել:

Մխիթարեան անձնուէր դաստիարակներուն առաջին եւ հիմնական փափաքն ու պահանջն է, նիւթականէն առաջ, հայ մանուկներով վարժարանը ծայրէ ծայր լեցուն տեսնելը, եւ զանոնք կրթելը տոհմային մաքուր եւ հարազատ հոգիով:

*

«Նիւթականէն առաջ, վարժարանը ծայրէ ծայր լեցուն տեսնել», այս է քննական մաղթանքը վարժարանին տեսչութեան: Եւ անընդունելի է որ գաղութ մը նման մեր գաղութին չկարենայ լեցնել Սամուէլ-Մուրատեան վարժարանը: Երբ կարգը գայ հայապահպանման քարոզներ ընելու, բացակայ չկայ բայց երբ կարգը կուգայ գործնականին՝ ամէն ինչ կը փոխուի:

Ցիսնամեակն է այս տարի Սեւրի Սամուէլ-Մուրատեան վարժարանին վերաբացման Փարիզի մէջ եւ մեր ճիտին պարտքը պէտք է ըլլայ աւելի քան երբեք զօրավիգ կենալ վարժարանին եւ մեր Մխիթարեան հայրերուն, որոնք անձնուիրաբար կը ծառայեն, որպէսզի նախ լեցուի վարժարանը, ապա վարդապետներն ալ զգան, որ աւելորդ չէ իրենց տքնաջան աշխատանքը հայ սերունդը պատրաստելու համար: Նաեւ նիւթապէս օժանդակենք լայնօրէն քանի դիտենք որ դպրոցը նորոգութեան պէտք ունի, տպողաբար եւ պէտք չէ որ բոլոր հոգերը տանին միայն վարդապետները: Որպէսզի ապրի ու տեւէ վարժարանը հայկական:

Ա. Մ.

ՉԵԿՈՑՑ

Գ. ԿԻՒԼՊԷՆԿԵԱՆ ՀԻՄՆԱՐԿՈՒԹԵԱՆ
1978 – 79 ՏԱՐԵՇՐՋԱՆԻ
ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԱԿԱՆ ԿՐԹԱԹՈՇԱԿՆԵՐ

———o———

1· Գալուստ Կիւլպէնկեան Հիմնարկու – թիւնը 1978–79 ուսումնական տարեշրջա– նին համար, վերանորոգելի կրթաթոշակ– ներէն զատ, պիտի յատկացնէ նաեւ որոշ թիւով նոր կրթաթոշակներ արժանաւոր ուսանողներու:

2· Հիմնարկութեան ներկայ ծրագիրը կը վերաբերի մխիթարեան այն ուսանողնե – րուն, որոնք համալսարանական լրիւ մակարդակ ունեցող ուսումնական հաս– տատութեան մը մէջ կը փափաքին կա – տարելագործել իրենց մասնագիտու – թեան մը: Դիւրերային, մասնակի կամ ոչ– ակադեմական դասընթացքներ մաս չեն կազմեր ներկայ ծրագրին:

3· Կրթաթոշակներու յատկացումը կը կատարուի ընտրութեամբ, հայկական ծագում ունեցող ուսանողներու՝ որոնք բարձրագոյն ուսման հետեւելու համար զուրկ են նիւթական անհրաժեշտ միջոց– ներէն: Սկզբունքով Հիմնարկութիւնը չի քաջալերեր ուսանողներ որոնք իրենց ուս– ման կ'ուզեն հետեւիլ իրենց բնակավայ– րէն դուրս գտնուող համալսարաններու մէջ:

4· Թեկնածուներ պարտին ունենալ ու– սումնական բարձր մակարդակ, լացնել անհրաժեշտ բոլոր պայմանները եւ ըն– դունուած ըլլալ նուազագոյն «Սոֆոմոր» դասարանը ամերիկեան համալսարանա – րու մէջ՝ կամ համապատասխան դասա – րան մը այլ համալսարաններու պարա – գային:

5· Ներկայացող թեկնածուներէն կ'ընտ– րուին Հիմնարկութեան գատողութեամբ արժանաւորագոյն նկատուածները միայն:

6· Նախընտրութիւնը կը տրուի արժա– նաւոր այն ուսանողներուն՝ որոնց ընտա– եկան անմիջական պարագաներէն օգտուող չէ եղած անցեալին Հիմնարկութեան հա– մալսարանական կրթաթոշակներէն:

7· Թեկնածուները իրենց ձեռագիր դի– մումնագիրը պէտք է ներկայացուցած ըլ– լան ստորեւ նշանակուած հասցէներէն մէկուն (պարագային համաձայն) ամէնէն ուշ մինչեւ 1978 Մայիս 31, (Հարաւային Ամերիկայի երկիրներուն՝ ինչպէս նաեւ Աւստրալիոյ համար այս թուականը պի– տի ըլլայ 1978 Դեկտ. 15): Ի պատասխան՝ թեկնածուներուն կը ղրկուին հարկ եղած տեղեկութիւնները ու հարցաթերթիկները:

8· Շփոթութիւնները կանխելու համար, դիմողները պարտին իրենց անունն ու մականունը թղթակցութեանց եւ հարցա– թերթիկներուն մէջ գրել նոյնօրինակ ձե– ւով, այնպէս ինչպէս կ'երեւին անոնք ենթակային ինքնութեան թուղթին կամ անցագրին մէջ:

9· Հիմնարկութիւնը չատ սահմանա – փակ թիւով կրթաթոշակներու համար նը– կատի պիտի ունենայ նաեւ դիմումները թեկնածուներէ՝ որոնք արդէն տիրացած են համալսարանական վկայականի մը եւ կը փափաքին կատարելագործել իրենց ուսումը իրենց բնակած երկրին կամ ար– տասահմանի ուսումնական բարձրագոյն հաստատութիւններէն մէկուն մէջ: Դի– մումները պէտք է կատարուին վերոյիշ – եալ ձեւով գարձեալ, նկատի ունենալով նոյն պայմանաժամերը: Այս ծրագրէն չեն կրնար օգտուիլ ուսանողներ՝ որոնք արդէն նպաստաւորուած են Հիմնարկու– թեան կրթաթոշակներէն երկու կամ ա– ւելի ուսումնական տարիներ: Հետախու– զական աշխատանքներու (ռըշէրշ) համար կրթաթոշակ չի յատկացուիր:

10· Ներկայացուած բոլոր թղթածրար– ները ի վերջոյ կը կեդրոնացուին Լիզ – պոն՝ ուր արժանաւոր թեկնածուներուն ընտրութիւնը կը կատարուի Օգոստոս ամսուան ընթացքին (Հարաւ. Ամերիկայի երկիրներուն եւ Աւստրալիոյ պարագա– յին փետրուարի վերջը): Որոշումները թեկնածուներուն կը հաղորդուին ուղղա– կի Լիզպոնի կեդրոնէն:

11· Անհրաժեշտ հարցաթերթերը ստա– նալու համար դիմումները պէտք է ներ– կայացնել հետեւեալ հասցէներուն.

ա) Ֆրանսա բնակող թեկնածուներ՝՝

Service Arménien des Bourses d'Etudes
Fondation Calouste Gulbenkian
51, Avenue d'Iéna,
PARIS (16e —) FRANCE

բ) Ֆրանսայէն տարբեր երկիրներ բնա– կող թեկնածուներ, ինչ ալ ըլլայ իրենց հպատակութիւնը, պէտք է դիմեն ուղ– ղակի Հիմնարկութեան կեդրոնին՝ հե– տեւեալ հասցէով.

Calouste Gulbenkian Foundation
Department of Armenian Affairs,
Avenida de Berna. 45 A
LISBON 1 — PORTUGAL

12· Ներկայ ուսումնական տարեշրջա– նին Հիմնարկութենէն համալսարանական կրթաթոշակ ստացող ուսանողներ իրենց կրթաթոշակները 1978 – 79 տարեշրջանին վերանորոգել տալու համար պարտին իրենց դիմումները յղել ուղղակի Հիմ – նարկութեան կեդրոնին՝ Մարտ 1էն մին– չեւ Մայիս 31, 1978 (Հարաւ. Ամերիկայի երկիրներուն ինչպէս նաեւ Աւստրալիոյ համար՝ Սեպտ. 15էն մինչեւ 15 Դեկտ. 1978) ստանալու համար հարկ եղած հար– ցաթերթիկները: Նշանակուած պայմանա– ժամերը չյարգող ուսանողներու դիմում– ները նկատի չեն առնուիր:

ԳԱԼՈՒՍՏ ԿԻՒԼՊԷՆԿԵԱՆ
ՀԻՄՆԱՐԿՈՒԹԻՒՆ
Լիզպոն, 15 Փետր. 1978

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՆՈՒՊԱՐԵԱՆ ԿՐԹԱԹՈՇԱԿԻ

Հայ Սաներու Հիմնարկութիւնը, որ ստեղծուեցաւ 1921ին, Պրիւսէլի մէջ, հանգուցեալ Պողոս Նուպար Փաշայի նա– խաձեռնութեամբ ու նուիրատուութեամբ պարտականութիւն ստանձնած է նպաստել Հայերու մասնաւոր զարգացումին, հնա– րաւորութիւն տալով իրենց ուսումը կա– տարելագործելու Եւրոպայի համալսա – րաններու եւ բարձրագոյն վարժարան– րու մէջ:

Այս ծրագրէն ներշնչուելով, Հիմնար – կութեան վարչութիւնը որոշեց 1978–79 տարեշրջանին համար, նախապատուու – թեամբ 5 կամ 6 կրթաթոշակ տալ, իւրա– քանչիւրը մօտաւորապէս 1500 տոլարի դամար մը, երիտասարդներու, որոնք արդէն իսկ հալասարանէ մը կամ բար – ձրագոյն վարժարանէ մը վկայուած են, եւ կը փափաքին մէկ կամ երկու տարի գիտական աշխատանքներ կատարել մաս– նագէտ վարպետի մը առաջնորդութեամբ՝ բարձրագոյն ուսմանց հաստատութեան մը կամ հետազօտութեանց կեդրոնի մը մէջ:

Վարչութիւնը տրամադիր է նաեւ առա– ւելագոյն բարեացակամութեամբ քննելու խնդրանքները ուսուցչական կամ ազգա– յին ասպարէզի մէջ գտնուող անձերու՝ անոնց յատկացնելու համար կատարեալ – գործման թոշակներ:

Ֆրանսերէն կամ անգլերէն ձեռագիր դիմումնագրերը 1978 Մայիս 1էն առաջ պէտք է ղրկուած ըլլան հետեւեալ հաս– ցէին.—

Secrétariat de l'Oeuvre des Boursiers Arméniens
Rue d'Egmont No 11
B - 1050 — Bruxelles (BELGIQUE)

———

տեւեալ հասցէով.

Calouste Gulbenkian Foundation
Department of Armenian Affairs,
Avenida de Berna. 45 A
LISBON 1 — PORTUGAL

12· Ներկայ ուսումնական տարեշրջա– նին Հիմնարկութենէն համալսարանական կրթաթոշակ ստացող ուսանողներ իրենց կրթաթոշակները 1978 – 79 տարեշրջանին վերանորոգել տալու համար պարտին իրենց դիմումները յղել ուղղակի Հիմ – նարկութեան կեդրոնին՝ Մարտ 1էն մին– չեւ Մայիս 31, 1978 (Հարաւ. Ամերիկայի երկիրներուն ինչպէս նաեւ Աւստրալիոյ համար՝ Սեպտ. 15էն մինչեւ 15 Դեկտ. 1978) ստանալու համար հարկ եղած հար– ցաթերթիկները: Նշանակուած պայմանա– ժամերը չյարգող ուսանողներու դիմում– ները նկատի չեն առնուիր:

ԳԱԼՈՒՍՏ ԿԻՒԼՊԷՆԿԵԱՆ
ՀԻՄՆԱՐԿՈՒԹԻՒՆ
Լիզպոն, 15 Փետր. 1978

———

ՀԱՑԱՍՏԱՆԵԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ԽՕՍԷՔ, ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԼԵՌՆԵՐ

ԱՒԱԶԻՆ ՄԱՍ

ՍԱՌԸ ՔԱՄԻ ԱՆՑԱՒ...

3·

Անտառներով դեղնած ժայռերի արան– քում մռնչում էր Աղու գետը: Նա պակ – տում էր Գոհանամքի Ակնովիտ գագաթի ձիւներից, վարարում օժանդակներով եւ ձորի մէջ գառնում խենթացած նժոյղ – ների հոսք: Հոն էր կաթկթում գետի մէջ ու կարմիր բծեր երկարում նրա ճերմակի վրայ: Գիւղապետը պառկեց փորփռայր, կուշտ խմեց ջրաղացի առջեւ մի փոքր հանդարտուած ջրից: Ջրաղացը փակ էր, ջրատած: Ձինքն իջեցրին սայլից, երեք բաժին անելով՝ փաթաթեցին չուալնե – րում ու թաքցրին անտառի ժայռածերպ խորչերի մէջ: Խորէն աղան մտրակով թրատեց օդը:

— Թէ մէկնումէկին յայտնել էք ձինքի տեղը, կը մորթեմ:

Բարձրացան գիւղ:

Կաթակնը բերրի հողեր ունէր, որ հեր– կում էին եզան զուգանով: Կարմիր ցո– րենից կորկոտ էին բովում, նաեւ հարիշ– տա: Ծոնաւ անտառների բացատներում սպիտակ լոբի ու խաշխաշ էին ցանում: Գետին մերճ, խոր տեղերում խաղող էր աճում, անուշահամ սեխ ու զոլաւոր ձմե– րուկ:

Գիւղը խաղաղ էր՝ մթութեան մոայլով:

Բակում որդուն ընդառաջ եկաւ Ծա – մոակի մարդն:

— Սայլերդ ո՞ւր են, Խորէն:

— Մի՛ ծւծւայ, մայր, ասաց որդին: Գայմագամը բռնագրաւեց սայլերն էլ, ցորենն էլ: «Սանջախ ի չերիփ»: Այդպէս եղաւ, խմացէք բոլորդ:

Խաւարը թանձրացաւ:

4·

Էնվերի հեքեաթները եղաւ–իջաւ Հայոց լեռները՝ ուսից ուս եւ գլորուեց դէպի Անկիւրիա:

Ներսեհ Զաւուշը կարողանում էր իր էութիւնը համակած խռովքը թաքցնել զինակից Թուրքերից, մանաւանդ փաշա– յից: Մենակ էր զգում իրեն: Ախո՛ռ, հեռը չէ Ալի Միւնիր բէյը, նա հասկա – նում էր իրեն: Միւռները ոչ միայն օտար էին, այլեւ թշնամի: Մենակութիւնը նը– րան ինքնավստահութեան էր մղում: Կառքի մէջ, թանձր մուշտակում ընկըղ– մուած Էնվերը փաշան ննջում էր՝ գլուխը Կուրտ Ֆոն Շուլցի ուսին դրած: Ներ– սեհի մէջ բռնկուած աւելութիւնը դէպի նա կծիկ դարձաւ: Ի բնէ չար չէր, սա– կայն կ'ուզէր թուրը հանել ու ամբողջ թափով խփել փաշայի գլխին: «Սանջախ ի չերիփ»ը ծնուել է հէնց այդ գլխից: Սակայն մի՞թէ միայն մի գլուխ ունի Պոլիսը:

Մաշուած ճանապարհով զօրքեր էին գը– նում դէպի արեւելք՝ դէպի ռուսական կողմի Հայաստանի սահմանները: Զօրքը ճմեռային զգեստ չունէր: Ականաւորները քայլում էին ծանր ու մրսած: Էնվերը պահեց կառքը:

— Ողջո՛յն ձեզ, իսլամի պաշտպաններ:

Մի ասկեար պոկուեց շարքից, սըն – կուեց կառքի մօտ:

— Իսլամի պաշտպաններս սառչում ենք, երջանիկ փաշա, ասաց նա գոռալով: Ինն օր է տաք ապուր չենք կերել:

Նա էնվերին դէմ արեց երկու երախ՝ բաց բերանն ու պատռուած կօշիկի թաթը:

— Ոտքերս ցուրտը տանում է: «Սան – ջախ ի չերիփ»:

Մի իւզբաշի (հարիւրապետ) բռնեց նրա բերանը ու վիզը ոլորելով՝ ձայնը խեղ– դեց: Էնվերի կառքը թռաւ սլացիկ:

Ներսեհ Զաւուշը մարակով չոյեց իր նժոյգի փորը: Զին ծառս եղաւ մոլեգ – նած: Ներսեհ Զաւուշը մտքում քրքջաց Էնվեր փաշայի երեսին՝ այս թշուառա – կաններո՞վ ես կամենում նուաճել աշ – խարհը եւ համայն մուսուլմանների խա– լիֆը դառնալ, աւանակ: Ահ զգաց իր մտքից: Այս թուրքը չասուած մտքերն էլ է կռահում: Բայց ինչի՞ց առաջացաւ այդ ահը: Այս անգամ Ներսեհը քմծիծաղեց ինքն իր վրայ՝ ինչ ունեմ կորցնելու: Մենակ եմ երամից անջատուած կռունկի նման՝ «կռունկ, ուստի՞ կուգաս, ծառայ եմ ձայնիդ»: Հին երգ է՝ երեւի մի եօթ– ութ հարիւր տարուայ: Ծառա՞յ եմ, ծա– ռա՞յ եմ... Այո, ի հարկէ, ծառայ եմ, բայց ոչ այս հաստատվուն թուրք փա – շային, այլ քե՛զ՝ Հայոց այրուող հող, քե՛զ՝ յաւիտեան տառապանքի մատնուած մարդ, քե՛զ, ամէնից առաջ քեզ:

ՍԵՐՕ ԽԱՆԶԱԴԵԱՆ

(Շար. – 15)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Փարիզի Հայ Աղքատախնամ Ընկերակցութեան վարչութիւնը հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտայ Ընկերակցութեան մեծ բարերար եւ բարերարուհի՝

ՏՈՔԹ. ԼԵՒՈՆ ԳՐԻԳՈՐԵԱՆԻ

եւ

ՕՐ. ՍԱՓԵՆԻԿ ՅՈՎՍԷՓՈՎԻ

հոգիներուն համար, կիրակի, Մարտ 5, Փարիզի Ս. Ցռվհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ, ժան կուժոն փողոց, թիւ 15 Փարիզ։

Հանգուցեալներուն յիշատակը յարգողներէն կը խնդրուի ներկայ գտնուիլ։

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Հայ Ուսանողաց Օգն. Միութիւնը չբնորհակալութեամբ ստացաւ Տէր եւ Տիկ. Վ. Ճէնազեանէ 100 ֆր. նուէրը, ողբացեալ Մերուժան Հաճիճանեանի մահուան առթիւ։

Եւ հետեւեալ նուէրները.— Պր. Վենսան Հայթայեան, Պր. Պէկլարեան 200 ական ֆր., Տէր եւ Տիկ. Մ. Գազանճեան 50, Պր. Տիգրան Պալեան 30 ֆր.։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Վիէն.— Վիէնի Հայ Ազգ. Միութեան վարչութիւնը իր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ այրի Տիկ. Ազատուհի Քէշիշեանի, Տէր եւ Տիկ. Թ. Քէշիշեանի եւ զաւակներուն, Տէր եւ Տիկ. Մ. Գլէճբեանի եւ զաւակներուն, Տէր եւ Տիկ. Ա. Ուլուսուզեանի եւ զաւակներուն, Տիկ. Ն. Նազարէթեանի, Յակոբ Տէրտէրեանի եւ Տէր եւ Տիկ. Ժ. Տէրտէրեանի եւ բոլոր պարագաներուն իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ-հօր եւ ազգականին Գաբրիէլ Քէշիշեանի մահուան առթիւ։

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ
ԱԼՖՈՐՎԻԼ
SOIREE CINEMA
"América América"
D'ELIA KAZAN
Salle des Fêtes, Rue Voltaire, Alfortville
Vendredi 24 Fév. à 20 h. 30 très précise

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎ

Վիէնի Հայ Ազգ. Միութեան տարեշրջանը լրացած ըլլալով, անդամական ընդհանուր ժողովը տեղի կ'ունենայ Մարտ 5ին, կիրակի ժամը 15ին, կիսախէլի սրբազանին վերի յարկը։ ՕՐԱԿԱՐԳ.— Ա) Վարչութեան երկու տարուան գործունէութեան գրաւոր զեկուցում։ Բ) Նոր վարչութեան ընտրութիւն եւ ընթացիկ հարցեր։ Կը խնդրուի անդամներէն իրենց ներկայութեամբ յարգել մեր ժողովը։

ՓԱՐԻԶ
Ս. ՑՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ

Այս կիրակի, Փետր. 26, ինչպէս նաեւ կիրակի, Մարտ 12, Փարիզի Ս. Ցռվհ. Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ մէջ պատարագին վերջ Արեւագալի արարողութիւն տեղի կ'ունենայ։

×

Այս Ուրբաթ, Փետր. 24, երեկոյեան ժամը 7ին, Իսի լէ Մուլինոյի Ս. Մարիամ Աստուածածին եկեղեցւոյ մէջ հսկում կը կատարուի բոլոր եկեղեցականներու մասնակցութեամբ։

ՄԱՐԻ ՆՈՒՊԱՐ ՈՒՍԱՆՈՂԱԿԱՆ ՏՈՒՆ
57, Պուլվար Ժուռտան Փարիզ 14րդ
ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ
Նիւթ՝ Ուրարտական մշակոյթը
կը խօսի ԼԵՒՈՆ ՆՈՐՏԻԿԵԱՆ
Հնախօսական գիտութիւններու մագիստրոս
Կիրակի, Փետր. 26, ժամը 20·30ին

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL «HARATCH»
83, rue d'Hauteville 75010 Paris
Commission Paritaire : N° 55935

RECHERCHONS
ORGANISATION GLORIK
POUR LA FRANCE
(Machines graphiques, Importation et exportation) recherche des associés actifs, âge moyen
Ecrire avec c. v.
Georgenst. 124
800 MUNCHEN 40
Allemagne Fédérale

ՎԱՐԴԱՆԱՆՑ

ԼԻՈՆ.— Կիրակի Փետր. 26, Վարդանանց տօնակատարութիւն Ազգ. Տան մեծ սրահին մէջ, նախաձեռնութեամբ Լիոնի Հայ Առաք. Եկեղեցւոյ Ազգ. Միութեան վարչութեան։ Կը քանախօսէ Ժընեւէն՝
Պր. ԱՐՏԷՆ ՇԻԼԼԻՖԵԱՆ
Հանդէսէն յետոյ խնջոյք, «Սայաթ - Նովա» նուագախումբի մասնակցութեամբ։

UNION GENER. ARMENIENNE DE BIENFAISANCE
33, Cours Pierre Puget
13006 Marseille
La Section Culturelle
Présente : le Samedi 25 Février à 21 heures un débat avec l'écrivain arménien HAGOP - KRIKOR autour de son livre *Les Arméniens connus et inconnus* — La place des Arméniens dans le monde — Les personnalités artistiques, littéraires et scientifiques.
Փետր. 25, Շաբաթ ժամը 21ին, Մարսէյլի Հ. Բ. Ը. Միութեան Ալեք Մանուկեան սրահին մէջ կը խօսի Փարիզէն յատկապէս հրաւիրուած ՅԱԿՈԲ - ԳՐԻԳՈՐ, իր դիրքին՝ Ծանօթ եւ անծանօթ Հայերու մասին։ Դասախօսութեան կը յաջորդէ հարց ու պատասխան։

ՍԱՄՈՒԷԼ - ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ
ՎԱՐԺԱՐԱՆ
26, Rue Troyon — SEVRES
ՄԵԾ ՏՕՆԱՎԱՃԱՌ
KERMESSE
Կազմակերպութեամբ վարժարանի Ծնողաց Միութեան
ՄԱՐՏ 11 ԵՒ 12
Շաբաթ և. Կիրակի ժամը 11էն սկսեալ *վարժարանի թատերասրահին մէջ, գեղարուեստական հաճելի բաժին, նուագ եւ պար։ Համեղ կերակուրներ Գաւառական մասնագիտութեանց աքաւնեաւ եւ պատ մը, տեւական ձեր տրամադրութեան տակ, ձեզ սպասարկելու համար։*
Անակնկալներ։ Հոն պիտի գտնէք ձեր բարեկամները։

×

Մայրերու եւ հայրերու տօները կը մօտենան, ձեր փնտռած նուէրները պիտի գտնէք մեր տօնավաճառին

galerie X
21, Rue Bonaparte, 75006 Paris
Tél. : 033-83-45
EXPOSOTION
du 21 Février au 15 Mars
Yasmine TABET
(BALLARIAN)
Chaque œuvre de Yasmine est un état d'âme fermant la boucle sur lui-même. Voici donc une floraison de couleurs qui se superposent et s'ordonnent dans une plastique toute intérieure, chargée de poésie fraîche, enjouée ou dramatique, reflétant l'émotion du moment.
La Galerie est ouverte de 11 à 13 h. et de 15 à 19 h. sauf Dimanche et Lundi

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՃԱՇ ՀԻՄՆԱԴՐՈՒԹԵԱՆ 45ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻԻ

Կիրակի, Մարտ 5, Ալեֆ Մանուկեան Մշակութ. կեդրոնի սրահին մէջ, ժամը 13ին
118, Rue de Courcelles Paris (Métro : Courcelles)
Հովանաւորութեամբ կաթող. Պատուիրակ՝ ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ
եւ նախագահութեամբ՝ Տիկին Ե. ԻԶՄԱԼԱՑԵԱՆԻ
1977 գրական մրցանակը կը յանձնուի փրանսահայ անուանի արձակագիր՝
ՀՐԱՉ ԶԱՐԴԱՐԵԱՆԻ
Գեղարուեստական պատշաճ յայտագիր
Յատկապէս կը խնդրուի կանխաւ ապահովել սեղանները, հեռախօսելով ամէն առաւօտ, մինչեւ ժամը 10, 343·04·20 եւ ամէն օր՝ 242·14·81
ՃԱՇԱԳԻՆ 60 ՖՐԱՆՔ

A LA CAPPADOCE
3, rue Marivaux (derrière l'Opéra Comique, M° Richelieu-Drouot) tél 742-83-65
ouvert tous les jours midi et soir
SA NOUVELLE DIRECTION
présente
son mini-spectacle
avec Marten Yorgantz et Norayr

47ՐԴ ՏԱՐԵԿԱՆ ՅԵՐԵԿՈՅԹ ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Կազմակերպուած Հայ Արիներու Միութեան Փարիզեան Շրջանէն
ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ՝ ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՀԻՄՆԱՐԿՈՒԹԵԱՆ
50ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ
Կիրակի, Մարտ 5 կէսօրէ վերջ ժամը ճիշդ 14·30ին
SALLE DE LA CHIMIE
28 bis, Rue Saint Dominique, Paris — Métro Invalides
Մասնակցութեամբ Հայ Արիներու Միութեան բոլոր շրջաններուն Բացառիկ սկաուտական եւ գեղարուեստական յայտագիր Հայերէն, պատրաստուած Արիներուն, Արենոյշներուն, Գայլիկներուն եւ Թեւիկներուն կողմէ
ՄՈՒՏՔ 20 ՖՐԱՆՔ
ՊԻՒՖԷ

Banquet et Gala
Organisés par LES ANCIENS COMBATTANTS ARMENIENS
d'Issy-les-Moulineaux et Clamart
Sous le patronage de M. JEAN FONTENEAU
Maire de Clamart
et la présence de M. NOURHAN FRINGHIAN
Président d'Honneur
Centre Culturel JEAN ARP, 22 Rue P. V. Couturier à Clamart
Samedi 25 Février, de 20 h. 30 à l'aube
PARTIE ARTISTIQUE
MINAS PALANDJIAN (chanteur)
Orchestre : MELKON - SEVAN
Pour tous renseignements et réservations :
PARIS : 770-07-25 CLAMART : 642-73-10 ISSY : 642-45-25
BAKERDJIAN, 35 Rue de Trévise, Paris 9e
PALOUYAN, 523-24-97 — 9, rue de Trévise, Paris 9e

ՈՒՐԲԱԹ
ՓԵՏՐՈՒԱՐ
24
VENDREDI
24 FÉVRIER
1978

LE NUMERO 1,30 F

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱԽԱՐՇ ՄԻՍԱԿԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 E 571027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար· 200 Ֆ·	Վեցամսեայ	110 Ֆ·
Արտասահման	Տար· 230 Ֆ·	Հատը	1 Ֆ· 30

53ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 14·062

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

53e ANNÉE — N° 14.062

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՔՈՒՊԱ ԵՒ ԱՓՐԻԿԷ

—o—

Թերահ սեւ ցամաքամասը, որ մէեւ – նոյն ատեն անկայուն զօտի մըն է, Քաս– թրոյի կրնայ ապահովել արագ չահեր քաղաքական գետնի վրայ: Միեւնոյն ժա– մանակ կրնայ վնասաբեր կացութիւննե– րու առջեւ դնել Քուպան:

Արդարեւ, Քուպա կրնայ Մ· Նահանգ– ներու փորձառութիւնը ձեռք ձգել օտար ցամաքամասերու միջամտութեանց գետ– նին վրայ: Ասիա գլխաւոր օրինակը կըր– նայ ծառայել:

Քուպայի զինուորական ներկայութիւնը Աֆրիկէ, ներկայիս ամէնէն չօշափելին է բոլոր օտար ուժերուն մէջ: Մէկ հին– գերորդը իր բանակին, որ 22·000 զինուոր կը ներկայացնէ, ինչպէս նաեւ չուրջ 5000 ոչ – զինուորական մասնագէտներ, ներ– կայիս աֆրիկեան 14 երկիրներ կը գըտ– նուին: Առաւել, Քուպա այժմ գիւանա – գիտական յարաբերութիւններ հաստա – տած է աֆրիկեան 50 երկիրներէն 33ին հետ եւ դեսպանատուներ ունի ասոնցմէ 19ին մօտ:

Ռուսական կայսրութեան կուրքանները, ինչպէս կը կոչեն ոմանք, նկատի առնե – լով երբեմնի բրիտանական կայսրութեան նեփալցի զինուորները, որոնք հաւատար– մօրէն կը ծառայէին ամէն տեղ բրիտա – նական դրօշին տակ, Քուպացիները, ներ– կայիս միայն Անկոլայի մէջ 19·000 զին– ուոր կը պահեն եւ 4·000 քաղաքացի:

Աֆրիկէ գտնուող Քուպացիներուն չուրջ 80 տոկոսը զինուորական է: Ի բաց առեալ Անկոլայէն և Եթովպիայէն ուր աւելի քան հազար Քուպացիներ կռիւներու կը մաս – նակցին, մնացեալները ընդհանրապէս զինավարժի դեր ստանձնած են:

Օտար զինուորական ուժի մը գոյու – թիւնը սեւ ցամաքամասին վրայ, մտա – հոգութիւն կը պատճառէ աֆրիկեան չա– փաւոր նկատուած Պետութեանց համար: Ընդհանուր համոզումն այն է, որ գեր– Պետութիւններու չահերը տնտեսական եւ գաղթատիրական են:

Ոչ ոք հարց կուտայ, թէ ի՞նչ կը բա– նին Քուպացիք Աֆրիկէի մէջ: Բոլորն ալ գիտեն, որ յեղափոխական տենդով ըն– կերվարութիւնը կ'ուզեն տարածել, իսկ տարածումը կը կատարուի անկայուն չըր– ջաններու մէջ: « Քուպացիները, կ'ըսէ Օմար Պոնկո, նախագահը Կապոնի եւ Աֆրիկեան Միութեան կազմակերպու – թեան, պէտք է հանգիստ ձգեն Աֆրիկէ – ցիները եւ զգուշին իրենց չաքարեղէգները կարելով »: Նայրոպի Սթանտարտ օրա – թերթը խմբագրականով մը կը գրէ·— « Առանց վերապահութեան կը գտատպար– տենք Քուպայի յեղափոխական մոլեռան– դութիւնը »:

Միւս կողմէ, աֆրիկեան որոշ երկիր– ներու համար Քուպա գեր – Պետութիւն– ներու վտանգը չի ներկայացներ: Օրի – նակ, չի փորձեր անտեսական հակակչիռ ձեռք ձգել ցամաքամասին վրայ: Ոչ ալ կը փորձէ իր գերիշխանութիւնը տարածել եւ կամ արբանեակ Պետութիւններ կեան– քի կոչել: Երբ իրենց գործը կը տեսնեն՝ կը մեկնին:

Այս է պատճառը, — նաև այն, որ Քու– պա Երրորդ Աշխարհին մաս կը կազմէ, — աֆրիկեան այն երկիրները, որոնք կ'ըն– դունին Քուպայի ներկայութիւնը, իրենց երկրին սպառնացող վտանգ մը չեն տես– ներ: Կը նախընտրեն, որ Քուպացիներ ըլլան, քան, օրինակ, Ամերիկացիներ կամ Ռուսեր:

Քուպայի ներկայութիւնը Աֆրիկէ, պայմանաւորուած է Մոսկուայով: Արդէն այս վերջինն է, որ կը հոգայ ծախքերը: Միայն Անկոլա, տարեկան մէկ միլիառ տոլարի բեռ դարձած է Խորհ· Միութեան համար: Փոխարէնը, Քուպա Խորհ· Մի– ութեան գործակատարը եղած է: Աֆրիկա ենթադրել չի տար, թէ վաղը Հավանա իր գլուխովը չչարժի, եթէ Մոսկուա տարբեր հրահանգ մը հրապարակ դնէ:

Կարգ մը երկիրներու մէջ Քուպայի դե– րը փոքր ծաւալի է: Միայն 10–15 բժիշկ կայ Քափ Վերտի մէջ, 10–20 ապահո – վութեան խորհրդատու Պենին, 350էն 500 մասնագէտ Թանզանիա, 50–100 զինուո– րական խորհրդատու Ուկանտա:

Աֆրիկէ սակայն առանձնայատկութիւն մը ունի: Ասացուածք մը չրջան կ'ընէ լաւ կերպով պարզելով գոյավիճակը·— Չես կրնար գնել աֆրիկեան կառավարու– թիւն մը, կրնաս միայն վարձել օրուան մը համար: Նախ որովհետեւ փոփոխու – թիւնները փութով կը կատարուին:

Քուպա զօրավիդ կեցաւ Նքրումայի, սակայն արտաքսուեցաւ, երբ Կանայի նախագահը պաշտօնանկ եղաւ 1966ին: Զայիր Քուպացիները արտաքսեց 1968ին, իր ներքին կեանքին խառնուած ըլլալու ամբաստանութեամբ: Նոյեմբերին, Սո– մալի, Խորհ· Միութեան երբեմնի ամէ– նէն հաւատարիմ եւ սերտ դաշնակիցը, յանկարծ արտաքսեց խորհրդային եւ քու– պացի խորհրդատուները, քանի Մոսկուա եւ Հավանա զօրավիդ կը կենային Եթով– պիոյ:

Քուպայի չօշափելի միջամտութիւնը աֆրիկեան կեանքին ծայր տուաւ երկու տարի առաջ, երբ քուպացի զինուորները հնարաւորութիւն տուին Անկոլայիմարքս– եան հաւատացեալ, պարտութեան մատնե – լու արեւմտեան քաղաքականութեան յա– րող երկու այլ զօրաւոր խմբակցութիւն – ները: Պատերազմ մըն էր, որ հաւասա – րակշռութիւնը խախտեց ամբողջ Աֆրի – կէի մէջ: Այսօր, սակայն, Քուպա ան– հանդիստ դիրքի մը մէջ կը գտնուի, քա– նի Անկոլայի մէջ քաղաքացիական պա – տերազմը կը չարունակուի բուռն թափով: Քուպացի 19·000 զինուորներ եւ 4·000 ոչ– զինուորական մասնագէտներ հիմնաքա – րը կը կազմեն իշխանութեան պահպան – ման: Այսպէս, Հավանա ներկայիս ոչ թէ արձակագէններ կը պաշտպանէ, այլ կա– ռավարութիւն մը արձակագէններու դէմ:

Նոյն վիճակին կրնայ մատնուիլ վաղը Եթովպիոյ մէջ:

Քուպա կ'ըսէ, թէ մշակութային կապեր ունի Աֆրիկէի հետ: Մէկ չորրորդը իր 9,5 միլիոն բնակչութեան սեւամորթ է, ասոնց նախնիքները իրրեւ ստրուկ բեր – ուած են Աֆրիկէէ: Կ'ըսէ նոյնպէս, թէ իրրեւ Մարքսեան եւ թերահ երկիր, օրի– նական դեր ունի կատարելիք Երրորդ Աշ– խարհին մէջ:

Սակայն Քուպացիք, ինչպէս Ամերիկա– ցիները, Ռուսերը կամ ոեւէ օտարական, կը նկատուին դրսեցի: Եւ մինչ Աֆրիկէ օր աւուր կը ձգտի իր ինքնութիւնը գտնել եւ ճշդել, Քուպա, անկասկած, կրնայ օր մը հատատել իր մորթին վրայ, թէ իր հողամասէն 5·000 մղոն հեռու ցամաք– մասի մը վրայ կը նկատուի անպաղձալի տարր մը, նոյնիսկ եթէ աֆրիկեցիին գոյ– նով ներկայանայ:

Թ· Ա· Թ·

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՍԱՏԱԹԻ ՀԱՄԱՐ ԱՅԼԵԻՍ ԿԻՊՐՈՍ ՉԿԱՑ

—o—

Կացութիւնը ժամէ ժամ ծանրացաւ Եգիպտոսի եւ Կիպրոսի միջեւ եւ մինչ Կիպրիանու «անոյշի կապել» կ'ուզէր, Սա– տաթ ընդհակառակն, յայտարարեց և – գիպտացի սպանուած զինուորներու յու– ղարկաւորութեան առթիւ, որ այլեւս չի ճանչնար Կիպրոսը:

Ամէն ինչ սկսած էր Շաբաթ երբ երկու ահաբեկիչներ Լառնաքայի Հիլթըն պան– դոկը կը խուժէին եւ տեղն ու տեղը կը սպաննէին Սատաթի մտերիմ եւ Ալ Ահ– րամի տնօրէն՝ Եուսէֆ էլ Սեպայը: Յե – տոյ 11 պատանդով, ահաբեկիչները ամէն օդակայանէ մերժուելէ ետք կը վերա – դառնային Լառնաքա: Հոս է որ կը պա – տահէր անսպասելին, եգիպտական օդա– նաւ մը կը հասնէր եւ հոնկէ ժիփով զին– ուորներ կը յառաջանային դէպի ահա – բեկիչներուն օդանաւը, կրակ կը բանային ու ամէն ինչ կարդադրուած էր եթէ միա– ժամանակ կիպրական ուժերը չկրակէին Եգիպտացիներուն վրայ եւ 15 զինուոր չսպաննէին: Այս է պաշտօնական ձեւով եղած նկարագրութիւնը բայց Ինթերնէ – շընըլ Հերըլտ Թրիպիւն ուրիշ բաներ կը պատմէ: Արդարեւ, Փարիզի ամերիկեան օրաթերթը կ'ըսէ թէ եգիպտական դոր– ծողութեան ձախողութիւնը հետեւանք էր նաեւ չուրջ 12 Պաղեստինցիներէ կազ – մուած քաղաքային զգեստով զօրագունդի մը յարձակման, որոնք իրենց կրակով օժանդակած են կիպրական ուժերուն: Ըստ նոյն աղբիւրին ուրեմն, մինչ ահա– բեկիչները Լառնաքայէն ձիպութի կ'եր– թային, Պէյրութէն Լառնաքա կը մեկնէր Սայփրըս Էոուէյզի օդանաւ մը 12 Պաղես– տինցիներով եւ ՊԱԿի ծանօթ երկու դէմ– քերով: Ու երբ միւս օդանաւը Լառնաքա վերադարձած էր ասոնք, որ մինչ այդ օդանաւին մէջը մնացած էին, դուրս ելած են: Նիկոսիոյ կառավարութիւնը կը հեր– քէ նաեւ ՊԱԿը, բայց իսրայէլեան ձայ – նասփիւռը կը հաստատէ Պաղեստին–Կիպ– րոս դաւ մը, գոնէ մեղսակցութիւն մը:

Այս ամբողջին եռեւն ալ անշուշտ Մոս– կուայի մատը կը տեսնուի եւ Սատաթի համար ալ Կիպրիանու չկայ այլեւս նոյն– իսկ երբ այս վերջինը ցաւակցական հե– ռագիր կը ղրկէ ըսելով «Ձեր սուգը մերն է»:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՄՎ

ՈՒԱԶԻ Ոճրային Ատեանը քանի տարի արգելափակման դատապարտեց 35 տա – րեկան Ալժերացի մը, որ հինգ կին բըռ– նաբարած էր, կառքին մէջ առնելով (օթօ–սթոփէօզ) մինչ մայր մը եթէ կարելի է մայր ըսել, որ 2 եւ 4 տարեկան երկու զաւակները տունը կղպած ու անօթի – ծարաւ ձգած էր 15 օր, որ մեռնին, մի– այն 12 տարի կերաւ: Երդուեալները մեղ– մացուցիչ պարագաներ գտած են, որոնց չարքին նաեւ դրացիներու անտարբերու– թիւնը:

ՄՈՍԿՈՒԱ. Թասի միջոցաւ կը հերքէ Նիւզուիքի կողմէ Փարիզի խորհրդային

ՀԱՆԳԻՍՍ

Հ· ԻԳՆԱՏԻՈՍ ԱԳԵԱՆԻ ԵՒ
Հ· ՊՈՂԻԿԱՐՊՈՍ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆԻ

Ցաւով կ'իմանանք որ Վիէննայի Մխի– թարեան Միաբանութիւնը փետր· 8ին եւ 10ին կատնցուցած է երկու վաստակաւոր ուխտաւորները յանձինս՝ Հ· Իգնատիոս Վրդ· Ագեանի եւ Հ· Պողիկարպոս Սա – մուէլեանի ,երկուքն ալ քնիկ Քէօթահիացի եւ երկուքն ալ 90ի չուրջ:

ԵՐԵՒԱՆ ⇔ ՓԱՐԻԶ
ՀԵԾԱՏՊ

« ԱՄԲՈՒՆԵՐԸ ԽԵԼԱԳԱՐՈՒԱԾ » « ՊՈԷՏՈՐԻԱՆ » ԲԵՄԻ ՎՐԱՑ

Երեւանի Հայֆիլհարմոնիայի մեծ դահ– լիճին մէջ հնչած է երաժիշտ Վլադիլէն Բալեանի « Ամբոխները խելագարուած » պոէտորիան, ըստ Զարեհնցի պոէմին: Երգչախումբի, սենֆոնիք նուագախումբի եւ արտասանողի համար գրուած այս ստեղծագործութիւնը մեկնաբանած են Հայաստանի պետական սենֆոնիք նուա – գախումբը եւ ակադեմական երգչախում– բը: Արտասանած է Բարկէն Ներսիսեան:

ՏԵՐՈՒՆԻ.-
ԹԱԹՈՒԼ ԻՆՃԻԵԱՆ

Ցաւով կ'իմանանք, որ անցեալ Շաբթու յանկարծամահ եղած է գաղութիս սիր – ուած դէմքերէն՝ Թաթուլ Ինճիեան: Ողբ– գացեալը, համակ կեանք ու եռանդ էր, կարելի է ըսել 83 տարեկան երիտասարդ մը: Բնիկ Տրապիզոնցի, երկար տարիներ գործօն մասնակցութիւն բերած է հայ – րենակցական միութեան կեանքին: Պոլ – սէն չրջանաւարտ իրրեւ հոդագէտ – ճար– տարագէտ, Փարիզ հաստատուելէն ի վեր ժողովրդական դէմք մըն էր, ներկայ գրե– թէ բոլոր հաւաքոյթներուն: Խորապէս ծառայասէր եւ ազնիւ բնաւորութեան տէր, միշտ կը հասնէր ուր որ պէտք է, անսակարկ նուիրումով: Իր կենսունակ եւ զուարթ խառնուածքը արգելք էին, որ մահը այնքան մօտ տեսնէինք իրեն, հա– կառակ իր լեցուն տարիքին:

Ծուղարկաւորութեան մանրամասնու – թիւնները տես՝ Դ· էջ:

Մեր ցաւակցութիւնները Տիկին Թաթուլ Ինճիեանի ինչպէս նաեւ Տիկին Սիրաք – եանի եւ ընտանեկան պարագաներուն:

դեսպանին վերագրուած խօսքերը, ըստ որոնց Խորհ· Միութիւնը Զախի պարտու– թիւնը կ'ուզէ: Թաս կ'ըսէ որ ամերիկեան միջամտութիւն կայ Ֆրանսայի ներքին գործերուն եւ անհրաժեշտ կը դտնէ յի– շեցնել ամէնուն (և մանաւանդ Հունգար– ներուն և Չեխերուն ծանօթ) սա իրողու– թիւնը՝ «Խորհ· Միութիւնը հաւատարիմ կը մնայ ոչ–միջամտութեան իր քաղաքա– կանութեան այլ Պետութեանց ներքին գործերուն»:*

*ՄԱՌՇԷ կրկնեց որ կ'ուզէ խօսիլ Մի– թերանի հետ բայց ըրածը կոչ չէ այլ՝ առաջարկ: Միթերան ալ պատասխանեց թէ կարելի չէ ամէն օր մեղադրանքներ ընել Ընկերվարական կուսակցութեան եւ միաժամանակ բանակցիլ ուզել: Ինք չու– զեր տեսակցիլ Մարտ 19էն առաջ:

ՊՐ. ՏՈՐԻ ՇԱՄՈՒՆ, ԴՈՒՔ Ի ՎԻՃԱԿԻ ՉԷՔ ՄԵՋ ԴԱՏԵԼՈՒ

ԽՄԲ.— Փետր. 3ի մեր թիւով արտատպած էինք «Ազդակ»ի մէկ խմբագրականը, որ կը վերաբերէր Տօրի Շամունի հակահայ արտայայտութեանց, *Լա Ռըվիւ տիւ Լիբան* ի Յունուար 14ի թիւին մէջ: Նոյն շաբաթաթերթին յաջորդական թիւերով բուռն պատասխանաներ լոյս տեսան, որոնց ամէնէն փառաւորը կը նկատենք Պետրոլեան եպիսկոպոսի գրութիւնը: Միայն «ապրի՛ֆ» կարելի է ըսել նման ֆաջ հովիւի մը:

Այն պահուն, երբ մեր պատասխանատուները, որոնց ձեռքերուն մէջ կը գըտնուի մեր ճակատագիրը, վիտակից՝ ծանրութեանը վտանգին, որ կը սպառնայ մեզի, կ'աշխատին եւ ամէն ճիգ ի գործ կը դնեն վերահաստելու համար ազգային միասնականութիւնը եւ դտնելու համապատասխան լուծումը, մարդ կը տեսնէ, որ նախագահ Շամուն ներկայ կը գտնուէր Ամերիկայի մէջ աշխարհի եւ Լիբանանի խաղաղութեան համար մատուցուած պատարագին, «Լա Ռըվիւ տիւ Լիբան» կը ներկայացնէր իր ընթերցողներուն ձեր հարցազրոյցը, որ կատածի տակ կ'առնէր « քաղաքացիութեան » հանգամանքը հայ համայնքի անդամներուն, որոնք ըստ ձեզի, Պ. Տօրի Շամուն, իրրեւ իրական Լիբանանցիներ չեն վարուած պատերազմի ընթացքին:

Առենէ մը ի վեր, ամէն տեսակի դրդռուածութիւններ կը յարուցուին մեր համայնքին դէմ: Գիտակից մեր պատասխանատուութիւններուն, մեր դերին եւ կացութեան փափկութեան, լուռ անցանք այս բոլոր դրդռուածութիւններուն վրայէն:

Բայց ամբաստանութիւնները, զորս կ'ուղղէք մեզի «Լա Ռըվիւ տիւ Լիբան»էն, կը զգենուն բացառիկ ծանրութիւն մը եւ մեզի կը ստիպեն պատասխանելու ձեզի: Նկատի առած որ անոնք արտայայտուած են պատասխանատու անձնաւորութեան մը կողմէ, որ իր կոչումով պարտաւոր է հանդարտեցնել միտքերը, մեր պատմութեան վճռական եւ ճակատագրական սա պահուն:

Թոյլ տուէք, Պր. Տօրի Շամուն, որ ձեզի ըսեմ թէ ձեր հարցազրոյցը չատ ծանր նախատինք մըն է ուղղուած հայ համայնքի արժանապատուութեան, ինչպէս նաեւ մարդոնի համայնքին, որ առանձինն կը հաշուէ աւելի քան 3,5 միլիոն լիբանանցի գաղթականներ: Այնպէս որ, քննադատութիւնները, ուղղուած հայ ծագումով Լիբանանցիներուն, կարելի է միեւնոյն տրամաբանութեամբ ուղղել նաեւ մեր լիբանանցի գաղթականներուն, ցըրուած ամբողջ աշխարհի մէջ:

Իւրաքանչիւր անկախ Պետութիւն ունի իր Արտ. Գործոց նախարարութիւնը, Լիբանան ունի Արտաքին եւ Գաղթականներու նախարարութիւնը, ինչ որ կը նշանակէ որ Լիբանան կ'ուզէ կապ պահել գաղթականներու հետ, եւ կը փափաքի, որ անոնք պահեն իրենց լիբանանեան յատկանիշը, նաեւ կապը՝ մայր հայրենիքին հետ: Ուրեմն, ինչո՞ւ զարմանալ երբ հայ համայնքի անդամները, ցրուած Սփիւռքի մէջ, որոշ կապ մը կը պահեն իրենց ծագումին հետ:

Աւելին. ձեր ամբաստանութիւնները ձիի են, եւ բոլորովին անհիմն: Կարելի է զանոնք հերքել անժխտելի փաստերով: Երբ կիրքերը կը մարին, այն ատեն երեւան պիտի ելլէ բարերար դերը՝ զոր Հայերը կատարեցին յօգուտ Լիբանանի, այս եղբայրասպան կռիւներու ընթացքին: Հաւատալով տիւրկին, Հայերը հետեւեցան Ֆըրէյձ Պատրիարքի խորհուրդնե-րուն, որ բազում անգամներ դէմ արտայայտեցաւ բիրտ ուժին:

Ինչո՞ւ ուրեմն խծծել Հայերը, երբ Ն. Ս. Ֆըրէյձ Պատրիարք անձամբ կոմնակից էր այս ուղիին:

Ի դէպ, Հայերը միակը չէին նման դիրք որդեգրողներուն մէջ: Ազատական կուսակցութիւնը եւս ամբողջ ամիսներ վարանոտ դիրքաւորումի մէջ չէ՞ր: Շուֆի քրիստոնեանները չհետեւեցա՞ն բարի դըրացնութեան քաղաքականութեան: Ա-նոնք՝ Պուրճ Համուտի Հայերէն աւելի ի՞նչ ըրին: Ինչո՞ւ Հայերու կեցուածքը պարսաւելի ըլլայ եւ ուրիշներունը՝ ոչ:

Բայց ինչ որ աւելի ծանր է, այն է՝ որ ձեր ամբաստանութիւնները կը դրդռեն առելութիւնը լիբանանեան համայնքի մը հանդէպ, որ իր արժէքներով եւ իր անդամներուն բազմաթիւ յատկութիւններով, պարկեշտութեամբ եւ հաւատարմութեամբ, աւելի չատ մասնակցեցաւ Լիբանանի կառուցման եւ բարգաւաճումին քան ուրիշներ, մղում տալով ազգային ճարտարարուեստին եւ զարգացնելով երկրին յառաջդիմութիւնը:

Երբե՛ք Հայ մը Պետութեան դէմ չդիրքաւորուեցաւ: Երբեք չգաւաճանեց հայրենիքին: Երբե՛ք գաւադրութիւն չսարքեց անոր դէմ, ան աշխատեցաւ երկիրը չէնցնելու համար. իր ձեռքերը ստեղծուած են չինելու եւ ոչ՝ քանդելու համար... եւ այս յատկութիւններուն չնորհիւ է որ մեզմէ ոմանք հարստացան, ինչպէս որ դուք կ'ըսէք: Բայց այս հարստութիւնը՝ չհասած պատերազմէն առաջ եւ մեր ճակտի քրտինքով, փճացաւ չուկաներու դողդոջեմամբ եւ կողոպուտով. 2000 հայկական վաճառատուներ քանդուեցան, պատճառելով մէկուկէս միլիառ լիր. ոսկիի կորուստ մը...: Մատնագէտներու վկայութեամբ, հայ հարստութիւնքը տնտեսապէս եւ նիւթապէս ամէնէն աւելի վնասուողը եղաւ: Ուստի, եթէ Լիբանանի մէջ կարգ մը Հայեր հարստութիւն դիզեցին, ատիկա աննշան է բաղդատած այն հարստութիւններուն, որոնց տիրացան այլուր, ինչպէս Ամերիկա, Եւրոպա եւ կամ Ասիա: Օրինակի համար՝ Կիւլպէնկեան, Գարակէօզեան, Մանուկեան, Մաթոսեան, Փիլիպոսեան, Մուրատ, Ռափայէլեան, Այսէ, Կրեա, Գուտըչ, Գասպար Եան, առանց յիշելու բազմաթիւ հայ մեծահարուստները որոնք կը նպաստեն Հ. Բ. Ը. Մ.ին... Այս բոլորը՝ ձեզի ըսելու համար, թէ Հայը կրնայ յաջողիլ օրքան Լիբանանի մէջ, նոյնքան ուրիշ տեղ:

Միւս կողմէ, հարկ է ձեզի յիշեցնել թէ այս մեծահարուստներուն հարստութիւնը սովորաբար կտակ ձգուած են ընկերային կամ բարեսիրական գործերու, Լիբանանի մէջ, եւ Լիբանան օգտուեցաւ այս բոլորէն:

Ժողովրդային բնակարանները, դարմանատունները, ընկերային ամէն տեսակի կազմակերպութիւնները պերճախօս վկաներ են: Մեր եկեղեցիները, մեր դպրոցները, մեր ակումբները պահուած են չընորհիւ հարուստներու առատաձեռնութեան եւ աղքատներու լումաներուն...:

Ձեր հարցազրոյցին մէջ կ'ըսէք թէ Հայերը « ապաստան գտած են այս երկրին մէջ եւ կ'օգտագործեն իրենց լիբանանեան անձնաթուղթերը իրրեւ միջոց իրենց գոյութիւնը ապահովելու եւ հարստութիւն դիզելու: Այն օրը երբ անոնք չահ չգտանեն հոս, պիտի երթան ուրիշ տեղ »:

Այլ խօսքով, դուք մեզ կը նկատէք գաղթականներ... Դուք կը մոռնաք որ աշխարհի բոլոր երկիրները, նոյնիսկ անոնք՝ որոնք ամէնէն հինները կը նկատեն իրենք զիրենք, բնակուած են « գաղթականներով », որոնք հոն հաստատուած են զարերու ընթացքին: Դուք կը մոռնաք նաեւ, որ մանաւանդ՝ հոս Լիբանանի մէջ, մենք ԲՈԼՈՐՍ գաղթականներ ենք: Դուք կը մոռնաք որ իրաւ Լիբանանցին այն է որ կը կատարէ իր քաղաքացիական պարտականութիւնները հայրենիքի հանդէպ՝ ներկայացուած օրինաւորապէս Պետութեամբ եւ անոր հաստատութիւններով, ինչպէս իր բոլոր համաքաղաքացիներուն հանդէպ: Կը մոռնաք որ Լիբանանցի գաղթականներու ամբողջութիւնը երկիրը ձըգեց դէպքերէն առաջ, և ապաստան գտաւ արտասահմանի մէջ, իր կեանքը ապահովելու եւ հարստութիւն դիզելու... Կը մոռնաք ձեր այն յայտարարութիւնը, ըստ որուն՝ 2,3 առ հազարը (Լիբանանցիներուն) մասնակցած էր կռիւներուն...: Արդեօք այս տոկոսը բաւարա՞ր է զոհ վարանելու համար համայնք մը եւ զատապարտելու ուրիշ մը: Առանց մոռնալու՝ որ դէպքերու ընթացքին երկիրը

ՀԱՑԱՍՏԱՆԻ ՏՆՏԵՍՈՒԹԻՒՆԸ 1977ԻՆ

(Վիճակագրական տուեալներ)

———o———

Բ. ԳԻՒՂԱՏՆՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

Գիւղատնտեսութեան արտադրութիւնը 1977ին, նախորդ հնգամեակին տարեկան միջին ծաւալին բաղդատմամբ, աւելցած է 22 տոկոս: 10րդ հնգամեակի ծրագրով սահմանուած էր 24 տոկոս: Պեսպլանի նախկին նախագահը՝ Ս. Թումանեան, 1976 Նոյ. 18ին, Գերագոյն Խորհուրդի 4րդ նստաշրջանին, առանց մանուաւոր բացատրութեան, յաւելումի տոկոսը 24էն 18,2ի իջեցուց: Որով, առաջինին համեմատութեամբ նուազ, իսկ երկրորդին բաղդատմամբ աւելի է արտադրութեան քանակը:

Գիւղատնտեսական արտադրութիւնը՝ բոլոր պատկերը հետեւեալը կը կազմէ.— Հացահատիկ՝ 317·000 թոն, շաքարի ճակնդեղ՝ 188·000 թոն, պեռնախնձոր՝ 280 հազար թոն, բանջարեղէն՝ 384·000 թոն, պտուղներ՝ 185·000 թոն, խաղող՝ 223 հազար թոն:

Ուրախալի է հաստատել, որ հացահատիկի արտադրութիւնը երեք տարիէ ի վեր յաջորդական մրցանիշներ կ'արձանագրէ, այս անցնող տարուանը ըլլալով բարձրագոյնը երեք հազար թոն աւելիով: Ուրախալի է նոյնպէս, որ շաքարի ճակնդեղի բերքը Հանրապետութեան պատմութեան մէջ աննախընթաց եղած է, ա-մէնէն բարձրը ցայսօր: Գալով պետնախնձորին, պտուղներուն եւ խաղողին, առանց բերքերն ալ նախանցեալ տարուընէն բարձր են, թէեւ խաղողինը սահմանուած ծրագրէն նուազ է: Ինչ կը վերաբերի բանջարեղէնին, նախանցեալ տարիէն նուազ է 48·000 թոն:

1977 Ճունուար մէկէն մինչեւ 1978 Ճունուար մէկ կալտնտեսութիւններու, միջ-անտեսական գիւղատնտեսական ձեռնարկութիւններու, սովխոզներու եւ պետական այլ անտեսութիւններու մէջ կովերու թիւը աւելցած է 2400, խոզերու՝ 5000, ոչխար – այծերու՝ 1500: Նկատելի է, որ ասոնց յաւելումներուն քանակը անհամեմատ բարձր է, նուազագոյնը եռապատիկ, բնակչութեան անձնական ժանդակ անտեսութիւններուն մէջ: Ցիշեցնենք նաեւ, որ նախանցեալ տարի նուազում արձանագրած էին խոզերը, ոչխարները, այծերը:

Մսի անցեալ տարուան արտադրութիւնը եղած է 73·500 թոն, կաթինը՝ 492 հազար 600 թոն, հաւկիթինը՝ մօտ 391 միլիոն, բուրդինը՝ 4·516 թոն: Միայն այս վերջինը նախանցեալ տարուընէն նուազ է, առաջին երեքը՝ աւելի:

Գիւղատնտեսութեան զարդացման եւ աշխատանքի մեքենայացման համար յատկացուած մեքենաներու քանակը ընդհանուր ձեւով նախանցեալ տարուան մակարդակը կը ներկայացնէ: Կարգ մը մեքենաներ, ինչպէս թրաքթէօր, կթելու սարք եւայլն նուազ բաղդատմամբ 1976ին: Ուրիշներ, ինչպէս հնձիչ, բեռնատար ու մասնագիտացած կառք եւայլն՝ աւելի:

ՇԻՆԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ.— Պետական եւ քօօփերաթիւ ձեռնարկութիւններու ու կազմակերպութիւններու, կոլտնտեսութիւններու, ինչպէս նաեւ բնակչութեան կողմէ 1977ին կառուցուած են 19·000 բարեկարգ բնակարաններ եւ առանձնատուներ՝ 1·205·000 քառ. մեթր բնակելի ընդհանուր մակերեսով: Ասիկա հնարաւորութիւն տուած է բարելաւելու 126·000 հոգիի բնակարանի պայմանները:

Իրագործումը՝ նախանցեալ տարիէն 35 հազար քառակուսի մեթր աւելի ըլլալով հանդերձ, 39·000 քառ. մեթրով նուազ է սահմանուած ծրագիրէն:

Շահագործման յանձնուած են 31400 տեղով նախակրթարաններ, 5255 տեղով նոր մանկապարտէզներ եւ մանկամսուրներ, 1070 մահճակալով հիւանդանոցներ: Առանց մանրամասնելու ըսենք, որ բոլոր ծրագիրներն ալ չեն իրականացած, նոյնիսկ առաջին երկու ճիւղերը՝ նախակրթարան եւ մանկապարտէզ—մսուր 1976էն տարի մը, որ իր կարգին չէր յաջողած պլոէա հանել ծրագիրները:

Շինարարութիւնը, ինչպէս յայտարարեց պետ վերջերս վարչապետը, կը շարունակէ «ամենանեղ» տեղը գտնել Հայաստանի անտեսութեան մէջ:

Յ. ՄԻՐԻՃԱՆԻ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ
«ԾԱՌԱՋ»Ը
ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ

ձգող Հայերուն տոկոսը նուազ էր ուրիշներէն... Կը մոռնաք որ սիրոյ, համերաշխութեան եւ միութեան պակասը զգըխաւոր պատճառը եղած էր անհետացումին չորս միլիոն փոքրամասնութեանց, որոնք կը բնակէին Թուրքիոյ մէջ, Ա. աշխարհամարտէն առաջ: Դուք կը մոռնաք Լիբանանեան կառոյցը՝ հիմնուած յարանուանութեանց վրայ... Համայնական պատկանելիութիւնը դժբախտաբար հայրենիքէն առաջ կ'անցնի դրեթէ բոլոր Լիբանանցիներուն մօտ: Ասիկա տխուր իրականութիւն մըն է, որ մեր տկարութիւնն է եւ որ եղաւ գլխաւոր պատճառը մեր ապրած դէպքերուն... Կը մոռնաք թէ այսօր աւելի քան երբեք, ներկայ պարագաներու մէջ, պէտք ունինք սիրոյ եւ համերաշխութեան, խաղաղութեան եւ եղբայրասիրութեան, վեհանձնութեան եւ փոխադարձ հասկացողութեան, վերադանելու համար հանդարտութիւն եւ խաղաղութիւն, ինչպէս նաեւ՝ կայունութիւն: Վիրաւոր հայրենիքը կը պահանջէ միութիւնը իր բոլոր զաւակներուն, դուրս գալու համար տոկալի անդունդէն, ուր ինկած է երեք տարիէ ի վեր... Զէնքերով մենք կործանեցինք մեր հայրենիքը, իսկ սիրով եւ համերաշխութեամբ է որ պիտի կարենանք զայն վերականգնել: Սիրտերու միութիւնը բոլոր Լիբանանցիներուն, պիտի ըլլայ հիմը մեր ազգային կեանքին: Այո, մեր միութիւնը պիտի կազմէ մեր ուժը եւ մեր կայունութիւնը: Ա՛յս է առաջնահերթ պայմանը մեր վերապրումին... Այլապէս, զատապարտուած ենք անհետանալու եւ կամ կուլ երթալու, կամ նուաճուելու ուրիշներէն...:

Դուք մոռցած էք թէ գաղթելու համար ամբողջ համայնք մը, պէտք է ճանչնալ անոր պատմութիւնը, անոր անցեալը, անոր ներկան, անոր հոգին, արժէքները եւ կարելիութիւնները: Դուք քաղաքագէտ մըն էք, բայց ոչ պատմագէտ՝ մեզ ճանչնալու եւ մեզ գաղթելու համար... Այլապէս պիտի գիտնայիք որ դարերու ընթացքին Հայերը զգխաւորած են ամէն տեսակ գժուարութիւններ, որոնց յաղթահարած են չնորհիւ իրենց նկարագրին, քաջութեան, եւ թէ ներկայիս անոնք կ'արժանանան հիացումին քաղաքակիրթ աշխարհին, որուն կը բերեն նպաստը իրենց աւանդական վարուելակերպին:

Դուք մոռցած էք այս բոլորը, Պր. Տօրի Շամուն: Դուք մոռցած էք նաեւ, որ ոչ միայն զաւակն էք մեծ պատասխանատուի մը, որ կուռքն է բազմութիւններու, այլ նաեւ՝ դո՛ւք անձնապէս նոյնքան պատասխանատու էք օրքան ձեր արժանաւոր Հայրը, եւ հետեւաբար պէտք է չափէք ձեր յայտարարութիւնները նախքան զանոնք հրապարակելը, մնալու համար ձեր պատասխանատուութեան բարձրութեան վրայ: Վստահ եմ որ նախագահ Շամուն ձեր յայտարարութիւնը, ըստ էութեան, ձեւի թէ ժամանակի, կը նկատէ անտեղի:

Մեզ յուսախաբ ըրիք, Պր. Տօրի Շամուն: Դուք չվկայեցիք վասն ճշմարտութեան եւ իրականութեան: Դուք ի վիճակի չէք մեզ դատելու:

Աստուա՛ծ ներէ ձեզի...

ՄԱՆՈՒԷԼ ԵՊՍ. ՊԵՏՈՂԼԵԱՆ
Փոխանորդ եպիսկոպոս
Հայ Կաթողիկէ Պատրիարքութեան

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ԼՈՍ ԱՆՁԵԼԷՍԻ մէջ մեռած է դերա – սանուհի Մարիա Սուրաբեան (Մաշա)։ Ողբացեալը ծանօթ է Փրանսայի հայ գաղութին, ուր, տարիներ առաջ, իր ամուսնոյն հետ թատերական բեմերուն վրայ մնայուն ներկայութիւն էին։ Թաղումը կատարուած է Ճունուար 24ին։ Այդ առթիւ «Պայքար» թերթի թղթակիցը ցաւով յայտնած է որ հակառակ մամուլի մէջ եղած ծանուցումներուն եւ ձայնասփիւռով արուած լուրին, սակաւաթիւ յուզարկաւորներ ներկայ գտնուած են։ Ս. Սարգիս եկեղեցւոյ մէջ Վարդան Քհնյ. Տիւլկէրեան պամբանական մը խօսելով վեր առած է ողբացեալ դերասանուհիի յիշնամեայ բեմական գործունէութիւնը։

ՊԻՑՐՈՒԹի Համազգայինի տիկնանց յանձնախումբը ծրագրած է այս տարի – ընթացքին՝ այլ ձեռնարկներու չարքին, կազմակերպել նաեւ ամառնային հանդիպումներ՝ պարմներ՝ արուեստագէտներու հետ։ Այդ կարգին, առաջին զրոյց – հանդիպումը տեղի ունեցած է Փետր. 3ին՝ Համազգայինի Պէյրութի ակումբին մէջ, ուր ներկայութիւն էին։ Թաղումը կատարուած է Ճունուար 24ին։ Այդ առթիւ «Պայքար» թերթի թղթակիցը ցաւով յայտնած է որ հակառակ մամուլի մէջ եղած ծանուցումներուն եւ ձայնասփիւռով արուած լուրին, սակաւաթիւ յուզարկաւորներ ներկայ գտնուած են։ Ս. Սարգիս եկեղեցւոյ մէջ Վարդան Քհնյ. Տիւլկէրեան պամբանական մը խօսելով վեր առած է ողբացեալ դերասանուհիի յիշնամեայ բեմական գործունէութիւնը։

ՊԻՑՐՈՒԹի Համազգայինի տիկնանց յանձնախումբը ծրագրած է այս տարի – ընթացքին՝ այլ ձեռնարկներու չարքին, կազմակերպել նաեւ ամառնային հանդիպումներ՝ պարմներ՝ արուեստագէտներու հետ։ Այդ կարգին, առաջին զրոյց – հանդիպումը տեղի ունեցած է Փետր. 3ին՝ Համազգայինի Պէյրութի ակումբին մէջ, ուր ներկայութիւն էին։ Թաղումը կատարուած է Ճունուար 24ին։ Այդ առթիւ «Պայքար» թերթի թղթակիցը ցաւով յայտնած է որ հակառակ մամուլի մէջ եղած ծանուցումներուն եւ ձայնասփիւռով արուած լուրին, սակաւաթիւ յուզարկաւորներ ներկայ գտնուած են։ Ս. Սարգիս եկեղեցւոյ մէջ Վարդան Քհնյ. Տիւլկէրեան պամբանական մը խօսելով վեր առած է ողբացեալ դերասանուհիի յիշնամեայ բեմական գործունէութիւնը։

ՊԻՑՐՈՒԹի Համազգայինի տիկնանց յանձնախումբը ծրագրած է այս տարի – ընթացքին՝ այլ ձեռնարկներու չարքին, կազմակերպել նաեւ ամառնային հանդիպումներ՝ պարմներ՝ արուեստագէտներու հետ։ Այդ կարգին, առաջին զրոյց – հանդիպումը տեղի ունեցած է Փետր. 3ին՝ Համազգայինի Պէյրութի ակումբին մէջ, ուր ներկայութիւն էին։ Թաղումը կատարուած է Ճունուար 24ին։ Այդ առթիւ «Պայքար» թերթի թղթակիցը ցաւով յայտնած է որ հակառակ մամուլի մէջ եղած ծանուցումներուն եւ ձայնասփիւռով արուած լուրին, սակաւաթիւ յուզարկաւորներ ներկայ գտնուած են։ Ս. Սարգիս եկեղեցւոյ մէջ Վարդան Քհնյ. Տիւլկէրեան պամբանական մը խօսելով վեր առած է ողբացեալ դերասանուհիի յիշնամեայ բեմական գործունէութիւնը։

ՊԻՑՐՈՒԹի Համազգայինի տիկնանց յանձնախումբը ծրագրած է այս տարի – ընթացքին՝ այլ ձեռնարկներու չարքին, կազմակերպել նաեւ ամառնային հանդիպումներ՝ պարմներ՝ արուեստագէտներու հետ։ Այդ կարգին, առաջին զրոյց – հանդիպումը տեղի ունեցած է Փետր. 3ին՝ Համազգայինի Պէյրութի ակումբին մէջ, ուր ներկայութիւն էին։ Թաղումը կատարուած է Ճունուար 24ին։ Այդ առթիւ «Պայքար» թերթի թղթակիցը ցաւով յայտնած է որ հակառակ մամուլի մէջ եղած ծանուցումներուն եւ ձայնասփիւռով արուած լուրին, սակաւաթիւ յուզարկաւորներ ներկայ գտնուած են։ Ս. Սարգիս եկեղեցւոյ մէջ Վարդան Քհնյ. Տիւլկէրեան պամբանական մը խօսելով վեր առած է ողբացեալ դերասանուհիի յիշնամեայ բեմական գործունէութիւնը։

ՍԱՄՈՒԷԼ-ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԸ

Ինչպէս ամէն տարի այս տարի ալ վարժարանին մարզական խումբերը մասնակցեցան միջդպրոցական ոտնագունտի եւ կողովագունտի մրցումներուն։ Յարդ կատարուած մրցումները զոհացուցիչ արդիւնքներ տուին։ Վարժարանի ոտնագունտի խումբը վերջին անգամ վեցով մէկ յաղթած ըլլալով լիսէ Շաթնէ Մալապրի խումբին, կ'արժանանայ մասնակցելու Փարիզի ախոյեանական «Ակաթեմիք» մրցումներուն։

Վարժարանի փոքրերուն ոտնագունտի խումբն ալ կը չարունակէ իր մրցումները կանոնաւոր կերպով։

Կողովագունտի խումբը փայլուն յաղթանակներով մտաւ «էքսէլանս» բաժինի մէջ։ Վերջին երկու կարեւոր յաղթանակները եղան մին 61ով 9ը լիսէ Միշըլէի դէմ, իսկ միւսը 28ով 17ը Վիլ տ'Ավրէի լիսէին դէմ։

Վարժարանը իր մարզական կեանքը կը կատարելագործէ կանոնաւոր հրահանգումներով, այսպէս ցոյց կուտայ ան օտար վարժարաններուն կամքի տակունութիւն, մարզական ճկունութիւն եւ մարզական ոգի, բարձր պահելով հայ վարժարանի անունը, որովհետեւ այդ անունով ճանչցուած են իրենց մրցակից խումբերու մէջ։

ՎՐԱՄ ՇԵՐՈՒՆԵԱՆ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Մարսէյլի Մայր եկեղեցիի չրջափակին մէջ կառուցուող Սահակ – Մեսրոպ մշակոյթի կեդրոնը աւարտած ըլլալով, անոր բացումը տեղի ունեցաւ մեծ չուքով փետրուար 5, կիրակի օր, հետեւեալ յայտագրով։

Առաւօտ պատարագ ու հոգեհանգիստ մեծ բարերար Ասպետ Վահան Թօրոսեանճեանի ու Գերշ. Պալաճեան Սրբազանի հոգիներուն համար։ Պատարագեց ու նախագահեց Արեւմտ. Եւրոպայի Կաթող. Պատուիրակ Սերովբէ Արք. Մանուկեան։ Ճաւարտ պատարագի տեղի ունեցաւ չէնքի բացումը, սրբազաններու օրհնութեամբ ու նախագահ Պր. Արծրուն Չրաքեանի ձեռամբ, չրջապատուած պետական ու կրօնական բարձրաստիճան հիւրերու ու բազմահարիւր Հայերու։ Եղան օրուան պատշաճ ճառեր վարչութեան, նահանգապետի ու քաղաքապետի ներկայացուցիչներու կողմէ, յետոյ տեղի ունեցաւ հիւրասիրութիւն։

Նոյն դիշերը Ա. Չրաքեան մեծ սրահի մէջ ճաշ մը՝ ուր եղան կարեւոր նուիրատուութիւններ։

Ճաշկորդ դիշեր նոյն սրահի մէջ նուագ – գահանդէս ու երգ, Ռոմանի յայտնի եբաժշտագէտ Պր. Ա. Սիսոսեանի դեկավարութեամբ։ Երգեց տէսինաբնակ երգչուհի Օր. Անժէլ Կարապետեան։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ
ՎԱՐԺՈՒԹԵԱՆ ԴԻՒԱՆ

ՀԱՑԱՍՏԱՆԵԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ԽՕՍԷՔ, ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԼԵՌՆԵՐ

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍ
ՍԱՒՐ ՔԱՄԻ ԱՆՑԱՒ...
4.

Այս մտքերից Ներսէհ Չավուշը իրեն բոլորովին ազատ ու անկախ զգաց, անկախ՝ նոյնիսկ իր ձիուց, սրից, նոյնիսկ ինքն իրենից։ Այս ի՛նչ վեհ բան է հոգու անկախութիւնը։

Լճվերը փաչան ննջում էր՝ զլուխը Կուրա Շուլցի ուսերին։ Գլուխը օտարի ուսերին։ Լճվերը փաչան այցելեց Կովկասեան սահմանների իրենց զօրքերին։ Երկու չաթաթ անվերջ չրջագայում էր։ Ներանից թաքցնում էին Թուրքական զօրքերի ահեղ վիճակը՝ կխտաճերկ, կխտաքաղց, ընկճուած։ Թաքցնում էին եւ դա իր՝ Լճվերի սրտովն էր։ Ինքը օր առաջ էր կամենում յարձակուել Ռուսական Անդր – կովկասի վրայ՝ Հայաստանն ու Վրաստանը ոչնչացնելու, իր ձիու արձանը կանգնեցնելու Կուրան գետի եզերքին։ «Սա Մեծ Թուրքիայի հիւսիսային սահմանը պէտք է լինի եւ յաւիտեան։ Այդպէս է Աստծոյ եւ խալիֆի կամքը»։ — Աստց Լճվերը՝ բանակի սպայակազմին։ Խալիֆը հիմա Լճվերի ձեռքին մի թղուտառ խաղալիք է՝ Մեհմէդ Հինգերորդ անունով։ Քանի՛ Մեհմէդ սուլթաններ են եղել օսմանեան կայսրութեան գահերի վրայ։ Երիտթուրքերի եռապետութիւնը գահընկէց արեց Աբդուլ Համիդ սուլթան գահընկէց արեց Աբդուլ Համիդ սուլթան – նին ու աքսորեց։ Հայ ժողովուրդը ցընծութեան մէջ էր, վերջապէս, ազատուեցին Աբդիւլհամիդ սուլթանից։ Բայց Թալաաթ, Լճվերը ու Ջեմալ Ահմէդ փաչաները Համիդի տեղ սուլթան օծեցին Մեհմէդին ու Այա Սոֆիայի տաճարում ընդունեցին նրա երդումը՝ հաւատարիմ մնալ նոր Թուրքիայի կարգերին, այսինքն եռապետութեանը։ Հիմա այդ Մեհմէդը ամէն երեկոյ զերմանացի աղջիկների ձեռքով օծում է իր լիսկած մարմինը։ Աչքը բեռլինի ճանապարհին է՝ կորչեմ դնամ այս ծովային մշուշից։ Ա՛խ, Աստ՛ո...

Լճվերը փաչան մտաղիր է իր վրայ վերցնել Կովկասեան ռազմաճակատի գլխաւոր հրամանատարութիւնը։ Չէ՞ որ երազում է Մակեդոնացի դառնալ։ Հիմա թռչում է Պոլիս՝ իր այդ նոր նշանակումը թելադրելու սուլթան Մեհմէդին։ Ճեմտոյ զերմանական սպայակազմի հետ կը վերադառնայ էջզրում եւ իր բանակները կը տանի Ռուսաստանի վրայ։ Գուցէ Թալաաթը խնդրի, որ նա հրաժարուի ռազմական մինիստրի ու զերագոյն զբաղաւոր հրամանատարի պաշտօններից։ Այդ դէպքում ինքը կը թքի Թալաաթի երեսին եւ զերմանացի Լիման Ֆոն Սանդերսին օգնութեան կը կանչի՝ զապելու հոտած Մեհմէդ Թալաաթ փաչային։ — «Ես, կ'ասի նրա երեսին։ Ես կոչուած եմ Ալլահի կողմից եւ նրա կամքով պէտք է իմ ձիու սմբակով տրորեմ աշխարհի բոլոր զահերը»։ Կ'ասի հէնց այդպէս։

Այս ինչո՞ւ է այսպէս կոչտ Կուրա Վուլցի ուսը։ Աւանա՛կ, կնոջդ բերէիր հետդ, որ գլուխս նրա կրծքին դրած ննջեմ։ Նա քրքջաց.

— Լսէք, հերր Շուլց, դուք ամուսնացա՞ծ էք։

— Ի հարկէ, իմ փաչա, մանր ժպտաց Կուրա Ֆոն Շուլցը։ Ի հարկէ, ամուսնացած եմ։

— Պատիւ կ'ունենամ, եթէ քո փրաւուն (կինը) իմ տան հիւրը լինի թէկուզ մէկ շաբաթով։ Խոստանո՞մ էք։

— Այո, իմ փաչա։ Երբ կամենաք։

Ներսեհը ականջի ծայրով լսեց նրանց խօսակցութիւնը։ Նրա մարմինը ծակծկուեց էնվերի լիսէ քրքջոցից։ Գերմանուհի ցանկանալը, անչուշտ նրա հոգեկած սրբազան պատերազմի մի կցորդն է, մի մասը։ Հետաքրքիր է՝ ինչպիսի՞ն է Կուրա Ֆոն Շուլցի կինը՝ Քեմալ բէյի հանդիպ պէս գերո՞ւմ է, թէ բարակերկար, ինչպէս Շուլցը։ Բայց էնվերի համար այն, ինչ զերմանական է, Ղուրանից էլ թանկ է ու սուրբ։

Վիլհելմ Երկրորդ կայսրը չատ անգամ է իր պալատում ընդունել էնվերին։ Դեռեւս գարնանը կայսրը էնվերին ասել է. «Պէտք է ոչնչացնել Սլաւոններին, իմ փաչա։ Սլաւոնները ծնուած են նրա համար, որ հնազանդուեն մեզ»։ Իսկ բարձրաստիճան սպայակազմի կանանց ներկայութեամբ Վիլհելմը համբուրել է էնվերի չրթունքները. «Դուք կարող էք վստահ լինել, որ ես կը լինեմ ձեր կողքին եւ պատրաստ չանուն ձեր փառքի մերկացնելու սուրս՝ ում դէմ կամենաք»։ Մի այլ անգամ Վիլհելմը էնվերին ասել է. «Գերմանիան պէտք է ոչնչացնի Ֆրանսիային ու յետոյ իր զէնքը չրջի Ռուսաստանի դէմ»։

ՍԵՐՕ ԽԱՆԶԱԴԵԱՆ

(16 – Շար.)

Այրի Տիկին Մարկրիթ Ինճէեան, Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Ինճէեան (Օտեսա), Տէր եւ Տիկին Մերճնկիւլեան, Տիկին Պ. Սիրաքեան, Տէր եւ Տիկին Բաբգէն Թէրզեան եւ զաւակները Ռիւտի եւ Մարթին, Օր. Արմենուհի Թէրզեան (Պոլիս), Տէր եւ Տիկին Ժորժ Պետերեան, այրի Տիկին Մ. Խաչատրեան եւ զաւակը՝ Հայկ Խաչատրեան, Տօքթ. եւ Տիկին Զարեհ Մա – կարեան (Պոլիս), Տէր եւ Տիկին Կարօ Սարեան, Տիկին Ա. Ցարութիւնեան, Տիկին Ս. Զատըճեան ինչպէս նաեւ իր բազ – մաթիւ բարեկամները խոր ցաւով կը ծա – նուցանեն իրենց ամուսնոյն, եղբօր, քե – ռայրին, ազգականին, բարեկամին՝

ԹԱԹՈՒԼ ԻՆՃԷԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Փետր. 10ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս երկուշաբթի, Փետր. 27ին ժամը 15ին: Հասցէ՝

Institut Médico-Légal
2, Place Mazas, Paris 12

Դիակիզումը կը կատարուի ժամը 16ին՝

Monument Crématoire
du Père-Lachaise
(entrée Gambetta)

ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉ

Վիլֆրանշի նուիրեալ կարմիր Խաչա – հիներէն Տիկ. Րէպէքա Կարապետեանի մահուան Բ. տարելիցին առթիւ իր քոյրը Տիկին Անիկ Թազւորեան եւ զաւակները Տէր եւ Տիկին Արա Կարապետեան կը նը – ւիրեն 100ական Ֆր., ի նպաստ Կարմիր Խաչի օգափոխութեան կայանի նոր չէնքի շինութեան:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Վիէնի վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է 500 Ֆր. այրի Տիկ. Արաքսի Թաղէոսեանէ եւ Տէր եւ Տիկ. Ժորժ Գըրաճեան եւ զաւակէն ի – րենց մօր՝ այրի Տիկին Մարի Ագնուոր – եանի մահուան առթիւ: Նոյն առթիւ Աւագ Լուսարարեանէ 100:

×

Կապ. Խաչի Պանեէօ – Քաշանի մասնա – ճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է իր կազմակերպած թէյասեղանի առթիւ 50 – ական Ֆր. Տէր եւ Տիկ. Սարեանէ, Տիկ. Զրուանդեանէ, Տիկ. Մուսեանէ, Տէր եւ Տիկ. Մասիս Աբրահամեանէ 100ական Ֆ., Տէր եւ Տիկ. Յակոբեանէ եւ Տիկ. Սե – րէնկիւլեանէ 100ական, Տիկ. Շահպազ – եանէ 10, Տէր եւ Տիկ. Տէր–Դաւթեանէ 100 Ֆր.:

Հ. Բ. Ը. Մ.

ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԱՃԱՌՔ

Ալէք Մանուկեան Մչակ. կեդրոնին մէջ, Մարտ 18 եւ 19ին ժամը 11էն մինչեւ 20

Կը խնդրուի նկատի ունենալ:

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL «HARATCH»
83, rue d'Hauteville 75010 Paris
Commission Paritaire : N° 55935

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Կրընոպլէն Սիւլեան ընտանիքը իր ցա – ւակցութիւնները կը յայտնէ ընկեր եւ ըն – կերուհի Մ. Միրզէին եւ իրենց զաւակնե – րուն, իրենց մօր եւ մեծ–մօր՝ Տիկին Մ. Մովսէսեանի մահուան տխուր առիթով, ու փոխան ծաղկեպսակի 100 Ֆր. կը նուի – րէ «Յառաջ»ի բարգաւաճման:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎ

Վիէնի Հայ Ազգ. Մխիթեան տարեշըր – ջանը լրացած ըլլալով, անդամական ընդ – հանուր ժողովը տեղի կ'ունենայ Մարտ 5ին, կիրակի ժամը 15ին, կիտիէլլիի սըր – ճարանին վերի յարկը: ՕՐԱԿԱՐԳ.— Ա) Վարչութեան երկու տարուան գոր – ծունէութեան գրաւոր զեկուցում: Բ) Նոր վարչութեան ընտրութիւն եւ ընթացիկ հարցեր: Կը խնդրուի անդամներէն իրենց ներկայութեամբ յարգել մեր ժողովը:

×

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ Վալանսի վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր խաչու – հիները Մարտ 2ին, Ահարոնեան ակում – բը ժամը 14·30ին: Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ:

×

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ Վիէնի վարչութիւնը կը հրաւիրէ ընկերուհիները ընդհ. ժո – ղովի, գաւաթ մը թէյի չուրջ, Մարտ 3ին Ուրբաթ ժամը 20·30ին Գասպար Իփէկ – եան ակումբին մէջ՝ 40, Ռիւ Վիքթոր Ֆօժիէ: Բոլոր ընկերուհիներու ներկայու – թիւնը անհրաժեշտ է: Կարեւոր օրակարգ:

TROIS CONCERTS
POUR CHYPRE

MIKIS THEODORAKIS
et CYPRIEN KATSARIS
Mercredi 1er Mars, Salle Pleyel,
20 h. 30

MIKIS THEODORAKIS
Samedi 25 Février et Vendredi
3 Mars
Salle Pleyel, 20 h. 30

M. Théodorakis chantera chaque soir un programme différent.

Location : Pleyel, 3 FNAC, CROUS

Association des Amis de la République de Chypre.

Restaurant

La Paillote

ses spécialités vietnamiennes
dans un cadre reposant

*

34, rue Véron, 94140 Alfortville
tél. 375 29 79

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Մարսէյլ.— Տիկին Վարդան Սարգս – եան, Տէր եւ Տիկին Եդուարդ Սարգսեան եւ զաւակները, Տիկ. Անիթա Սարգսեան եւ աղջիկը խորին շնորհակալութիւններ կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք ծաղկե – պսակով, փոխան ծաղկեպսակի նուէրնե – րով, անձամբ թէ գրաւոր մասնակից եղան իրենց սուգին՝

ՎԱՐԴԱՆ ՍԱՐԳՍԵԱՆԻ

մահուան առթիւ:

ՍԱՄՈՒԷԼ – ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ
ՎԱՐԺԱՐԱՆ
26, Rue Troyon — SEVRES

ՄԵԾ ՏՕՆԱՎԱՃԱՌ

KERMESSE

Կազմակերպութեամբ վարժարանի Մնողաց Միութեան

ՄԱՐՏ 11 եւ 12

Շաբաթ և կիրակի ժամը 11էն սկսեալ վարժարանի թատերասրահին մէջ, գեղարուեստական հաճելի բաժին, նուագ եւ պար: Համեղ կերակուրներ Գաւառական մասնագիտութեանց սրճանոցներ եւ պառ մը, տեւական ձեր տրամադրութեան տակ, ձեզ սպասարկելու համար:

Անակնկալներ: Հոն պիտի գտնէք ձեր բարեկամները:

×

Մայրերու եւ հայրերու ոտները կը մօտենան, ձեր փնտռած նուէրները պիտի գտնէք մեր ոտնավաճառին

VIENT DE PARAITRE

L'ALPHABET ARMENIEN

illustré par Séta PAPAZIAN

Paru aux Editions la Noria

38 LETTRES ORNEES DE MOTIFS ARMENIENS
à colorier par les enfants

38 proverbes arméniens traduits en francais, anglais, espagnol...

Vous pouvez vous le procurer :
dans les
— librairies enfantines
— librairies arméniennes
— FNAC Montparnasse
— FNAC Lyon et Marseille

Prix de vente : 25 Frs.

A L'OCCASION DE SON 10ème ANNIVERSAIRE

l'ensemble folklorique arménien

NAVASART

AU PALAIS DES CONGRES

soirée unique SAMEDI 18 MARS

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՒԹԱՑԻՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ
ԱԼՖՈՐՎԻԼ

SOIREE CINEMA

"América América"

D'ELIA KAZAN

Salle des Fêtes, Rue Voltaire, Alfortville
Vendredi 24 Fév. à 20 h. 30 très précise

ՎԱՐԴԱՆԱՆՑ

ԼԻՈՆ.— Կիրակի Փետր. 26, Վարդա – նանց ոտնակատարութիւն Ազգ. Տան մեծ սրահին մէջ, նախաճեռնութեամբ Լիոնի Հայ Առաք. Եկեղեցւոյ Ազգ. Մխիթեան վարչութեան: Կը բանախօսէ Ժընևէն՝

Գր. ԱՐՏԻՆ ՇԵՒԼԻԼԵԱՆ

Հանդէսէն յետոյ խնջոյք, «Սայաթ – Նովա» նուագախումբի մասնակցու – թեամբ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապ. Խաչի Վալանսի վարչութիւնը ջը – նորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները.— Տիկ. Մարի Յովսէփեան, Տէր եւ Տիկ. Պայրամեան, Տէր եւ Տիկ. Առաքելեան, Տէր եւ Տիկ. Մարտիրոսեան 20ական Ֆր., Տիկ. Գասեան Մարմինէ 100, Տիկ. Մարի Մըքօ իր ամուսնին յի – շատակին 50 եւ Պր. Միքայէլ Մըքօ նոյն առթիւ 50 Ֆր.:

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻԻՆ
ԵՐՈՒՍԱՂԷՄ ԵՒ ՍՐԲԱՎԱՅՐԵՐԸ

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄ ՀԱՑՈՑ ԶԱՏԿԻ ՏՕՆԻՆ ԱՌԹԻԻ
1978
Երկուշաբթի Ապրիլ 24էն Մայիս, 5 Ուրբաթ
կազմակերպութեամբ եւ առաջնորդութեամբ Լիոնի

ՍԵՒԱՆ

ՁԱՄԲՈՐԴԱԿԱՆ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿԻՆ

Ցնօրէն՝
ՎԱՐՈՒԺԱՆ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆԻ
Կը մասնակցի նաեւ Դ.Ա.Իի ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՍԱՀԱԿԵԱՆ
Առաջնակարգ պանդոկ (տըմի – փանսիոն) եւ պատյանները ձամբորդութեան վերաբերեալ մանրամասնութեանց եւ յայտագրերու համար դիմել
Catalogues à votre disposition sur demandes pour toutes destinations
RENSEIGNEMENTS ET INSCRIPTIONS :

Varoujan SARKISSIAN

sevan voyages

50, Cours de la Liberté — 69 Lyon — Tél. : 60-13-66
Tél. : 60-13-66 — Téléx 900287
Licence organisatrice : A 529

Տեղերը սահմանափակ ըլլալով, կը խնդրուի անյապաղ արձանագրուիլ
PELERINAGE A JERUSALEM ET AUX LIEUX SAINTS
du 24 avril au 5 mai
Départs par avion de PARIS — MARSEILLE ET LYON
Places limitées
A PARIS — MONDOTOURS
(Peruz Melkonian et Lévon Baghdassarian)
2, Rue de Sèze, 75009 PARIS — Téléph. : 073-30-64
Tél. : 073-30-64

ՇԱԲԱԹ–ԿԻՐԱԿԻ
ՓԵՏՐՈՒԱՐ
25-26
SAMEDI-DIMANCHE
25-26 FÉVRIER
1978

ՀԱՅՐԵՆԻՔ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱԽԱՐՇ ՄԻՍԱԿԵԱՆ

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS
— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 E 571027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար· 200 Ֆ·	Վեցամսեայ	110 Ֆ·
Արտասահման	Տար· 230 Ֆ·	Հատը	1 Ֆ· 30

LE NUMERO 1,30 F

53ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 14·063

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

53e ANNÉE — N° 14.063

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԿԻՊՐՈՍ ՁՈՒԶԵՒ ԽԶԵԼ, ԵԳԻՊՏՈՍԻ ՀԵՏ

— o —

Նախագահ Կիպրիանու դատապարտելով հանդերձ եգիպտական « գործօղութիւնը » Լոնտոնի օդակայանին մէջ, կոչ ըրաւ Սատաթի որ վերահաստատեն « եղբայրական զգացումները » : Կիպրոսի նախագահը չի ծածկեր որ կը հասկնայ Սատաթի հակազդեցութիւնը բայց կ'ուզէ ապահովութիւն տալ Եգիպտոսի նախագահին, որ ամէն ճիգ պիտի թափէ երկու կառավարութեանց յարաբերութեանց վերահաստատման համար : Կ'ուզէ նոյնիսկ մոռնալ Սատաթի նախատական արտայայտութիւնները իր հասցէին (« գաճաճ » մըն է ըսած էր, Կիպրոսի նախագահին համար) :

Կիպրոս եւ Եգիպտոս բաց կը պահեն սակայն իրենց դեսպանատուները ընթացիկ գործերը վարելու համար :

Պարզ է որ կացութիւնը մտահոգիչ է Կիպրոսի համար քանի նման մթնոլորտի մը մէջ, Սատաթ կրնայ դէշ խաղ մը խաղալ Կիպրիանուի ճանչնալով կղզին « թուրք Պետութիւնը » թէեւ առանձին պիտի ըլլայ այդ ուղղութեամբ (անշուշտ Թուրքիոյ հետ) : Սատաթ կը պահանջէ որ իրեն յանձնուին երկու մարդասպան – ները, ինչ որ Նիկոսիա կը մերժէ : Ու Սատաթ չէշտած է նաեւ. « Պաղեստինցի – ները պէտք է գիտնան, մի՛ւս Արաբներէն առաջ, որ Եգիպտոս ասկէ եւեթ տասը անգամ աւելի ուժեղ կերպով պիտի հակազդէ իրեն տրուած ամէն մէկ հարուածի : Ամէն տեղ Պաղեստինը կը պաշտպանենք մինչ Պաղեստինցիները իրենք զի – րենք կը տրամադրեն իրրեւ վարձկան մարդասպաններ կամ իրենց ժամանակը կը վատնեն դիւերաբոյներու մէջ : Թող գիտնան որ Եգիպտոս ոտնակոխ կ'ընէ պատճառները, ինչ որ ալ ըլլայ պիտի »:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՍԹԱԼԻՆԻ անունը դեռ կը ծափահարուի Խորհ. Միութեան մէջ : Արդարեւ, առջի օր կը տօնուէր բանակին եւ ծովային ուժին 60ամեակը եւ այդ առթիւ բազմաթիւ հանդիսութիւններ եղած են եւ ճառեր արտասանուած : Ասոնց կարգին մասնաւոր Ուշադրութիւն ոգեկոչած է նաեւ « ընկերը Սթալինը » որու անունը բուռն ծափերու տեղի տուած է, աննախընթաց նկատուած նոյնիսկ ապա – սթալինացումէն ի վեր :

ԱՐԺԱՆԹԻՆի կառավարութիւնը ընդդէմ ֆրանսերէնի ուսումը երկրորդական վարժարաններուն մէջ : Պաշտօնական բացատրութիւնն այն է որ անգլերէնը աւելի « արդիւնաւոր » է : Հետեւանքը այն է որ ֆրանսերէնի 600 դասատու անգործ է :

ԼԻԲԱՆԱՆի Պաաս կուսակցութեան ընդհանուր քարտուղարը, Փարիզի մէջ յայտարարած է թէ նախագահ Սարգիս պէտք է լիբանանեան ազգ. համագումար մը հրաւիրէ, որ համախմբէ բոլոր կողմերը, մէկ նշանաբանով՝ Լիբանանի վերամիացումը :

ՊԵԼԿՐԱՏԻ ժողովը (չարունակութիւնը Հելսինքիի) հաւանաբար չկարենայ վերջնական քանաձեւ մը դնել մարդկային իրաւունքներու վերաբերեալ : Ձեռք ձըգուած է միայն « կարճ եւ կտրուկ » յայտարարութիւն մը (հինգ էջ) ուր ակնարկութիւն չկայ մարդկային իրաւունքներու, որպէսզի չբախի խորհրդային ընդդիմութեան :

ՋԻՆԱՍՏԱՆի փառերդին խօսքերը կը փոխուին : Փեքին որոշած է ասկէ ետք իրրեւ ազգ. փառերդ գործածել գրագէտ Թիէն Հանի մէկ յօրինումը : Ենթական շատ քննադատուած էր մշակութային յեղափոխութեան առեն : Ներկայիս կը « մատուցուի » իբրեւ « արդիւնաւոր » ազգ. փառերդ :

ՊՐԵԺՆԵՒԻ ժողովրդային ընտրութիւնները կը տեղի ունենան 4 Մարտին : Ընտրողներուն 98 առ հարիւրը քուէարկած է անցեալ ընտրութիւններուն : Ընտրողներուն 70 առ հարիւրը կազմուած է կանանցմէ : Ընտրողներուն 60 առ հարիւրը 40 տարեկանէ վար է :

ՍՈՒԷԴԻ Ազգային ժողովը ընտրեց Օլոֆ Փալմէի կառավարութիւնը : Ընտրութեան ատեն 349 պատգամաւորներէն 175 ներկայ էին : Ձայները հաւասարուեցան : Ընտրութիւնը վճռեց Ժողովի նախագահ Հենրիկսոնի ձայնը : Ան ձայնեց Փալմէի օգտին :

ՊՈԼՈՆԻԱՅԻ Ազգային ժողովը ընտրեց Սանտրո Փերթինին նախագահ : Ան 832 ձայներէն 759 ստացաւ : Ան 1964էն ի վեր Իտալիոյ 6րդ նախագահն է :

ՊՈՒԷՆՈՍ ԱՅՐԷՍի մէջ Ամերիկայի պետքարտուղար Վանս Քրիսթոֆըր կը հանդիպի Ալեճանտրոյի հետ : Ան կը հանդիպի նաեւ Ամերիկայի դեսպան Ռոբերթ Հիլլին հետ, որ Ամերիկայի դեսպանը կը մնայ Արժանթինի մէջ, չնայած Ամերիկայի կառավարութեան կողմէ Արժանթինի կառավարութեան քննադատութեան :

ՊՈՒԷՆՈՍ ԱՅՐԷՍի մէջ Ամերիկայի պետքարտուղար Վանս Քրիսթոֆըր կը հանդիպի Ալեճանտրոյի հետ : Ան կը հանդիպի նաեւ Ամերիկայի դեսպան Ռոբերթ Հիլլին հետ, որ Ամերիկայի դեսպանը կը մնայ Արժանթինի մէջ, չնայած Ամերիկայի կառավարութեան կողմէ Արժանթինի կառավարութեան քննադատութեան :

ԳԷՈՐԳ ՈՒՐՖԱԼԵԱՆԻ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ՊՈԼՍՈՅ ՄԷՋ

Փետր· 15ին Պոլսոյ 5րդ Եղեռնագատ Ատեանին առջեւ վերսկսաւ Գէորգ Ուրֆալեանի դատավարութիւնը : Ծանօթ է որ Նոյ· 30ին է որ առաջին անգամ կը ներկայանար ատեանին եւ այդ օրը դատը կը յետաձգուէր, ինչ ալ առժամապէս ազատ կ'արձակուէր երաշխաւորագիրի փոխարէն :

Դատավարութեան ևիստերուն հետեւած է Պոլսոյ « Ժամանակ »ի աշխատակիցը՝ Տագէս Թագուրեան·—

×

Առջի օր տեղի ունեցաւ Գէորգ Ուրֆալեանի դատավարութեան չարունակութիւնը Իսթանպուլի 5րդ Եղեռնագատ Ատեանին առջեւ : Նկատելով որ ամբաստանեալը այլեւս ոչ ձերբակալեալ վիճակի մէջ կը դատուէր, նախորդ անգամուան ոստիկանական խիստ միջոցառումներուն պէտք չէր տեսնուած : Սակայն մեծ թիւով թղթակիցներ զբաղեալ ներկայ էին, որոնց մէջ այս անգամ աչքի կը զարնէին նաեւ փորձառու լրագրողներ եւ զբաղեալ լուսարձակները փայլատակեցան բազմաթիւ անգամներ : Սակայն, նորէն ալ երկուան թրքերէն թերթերուն մէջ ոչ մէկ նկար, ոչ իսկ լուր մը : Ունկնդիրներ լեցուցած էին փոքր սրահը առանց արտակարգ խճողումի : Անոնց մէջեւ կային բաւական թիւով քաղաքային ոստիկաններ եւ քանի մը հայ հայրենակիցներ :

Այս անգամ 5րդ Եղեռնագատ Ատեանին կը նախագահէր կին դատաւոր մը :

Երբ դատավարութիւնը սկսաւ, տեսնուեցաւ որ թարգմանը նոր անձ մըն էր : Ուրֆալեանի փաստաբանը Պուրհան Ա – բայտըն, որ փոփոխութեան իրրեւ պատճառ ցոյց տուաւ այն պարագան թէ, նախորդ թարգմանը անգլերէնով թարգմանութիւն ըրած էր, մինչդեռ Ապահովութեան Տնօրէնութեան մէջ թարգմանութիւնը ըրած անձը որ այսօր իրրեւ վկայ պիտի ներկայանար, իր թարգմանութիւնը ըրած էր իտալերէնով : Հետեւաբար իրենք յարմար դատած էին այս անգամ իտալերէն խօսող թարգման մը բերել, հաւանական անպատեհութիւն մը կանխելու համար : Այս պատճառաւ իտալական հիւպատոսարան դիմած էին որ այս անձը տրամադրած էր իրենց : Արդէն նախորդ թարգմանն ալ իրենք բերած էին :

Դատարանը պատճառաբանութիւնը բանաւոր դատաւ եւ իտալական հիւպատոսարանի պաշտօնեայ իտալացի Մարիօ Էքէր առեան ընդունուեցաւ իբրեւ թարգման :

Կանչուեցաւ առաջին վկան որ Անի Գրիգորեանն էր : Բայց Անի Գրիգորեան չէր եկած :

Երկրորդ վկան էր Լէոն Մայօ, թուրքհրեայ, որ առեւտուրով կը զբաղէր ու մեծմեծոյն ժամանակ իտալերէնի թարգմանութիւն կ'ընէր Ապահովութեան Տնօրէնութեան մէջ եւ Ուրֆալեանի ալ թարգմանութիւնը ըրած էր :

Օրինական երդումէն վերջ Առեանին նախագահը իրմէ պահանջեց պատմել ինչ որ գիտէր ամբաստանեալին եւ այս գործին առիթ տուող պարագաներուն մասին :

Լէոն Մայօ, մէջ ընդ մէջ զանազան հարցումներու ալ պատասխանելով, հետեւեալ վկայութիւնը ըրաւ :

Ամբաստանեալը առաջին անգամ տեսած էր թարգմանութեան համար կանչուած օրը : Ինք ոստիկանապետին կողմէ իրեն եղած հարցումները նոյնութեամբ իտալերէնի թարգմանած եւ ամբաստանեալին պատասխաններն ալ նոյնութեամբ թրքերէնի վերածած էր : Հոս հարցումի մը պատասխանելով ըսաւ թէ Ուրֆալեան շատ լաւ իտալերէն կը խօսէր : Հարցաքննութիւնը կը կատարուէր ոստիկանապետին սենեակին մէջ ուր 7 – 8 հոգի մը կային : Ամբաստանեալին վրայ ճնշումի ենթարկուած ըլլալու որեւէ հետք չկար, լաւ վերաբերում ցոյց կուտային, նոյնիսկ թէյ ապսպրած էին : Այս պարագան նախագահը թարգմանին միջոցաւ հարցնել տուաւ Ուրֆալեանի որ հաստատեց զայն : Վկան ըսաւ թէ արձանագրուած յայտարարութիւնները վերջէն թարգմանելով կարդացած էր ամբաստանեալին, որ ճշդութիւնը ընդունած եւ ստորագրած էր :

Պուրհան Աբայտըն կարգ մը հարցումներ ուղղել տուաւ վկային, որոնց հետեւանքով յայտնի եղաւ որ նախ կարճ հարցաքննութենէ մը վերջ ամբաստանեալին հետ միասին խմբովին դատական պաշտօնատուն գացեր են, հոն ոստիկանապետը ընդհ· դատախազին սենեակը մտեր է, քառորդ ժամ վերջ ելեր է ու վերադարձեր են, վկան ալ տուն գացեր է :

Երկու ժամ վերջ, ժամը 18ի առեններ, կրկին կանչուեր է Ապահովութեան Տնօրէնութիւն եւ խնդրոյ առարկայ երկար հարցաքննութիւնը այն առեն սկսեր է : Այդ հարցաքննութիւնը մէկ օրուան մէջ չէ աւարտեր, ամէն անգամուն 3–4 ժամէն երկու կամ երկուքուկէս օր տեւեր է : Նախ նոթ առնուեր է, յետոյ ամէնը մէկ, ընդամէնը չորս էջ մեքենագրուեր է : Անկէ յետոյ իրենք կրկին դատական պաշտօնատուն գացեր են, հաշտարար պատժական դատարանին ներկայացեր են եւ այն առեն է որ Ուրֆալեան ձերբակալուեր է :

Քայտանապէս, Պուրհան Աբայտըն որոշած էր բուն ճշմարտութիւնը երեան հանել թարգմանին վկայութիւններուն մէջէն : Այս պատճառաւ որեւէ կասկածելի առիթ չէր ուզեր փախցնել : Հարցուց թէ ինչո՞ւ իր հասցէն տեղ մը եէչիլեուրթ, տեղ մըն ալ Էօլչէք փողոց ցոյց տուած էր, ինչո՞ւ իր անունը տեղ մը Մարին, տեղ մը Մայօ գրուած էր, կարծես թէ երկու տարբեր թարգմաններ գտնուած ըլլային : Բայց ասիկա արդիւնք մը չըլաւ : Լէոն Մայօ պատասխանեց թէ մէկը իր ամառուան հասցէն էր, իսկ անունի տարբերութիւնը սխալի մը արդիւնք էր :

Աբայտըն հարցուց թէ, Ուրֆալեան երբ իր մեքենագրուած յայտարարութիւնները բուն թարգմանութիւնը լսած էր, քնաւ առարկութիւն չէ՞ր ըրած : Վկան այս անգամ խոստովանեցաւ որ առարկութիւն ըրած էր, իր ըսածները ուրացած, ես այսպէս չըսի ըսած էր, բայց նորէն ալ ստորագրած :

Առարկութեան պարագան Ուրֆալեանի ալ հարցուեցաւ, որ պատասխանեց թէ չէր ընդունած իրեն թարգմանուած այդ յայտարարութիւնները, առարկած էր անոնց ճշդութեան եւ ակամայ ստորագրած :

Փաստաբանը այս անգամ հարցուց վկային թէ որքա՞ն մնացած էին Հաշտարար Պատժական դատարանին մէջ :

— 25 վայրկեան մը մնայինք, պատասխանեց Լէոն Մայօ :

Պուրհան Աբայտըն ձեռք ձգած էր ինչ որ կը փնտռէր եւ հարցուց·

— Ամբաստանեալին այդ մեքենագրուած յայտարարութիւնները Հաշտարար դատարանին մէջ կարդացուելով իրեն թարգմանուեցա՞ւ եւ հարցուեցա՞ւ թէ ընելիք բան մը ունի՞ թէ ոչ :

Նախագահը սկսաւ թղթածրարը քննել : Աբայտըն առարկեց, ըսելով թէ իրենք վկային կ'ուզեն խմանալ այս հարցումին պատասխանը, դատաւորին կարդացած ըլլալը չի բաւեր, դատարանին մէջ ամբաստանեալին կարդացուած եւ թարգմանուեցա՞ւ թէ չէ կ'ուզեն խմանալ : Նախագահը հարցուց թէ ինչո՞ւ չէ կարդացուած : Աբայտըն պատասխանեց թէ ամբաստանեալին կարդացուած եւ թարգմանուած ըլլալը ինքնին ապացոյց չէ, ինչպէս որ ամբաստանեալին ստորագրութիւնը ապացոյց չէ թէ ինք ամէնը կարդացած է :

*Նախագահը հարցուց թէ ինչո՞ւ չեն ուզեր որ կարդացուի : Աբայտըն պատասխանեց թէ ամբաստանեալին կարդացուած եւ թարգմանուած ըլլալը ինքնին

ԱՆՀԵՏԱՁՈՂ ԱՐԺԷՔՆԵՐ

ԵՐԱԺՇՏԱԳԷՏ ՎԱՐԴԱՆ ՍԱՐԳՍԵԱՆ
1890 - 1978

Նորոգ հանդուցեալ երաժշտագէտ Վարդան Սարգսեանի հետ մեր ծանօթացումը թղթակցութեամբ տեղի ունեցած էր 1961-ին պարագայի մը ճշդումի առիթով որ սերտօրէն առընչուելիւն ունէր իրեն հետ:

Ինչպէս չահագրգռուողներ պիտի յիշեն Սկիւտարի Միացեալ երգչախումբի վարչայինները կ'ըսեն թէ իրենց երգչախումբը հիմնուած է 1914ին Վարդան Սարգսեանի կողմէ: Մինչդեռ, մեզ պէս իրազեկները լաւ գիտեն թէ այդ երգչախումբը կազմուած է 1941ին՝ Սկիւտարի Ս. Կարապետ երգչախումբէն բաժնուող կարգ մը անդամներու կողմէ: 1947էն վերջ է որ յիշեալ երգչախումբը իր տարեդարձները սկսած է տօնել 1914ի հիման վրայ:

1961ին էր, Վարդան Սարգսեանի հասցէն յատուկ պրպտումներով ձեռք ձգելէ վերջ, այս խնդրոյն շուրջ իր հաստատումները ունենալու համար դրեցինք իրեն որուն ի պատասխան հետեւեալ լուսարանութիւնը ստացանք նոյն տարւոյն մէջ.

« Առաջին անգամ բազմաձայն պատարագի խումբը կազմեցի Սեմերճեան – Ճեմարան վարժարանի վերաբացման առթիւ: (Ճեմարան Վարժարանը ի հիմանէ վերաշինուած է 1911ին Լեւոն Սեմերճեանի բարերարութեամբ եւ վարժարանը այդ թուականէն վերջ կոչուած է ՍԵՄԵՐ – ՃԵՄԱՆ – ՃԵՄԱՐԱՆ: Ա. աշխարհամարտին, 1914 – 1918, վարժարանի շէնքը որպէս զինուորական հիւանդանոց գործածուած է: Այս պատճառաւ դասական – դուրիւնները եկեղեցւոյ վերնատան ու պահարաններու մէջ տեղի ունեցած են: 1918ին զինուորական իշխանութիւնք յանձնած են վարժարանի շէնքը եւ այս առիթիւ վերաբացման հանդիսութիւն մը կազմակերպուած է: — Վ. Ք.):

« Երգչախումբը կրած է՝ Դպրաց Դաս Ս. Կարապետ երգչախումբ Սկիւտար նոր թաղի անունը: Գոյութիւն ունեցող դրպրաց խումբին վրայ աւելցնելով նոր տարբեր Պէրպէրեան վարժարանի սշակերտներէն, առաջին պատարագին իրենց սիրայօժար մասնակցութիւնը բերած են նաեւ Ղալաթիոյ Ս. Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ երգչախումբին անդամակից ընկերներ – ներս որոնք միանգամայն մաս կը կազմէին ԿՈՄԻՏԱՍ Վրդ.-ի երկսեռ երգչախումբներուն: Աւելի ետք զանազան առիթներով պատարագը երգուած է նաեւ օժանդակ իգական խումբի մը մասնակցութեամբ ՏԱՃԵԱՆ վարժարանի եւ Ս. ԽԱՉ նախակրթարանի աշակերտուհիներէն կազմուած: Բազմաձայն երգեցողութիւնը եւ մասնաւորապէս իգական տարրին մասնակցութիւնը եկեղեցիներու մէջ իրենց հակառակորդները ունեցած են այդ շրջանին, որոնք ի հարկէ որոշ չափով նեղած են մեզ, նոյնիսկ անգամ մը արգելք հանդիսացած եկեղեցւոյ մէջ յուզում ստեղծելով, բայց հետեւանք չեն ունեցած եւ չեն յաջողած հոսանքին առաջքը առնել »:

Վերոյիշեալ նամակին բովանդակութիւնը անգամ մը եւս լուրջ ուշադրութեան կը յանձնենք Սկիւտարի Միացեալ երգչախումբի վարչութեան ու իրենց « նախագահին »՝ կրօնական ժողովոյ առենապետ Գերշ. Շահան Սրբազան եպիսկոպոսի, որպէսզի սրբագրեն իրենց հիմնարկութեան թուականը, 1914ի փոխարէն 1941 իսկական հիմնարկութեան թուականէն մինչեւ 1947, 1941ը գործածած եւ այդ թուականէն վերջ մեզ եւ հաւանաբար իրենց ալ անծանօթ պատճառաւ 1914 ըլլալով ընդունած են:

Լուսաբանութեան կարօտ այսպիսի խնդրով մը սկսաւ Վարդան Սարգսեանի հետ մեր թղթակցութիւնը, որ չարունակուեցաւ մինչեւ իր մահը 1978 Յունուար:

1970ին Իսթանպուլի մէջ, 1971 Յունուար 3ին ալ մեր Եւրոպա հրջագայութեան առթիւ դանուած էինք նաեւ Մարմէյլ, ուր մասնաւոր ժամադրութեամբ իր բնակարանը այցելած ու 5–6 ժամուան հիւրասիրութիւնը վայելելու պատիւը ունեցած էինք: Այս առթիւ ծանօթացած էինք նաեւ իր ճարտարապետ զաւկին եւ աղջկան հետ:

×

Վարդան Սարգսեան 1890ին ծնած է Իսթանպուլ, Սկիւտարի Նոր Թաղը Պիւլպիւլի Հաճի Սերգիս անուն հօրմէ ու Մաքրուհի անուն մօրմէ: Մատղաշ տարիքին կորսնցուցած է հայրը: Նախակրթութիւնը ստացած է Սկիւտար Ենի Մահալլէի ճեմարան–վարժարանը 1904ին: Փայլուն ընթացաւարտներէն եղած է Պէրպէրեան վարժարանի (1909):

Վարդան Սարգսեանի երաժշտութեան հանդէպ ունեցած ձիրքը ի յայտ կը բերէ Պէրպէրեան վարժարանի խառնչոցի երաժշտութեան ուսուցիչը: Սարգսեան Պէրպէրեանի աշակերտութեան վերջին տարիներուն կը կազմէ ու կը վարէ երգչախումբ մը դպրոցակիցներէն բաղկացեալ, երգացանկ ունենալով վարժարանին յատուկ աւանդական երգերը, տարւոյն պահանջ հանդիսութեանց մասնակցելու նպատակաւ:

1909ին վարժարանէն դուրս լսարանը կ'ունենայ երկսեռ խումբ մը, ունենալով որպէս դեկավար – ուսուցիչ երաժշտագէտ Մաէսթրօ Լեոպոլտ Մանասը (1875 – 1964): Ան առաջին անգամ կը ծանօթացնէ կոմիտասի անունը, մեծ դովեստով ու հիացումով մը, որուն մասին դաղափար չունէին դեռ:

Վարդան Սարգսեան, Պէրպէրեանէ չընջանաւարտ ըլլալէ վերջ առեւտրական ասպարէզը մտած է. հազիւ տարի մը չանունակած, կը ծանօթանայ կոմիտաս վարդապետի, որ էջմիածինէն Իսթանպուլ նոր եկած էր, կը կապուի անոր ու կը լքէ առեւտրական ասպարէզը եւ կ'ըլլայ աշակերտը մինչեւ 1914:

Կոմիտաս վարդապետի նպատակը եղած էր արեւմտեան Հայաստանի մէջ պատրաստել բազմակողմանի ձիրքերով օժտուած զարգացած ու առհմային ոգիով կրթուած խմբավարներ, որպէսզի դիմակութեամբ ու ձեռնհասութեամբ զեկավարեն երաժշտական ամէն աշխատանք:

Վարդան Սարգսեան մինչեւ 1914 որպէս կոմիտասի աշակերտ կանոնաւորապէս կը հետեւի անոր մասնաւոր աշխատանքներուն, Նիկողոսեան վարժարանին մէջ, ուր կը սերտէ երաժշտական դիտելիքները, ժողովրդական եւ հոգեւոր երաժշտութիւն, խմբավարական արուեստ ու յօրինում:

1914 – 1918 զինուորական ծառայութենէն վերջ, որու ընթացքին կը լրացնէ պահեստի սպայից կրճատեալ դասընթացքը եւ վերջին երկու տարիներուն կը վարէ սպայից լրացուցիչ դասարանի քարտուղարութիւնը: Զինադադարին նոր թափով կը վերակազմէ աշխարհիկ թէ հոգեւոր իր երգչախումբը, կը հիմնէ Սկիւտարի Հայ Երաժշտական Միութիւնը 120 երկսեռ երգիչներով, միաժամանակ Պէյօղլուի մէջ կը վերակազմէ երկրորդ խումբ մը, կոմիտասի նախկին Գուսան երգչախումբի անդամներէն մեծ մասին դրօժակցութեամբ. այս զոյգ խմբերը որպէս կորիզ կը ծառայեն, իրենց միացնելու համար դասակից ընկերներուն կողմէ, զանազան թաղերու մէջ կազմուած ենթախումբերը — համապատասխան 400 երգիչ — որոնց սարքած համերգները կը ուած էին լրացնելու իր անզուգական վարպետին թողած մեծ պարապը: Կը բեմադրէ նաեւ իր եղանակաւորած «Անոյշ»ը: Այդ շրջանին էր որ լոյս կ'ընծայէ իր մշակած նախախայրիքը երեք պրակներով:

Վ. Սարգսեան՝ որպէս երաժշտութեան ուսուցիչ պաշտօնավարած է Պէրպէրեան, Կեդրոնական, Հինդլեան, Տայեան, Նիկողոսեան, Հայրիկեան, Պէզազեան,

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՏՆՏԵՍՈՒԹԻՒՆԸ 1977ԻՆ

(Վիճակագրական տուեալներ)

ՎԻՃԱԿԱԳՐԱԿԱՆ ԱՅԼ ՏՈՒԵԱԼՆԵՐ

(Գ. եւ վերջին մաս)

1977ին բանուորներու եւ պաշտօնեա – ներու տարեկան միջին թիւը կազմած է 1·064·600 եւ տարուան ընթացքին, ինչպէս դիտել կուտայ վիճակագրութիւնը, աւելցած է 40·400: 1976ի վիճակագրութիւնը արձանագրած էր 1·015·000, որով պէտք է ըլլար 49·600 յաւելում: Ներկայ վիճակագրութեան մէջ չէ նշուած կոլ – տնտեսութիւններու մէջ աշխատողներու թիւը, որ նախանցեալ տարի 91·800 էր:

Բանուորներու եւ պաշտօնեաներու միջին աշխատավարձը 1976ի 147 ռուբլիէն բարձրացած է 149,6 ռուբլիի, յաւելում՝ 2,6 ռուբլի: 1976ի յաւելումը 8,4 էր: Վիճակագրութեան մէջ չէ յիշուած կոլտնտեսականներու միջին աշխատավարձը: Նման պարագայի կը նշանակէ, թէ յաւելում չէ եղած, կամ՝ եղածը չատ աննշան է:

Բնակչութեան անձ գլուխ « ռէալ եկամուտները » տարուան ընթացքին աւելցած են 4 տոկոս, 0,9 տոկոս աւելի, քան ծրագիրին սահմանածը: Նախանցեալ տարուանը, որ ծրագիրէն 1,4 նուազ էր, եղած էր 5 տոկոս:

Բնակչութեան կենցաղային սպասար – կութիւններուն ծաւալը աննշան յաւելում արձանագրած է նախանցեալ տարուան վրայ՝ 11,1էն բարձրանալով 11,6 տոկոսի: Գիւղական վայրերու մէջ այդ տոկոսը եղած է յատկանշական՝ 5,7, արձանագրելով 19,6 տոկոս:

Անցեալ տարի կազ մատակարուած է մօտ 30·000 բնակարաններու: 1976ին՝ 29·000:

Ուսման բոլոր մարզերուն եւ աստիճաններուն մէջ գտնուած են 1·091·000 հոգի, նախանցեալ տարուընէ 15·000 հոգի նուազ: Նախակրթարան յաճախողներու թիւն է եղած 631·000, այլ խօսքով 37 հազար նուազ 1976էն: Բարձրագոյն ուսումնական հաստատութիւններու ուսանողութեան թիւը 56·400 եղած է, 900 աւելի 1976էն: Թեքնիք եւ միւս միջնակարգ մասնագիտական ուսումնարանները յաճախած են 54·800 հոգի, 1·100 աւելի 1976ի համեմատութեամբ, իսկ միջնակարգ մասնագիտական թեքնիք ուսումնարանները՝ 21·500 հոգի, 4·300 աւելի:

Ցիշեցնենք կրկին, թէ նախակրթարանի աշակերտութեան թիւի նուազումը կապ ունի ծնունդներու թիւին նուազումին հետ: Վերջին տարիներուն աստիճանական նուազում արձանագրուած է վերոյիշեալ պատճառով: Օրինակ, 1976ին, 1975ի բազդատմամբ 11·000ի նուազում տեղի ունեցած էր նախակրթարաններու աշակերտութեան ընդհանուր թիւին մէջ: Այս երեւոյթը, մինչեւ կայունացում, դեռ պիտի չարունակուի:

Միւս կողմէ, մանկապարտէզներու ընդհանրու թիւը, որ նախավերջին երկու եւ աւելի տարիներուն անփոփոխ մնացած էր, անցեալ տարի աւելցած է գրեթէ 10·000 եւ դարձած է մօտ 124·000: Այս յաւելումն ալ անոր համար, որ նախապրոցական հիմնարկներու շինութեամբ մեծ ճիգ կը տարուի, որպէսզի մանկապարտէզի տարիք ունեցող երախաները դպրոց յաճախեն:

Մասնագիտական – թեքնիք ուսումնարանները տարուան ընթացքին պատրաստած են 26·900 երիտասարդ որակեալ բանուորներ եւ, միաժամանակ, ընդունած են 32·100 հոգի: Երկուքն ալ բարձր նախանցեալ տարուան թիւերէն:

Աշխատանքի անցած են 24·900 մասնագէտներ, տասը հազարը բարձրագոյն կրթութեան տէր եւ մնացեալը միջնակարգ կրթութեան տէր: Աւելի՝ բոլոր կէտերուն մէջ, նախանցեալ տարուան համեմատ:

Հանրային գրադարաններու թիւը՝ քաղաքները թէ գիւղերը՝ 1·332, աւելցած չէ: Պատճառն այն է, որ տարիներէ ի վեր աշխատանք կը կատարուի, որպէսզի փոքր գրադարաններու մէկտեղումով մեծ գրադարաններ հաստատուին, առաւել դործնական: Գիրքերու թիւը աւելցած է գրեթէ 400·000 օրինակ, մէկէն ըլլալով ամսագիրներուը: Ընդհ. թիւ՝ աւելի քան 12 միլիոն:

1977ին հրատարակուած գիրքերու եւ գրքոյկներու տպաքանակը անցած է տասը միլիոնը, քիչ մը նուազ 1976ի տպաքանակէն, քանի արձանագրած էր, համաձայն նախորդ վիճակագրութեան, մօտաւորապէս 11 միլիոն:

Շարժանկարի սրահներու թիւը թէեւ քիչ մը աւելցած է, 807 փոխանակ աւելի քան 790ի, այսուհանդերձ յաճախողներուն նուազած է, մօտ մէկ միլիոն:

Բժիշկներու թիւը 700ի յաւելումով հասած է 10·500ի:

Հայաստանի բնակչութեան ընդհանուր թիւը, 1978 Յունուար 1ին, 2·956·000 էր: Տարուան աճը եղած է հետեւաբար 62 հազար: Տասը հազար աւելի 1976ի բազդատմամբ եւ ամէնէն մեծ աճերէն մէկը վերջին մարդահամարէն ցայսօր:

Ժ. ՄԻՐԻՃԵԱՆ

«Մարմարա»
(Շար. – 1)

ՅՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

Եսայիի Պալլարեան

———o———

Նկարչուհի Եսայիին նախ ծանօթ էր իր դիպլոմոսի արուեստի ջրջանակներուն որպէս նկարչուհի եւ որպէս տիրուհին գեղեցիկ անձնական լաւագոյն ցուցասրահին: — « Ախճաք-ոճ », որ արուեստի ճաշակը զարճած էր եղիպտացի նկարիչներուն: Աւելի քան տասնամեակ մը ապրեցաւ, ապա, Պէյրութի մէջ, մաս կազմեց արուեստի ջրջանակներուն, ապրեցաւ նաեւ անձնական ցուցահանդէսներ: Երկու տարիներէ ի վեր կը բնակի Փարիզ, աշխատելով եւ ստեղծագործելով այս քաղաքին մէջ:

Պէյրութի մէջ ան հանրածանօթ էր վերջերս, որպէս ծառերու նկարչուհի: Տարուան չորս եղանակները իրենն էին, իրենց ծայրագոյն մերկութեամբ թէ բացասական պաճուճանքով. իր փարիզեան առաջին ցուցահանդէսը պատկերացումն է իր վերացապաշտ արտայայտութեան:

Եսային նկարչուհին եղած է, եւ կ'ուրբ զգայնութեան, գոյներու վստահելի ճաշակի, ազատ արտայայտութեան: Իր վերացականութիւնը չի պատկաներ որեւէ դպրոցի կամ ուղղութեան: Ապրումներու, քնարական զեղումի արուեստագիտուհին է ան որ, սակայն, պիտի « կառուցանել », հաւասարակշռել, դաշնաւորել իր ամէնէն ազատ գիծերը կամ ամէնէն աւելի հոսուն գոյները:

Փարիզեան իր այս ցուցահանդէսը կը միտի դրսեւորել զոյգ արտայայտութիւններ: Վերացապաշտութիւն, ու նաեւ թելադրականութիւնը ձեւերու: Առնք յամենաեւեր են, առարկաներ, կամ ամէն ինչ որ ծանօթ կառուցուածք մը կը թելադրէ: Տարտամ մթնոլորտը, այսպէսով, կ'առնէ յատկանիշ մը, մեր ուշադրութիւնը կը դարձնէ ուղղութեամբ մը, որքան ալ ըլլայ ծփուն եւ ընդարձակ, կը պատկանի մեր զգայարանքներուն ծանօթ աշխարհի մը: Իր պատկերային վերացականութիւնը ունի ուժը թելադրականութեան եւ յանկուցիչ մթնոլորտի մը զօրութիւնը, որ կը պարտէզի տարիք ունեցող երախաները դպրոց յաճախեն:

Մասնագիտական – թեքնիք ուսումնարանները տարուան ընթացքին պատրաստած են 26·900 երիտասարդ որակեալ բանուորներ եւ, միաժամանակ, ընդունած են 32·100 հոգի: Երկուքն ալ բարձր նախանցեալ տարուան թիւերէն:

Աշխատանքի անցած են 24·900 մասնագէտներ, տասը հազարը բարձրագոյն կրթութեան տէր եւ մնացեալը միջնակարգ կրթութեան տէր: Աւելի՝ բոլոր կէտերուն մէջ, նախանցեալ տարուան համեմատ:

Հանրային գրադարաններու թիւը՝ քաղաքները թէ գիւղերը՝ 1·332, աւելցած չէ: Պատճառն այն է, որ տարիներէ ի վեր աշխատանք կը կատարուի, որպէսզի փոքր գրադարաններու մէկտեղումով մեծ գրադարաններ հաստատուին, առաւել գործնական: Գիրքերու թիւը աւելցած է գրեթէ 400·000 օրինակ, մէկէն ըլլալով ամսագիրներուը: Ընդհ. թիւ՝ աւելի քան 12 միլիոն:

1977ին հրատարակուած գիրքերու եւ գրքոյկներու տպաքանակը անցած է տասը միլիոնը, քիչ մը նուազ 1976ի տպաքանակէն, քանի արձանագրած էր, համաձայն նախորդ վիճակագրութեան, մօտաւորապէս 11 միլիոն:

Շարժանկարի սրահներու թիւը թէեւ քիչ մը աւելցած է, 807 փոխանակ աւելի քան 790ի, այսուհանդերձ յաճախողներուն նուազած է, մօտ մէկ միլիոն:

Բժիշկներու թիւը 700ի յաւելումով հասած է 10·500ի:

Հայաստանի բնակչութեան ընդհանուր թիւը, 1978 Յունուար 1ին, 2·956·000 էր: Տարուան աճը եղած է հետեւաբար 62 հազար: Տասը հազար աւելի 1976ի բազդատմամբ եւ ամէնէն մեծ աճերէն մէկը վերջին մարդահամարէն ցայսօր:

Ժ. ՄԻՐԻՃԵԱՆ

ՄԻԼԱՆԱՀԱՑ ԿԵԱՆՔ

«ՎԱՐԴԱՆԱՆՑ» ՏՕՆԱԿԱՏԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

—o—

Կիրակի Փետրուար 5ին, Միլանոյի մէջ տեղի ունեցաւ Վարդանանց հերոսամարտին տի ազգակատարութիւնը նախաձեռնութեամբ եկեղեցւոյ Հոգաբարձութեան: Առաւօտեան Ս. Քառասուն Մանկանց եկեղեցւոյ մէջ կատարուած կրօնական պաշտամունքէն եւ հայրապետական մաղթանքէն յետոյ, կէսօրէ վերջ, Հայ Տան սրահին մէջ մեծ շուքով տօնուեցաւ հերոսամարտի 1527րդ տարեդարձը եւ յիշատակը այն լուսապսակ հերոսներուն, որոնք նահատակութեան ճրագ մարիա հաւատքի եւ հայրենիքի ազատութեան սիրոյն համար:

Հանդէսին կը նախագահէր դաղութիս հոգեւոր հովիւ Սարգիս Քհնյ. Սարգիսեան. հոծ թիւով հանդիսականներուն մէջ նկատուեցան նաեւ հայրենիքէն ժամանած ներկայ էին նաեւ հայրենիքէն ժամանած յարգելի հիւրերը, երկրաբաններ՝ Փրոֆ. Ալպալեան եւ Տօքթ. Սէֆեան, որոնք ուսումնասիրական չրջապտոյտ մը կը կատարեն Իտալիոյ մէջ. ներկայ էր նաեւ Երեւանի օպերայի երգչուհի Օր. Ելլադա Զաքոյեան որ հոս կը դտնուի Սքալայի

նումին: Նկարչուհիին հետապնդումն է ասիկա:

Իր ծանօթ աշխատութեան եղանակը, որ ընդհանրապէս հարթ եւ երբեմն՝ փայլուն մակերեսն էր, ան այժմ ճոխացուցած է արտայայտչական նոր եղանակով: կուտայ, անհրաժեշտ պարագային, փոքր հպումներ վրձնահարուածներով կամ կը ստեղծէ ցցուն մակերեսներ: Պատկերային վերացապաշտութիւնը իրեն թոյլ կուտայ նաեւ ստեղծելու հորիզոններ, կապարակ խորութեամբ: Երբ այս չէ իր գործածած գոյնը, իր գործը կ'ողողուի չաղանակագոյն, բայց եւ գոյ սրճագոյն ու ապա շատ մութ, սեւորակ գոյներով, գիծերով, ձեւերով:

Եամինը նկարչուհին է այն ամէն ձեւերուն եւ գոյներուն որոնք կ'առթեն զգայական քնարականութիւն մը եւ բաց կը պահեն երեւակայութեան դռները: Կարեւորութեամբ չեշտենք նաեւ թէ իր բեղուն գործը, ո՛ր կալուածին ալ պատկանի, ունի ճոխութիւն մը որ կրկնութիւններէ հեռու կը պահէ զինք: Իր մէկ անպսակելին նոյնքան դեր ունի որքան կամովինը:

ԳՐ. ՔԷՕՍԷԵԱՆ

կալըրի Իէս, 21 Ռիւ Պոնափարթ, միւնչէ Մարտ 15:

մէջ մասնագիտական կատարելագործումի համար:

Հանդէսը կը սկսի Տէրունական աղօթքով, որմէ յետոյ Հոգաբարձութեան ատենապետ Տօքթ. Ալէքսանեան իր բացման խօսքին մէջ հայերէն եւ իտալերէն լեզուներով հակիրճ կերպով կը ներկայացնէ օրուան հանդիսութեան նպատակը: Դպրաց դասին երգչախումբին կողմէ Վարդանանց «Նորահրաշ» չարականի երգեցողութենէն յետոյ, բեմ կը հրաւիրուի Միլանի Հայ Երիտասարդ Միութեան ատենապետ Տօքթ. Արմէն Մալոյեան կատարելու իր իտալերէն բանախօսութիւնը:

Տօքթ. Մալոյեան հակիրճ բայց բովանդակալից կերպով ներկայացնելէ յետոյ պատմական ժամանակաշրջանը եւ կատարուած եղելութիւնները, նրբութեամբ եւ զգացումով կ'ընէ նշանակալից արժէքաւորումներ, Վարդանանց խորհուրդը ներկայացնելով որպէս բարձումը հայ փրկագործութեան թէ՛ հոգեպէս եւ թէ մարմնապէս: Եւ կ'եզրակացնէ հետեւեալ նշանակալից խորհրդածութիւններով, որոնք քաջալերական են օտար ափերու եւ միջավայրի մէջ հասակ նետած եւ դաստիարակուած երիտասարդի մը ազգային զգացումին համար:

«Ի՞նչ կը թելադրէ այսօր մեզի Վարդանանց հերոսամարտը» հարց կուտայ Տօքթ. Մալոյեան: Այսօր հայրենասիրութեան ըմբռնումը փոխուած է: Ընդհանրապէս հայրենասիրութիւն կը նկատուի երբ մէկը կը զոհուի իր սեփական հողը պաշտպանելու համար: Այսօր ոչ ոք նման զոհողութիւն մը կը պահանջէ, ընդհակառակը մեր ժողովուրդը կ'ապրի խաղաղ պայմաններու մէջ, օգտագործելով իր ամբողջ կարողութիւնները իր նպատակներուն իրագործման համար: Եւ սակայն այսօր դոյութիւն ունի տարբեր տեսակի հայրենասիրութիւն մը, աւելի մօտ մեր ըմբռնումներուն, իրապաշտ, որ օրէ օր կ'իրագործուի հոս, մեր հայրենիքէն հեռու: Այսօր նուիրում կը նկատուի նաեւ այն համեստ ճիգն իսկ որ ի գործ կը դրուի հայկական սփիւռքը մշտապէս կենսունակ պահելու համար, թոյլ չտալու համար որ դանդաղօրէն ցամքին մեր արմատները զիրենք չրջապատող մշակոյթներու հեղձուցիչ մթնոլորտին մէջ, աչխուժացնելու եւ զօրացնելու համար մեր կապերը այսօրուան մեր նոր փոքր Հայաստանին հետ, որպէսզի հայրենիքին ամբողջը պաշտպանութեան լաւագոյն զրահը հանդիսանայ անկէ դուրս ապրողներուն համար: Ընդունիլ այս իրականութիւնը կը նշանակէ հաւատարիմ մնալ Վարդանանց ոգիին: Եւ սոսկալի՝ չնայած այսօրուան միջազգայնական հովերուն, հայրենի հողը է՛ եւ կը մնայ միակ խարիսխը ժողովուրդի մը գոյատեւման համար իր պատմական եւ մշակութային արժէքներով: Այսօր ոչ ոք կը սպառնայ մեր հաւատքին, բայց գոյութիւն ունի իրական վտանգ մը մեր իսկ էութեան համար որպէս Հայ: Հարկ է իրատես ըլլալ, բայց չարդարանալ ըսելով որ հարկը զօրէնս լուծանէ: Սփիւռքի մէջ ծնած եւ հասակ նետած մեր երիտասարդները պէտք է ըմբռնեն որ ունին առանձնաչնորհեալ կացութիւն մը, որով հետեւ ենթակայ են երկու մշակոյթներու.— իր սեփականը՝ հայկական որ իր պապերէն ժառանգած են. և այն՝ որ կը պատկանի ազգին եւ երկրին ուր ծնան եւ մեծցան: Պէտք է ըմբռնեն որ հոգեկան ինչպիսի կորուստ պիտի նշանակէ իրենց համար եթէ կորսնցնեն իրենց խորունկ արմատները, անդիտակցօրէն ձուլուելով ներքնք չրջապատող մշակոյթներու ով կ'անոսին մէջ: Մենք սփիւռքի Հայերս պարտինք այսօր պայքարիլ, որովհետեւ իրաւունքը եւ պարտականութիւնը ունինք մշտապատ պահելու Վարդանանց խաչակրութիւնը: Դարերու ճանապարհին մէջ Վարդանանք կը քալեն մեր կողքին եւ մեզմէ իւրաքանչիւրս ամէն անգամ նոր արժէք մը կը յայտնաբերէ: Մենք Հայերս կ'ապրինք Աւարայրով եւ որքան ատեն որ պիտի ապրինք՝ մեր մէջ կենդանի պիտի մնայ այդ թանկագին յիշատակը: Անիկա ոգեկան կաթող մըն է որ յաւիտեան կանգուն պիտի մնայ մեր սրտերուն մէջ»:

Խանդավառ ծափերով կ'ընդունուի Տօքթ. Մալոյեանի բանախօսութիւնը, որու կը հետեւին Վարդանանց յիշատակին ձօնուած երգեր, կատարողութեամբ դպրաց դասու երգչախումբին. մինչեւ Սարգիս սարկաւագ Մանուկեան կ'արտասանէ «Նորհուրդ Վարդանանց»ը եւ կ'ընթեռնու եղիչէին հատուած մը:

Ապա խօսք կ'առնէ հոգեւոր հովիւ Սարգիս Քհնյ. Սարգիսեան որ նախ մէջբերում կ'ընէ Մովսէս Խորենացիի Հայոց պատմութեան ծանօթ հատուածը «Թէպէտեւ փոքր ածու մըն ենք բայց մեծ գործեր չատ ունինք» անդրադառնալով յատկապէս քրիստոնէութեան դարձին, դերերու դիւտին, Աստուածաչունչի հայերէն թարգմանութեան եւ ապա վարպետներու դիւցազնամարտին, դրուատելով Ղեւոնդ երէցի ոգեչնչող առաջնորդութիւնը հերոսամարտի նախօրեակին եւ Վարդան Մամիկոնեանի քրիստոնէական հաւատքի զօրութիւնը եւ իմացեալ մահը դիմագրաւելու պատրաստակամութիւնն ու քաջութիւնը:

Անիկա անդրադարձաւ նաեւ Վարդանանց հերոսամարտի ընթացքին հայ կնոջ ցուցաբերած առաքինի ու բարձր նկարագրին եւ քրիստոնէական հաւատքին հանդէպ ունեցած նախանձախնդիր ոգիին: Եւ խօսելով ներկայ ժամանակներու մասին, մահացու մեղք համարեցաւ ան ատրերութիւնը՝ հայ լեզուի, քրիստոնէական հաւատքի եւ հոգեւոր ու մշակութային արժէքներու նկատմամբ «որովհետեւ այս ձեւով հայ հոգին է որ կը սպաննուի» ըսաւ ան:

Տէր հայրը իր խօսքը աւարտեց կոչ ուղղելով՝ Վարդանանց ոգին եւ հայ քրիստոնէական հաւատքի ջահը վառ պահել եւ փոխանցել յաջորդող սերունդներուն:

Վերջին խօսքը կը տրուի մեր մէջ հիւրընկալ հայրենի փիտնական Փրոֆ. Ալպալեանի որ իր ողջոյնները եւ շնորհաւորութիւնները կը փոխանցէ ներկաներուն եւ հանդիսութեան յաջող կազմակերպութեան համար:

Հանդէսը կը փակուի Գ. Ալէմշահի «Պլուզն Սւարբի» երգով որ խոր ըմբռնումով կը կատարէ թէնոր Անոյշեան (Արմէնց), եւ յաջորդող պահպանիչով:

Հանդէսի վերջաւորութեան հանդիսականները հիւրասիրուեցան քաղցրահամ ընթրիքով մը՝ պատրաստուած երիտասարդներու կողմէ:

ՍԱՐԳԻՍ ՍԱՐԿԱՒԱԳ

ԶԱՔՈՅԻ ՀԱՅԵՐԸ

—o—

«Ճառաջ»ի տեսակցութիւնը Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին հետ չահեկան բաղմաթիւ երեսներ կը պարզէր: Իրաքի հայ դաղութը իրապէս քիչ մը անտեսուած է միւս դաղութներէն եւ ազգային կեանքի առաջնորդներն ալ ցանցառ են: Սրտամօտ էր մասնաւորաբար Զաքոյի Հայերու բնութագրումը՝ քրտաչոս, քրտական տարազով, այլ սակայն Հայ:

Կ. Գէորգեանի Ամենուն Տարեգիրքին 1957ի թիւին մէջ երկար ներկայացուած է Իրաքն ու տեղւոյն հայ դաղութը՝ պատմական ակնարկով եւ օրուան ու չրջանի մանրամասնութիւններով: Փոքր ենթադլուխով մը պատկերացուած է նաեւ Զաքոյի հայ համայնքը: Առաւել լայն դաղափար մը ունենալու համար կ'արտատպենք ստորեւ.

— Գիւղաքաղաք մըն է Զաքոն, ուր հայկական համրանք դոյութիւն ունեցած է 1890էն ի վեր: Կային այդ տարիներուն 4–5 չալադործ ընտանիքներ: Համրանքը չատցած է 1895–96ի կոտորածներէն ետք, երբ Սղերդի Տըհէ գիւղէն Զաքո ապատանած են 20–25 ընտանիքներ: Տարադրութեանց ժամանակ Տըհեցիներն ալ տեղահանուեցան եւ ցրուեցան Շարնախի աւատապետներու չրջանակին մէջ: Զինադադարին, բոլորն ալ փոխադրուեցան Զաքո ու այդպէսով համրանքը բարձրացաւ 150 ընտանիքի: Այդպէս ալ կը մնայ մինչեւ այսօր: Համայնքը ունի իր եկեղեցին, որ չինուած է 1932ին: Ու նաեւ վարժարան մը՝ 80 երկսեռ աչակերտներով, որոնք կը սորվին իրենց մայրենի լեզուն: Կը նչենք այս կէտը, որովհետեւ Զաքոյի Հայերը ամբողջութեամբ քրտաչոս են: Այդպէս ըլլալով հանդերձ չատ եկեղեցասէր են եւ ամբօրէն փարած են իրենց պապենական աւանդութիւններուն եւ սովորութիւններուն: Համայնքի վարչութիւնը ենթարկուած է Մուսուլի ազգային իշխանութեան:

ԸՆԹԵՐՑՈՂ ՄԸ

ՀԱՑԱՍՏԱՆԵԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ԽՕՍԷՔ, ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԼԵՌՆԵՐ

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍ

ՍԱՒՐ ՔԱՄԻ ԱՆՑԱԻ...

4.

×

Նոյեմբերի առաջին օրերն են: Ճանապարհներին դեռեւս աչնանային դալարիք է, որ կոխկրտուում է դէպի արեւելք դնացող զօրասիւների ոտքերի տակ: Այդ կանաչը այլեւս չի բարձրանայ, չի չոկուի: Շուտով կը դայ ձմեռը:

Պատերազմ է՝ Ռուսաստանի դէմ: Ռուսաստանը ընդունել է էնվերի մարտահրաւէրը: Սալի Միւնիր բէյին ուղարկեցին ռազմաճակատ: Ո՞ւր է հիմա բարի մարդը, եւ կը գո՞յ ռազմաճակատից: Հապա՛ւ թէ...

Էնվերը խօսում է Կուրա Շուլցի հետ:

— Երեք օրում ես կը հասնեմ Երեւան ու Թիֆլիս, յետոյ Բաքու եւ կասպից ծովի ջրերում կը լուանամ իմ ոտքերը: Ի՞նչ կ'ասէք:

— Ի՞նչ կարող եմ ասել ճշմարտութեան նկատմամբ, հերը դեներալ: — Ապակէ աչքերը արագ թարթելով պատասխանեց Գերմանացին: — Դա ձեր սրբազան իրաւունքն է եւ դուք կը հասնէք ձեր ուզածին: Բաքւում նաւթային բուժիչ ջրեր կան, եւ ես յօդացաւ ունեմ: կարծում եմ այդ նաւթաջրերը կը բուժեն ինձ:

Էնվերը քրքջաց՝ սպիտակ ատամների չարքը դէմ անելով դնդապետին, կարծես ուզում էր կծել նրան:

— Իմ ապուպապ սեղջուկ թուրք Աբփ Ասլանը եւս տառապել է յօդացաւով ուխտ հարիւր տարի մեզանից առաջ: Եւ երբ հասել է Հայերի Անի մայրաքաղաքը, լով որ հարկը զօրէնս լուծանէ: Սփիւռքի մէջ ծնած եւ հասակ նետած մեր երիտասարդները պէտք է ըմբռնեն որ ունին առանձնաչնորհեալ կացութիւն մը, որովհետեւ ենթակայ են երկու մշակոյթներու.— իր սեփականը՝ հայկական որ իր պապերէն ժառանգած են. և այն՝ որ կը պատկանի ազգին եւ երկրին ուր ծնան եւ մեծցան: Պէտք է ըմբռնեն որ հոգեկան ինչպիսի կորուստ պիտի նշանակէ իրենց համար եթէ կորսնցնեն իրենց խորունկ արմատները, անդիտակցօրէն ձուլուելով ներքնք չրջապատող մշակոյթներու ով կ'անոսին մէջ: Մենք սփիւռքի Հայերս պարտինք այսօր պայքարիլ, որովհետեւ իրաւունքը եւ պարտականութիւնը ունինք մշտապատ պահելու Վարդանանց խաչակրութիւնը: Դարերու ճանապարհին մէջ Վարդանանք կը քալեն մեր կողքին եւ մեզմէ իւրաքանչիւրս ամէն անգամ նոր արժէք մը կը յայտնաբերէ: Մենք Հայերս կ'ապրինք Աւարայրով եւ որքան ատեն որ պիտի ապրինք՝ մեր մէջ կենդանի պիտի մնայ այդ թանկագին յիշատակը: Անիկա ոգեկան կաթող մըն է որ յաւիտեան կանգուն պիտի մնայ մեր սրտերուն մէջ»:

Խանդավառ ծափերով կ'ընդունուի Տօքթ. Մալոյեանի բանախօսութիւնը, որու կը հետեւին Վարդանանց յիշատակին ձօնուած երգեր, կատարողութեամբ դպրաց դասու երգչախումբին. մինչեւ Սարգիս սարկաւագ Մանուկեան կ'արտասանէ «Նորհուրդ Վարդանանց»ը եւ կ'ընթեռնու եղիչէին հատուած մը:

Ապա խօսք կ'առնէ հոգեւոր հովիւ Սարգիս Քհնյ. Սարգիսեան որ նախ մէջբերում կ'ընէ Մովսէս Խորենացիի Հայոց պատմութեան ծանօթ հատուածը «Թէպէտեւ փոքր ածու մըն ենք բայց մեծ գործեր չատ ունինք» անդրադառնալով յատկապէս քրիստոնէութեան դարձին, դերերու դիւտին, Աստուածաչունչի հայերէն թարգմանութեան եւ ապա վարպետներու դիւցազնամարտին, դրուատելով Ղեւոնդ երէցի ոգեչնչող առաջնորդութիւնը հերոսամարտի նախօրեակին եւ Վարդան Մամիկոնեանի քրիստոնէական հաւատքի զօրութիւնը եւ իմացեալ մահը դիմագրաւելու պատրաստակամութիւնն ու քաջութիւնը:

Անիկա անդրադարձաւ նաեւ Վարդանանց հերոսամարտի ընթացքին հայ կնոջ ցուցաբերած առաքինի ու բարձր նկարագրին եւ քրիստոնէական հաւատքին հանդէպ ունեցած նախանձախնդիր ոգիին: Եւ խօսելով ներկայ ժամանակներու մասին, մահացու մեղք համարեցաւ ան ատրերութիւնը՝ հայ լեզուի, քրիստոնէական հաւատքի եւ հոգեւոր ու մշակութային արժէքներու նկատմամբ «որովհետեւ այս ձեւով հայ հոգին է որ կը սպաննուի» ըսաւ ան:

Տէր հայրը իր խօսքը աւարտեց կոչ ուղղելով՝ Վարդանանց ոգին եւ հայ քրիստոնէական հաւատքի ջահը վառ պահել եւ փոխանցել յաջորդող սերունդներուն:

Վերջին խօսքը կը տրուի մեր մէջ հիւրընկալ հայրենի փիտնական Փրոֆ. Ալպալեանի որ իր ողջոյնները եւ շնորհաւորութիւնները կը փոխանցէ ներկաներուն եւ հանդիսութեան յաջող կազմակերպութեան համար:

Հանդէսը կը փակուի Գ. Ալէմշահի «Պլուզն Սւարբի» երգով որ խոր ըմբռնումով կը կատարէ թէնոր Անոյշեան (Արմէնց), եւ յաջորդող պահպանիչով:

Հանդէսի վերջաւորութեան հանդիսականները հիւրասիրուեցան քաղցրահամ ընթրիքով մը՝ պատրաստուած երիտասարդներու կողմէ:

ՍԱՐԳԻՍ ՍԱՐԿԱՒԱԳ

ԶԱՔՈՅԻ ՀԱՅԵՐԸ

—o—

«Ճառաջ»ի տեսակցութիւնը Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին հետ չահեկան բազմաթիւ երեսներ կը պարզէր: Իրաքի հայ դաղութը իրապէս քիչ մը անտեսուած է միւս դաղութներէն եւ ազգային կեանքի առաջնորդներն ալ ցանցառ են: Սրտամօտ էր մասնաւորաբար Զաքոյի Հայերու բնութագրումը՝ քրտաչոս, քրտական տարազով, այլ սակայն Հայ:

Կ. Գէորգեանի Ամենուն Տարեգիրքին 1957ի թիւին մէջ երկար ներկայացուած է Իրաքն ու տեղւոյն հայ դաղութը՝ պատմական ակնարկով եւ օրուան ու չրջանի մանրամասնութիւններով: Փոքր ենթադլուխով մը պատկերացուած է նաեւ Զաքոյի հայ համայնքը: Առաւել լայն դաղափար մը ունենալու համար կ'արտատպենք ստորեւ.

— Գիւղաքաղաք մըն է Զաքոն, ուր հայկական համրանք դոյութիւն ունեցած է 1890էն ի վեր: Կային այդ տարիներուն 4–5 չալադործ ընտանիքներ: Համրանքը չատցած է 1895–96ի կոտորածներէն ետք, երբ Սղերդի Տըհէ գիւղէն Զաքո ապատանած են 20–25 ընտանիքներ: Տարադրութեանց ժամանակ Տըհեցիներն ալ տեղահանուեցան եւ ցրուեցան Շարնախի աւատապետներու չրջանակին մէջ: Զինադադարին, բոլորն ալ փոխադրուեցան Զաքո ու այդպէսով համրանքը բարձրացաւ 150 ընտանիքի: Այդպէս ալ կը մնայ մինչեւ այսօր: Համայնքը ունի իր եկեղեցին, որ չինուած է 1932ին: Ու նաեւ վարժարան մը՝ 80 երկսեռ աչակերտներով, որոնք կը սորվին իրենց մայրենի լեզուն: Կը նչենք այս կէտը, որովհետեւ Զաքոյի Հայերը ամբողջութեամբ քրտաչոս են: Այդպէս ըլլալով հանդերձ չատ եկեղեցասէր են եւ ամբօրէն փարած են իրենց պապենական աւանդութիւններուն եւ սովորութիւններուն: Համայնքի վարչութիւնը ենթարկուած է Մուսուլի ազգային իշխանութեան:

ԸՆԹԵՐՑՈՂ ՄԸ

(17 – Շար.)

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՑԱԿԻ

Տիկին Պերճուհի Սիրաքեան իր սիրելի քեռայրին Թաթուլ Ինճէեանի մահուան առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի 100 ֆր. կը նուիրէ «Ցառաջ»ին։

×

Տէր եւ Տիկին Կարօ Սարեան Թաթուլ Ինճէեանի մահուան առթիւ փոխան ծաղկեպսակի կը նուիրեն 50ական ֆր. Կարմիր եւ Կապոյտ Խաչի Անիէռ – Պուա Քոլոմպի մասնաճիւղերուն, 50 Սամուէլ – Մուրատեան վարժարանին (ատանալ «Ցառաջ»էն) եւ 50 «Ցառաջ»ին։

RECHERCHONS

ORGANISATION GLORIK

POUR LA FRANCE

(Machines graphiques, Importation et exportation) recherche des associés actifs, âge moyen

Ecrire avec c. v.

Georgenst. 124
800 MUNCHEN 40
Allemagne Fédérale

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL «HARATCH»
83, rue d'Hauteville 75010 Paris
Commission Paritaire : N° 55935

ՆՈՒԷՐ

Գր. Հատրմեան (Վենսէն) իր թոռնիկին՝

ԿԻԼԻԷՆ – ՀԵՐՄԻՆ ԴՈՄԹԱՆԵԱՆԻ

եւ

ԱԼԻՆ ՍՏԵՓԱՆԵԱՆԻ (Վիլժուիֆ)

նշանախօսութեան ուրախ առիթով — 18 Փետր. 1978 — 100 ֆր. կը նուիրէ Հ. Ց. Դ. Նոր Սերունդի օրգան՝ «Հայաստան»ի (ատանալ «Ցառաջ»էն) եւ 100 ֆր. «Ցառաջ»ին։

×

Այրի Տիկ. Սալաւանեան, Տիկ. Ցամիկ Ինճէեանի մահուան առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի 100 ֆր. կը նուիրէ Կապ. Խաչի Կրընոպլի դպրոցին։

×

Շաւիլէն այրի Տիկ. Լինտա Աբէլեան եւ զաւակները իրենց ամուսնոյն եւ հօր՝ Յակոբ Աբէլեանի մահուան 6րդ տարելիցին (Փետր. 25) առթիւ, 50ական ֆրանք կը նուիրեն Կապ. Խաչի Շաւիլի մասնաճիւղին եւ ողբացեալին չատ սիրած «Ցառաջ»ին։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎ

Վիէնի Հայ Ազգ. Մխիթեան տարեչրջանը լրացած ըլլալով, անդամական ընդհանուր ժողովը տեղի կ'ունենայ Մարտ 5ին, կիրակի ժամը 15ին, կիտիսէլլիի սրբազարանին վերի յարկը։ ՕՐԱԿԱՐԳ.— Ա) Վարչութեան երկու տարուան դործունէութեան դրաւոր զեկուցում։ Բ) Նոր վարչութեան ընտրութիւն եւ ընթացիկ հարցեր։ Կը խնդրուի անդամներէն իրենց ներկայութեամբ յարգել մեր ժողովը։

×

ԿԱՊՈՑ ԽԱՉԻ Վալանսի վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր խաչուհիները Մարտ 2ին, Աւարոնեան ակումբը ժամը 14·30ին։ Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ։

×

ԿԱՊՈՑ ԽԱՉԻ Վիէնի վարչութիւնը կը հրաւիրէ ընկերուհիները ընդհ. ժողովի, դաւաթ մը թէյի չուրջ, Մարտ 3ին Ուրբաթ ժամը 20·30ին Գասպար Իփէկեան ակումբին մէջ՝ 40, Ռիւ Վիքթոր Ցոժիէ։ Բոլոր ընկերուհիներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։ Կարեւոր օրակարգ։

ՍԱՄՈՒԷԼ – ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ
ՎԱՐԺԱՐԱՆ
26, Rue Troyon — SEVRES

ՄԵԾ ՏՕՆԱՎԱՃԱՌ

KERMESSE

Կազմակերպութեամբ վարժարանի Ծնողաց Միութեան

ՄԱՐՏ 11 ԵՒ 12

Շաբաթ և կիրակի ժամը 11էն սկսեալ վարժարանի թատերասրահին մէջ, գեղարուեստական հաճելի բաժին, նուագ եւ պար։ Համեղ կերակուրներ Գաւառական մասնագիտութեանց աթաւոներ եւ պատ մը, տեւական ձեր տրամադրութեան տակ, ձեզ սպասարկելու համար։

Անակնկալներ։ Հոն պիտի գտնէք ձեր բարեկամները։

×

Մայրերու եւ հայրերու ծնողը կը մօտենան, ձեր փնտռած նուէրները պիտի գտնէք մեր ծնողավաճառին

SUZY GANATCHIAN

A le plaisir de vous annoncer l'ouverture prochaine de son restaurant franco - arménien

Le Caucase

15, Rue St. Gil, Paris 3e
(en pleine cœur du Marais)

Réservation en téléphonant au 887-31-24

TROIS CONCERTS POUR CHYPRE

MIKIS THEODORAKIS
et CYPRIEN KATSARIS
Mercredi 1er Mars, Salle Pleyel, 20 h. 30

MIKIS THEODORAKIS
3 Mars
Salle Pleyel, 20 h. 30
M. Théodorakis chantera chaque soir un programme différent.

Location : Pleyel, 3 FNAC, CROUS

Association des Amis de la République de Chypre.

galerie X

21, Rue Bonaparte, 75006 Paris
Tél. : 033-83-45

EXPOSOTION
du 21 Février au 15 Mars

Yasmine TABET
(BALLARIAN)

Chaque œuvre de Yasmine est un état d'âme fermant la boucle sur lui-même. Voici donc une floraison de couleurs qui se superposent et s'ordonnent dans une plastique toute intérieure, chargée de poésie fraiche, enjouée ou dramatique, refletant l'émotion du moment.

La Galerie est ouverte de 11 à 13 h. et de 15 à 19 h. sauf Dimanche et Lundi

ՏԱՐՕՆԻ

ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
ԿԱԶՄՈՒԹԵԱՆ ԱՌԱՋԻՆ ՏԱՐԵԼԻՑԻՆ ԱՌԹԻԻ

ՇՔԵՂ ՃԱՇ

կիրակի Մարտ 5, ժամը 13ին
ՀԱՑ ՄՇԱԿՈՑԹԻ ՏԱՆ
վասպուրական եւ Տարօն սրահներուն մէջ
12-14, Rue Saint-Bazile, 13001 Marseille
մասնակցութեամբ ՔՈՉԱՐԻ նուագախումբին
կը նախագահէ հայրենակից
ՍՐԱՄ ՇԵԽԻԿԵԱՆ
ԱՆԱԿՆԿԱԼՆԵՐ — ՀԱՑ ԿԱԿԱՆ ՄԹՆՈԼՈՐՏ

Կը խնդրուի կանխաւ ապահովել սեղանները հեռաձայնելով հետեւեալ թիւերուն
Ժագօ Պօղոսեան 93·59·04 — Յակոբ Սահակեան 50·78·23 —
Ոսկեան Զաքարեան 39·13·42 — Անդրանիկ Սարգիսեան 60·76·02
Ճաշագին 50 ֆր.

47ՐԴ ՏԱՐԵԿԱՆ ՅԵՐԵԿՈՅԹ ՀԱՑ ԱՐԻՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

կազմակերպուած Հայ Աւրիներու Մխիթեան Փարիզեան Շրջանէն

ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ՝ ՀԱՑ ԱՐԻՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՀԻՄՆԱՐԿՈՒԹԵԱՆ
50ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ

կիրակի, Մարտ 5 կէսօրէ վերջ ժամը ճիշդ 14·30ին
SALLE DE LA CHIMIE
28 bis, Rue Saint Dominique, Paris — Métro Invalides

մասնակցութեամբ Հայ Աւրիներու Մխիթեան բոլոր շրջաններուն Բացառիկ սկաուտական եւ գեղարուեստական յայտագիր հայերէն, պատրաստուած Աւրիներուն, Աւետոյշներուն, Գայլիկներուն եւ Թեւիկներուն կողմէ

ՄՈՒՏՔ 20 ՖՐԱՆՔ ՊԻՒՖԷ

ՇԻՐԱԿ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆ

Ճաշարաններ

PIZZA OSKIAN *ընդարձակ սրահով, յարմար խմբական խրախճանքներու եւ ընկերական հաւաքոյթներու։*
139, rue St. Honoré Paris 1er tél. 260 23 80

ILE DE CRETE *հայկական եւ յունական խոհանոց*
10, rue Mouffetard Paris 5e tél. 326 31 37

ARCHE DE NOE
42, rue Descartes Paris 5e tél. 329 68 83

Խանութներ *արեւելեան ուտեստեղէններու*

ՇԻՐԱԿ Ա. 26, rue de Trévise Paris 9e
tél. 770 38 63

ՇԻՐԱԿ Բ. 18, rue de Chabrol Paris 10e
tél. 770 26 55/6

ՖՐԱՆՍԱՀԱՑ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՃԱՇ ՀԻՄՆԱԴՐՈՒԹԵԱՆ 45ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻԻ

կիրակի, Մարտ 5, Ալեֆ Մաճուկեան Մշակութ. կեդրոնի սրահին մէջ, ժամը 13ին
118, Rue de Courcelles Paris (Métro : Courcelles)
Հովանաւորութեամբ կաթող. Պատուիրակ՝ ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆի
եւ նախագահութեամբ՝ Տիկին Ե. ԻԶՄԱԼԱՑԵԱՆի
1977 գրական մրցանակը կը յանձնուի ֆրանսահայ անուանի արձակագիր՝
ՀՐԱՉ ՃԱՐԴԱՐԵԱՆի
Գեղարուեստական պատշաճ յայտագիր
Յատկապէս կը խնդրուի կանխաւ ապահովել սեղանները, հեռախօսելով ամէն առաւօտ, մինչեւ ժամը 10, 343·04·20 եւ ամէն օր՝ 242·14·81
ՃԱՇԱԳԻՆ 60 ՖՐԱՆՔ

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՓԵՏՐՈՒԱՐ
28
MARDI
28 FÉVRIER
1978

LE NUMERO 1,30 F

ՀԱՅՐԵՆԻՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱԽԱՐՇ ՄԻՍԱԿԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 E 571027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար· 200 Ֆ·	Վեցամսեայ	110 Ֆ·
Արտասահման	Տար· 230 Ֆ·	Հատը	1 Ֆ· 30

53ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 14·064

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

53e ANNÉE — N° 14.064

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԸՆՏՐԱՊԱՅՔԱՐԸ

Երկուշաբթի օր պաշտօնապէս կը բացուէր ընտրապայքարը, այլ խօսքով ամէն իրիկուն հեռատեսիլի երեք կայաններուն եւ ձայնասփիւռէն իւրաքանչիւր կուսակցութիւն եւ նոյնիսկ համբակցութիւն (պայմանաւ որ 75 թեկնածու ունենայ առնուազն) իրեն տրուած ժամանակամիջոցի ընթացքին պիտի պարզէ իր ծրագիրը։

Անկախ ասկէ կուսակցապետերը կամ քաղաքական պարագլուխները կը շարունակեն իրենց ելոյթները, որոնց մէջ մասնաւոր նորութիւն մը չկայ։ Նախարարապետը տեսակցութիւն մը տուած է էֆսփրէսի եւ կրկնած թէ եթէ «Ձախը չհի աղքատները պիտի վճարեն»։ Էֆսփրէսէն զատ, Պառ տեսակցութիւն մըն ալ ունեցած է իր վարսայարդարին հետ, ինչպէս պատմեց էնի մէջ խօսք առած ատեն, բացատրելու համար թէ ինչու կրնի չէ նուազագոյն ամսական աշխատավարձը 2400ի բարձրացնել։ «Վարսայարդարս, կ'ըսէ Պառ, զոր տեսայ անցեալ շաբթու, երկու բան ըսաւ ինծի.— Նախ որ Ֆրանսացիք կշտացած են այլեւս այն ամէն ինչով որ իրենց կը պատմուի, եւ թէ այլեւս բան չեն հասկնար։ Երբ իրեն հարցուցի թէ կը թելադրէ՞ր ինծի որ հեռատեսիլէն եւ ձայնասփիւռէն անցնիմ, պատասխանեց՝ այո՛, բայց ոչ՝ շատ։ Ճեմոյ, վարսայարդարս ըսաւ թէ ճի՛շդ է որ ընդդիմութիւնը կ'ուզէ 2400ի բարձրացնել Ս· Մ· Ի· Ք·ը եւ բացատրեց որ կ'աշխատէր կնոջը եւ երեք աշխատասէրի հետ, որոնց ամիսը 1800 Ֆր· կը վճարէր։ Եթէ ստիպուէր 2400 վճարել, երկու աշխատասէր պաշտօնազուրկ պիտի ըլլէր»։

Ֆոք-իտիէն տը Փարին երեք վարսայարդարի հետ տեսնուեր է եւ կը պարզուի որ բոլորն ալ նոյնը կը մտածեն, չեն կըրնար 2400 Ֆր· վճարել ամիսը աշխատաւորին (շաբաթական 43 ժամ աշխատանքի համար) քանի ատով ալ չի վերջանար, կան ընկերային տուրքերը։ Ցիշենք որ 13 միլիոն աշխատաւորի վրայ 700 հազար ամիէմար կայ։

Միթերան — Մառշէ ելոյթներուն մէջ ալ մեծ նորութիւն չկայ։ Ընկերվարականներու քարտուղարը իր դիրքին վրայ կը մնայ եւ չուզեր որեւէ ծրագրի մասին խօսիլ Մարտ 20էն առաջ։ Կը չեշտէ թէ կարեւոր զարտուղութիւն մը պէտք է ընել Համաբակաց Ծրագրի այժմէական նացման բանակցութեան եւ հանդիպումի մը միջեւ կոչ մը կամ սկզբունքի յայտարարութիւն մը ընելու, ատորագրուած շահակիցներու կողմէ։

Մառշէ չուզեր հասկնալ, ընտրական համաձայնութեան մասին իրեն ըսուածը հասկնալու չի գար եւ կը պնդէ թէ խորքին մէջ բանակցիլ կ'ուզէ ու կը կրկնէ, այս անգամ արաբական առածի մը ապաւինելով· «եթէ մէկ անգամ խաբուիս, յանցաւորը խաբողն է, բայց եթէ երկու անգամ խաբուիս, յանցաւորը դո՛ւն ես»։

Կիրակի երիկուն, Եւրոպա Մէկ կայանէն էր որ Մենդէս — Ֆրանս ալ իր կարծիքը յայտնեց եւ իր ներկայութիւնը զգացուց։

Ինչ ալ ըլլայ, Մենդէս համոզուած է որ 1978 եւ 1979 անխուսափելի կերպով դժուար տարիներ են։ Աւելին, եթէ մեծ ծամառնութիւնը յաղթէ, քառորդ պէտք է վախնալ, որովհետեւ «մեծ բարկութիւն մը պիտի ծագի վարչակարգին դէմ»։ Զախի յաղթանակի մը վտանգներն ալ չանտեսեր, քանի այն սերունդէն է որ ապրած է «ժողովրդական ճակատ»ի յուսախաբութիւնները։ Ամէն պարագայի մէջ, պատրաստ է նաեւ մասնակցելու ձախ կառավարութեան մը եթէ դիմում ըլլայ իրեն եւ՝ չատ երկրորդական կը դտնէ թէ «համայնավարները այս բանին կամ այն բանին նախապայման ըլլան»։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Փեթինի մէջ բացուեցաւ Ազգ· 5րդ ժողովին առաջին նստաշրջանը։ Հուսա, նախարարապետը առաջարկեց նոր «ե – րկար երթ» մը։ Երեքուկէս ժամ կարդաց կառավարութեան աշխատանքին վերաբերող տեղեկագիրը։ 3497 երեսփոխան հաւաքուած են որոնք պէտք է վաւերացնեն նոր սահմանադրութիւն մը, նոր կառավարութիւն մը նշանակեն եւ քուէարկեն անտեսական զարգացման տասնամեայ ծրագիր մը։

ԺԱՆ ՍԻՆԹԼՆի նախկին նախարար մը կօլի, Էնֆարքթիւսի մը զոհ դնաց առջի օր, 71 տարեկանին։ Փափուկ առաքելութեանց մարդն էր։

ԵՐԵՒԱՆ ⇔ ՓԱՐԻԶ
ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ

ԵՐԵՒԱՆ (Ապրէլփրէս, 17 – 21)

ՓԻՆԿ-ՓՈՆԿԻ ԽՈՐՀ· ԽՄԲԱԿԱՆ ԱԽՈՑԵՆՈՒԹԵԱՆ ԱՐԴԻՒՆՔՆԵՐԸ

Օդեռայի մէջ տեղի ունեցած փինկ – փոնկի խորհրդային անհատական եւ խմբական ախոյենութեան մրցումներուն հայ մարզիկները մեծ յաջողութիւններ ձեռք ձգած են։ Արդէն վերջ գտած են խմբական ախոյենութեան խաղերը, որոնց աւարտականը իրարու դէմ հանած է «Դինամօ» եւ «Սպարտակ» խումբերը։ 5 – 3 հաշուով, ախոյեանի ոսկէ մետալները չհած են դինամոյական էմբրա եւ Նաբինէ Անտոնեան քոյրերը եւ Խորհ· Միութեան անցեալ տարուան ախոյենուհի Վալենտինա Պոպովա։ Պարտուող խումբին մէջ կար Երեւանցի Անիտա Ջաքարեան, որ արժանացած է արծաթէ մետալի։ Տղոց խմբական ախոյենութեան ոսկէ մետալները չհած են «Տրուդ» խումբի մարզիկները։ Բ· մրցանակը չհած «Դինամօ» խումբին մաս կը կազմէին Խորհ· Միութեան նախկին ախոյեան Բագրատ Բուռնազեան, Ֆելիքս Սարգսեան եւ Միխայիլ Ովչարով։ Պրոնզէ մետալ ստացած են Սարգիս Սարխոյեան եւ Ֆելիքս Փիլոսեան՝ «Սպարտակ» խումբէն։

×

ՁԱՐՏ· ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ ԹԱՄԱՆԵԱՆԻ ԾՆՆԴԵԱՆ 100ԱՄԵԱԿԻ ՑՈՒԲԼԵՆԱԿԱՆ ԾՐԱԳԻՐԸ

Հայ անուանի ճարտարապետ, Ակադ· Ալեքսանդր Թամանեանի ծննդեան 100ամեակին առթիւ, որ պիտի նշուի յառաջիկայ Մայիսին՝ կազմուած է յոբելեական յանձնախումբ մը՝ վարչապետ Ֆաքան յանձնախումբ մը՝ վարչապետ Ֆաքան Յանձնախումբը նիւթ մը դասարած է եւ պատրաստած յոբելեական հանդիսութիւններու ծրագիրը։ Այսպէս յոբելեական հանդիսաւոր նիստը տեղի կ'ունենայ Մայիսին՝ Հայֆիլհարմոնիայի մեծ դահլիճին մէջ։ Ցանձնարարուած է Հայաստանի ճարտարապետներու եւ նկարիչներու միութիւններուն կազմակերպել Ալ· Թամանեանի գործերուն ցուցահանդէսը։ Ճարտարապետներու Միութիւնը, Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիայի Արուեստի Հիմնարկութիւնը եւ Բազմարուեստից Հիմնարկութիւնը կը կազմակերպեն միասին դիտական նստաշրջան մը, նուիրուած յոբելեար հարտարապետին։ Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիան եւ Ճարտարապետներու Միութիւնը հրատարակութեան կը պատրաստեն հատոր մը եւ ալպոմ մը Ալեքսանդր Թամանեանի մասին։ Որոշուած է յուշատախտակներ զետեղել Լենին հրապարակի կառավարական տան, անասնաբուժական – անասնաբուժական հիմնարկութեան եւ Երեւանի մէջ Թամանեանի նախագիծերով կառուցուած միւս շէնքերու ճակատներուն։ Ցոբելեանի առթիւ Խորհ· Միութեան Թղթատարի նախարարութիւնը կը հրատարակէ դրոշմաթուղթ եւ պահան՝ Թամանեանի ծննդեան 100ամեակին նուիրուած, ինչպէս նաեւ անոր գործերը պատկերացնող գունաւոր բացիկներ։ Ցոբելեական երեկոյթ մըն ալ տեղի կ'ունենայ Մոսկուա։

×

ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ ՕՀԱՆԵԱՆ ԱԽՈՑԵԱՆ ԺԻԻՏՈՑԻ ՄՐՑՈՒՄՆԵՐՈՒՆ

«Դինամօ» ընկերութեան կեդր· Խորհուրդի կազմակերպած ժիւտոյի երիտասարդական ախոյենութեան մրցումներու առաջնութիւնը չհած է 18ամեայ Ալեքսանդր Օհանեան։ Մօտիկ ապագային Երեւանցի մարզիկը «Դինամօ» ընկերութեան խումբին մաս կազմելով կը մասնակցի միջազգային մեծ մրցումներու։ Ժիւտոն, որ Խորհ· Միութեան մէջ սկսած է տարածուիլ Թոքիոյի ոլիմպիական խաղերէն ետք (1964), նորութիւն մըն է Հայաստանի մարզիկներուն համար։ Այդուհանդերձ կարճ մը Հայեր մեծ յաջողութիւններ արձանագրած են համամիութենական ախոյենական մրցումներուն եւ չհած մրցանակներ։ Այս անգամ Հայաստանի դինամոյականները զրաւած են 7րդ տեղը, իրենցմէ եօթ խումբեր 12 խումբեր։

ԳԷՈՐԳ ՈՒՐՖԱԼԵԱՆԻ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

ՊՈԼՍՈՅ ՄԷՋ

Հասած էր թէ ամբաստանեալը իր յայտարարութիւնները ընդունելով ստորագրած է, վերջէն խոստովանեցաւ թէ առարկած է անոնց ճշդութեան։ Այս անգամ անհրաժեշտ է որ այս կէտն ալ լուսաբանուի վկային կողմէ։

Նախագահը գտած էր փնտռած որոշմանագիրը զոր սկսաւ կարդալ լսելի ձայնով մը։ Ալթայըն առարկեց·

— Հանըմ էֆէնտի, չատ կը խնդրեմ, ձեր մտքէն կարդացէք։

Իր մտահոգութիւնը այն էր անշուշտ թէ վկան լսելով որոշմնագրին արտայայտութիւնները, կրնայ օգտագործել զանոնք իր պատասխանին մէջ։

Նախագահը պատասխանեց թէ բայ տեղի ունեցած դատավարութեան մը որոշմանագիրն է եւ բարձրաձայն կարդալու մէջ անպատեհութիւն չկայ։ Սակայն նորէն ալ ձայնը մեղմացուց։ Ցետոյ կարծիքը հարցուց միւս երկու դատաւորներուն եւ սրահը պարպել տուաւ խորհրդակցութեան համար։

Երբ նիստը վերսկսաւ, նախագահը վկային մէկ երկու հարցում եւս ուղղեց որոնք փաստաբանին պահանջքը դոհացնելու բնոյթ չունէին։ Այն ատեն Ալթայըն կրկին խօսք առաւ, պնդեց իր տեսակէտին վրայ եւ ուզեց որ իր պահանջքն ու անոր մերժումը արձանագրութեան անցնին։

Պուրհան Ալթայըն չէր ուզեր ձեռքէ փախցնել այն կարեւոր ու հիմնական կէտը որուն կառչած էր։

Արդարեւ, եթէ վկան ըսէր որ նախնական քննութեան այդ արձանագրութիւնները դատարանին մէջ չէին կարդացուած եւ թարգմանուած ամբաստանեալին, ապիկա դատաստանական կանոնադրին անտեսումը կը նշանակէր, ինչ որ ձերբակալման որոշմնագիրը իր հիմէն կը խախտէր։ Իսկ եթէ ըսէր թէ կարդացուած ու թարգմանուած է չորս մեքենագրուած էջեր բռնող այդ արձանագրութիւնը, 25 վայրկեան միայն տեւող դատավարութեան մը այլ գործողութիւններուն հետ, այդ ալ անհատատալի կ'ըլլար եւ միւնոյն արդիւնքը կուտար։ Վկան անելի մը մէջ բռնուած էր։

Սակայն, Ատեանն ալ իր մտահոգութիւնները ունէր։ Նախագահը մեղմօրէն դիտել տուաւ Ուրֆալեանի փաստաբան – նին թէ պէտք չէր պնդել այդ կէտին վրայ, որ կրնար իր անպատեհութիւնները (տաքընճա) ունենալ։

Պուրհան Ալթայըն, որքան կրակոտ եւ յախուռն, նոյնքան ալ ի հարկին ծանրախոհ ու ճկուն փաստաբան մըն էր։

— Կը յարգեմ Ատեանին մտահոգութիւնը անպատեհութեան մասին, բայց եւ իսկոյն ետ կեցաւ իր պահանջքէն։

Իրականին մէջ բան մը չէր կորնցներ։ Որովհետեւ, Ատեանը իր պահանջքին ընթացք չէր տուած ոչ թէ իրաւական առարկութեամբ մը, այլ անպատեհութեան մը մտահոգութեամբ։

Այս պարագան կրնար ինքզինք իրաւացնէս գոհացած զգալու իրաւունք տալ Ուրֆալեանի պաշտպան փաստաբանին։

Լէոն Մայոյի վկայութիւնը վերջ գտած էր։ Թարգմանը Ատեանէն հեռացաւ անտարակոյս մղձաւանջի մը ազատելով եւ լայն շունչ մը առնելով։

Կարգը եկած էր քաղաքական ճիւղի ոստիկանապետին վկայութեան։

Վկայ ոստիկանապետը Մէհմէտ Այտընը, 28 տարու երիտասարդ մըն էր որուն դրսերեւոյթէն երբեք կարելի չէր ենթադրել իր ասպարէզային աստիճանը։

Մէհմէտ Այտընն սակէս խօսեցաւ·

— Ա.— ճիւղին մէջ ոստիկանապետ եմ։ Ամբաստանեալին գործով ես պզաղեցայ։ Իր վրայ եւ ինքնաշարժին մէջ խուզարկումները ես կատարեցի։ Իր վրայէն կարդ մը դրոշմաթուղթեր գտանք, որոնք, ինչպէս որ ես ալ գուշակած էի, ինքն ալ ընդունեցաւ որ կրնան Դաշնակ կուսակցութեան պատկանիլ։ Նախնական քննութիւնը եւ թարգմանի միջոցաւ հարցաքննութիւնը ես կատարեցի։

(Շար· – 2)

ԱՆՀԵՏԱՑՈՂ ԱՐԺԷՔՆԵՐ

ԵՐԱԺՇՏԱԳԷՏ ՎԱՐԴԱՆ ՍԱՐԳՍԵԱՆ
1890 - 1978

(Բ. եւ վերջ)

Հոն կը սարքէ զոյգ համերգներ. վերջինը կը Շաքէէօր տը Սէն Թերվէ ընտրանի խումբին ֆրանսացի երգիչներով: Նիւթական անձկութիւնը կը ստիպէ զինքը անցնիլ Գերմանիա, ուրկէ կը հրաւիրուի Պելժիա 1923ին եւ ուր կը հիմնէ Արմենիա երաժշտական ընկերութիւնը պելժ երգիչներով. կը սարքէ փայլուն համերգներ Պրիւսէլի եւ Անվերսի մէջ, որոնք կը նուիրագործեն իր նուրբ երաժշտագէտ եւ չնորհալի դէկավարի համբաւը օտար շրջանակներու մէջ:

Ցայտնի առեւտրական եւ եկեղեցաշէն բարերար Վահան Յօրատոնճեանի օժանդակութիւնով (1925 – 1928) կը շարունակէ իր ընդհատուած ուսումը Պրիւսէլի արքունի երաժշտանոցին մէջ զոր կ'աւարտէ 1928ին Ա. եւ Բ. մրցանակներով:

Որպէս թղթակից անդամ Փարիզի Կոմիտաս յանձնախումբին, կ'աշխատակցի վարդապետին անտիպ գործերուն հաւաքման, վերատեսութեան եւ հրատարակման աշխատանքներուն, լոյս աշխարհ բերելով եօթանասունէ աւելի մեներգ ու խմբերգ, տասնեակ մը պրակներու մէջ, որոնց վերջինը յատկացուած վարպետին մշակած եկեղեցական նիւթերուն: Նաեւ պատարագը որուն վերամշակումը լրացած է Վարդան Սարգսեանի, աւելի քան տարուան մը յամառ ու դիւրաթափ աշխատանքով, կիսովին անընթեռնելի դարձած սեւագրութեան մը վրայէն, իր կողմէ լրացնելով պակասաւոր մասերը: Աւելի ուշ վերածում մըն ալ կատարած է երկսեռ ձայներու յատուկ:

Ցեռադային երբ վարպետին ձեռագիրները անփոփուեցան Երեւանի Կոմիտասեան արխիւին մէջ եւ ենթարկուեցան յայտնի կոմիտասագէտ Ռ. Աթայեանի աշխուրջ քննութեան, կը տեսնուի որ Վարդան Սարգսեան յիշողութեամբ դրի առածները անշէն տարբերութիւններ մի-այն կը ներկայացնէին բնագրին հետ: Կոմիտասագէտներու հայեացքով այս աշխատանքը կազմած է իր գործունէու-թեան ամէնէն դրական եւ օգտաշատ արդիւնքներէն մին:

Իսթանպուլի մէջ իր պատառոտի աշակերտներու բերնէն քաղած, հաւաքած ու մասամբ մշակած է հայ ժողովրդական երգեր: Գրած է վիճակի պատկեր մը նուագախումբի ընկերակցութեամբ. լոյս ընծայած է ինքնագիր մեներգներ ու խմբերգներ:

1931ին Մարսէյլի մէջ, բարերար Վահան Յօրատոնճեանի կանգնած էջմիած-նատիպ եկեղեցւոյ օծման առթիւ կը հիմնէ Մարսէյլի երաժշտասիրաց երկու համերգ սարքելով Կոմիտասի ծննդեան 60ամեակին առթիւ: Մինչեւ 1938 չարք մը տարեկան մեծ համերգներէ եաք, 1945ին վերջնականապէս կը հաստատուի Մարսէյլ, կը վերակազմէ իր երգչախումբը Արմենիա անունին տակ որ մինչեւ 1955 կը շարունակէ բեղուն գործունէութիւն մը ոչ միայն Մարսէյլի Մայր եկեղեցւոյ երգեցողութեանց բերելով իր մասնակցութիւնը, այլ եւ իր բազմաթիւ համերգներով, թէ' Մարսէյլի արուարձաններուն եւ թէ Լիոնի եւ Տրակինեանի մէջ:

Վարդան Սարգսեան, զանազան քաղաքներու մէջ կազմած ու մարզած է երեսունէ աւելի բազմանդամ երգչախումբեր որոնց սարքած համերգները ընդունուած են մեծ հետաքրքրութեամբ, սքանչացումով ու որպէս յայտնութիւն:

1955ին կաթողիկոսական ընտրութեան առիթով կ'այցելէ Հայաստան որպէս պատուիրակ Մարսէյլի Հայոց: Երեւանի Գիտութիւններու Ակադեմիայի, երաժշտութեան, պատմութեան եւ տեսութեան բաժինին մէջ արուեստագէտները խոր յարգանքով կ'ընդունին զայն եւ մշտական կապ կը հաստատեն անոր հետ:

Աւելի քան յիսուն տարուան անխոնջ եւ արդիւնաւէտ աշխատանքէ յետոյ Վարդան Սարգսեան առողջական պայմաններու բերումով դադրեցուց խմբավարական գործունէութիւնը:

Ամերիկայի «Սրբազան Երգեցողութեան Ցանձնախումբի» հրաւէրով եւ առաջնորդ Գերշ. Սիոն արքեպիսկոպոսի յանձնարարութեամբ, Վարդան Սարգսեան լծուեցաւ երկարաշունչ աշխատանքի մը, հոգեւոր երաժշտութեան մշակումն ու դասաւորումը ընել հայերէի ոճով ու երգչախումբ ընկերակցութիւնով, մեներգ թէ խմբերգ, համաձայն ընդարձակ ծրագրի մը, որ կ'ընդգրկէր մեր եկեղեցական ծէսակատարութեանց բոլոր էական նիւթերը, մեղեդիներու, տաղերու, թափօրի չարականները պահպի եւ մկրտութեան երդեցողութիւն, Դոնքայէքի եւ Ոանքուայի ապարոզութիւններ:

×

Կոմիտասի ծննդեան 100ամեակի ծրագրաւորութեան մասնակցելու համար հրաւիրուած էր Հայաստան, բայց իր անակնկալ հիւանդութիւնը արգելք եղաւ այդ հանդիսութեան մասնակցելու:

Վարդան Սարգսեան իր կողակցին հետ (Արուս Սէֆէֆեան նոյնպէս Սիւիւտրէյի եւ ամուսնացած 1928ին Պրիւսէլի մէջ) 1970ի Սեպտեմբերին քանի մը չաբթուան համար Իսթանպուլ այցելութիւնը, իր բարեկամներուն, ընկերներուն, նախկին սաներուն ու համակիրներուն, յատկապէս Վարդանեան պատուական ընտանիքին հետ, սիրալիր մէկտեղումի մը առիթը ստեղծեց. (Հայկազն Վարդանեանի արդեամբ 1933ին Փարիզի մէջ տպուած ու հրատարակուած էր Վարդան Սարդսեանի վերատեսած է Կոմիտասի մխատեռ արական խումբի համար պատարագի բազմաձայն ձայնադրութիւնը):

Ինք չատ համեստ էր ու փափկանկատ, չէր ուզեր ոեւէ մէկու ձանձրոյթ պատճառել: Երջանկութիւն մըն էր իրեն համար յիսուն տարի վերջ այցելել ծննդավայրը, շրջագայիլ այն փողոցները, ուր իր մանկութիւնը անցուցեր էր, կրկին մտնել այն դպրոցին ու դասարաններու սեմէն ներս, նստիլ աշակերտական նստարանը եւ ապա անցնիլ ամպիոն, նախ իբրեւ աշակերտ ապա ուսուցիչ ըլլալով պաշտօնավարած վարժարանը, այցելել այն եկեղեցին ուր մկրտուեր էր եւ իր առաջին հոգեւոր սնունդը առեր. հոն իր ձեռքով մուտք գործեր էր բազմաձայն երգեցողութիւնը ու հիմներ մնայուն երգչախումբ մը:

1961էն սկսեալ թղթակցութեամբ տեղող մեր ծանօթութիւնը, առնուազն մասնաւոր ժամադրութեամբ մը առիթը ըստեղծեց որ մեծ վարպետին ձեռքը համբուրենք եւ անձնապէս ծանօթանանք իրեն հետ:

Նախքան մեր հանդիպումը, վարժապետին Իսթանպուլ գտնուելէն օգտուելով խորհեր էինք իրեն համար յարգանքի օր մը կազմակերպել եւ մտածեր էինք թէ ըստպոյնը կ'ըլլար այդ մեկը Ս. Կարապետ երգչախումբի նախաձեռնութեամբ եթէ ըլլար, նկատելով որ նոյնինքն Վարդան Սարգսեան հիմներ էր այդ երգչախումբը: Մեր առաջարկը տեղին ու սիրով ընդուներ էին, նաեւ խնդրելով մեր աջակցութիւնը, որպէս Գողթան գոյք երգչախումբ:

Ցաջորդ օրը մենք ընկերակից ունենալով Ս. Կարապետ եկեղեցւոյ Թաղային Խորհուրդի անդամ ու երգչախումբի վարչութեան ատենադպիր Պր. Նիկողոս Աթմաճեանը, փութացած էինք Փարք Օթէլի նախասրահը:

Ցարդալից կերպով կը յայտնենք Ս. Կարապետ եւ Գողթան երգչախումբերու ողջոյնի խօսքը, քաղաքավարութենէ աւելի սրտագին ողջագուրում մըն էր այդ հանդիպումը, մտերմիկ այդ ասուլիսը հին յուշերու արձագանգ մը: Այս ջերմիկ մթնոլորտին մէջ Պր. Նիկողոս Աթմաճեան յանուն Ս. Կարապետ եկեղեցւոյ Թաղային Խորհուրդի ու երգչախումբին, կ'առաջարկէր ի յարգանս իր հանդուցեալ ծնողաց յիշատակին պատարագ ու հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել, անչուչա եթէ համամիտ գտնուէր վարպետը:

Վարդան Սարգսեան խորապէս կ'ազդուի եւ սիրով կ'ընդունի, բայց դիտել կուտայ թէ ստիպուած էր փութով վերադառնալ եւ ունէր միակ կէրակի մը եւ այդ օրն ալ խոստում մը. սրտաբեկ՝ աւելցնելով՝ եթէ դիտնար նախապէս այդ խոստումը չէր ըներ: Պր. Ն. Աթմաճաեան հաւանականութիւնները նկատի առնելով պատրաստուած էր, անմիջապէս կ'առաջարկէ թէ իրենք պատրաստ էին եկեղեցւոյ ուխտի օրը եղող Երեքշաբթիի ընել այդ ոգեկոչման արարողութիւնը: Երաժշտագէտ Վարդան Սարգսեան չատ գոհ մնաց եւ անմիջապէս ընդունեցաւ, պատիւ մը սեպելով այս կարգադրութիւնը, որով առիթը պիտի ունենար հին ու քաղցր յուշերով լեցուն օր մը ապրելու:

1970 Սեպտ. 15, Երեքշաբթի օր Սկիւտարի Ս. Կարապետ եկեղեցին բացառիկ օր մը կ'ապրի: Ցուզիչ էր այն պահը երբ այդ առաւօտ Ս. Կարապետի արտաքին դռնէն մուտք կը գործէր Վարդան Սարգսեան: Զինքը կը դիմաւորեն Ս. Կարապետ երգչախումբի ու Թազ. Խորհուրդի անդամները ու կ'առաջնորդեն Խորհրդարան ուր կը գտնուին նաեւ երբեմնի իր աներէն ու դասընկերներէն ոմանք, որոնց հետ ունեցած ողջագուրումը եւ յիշատակներու արձագանգումը կը յուզեն բոլորը:

Ապա խմբովին կ'անցնին տաճար ու Վարդան Սարգսեան դաս կ'առաջնորդուի: Իր չուրջ կ'ամփոփուին յայտնի մտաւորական Եղիշէ Այվազեան, իրաւագէտ՝ Վահան Խիւտավէրտեան, Հայկազն Վարդանեան, Թաղին բարերարներէն Հրաչեայ Ադմանօղլու, ազգային այլ դէմքեր, Թաղին մէջ գործող մարմիններու, ճեմարանի անօքսն ու ուսուցիչներ եւ այլք: Ըսենք անմիջապէս թէ Իսթանպուլի մեր դրեթէ բոլոր երգչախումբերու վարիչներն ու Տնօրէն Խորհուրդի ներկայացուցիչները փութացեր էին ներկայ գտնուելու ու մասնակցելու պատարագին, որ տեղի ունեցած էր վերնատունէն չատ ներդաշնակ ու տպաւորիչ կերպով, բազմաձայն, առաջնորդութեամբ այժմ Հանդուցեալ Տիգրան Սարայտարեանի եւ ընկերակցութեան երգչախմբի զոր նուագեց Շարա Մոմճեան:

Եկեղեցական արարողութիւններէ վերջ եկեղեցւոյ շրջափակը նորաչէն Ադմանօղլու սրահին մէջ հարիւր չափուն հոգիի սիրով սեղան մը սարքուեցաւ ու ներկաները համախմբուեցան Վարդան Սարգսեանի չուրջ: Ուղերձներ ու ողջոյնի խօսքեր ըրին Ս. Կարապետ երգչախումբի առենապետ Վարուժան Ա. Սրկ. Տիրիկեան, Դպրաց Դաս երգչախումբերու կեդրոնական Խորհուրդի առենապետ Գրիգոր Փափազեան, Գողթանի վարչութեան անունով այս տողերը գրողը, իրաւագէտ Վահան Խիւտավերտեան:

Այս առիթով Ս. Կարապետ երգչախումբի առենապետը Վարդան Սարգսեանի լամբակին անցուց իր հիմնած երգչախումբին ոսկեայ զարդանիշը եւ առանձնապէս տուաւ արձագիայ չրջանակ մը, երգչախումբի ղեկավարութեան չրջանի լուսանկարովը:

Ամէնէն վերջ նոյնինքն Վարդան Սարգսեան խօսք առնելով իր խորին չնորհակալութիւնները յայտնեց իրեն ի պատիւ սարքուած այս հաւաքոյթը ազնուօրէն ու ինքնաբերաբար յղացող ու կազմակերպողներուն, ինչպէս նաեւ բոլոր անոնց որոնք իրենց ներկայութեամբ պատուեցին զինքը:

Ս. Կարապետ երգչախումբի կազմակերպած այս հաւաքոյթը, կերպով մը թարգման հանդիսացած եղաւ, Իսթանպուլի Հայութեան երախտապիտական տուրքին՝ մեծանուն երաժշտագէտին անվիճելի վաստակին հանդէպ:

Իր մահուամբ հայ հաւաքականութիւնը կը կորսնցնէ հայ երաժշտութեան նուիրեալներէն իրական արժէքներէն մին:

Ներկայ տողերովս կուզամ խոնարհիլ իր խնկելի վաստակին ու յիշատակին առջեւ:

ՎԱՐՈՒԺԱՆ ՔԻՕՍԷԵԱՆ

«Մարմարա»

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՕՏԱՐ ԼԵԶՈՒՆԵՐՈՒ ՈՒՍՄԱՆ ՊԱՏԿԵՐԸ

—o—

Նախ քանի մը տուեալներ օտար լեզուներու դասաւանդութեան կապակցութեամբ: Ամէն աշակերտ 5–10րդ դասարաններուն մէջ կը սորվի օտար լեզու մը՝ անգլերէն, ֆրանսերէն կամ գերմաներէն. Ռուսերէնը, ոչ-ռուս բոլոր Հանրապետութիւններուն մէջ օտար լեզու չի նկատուիր, այլ տեղական մայրենի լեզուէն եաք առաջին կարգէն պարտադիր մայրենիքին հաւասար լեզու: Հայաստանի մէջ 1342 նախակրթարաններուն մէջ տարեկան միջին հաշուով 70 ժամ կը յատկացուի օտար լեզուի մը դասաւանդութեան: Կան նաեւ այսպէս կոչուած թեքնիմով դպրոցներ, ուր աշակերտութիւնը առաջին դասարանէն մինչեւ վերջինը դասաւանդութեանց կը հետեւի բոլոր նիւթերուն մէջ, կիրարկուած լեզուով, անգլերէն, ֆրանսերէն կամ գերմաներէն, այնպէս ինչպէս, անգլիական, ֆրանսական կամ գերման դպրոցներու մէջ: Նպատակն է այդ լեզուին վարժ ուսանողներ պատրաստել:

Արդիւնքը բոլոր պարագաներուն չատ հեռու է գոհացուցիչ ըլլալէ: Այն կը հաստատէ Երեւանի Գաբրիէլ Սունդուքեանի անուան կազմակերպած կլոր սեղանի շուրջ խորհրդակցութիւնը, մասնակցութեամբ հարցին լաւ ծանօթ անձերու: Աշխատասէր Հեքիմեան՝ ուսուցիչներու կատարելագործման հիմնարկութեան տնօրէնին տեղակալը, Ցասմիկ Թոքմաճեան՝ պետական համալսարանի բանասիրական ճիւղի ռոման – գերման բանասիրութեան ամպիոնի վարիչը, Ռոզա Թէրեան՝ Վ. Բրիւսով մանկավարժական հիմնարկութեան անգլերէնի պատմութեան եւ քերականութեան ամպիոնի վարիչին պաշտօնակատարը, Աւ. Քեչիչեան դասախօս նոյն հիմնարկութեան մէջ, ինչպէս նաեւ օտար լեզուներու այլ դասախօսներ, ուսուցիչներ:

Խորհրդակցութիւնը՝ մխքերու փոխանակութեան ճամբով, հաստատումներու, մասնանչումներու, դիտողութիւններու, առաջարկներու երկար շղթայ մը կը կազմէ, յաճախ հակաճառութեան բնոյթով պարզ կը դառնայ հետեւաբար, որ ըստ չափուած նիւթերու խմաստով յատուկ կարգ մը անկարելի կ'ըլլայ պահպանել Ներկայացման ձեւը պահելով, կուտակ հիմնական միտքերը խտացած, արեւմտահայերէն, զանց առնելով զուտ մասնագիտական կարգ մը կէտեր, ինչպէս նաեւ կրկնութիւնները:

Հեքիմեանի կարծիքով օտար լեզուներու ուսուցման հարցին արձագանգին տեմբով անհրաժեշտ է, իրրեւ չատ կարեւոր կէտ, մասնանչել դասաւանդութեան եղանակը: Նախակրթարան, թեքնիմով դպրոց եւ բարձրագոյն ուսումնարան, ամէն մէկը իր հասկցած ձեւով կը դասաւանդէ: Ասկէ նաեւ տարբերութիւնները եւ կապին խզումը: Ամէն անգամ որ դասաւանդութեան որակին մասին խօսք կ'ըլլայ, բարձրագոյն ուսումնական հաստատութիւնները կը մեղադրեն դպրոցները, այս վերջիններն ալ բարձրագոյն ուսումնարանները: Ուսուցիչի վիճակը աւելի ծանր է, քանի որ նախակրթարանը պարտաւոր է ընդունիլ իր չրջանի բոլոր պատանիները ու պարմանուհիները, իսկ դասախօսներունը՝ բազատաբար առաւել դիւրին, քանի բուհերը կ'ընդունուին, մրցումի կարգով, լաւագոյնները:

Հեքիմեանի համար փաստ է, որ օտար լեզուի լաւ ուսուցիչներ քիչ կան Հայաստան: Հետեւաբար, ցած է չրջանաւարտներուն ուսման մակարդակը: Փաստ է նաեւ, որ դասախօսները բուհերու մէջ կը դասաւանդեն այնպէս, ինչպէս կարծես մէջնակարգի դասարանները ըլլային: Աւելի ուշ գործունէութիւն կը դարձնեն ոչ թէ լեզուին, այլ ասոր մասին հաղորդուելիք գիտելիքներուն: Կ'ուզէ, որ ըսածը սխալ չհասկցուի: Անշուշտ, տեսութիւնը օրի եւ չափի նման կարեւոր է, սակայն տեսութիւնը առանձին մեռեալ հարցում մըն է, եթէ անոր օգտուող տարիներ չարունակ չարատայտուի, հրապարակ

չդայ: Աւելի տարօրինակն այն է, որ լաւագոյն ուսանողները կը զրկուին Մոս – կուա՝ Մօրիս Թորէզ օտար լեզուներու հիմնարկութիւնը, սակայն, զարմանալի կերպով, այդ ուսանողները յաճախ լեզուին տեսութենէն հեռու կը մնան: Գիտելիքն ալ կը պակսի: Մէկ խօսքով, բարձրագոյն ուսումնարաններուն մէջ կ'առաջնորդուին ո՞վ ինչ գիտէ եւ ո՞վ ինչպէս կրնայ՝ ակզբունքով, չէշտը դնելով կա՛մ քերականութեան, կա՛մ բանաւոր խօսքին վրայ: Իսկ անդիր եղած քերականութիւնը մխայն վնաս կը հասցնէ:

Ուսուցչուհի մը.— Իսկ ի՞նչ կը մտածէք օտար լեզուներու դասագիրքերուն մասին:

Չեխիմեան.— Շարք մը դասագիրքեր, ինչպէս նրբ դասարանի անդլերէնինը, աւելի էմպիրիկ են, քան լեզուագիտական, այսինքն վարժութիւնը կը համարին իմացութեան միակ աղբիւր՝ ժխտելով լեզուական ընդհանրացումներուն արժէքը, եւ չեն համապատասխաններ ուսումն արդի պահանջներուն: Ուսուցիչները չատ կը բողոքեն նաեւ 7 – 8րդ դասարաններու դասագիրքերուն դէմ: Թերեւս ամէնէն բարւոքը դերմաներէնինն է: Իսկ ինչ կը վերաբերի Ֆրանսերէնին, Հեքիմեան ձեռնպահ կը մնայ, քանի ինքն է հեղինակը 8 – 10րդ դասարաններու դասագիրքերուն:

Այլ ուսուցչուհի մը.— Իսկ ի՞նչ մի – ջոցներով կ'երաշխաւորուի դասագիրքերուն բովանդակութեան որակը:

Պատասխան.— Հայաստանի Լուսաւորութեան նախարարութիւնը ժամանակին հեղինակներէ կազմուած խումբ մը կեանքի կոչեց. մէկ մասը հրաժարեցաւ: Սեպտեմբերը, այսինքն վերամուտը կը մօտենար: Ուրեմն հապճեպով կանչուեցան ան ու ան, խնդրեցին դասագիրքեր կազմել: Ցեղապային պարզուեցաւ, որ ոմանք տասի կերպով արտագրած են ռուսական դասագիրքերը, ոչ միայն ասոնց նիւթերը, այլեւ վարժութիւնները:

Դասագիրքերուն միւս հիմնական թերութիւնն այն է, որ ասոնք չունին օժանդակ աղբիւրներ ուսուցիչներուն համար: Թէեւ այս հարցը արծարծուեցաւ Լուսաւորութեան նախարարութեան կողմէ, սակայն աշխատանքը դանդաղ է: Որոշ հեղինակներ ալ պարզապէս չեն ուզեր դիրքերը պատրաստել ուսուցիչներուն համար: Գոհացուցիչ չեն բարձրագոյն ուսումնարաններու դասագիրքերը, յատկապէս մանկավարժական ճիւղերու մէջ: Հարկաւորաբար կը դիմեն ռուսական հրատարակութիւններուն, որոնց միջավայրը բոլորովին տարբեր է: Նոյնը նաեւ քեհուամով դպրոցներուն համար: Փոքր տարիքի աշակերտը դեռ չի գիտեր ռուսերէն, սակայն այդ լեզուին օգնութեամբ պէտք է սորվի օտար լեզուն:

ՔԱՂՀԱՆ

(Շար. – 1)

ՀՈԳԵՎԻՐՏԻՔ

ԹԱԹՈՒԼ ԻՆՃԻՃԵԱՆ

———o———

Ի՞նչպէս հոգեկան թաւալում չունենալ, երբ՝ լուր մը անսպասելի կուգայ յանկարծակի ձեր մտային ընթացքը խափանել: Լուրը կ'ըլլայ դժխեմ, սակայն՝ կը կառչիք անհաւատօրէն, հայցելով խա – բուսիկ սուտգութիւն: Արդեօ՞ք, ի՞նչ – պէս, ե՞րբ, ո՞ւր: Մակբայներու տեղա – տարափ աղերս: Ու՝ ցաւ ի սիրտ կը մնաք անորոշ, կորսուած, անյոյս, անզուսպ լքուած իրողութեան մը առջեւ:

Ոչ եւս է Թաթուլ Ինճիճեան...

Ոչ եւս է մեր ամէնուն Թաթուլը, զաւակ Տրապիզոնի, եռանդն ու ժպիտը, կարեկիցն ու զոհաբերուողը, ինքնութիւնը վէմ Հայու տիպարի: Մարմնացումը, մեր հին դիւցազներու առաքինութեամբ՝ ընդառաջ եկող առանց կուսակցական հակումի ու խարութեան:

Նուիրումը իրեն համար եղած էր իր ծարաւի յաղեցումը ու զոհունակութիւնը: Ուր ըլլայիք, որեւէ հանդէսի, բարեգործական կամ ազգային՝ կը դանէիք դինքը, միշտ պատնէշին վրայ, իր վառվռուն աչքերով, խանդավառ ղգացումը սրտին մէջ, քաջալերանքի բառը բերնին: Առասպելական տիպար, այնքան փարում ու հոգեկան զանճ, ինչպէս չսիրել մարդը ու ակնածանքով յարգանք չունենալ իրեն հանդէպ:

Դեռ երէկ էր կարծես, Խաեանցիներու «Բաժակի Պահը». հանդէս ուր՝ բաժակաճառը ու երգը իր զագաթնակէտին հասած՝ Թաթուլ իր երջանկութիւնը կ'արտայայտէր լալով. ո՛չ մէկ միսթիքական մարմնացում կամ խայտանք առանց հոգեյոյզ պարագայի. մթնոլորտը, վայրկեանի ապրումը իրեն համար եղած էր թռիչք մը կարծես ուրիշ աշխարհ. ու՝ կ'ապրէր այն բաւարարութեամբ որուն թափանցելը մեր արդի կեանքի հասկացողութեամբ, հանելուկ մըն է: Հակառակ իր աշխոյժ ու կայտառ կազմին մարեցաւ. այնպէս, ինչպէս ինքը միշտ վախցաւ էր արտայայտած: Կը պատկանէր այն սերունդի դասին որ տուած էր հերոսներ ու մարտիրոսներ: Կարելի է չուշնեցաւ անոնց առաքելական խոյանքն ու կատարելական սկզբունքը՝ կեանքի ելեւէջները զանց ըրած էին իրեն. մնաց սակայն, եկող սերունդներուն իբր տիպար ու ջահակիր փաստելու թէ Հայու սրտին մէջ ի՛նչ մաքառումներ կան:

Եթէ ուզէիք Դիոգինէսի պէս օր – ցերեկով վառած լապտերը ձեռքերնիդ, Մարդը գտնել, Թաթուլի կերպարը կը բաւէր յագեցնելու համար ձեր իղձը:

Ո՞վ չէ ճանչցած զինքը, ո՞վ պարտական չէ իր որեւիցէ օգտակարութեան կամ ծառայութեան. ամէն առիթի ընդառաջ եկող ու զոհաբերուող. օժանդակութիւնը իր առաջին օրինակելի ժեսթն էր: Եթէ պատահէր որ ըսուէր իրեն, մի՛ չափա – զանցեր՝ իր խիստ նայուածքը կը հարթեցնէր ամէն բան: Ամէն առիթի իր խօսքը Պոլսոյ բարբառով.— Ամա՛ն, ի՞նչ պիտի ըլլայ հետս պիտի չտանիմ եա՛: Ա՛ս ասանկ է, ունեցածս ինծի լիուլի կը բաւէ, մենք մերին գործը նայինք:

Վերջին ինճ բերած նուէրը եղաւ, Հայաստանէն նոր հասած Հանրապետարանը, երկու առաջին հատորները: Ինչ ըրի անհնարին եղաւ գիրքերուն արժէքը վճարել: Այնքան գոհ էր երբ հետաքրքիր կը թերթատէի հատորները. հապա՝ ուրախութեան սքանչացումը, երբ կը զմայլէի աշխատութեան, տպագրութեան ու հսկայական գործին վրայ, այլեւս անկարելի էր պրկել յուզումը, իր հայրենասիրական յագեցման թափը: Տարօրինակ մարդ, տարօրինակ խառնուածք, ամբողջովին անջատուած կեանքի տուեալներու ընթացքէն: Արդեօ՞ք տաշտած պանդուխտութեան վարանումին մէջ:

Երբեմն տեղի կուտայի հասկնալու համար Մարդը ու Ներքինը, անհնարին էր, միջոցը չէր տար, պատրուակելով զանազան հոգեկան ինքնաբաւութեան կարօտի տենչը:

Սիրելի Թաթուլ, ի՞նչպէս բաժնուիլ քեզմէ, այնքան դրեթիւ կայ քու մասիդ. ամէն անոնք որ քեզ կը ճանչնային, կ'երեւակայեմ ինչպէս կ'ողբան կորուստդ: Այնքան ապրումներ՝ մաքիս մէջ կը խառնուին դէմքիդ ու էութեանդ առկայն: Կ'ուզեմ թափանցել գոյութեանդ մէջ, ճամբորդել աներեւոյթիդ հետ, թէ ձգած ցաւիդ ու չհամակերպելուս նշոյլ մը ժպիտդ բաժին քաղել: Ո՞վ պիտի չարուներ գործդ, ո՞ր չուքին տակ ստուերդ պիտի պարտի, ցնցելու, տնօրինելու զգացումներդ կամ փոխանցելու մեզ մեծ սիրտդ որուն զոհ գացիր:

Երթաս բարով, սիրելի Թաթուլ, սիրելի ընկեր, սիրելի եղբայր, հրաժեշտի յուզումը դառն է, կեանքի օրէնքը անլուծելի: Ո՞ւր պիտի գտնենք մեր մխիթարանքը...:

Կ. ՍԱՐԵԱՆ

ՄԵԾԻ ՏԱՆՆ ԿԻԼԻԿԻՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍՈՒԹԵԱՆ

ԴՊՐԵՎԱՆՔԻՆ ՓՈԽԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ

ԱՆԹԻԼԻԱՍԷՆ ՊԻՔՓԱՅԱ

———o———

Շաբաթ, 1978 Յունուար 14ին, Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան Դպրեվանքը, որ չուրջ 45 տարիներէ ի վեր կայք հաստատած էր Անթիլիասի Մայրավանքին մէջ, փոխադրուեցաւ Պիքֆայայի վանքը:

Նախապէս՝ 1956 – 57 տարեշրջանին Դպրեվանքը փոխադրուեցաւ Պիքֆայա, ուր չորս կէսնամակ ու խանգավառ տարիներ բոլորեց: Բայց պայմաններու եւ պարագաներու ստիպողութեան տակ, կրկին վերադարձաւ Անթիլիաս:

Վերջին տարիներուն, զանազան պատճառներով Դպրեվանքի փոխադրութեան հարցը զարձաւ լուրջ մտահոգութեան առարկան Ն. Ս. Օ. Տ. Տ. Խորէն Ա. Հայրապետին: Իսկ Ն. Ս. Օ. Տ. Տ. Գարեգին Բ. Ամոռակից Կաթողիկոսը՝ իր ընտրութենէն եւ օծումէն անմիջապէս յետոյ, ինքն ալ մեծ ուրախութեամբ որդեգրեց փոխադրութեան գաղափարը եւ լծուեցաւ գործնական աշխատանքի (իր ժողովական գործակիցներուն հետ):

Արդարեւ, Անթիլիասը այլեւս հիմնովին փոխուած էր: Նարնջենիներով շրջապատուած խաղաղ եւ հանգարտ պիւղը Պէյրութի չէն եւ աղմկալից կարեւոր մէկ արուարձանին վերածուած էր:

Երկրորդ՝ Մայրավանքին մեկուսի եւ ինքնամփոփ միջավայրը կերպարանափոխուած էր: Երբեմնի խաղաղ եւ հանդարտ հոգեւոր Դպրանոցը շրջապատուած էր բազմայարկ չէնքերով եւ բանուկ պողոտաներով, որոնք այնքան կը խանգարէին կեդրոնացած եւ ուշադիր մտաւորական աշխատանքն ու սերտողութիւնները:

Երրորդ՝ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութիւնը իր առաքելութեան հատարմութեան մէջ այնքան ընդարձակած էր իր ծառայութեան դաշտը, որ Կաթողիկոսարանը դարձած էր պաշտօնական հանդիպումներու կեդրոն, խորհրդակցութեանց եւ ձեռնարկներու անփոխարինելի վայր: Այլապէս շատ կարեւոր այս գործունէութիւնները, ուղղակի եւ անուղղակի իրենց անդրադարձը կ'ունենային Դպրեվանքին վրայ, որ անձնուէր հոգիներու կրթութեան եւ հոգեւոր ու կրթական մշակներու պատրաստութեան իր առաքելութեան մէջ, հետաքրքրութեանց ցրուումի անպատեհութեան առջեւ կը դտնէր ինքզինք:

Չորրորդ, եւ ամէնէն կարեւորը սա – կայն, այս օրերուն մէջ եկեղեցական եւ ազգային կեանքին մէջ, չեշտուած կերպով կը զգացուէր կարիքը հոգեւոր եւ կրթական մշակներու: Բոլոր պատասխանատուներու ծրագրումին եւ աշխատանքներուն մէջ անոնց պատրաստութեան հարցը կը ստանար առաջնահերթ կարեւորութիւն: Հայրապետները կը զգային որ իրենց վրայ առաւելաբար կը ծանրանար այս կենսական պահանջքը բաւարարելու մեծ պատասխանատուութիւնը: Եւ ահաւասիկ կարեւոր եւ գործնական քայլ կ'առնէին Դպրեվանքը Պիքֆայա փոխադրելով: Որպէսզի՝

Ա) Հոգեւոր եւ կրթական մշակներու պատրաստութեան գործը իր յատուկ եւ առանձին տեղը ունենայ իրենց գործերուն մէջ եւ չմխաճառնուի ուրիշ ձեռնարկներուն հետ: Այսօր ընծայուած այսքան կարեւորութիւնը բոլորին համար գառնայ նաեւ անդրադարձումի առիթ աւելի տրբուած արժէքին:

Բ) Յատուկ այդ կեդրոնին մէջ ստեղծուի անհրաժեշտ մթնոլորտը, ազի եւ զարգանայ սէրն ու նախանձախնդրութիւնը հանդէպ հոգեւոր կրթութեան, հայ լեզուին եւ գրականութեան, ինչպէս նաեւ մատենագրական, հայրաբանական եւ իմաստասիրական ուսմանց:

Գ) Ապագային եւ կամաց–կամաց, Դպրեվանքի շուրջ հաւաքուին սիրով եւ նախանձախնդրութեամբ վառուած դաստիարակներ, մտաւորականներ եւ արուեստագէտներ եւ այսպէսով գնահատուած ու յարգուած արժէքներու բարձր պատուանդանին վրայ պահուի միշտ ուսման եւ կրթութեան այս տիպիփլինը:

Ահա թէ ի՛նչ նպատակներով եւ ի՛նչ հեռանկարներով տեղի ունեցաւ Դպրեվանքի փոխադրութիւնը Պիքֆայա: Աշխարհէն եւ մարդոցմէ փախուստի փորձ մը չէ ան: Այլ վերադարձի վճռական քայլ մը դէպի մեր աշխարհը եւ Աստուծոյ սիրոյն ու հայ մարդուն համար ինքնամփոփումի, խոհումի եւ կամքի պրկումի հաւատաւոր արարք:

ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ ԴՊՐԵՎԱՆՈՑ

(Շար.)

ՀԱՅԱՍՏԱՆՅԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ԽՕՍԷՔ, ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԼԵՌՆԵՐ

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍ

ՍԱՒՐ ՔԱՄԻ ԱՆՑԱՒ...

4.

Ներսեհ Զաւուշը ցնցուեց: Մի՞թէ Ալի Միւնիը բէյը մարգարէ է ու կը կատարուի նրա կանխագուշակածը: Նա ահով նայեց փաշայի սեւ կառքին՝ երկու զոյգ ամեհի ձիեր լծած: Այդ կառքը իր մէջ տանում է տմարդութիւն, կեղծիք եւ լերդացած արեան գարշահոտ: Ներսեհ Զաւուշը յիշեց, թէ ինչպէս էր Ինվերը խոստում ռուսական դեսպանութեանը: Ամբանը, Օդոստոսին Էնվերը, իբրեւ ռազմական մինիստր եւ գլխաւոր հրամանատար, ընդունեց ցարի ներկայացուցիչ գեներալ Լէոնտիեւին: Ընդունեց գրկաբաց, նոյնիսկ յուզուեց՝ սիրալիրութեան խարկանքով: « Դուք մի անհանգստանաք, ձերդ պայծառափայլութիւն, — ասաց նա, ձեռքը կրծքին դնելով՝ ինչպէս անում են երդման պահին: — Մեր զօրքերի չարժումներն ու զօրախաղերը անմեղ վարժութիւններ են եւ, Ալլահն է վկայ, բոլորովին էլ Ռուսաստանի դէմ չեն: Ի՞նչ էք ասում, ի՞նչ էք ասում: Թուրքիան բոլորանուէր բարեկամական ձգտումներով է կապուած Ռուսական կայսեր Պետութեան հետ: Եթէ մեր զօրավարժութիւնները մազաչափ անգամ անհանգստացնում է նորին մեծութիւն ցարին, ապա ես կը հրամայեմ անյապաղ ետ կանչել մեր զօրամասերը մեր ու ձեր Կովկասեան սահմաններից »:

Այս պրոյեկտը երկար է տեւել՝ ճոխութեամբ զարդարուած սեղանի չուրջը՝ օսմանեան ու ռուսական զրօչների հովանու տակ: Էնվերը հաւատացնում էր, որ Թուրքիան երբեք չի չարձակուի իր մեծ հարեւան Ռուսաստանի վրայ: Ընդհակառակը, Թուրքիան իր բանակները ետ կը քաշի Կովկասի սահմաններից, որպէսզի Ռուսաստանը Կովկասից իր զօրքերը տեղափոխի արեւմուտք՝ Գերմանիայի դէմ: « Ինչ վերաբերում է մեզ մօտ եղած գերմանական գեներալներին ու սպաներին, — ասել է նա, — ապա հարկ եղած դէպքում ես կը հրամայեմ, որ Գերմանացիները անյապաղ հեռանան Թուրքիայից: Ես նրանց կ'ասեմ՝ դուք հիմա մեր թշնամին էք, հեռացէք մեր ծովերից ու ցամաքներից »:

Սեւ կառքի մէջ նստած է դիւական հոգին, ինքը՝ ամենակատարեալ կեղծիքն ու խաբեբան: Ներսեհ Զաւուշն արդէն փիղիկական ցաւ էր զգում այդ սեւ դահճանութեան կողքով գնալիս՝ իր այնքան խելացի ու հաւատարիմ ձիու թամբին:

Սակայն ամէն ինչ արդէն կատարուած է: Թուրքիան պատերազմի մէջ է Ռուսաստանի դէմ: Այդ պատերազմի մի թեւը Հայաստանի արեւմուտքում է՝ Եփրատի ափերից մինչեւ Ուրմիայի լիճը: Ի՞նչ պիտի լինի իր զժբախտ արիւնակիցների վիճակը: Արդեօք, Հայոց խելօքները փրկութեան ճանապարհը գտե՞լ են, թէ նորից մոլորուած են՝ հաւատալով այս սեւ կառքից աշխարհի բոլոր կողմերը տարածուող կեղծիքին ու խարկանքին:

ՍԵՐՕ ԽԱՆԶԱԴԵԱՆ

(18 – Շար.)

Պ. Վարդեվառ Կեվշէհեան, Տիկին Էմէ Կռավիէ, զաւակները ու թոռները, Տէր եւ Տիկին Ռոպէր Ժալիէ եւ զաւակները, այրի Տիկին Նուարդ Այվազեան, զաւակներն ու թոռները, Տէր եւ Տիկին Աբրահամ Կեվշէհեան (Սուրիա), ինչպէս նաեւ Մանուէլ Գարճեան (Միացեալ Նահանգներ), Էլէն Օհանեան (Երեւան), Գէորգ Գոճաօղլանեան, Աւետիս Էլէյճեան (Սուրիա), Աբրահամ Էլէյճեան (Սուրիա), Ս. Գարճեան եւ քոյրը (Սուրիա) ընտանիքները ցաւով կը ծանուցանեն իրենց կնոջ, քրոջ, մօրաքրոջ, հարսին եւ ազգականին՝

ՏԻԿԻՆ ՎԱՐԴԵՎԱՌ ԿԵՎՇԷՀԵԱՆԻ
(ծնեալ Տընիկ Ժալիէ)

մահը, որ պատահեցաւ իր բնակարանը (Պուա – Քոլոմպ) Փետրուար 25ին, 67 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Շորեքշաբթի, Մարտ 1, ժամը 14ին Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Անիէռի դերեզմանատունը (Քաթր-Ռուք):

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

Ի ՑԻՇԱՏԱԿ

Հանգուցեալ Սարգիս Տէր-Յովսէփեանի մահուան քառասունքին առթիւ, Պ. Արամ Տաթեւեան եկեղեցւոյ պայծառութեան համար կը նուիրէ 500 ֆր.:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐՍԷԼ.— Վասպուրականի Հայր. Միութիւնը Տէսինի եւ Վիէնի իր մասնաճիւղերով միասին, ցաւակցութիւն կը յայտնէ այրի Տիկին Քնարիկ եւ Օր. Իւվէթ Մուրատեանի (Վիէն), Տէր եւ Տիկ. Վազրիկ Մուրատեանի եւ զաւակներուն (Վիէն), Տէր եւ Տիկ. Ռոպէր Թէյրի (Էքս ան Փրովանս) եւ բոլոր ընտանեկան պարագաներուն իրենց սիրելի հօր, մեծ-հօր, ազգականին՝ 1918 Սարդարապատի հերոսամարտի յիշատակներէն Արմենակ Դաւիթեանի մահուան առթիւ (Փիւժէ – սիւր – Արժանս):

TROIS CONCERTS POUR CHYPRE

MIKIS THEODORAKIS
et CYPRIEN KATSARIS
Mercredi 1er Mars, Salle Pleyel, 20 h. 30

MIKIS THEODORAKIS
3 Mars
Salle Pleyel, 20 h. 30
M. Théodorakis chantera chaque soir un programme différent.

Location : Pleyel, 3 FNAC, CROUS

Association des Amis de la République de Chypre.

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապ. Խաչի Իսիի մասնաճիւղը իր բոլոր կազմով, եւ Իսիի Հայ Մշակոյթի Տան վարչութիւնը ցաւակցութիւն կը յայտնեն Տէր եւ Զիկին Ժիրայր Տէրտէրեանի ինչպէս նաեւ իրենց ընտանեկան բոլոր պարագաներուն, ընկերուհի Մարիամ Տէր – տէրեանի մահուան առթիւ:

×

Իսիի Հայ Մարզական Միութիւնը ցաւակցութիւն կը յայտնէ Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Տէրտէրեանի իրենց մօր մահուան առթիւ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղը չէ նորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները, իր տարեկան պահանդէսին առթիւ, ի նպաստ Փալանճեան ճեմարանի իր սաներուն եւ Փարիզի միօրեայ դասընթացքներուն.— Պր. Կարպիս Գույումճեան (Պէյրութէն) 2000 ֆ., Տէր եւ Տիկ. Վարդանեան, Պր. Կարպիս Յակոբեան 100ական, Պր. Անուշաւան Շերիքեան 150, Տէր եւ Տիկ. Գասպարեան 500, Տիկ. Իրգրանեան 200 ֆր.:

Պարահանդէսի վիճակահանութենէն չահող թիւերը.— 204, 119: Դիմել Զորեքշաբթի օրերը Մշակոյթի Տունը:

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ Փարիզի մասնաճիւղը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր անդամուհիները Շաբաթ, Մարտ 4, կէսօրէ վերջ ժամը 4ին Մշակոյթի Տունը: Բոլորին ներկայութիւնը անհրաժեշտ է: Կարեւոր օրակարգ: Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ:

×

ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎ

Վիէնի Հայ Ազգ. Միութեան տարեշրջանը լրացած ըլլալով, անդամական ընդհանուր ժողովը տեղի կ'ունենայ Մարտ 5ին, Կիրակի ժամը 15ին, Կիտիսէլիի սրբազարանին վերի յարկը: ՕՐԱԿԱՐԳ.— Ա.) Վարչութեան երկու տարուան գործունէութեան գրաւոր զեկուցում: Բ) Նոր վարչութեան ընտրութիւն եւ ընթացիկ հարցեր: Կը խնդրուի անդամներէն իրենց ներկայութեամբ յարգել մեր ժողովը:

×

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ Վալանսի վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր խաչհիները Մարտ 2ին, Ահարոնեան ակումբը ժամը 14·30ին: Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ:

×

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ Վիէնի վարչութիւնը կը հրաւիրէ ընկերուհիները ընդհ. ժողովի, գաւաթ մը թէյի չուրջ, Մարտ 3ին Ուրբաթ ժամը 20·30ին Գասպար Իփէկեան ակումբին մէջ՝ 40, Ռիւ Վիքթոր Ճօժիէ: Բոլոր ընկերուհիներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է: Կարեւոր օրակարգ:

ՇԱՎԻԼ
Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Այս Կիրակի, Մարտ 5, Արեւագալի ապարոգութիւն:

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL «HARATCH»
83, rue d'Hauteville 75010 Paris
Commission Paritaire : N° 55935

ՍԱՄՈՒԷԼ – ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ
ՎԱՐԺԱՐԱՆ
26, Rue Troyon — SEVRES

ՄԵԾ ՏՕՆԱՎԱՃԱՌ
KERMESSE

Կազմակերպութեամբ վարժարանի Մնողաց Միութեան

ՄԱՐՏ 11 ԵՒ 12

Շաբաթ և Կիրակի ժամը 11էն սկսեալ վարժարանի թատերասրահին մէջ, գեղարուեստական հաճելի բաժին, նուագ եւ պար: Համեղ կերակուրներ Գաւառական մասնագիտութեանց սքաւնիներ եւ պառ մը, տեւական ձեր տրամադրութեան տակ, ձեզ սպասարկելու համար:

Անակնկալներ: Հոն պիտի գտնէք ձեր բարեկամները:

×

Մայրերու եւ հայրերու տօները կը մօտենան, ձեր փնտռած նուէրները պիտի գտնէք մեր տօնավաճառին

ՄԱՐԻ ՆՈՒՊԱՐ ՈՒՍԱՆՈՂԱԿԱՆ ՏՈՒՆ
57, Պուլվ. Ժուրտաճ

Հինգշաբթի, Մարտ 2, ժամը 20·30ին, չարունակութիւն՝ Յարութիւն Քիւրքճեանի դասախօսութեան:

RECHERCHONS
ORGANISATION GLORIK
POUR LA FRANCE
(Machines graphiques, Importation et exportation) recherche des associés actifs âge moyen
Ecrire avec c. v.
Georgenst. 124
800 MUNCHEN 40
Allemagne Fédérale

A LA CAPPADOCE

3, rue Marivaux (derrière l'Opéra Comique, M° Richelieu-Drouot) tél 742-83-65

ouvert tous les jours midi et soir sauf lundi

SA NOUVELLE DIRECTION
présente
son mini-spectacle
avec Marten Yorgantz et Norayr

ՏԱՐՕՆԻ

ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
ԿԱԶՄՈՒԹԵԱՆ ԱՌԱՋԻՆ ՏԱՐԵԼԻՑԻՆ ԱՌԹԻԻ

ՇՔԵՂ ՃԱՇ

Կիրակի Մարտ 5, ժամը 13ին
ՀԱՑ ՄՇԱԿՈՑԹԻ ՏԱՆ
Վասպուրականի եւ Տարօնի սրահներուն մէջ
12-14, Rue Saint-Bazile, 13001 Marseille
մասնակցութեամբ ԿՈՉ ԱՐԻ նուագախումբին
կը նախագահէ հայրենակից
ԱՐԱՄ ՇԵԽԻԿԵԱՆ
ԱՆԱԿՆԿԱԼՆԵՐ — ՀԱՑ ԿԱԿԱՆ ՄԹՆՈԼՈՐՏ

Կը խնդրուի կանխաւ ապահովել սեղանները հեռաձայնելով հետեւեալ թիւերուն
Ժագօ Պօղոսեան 93·59·04 — Յակոբ Մահակեան 50·78·23 —
Ոսկեան Զաքարեան 39·13·42 — Անդրանիկ Սարգիսեան 60·76·02
Ճաշագին 50 ֆր.

ՖՐԱՆՍԱՀԱՑ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՃԱՇ ՀԻՄՆԱԴՐՈՒԹԵԱՆ 45ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻԻ

Կիրակի, Մարտ 5, Ալեֆ Մանուկեան Մշակութ. կեդրոնի սրահին մէջ, ժամը 13ին
118, Rue de Courcelles Paris (Métro : Courcelles)
Հովանաւորութեամբ կաթող. Պատուիրակ՝ ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐԿ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ
եւ նախագահութեամբ՝ Տիկին Ե. ԻԶԳԱԼԱՑԵԱՆԻ
1977 գրական մրցանակը կը յանձնուի ֆրանսահայ անուանի արձակագիր՝
ՀՐԱՉ ՃԱՐԴԱՐԵԱՆԻ
Գեղարուեստական պատշաճ յայտագիր
Յատկապէս կը խնդրուի կանխաւ ապահովել սեղանները, հեռախօսելով ամէն առաւօտ, մինչեւ ժամը 10, 343·04·20 եւ ամէն օր՝ 242·14·81
ՃԱՇԱԳԻՆ 60 ՖՐԱՆԿ

47ՐԴ ՏԱՐԵԿԱՆ ՅԵՐԵԿՈՅԹ ՀԱՑ ԱՐԻՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Կազմակերպուած Հայ Աբիներու Միութեան Փարիզեան շրջանէն
ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ՝ ՀԱՑ ԱՐԻՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՀԻՄՆԱՐԿՈՒԹԵԱՆ
50ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ

Կիրակի, Մարտ 5 կէսօրէ վերջ ժամը ճիշդ 14·30ին
SALLE DE LA CHIMIE
28 bis, Rue Saint Dominique, Paris — Métro Invalides

Մասնակցութեամբ Հայ Աբիներու Միութեան բոլոր շրջաններուն
Բացառիկ սկաուտական եւ գեղարուեստական յայտագիր հայերէն, պատրաստուած Աբիներուն, Աբենոյշներուն, Գայլիկներուն եւ Թեւիկներուն կողմէ

ՄՈՒՏՔ 20 ՖՐԱՆՔ

ՊԻՖԷ